ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

[ה'תשל"א]

ככל האפשרי – לא תשים לב **כלל** להדאגות הנ"ל, וגם לא "תלחם" בהן ע"י שקו"ט עם עצמה, כ"א להיפך: **להסיח** דעת מכ"ז **ככל האפשרי** (מהעצות לזה – ע"י מח' והתעסקות בענין אחר איזו שיהי', ובלבד שלא יהי' לו כל שייכות להדאגות וכו').

כדאי שתתעסק עכ"פ שעות אחדות בשבוע – בחינוך הכשר דבנ"י.

כדאי להבטיח שיהי' הוסת שלה מסודר.

חיים מסודרים ולכן כדאי שתמשיך במשרתה.

הדה"נ בעשויו"ט ובל"נ – לצדקה לפני זה.

בטחון אמתי **בהאמת** – **שתפטר** מכל מח' הנ"ל. והוספה בבטחון – תקדים בטולן.

עבודת השם **בשמחה** (כציווי התורה).

להתחיל להתענין ברצינות בשידוך.

קבלה. אזכיר עה"צ.

לע"ע תמשיך אצל דר. . . . שי' – כיון שזוהי אפשריותה לדבר גלוית-לב ועי"ז (וע"י הוראותיו) למהר ביטול המצב הנ"ל.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ..... ג

ג) מאמר ד"ה כי המצוה הזאת
ש"פ נצבים, כ"ח אלול, ה'תשכ"ח ..... ה

ד) מכתב כללי ..... יד

ה) שיחת יום ג' פרשת נצבים,
כ"ד אלול, ה'תשכ"ד ..... טז

ו) שיחת שבת פרשת נצבים,
כ"ח אלול, ה'תשכ"ד ..... יז

ז) לקוטי שיחות – פרשת נצבים
(בלה"ק) כרך ט ..... כה

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... לא

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נצבים ..... לב

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נצבים ..... לג

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים ..... מט

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת נצבים ..... נ

יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נצבים ..... סא

יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... סד

שיעורי רמב"ם

טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נצבים ..... סז

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נצבים ..... קלח

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת נצבים ..... קנד

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק י, משלי פרק יח-יט ..... קנו

יט) משניות – מסכת פרה/טהרות
ביאור קהתי ..... קנח

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... קסז

כא) מסכת נזיר עם ביאורים
מדף טו עד דף כא ..... קסח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קצו

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... קצז

כד) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... קצט

כה) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... רא

כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רב

כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רג

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רג

כט) ספר המאמרים תרצ"ו
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רד

ל) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רה

לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רה

לב) ביאורים לפרקי אבות פרק ו ..... רו

לג) חומש לקריאה בציבור לשבת פרשת נצבים ..... רז

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים ..... ריד

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רטו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא גוֹ', כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ[1].

וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה, וְרַק מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחֹקָה הִיא, וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ גּוֹדֶל עִנְיַן "מִמְּךָ", שֶׁפּוֹעֵל שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין סִיּוּם הַכָּתוּב, כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ גוֹ' לַעֲשֹׂתוֹ, דִּבְשְׁלָמָא לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַתֵּיבַת "כִּי" הִיא מִלְּשׁוֹן "אֶלָּא", מוּבָן הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, שֶׁ"לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא", אֶלָּא קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ', אֲבָל לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁתֵּיבַת "כִּי" הוּא עִנְיַן נְתִינַת טַעַם, צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַ'נְּתִינַת טַעַם' דְּ־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ', שֶׁמִּשּׁוּם זֶה "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא".

ב) **וְיוּבָן** בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'[3] לְאַדְמוּ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' (שֶׁיּוֹם הוּלַדְתּוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם" הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה[4], כִּי "זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ"[5]. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה נִקְרָא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", הֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא יוֹם וְ' לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כִּי בְכ"ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם[6], וְלָמָּה נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ". וְהַבֵּאוּר

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת נצבים:

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת והכוונה לכללות המצוות (כפי שיובא להלן בהמשך המאמר) **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ** ופירש רש"י: "לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר 'כי יפלא' [ופירש התרגום] ארי יתכסי, 'ותרד פלאים' ותרד במטמוניות, מכוסה, חבושה בטמון" **וְלֹא רְחֹקָה הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא** ופירש רש"י: "שאילו הייתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללמדה" גו' לאמור מי יעלה לנו השמימה וייקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה **וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא גוֹ'** לאמור מי יעבר לנו אל עבר הים וייקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, **כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ** ופירש רש"י: "התורה ניתנה לכם בכתב ובעל־פה" **הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ**[1]. **וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ** מהי כוונת הכתוב באומרו על התורה והמצוות **לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ** מעצם מהותה התורה **הִיא נִפְלֵאת** מכוסה **וּרְחֹקָה, וְרַק מִמְּךָ** מהאדם **לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחֹקָה הִיא, וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ גּוֹדֶל עִנְיַן "מִמְּךָ"**, מהי החשיבות הגדולה של "ממך", היינו האדם **שֶׁפּוֹעֵל שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת** התורה והמצוות **שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה, תִּהְיֶה "לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחֹקָה"? גַּם צָרִיךְ לְהָבִין סִיּוּם הַכָּתוּב,** האומר על לימוד התורה וקיום המצוות **כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ גוֹ' לַעֲשֹׂתוֹ, דִּבְשְׁלָמָא** יכול להיות הדבר מובן ומתקבל **לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט** של הפסוק **דְּתֵיבַת "כִּי" הִיא מִלְּשׁוֹן "אֶלָּא", מוּבָן הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים,** והקשר בין תחילת הענייַן והסיום, כי אם המילה "כי" בפסוק "כי קרוב אליך" משמעה "אלא" הרי פירוש הפסוק הוא **שֶׁ"לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא", אֶלָּא קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ'**, כלומר, ענייני התורה והמצוות אינם רחוקים ומכוסים אלא קרובים מאד **אֲבָל לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁתֵּיבַת "כִּי" הוּא עִנְיַן נְתִינַת טַעַם,** הסבר וסיבה מדוע דברי התורה והמצוות אינם רחוקים ומכוסים **צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַ'נְּתִינַת טַעַם' דְּקָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ', שֶׁמִּשּׁוּם זֶה "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא"** כלומר, איך דברי הכתוב שהתורה והמצוות הם דבר ש"קרוב אליך בפיך ובלבבך לעשותו" מהווים נימוק, טעם וסיבה לכך שהתורה לא מכוסה ולא רחוקה (והרי לכאורה זה רק תיאור העובדות אך לא טעם והסבר)?

**ב) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'[3] לְאַדְמוּ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' (שֶׁיּוֹם הוּלַדְתּוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה[4], שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם" הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה[4], כִּי "זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ"[5]. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה נִקְרָא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", הֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא יוֹם וְ' לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כִּי בְכ"ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם[6], וְלָמָּה נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ"? וְהַבֵּאוּר בדרך אפשר

---

1) נצבים ל, יא־יד. 2) תבוא מא, ג. מב, א. 3) נ"ך ח"א ע' תרנא. 4) ראה זח"ב לב, ב וברמ"ז שם. 5) תפילת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א). 6) ויק"ר רפכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הממלא את תפקידו שבשבילו נברא ואת שליחותו הרוחנית **שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פּוֹעֵל** ומשפיע **בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַהַכְתָּרָה** של הקדוש־ברוך־הוא למלך על העולם **שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** הראשון, בהתחלת הבריאה (וכן בראש השנה מידי שנה בשנה מחדש) **כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּ'פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר'**[7] **שֶׁבְּיוֹם בְּרִיאָתוֹ אָמַר אָדָם הָרִאשׁוֹן לְכָל הַנִּבְרָאִים "בּוֹאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה** נכרע ברך **לִפְנֵי הֲוָיָ' עוֹשֵׂנוּ"**[8], **וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל** אדם הראשון **שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים** שנבראו בכל ששת ימי הבריאה **יַכִּירוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַקָּבָ"ה** למלך, וכשם שהוא לעניין זה, כך כללות עבודת האדם יש לה השפעה ופעולה על כללות הנבראים. **וְכֵיוָן שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** כי על ידי עבודתו הם מגיעים לתכלית שלשמה נבראו, **לָכֵן נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ".**

אָמְנָם, הָא גּוּפָא את זה עצמו **צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם** ומאין יש לו את הכוח הדרוש כדי **לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, דְּאַף שֶׁהוּא הַמּוּבְחָר שֶׁבַּנִּבְרָאִים,** ויש לו מעלות ויתרונות שאין לאף אחד מהנבראים, **אֵין זֶה** עצם העובדה שהאדם הוא המובחר שבנבראים **מַסְפִּיק שֶׁיּוּכַל לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָאָדָם הוּא לא רק בחיר הנבראים אלא גם **כָּלוּל מִכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם בַּנִּבְרָאִים (כְּדִלְקַמָּן)** שיש בו מעין הבריאה כולה, **וְלָכֵן בִּיכָלְתּוֹ** של האדם **לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, הַיְנוּ, לְהַמְשִׁיךְ וְלִיתֵּן בָּהֶם (אַרַיינְבְּרַיינְגְעֶן אִין זַיי** להביא ולהחדיר בתוכם) **אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,** כפי שיתבאר להלן.

ביאור בדרך אפשר

1 בָּזֶה, שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת
2 הָאָדָם, שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פּוֹעֵל בְּכָל
3 הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַהַכְתָּרָה שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
4 כִּדְאִיתָא בְּ'פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר'[7] שֶׁבְּיוֹם בְּרִיאָתוֹ
5 אָמַר אָדָם הָרִאשׁוֹן לְכָל הַנִּבְרָאִים "בּוֹאוּ
6 נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי הֲוָיָ' עוֹשֵׂנוּ"[8],
7 וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יַכִּירוּ עֲלֵיהֶם
8 אֶת הַקָּבָ"ה. וְכֵיוָן שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים
9 תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, לָכֵן נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם
10 הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ". אָמְנָם, הָא גּוּפָא
11 צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם לִפְעוֹל בְּכָל
12 הַנִּבְרָאִים, דְּאַף שֶׁהוּא הַמּוּבְחָר שֶׁבַּנִּבְרָאִים, אֵין
13 זֶה מַסְפִּיק שֶׁיּוּכַל לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים. אַךְ
14 הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָאָדָם הוּא כָּלוּל מִכָּל הָעִנְיָנִים
15 שֶׁיֶּשְׁנָם בַּנִּבְרָאִים (כְּדִלְקַמָּן), וְלָכֵן בִּיכָלְתּוֹ
16 לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, הַיְנוּ, לְהַמְשִׁיךְ וְלִיתֵּן
17 בָּהֶם (אַרַיינְבְּרַיינְגְעֶן אִין זַיי) אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ
18 בּוֹ.
19 ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה[9] יָדוּעַ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּרִיאַת
20 הָאָדָם מִבְּרִיאַת כָּל שְׁאָר הַנִּבְרָאִים,
21 שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר "נַעֲשֶׂה אָדָם"[10],
22 "נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, וְלֹא נֶאֱמַר "יְהִי אָדָם", כְּמוֹ
23 שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן "יְהִי אוֹר"[11], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה
24 בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית
25 (כּוֹלֵל גַּם בְּיוֹם ו', יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן).
26 וּמְבֹאָר בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'[12], שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר
27 "נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה
28 עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר
29 הַנִּבְרָאִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִבְרָא מִבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה פְּרָטִית בִּלְבַד, כְּמוֹ בְּרִיאַת
30 הָאוֹר מִן הַחֶסֶד, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוֹם רִאשׁוֹן דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית הוּא מִבְּחִינַת
31 הַחֶסֶד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכָל שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. וְיֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה**[9] **יָדוּעַ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה** יש שינוי והבדל באופן **בְּרִיאַת הָאָדָם מִבְּרִיאַת כָּל שְׁאָר הַנִּבְרָאִים, שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר "נַעֲשֶׂה אָדָם"**[10], **"נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, וְלֹא נֶאֱמַר "יְהִי אָדָם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** לבריאה **"יְהִי אוֹר"**[11], **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית (כּוֹלֵל גַּם בְּיוֹם ו', יוֹם** היום השישי לבריאה **יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן)** שבכולם היתה אמירה של הקדוש־ברוך־הוא שייבראו, ורק לגבי בריאת האדם נאמר "נעשה", לשון רבים. **וּמְבֹאָר בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'**[12], **שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר "נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת,** עשרה כוחות אלוקיים שהם ה'ספירות' העליונות באמצעותם הקדוש־ברוך־הוא פועל ונמשך ומתגלה בעולמות **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִבְרָא מִבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה** אחת מבין הספירות, מדריגה **פְּרָטִית בִּלְבַד, כְּמוֹ בְּרִיאַת הָאוֹר מִן** ספירת **הַחֶסֶד** שענינה התגלות, נתינה והשפעה, **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוֹם רִאשׁוֹן דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית** שבו נברא האור **הוּא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד,** יום שבו האירה ופעלה בעולם מידת החסד **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכָל שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** שכולם באים ונובעים

---

7) פי"א. 8) תהלים צה, ו. 9) בהבא לקמן - ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקלה ואילך. אוה"ת נצבים ע' א'רכט ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמב ואילך. תרל"ח ע' שא ואילך. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה (לח, א ואילך).
10) בראשית א, כו. 11) שם, ג. 12) תיקון מז (פג, ב), תיקון נו (צ, ב), תיקון ע (קכ, א).

ביאור בדרך אפשר

מהמידה הפרטית המיוחדת שהאירה ופעלה באותו יום מסויים (ורק האדם נברא מכל עשר הספירות). **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּשֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים** למעלה באלוקות כפי שהוא **בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה,** שגם שם יש ביטוי להבדל זה בין אופן בריאת האדם לאופן בריאת כל שאר הנבראים **שֶׁפְּנֵי אַרְיֵה** שבמרכבה **אֶל הַיָּמִין** נמשכים מצד ימין, מידת החסד (כנאמר ב'פתח אליהו' – "חסד דרועא ימינא") **וּפְנֵי שׁוֹר** שבמרכבה **מֵהַשְּׂמֹאל**[13] נמשכים מצד שמאל, מידת הגבורה (כנאמר שם 'גבורא דרועא שמאלא'), ו'פני אריה' ו'פני שור' במרכבה הם שורש ומקור לנבראים השונים למטה **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'הָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא'** שמשם הוא שורש האדם שלמטה **הוּא לְמַעְלָה מֵחִילּוּקֵי הַמַּדְרֵגוֹת דְּיָמִין וּשְׂמֹאל כוּ'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה,** בנבראים כפי שהם בעולם הזה **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (בְּהַקְדָּמָתוֹ לְפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[14]) שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם פּוֹעֵל אֶחָד בִּלְבַד אוֹ ב' פְּעָלִים, אֲבָל הָאָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים רַבִּים כוּ'** והטעם הפנימי לכך הוא כי כל הנבראים נבראו מענין אחד באלקות והאדם נברא מכוחות אלקיים רבים, כל עשר הספירות. **וְכֵיוָן שֶׁהָאָדָם נִבְרָא מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, לָכֵן הוּא כָּלוּל** בנפשו הרוחנית **מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור האלוקי היורד ונמשך מלמעלה למטה בצורה הדרגתית מדרגה לדרגה, **וּמִשּׁוּם זֶה בִּיכָלְתּוֹ** של האדם **לִפְעוֹל בְּכוּלָּם** ולמעשיו ועבודתו יש השפעה על כל הנבראים.

וְהִנֵּה בְּרִיאַת הָאָדָם מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הִיא בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת

ביאור בדרך אפשר

לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּשֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁפְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל[13], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'הָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא' הוּא לְמַעְלָה מֵחִילּוּקֵי הַמַּדְרֵגוֹת דְּיָמִין וּשְׂמֹאל כוּ'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (בְּהַקְדָּמָתוֹ לְפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[14]) שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם פּוֹעֵל אֶחָד בִּלְבַד אוֹ ב' פְּעָלִים, אֲבָל הָאָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים רַבִּים כוּ'. וְכֵיוָן שֶׁהָאָדָם נִבְרָא מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, לָכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּמִשּׁוּם זֶה בִּיכָלְתּוֹ לִפְעוֹל בְּכוּלָּם.**

וְהִנֵּה בְּרִיאַת הָאָדָם מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הִיא בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת על ידי האדם, **שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם,** הכוונה והמטרה של בריאת האדם היא כדי שיעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות **כְּמַאֲמַר**[15] חכמינו ז"ל **אֲנִי נִבְרֵאתִי** כדי **לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי,** הוא הקדוש־ברוך־הוא, **דְּהַיְנוּ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] באדם הראשון מיד עם בריאתו **וַיַּנִּיחֵהוּ גוֹ'** הקדוש־ברוך־הוא הניח את האדם בגן עדן במטרה **לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ,** ופירשו חכמינו ז"ל **לְעָבְדָהּ - זוֹ רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּלְשָׁמְרָהּ - זוֹ שָׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה**[17].

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[18] בכתבי האריז"ל **שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כַּמּוּבָא בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'**[19] שבספר התניא) ולכן אם אדם קיים בימי חייו בעולם הזה רק חלק מהמצוות עליו לבוא ב'גלגול' פעם נוספת כדי לקיים את שאר המצוות. **וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן **שֶׁכָּל נֶפֶשׁ פְּרָטִית תּוּכַל לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת, עִם הֱיוֹתָם** למרות שהמצוות הן **עִנְיָנִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, וּתְלוּיִם בְּכָל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת,** ולא רק בספירה אחת פרטית, **כַּמְבֹאָר בְּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים' וּבְ'סֵפֶר הַכַּוָּנוֹת' לְהָאֲרִיזַ"ל שֶׁכָּל מִצְוָה תְּלוּיָה בִּסְפִירָה פְּרָטִית** ספירה אחת מסוימת מהספירות העליונות, **יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן** בשורשן ומקורן **בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג** שלמעלה **וְיֵשׁ שֶׁהֵן** בשורשן ומקורן **בִּבְחִינַת הָרָצוֹן** העליון, **וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּ'מוֹחִין דְּאַבָּא'** ספירת החכמה (שהיא המקור והנקודה הראשונית של המוח, כשם שהאב משפיע את הנקודה הכללית) **וּבְ'מוֹחִין דְּאִמָּא',** ספירת הבינה (שהיא הסתעפות והתרחבות הנקודה הראשונה לפרטים, כשם שאצל האם

---

13) יחזקאל א, י. 14) ד"ה אח"כ ראה להסתפק. 15) משנה ובריתא סוף קידושין. 16) בראשית ב, טו. 17) ראה תיב"ע עה"פ. זח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. תקו"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב). 18) ספר הגלגולים פ"ד. שער הגלגולים הקדמה יא. טז. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. 19) סוס"ז. סוסי"ט. רסכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

1 העובר מתפתח לפרטים ופרטי פרטים) **וְכֵן** יש מצוות שהשורש והמקור
2 שלהם הוא **בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת.**
3 **וּכְמוֹ־כֵן אִיתָא** מובא **בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'**[20] **שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת**
4 **בְּשֵׁם הֲוָיָ' כְּעִנְּבֵי דְּתַלְיָא בְּאִתְכְּלָא (כַּעֲנָבִים הַתְּלוּיִים**
5 **בְּאֶשְׁכּוֹל), יֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת**
6 **בָּאוֹת יו"ד** (**וְכֵן** יש מצוות
7 התלויות **בְּקוּצוֹ שֶׁל יו"ד**), **וְיֵשׁ**
8 **מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאוֹת הֵ"א**
9 **רִאשׁוֹנָה, וְכֵן בָּאוֹת וָא"ו**
10 **וּבְאוֹת הֵ"א אַחֲרוֹנָה** וכל זה
11 משום שכל מצוה נמשכת משורש
12 ומקור פרטי מסוים למעלה. **וְאִם־**
13 **כֵּן, בִּשְׁלָמָא** כלומר, דבר זה מובן
14 ומתקבל **בִּהְיוֹת הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה**
15 **בִּבְחִינַת "טְהוֹרָה הִיא"**[21],
16 היינו הנשמה כפי שהיא **בְּעוֹלָם**
17 **הָאֲצִילוּת**[22], העליון מבין ארבעת
18 העולמות הרוחניים הכללים (אצילות,
19 בריאה, יצירה, עשיה) **עוֹלָם**
20 **הָאַחְדוּת**[23] בו כל הספירות בטלות
21 לגמרי לאלקות ואין מציאות אחרת
22 מלבד האלקות עצמה, כך שהוא עולם
23 האחדות, **יֵשׁ לָהּ** לנשמה כפי שהיא
24 בעולם האצילות **שַׁיָּכוּת לְעֶשֶׂר**
25 **סְפִירוֹת כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
26 **לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ** של הנשמה
27 מעולם האצילות שם היא בבחינת
28 "טהורה היא" והיא ירדה להיות
29 **בִּבְחִינַת "בְּרִאתָהּ יְצִרְתָּהּ**
30 **וּנְפַחְתָּהּ"**[21], **בְּג' עוֹלָמוֹת**
31 שלמטה מעולם האצילות הם עולמות
32 **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**[22], **עוֹלָם**
33 **הַפִּירוּד**[24] מאלוקות כי יש מציאות
34 של נבראים שלא ניכר בהם הביטול
35 לאלוקות והם נראים כמציאות בפני
36 עצמה, **וְעַד** לירידת הנשמה למטה
37 לעולם הזה הגשמי באופן
38 **שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית**
39 **וּבְגוּף גַּשְׁמִי בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם**
40 **מִצְוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת** ויש מקום לשאלה, איך יש בכוחה של הנשמה לקיים
41 מצוות לאחר שירדה כל כך. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר**
42 **בִּבְרִיאַת הָאָדָם "נַעֲשֶׂה אָדָם" לְשׁוֹן רַבִּים, הֵינוּ, שֶׁנִּבְרָא**

1 **וְכֵן בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת. וּכְמוֹ־כֵן אִיתָא בְּ'תִקּוּנֵי**
2 **זֹהַר'**[20] **שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת בְּשֵׁם הֲוָיָ' כְּעִנְּבֵי**
3 **דְּתַלְיָא בְּאִתְכְּלָא (כַּעֲנָבִים הַתְּלוּיִים בְּאֶשְׁכּוֹל),**
4 **יֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאוֹת יו"ד (וְכֵן בְּקוּצוֹ שֶׁל**
5 **יו"ד), וְיֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאוֹת הֵ"א רִאשׁוֹנָה,**
6 **וְכֵן בָּאוֹת וָא"ו וּבְאוֹת הֵ"א אַחֲרוֹנָה. וְאִם־כֵּן,**
7 **בִּשְׁלָמָא בִּהְיוֹת הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת**
8 **"טְהוֹרָה הִיא"**[21], **בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת**[22], **עוֹלָם**
9 **הָאַחְדוּת**[23], **יֵשׁ לָהּ שַׁיָּכוּת לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת כוּ',**
10 **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ בִּבְחִינַת "בְּרִאתָהּ**
11 **יְצִרְתָּהּ וּנְפַחְתָּהּ"**[21], **בְּג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־**
12 **עֲשִׂיָּה**[22], **עוֹלָם הַפִּירוּד**[24], **וְעַד שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגֶּפֶשׁ**
13 **הַבַּהֲמִית וּבְגוּף גַּשְׁמִי בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם מִצְוֹת**
14 **בְּגַשְׁמִיּוּת. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר**
15 **בִּבְרִיאַת הָאָדָם "נַעֲשֶׂה אָדָם" לְשׁוֹן רַבִּים, הֵינוּ,**
16 **שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְכָלוּל מֵהֶם,**
17 **כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּכֹחַ הָאָדָם לְקַיֵּם כָּל**
18 **תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כוּ'.**
19 **וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה יוּכַל**
20 **הָאָדָם לִפְעוֹל בַּסְּפִירוֹת לִהְיוֹת הַמְּשָׁכַת הָאוֹרוֹת**
21 **בְּכֵלִים, וְלֹא רַק בָּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,**
22 **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם נַעֲשֶׂה**
23 **תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת גַּם בָּאֲצִילוּת**[25]. **וְהַכֹּחַ לְזֶה הוּא**
24 **מֵהַמַּאֲמָר "נַעֲשֶׂה אָדָם", שֶׁזֶּהוּ הַצִּיּוּוּי לְהָעֲשֶׂר**
25 **סְפִירוֹת "נַעֲשֶׂה אָדָם", לְפִי שֶׁהָאוֹמֵר "נַעֲשֶׂה**
26 **אָדָם" הוּא לְמַעְלָה מֵהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן יָכוֹל**
27 **לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם), וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם**
28 **מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּאֲמָר "נַעֲשֶׂה אָדָם"**

ביאור בדרך אפשר

43 **עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְכָלוּל מֵהֶם,** כל הבחינות והמדריגות
44 שמהן באים הנבראים ישנם באדם **כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּכֹחַ**
45 **הָאָדָם לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֶשֶׂר**
46 **הַסְּפִירוֹת כוּ'.**
47 **וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם**
48 **הַמִּצְוֹת לְמַטָּה יוּכַל הָאָדָם**
49 **לִפְעוֹל בַּסְּפִירוֹת** העליונות
50 **לִהְיוֹת הַמְּשָׁכַת הָאוֹרוֹת**
51 **בְּכֵלִים,** כמבואר בקבלה וחסידות,
52 אופן המשכת והתגלות האור האלוקי
53 באמצעות עשר הספירות הוא על ידי
54 'אורות' (הארה והתגלות והתפשטות
55 של אור אלוקי) המאירים ומתגלים
56 בפועל על ידי התלבשות ב'כלים'
57 המודדים ומגבילים את התגלות
58 והתפשטות ה'אורות', ועל ידי קיום
59 המצות למטה (עם עניני העולם
60 שנמשכו מהספירות) פועלים שהאורות
61 אכן יבואו ויומשכו בכלים **וְלֹא רַק**
62 שפועלים המשכת האורות בכלים
63 **בָּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־**
64 **עֲשִׂיָּה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־**
65 **יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם נַעֲשֶׂה**
66 **תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת גַּם בָּאֲצִילוּת**[25]
67 שהוא עולם עליון יותר, והעובדה
68 שמעשי האדם למטה משפיעים
69 ופועלים בו היא יותר פלא וחידוש
70 מהעובדה שלמעשי האדם יש פעולה
71 והשפעה על המשכת האלוקות
72 בעולמות בריאה, יצירה ועשיה.
73 **וְהַכֹּחַ לְזֶה** הכוח שניתן לאדם
74 שלמעשיו תהיה פעולה והשפעה על
75 המשכת והתגלות אורות עליונים
76 בעולם האצילות, **הוּא מֵהַמַּאֲמָר**
77 האלוקי **"נַעֲשֶׂה אָדָם", שֶׁזֶּהוּ**
78 **הַצִּיּוּוּי** מאת הקדוש־ברוך־הוא
79 **לְהָעֲשֶׂר סְפִירוֹת "נַעֲשֶׂה**
80 **אָדָם", לְפִי שֶׁהָאוֹמֵר** הבחינה
81 והמדריגה האלוקית העליונה שהיא
82 מקור הציווי **"נַעֲשֶׂה אָדָם" הוּא לְמַעְלָה מֵהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
83 **(שֶׁלָּכֵן יָכוֹל לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם** כמובן בפשטות שהאומר את הציווי נעלה
84 ממי שמקבל את הציווי), **וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת**

---

20) בהקדמה (ב, א). 21) ברכת "אלקי נשמה". 22) סידור האריז"ל במקומו. לקו"ת פ' ראה כז, א. ובכ"מ. 23) ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל מסכת שבת בתחילתו. ובכ"מ. 24) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. ובכ"מ.
25) ראה שם שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש יא סימן טז. תניא קו"א קנה, א.

ביאור בדרך אפשר

הַכֶּתֶר, בחינת ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות (כשם שהכתר בפשטות הוא למעלה מהראש, ענין המוחין. והתחלת הספירות היא במוחין, חכמה, בינה ודעת) **דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּאֲמָר ״נַעֲשֶׂה אָדָם״ הוּא הַכֹּחַ לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת, גַּם הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּקוּצוֹ שֶׁל יו״ד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר (כַּמְבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה׳**[26] שבספר התניא כיצד עשר הספירות רמוזות בארבעת האותיות של שם הוי׳: יו״ד – חכמה, ה״א ראשונה – בינה, וא״ו – מידות, ה״א אחרונה – מלכות, ואילו ׳קוצו של יו״ד׳ רומז למה שלמעלה משם הוי׳, למעלה מעשר הספירות, בחינת כתר עליון), **הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהָאוֹמֵר ״נַעֲשֶׂה אָדָם״ הוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר** וכיון שבריאת האדם היא משורש ומקור נעלה כל־כך, יש בו את הכוח שמעשיו ועבודתו ישפיעו על כל הבריאה.

ד) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק הפותח את המאמר **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב ״הַמִּצְוָה הַזֹּאת״** מכוון **בְּפַשְׁטוּת עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י**[27], **וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, שֶׁהַצִּיווּי וְהַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳** שיש לאדם מלמעלה **עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי״, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי**[28], היינו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלמעלה מכל שם וכינוי **וְהַצִּיווּי הוּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת ״הַיּוֹם״ דַּוְקָא,** והכוונה היא לקיום המצוות למטה בעולם הזה **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[29] **הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם**[30]**, בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁבּוֹ** דווקא בעולם הזה **מֵאִיר ׳אוֹר הַסּוֹבֵב׳** האור האלוקי ה׳סובב כל עלמין׳, אור בלי גבול המאיר בכל העולמות בשווה (**כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת**[31] בספר ׳תורה אור׳ לרבנו הזקן, שם מבואר כיצד האור ה׳סובב כל עלמין׳ מאיר גם בעולם הזה וכיצד הוא מאיר בגלוי בדברים הגשמיים שבהם מקיימים את המצוות, וזה לשונו: ״תשובה ומעשים טובים היא המשכת אור אין־סוף ברוך־הוא ה׳סובב כל עלמין׳... רק לא כל המעשים שווים רק מעשים טובים דווקא הם דברים שנעשה בהם המצוות שהם רצון העליון ברוך־הוא ברוך־הוא להיות ציצית של צמר וקלף של תפלין ובהם מאיר אור אין־סוף ברוך־הוא ה׳סובב כל עלמין׳ בגלוי ממש בלי שום הסתר פנים ולבוש. מה־שאין־כן שאר כל המעשים אשר לא לה׳ המה... יש שם לבוש והסתר פנים המכסה ומסתיר אור ה׳ וקדושתו ונראים ליש ודבר נפרד בפני עצמם. מה־שאין־כן דברים הנעשים בהם המצות שהם רצונו יתברך הרי הם בטלים לאור ה׳ וקדושתו ואור אין סוף מתגלה בהם בלי הסתר פנים ולבוש. הגם שהן מלובשים בדברים גשמיים...״), **וְלָכֵן יְכוֹלִים לִפְעוֹל בּוֹ הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת.**

וְכֵן הוּא גַּם לְפִי הַפֵּרוּשׁ בַּכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת גּוֹ׳ שֶׁקָּאֵי שמכוון במיוחד **עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה**[32] **[וּלְהָעִיר מֵהַשַּׁיָּכוּת דְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה לִכְלָלוּת הַמִּצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָהּ נִפְעָל עִילּוּי בְּכָל הַמִּצְוֹת, כַּיָּדוּעַ**[33] **בְּפֵרוּשׁ לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ״ל**[34] **תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים,** שלכאורה היה צריך להקדים את עניין המעשים הטובים לפני עניין התשובה שהיא על חטא ועוון אלא **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה - נַעֲשִׂים הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לוּלֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם מַעֲשִׂים עַל־פִּי תּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם אֵינָם מַעֲשִׂים טוֹבִים עֲדַיִן, וְרַק עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים מַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלָכֵן**

הוּא הַכֹּחַ לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת, גַּם הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּקוּצוֹ שֶׁל יו״ד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר (כַּמְבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה׳[26]), הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהָאוֹמֵר ״נַעֲשֶׂה אָדָם״ הוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר.

ד) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב ״הַמִּצְוָה הַזֹּאת״ קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י[27], וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, שֶׁהַצִּיווּי וְהַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ לאדם מלמעלה עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי״, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי[28], הֵיינוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל שֵׁם וְכִינוּי וְהַצִּיווּי הוּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת ״הַיּוֹם״ דַּוְקָא, וְהַכַּוָּנָה הִיא לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[29] הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם[30], בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁבּוֹ מֵאִיר ׳אוֹר הַסּוֹבֵב׳ (כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת[31]), וְלָכֵן יְכוֹלִים לִפְעוֹל בּוֹ הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְכֵן הוּא גַּם לְפִי הַפֵּרוּשׁ בַּכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת גּוֹ׳ שֶׁקָּאֵי עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה[32] [וּלְהָעִיר מֵהַשַּׁיָּכוּת דְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה לִכְלָלוּת הַמִּצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָהּ נִפְעָל עִילּוּי בְּכָל הַמִּצְוֹת, כַּיָּדוּעַ[33] בְּפֵרוּשׁ לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ״ל[34] תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה - נַעֲשִׂים הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לוּלֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם מַעֲשִׂים עַל־פִּי תּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם אֵינָם מַעֲשִׂים טוֹבִים עֲדַיִן, וְרַק עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים מַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלָכֵן

---

26) פ״ד (צד, ב). 27) ראה פירש״י שם, יד. וראה גם לקו״ש חי״ד ע׳ 112 הערה 24. 28) ראה לקו״ת פרשתנו (נצבים) מה, ג. 29) עירובין כב, א. ע״ז ג, א. 30) ס״פ ואתחנן. 31) תו״א מגילת אסתר צ, ב ואילך. 32) רמב״ן עה״פ. 33) ראה לקו״ת מטות פב, א. שמע״צ פה, א. שה״ש יז, ג. 34) אבות פ״ד מי״ז.

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן שַׁיָּךְ יתכן **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה גַּם בַּצַּדִּיקִים, שֶׁאֶצְלָם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹת כוּ'], כִּי** כמו כללות המצוות **גַּם הַצִּיווּי וְהַ'נְתִינַת כֹּחַ' עַל עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי"** (כלשון הכתוב בהמשך הפסוק "כי המצווה הזאת" **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ), וִיתֵרָה מִזֶּה,** לענין "אנכי" יש שייכות מיוחדת לתשובה, יותר משאר המצוות **שֶׁהֲרֵי בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה נֶאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים "אָנֹכִי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[35] בנבואת ישעיה **אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה** מוחק **פְּשָׁעֶיךָ (עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[36] **אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם** שגם בעניין זה נאמר פעמיים "אנכי"), **לְמַעְלָה מִמַּתַּן־תּוֹרָה** (שבו ניתן **הַצִּיווּי עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת) שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר "אָנֹכִי" פַּעַם אַחַת**[37], בתחילת עשרת הדברות, "אנכי ה' אלוקיך..." **וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי תְּשׁוּבָה הוּא בְּבְחִינַת מַקִּיף כוּ'**[38]. **וּכְמוֹ־כֵן שַׁיָּךְ גַּם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** כמו כללות עניין המצוות **בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם** (כפי שנרמז בפסוק זה עצמו **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם), כִּי דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֶם הַבֵּרוּר כוּ', יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּשַׁעְתָּא חֲדָא**[39] בשעה אחת (וברגע אחד) **מִתְהַפֵּךְ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה כוּ'** (אבל בעולם הבא יש לכל עניין את ההגדרה המיוחדת לו ואין שם תערובת טוב ורע, וכמבואר בחסידות שמטעם זה שלמעלה אין עירובי דברים ובחינות, למלאכים יש עבודות קבועות ומחנה מיכאל העובד מאהבה לא מחליף עבודתו ליראה וכד', ולכן גם לא יכולה להיות עבודת התשובה על ידי נשמות בגן עדן אלא רק למטה בעולם הזה) **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יֶשְׁנָה הַמְשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**[40] והמשכה והארה זו היא נתינת כוח לתשובה.

וְעַל זֶה על מעלת "כי המצווה הזאת" שהיא כללות המצוות ובמיוחד מצוות התשובה והשפעת הדברים על המשכת האלוקות בעולם **נֶאֱמַר לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה "נִפְלֵאת" וּ"רְחֹקָה" קָאֵי** מכוון **עַל בּ' הַבְּחִינוֹת** של בחינת הכתר **'עַתִּיק'** בחינת 'עתיק יומין' (שנעתק ונבדל מ'יום' וגילוי, בחינת פנימיות הכתר) **וְ'אַרִיךְ'** בחינת 'אריך אנפין' (פנים ארוכות, הארה בריבוי, בחינת חיצוניות הכתר). **"נִפְלֵאת"** מלשון פלא **קָאֵי** מכוון **עַל בְּחִינַת 'עַתִּיק', כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּחִינַת 'עַתִּיק' נִקְרָא בְּשֵׁם פֶּלֶא עֶלְיוֹן, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָרִיחוּק** הפער הגדול בין בחינה נעלית זו לעולמות, שהוא ריחוק **בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ,** ללא כל יחס והשוואה **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם 'עַתִּיק', לִהְיוֹתוֹ נֶעְתַּק וְנִבְדָּל לְגַמְרֵי** כמהות נעלית יותר. **וּ"רְחֹקָה" קָאֵי עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ', שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי הוּא עַל־כָּל־פָּנִים** בכל אופן מקור **מָקוֹר אֲלֵיהֶם, וְהַיְנוּ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ** ויש לו יחס כלשהו לעולמות. **וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב**[41] גם לגבי מדריגת החכמה לשון ריחוק **אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי, דְּקָאֵי** והכוונה **עַל הַחָכְמָה הַנַּעְלָמָה** הנעלית מלבוא בגילוי **שֶׁהִיא 'חָכְמָה דְּאַרִיךְ', שֶׁהִיא** נעלית מעולמות (לא כמו חכמה דאצילות שהיא חלק מעשר הספירות כפי שהן בעולמות) אבל הריחוק והפער הוא

ביאור בדרך אפשר

1 שַׁיָּךְ וְצָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה גַּם בַּצַּדִּיקִים,
2 שֶׁאֶצְלָם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹת כוּ'],
3 כִּי גַּם הַצִּיווּי וְהַ'נְתִינַת כֹּחַ' עַל עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה
4 הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי" (אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ), וִיתֵרָה
5 מִזֶּה, שֶׁהֲרֵי בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה נֶאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים
6 "אָנֹכִי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה
7 פְּשָׁעֶיךָ (עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר[36] אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא
8 מְנַחֶמְכֶם), לְמַעְלָה מִמַּתַּן־תּוֹרָה (הַצִּיווּי עַל
9 כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת) שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר "אָנֹכִי" פַּעַם אַחַת[37],
10 וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי תְּשׁוּבָה הוּא
11 בְּבְחִינַת מַקִּיף כוּ'[38]. וּכְמוֹ־כֵן שַׁיָּךְ גַּם עִנְיַן
12 הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם
13 (אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם), כִּי דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה
14 שֶׁהוּא קוֹדֶם הַבֵּרוּר כוּ', יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן
15 הַתְּשׁוּבָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּשַׁעְתָּא חֲדָא[39] מִתְהַפֵּךְ מִן
16 הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה כוּ', וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה
17 יֶשְׁנָה הַמְשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין עַל־יְדֵי
18 קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת[40].
19 וְעַל זֶה נֶאֱמַר לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה
20 הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה "נִפְלֵאת"
21 וּ"רְחֹקָה" קָאֵי עַל בּ' הַבְּחִינוֹת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ'.
22 "נִפְלֵאת" קָאֵי עַל בְּחִינַת 'עַתִּיק', כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּחִינַת
23 'עַתִּיק' נִקְרָא בְּשֵׁם פֶּלֶא עֶלְיוֹן, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
24 הָרִיחוּק בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם
25 'עַתִּיק', לִהְיוֹתוֹ נֶעְתַּק וְנִבְדָּל לְגַמְרֵי. וּ"רְחֹקָה"
26 קָאֵי עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ', שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה
27 מֵהָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי הוּא עַל־כָּל־פָּנִים מָקוֹר אֲלֵיהֶם,
28 וְהַיְנוּ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ. וְעַל־דֶּרֶךְ
29 מַה שֶׁכָּתוּב[41] אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה
30 מִמֶּנִּי, דְּקָאֵי עַל הַחָכְמָה הַנַּעְלָמָה שֶׁהִיא 'חָכְמָה

---

35) ישעי' מג, כה. 36) שם נא, יב. 37) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 38) ברשימת ההנחה צויין: חסר קצת. - ולהעיר מהמבואר בדרושים שבהערה 9, שאנכי שנאמר במצות התשובה הוא בחי' עתיק. 39) זח"א קכט, סע"א. 40) ראה סהמ"צ להצ"צ שם (מ, א). לקו"ת פינחס עה, סע"ב ואילך. 41) קהלת ז, כג.

ביאור בדרך אפשר

בְּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ. ריחוק יחסי, שֶׁלְּכָךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל זֶה "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה" כלומר הייתה מחשבה וניסיון להשיג את החכמה הזו, (כִּי עַל בְּחִינָה שֶׁבְּרִיחוּק שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ, לֹא שַׁיָּךְ מִלְּכַתְּחִלָּה הָאֶפְשָׁרוּת דְּ"אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה" ואין טעם אפילו לנסות להשיג את החכמה הנעלית הזו), **אֶלָּא** שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן "הִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי" ובסופו של דבר היא חכמה מאד נעלית ו'רחוקה' מהשגה.

**וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב וְחוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ הָעִנְיָן, בְּאָמְרוֹ "לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", כִּי שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ"נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה" שֶׁהֵן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' כמבואר לעיל נִקְרָאוֹת "שָׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם", כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה, הַשָּׁמַיִם הַגַּשְׁמִיִּים הֲרֵי אֵינָן נִרְאִים כְּלָל, כי הם מציאות 'שקופה' שלא נראית לעין וּמַה שֶׁנִּרְאֶה לָעַיִן אֵינוֹ אֶלָּא זַהֲרוּרִית הָאֲוִירִים, אל מול קרני השמש (ולכן צבע השמים משתנה בעת השקיעה) אֲבָל לֹא מֵעֶצֶם הַשָּׁמַיִם כוּ', וְזֶהוּ מציאות השמים הגשמיים היא מָשָׁל לְהָבִין בְּעִנְיָן שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עַתִּיק' ו'נבדל' שִׁנְקְרָא פֶּלֶא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג וְנִרְאֶה כְּלָל. וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם" קָאֵי מכוון עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ' שֶׁהוּא מֵעֵבֶר לְיַם הַחָכְמָה ונעלה מהחכמה, וְעַל־דֶּרֶךְ "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי", חכמה שלמעלה מתפיסה והשגה.

וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא גוֹ', דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא "נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה", "בַּשָּׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם", שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' (כַּנַּ"ל), מִכָּל־מָקוֹם "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ", "מִמְּךָ" דַּיְקָא, שֶׁ"מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחוֹקָה", "לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם", וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה גַּם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אַרִיךְ' וְ'עַתִּיק', שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי" לִהְיוֹת בִּבְחִינַת (הֲוָיָ') אֶלְקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ[42], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הָרָצוֹן (בחינת 'אריך אנפין') וְהַתַּעֲנוּג (בחינת 'עתיק' יומין), שֶׁהֲרֵי הַמִּצְוֹת הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־יָדָן כאשר הרצון העליון מתקיים בפועל נַעֲשֶׂה עִנְיָן הַתַּעֲנוּג (בְּחִינַת עַתִּיק), כְּמַאֲמַר[43] חכמינו ז"ל על כך שהקרבנות נקראים בשם "ריח ניחוח" נַחַת רוּחַ לְפָנַי עניין התענוג שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) שֶׁבִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת

ביאור בדרך אפשר

עַצְמָהּ הִיא "נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה", "בַּשָּׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם", שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' (כַּנַּ"ל), מִכָּל־מָקוֹם "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ", "מִמְּךָ" דַּיְקָא, אף שמצד עצם מהותם הדברים 'נפלאים' ו'רחוקים' כי הם נעלים ביותר, בכל זאת לגבי היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות, "ממך" הדברים קרובים, שֶ"מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחוֹקָה", "לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם", וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה של כל יהודי גַּם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אַרִיךְ' וְ'עַתִּיק', ולכן אף שמצד 'עתיק' ו'אריך' הדברים הם אכן באופן של 'נפלאת' ו'רחוקה', בגלל שבנשמת היהודי יש בחינה עוד יותר נעלית, הרי מצידה ענייני אלוקות כן קרובים אליו שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, שֶׁנִּמְשָׁךְ ומתגלה מלמעלה למטה מִבְּחִינַת "אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי" הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, שלמעלה מהדרגות המלובשות בשמות השונים לרדת ממדריגה למדריגה ולהאיר על האדם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת (הֲוָיָ') אֶלְקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ[42], הכוח והחיות של היהודי הפרטי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הָרָצוֹן העליון (בחינת 'אריך אנפין') וְהַתַּעֲנוּג העליון (בחינת 'עתיק יומין'), שֶׁהֲרֵי הַמִּצְוֹת הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־יָדָן כאשר הרצון העליון מתקיים בפועל נַעֲשֶׂה עִנְיָן הַתַּעֲנוּג (בְּחִינַת עַתִּיק), כְּמַאֲמַר[43] חכמינו ז"ל על כך שהקרבנות נקראים בשם "ריח ניחוח" נַחַת רוּחַ לְפָנַי עניין התענוג שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג)**

---

42) ראה לקו"ת בלק עג, ג. פינחס פ, א. ובכ"מ. 43) תו"כ ופירש"י ויקרא א, ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת על ידי האדם בעולם הזה (ובאופן שיש לכך השפעה על כל הבריאה) **הָיְתָה בְּרִיאַת הָאָדָם** על ידי כל עשר הספירות **בְּאוֹפֶן שֶׁכּוֹלֵל כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּסִדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְלָכֵן, אַף שֶׁבְּחִינַת 'אֲרִיךְ' וּ'עַתִּיק' נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם פֶּלֶא וְרָחוֹק לְגַבֵּי הַנֶּאֱצָלִים, מִכָּל־מָקוֹם לְגַבֵּי הָאָדָם שֶׁכּוֹלְלָם - אֵינָן נִקְרָאוֹת כְּלָל בְּשֵׁם פֶּלֶא וְרָחוֹק, כִּי** עם כל מעלתם **לֹא יִפָּלֵא אוֹרָם מִמֶּנּוּ** מהאדם **וְלֹא יוּרְחַק מִמֶּנּוּ כְּלָל, כִּי נִיתָּן לָאָדָם** הכוח והיכולת המיוחדים **שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת אֲצִילוּת גַּם** אפילו **בְּחִינַת פֶּלֶא הָעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא** האדם **כְּלָלוּת הַכֹּל.**

ה) אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב לְמַטָּה דַּוְקָא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁבְּהִיוֹתָהּ לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה תִּהְיֶה בָּהּ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֶּתֶר, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה הֵיפֶךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שמצידו יש הבדלים ופערים גדולים בין הדרגות העליונות לדרגות התחתונות, ואילו בעניין זה יש דווקא למטה בעולם הזה הארה מאור נעלה ביותר, ודווקא האדם ממשיך ומגלה בחינה שלמעלה מהכתר? **הִנֵּה עַל זֶה מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" גו', "כי" במובן של סיבה ונימוק שֶׁהוּא עִנְיָן נִתְּינַת טַעַם, שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל בִּנְיָן וְתִקּוּן** ספירת **הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "דָּבָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[44] דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן,** השלטון של המלך הוא באמצעות הדיבור, ולכן ספירת המלכות נקראת "דבר" **וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ[45],** כמבואר בחסידות שעניין זה של "תיקון ובניין המלכות" נרמז בכתוב "ותקם את דבריך", היינו שיש להקים ולרומם את הדיבור העליון בספירת המלכות ולהעלותו למעלה, לדרגות יותר נעלות שלמעלה מ'סדר השתלשלות' **וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת** מחדש, כלומר שהנבראים יעוררו את הרצון העליון להיות מלך על העולם ולהשפיע חיות לעולם, **צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ" [דְּאַף שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת מִצַּד** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לא על ידי עבודת הנבראים, **"כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[46], מִכָּל־מָקוֹם עָלָה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁאַחַר־כָּךְ** לאחר שתחילת הבריאה היתה מצד למעלה **יִהְיֶה עִנְיָן זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם דַּוְקָא], וּמִשּׁוּם זֶה נִתְּנוּ לַנְּשָׁמָה כָּל הַבְּחִינוֹת הַנַּ"ל,** וכוחות שמקורם במדרגות גבוהות ביותר **שֶׁעַל־יָדָן תּוּכַל** הנשמה **לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ", וְעַל־יְדֵי־זֶה תִּפְעַל אֶת בִּנְיַן הַמַּלְכוּת. וְזוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כַּנַּ"ל שֶׁ"הַיּוֹם" דָּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה), כַּיָּדוּעַ[47] שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת,** כמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה הקב"ה מסלק את רצונו למלוך על העולמות ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי 'בנין המלכות' מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון, החיות מועטת ומצומצמת ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל

ביאור בדרך אפשר

1 הָיְתָה בְּרִיאַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן שֶׁכּוֹלֵל כָּל פְּרָטֵי
2 הָעִנְיָנִים דְּסִדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּפוֹעֵל בָּהֶם כו'.
3 וְלָכֵן, אַף שֶׁבְּחִינַת 'אֲרִיךְ' וּ'עַתִּיק' נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם
4 פֶּלֶא וְרָחוֹק לְגַבֵּי הַנֶּאֱצָלִים, מִכָּל־מָקוֹם לְגַבֵּי
5 הָאָדָם שֶׁכּוֹלְלָם - אֵינָן נִקְרָאוֹת כְּלָל בְּשֵׁם פֶּלֶא
6 וְרָחוֹק, כִּי לֹא יִפָּלֵא אוֹרָם מִמֶּנּוּ וְלֹא יוּרְחַק
7 מִמֶּנּוּ כְּלָל, כִּי נִיתָּן לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת
8 אֲצִילוּת גַּם בְּחִינַת פֶּלֶא הָעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
9 כְּלָלוּת הַכֹּל.
10 ה) אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת
11 מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב
12 לְמַטָּה דַּוְקָא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנִשְׁמַת הָאָדָם,
13 שֶׁבְּהִיוֹתָהּ לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה תִּהְיֶה בָּהּ
14 בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֶּתֶר, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה
15 הוּא הֵיפֶךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. הִנֵּה עַל זֶה
16 מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" גו',
17 שֶׁהוּא עִנְיַן נִתְּינַת טַעַם, שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל
18 בִּנְיַן וְתִקּוּן הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "דָּבָר", כְּמוֹ
19 שֶׁכָּתוּב[44] דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן וַתָּקֶם
20 אֶת דְּבָרֶיךָ[45], וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת
21 צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
22 בְּאוֹפֶן דְּ"בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ" [דְּאַף
23 שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת מִצַּד "כִּי
24 חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[46], מִכָּל־מָקוֹם עָלָה בִּרְצוֹנוֹ
25 שֶׁאַחַר־כָּךְ יִהְיֶה עִנְיָן זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
26 דַּוְקָא], וּמִשּׁוּם זֶה נִתְּנוּ לַנְּשָׁמָה כָּל הַבְּחִינוֹת
27 הַנַּ"ל, שֶׁעַל־יָדָן תּוּכַל לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ בְּקִיּוּם
28 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ", וְעַל־
29 יְדֵי־זֶה תִּפְעַל אֶת בִּנְיַן הַמַּלְכוּת.
30 וְזוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כַּנַּ"ל שֶׁ"הַיּוֹם" דָּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה), כַּיָּדוּעַ[47]
31 שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשֶׁכֶת גַּם לְמַטָּה

---

44) קהלת ח, ד. וראה תניא אגה"ת פ"ד. אגה"ק סכ"ה. ובכ"מ. 45) נחמי' ט, ח. וראה המשך תער"ב ח"ב ע' תרצו ואילך. ובכ"מ. 46) מיכה ז, יח. וראה לקו"ת פרשתנו (נצבים) מז, ב. ובכ"מ. 47) פרי עץ חיים שער ר"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו, ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות, וזו העבודה של 'בנין המלכות' להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשֶׁכֶת גַּם לְמַטָּה והשפעת הדברים איננה רק ברוחניות **כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּבָנֵי חַיֵּי** חיים (בריאות) **וּמְזוֹנֵי** מזון (פרנסה) **רְוִיחֵי** בריווח, **בְּטוּב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.**

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אלול, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבם מי"ד אלול חדש הרחמים, בו כותב ר"פ מאשר עבר עליהם, ולאחרונה מהאבדה בהלקח מאתם בנם... ע"ה.

ויהי רצון ממנחם ציון וירושלים שיחזק את כאו"א מהם ככל הדרוש, ולימים יבואו אך טוב וחסד ימצאם.

ומתאים לכתבו אודות המשפחה וצור מחצבתו, תקותי שלמותר להאריך בענין נצחיות הנפש, ובפרט שאפילו חכמי או"ה מודים בזה ללא שום ספק, ורק שעוברת הנפש ממצב אחד לשני, שלכן כל אלו שהיו בעבר קשורים אליה ורוצים בטובתה [והרי גם אז כשנשמה בגוף - ההתקשרות והאהבה היא להנפש, כי הגוף אינו אלא לבוש חיצוני] עליהם להשתדל לגרום נחת רוח לנפש הנפטר ככל אשר בידם, והוא על ידי שמכניסים רוח טהרה ואור זך לד' אמות של עצמו ובסביבה, שזהו מכשיר את האדם והמקום לקבלת השפעת השי"ת שהוא מקור החיים האמיתי, אמיתת המציאות, שלכן בכל ענין ודבר המקושר עם מקור החיים, בו מתקיים הכתוב, ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, ובודאי למותר להדגיש שהכוונה בזה לתורתנו תורת חיים ומצותי' עליהן נאמר וחי בהם.

ועוד באותו ענין, אף שבודאי למותר להזכיר, תקותי שבודאי מסודר בהחלט בהנוגע לעניני קדיש, לימוד משניות לזכר נשמת הנפטר ועוד ועיקר עשיית צדקה - כפשוטה וצדקה ברוחניות כאמור לענין הפצת היהדות המסורתית בכל מקום שהשפעתו מגעת, וינעם לי לקבל בשורה טובה מהסידור בכל האמור.

ועוד להעיר לתחלת מכתבו ע"ד מקום עבודתו שבשביל זה לא בא עד עתה בכתובים וכו' - לפלא ותמי' שהרי בין אחב"י עובד הוא, וכל ישראל ערבים זב"ז, ומי יודע - אפשר כוונת עבודתו שם הוא בשביל שעל ידו תגיע לשם הוספה בנר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות באור וחיות שלה, ואם גם בשנים מלפנים אין לך יהודי שאין לו שעה ונקודה שיכולים להשפיע עליו, עאכו"כ בימינו אלה, שבהסביבה אודותה כותב ובה עובד, נראית התעוררות לקדשי בני ישראל האמיתים הם הן התורה ומסורת אבות וגם להלימוד (שמביא לידי מעשה בפועל, קיום מצות מעשיות). ועל כגון דא הרי אמרו חכמינו, אין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

נ.ב. נעם לי לקרות השורות האחדות ע"ד אחיו הוו"ח אי"א וכו'... שליט"א אשר מצליח בפעולות הפצת אור תורה בסביבה ההולכת ומתרחבת ובעיקר בתוככי הנוער הבנים והבנות שיחיו שהם בוני העתיד ויסודו.

מכתב כללי

(תרגום חופשי מאידיש)

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תשכ״ד
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום

ה׳ עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

ראש השנה נקבע ע״י הבורא – לא ביום בו נברא כלל העולם, אלא ביום בו נברא האדם – אדם הראשון.

הסבר הדבר:

בבריאת האדם לא רק שהסתיימה כל הבריאה של ששת ימי בראשית, אלא היא גם באה לידי שלימות ומילוי.

בכך הושגה שלימות הבריאה – לא רק משום שהאדם הוא היצור הנעלה ביותר, אלא יחד עם זאת, גם משום שהאדם הוא היצור שהוא **מסוגל**, הוא **צריך**, והוא **עתיד**, בסופו של דבר, להביא את **כל** שאר חלקי הבריאה לשלמותם **הם**.

דבר זה מושג כאשר האדם מנצל במדה **מלאה** את כל כחותיו הוא ואת כל כחות הטבע – הן בעולם ה״דומם״, הן בעולם ה״צומח״ והן בעולם ה״חי״ – למען הטוב והקדושה,

כי על־ידי־זה מגיע כל נברא והבריאה בכללה לידי התאמה עם רצון הבורא.

* * *

בריאת האדם שונה, בין השאר, במיוחד בכך ש״נברא **יחידי**״, בניגוד לנבראים אחרים שנוצרו בכמות גדולה.

דבר זה מורה ומדגיש לנו כי לאדם **אחד ויחיד** האפשרות להביא את הבריאה כולה לתכליתה ושלמותה, כשם שאדם הראשון עשה זאת. אדם הראשון, מיד לאחר בריאתו, ביום ראש השנה הראשון – דרש ואף **השיג** שכל ברואי עולם יכירו בשלטון הבורא, תוך הכרזה:

בואו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה׳ עושנו –

על־ידי ״נשתחוה״, על־ידי התבטלות עצמית, ורק על־ידי־זה מסוגל נברא להתאחד ולהתייחד עם הבורא, ובכך להשיג את השלימות הרמה ביותר.

וחכמינו, זכרונם לברכה, מלמדים אותנו כי מאדם הראשון אנו לומדים ויודעים לגבי **כל** אדם: ״לפיכך נברא האדם יחידי, ללמדך – נפש אחת כאילו עולם מלא״.

כלומר, לכל יהודי, גם בזמננו, בכל מקום ומצב בו יימצא – האפשרות המוחלטת (ומתוך כך גם – החובה) להתרומם ולהגיע לדרגה העילאית ביותר של שלימות, ולפעול אותו דבר גם ב״עולם מלא״ – בבריאה כולה.

הסבר הדבר: בקצרה ובאופן אחר קצת – ראה מכתב לר״ה תשי״ד, תשט״ז.
גם באה לידי שלימות: בחדא״ג מהרש״א (ר״ה כז, א): כאילו לא נברא שום דבר קודם בריאת אדם. ועיין המשך זה היום דשנות תש״ד, תש״ט.
להביא את כל שאר: ראה ב״ר (פי״א, ו): **כל** מה שנברא כו׳ צריכין עשי׳. בלקו״ת נשא כו, ב.
לידי התאמה עם רצון: ראה אבות ספ״ו. יומא לח, א.
ש״נברא יחידי״: משנה סנהדרין ספ״ד.
אדם הראשון, מיד: זח״ג ס״פ אמור. וראה ג״כ פרד״א פי״א.

אגרות קודש

ראש השנה – יום בריאת האדם הראשון והיחיד – מזכיר לכל יהודי את התפקיד האמור,

ראש השנה – מגלה את אי הנכונות שבתירוצים של אלה שאינם ממלאים את תפקידם, ש"בלתי אפשרי לשנות את העולם", או ש"לא קיבלו מהוריהם את החינוך וההכשרה המתאימים לכך", או ש"העולם כה גדול, ואילו הוא בודד ומה ביכלתו להועיל?"

ראש השנה – מעניק כחות למילוי התפקיד, משום שביום זה מתחדשת כל הבריאה, מתחילה שנה חדשה, עם כחות מחודשים כביום של "ראש השנה" הראשון.

וכפי תוכן וסדר **התפלה** שבראש השנה – והרי עצם הבקשה מוכיח כי **אפשרי** מילוי הבקשה וכי **תפלה** זו מסוגלת לעשות זאת – שכל **יחיד** מבקש בכל תפלה של ראש השנה:

"**מלוך על העולם כולו . . וידע כל פעול כי אתה פעלתו**" – ששלטון הקב"ה יוכר **על העולם כולו**, עד **שכל** פעול ויצור **ידע** כי הקב"ה יוצרו.

* * *

היו זמנים בהם עורר הרעיון האמור – שלפיו מסוגל כל אדם "לשנות" את העולם – ספיקות, והיו דרושות לכך הוכחות וביסוסים וכו'.

אך בתקופתנו אנו, אין צורך, למרבה הצער, לחפש הוכחות רבות לשכנע כי לולא הקב"ה שהוא מלך העולם ו"ה' מלך – תכון תבל בל תמוט" (=מלכותו מכוננת תבל שלא יתמוטט) – עלול אדם יחיד להרוס ר"ל את כל העולם.

אם הדבר הוא כך בצד שהוא היפוכו של צד הטוב – ודאי, איפוא, שבצד הטוב מסוגל אדם יחיד לפעול במדה מרובה הרבה יותר. כי לאמיתו של דבר, הבריאה היא טובה בפנימיותה, ולכן היא נוטה יותר לטוב מלהיפוכו.

* * *

יעזור ה' **לכל אחד ואחת** לקבל ביום ראש השנה החלטות איתנות ברוח ראש השנה, כאמור, ולקיים בפועל החלטות אלו בכל יום מימי השנה הבאה,

- את "נשתחוה" לפני ה' המתבטא בכל הענינים של החיים היום־יומיים ע"י קיום מצוות ה' – עד ש"בכל דרכיך דעהו",

- ולפעול דבר זה גם בעולם שמסביב

לפי תוכנו של ראש השנה, שאינו רק תחלת השנה, אלא, בעיקר, ה"ראש" של השנה, וכשם שהראש מנהיג כל אבר של כל הגוף, כך צריכות ה"חיות" והחלטות "ראש השנה" למלא ולהנהיג את כל ימי השנה.

ואז הגוף (השנה) כולו – בריא בכל המובנים.

בברכה לכתיבה וחתימה טובה

לשנה טובה ומתוקה

מ. שניאורסאהן

אי הנכונות: להעיר ג"כ מרמב"ם הל' תשובה פ"ה, וא"ו. קונטרס ומעין מי"ג ואילך.
וידע: ראה תניא ספ"ג.
כל פעול: עולם העשי' (סי' האריז"ל).
ה' מלך: אמרו אדם ביום שנברא כשהמליך אותו וכל הבריות אחריו (פדר"א פי"א).
מסוגל אדם יחיד: להעיר מקידושין מ, ב.
במדה הרבה יותר: ראה יומא לח, ב.
הבריאה היא טובה: בראשית א, לא. וראה מו"נ ח"ג פכ"ה (ופי"ג).
"**בכל דרכיך דעהו**": ראה טושו"ע או"ח סרל"א.
ה"ראש": עטרת ראש בתחלתו.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת נצבים, כ"ד אלול, ה'תשכ"ד.

- לעסקניות של ישיבת "תומכי תמימים" ו"בית רבקה" תחיינה -

בלתי מוגה

א. עומדים אנו ימים ספורים לפני ראש־השנה, בימי הסליחות, שאז מתחיל הזמן שהקב"ה מוותר ומוחל על כל הענינים שלא סיימו להשלימם בשנה החולפת, וזוהי הכנת הדרך לקבל את ברכתו של הקב"ה לשנה החדשה, לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה.

ב. רבינו הזקן מבאר[1] שהפרשה שקורין לעולם קודם ראש־השנה היא פרשת נצבים:

התחלת הפרשה היא: "אתם נצבים גו' לפני ה' אלקיכם גו' לעברך בברית גו' למען הקים אותך היום לו לעם וגו'", והיינו, שבני ישראל עומדים לפני ה', והקב"ה לוקח אותם אליו בתור עם, וכורת עמהם ברית, באופן נצחי, על כל הזמנים וכל המקומות שבהם נמצאים בני ישראל.

ובתור התחלה והכנה לכריתת ברית בין הקב"ה ובני ישראל - נאמר בפסוק שעמידת בני ישראל לפני הקב"ה צריכה להיות באופן ד"נצבים.. כולכם", כולם ביחד, ומונה בפסוק את הסוגים השונים שיש בבני ישראל, מ"ראשיכם", מנהיגי בני ישראל, עד לאלו שעוסקים במלאכות הכי פשוטות: "חוטב עציך" ו"שואב מימיך"; וכאשר כל בני ישראל מתאחדים יחדיו ועומדים לפני הקב"ה "כאיש אחד"[2] - הרי זה מכין את הדרך ונעשה כלי להמשכת ברכתו של הקב"ה בכל המצטרך.

ג. אחד הדברים - והעיקרי - שמאחד ומשוה את כל בני ישראל הוא - לא עשירות, ואפילו לא הבנה והשגה, אלא ההתקשרות שבני ישראל מתקשרים עם הקב"ה בעצמו, רק בגלל שכך הוא רצונו יתברך, ומקבלים על עצמם למלא את בקשתו ורצונו.

בענין זה מתאחדים ומשתווים כל בני ישראל, מגדול עד קטן, מ"ראשיכם" עד "שואב מימיך", ועל־ידי־זה נעשה אצלם שלום עם הקב"ה, על־ידי השלום וההתאחדות בינם לבין עצמם.

וכדי לחנך ברוח זו את דור העתיד, את הילדים, שיהיו מוכנים למעמד ומצב זה, להיות "עם אחד"[3], שמקבל על עצמו את "ה' אחד"[4], על־ידי לימוד "תורה אחת"[5] - הנה על זה ניתן הציווי "ושננתם לבניך"[6], לחנך את הילדים מקטנותם ברוח זו, כך שכאשר יגדלו, יתנהגו לפי הדרך שמראים להם.

וזהו גם מהמטרות העיקריות של ישיבות "תומכי תמימים", ובתי־ספר "בית רבקה" (או כפי שנקראים בשאר מדינות: "אהלי יוסף יצחק") - לחנך ילדים וילדות מקטנותם ברוח כזו, שידעו שהם שייכים לאותו עם, אשר מאז שעמדו בהר סיני קיבלו מהקב"ה את התורה על כל משך אלפי השנים שלאחרי־זה, ועל־ידי לימוד התורה וקיום כל הענינים שבתורה, מקבלים את ברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך.

ד. ומזה מובן גם גודל הזכות והשכר שיש לכל אלו שתומכים במוסדות שמחנכים ילדי ישראל ברוח זו, נוסף על העיקר, שמנהלים את הבתים שלהם ומחנכים את הילדים שלהם ברוח זו.

ויעזור השם־יתברך לכל אחת מכן, ולכולכן יחד, להמשיך את עבודת הקודש של חינוך הילדים בדרך היהדות והחסידות, מתוך בריאות, שמחה ומצב רוח טוב, ולהתברך מהקב"ה בכל המצטרך, לכל אחת עבורה ועבור כל משפחתה, ולכולכן יחד,

ולכל־לראש - להכתב ולהחתם על־ידי הקב"ה בעצמו לשנה טובה ומתוקה בכל פרטי הענינים, ועד שנזכה לגאולה על־ידי משיח.

ובזה אסיים - שהקב"ה יתן לכל אחת מכן, ולכולכן יחד, כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

---

1) לקו"ת ריש פרשתנו (נצבים).
2) ס' שופטים כ, יא. וראה תניא אגה"ק סוסכ"ב.
3) אסתר ג, ח. ועוד.
4) ואתחנן ו, ד. ועוד.
5) בא יב, מט. ועוד.
6) ואתחנן שם, ז.

בס"ד. שיחת שבת פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

א. התחלת פרשת השבוע היא: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימיך", "את אשר ישנו פה עמנו עומד היום גו' ואת אשר איננו פה עמנו היום"[1].

וענין זה שייך לראש־השנה — כמו שכתב רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'[2]: "הנה פרשה זו קורין לעולם קודם ראש־השנה, ומרומז במלת "היום", דקאי על ראש־השנה, כי "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון"[3], שכל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם הראשון ביום זה עד לפני הוי'.. ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימיך, פירט הכתוב עשר מדריגות, שכמו שיש עשר מדריגות בנפש האדם דהיינו ג' שכלים וז' מדות, כך הנה כל ישראל הם קומה אחת שלימה.. שנחלקת לעשר מדריגות, ובראש־השנה מתעלים כל המדריגות.. למעלה במקור חוצבם.. להיות לאחדים כאחד".

ומזה מובן, שקריאת פרשת נצבים קודם ראש־השנה היא לא רק הכנה שמחוץ להענין, אלא הכנה אמיתית שהיא חלק מהענין עצמו, והיינו, שענינו של ראש־השנה הוא האחדות של כל בני ישראל, ולא רק בני ישראל שבדור זה ("דור הולך ודור בא"[4]) ובראש־השנה זה, אלא גם בני ישראל שבכל השנים ובכל הדורות שלפני־זה ושלאחרי־זה.

ב. והביאור בזה:

ענינו של ראש־השנה הוא — כמאמר רבותינו ז"ל[5] "אמר הקב"ה.. אִמְרוּ לְפָנַי בראש־השנה מלכיות.. כדי שתמליכוני עליכם.. ובמה בשופר". וכן על־ידי התפילות - לא רק תפילת מוסף (שבאה בהוספה על ג' התפילות שבכל יום, מצד קדושת היום) שלאחרי תקיעת שופר, אלא גם בתפילות שלפני תקיעת שופר, תפילת שחרית, ולפני־זה תפילת ערבית דליל ראש־השנה - שבהם מבקשים: "מלוך על העולם כולו בכבודך כו' והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כו' כל יצור כו' כל אשר נשמה באפו וכו'" (וכמבואר בסידור האריז"ל[6] שקאי על ג' עולמות בריאה־יצירה־עשיה, והיינו, שהבקשה היא שתהיה התגלות מלכותו יתברך בכל העולמות, כולל גם עולם העשיה), וחותמים בשם ומלכות "ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ כו'" - שמזה מוכח שבוודאי פועלים זאת, שהרי "ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שביקשנו כו'" (כמו שכתב רבינו הזקן ב'אגרת התשובה'[7]).

וכמבואר בדרושי חסידות[8] שבראש־השנה חוזרים כל הדברים לקדמותם, וצריך לעורר ולהמשיך מחדש את כל הענינים משרשם ומקורם הראשון כפי שהוא בבחינת עצמותו יתברך, ובזה גופא - לא רק המשכה מן הכלל אל הפרט (כמבואר ב'עטרת ראש'[9]), אלא גם המשכה חדשה, כמבואר ב'אגרת הקודש'[10] ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר.. אור חדש ומחודש.. עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה".

וכדי לפעול המשכה נעלית כזו - לא די בקהל ישראל שנמצא בדור זה ובראש־השנה זה, אלא יש צורך בהתאחדות דכל בני ישראל שבכל הדורות: "אתם נצבים היום כולכם.. את אשר ישנו פה עמנו.. ואת אשר איננו פה גו'".

וכללות ענין האחדות של בני ישראל שבכל הדורות נפעלת על־ידי האחדות בדרך פרט - האחדות של כל בני ישראל בדור זה, והיינו, שלמרות חילוקי הדרגות שביניהם שנחלקים לעשר מדריגות,

---

1) כט, יד.
2) ריש פרשתנו.
3) נוסח תפילת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).
4) קהלת א, ד.
5) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
6) במקומו. הובא בלקו"ת שלח מז, א.
7) פי"א (ק, א).
8) לקו"ת פרשתנו נא, ב. ובכ"מ.
9) שער ר"ה בתחלתו.
10) סי"ד.

מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימיך", מתאחדים כולם יחד "להיות לאחדים כאחד"; ועל־דרך־זה בכל איש פרטי מישראל, שצריך לקבץ ולאחד את כל עשר כחות נפשו.

ג. ובעומק יותר:

ההמשכה דראש־השנה היא מבחינת עצמותו יתברך שהוא באופן של פשיטות שלמעלה מהתחלקות. ולכן, כדי שבני ישראל יוכלו לפעול המשכה זו, צריך להיות גם אצלם ענין של התאחדות - "כולכם", למעלה מהתחלקות פרטי המדריגות ד"ראשיכם שבטיכם וגו'".

ועל־דרך־זה בכל אחד מישראל - שעבודתו צריכה להיות מצד בחינת ה'יחידה' שלמעלה מהתחלקות (למעלה גם מבחינת "בכל מאדך"[11], "מאד שלך"[12], היינו, שרק אצלו הרי זה למעלה ממדידה והגבלה, אבל לגבי חבירו הרי זה עדיין במדידה והגבלה), כידוע פירוש רבינו הזקן[13] בדברי הגמרא[14] בנוגע לעשרת הימים שבין ראש־השנה ליום הכיפורים, "כאן ליחיד", "פירוש בחינת יחידה", "בחינת תשובה ד'יחידה' ליחידו של עולם".

ולאידך גיסא:

למרות שההמשכה היא מבחינת "פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת" - הרי זה צריך להיות באופן שיומשך למטה בגילוי, כפי שמבקשים: "מלוך וכו' והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך", באופן גלוי דוקא.

וזהו גם הטעם שמדגישים את ענין המלוכה דוקא, ולא ענין הממשלה - כידוע[15] החילוק ביניהם, שממשלה היא בעל־כרחו, ואילו מלוכה היא ברצון דוקא, כמאמר[16] "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", והיינו, שצריך להיות בהתגלות גם מצד הכחות הפנימיים.

וכדי שתהיה ההמשכה למטה בגילוי - יש צורך בכל פרטי המדריגות, שנכללות במספר עשר, כמו בכל דבר שבקדושה[17], והיינו, עשר המדריגות שבכל אחד מישראל, עשרה כחות הנפש, וכן עשר המדריגות שבכללות ישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימיך".

אלא, שכל פרטי המדריגות צריכים להיות באופן של התכללות והתאחדות ב"פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת" - "לאחדים כאחד".

ד. ויש לומר בדיוק הלשון "לאחדים כאחד", בכ"ף הדמיון - שזהו רק בדוגמת הענין ד"אחד", כיון שזוהי האחדות דבחינת "יחיד" שלמעלה מ"אחד"[18].

ועל־דרך המבואר במאמר דיבור־המתחיל לך הוי' הצדקה לרבינו הזקן[19] (שחזר ונדפס לא מזמן[20]) בדיוק הלשון "כל דיירי ארעא כו' כלא חשיבי קמיה"[21], "כלא" ולא "לא ממש", "דלגבי מקורם הם לא, כדוגמת אור וזיו, אבל לגבי בחינת עצמיות הנקרא קמיה שלא נערוך אליו, אין ביטולם בבחינת לא, בערך עילה ועלול, אלא כלא, כמו דוגמת ביטול עלול לגבי עילתו בבחינת משל לבד", והיינו, ש"כלא" הוא ביטול נעלה יותר מאשר "לא", שהוא בהעדר המציאות לגמרי, עד שלא שייך לומר עליו אפילו התואר "לא", אלא "כלא", בכ"ף הדמיון - למעליותא. ועל־דרך־זה בנידון־דידן, ש"כאחד" הוא למעלה מ"אחד" - כמו "יחיד".

ה. וכללות הענין בזה - שההמשכה דראש־השנה היא מבחינת "פשיטות העצמות", ובאופן שנמשך למטה בגלוי.

ועל־דרך לשון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[22] בנוגע לראש־השנה לחסידות, שצריכה להיות

---

11) ואתחנן ו, ה.
12) תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.
13) לקו"ת ס"פ תבוא (מג, ד). חנה אריאל האזינו מד, ב.
14) ר"ה יח, א. וש"נ.
15) לקו"ת דרושי ר"ה נה, סע"ב. נו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.
16) נוסח תפילת ערבית.
17) ראה ברכות כא, ב. וש"נ.
18) ראה תו"א וארא נה, סע"ב. ובכ"מ.
19) מאמרי אדה"ז - אתהלך לאזניא ע' ר ואילך.
20) אלול תשכ"ג - בהקדמה לסליחות ע"פ מנהג חב"ד.
21) ע"פ דניאל ד, לב. וראה זהר ח"א יא, ב. ח"ב ז, א. ועוד.
22) ראה אג"ק שלו ח"א ריש ע' רס. וש"נ (נעתק ב"היום

שלימות לא רק בנוגע לעצם, אלא גם בנוגע להתפשטות. ועל־דרך־זה מובן בנוגע לראש־השנה כפשוטו.

ובפשטות - שזוכים לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה ברוחניות ובגשמיות, בבני חיי, ומאן דיהיב חיי - יהיב מזוני[23], ומזוני רויחי.

* * *

ו. יום השבת־קודש הזה שבו קורין "אתם נצבים היום כולכם גו'" קשור גם עם ימי הסליחות, כי נוסף לכך ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[24], שממנו נמשכת הברכה לכל ימי הסליחות, הרי גם הפזמון הראשון באמירת הסליחות (שכולל את כל הפזמונים) הוא: "במוצאי מנוחה", שבזה מודגשת השייכות של ענין הסליחות ליום השבת.

והנה, התחלת הסליחות - לאחרי אמירת "אשרי", שעל־פי דברי האחרונים[25] שכתבו דבריהם ב'רוח הקודש' (כדברי אדמו"ר הזקן[26]) ומפיהם אנו חיים, הרי זו הקדמה לסליחות, כמו שאומרים "אשרי" קודם כל תפילה - היא: "לך הוי' הצדקה ולנו בושת הפנים"[27].

ומבואר בדיבור־המתחיל לך הוי' הצדקה הנ"ל, ש"לך הוי' הצדקה" היינו "מלכות דאין־סוף ראשית הארת הקו כו' והוא מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא", וכדי להגיע לבחינה זו הרי זה על־ידי ש"לנו בושת הפנים", "כי כל הקרוב יותר יהיה העדר תפיסת מקומו ביותר, ויתבייש מעצמותו, וכל שיתבייש יותר מעצמותו הוא העדרו וביטולו האמיתי, אשר בבחינת התענוג שבנפשו והארת הפנים, לא יוכל להתקרב.. כמו שיתקרב בבחינת בושת הפנים וכו'".

ז. והענין בזה:

השייכות ד"לך הוי' הצדקה" ל"מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא" היא - לפי שמצד עצמותו יתברך נמשכים כל הענינים בתורת צדקה, ולא בתורת שכר על העבודה, ואפילו לא בתורת מתנה, שאף שאינה שכר העבודה, הרי "אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא"[28], מה־שאין־כן צדקה, שנתינתה אינה מחוייבת מצד הזולת (אפילו לא באופן ש"עביד ליה נייחא לנפשיה"), כי־אם מצד הנותן בלבד.

וכמבואר בשל"ה[29] בנוגע לכללות ענין העבודה, אם היא צורך גבוה[30], וכמאמר רבותינו ז"ל[31] "מה הדבורה הזאת, כל מה שהיא מסגלת - מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים - הם מסגלין לאביהם שבשמים", או שזהו באופן ש"מה איכפת לו להקב"ה כו'"[32] - שזהו החילוק בין בחינת הגילויים, ששם יש תפיסת מקום לענין העבודה, לבחינת עצמותו יתברך, ששם אין תפיסת מקום לעבודה, וכל ההמשכות הן בתורת צדקה[33].

וכללות הענין בזה - שמדריגת הגילויים קשורה עם מציאות הזולת, שהרי ענין הגילוי הוא בשביל הזולת (ועד, שגם כאשר הגילוי הוא רק בכח ולא בפועל, הרי למעלה אין כח חסר פועל[34]), ולכן יש תפיסת מקום למציאות הזולת; ורק מצד עצמותו יתברך אין תפיסת מקום למציאות הזולת, ולכן כל ההמשכות אינן אלא בתורת צדקה בלבד.

וזהו גם מה שכתוב[35] "רחבה מצוותך מאד", ומבואר ב'אגרת הקודש'[36] דיוק הלשון "מצוותך", ולא

יום" בתחלתו). סה"ש תורת שלום ע' 246 ועי' 248.

23) ע"פ ל' חז"ל - תענית ח, ב.

24) זח"ב סג, ב. פח, א.

25) ראה הנסמן בליקוט טעמים ומקורות לסליחות - בפיסקא אשרי.

26) ראה המשך תער"ב ח"ג ס"ע א'שפה (נעתק ב"היום יום" ו שבט, ובתורת מנחם - רשימת היומן ע' שכד. וש"נ).

27) דניאל ט, ז. וראה גם תורת מנחם ח"ו ע' 153. ח"ט ע' 187. ועוד.

28) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

29) שער הגדול (כט, ב ואילך).

30) ראה עבוה"ק חלק העבודה בתחלתו.

31) דב"ר פ"א, ו. וראה לקו"ת ראה כח, סע"ד.

32) ב"ר רפמ"ד.

33) ראה גם תורת מנחם ח"ד ע' 324 ואילך. וש"נ.

34) פרדס שי"א פ"ג. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א (דרמ"צ נח, א). ובכ"מ.

35) תהלים קיט, צו.

36) סי"ז.

"מצוותיך", לשון רבים, דקאי על "מצות הצדקה שהיא מצות ה' ממש, מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד כו'" - דלכאורה, הרי אמרו רבותינו ז"ל[37] שהקב"ה מניח תפילין ומתפלל, ועל־דרך־זה בנוגע לקיום כל המצוות? - אך הענין הוא, שקיום כל שאר המצוות הוא מצד בחינת הגילויים (ששם יש תפיסת מקום למציאות הזולת), ואילו מצות הצדקה (שנעשית אך ורק מצד הנותן בלבד) היא "מצות ה' ממש", מבחינת עצמותו יתברך.

ח. והנה, כללות ההמשכה ד"לך הוי' הצדקה" היא בראש־השנה, אלא שבתחילת הבריאה היתה המשכה זו מצד "כי חפץ חסד הוא"[38], ואילו עכשיו, באתערותא דלתתא תליא מילתא[39] — על־ידי־זה ש"לנו בושת הפנים", באופן של העדר תפיסת מקום לגמרי, שזהו הכלי להמשכה ד"לך הוי' הצדקה", שהיא ההמשכה שמצד עצמותו יתברך - שבאה בתורת צדקה, מצד הנותן בלבד.

ועל־דרך מה שכתוב[40] "מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח", והיינו, שדווקא מצד היותו "דכא ושפל רוח", הרי הוא כלי להשראת בחינת "מרום וקדוש".

ולהעיר, שהענין ד"בושת הפנים" הוא גם כאשר לא חסר מאומה בכללות העבודה דקיום התורה ומצוות בכל הפרטים והדקדוקים כו', כולל גם העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"[41].

ועל־דרך מאמר רבותינו ז"ל[42] "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע", והרי מובן, שתורה שבעל־פה אינה צריכה לשלול ענין של שקר, ועל כן צריך לומר שזה ש"אומרים לך צדיק אתה" הוא ענין אמיתי, והיינו, שלא זו בלבד ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"[43], אלא כמבואר בתניא[44] בפירוש מדריגת צדיק, "שהרע נהפך להיות טוב גמור.. בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עולם הזה כו'", ואף־על־פי־כן "היה בעיניך כרשע".

וכללות הענין בזה - שגם אצל צדיקים צריך להיות ענין התשובה לפי ערכם, בדקות דדקות כו'. ואדרבה: "המה צריכים לתשובה עילאה יותר, שכל הגבוה מחבירו יותר הוא חוטא לפי ערכו ומעלתו, על־דרך־משל בהמה המטנפת בהיכל המלך, הגם שצריכים לנקות ההיכל, לא יפלא כל־כך, שדרך הבהמה בכך כו'. אבל אדם המתטנף, מאד יפלא, ותבער חמת המלך לזורקו מן ההיכל וכו'"[45], ועל־דרך מאמר רבותינו ז"ל[46] "תלמיד־חכם שנמצא רבב על בגדו כו'".

וזהו גם הענין ד"לנו בושת הפנים", ששייך גם במדריגות נעלות, ואדרבה, "כל הקרוב יותר יהיה העדר תפיסת מקומו ביותר.. שיתבייש יותר מעצמותו כו'".

ט. ויש לקשר זה גם עם הענין ד"אתם נצבים היום כולכם", "לאחדים כאחד":

נתבאר לעיל (סעיף ג) שעל־ידי ההתאחדות באופן שלמעלה מהתחלקות, נעשית ההמשכה בראש־השנה מ"פשיטות העצמות". אמנם, כדי ש"ראשיכם שבטיכם" יוכלו להתאחד עם "חוטב עציך" ו"שואב מימיך", צריך להיות אצלם ענין הביטול.

ועל־פי־זה יובן גם סדר הכתוב "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך ועד שואב מימיך", מלמעלה למטה (אף שלכאורה היה צריך למנותם בסדר דמלמטה למעלה) - כדי להדגיש את הצורך בענין הביטול ד"ראשיכם שבטיכם", שמשתווים עם "חוטב עציך" ו"שואב מימיך".

ונמצא, שענין הביטול שבהתאחדות ד"ראשיכם שבטיכם" עם "חוטב עציך ושואב מימיך" שעל־ידי־זה באים להמשכה דראש־השנה מ"פשיטות העצמות" - הוא על־דרך הענין ד"בושת הפנים" שעל־ידי־זה באים להמשכה ד"לך הוי' הצדקה".

---

37) ראה ברכות ו, סע"א (תפילין). ז, רע"א (תפלה). שמו"ר פ"ל, ט (מצוות). ועוד.
38) מיכה ז, יח.
39) לקו"ת פרשתנו מז, ב. ובכ"מ.
40) ישעי' נז, טו.
41) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
42) נדה ל, סע"ב. הובא בתניא בתחילתו.
43) תניא רפי"ב (בנוגע למדריגת הבינוני).
44) ספ"ט.
45) מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' עדר.
46) שבת קיד, רע"א.

וזהו גם תוכן מאמר רבותינו ז"ל[47] "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, שנאמר[48] מראשית השנה, מרשית כתיב כו'", היינו, שענין העשירות נמשך דוקא על־ידי הביטול, "שישראל עושין עצמן רשין בראש־השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר[49] תחנונים ידבר רש"[50].

ויש להוסיף, שהביטול בהשתוות ל"חוטב עציך" ו"שואב מימיך" הוא עוד יותר מאשר הביטול ש"עושין עצמן רשין".

ובהקדמה - שבענין העניות יש כמה דרגות, עד להדרגא הכי נמוכה - "אביון", "שתאב לכל דבר"[51]. אמנם, אפילו "אביון" - יש לו תקוה כו', ובמילא, אין זה עדיין תכלית הביטול. ולמטה מזה הוא מי שאין לו תקוה - שזהו ה"עבד", שאינו מציאות לעצמו כלל, שהרי כל "מה שקנה עבד קנה רבו"[52], והאומר לשפחה הרי את מקודשת לי לאחר שתשתחררי - אינה מקודשת[53].

וזהו גם הענין ד"חוטב עציך" ו"שואב מימיך", כפי שמפרש רש"י "שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע.. ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", והיינו, שנשארו עבדים לבני ישראל[54].

ועל־פי־זה נמצא, שהביטול שבהשתוות ל"חוטב עציך" ו"שואב מימיך" הוא יותר מהביטול ד"עושין עצמן רשין", כיון ש"חוטב עציך" ו"שואב מימיך" הם עבדים שהם בתכלית הביטול עוד יותר מאשר הדרגא היותר נמוכה שבעני, ואף־על־פי־כן מתאחדים גם עמהם באופן ד"כולכם", "לאחדים כאחד". ולכן על־ידי ביטול זה ("בושת הפנים") נעשית ההמשכה דראש־השנה מ"פשיטות העצמות" ("לך הוי' הצדקה").

וזהו גם הענין ד"מתעשרת בסופה", ובאופן שלא צריך להמתין אפילו רגעים אחדים, אלא תיכף ומיד בתחילת השנה (לאחרי תקיעת שופר[55]) נמשך ענין העשירות, שהוא ענין המשכת מרחב העצמי[56], בגשמיות וברוחניות.

* * *

י. מאמר[57] דיבור־המתחיל אתם נצבים גו'[58].

* * *

יא. (לאחרי המאמר, נערך "שבע ברכות" של אחד התלמידים, ואחר־כך אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

ענין הנישואין קשור גם עם ראש־השנה, שהרי ראש־השנה הראשון היה יום ברוא אדם הראשון, ועל זה נאמר בברכות הנישואין: "כשמחך יצירך בגן־עדן מקדם".

וזהו גם שבראש־השנה צריך להיות ענין של שמחה, וכדאיתא ב'טור'[59]: "ישראל.. לובשים לבנים ומתעטפים לבנים.. ואוכלין ושותין ושמחין בראש־השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס כו'", ואדרבה, דוקא על־ידי השמחה שפורצת גדר[60], פורצים את כל הגדרים וזוכים בדין, ובאופן ש"באור פני מלך חיים"[61].

---

47) ר"ה טז, ריש ע"ב.
48) עקב יא, יב.
49) משלי יח, כג.
50) פירש"י ר"ה שם.
51) פירש"י משפטים כג, ו. ראה טו, ד. תצא כד, יד.
52) פסחים פח, ב.
53) קידושין סב, א (במשנה). וש"נ.
54) ראה פירש"י ד"ה מחוטב - יבמות עט, סע"א.
55) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תכא. התוועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.
56) ראה סה"מ אעת"ר בתחלתו.
57) לע"ע לא הגיע לידינו, וראה תורת מנחם חמ"א ע' 278 (המו"ל).
58) בעת אמירת המאמר התעלף אחד החסידים, ולאחרי המאמר, כששאל כ"ק אדמו"ר שליט"א את הרופא אודותיו, והשיב, שהוא במצב טוב, באמרו: "ס'איז גאָרניט", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: התורה נתנה "רשות לרופא לרפאות" (ברכות ס, סע"א. וש"נ), וכאשר הרופא אומר שזה שום דבר, הרי זה אכן שום דבר.
59) או"ח סוסתקפ"א.
60) סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
61) משלי טז, טו. וראה לקו"ת מסעי צג, א ואילך. ובכ"מ.

יב. בעמדנו בסמיכות לסיום השנה, יש לעורר אודות הצורך בעריכת חשבון־נפש גם בנוגע ללימוד התורה.

ובהקדם תיווך הפירושים במה שכתוב בפרשת השבוע[62] "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד וגו":

רבינו הזקן מבאר ב'לקוטי תורה'[63] שמה שכתוב "כי המצוה הזאת גו'" "קאי על התשובה, דלעיל מיניה[64] כתיב כי תשוב אל ה'.. והיא המצוה אשר אנכי מי שאנכי מצוך כו'". ובהגהת ה'צמח צדק': "כן כתב ב'ראשית חכמה' פרק א מ'שער התשובה' בשם הרמב"ן, דפסוק כי המצוה הזאת קאי על מצות התשובה".

[ויש לדייק בדברי ה'צמח צדק' שמביא פירוש זה מ"ראשית חכמה.. בשם הרמב"ן", ולא מדברי הרמב"ן עצמו[65] - כי הרמב"ן עצמו מפרש תחילה שקאי "על כל התורה כולה", ואחר־כך מוסיף, "והנכון, כי על כל התורה יאמר כי המצוה אשר אנכי מצוך היום, אבל המצוה הזאת על התשובה הנזכרת כו'", ואילו ב'ראשית חכמה' מביא רק את הפירוש השני שבדברי הרמב"ן שקאי על התשובה].

ונוסף לזה, ישנו גם הפירוש שקאי על כללות התורה ומצוות (כהפירוש הראשון שברמב"ן), כמובן גם ממה שכתב רבינו הזקן ב"דף השער" של ספר התניא (שגם הוא נכתב על־ידי רבינו הזקן בעצמו[66]) "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד.. לבאר היטב איך הוא קרוב מאד כו'"; ובפרק י"ז (בגימטריא "טוב"[67]) מבאר ש"בלבבך" קאי על ענין האהבה.

וכמו־כן ישנו גם פירוש הגמרא במסכת עירובין[68] שקאי במיוחד על לימוד התורה.

ויש לתווך בין כל הפירושים הנ"ל[69] - שהפסוק קאי אמנם על מצות התשובה, אבל כיון שגם מצות התשובה נלקחת מן התורה [וכמודגש בראש־השנה, שאומרים פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות[5], כדי להביא ראיה מן התורה[70]], על כן צריך לומר, שמה שכתוב על התשובה "לא נפלאת גו' כי קרוב גו'" קאי גם על התורה (דאם לא כן, אי־אפשר לומר על התשובה "כי קרוב גו'"), ובמילא קאי גם על המצוות, שהרי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[70], כולל ובמיוחד ענין האהבה, שהיא השורש לכל המצוות, כמבואר ב'חינוך קטן'[71] ש"שרשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו, היראה שורש ויסוד ל"סור מרע", והאהבה ל"עשה טוב" כו'".

והתיווך דכל הפירושים בנוגע לפועל - כאשר ישנו ענין התשובה על לימוד התורה מתוך אהבה ויראה (על־ידי־זה שלומדים גם תורת החסידות), ובשביל זה צריך לערוך חשבון־צדק כיצד היה לימוד התורה במשך כל השנה.

ולכן, בעמדנו בסיום השנה יש לעורר אודות עריכת בחינות לתלמידי הישיבה[72], הן בנגלה והן בחסידות.

יג. ולהעיר:

כבר דובר לפני כמה שנים אודות עריכת בחינות לתלמידים בסוף זמן הלימודים, ובגלל ש"גזירה גזרתי"... עשו כן בשנה הראשונה, ויותר מזה לא הועיל הדבר.

ולא עוד, אלא שהיו כאלו שבאו אלי בטענות: היתכן שעורכים "בחינות" - בדייקם לכנות זאת בלשון אומות־העולם בשפת המדינה: "עגזעמס" - בתורת החסידות?!...

---

62) ל, יא־יד.
63) פרשתנו מה, ג.
64) שם, יו"ד.
65) ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 112 הערה 24.
66) ראה גם תורת מנחם חל"ח ע' 285. וש"נ.
67) ראה סה"מ תש"ד ע' 54.
68) נה, רע"א. - נזכר גם סיום דברי הגמרא שם: "ולא מעבר לים היא, לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים".
69) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 171 ואילך.
70) קידושין מ, ב. וש"נ.
71) בתחילתו. וראה גם תניא פ"ד.
72) ברשימה אחרת נזכר גם ע"ד אברכי הכולל.

ואז נתחוור אצלי ענין מסויים:

פעם סיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר[73] אודות התייסדות ישיבת "תומכי תמימים" על־ידי אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, בשנת תרנ"ז, שמקודם לכן, טען אחד החסידים - שהיה גדול בנגלה ובחסידות ובעבודה - היתכן להכניס "וואַלאָז'ין" בחסידות?!... ולאחרי שחזר מאוהל אביו, כ"ק אדמו"ר מהר"ש נשמתו־עדן, הודיע על החלטתו לייסד את הישיבה, מבלי להתפעל מהטענה הנ"ל.

בשעתו, לא הבנתי מדוע מספר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפור זה, מה שייך ונוגע דבר זה אלי; אך כאשר באו אלי בטענות בנוגע לבחינות, נתחוור לי הדבר...

ובכן: כשם שאז לא התפעלו מהטענות וייסדו את הישיבה, ואחר־כך ראו את גודל התועלת וההצלחה כו' - כן הוא גם בנוגע להאמור לעיל אודות הבחינות.

- אינני 'בעל־הבית' לחייב מישהו לעשות דבר בניגוד לרצונו; אבל בכל הקשור אלי, כמו כניסה ל'יחידות' או קבלת מענה בכתב, הרי בבעלותי להתנות זאת בעריכת הבחינות הנ"ל.

יד. ונקודת הדברים:

גם בתורת החסידות צריך להיות הלימוד באופן שידע ויבין וישיג הענין הנלמד[74], ולא כאותם הטוענים שהעיקר הוא שיתעורר באהבה ויראה כו', ולא נוגע כל־כך לימוד והבנת הענינים לאשורם ולבוריים, ובלבד שלומד חסידות ("אַבִּי ער לערנט חסידות"), גם אם אין זה באופן של לימוד הראוי לשמו ("עס איז מערניט ווי געבורטשעט"...).

וכידוע מה שכתב אדמו"ר האמצעי[75], שלא די בהתבוננות כללית, אלא יש צורך בהתבוננות פרטית דוקא, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע להלימוד, שצריך לידע ולהבין לא רק כללות הענין, אלא גם פרטי הענינים כו', ואחר־כך לבוא גם לנקודת התמצית כו' - שזהו תוכן ענין ה"קיצורים", כפי שמצינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שעוד לפני הנשיאות ערך קיצורים לספר 'שערי אורה', וכן לאחר שישב על כס הנשיאות[76].

וכדי להבטיח שהלימוד יהיה כדבעי, הנה מזמן לזמן יש לערוך בחינות - לא "עגזעמס", אלא "בחינות" דוקא, ולא רק בחינה, אלא באופן של חשבון, וחשבון־צדק, כדי שכל אחד יראה מה נחסר אצלו בשנה שעברה, ויחליט לתקן זאת בשנה הבאה.

ולהעיר גם ממה שנמצא במאמר של רבינו הזקן באחד הביכלאך שיצאו לחירות[77], "הטעם למה בכל הענינים שבספר 'עץ חיים' נזכר לשון "בחינה", מפני שהכינוי אינו אמת כו', והוא מלשון בוחן, כמו על־דרך־משל שיבחנו את הכסף אם הוא צרוף, שבחינתו יקרא במספר כך וכך (לייטיג בלשון אידיש), שאין בחינה זו שייכת כלל למהות הכסף כו', רק שהוא הוראה לבד על שבחו כו'".

ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שתועלת הבחינה היא להורות שהלימוד שהיה עד־עתה אינו בערך לגבי מעלת הלימוד שיכול וצריך להיות, ולכן צריכה להיות אצלו התחדשות בלימוד התורה [ולהעיר מהשייכות לראש־השנה, כמו שכתוב[78] "תקעו בחודש שופר", בחודש מלשון חידוש, כמאמר רבותינו ז"ל[79] "חַדְּשוּ מעשיכם"], על־ידי תוספת יגיעה בתורה, כמאמר רבותינו ז"ל[80] "יגעת ומצאת" - "מצאת" דייקא, כמו מציאה שבאה בהיסח הדעת[81], כי אף שכללות לימוד התורה הוא ענין של דעת, מכל־מקום צריך להיות

---

73) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלה. וש"נ.

74) ברשימה אחרת נזכר גם שהענינים הנלמדים צריכים להיות אצלו מן המוכן, וכמו בגשמיות, שהסדר הראוי הוא שיש לאדם ממון מן המוכן, ואז יכול לרכוש כל המצטרך לו ע"י המחאה ("צ'יק"), ולא באופן שכאשר צריך איזה דבר, אזי מחפש עבודה שעל־ידה יוכל להשתכר כו'.

75) שער היחוד בתחילתו, ובפ"ד.

76) ראה תורת מנחם חט"ו ס"ע 17 ואילך. וראה גם תורת מנחם חל"ב ע' 349.

77) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א בסופו (ע' רפה).

78) תהלים פא, ד.

79) מדרש תהלים עה"פ.

80) מגילה ו, ריש ע"ב.

81) סנהדרין צז, א.

ענין של "היסח הדעת" מהלימוד הקודם כדי שיוכל להתעלות לאופן הלימוד היותר נעלה באין־ערוך, כפי שמצינו ברבי זירא שהתענה מאה (או ארבעים) תעניות לישכח תלמוד בבלי כדי שיוכל להתעלות לדרך הלימוד דתלמוד ירושלמי[82], ועל־דרך שצריך לישכח חיזו דהאי עלמא קודם העליה לגן־עדן[83].

ויש להוסיף, שהתועלת של הבחינה היא לא רק להנבחן, אלא גם להבוחן, בבחינת "מאיר עיני שניהם הוי'"[84], כך שבוודאי תהיה הבחינה בסבר פנים יפות וכו'.

טו. ובנוגע לפועל:

למרות שלא נשאר זמן רב להתכונן כראוי לבחינות (ככל דבר טוב שדורש הכנה הראויה) - יש להתחיל מיד בעריכת בחינות לתלמידים, כך שלקראת שמיני־עצרת תהיה מוכנה רשימת כל התלמידים הנבחנים ואופן ידיעותיהם וכו' (ובשנה הבאה יוכלו להתכונן לבחינות במשך זמן ארוך יותר).

ומה טוב - שהבחינות ייערכו על־ידי הרבנים וראשי־ישיבות מבין האורחים[85], ולא על־ידי המלמדים והרמי"ם הקבועים, כי מאחר שהם "ערבים" לתלמידיהם, ורוצים שיראו את טיב פירותיהם, הרי מצד "אהבת עצמו" עלול המלמד והראש־ישיבה לוותר ולמחול לתלמידו כו'; מה־שאין־כן כאשר הבחינה תהיה על־ידי מישהו שהערבות שלו היא רק מצד הענין ש"כל[86] ישראל ערבים זה בזה"[87].

* * *

טז. על־פי מה שכתוב[88] "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" - יש להזכיר אודות אחינו בני ישראל שנמצאים במדינה ההיא, במיצר כו', שיש להם נסיונות וכו', ואף־על־פי־כן עומדים במסירות נפש, באופן של "שלימות היראה"[89].

ויהי־רצון שלקראת השנה החדשה תהיה אצלם היציאה מן המיצר אל המרחב כו'.

וכן בנוגע לכל בני ישראל הנמצאים כאן, בתוככי כלל ישראל - שיהיה אצל כולם המרחב האמיתי, לא רק מרחב דנברא, אלא מרחב העצמי[87].

---

82) ב"מ פה, סע"א (לגירסת הרש"ל. וראה לקו"ש חל"ד ע' 24 הערה 6. וש"נ). וראה גם לקו"ש שם ע' 30. וש"נ.
83) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' ריח. וש"נ.
84) משלי כט, יג. וראה תמורה טז, א. הקדמת התניא.
85) ברשימה אחרת: ובודאי לא יתנהגו בשפלות של שקר, "ווי אַ שי"ן מיט דריי קעפּלאַך"...
86) שבועות לט, סע"א. וש"נ.
87) חסר הסיום (המו"ל).
88) תהלים קלז, ו.
89) ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מהו"ר סעדי' שי' שד"ר

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ"ו מנ"א עם הרשימות, ועדיין מחכים להידיעה מהלשכה שקבלו הספרים.

שבע רצון הנני ממה שכותב במכ' שהגיש עוד הפעם בקשה על מכנס, ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה מופלגה למעלה מן הטבע בטבע. וכמבואר במאמר שנדפס לי"ב תמוז.

מוסג"פ קטע מהשיחה בההתועדות דש"מ אלול, ובטח יפרסם זה באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

בברכת הצלחה וכוח"ט.

מ. שניאורסאהן

לקוטי־שיחות פרשת נצבים כרך ט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ושב הוי' אלקיך את שבותך"

על הפסוק[1] "ושב הוי' אלקיך את שבותך" שואל רש"י "היה לו לכתוב והשיב את שבותך". כוונת השאלה היא: (א) במקום "ושב", צריך היה להיכתב "והשיב", (ב) לשם מה נאמר "הוי' אלקיך"[2]: זה עתה נאמר[3], שהגורם לושב הוא "ושבת עד הוי' אלקיך", מדה כנגד מדה: על ידי "ושבת (עד הוי' אלקיך)" מגיעים ל"ושב...". מכך מובן[4], שהפעולה "ושב", או "והשיב", מכוונת כלפי "הוי' אלקיך", הקדוש־ברוך־הוא? ומשיב רש"י: "רבותינו[5] למדו[6] מכאן, כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו, שהוא ישוב עמהם".

וצריך להבין:

א) בפרשת שמות[7] כבר פירש רש"י, שהקדוש־ברוך־הוא נגלה למשה רבינו "מתוך הסנה", "משום עמו אנכי בצרה". כיצד אפוא אומר כאן רש"י, שלומדים לראשונה "מכאן", שהשכינה שורה עם ישראל בצרת גלותם, והרי הדבר ידוע כבר מפרשת שמות?

ב) "עמו אנכי בצרה" הוא פסוק מפורש[8], ואין צורך ללמוד זאת "מכאן", מדיוק בפסוק אחר[9]?

ג) בפסוק "ושב הוי' אלקיך" נאמר שהקדוש־ברוך־הוא שב מגלות. היכן מוצא רש"י בפסוק זה את ההדגשה "שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם"? מפסוק זה רואים שהשכינה עמהם[10], אך לא עמהם בצרה, כנאמר בפסוק "עמו אנכי בצרה" או בפסוק "בכל צרתם לו צר"[11]?

ד) לאחר שרש"י אומר "שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם", מובן מאליו, שכאשר ישראל יוצאים מהגלות, גם השכינה יוצאת עמהם[12]. מדוע צריך רש"י לפרט "וכשנגאלין... ישוב עמהם"?

ה) אף אם רש"י רוצה לציין זאת במפורש (למרות שהדבר מובן, לכאורה, מעצמו), כדי לבאר את המילים "ושב הוי' אלקיך"[13] — הוא היה צריך לומר רק "וכשנגאלין ישוב עמהם". ומהי כוונתו בדבריו "הכתיב גאולה לעצמו"?

ב.

השאלות על דברי רש"י בהמשך

לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "ועוד יש לומר, שגדול יום קיבוץ גלויות, ובקושי, כאילו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר[14] ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל. ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן, שנאמר ושבתי את שבות בני עמון"[15].

וצריך להבין:

---

1) פרשתנו ל, ג.

2) ועפ"ז מובן (א) מה שרש"י מעתיק לא רק תיבת "ושב" אלא גם התיבות שלאחרי' (וראה שוה"ג להערה 33). (ב) מה שכותב בקושייתו "הי' לו לכתוב והשיב את שבותך" (ובפרט שגם בספרי (בהעלותך י, לה. מסעי לה, לד) וגמרא (מגילה כט, א) אמרו רק "והשיב לא נאמר"*). (ג) מה שמשמיט בקושייתו התיבות "הוי' אלקיך" (ולא רמזם אפילו בתיבת "גו'") — אף שמעתיק התיבות "את שבותך" שלאחריהן.

3) ל, ב.

4) מאש"כ במה שנאמר בהפרשה כו"כ פעמים לאח"ז "הוי' אלקיך".

5) ראה ספרי שם. מגילה שם. (אבל ראה לקמן הערה 12).

6) מ"ש "רבותינו למדו כו'" — כי פי' הפשוט ד"ושב ה"א את שבותך" הוא — שישיב את בני ישראל. אלא שבזה שאומר "ושב גו'" (ולא "והשיב") מלמד הכתוב (ענין נוסף) שהקב"ה ישוב עמהם.

וי"ל, שזהו גם הטעם מה שרש"י כותב "הי' לו לכתוב והשיב את שבותך" — ואינו כותב "ולא והשיב את שבותך" (וע"ד שכותב בפ' תבא כו, ב: "ולא כל ראשית". ובפרט שגם בספרי ומגילה שם: "והשיב לא נאמר") — כי מרמז בזה, שגם לפי המסקנא הפי' ד"ושב" כולל גם "והשיב", ולכן "הי' לו לכתוב והשיב כו'".

7) ג, ב.

8) תהלים צא, טו.

9) ואם אין הפסוק "עמו אנכי בצרה" מספיק — הו"ל לרש"י בשמות (שם) לומר "מכאן למדנו כו'".

10) וכשטחיות לשון הלימוד מכתוב זה במגלה שם.

11) ישעי' סג, ט. וכדחז"ל על ב' הכתובים (תענית טז, א).

12) בספרי ומגילה שם, נלמדים ב' ענינים אלו — גלו שכינה עמהם; כשהן עתידין להגאל שכינה עמהם — מפסוקים שונים. ומזה משמע שהם ב' ענינים שונים (ראה חדא"ג מהרש"א למגילה שם). אבל בפרש"י עה"ת, מכיון שגם מה ששכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם נלמד מכאן — הרי זה לכאורה ענין אחד.

13) אבל דוחק הוא, כי כיון ש"וכשנגאלין כו' ישוב עמהם" מובן מעצמו (ממה שמפרש רש"י לפנ"ז "שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם"), הרי מובן במילא גם התירוץ על קושייתו "הי' לו לכתוב והשיב את שבותך".

14) ישעי' כז, יב.

15) כן הוא בדפוס הראשון. בפי' גו"א. ש"ח (השלם, אבל בהמקוצר הנדפס בחומש נשמט כל הקטע) ועוד. וכבר העירו במפרשי רש"י,

---

*) בספרי מסעי שם מסיים: "אלא ושב הוי' אלקיך" (ובבהעלותך: "ושב הוי'"). אבל תיבות אלו מעתיק ב"אלא כו'" ולא ב"לא נאמר". משא"כ בפרש"י, שמעתיק זה ב"הי' לו לכתוב". ומה שמוסיף זה בספרי ב"אלא כו'", י"ל, שזהו בכדי להדגיש יותר הענין ד"כשהם חוזרים שכינה עמהם".

א) לשם מה צריך רש״י להביא שני פירושים[16]?

אפשר, לכאורה, להסביר מדוע אין רש״י מסתפק בפירוש של ״ועוד יש לומר״: מהמילים ״ושב הוי׳ אלקיך״ משתמע, שהוא נמצא, כביכול, בגלות גם לפני הזמן של ״ושב״[17], ולא שהוא יגיע לשם ב״יום קיבוץ גלויות״, כדי להוציא משם את ישראל. ולכן זקוק רש״י לפירוש ״שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם...״[18],

אך אינו מובן: לשם מה צריך רש״י להביא את הפירוש של ״ועוד יש לומר... ״, ואינו מסתפק בפירוש שאמר לפני כן[19]?

ב) בפסוק כאן מדובר על גאולתם של ישראל. מדוע מסיים רש״י ״ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן...״[20]?

ג) שאלה זו אף קשה יותר: כדי להוכיח שהקדוש־ברוך־הוא יוציא מהגלות את כל אחד בנפרד, די היה לרש״י לצטט את המילים ״ואתם תלוקטו לאחד אחד״ — ללא המילים ״בני ישראל״. מכך ניתן להסיק, שרש״י רוצה להדגיש שהענין של ״אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו״ קשור גם ל״בני ישראל״

[כפי שמשתמע בפסוק כאן ״ושב הוי׳ אלקיך״, לפי הפירוש השני: ה׳ ״אוחז בידיו ממש איש איש...״ — ״ושב״ — משום שהוי׳ הוא אלקיך - האלקים שלך[21]],

כיצד אפוא אומר רש״י מיד לאחר מכן ״ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן...״?

ד) לשם מה חשובה כאן כל ההרחבה, והבאת ההוכחות מהנביאים וכו׳?

ה) מהי כוונתו של רש״י בתוספת ״ממש״[22], ולא רק ״בידיו״, כדבריו בפירושו לפרשת ואתחנן[23]?

ג.
ה׳ נמצא עם האבות ועם ישראל

כדי להבין את כל האמור לעיל יש להקדים ולהסביר את הנאמר לגבי כל אחד מן האבות[24], שהקדוש־ברוך־הוא היה עמו. ההסבר לכך בפשטות הוא: כיון שהנהגת הקדוש־ברוך־הוא עם האבות היתה באופן שלמעלה מהטבע, וכולם ראו שהצלחתם באה מהקדוש־ברוך־הוא[25], לכן[26] מדגישה התורה, שהקדוש־ברוך־הוא היה עמם, על אף שהוא נמצא בכל מקום — ״בשמים ממעל ועל הארץ מתחת״[27], כנאמר[28] ״את השמים ואת הארץ אני מלא״. כלומר, הוא היה עמם בגלוי והביא להצלחתם וכדומה.

כך גם לגבי ישראל, גם[29] בזמן הגלות: הכל רואים

שבכתוב מצינו: ושבתי שבות מואב (ירמי׳ מח, מז) ושבתי את שבות מצרים (יחזקאל כט, יד) — וכ״ה בכמה דפוסי רש״י; ובנוגע לבני עמון: אשיב את שבות בני עמון (ירמי׳ מט, ו).

16) במשכיל לדוד כאן, שמה שזקוק רש״י לב׳ הפירושים הוא, לפי שבכתוב כאן נאמר ״ושב״ ב׳ פעמים — ״ושב הוי׳ אלקיך גו׳ ושב וקבצך גו׳״ — ולכן מפרש ״חד לעצמו וחד לישראל״. עיי״ש.

אבל ממה שרש״י אינו מעתיק ״ושב״ השני, ואינו מרמזו אפילו ב״וגו׳״, מוכרח שב׳ הפירושים הם ב״ושב הראשון״.

17) ובפרט, שמכיון שנאמר ״ושב (ולא ״והשיב״) ה״א את שבותך״ [צ״ל, שפירוש ״את שבותך״ (לפי הענין הנרמז ב״ושב״) הוא כמו ״עם שבותך״. וא״כ], מסתבר לומר ש״ושב ה״א״ הוא דוגמת ״שבותך״, השבה מגלות. וראה לקמן בפנים. [ובפרט באם נאמר שרש״י ס״ל שפירוש ״שבותך״ הוא מלשון ״שבי״ (כפי׳ המצודות — מפשטני נ״ך — ירמי׳ שם ובכ״מ); אבל דוחק גדול הוא, כי באם ״ושב״ ו״שבותך״ הסמוכים אין פי׳ שווה — הי׳ רש״י מפרש זה].

18) אבל ממה שנאמר ״ושבתי״ גם בגליות שאר האומות (שאין שייך ח״ו לומר ששכינה עמהם), מוכח שהלשון ״ושב״ שייך גם כשאין הוא עצמו נמצא ב״גלות״ ורק שבא לשם להשיב את שבותך (ופי׳ ״את שבותך״ לפ״ז הוא כפשוטו, ולא עם שבותך).

ומה שזקוק רש״י לפי׳ הראשון [ועד — שפי׳ השני כותבו לאחרונה וגם בל׳ ״ועוד י״ל״ — ראה להלן הערה 43] הוא — כי ממ״ש ושב הוי׳ אלקיך משמע, שהטעם להענין הנרמז ב״ושב״ (ולא והשיב) הוא — (לפי ש)״הוי׳ אלקיך״, והרי הענין ד״גדול יום קיבוץ גליות״ הוא גם ״בגליות שאר האומות״. וראה לקמן הערה 21. ועפ״ז יומתק מה שרש״י כותב ״עם ישראל״ ולא ״עמהם״.

19) ואין לומר, שמה שרש״י אינו מסתפק בפירושו הראשון הוא, כי לפי פי׳ זה הול״ל בכתוב ״עם שבותך״: א) גם לפי פי׳ הא׳, הענין שהקב״ה ישוב עמהם הוא רק מה שהכתוב מלמדנו בלשון ״ושב״, אבל עיקר פירוש הכתוב הוא — שהוי׳ אלקיך ישיב את שבותך (כנ״ל הערה 6). ב) לעיל (כט, יח) נאמר ״למען ספות הרוה את ״הצמאה״, ופירושו הוא (רש״י שם) ״עם המזיד״. ובפרט שרש״י שם כותב ״עם המזיד״ דרך אגב ולא בסגנון של חידוש.

20) במשכיל לדוד כאן, שכוונת רש״י בזה היא להוכיח, שמכיון שגדול יום קיבוץ גליות כו׳, שייך לומר ״ושב״ (ולא ״והשיב״) גם באם לא היתה השכינה עם ישראל בצרת גלותם. ועל זה באה הראי׳ מ״ושבתי את שבות בני עמון״, אף ש״ודאי לא שייך חלילה לומר שהשכינה עמהם״.

אבל לפ״ז קשה: איך למדו רבותינו מכאן (גם באם הי׳ נאמר ״ושב״ רק פ״א — ראה לעיל הערה 16) שהשכינה שרוי׳ עם ישראל בצרת גלותם?

21) ומה שלמדו מכאן ששכינה שרוי׳ עם ישראל בצרת גלותם (ראה לעיל הערה 18) — אף שגם לפי ה״ועוד י״ל״ מובן הדיוק ״הוי׳ אלקיך״ — ראה לקמן הערה 45.

22) משא״כ בפרש״י ר״פ וישלח.

23) ד, לא.

24) וירא כא, כב. תולדות כו, ג. שם, כח. ויצא כח, טו.

25) וירא שם. תולדות שם, כח.

26) ראה רש״י וירא שם.

27) ראה דברים ד, לט. פרש״י שם ד, לה. והוא פשוט כ״כ — עד שאין רש״י צריך לפרש הפי׳ ד״ומפניך אסתר״ (בראשית ד, יד). ולכן מוציא רש״י ״על פני״ (יתרו כ, ג) מפשוטו ״כל מקום״ — ומפרשו ״כל זמן״.

28) ירמי׳ כג, כד.

29) אף שבכללות, בזה״ג, אי״ז ניכר כ״כ כבזמן הבית. שלכן הוצרך הכתוב לחדש, שגם אז ״לא ירפך — מלהחזיק בך בידיו״ (ואתחנן ד, לא

שהקדוש־ברוך־הוא משגיח עליהם — כבשה אחת בין שבעים זאבים והיא משתמרת[30], ומכאן מוכח שהקדוש־ברוך־הוא נמצא עמם, כפי שכבר ראינו בגלות מצרים, שהיא הגלות הראשונה ושורש[31] כל הגלויות — "והיה אלקים עמכם"[32]. ובדומה לכך, הרי גם כשנגאלים — "שכינה עמהם".

אך מובן, שענין זה אינו קשור למשמעות הפסוק "ושב הוי' אלקיך את שבותך" (ולא "עמך" וכדומה): ניסוח זה ("שה"ושב" של הקדוש־ברוך־הוא היא: את שבותכם (את השבות שלך מהגלות) מראה, שלפני הגאולה הוא [מוגבל, כביכול, בארצות הגויים, וממילא] מגורש, כביכול, מ"ביתו"[33]. אך הימצאותו עם בני־ישראל בגלותם כדי לשמרם מפני "שבעים זאבים" היא להיפך! הוא נמצא שם כדי לסייע להם, והוא בודאי אינו ב"גלות".

לכן אומר רש"י, שהכוונה היא לענין אחר, "שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם", שהוא אכן נמצא, כביכול, בצרה של גלותם, ולכן יש צורך ב"ושב ה' אלקיך את שבותך".

ד.
דוקא מהפסוק כאן לומדים שה' נמצא עם ישראל בגלות

לפי זה מובנים דברי רש"י "רבותינו למדו מכאן...", למרות שיש פסוק מפורש, לכאורה — "עמו אנכי בצרה":

מהפסוק "עמו אנכי בצרה" יודעים[34] רק[35], שמפני אהבתו של הקדוש־ברוך־הוא לישראל, הרי כשישראל נמצאים בצרה ר"ל, צר לקדוש־ברוך־הוא, כביכול

[ולפיכך הוא נראה למשה "מתוך הסנה", קוץ דוקר, כדי להראות, שהוא משתתף בצערם של ישראל[36] - צרותיהם של ישראל ר"ל גורמים לו צער ו"דקירה"];

אך העובדה שצרותיהם של ישראל גורמים לו זאת אין משמעותה שהוא בגלות[37], אלא שהצער של ישראל גורם לו צער[38].

אך מכאן, מן הפסוק בפרשתנו "ושב הוי' אלקיך" לומדים רבותינו "שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם", שהשכינה עצמה נמצאת, כביכול, ביחד עם ישראל בגלות[39].

ה.
גאולת ישראל ביחד עם גאולת הקדוש־ברוך־הוא

אך לפי זה מתעוררת השאלה: אם גם הקדוש־ברוך־הוא נמצא "בצרת גלותם", כביכול, כיצד הוא יוציא את עצמו ביחד עם ישראל מן הגלות, והרי מובן וידוע, ואף בן החמש רואה זאת, ש"אין חבוש מתיר עצמו"[40]?

על כך אומר רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו": לפני שהקדוש־ברוך־הוא הכניס את עצמו לגלות, הוא כתב (וזה היה פעם אחת, במדבר), שכאשר יגיע הזמן של "נגאלין", לא תהיה לשרים המגבילים, כביכול, את ישראל ואת הקדוש־ברוך־הוא, אפשרות להתערב[41] בענין של "ושב ה' אלקיך". וזוהי כוונת רש"י בדבריו "הכתיב גאולה לעצמו", שהוא "הכתיב" בתורה את הגאולה לעצמו.

ייתכן לחשוב, שכיון ש"הכתיב גאולה לעצמו",

ופרש"י שם. וראה גם בחוקותי כו, מד. ואפילו בזה"ב — מה ששכינה עמהם בזמן שהם טמאים, נאמר בסגנון של חידוש (רש"י אחרי טז, טז. מסעי לה, לד)).

30) ראה אסת"ר פ"י, יא. תנחומא תולדות ה.

31) שלכן בירידה למצרים הייתה צ"ל ההבטחה "גם עלה" — מן ד' גליות (רש"י שבת פט, ב — ד"ה ארד). וראה רד"ה קול דודי תש"ט ובהנסמן שם.

32) ויחי מח, כא. וגם בנוגע לשאר הגליות כתיב (ואתחנן שם) "לא ירפך מלהחזיק בך בידיו" (שזהו בדוגמת "אוחז בידיו" שבפרש"י דידן).

33) שלכן מעתיק רש"י גם "את שבותך"* — כי מלשון זה מוכח (ראה לעיל הערה 17) "שהשכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם", ולא רק דוגמת "והי' אלקים עמכם" שנאמר גבי גלות מצרים. וראה לקמן הערה 42.

34) ולכן א"א לרש"י (שמות ג, ב) לומר מכאן למדנו דעמו אנכי בצרה — כי מפורש הוא בקרא — וכנ"ל ס"א.

35) ובפרט שי"ל שם כפירוש המצודות "אהי' עמו להצילו".

36) בדוגמת מה שאמר משה "ישראל שרויין בצער, אף אני אהי' עמהם בצער" (רש"י בשלח יז, יב). ועד"ז, האיסור לשמש בשני רעבון (רש"י מקץ מא, נ. וראה תענית יא, א. וש"נ). ולהעיר מסנה' (מו, א) בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.

37) ומה שבגלות מצרים רמז הקב"ה למשה רק הענין ד"עמו אנכי בצרה" — י"ל כי התקשרות הקב"ה בישראל באופן כזה ששרוי עמהם בצרת גלותם, נתחדש רק לאחרי מ"ת.

38) ועפ"ז מובן גם מה שדוקא כאן (משא"כ בפ' שמות שם) כותב רש"י "כביכול".

39) ובדוגמת המלך בהיכלו ומצטער מצרת בנו הנמצא בגלות, או יורד עם בנו לגלות, או שגם טוחן עמו בבית האסורים.

40) ברכות ה, ב. וש"נ.

41) ועפ"ז יומתק מש"נ "ארבע מאות שנה .. ואחרי כן יצאו גו'" (לך טו, יג־יד) אף שבכ"מ נאמר "הוצאתיך" וכיו"ב. ולכן גם בפ' בא (יב, מא)

---

*) אבל אין לומר, שמכיון שבקושייתו כותב "הי' לו לכתוב והשיב **את שבותך**", ע"כ מעתיק תיבות אלו (את שבותך) לפני פירושו (ראה לעיל הערה 2) – כי מצד הקושיא מספיק שיכתוב "והשיב את", או בהוספת "גו'".

הרי כאשר יגיע זמן הגאולה יוציא הקדוש־ברוך־הוא את עצמו תחילה מן הגלות, ורק אחר כך הוא יגאל את ישראל — על כך מוסיף רש"י "שהוא ישוב עמהם": שיהיה "ושב הוי' אלקיך" ביחד עם גאולת ישראל — "את שבותך"[42]. וכל עוד לא הושלם קיבוץ הגלויות של כל ישראל, ואפילו יהודי אחד בלבד עדיין בגלות — הרי "שכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם".

ו.
קיבוץ גלויות - על ידי הקב"ה בעצמו

לאחר כל האמור לעיל עדיין אינו מובן: אמנם, כיון ש"שכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם" נגרם הבדל גם בגאולה, שהקדוש־ברוך־הוא יוציא את עצמו מצרת הגלות, אך החידוש העיקרי הוא לגבי הגלות. מדוע אפוא אומרת זאת התורה לגבי הגאולה — "ושב... שבותך"?

לכן ממשיך רש"י ואומר "ועוד יש לומר" — שבביטוי "ושב הוי' אלקיך" מתכוונת התורה לענין נוסף[43], שקשור לגאולה, לקיבוץ גלויות: כיון שהקיבוץ של כל ישראל מכל מקומות גלותם הוא קשה, לכן נאמר "ושב הוי' אלקיך", כי במשימה כה קשה ניכר שהיא נעשית על ידי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.

ז.
קיבוץ בני ישראל וקיבוץ הגויים

אך כאן מתעוררת שאלה אצל בן החמש למקרא: אם קיבוץ גלויות הוא דבר קשה, הרי אין מדובר דוקא בקיבוץ גלויות של יהודים, ואדרבה: כיון שכל ישראל הם כאיש אחד[44], הרי קיבוצם קל יותר מקיבוצם של גויים, להבדיל, שאינם קשורים זה לזה[39],

מדוע אפוא מודגש בפסוק שיהיה "ושב" דוקא משום ש"הוי' (הוא) אלקיך"?

לכן מרחיב רש"י ומביא דוקא את הפסוק המתאים: "גדול יום קיבוץ גלויות ובקושי, כאילו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל (שאצלם קיים הליקוט של איש איש ממקומו[45]) ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן, שנאמר ושבתי את שבות בני עמון" — (שצריך להיות על־ידו בעצמו) — ותו לא (לגביהם לא נאמר "תלוקטו לאחד אחד").

ח.
השגחה פרטית אצל ישראל ואצל האומות

אך עדיין צריך להבין: כל דבר הוא בהשגחה פרטית. וגם "בגלויות שאר האומות" (ולדוגמא, בגלות בני עמון) יש השגחה פרטית (כלומר, לא רק העם בכללותו, עמון, שב מהגלות, אלא אף) אלו אנשים מהעם נגאלים ובאיזה אופן. וכיון שכך, יוצא, לכאורה, שגם "בגלויות שאר האומות" יהיה הקדוש־ ברוך־הוא "אוחז בידיו ממש איש איש"?

הדברים יובנו לפי המבואר בתורת החסידות[46], שדברי הרמב"ם[47], שקיימת השגחה פרטית רק במין האדם — אינם סותרים לשיטת הבעל־שם־טוב[48], שהשגחה פרטית קיימת גם על הדומם, על הצומח, ועל החי

- כי בהשגחה העליונה קיימים, באופן כללי, שני אופנים: (א) כפי שהיא בגלוי, (ב) כפי שהיא "מלובשת" בהעלם בלבושי הטבע וכדומה. דברי הרמב"ם, שאין השגחה פרטית על הדומם, על הצומח ועל החי, אמורים לגבי ההשגחה העליונה הגלויה.

ולפי זה מובן מדוע דוקא אצל ישראל "אוחז בידיו ממש איש איש", על אף שגם "בגלויות שאר האומות" בודאי ישנה השגחה מי מהם ייגאל, ובאיזה אופן, כי ההשגחה הקיימת על אנשים פרטיים אצל האומות היא בהעלם בלבושי הטבע בדומה להשגחה על דומם־ צומח־חי[49], שהרי "אתם קרויין אדם, ואין אומות העולם קרויין אדם"[50],

---

כשמתחיל "ויהי מקץ גו'" מסיים "יצאו כל צבאות" (ולא כבפסוק שלאחריו "להוציאם").

42) וי"ל, שגם מטעם זה מעתיק רש"י התיבות "את שבותך".

43) אבל אינו שולל את פירוש הראשון, שלכן כותב "ועוד י"ל" (ולא "דבר אחר" או כיו"ב — כרגיל בפרש"י בכ"מ).

44) ראה רש"י ויגש מו, כו.

45) כי רק בבנ"י — "הוי' אלקיך". אלא שמ"מ אי"ז מספיק, כי עיקר הענין מה שנרמז ב"ושב" (ולא "והשיב") — שהקב"ה עצמו ישיב את שבותך, הוא בנוגע לכללות ישראל [ומה שנאמר "הוי' אלקיך את שבותך" בלשון יחיד, הוא בנוגע לכללות עם ישראל, וכמו "הפיצך" שלאח"ז — שהרי באיש אחד אין שייך הפצה — אלא שכולל גם היחיד "נדחך בקצה השמים"], וממה שנאמר "ושב הוי' אלקיך" (שמה שהגאולה תהי' באופן ד"ושב" (ולא "והשיב") הוא לפי ש"הוי' (הוא) אלקיך"), מוכרח לומר ש(גם) עיקר הענין שהכתוב מרמז ב"ושב" הוא רק לגבי ישראל. ולכן מפרש רש"י שעיקר הענין הנרמז ב"ושב" הוא ש"שכינה שרוי' עם ישראל בצרת גלותם כו'". אלא שיש גם רמז נוסף בהכתוב (ראה לעיל הערה 43), בנוגע להגאולה – "ושב גו'" (ראה לעיל סעיף ו').

46) ד"ח יג, א.

47) מו"נ ח"ג פי"ז.

48) ראה לקו"ד ח"א ע' 166 ואילך. היום יום ע' קח. ובכ"מ.

וידועה הראי' מוכחת ע"ז שאמר אדה"ז ממחז"ל כי הוי חזי שלך אמר משפטיך גו' (חולין סג, א ובפרש"י שם) — הובאה ברשימות הצ"צ על התהלים (לו, ז). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 65 ואילך.

49) ראה מו"נ שם פי"ח.

50) יבמות סא, רע"א.

ולכן, כאשר מדובר על "ושב" או "ושבתי" - פעולה אשר ניכר בגלוי, שהיא נעשית על־ידי הקדוש־ברוך־הוא (כדלעיל בסוף סעיף ו), יש להבחין: הביטוי "ושבתי" בענין "בני עמון", הוא רק לגבי כללות האומה. ואילו אצל ישראל, הביטוי "ושב" אמור לגבי כל יהודי ויהודי, שהרי אצל כל יהודי כפרט — "הוי' אלקיך", בלשון יחיד[51] — "אוחז בידיו ממש איש איש... תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

אצל ישראל קיימת השגחה פרטית תמיד, גם בזמן הגלות, אך אז יש צורך בהתבוננות שכלית כדי להבחין בכך בתוך חושך הגלות, בשונה מהתקופה שבה בית המקדש קיים, ובזמן הגאולה,

ולכן נאמר לגבי הגאולה "בידיו ממש", ללא העלם, ואילו לגבי תקופת הגלות "לא ירפך" — נאמר "בידיו" באופן סתמי.

זהו ההסבר לדיוק במילה "ממש" — כי הפעולה של "אוחז בידיו", כשהיא "מלובשת" בלבושי הטבע, קיימת גם לגבי בני עמון, אך לא "ממש".

ט.

"גאולה לעצמו" - כאשר ייגאלו כל ישראל

ועל־פי "יינה של תורה":

לפי האמור לעיל עדיין קשה: כיון שבקיבוץ הגלויות של ישראל, יש חשיבות אצל הקדוש־ברוך־הוא לכל יהודי כפרט, מובן שעד אשר ייגאל היהודי האחרון - עדיין שרויה השכינה, כביכול, "בצרת גלותם". ואם כך, מתעוררת שוב השאלה: כיצד יגאל הקדוש־ברוך־הוא את ישראל באופן של "אוחז... איש איש": והרי כאשר הוא "אוחז בידיו ממש" את היהודי הראשון כדי להוציאו מן הגלות בדרך של "ושב את שבותך" — הוא יוצא עמו יחדיו מן הגלות?!

הכרחי לומר, שהדרגה שעליה נאמר "אוחז בידיו ממש איש איש" היא הארה מצומצמת ופרטית, שקשורה ונחלקת[52], כביכול, לכל יהודי בנפרד. ולכן אפשרי שהארה פרטית, שקשורה ליהודי מסויים (אשר הוא אוחז בידיו ממש) תצא מן הגלות, אף־על־פי שיהודים אחרים עדיין שרויים בגלות[53]. ואילו הגאולה של דרגת עיקר השכינה[54], הנעלית מהתחלקות לפרטים — תהיה רק לאחר שכל ישראל ייגאלו.

וכפי שרומז לכך רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו", שהגאולה "לעצמו" (עצמותו), תהיה "כשנגאלין" (בלשון רבים) — כאשר כל ישראל ייגאלו. כפי שהוא מדגיש בדבריו "שהוא ישוב עמהם", כדלעיל בסוף סעיף ה'.

י.

"וכשנגאלין" - מאליהם, כביכול

לענין זה רומז רש"י בדבריו "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". שהרי, לכאורה: לגבי גאולת ישראל יראו בגלוי שהיא מאת ה', כנאמר במפורש במקומות רבים, וכפי שאומר רש"י (בפירושו "ועוד יש לומר") "אוחז בידיו ממש איש איש", ומדוע הוא מתבטא במילה "וכשנגאלין" (ולא "וכשגואלם"), המבטאת, כביכול, שהם ייגאלו מאליהם?

ההסבר לכך הוא,

לפי המבואר[55], שהבריאה, כאשר מזכירים אותה בקשר לשם אלקים, הרי היא "ברא אלקים", אך כאשר היא מוזכרת בקשר לביטוי "הוא", הנעלם והנסתר, הרי אז נאמר "ציווה ונבראו":

בדרגה הקשורה לכל יהודי בנפרד איש איש ממקומו, מגיעה הגאולה על ידי "בידיו...", ולכן ניכר שה' "אוחז". ואילו כאשר מדובר על "הכתיב גאולה לעצמו", בקשר לעצמותו ומהותו יתברך, שיהיה "כשנגאלין" — בשלימות הגאולה של כלל ישראל[56] — בדרגה זו, נראה הדבר כ"נגאלין", מאליהם, כביכול.

יא.

גאולה שלימה של כלל ישראל

ענין נוסף נרמז בפירוש רש"י זה:

אמנם, הקיום של "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו" יהיה לאחר שתושלם הפעולה של "אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו", אך בכל זאת מביא רש"י תחילה את "וכשנגאלין..." ורק אחר־כך הוא אומר

---

51) ראה פסיקתא דר"כ פיסקא בחדש השלישי (קרוב לסופו): עמי הדבור מדבר.

52) וע"ד הנפש השנית שבכאו"א "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב. וראה הגהות הצ"צ שם. אגה"ק ס"ז. ובכ"מ).

53) ויתירה מזה, וע"ד באגה"ק ס"ד (קה, סע"ב): לכללות ישראל כו' וכן כל ניצוץ פרטי כו'.

54) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"א ובהנסמן שם.

55) לקו"ת שה"ש יד, ג. ד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א רפ"ד. ובכ"מ.

56) וע"ד "העולה על כולנה" דשער היחוה"א רפי"ב.

"אוחז בידיו...", כי הגאולה של כלל ישראל היא הגורם[57] שיביא לידי "אוחז בידיו ממש איש איש"[58].

מכך לומד רש"י הוראה בעבודת ה': כאשר יהודי רוצה לצאת מ"גלותו" הפרטית, הוא צריך להשתדל ולעשות את כל התלוי בו כדי שכל ישראל ייצאו מה"גלות".

היהודי עלול לחשוב: "הלה" שרוי בשפל המדרגה, ונמצא עדיין בתוך הגלות, ואילו "הוא" שרוי בשיא המעלה, הוא כבר "מוכן" לגאולה, ומדוע תהיה גאולתו שלו תלויה וקשורה בזולתו? — על כך אומרת התורה בתחילת הפרשה, שאפילו הדרגה של "נצבים" של "ראשיכם" יכולה להגיע דוקא לאחר שמתקיים "אתם נצבים היום כולכם", וב"כולכם" נכללים אפילו "חוטב עציך ושואב מימיך".

וכאשר מתקדמים בסדר זה, מובטח ש"אתם נצבים היום — זה יומא דינא רבא (ראש השנה)", שנצבים[59] וזוכים בדין[60], ומתברכים בכתיבה ובחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, כולל שנת גאולה[61], שיקויים "ושב הוי' אלקיך את שבותך", שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו יוציא מן הגלות כל יהודי — ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל — בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ז)

57) ועפ"ז יומתק מה שגם גבי "איש איש" כותב רש"י "כאילו הוא עצמו אוחז כו'" — כי [נוסף למאמר הבעש"ט שאהבת הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל היא יתירה מאהבת הורים זקנים לבן יחיד] הגאולה ד"איש איש" היא ההתחלה והאופן דגאולת כלל ישראל.

58) ועד"ז הוא גם בכאו"א גופא, שבתחלה היא פדיית עצם הנשמה (בחי' ציון) שלמעלה מהתחלקות; אח"כ — של כחות הגלויים ("איש איש"); ואח"כ — גם של הנה"ב והגוף המשתווים בחיצוניות לאוה"ע (שבות בני עמון).

59) וע"ד פרש"י (וישב לז, ז) "נצבה. לעמוד על עמדה".

60) ראה תורת הבעש"ט בהיום יום ע' צ'.

61) שגם זה נכלל בפירוש נצבים — מלשון "ומלך אין באדום נצב מלך" (מ"א כב, מח) — שר ומושל (בארוכה אוה"ת עה"פ ע' א'רא ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תש"כ
ברוקלין, נ.י.

מר יצחק שי' קורן

שלום וברכה!

מאשר אני קבלת מכתבו מט"ז אלול והקודמו, ובטח בעתו ובזמנו קבל גם מכתבי.

מה שכותב בענין ביצוע ועד ציבורי וכו' שלא עניתי לכ' על זה ומכיון שכך נגשו לפעולות וכו', הרי תוכו של דבר הוא שכשקיים הבטחון שיש על מי לסמוך הנה לפעמים טוב יותר שיעשה מעצמו מאשר בהתעוררות מהצד, ובפרט, כנ"ל, שיש רגש הבטחון שיעשה הישר והטוב.

בנועם קבלתי הידיעות על דבר הנחת אבן הפינה, וכן התמונות, ובזה ג"כ השתתפות כ' וכו'. תקותי שתהי' התחלה טובה להמשך טוב מוסיף והולך מוסיף ואור, ולאמתו של דבר הרי כל פעולות האדם הן באופן של התחלה, כיון שתורתנו נצחית ועמנו נצחי וכל הערכים המסורתיים הם נצחיים, ולכן כל כמה שיפעול וישיג האדם המוגבל עדיין שלא לפי ערך הוא לגבי האין סוף.

מובן שלא ללמוד דרשה קאתינא, אלא ללמד זכות על עצמי מה שאני חוזר כמה פעמים ומדגיש אותו ענין, והטעם הוא מפני שרואה אני כאן ענין הנוגע לדורות ודורי דורות, וכל שיפור ותיקון של מוסד על טהרת הקדש בכלל, ושל מוסד הישיבה בפרט, מביא לתוצאות כבירות ופירות ופירי פירות.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני מאחל לכ' ולכל אשר לו שנה טובה ומתוקה, הן בעניניו הכלליים והן בעניניו הפרטיים.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד ובכבוד.

בראשית כה, כג - ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר

קצז

רמז במארז"ל (ע"ז יא.) "אנטונינוס ורבי לא פסקו מעל שולחנם צנון חזרת קישות" ר"ת צח"ק, והוא מ"ש על יצחק - "צחק עשה לי אלקים" (בראשית כא, ו) מיתוק הגבורות וכו'

אמר רב יהודה אמר רב אל תקרי גוים אלא גיים, זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, דאמר מר צנון מחתך אוכל, חזרת מהפך מאכל, קישות מרחיב מעיים.

עבודה זרה יא, א

שני גיים, כתיב, וקרינן גוים.
אנטונינוס ורבי, זה בא מעשו וזה בא מיעקב.
חזרת, ליטוג"א בלע"ז[1].
צנון, רפנ"א בלע"ז[2].
חיתוך, לוהיפוך מועילין למאכל.

רש"י

צנון, חזרת, קישות. ר"ת צחק, והוא מ"ש על יצחק[3] צחק עשה לי אלקים (והיו"ד שביצחק מורה על תמידית הפעולה דהצחק, כמו[4] יעשה איוב, ועיין בתניא[5] חלק ב' פ"ד). וצחק הוא בחי' גבורות[6], כשמתמתקין. וזהו עשה לי אלקים, שם אלקים הוא גבורה ועי' במאורי אור[7] מע' צחוק עיי"ש. וכל אלו ג' הדברים מובן שהם חריפים ובחי' גבורות וכו'

אנטונינו"ס גי' רמ"ב, וכן רב"י יהוד"ה (כי רבי הי' שמו יהודה) גי' רמ"ב וכו'.

ולא פסקו משולחנם צנון חזרת קישות, כי הרי הם בני יצחק דגבורות, שעצם המלה היא צח"ק ר"ת צנון חזרת קישות.

וצורך ותועלת אלו ג' הדברים הוא למאכל, שמחתך ומהפך המאכל, ומרחיב המעיים שיכנס בהם המאכל, ויתעכל היטב. נלמד זה ממ"ש בבטנך, שהמאכל נכנס בבטן, ושם הוא מתעכל. וצריך להיות הרחבת הבטן שיתעכל היטב.

וענין זה מה שהם לתועלת המאכל ולהמעיים שיתעכלו ויתבררו היטב, הוא, כי שרש המאכלים הוא מתהו[8] שנשבר, וכשאדם אוכל המאכל ונכנס בתוך מעיו ומתעכל ומתברר היטב נתקן השבירה דתהו[9] וכו'.

ומי הם העושים ג' הדברים הללו דחיתוך, והיפך והרחבת בני מעים, הוא צנון חזרת קישות, וכולם הם בחי' גבורות ודינים, ושרשם ג"כ מתהו, ומה שהם מתקנים כל זה שהוא היפך השבירה דתהו, הוא על־דרך שאין הגבורות נמתקין אלא בשרשם[10] וכו'.

הנה ג' דברים הללו, צנון, חזרת, קישות שהם בחי' גבורות, הם המתקנים המאכלים והבני מעיים ששרשם מתהו.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל עמוד ח
"ראה שיחות קודש ה'תשל"ב פרשת ראה סעיף ה"

---

1) (לאטטיך) צמר מר. [המתרגם]

2) (מעער רעטיג) צמח מר ידוע. [המתרגם]

3) בראשית כא, ו. ראה תורה אור יז, ד ואילך. לקוטי שיחות חלק א עמוד 30. חלק ג עמוד 786. חלק כ עמוד 342. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ד עמוד רצז.

4) איוב א, ה.

5) וז"ל: "דשם הוי' פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהוא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים".
ראה תורת מנחם הדרנים על הרמב"ם עמוד סג, ובהערה 74 שם וז"ל: והטעם לזה שענין התמידיות שבההתהוות נרמז באות יו"ד דוקא, י"ל לפי שאות יו"ד מורה על ספירת החכמה, ש"מדריגת החכמה" היא "אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו" (תניא פרק לה בהגהה) – אין שייך בה שינוי (היא – תמידית).
תולוי"צ ס"ע ערב ואילך. וראה שם עמוד קטז, שזהו גם הטעם על מה שאות יו"ד דשם הוי' "אינו משתנה גם במילואו, כי חכמה היא בחי' אחד האמת . . ואמת הוא דבר שאין בו שינוי".
ועפ"ז יומתק גם זה שענין התמידיות הנרמז באות יו"ד הוא (לא בנוגע להיו"ד עצמה, כ"א) בנוגע לפעולת ההתהוות הנרמזת בהאותיות הו"ה – כי ענין התמידיות שייך בגדר זמן דוקא. ולכן, באות יו"ד גופא – להיותה בבחינת "אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו" [שאינו בגדר הזמן כלל], אין שייך לומר בה גופא שהיא תמידית.
וענין התמידיות שבה הוא רק בנוגע ההתהוות שמצד האותיות הו"ה. דהגם שמצד עצמן [להיותן שייכות להתהוות העולם שבגדר זמן] שייך בהן שינוי, מ"מ, מצד היו"ד שבראשיתן – גם ההתהוות שמהן היא בתמידיות.

6) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק שמבאר הענין עפ"י קבלה. (ראה לעיל סימן קכז).

7) וז"ל: צחק מצד הדינים, ב' אלקים* קע"ב וי"ג אותיות של כל א' במילוי, הכל גימטריא צחק, וזהו (בראשית כא, ו) צחק עשה לי אלקים.

8) ראה לקוטי תורה פרשת צו יג, ב. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד נד, ובהנסמן שם.

9) ראה המשך הביאור בלקוטי לוי יצחק, דסיבת השבירה בתהו הוא מצד ג' דברים וסיבות, ו"צנון, חזרת, וקישות" מתקנים השבירה ע"ש.

10) ראה תניא פרק לא (עמוד לט, ב). המשך תער"ב חלק ג' עמוד א'שיז ואילך. א'שכה ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' סוף עמוד רנב ואילך. (ספר הערכים מערכת אותיות אל"ף עמוד שנ).

*) פירוש: ב' פעמים אלקים (2 × 86) = 172, גם האותיות המילוי של (הב' פעמים) "אלקים", והוא אל"ף, למ"ד, ה"י, יו"ד, מ"ם, דהיינו ב' פעמים י"ג אותיות דהמילוי, היינו 172 + 26 = 198, וכן "צחק" בגי' 198.

ל, ב-ג – ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. בפ' יה"כ (יומא פו.) אר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שנאמר (ירמי' ג, א) הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר וגו' ושובו אלי נאום ה'.

ואני שמעתי מפי קדוש הרב המובהק כמוה"ר חיים אלגאז"י זצוק"ל הוא הי' אומר בטעם אומרם גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה ומאי ריבותא [דתשובה, והלא מדה היא בתורה אתי עשה ודחי לא־תעשה], כלפי הא דאמרו בפרק אלו נערות (כתובות מ.) וניתי עשה דלו תהי' לאשה ולדחי ל"ת דלא יבא ממזר, ומשני התם היכא אמרינן ניתי עשה ולדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומי לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל, וכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דכיון דאי אמרה לא בעינא ליתי' לעשה אפילו כי אמרה בעינא לי' לא חשיב עשה דלא דמי למילה ע"ש.

והיינו רבותא דתשובה, דאע"ג דעשה דושבת הוא ברצונו יתברך כי ברצונו לקבלנו וברצונו שלא לקבלנו הי' מן הדין שלא יהא הך עשה דוחה לל"ת דלאמר הן ישלח איש וכו' דלא דמי למילה בצרעת אם לא כי גדולה תשובה.

והרב המופלא כמהר"ח אבולעפיא זצוק"ל הי' מפרשה ע"ד הנז' עמ"ש רש"י אי אמרה לא בעי' מי איתי לעשה כלל, והשתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה לבטל הל"ת ע"כ, והיינו אומרם גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דבעלמא מלמדים אותה שתאמר איני רוצה שלא לבטל הל"ת והכא הוא עצמו אומר לישראל שובו אלי לבטל הל"ת יען כי גדולה כחה של תשובה.

ועוד לאלוה מילין בזה בהעיר דהנה מתלמוד דידן מפורש יוצא דאיכא ל"ת בהן ישלח איש וגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, ואילו בספרי אמרו ז"ל עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה רבש"ע כבר הכתבת בתורה לאמר הן ישלח איש את אשתו וכו', א"ל כלום הכתבתי אלא איש הלא אל אנכי ולא איש וכי גרושים אתם לי כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם ע"כ נראה דס"ל דליכא ל"ת כלל, וכאן הבן שואל במאי קמפלגי תלמוד דידן והספרי.

ויתכן דהספרי ס"ל דעל כרחך לומר דהכא ליכא ל"ת דאם איתי' היכי אתי עשה דושבת ודחי ל"ת והא אם אמר קב"ה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל, ואפי' כי אמר בעינא לא חשיב עשה כמ"ש התוס'. א"נ דאי איתי' ל"ת הכא היכי קאמר רחמנא שובו שובו לבטל הל"ת בקום עשה והלא נהפוך הוא דכל כי האי גוונא מלמדין אותה שתאמר לא חפצתי שלא לבטל הל"ת, אלא ע"כ ליכא הכא ל"ת כלל כי אל אלקים ה' וכדרך שכתבנו בשם הב' המאורות הגדולים ז"ל.

ועד"ז הי' אפשר לפרש עוד טעם פלוגתא זו דפליגי בפלוגתא דאביי ורבא בריש פ"ק דתמורה בכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד דלאביי אי עביד מהני ולרבא לא מהני ובעי התם תלמודא והשתא דשנינן כל הני שנויי במאי פליגי וכו', ומקשו התוס' ז"ל וא"ת נימא דפליגי באדם שנשבע שלא לגרש את אשתו ואח"כ עבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא ל"מ גיטא כיון דעבר אמימרא דרחמנא, ותירץ דכיון שאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו אלא מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו בכה"ג לא אמר רבא לא מהניא, ויש חולקין בסברא זו כמבואר בתשובות הר"ג פמ"א סי' ס"ח שהמרדכי חלוק ע"ז ועיין בתשובות הראנ"ח ח"א סס"י מ"ב.

ומעתה מקום יש לומר דדעת הספרי דקאמר וכי גרושין אתם לי ושלל ענין גרושין מכל וכל הוא מפני שהוא תפס כמאן דאמר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, א"כ הקב"ה שנשבע להקים את ישראל לו לעם ושלא להמירן [כמ"ש בפרק הנזקין (גיטין נז:) בפ' את ה' האמרת היום וכו' וה' האמירך, שנשבע הקב"ה שאין מעביר אותם באומה אחרת וכו'] לא מהני גיטא. אמנם תלמוד דידן דסבר דגט כריתות הוה אלא דעשה דתשובה אלים ס"ל כי כל כה"ג דהוא יתברך בדה איסור זה להשבע שלא לגרש אי עביד מהני והוי גיטא אלא דע"י כחה של עשה דתשובה הם שבים לאישם הראשון ודוחים ל"ת.

ויש לצרף לזה טעם המקרא בסדר ואתחנן בצר לך וכו' עד ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם, שהכונה לומר על ענין עשה דתשובה דאיכא ל"ת דלא ישוב, ונותן טעם כי **אל** רחום ה' אלקיך ע"ד שאמרו בספרי כלום הכתבתי אלא איש אל אנכי ולא איש, ולפי שיקשה ע"ז דבלאו האי טעמא דאל אנכי נמי אין כאן דין גרושין דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני, לז"א כי אין זה באיסור לא יוכל לשלחה, אבל מה שלא ירפך ולא ישחיתך הוא מטעם ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשב"ע להם, כי מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו ובכה"ג לא אמרינן לא מהני.

שארית יעקב פ' האזינו

◆ יום ראשון כ"ב אלול ◆

כט (ט) **אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל:**

ט אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא דֵּין כָּלְכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן רֵישֵׁיכוֹן שִׁבְטֵיכוֹן סָבֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן כֹּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **אַתֶּם נִצָּבִים** • מְלַמֵּד שֶׁכִּנְּסָם מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסָם בִּבְרִית. **רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם** • רָאשֵׁיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם. **זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם** • הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קוֹדֵם, וְאַחַר־כָּךְ "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 219)

רָאשֵׁיכֶם . . שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ (כט, ט־י) **כַּוָּנַת מֹשֶׁה בִּבְרִית זֶה הוּא לְהַכְנִיסָם בַּעֲרֻבוּת** (אור החיים) בְּאַחְדּוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֻּלָּם עֲרֵבִים וּמְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה, יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה אוֹפַנִּים. **א.** הַשְּׁלֵמוּת שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל הִיא כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בּוֹ גַּם רֹאשׁ (רָאשֵׁיכֶם) וְגַם רֶגֶל (שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ). **ב.** כָּל אֵבֶר מַשְׁפִּיעַ מִמַּעֲלָתוֹ לִשְׁאָר הָאֵבָרִים, כָּךְ שֶׁהָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל זְקוּקִים זֶה לָזֶה וּמַשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה. **ג.** מִצַּד נְקוּדַת הַיִּחֻדוּת, שֶׁהִיא בְּשָׁוֶה מִמֶּשׁ אֵצֶל כָּל יְהוּדִי, אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל שֶׁל רֹאשׁ וְרֶגֶל; כֻּלָּם הֵם כְּמוֹ נְקוּדָה אַחַת מִמֶּשׁ.

(י) **טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:**

י טַפְּלְכוֹן נְשֵׁיכוֹן וְגִיּוֹרְךָ דִּי בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ מִלְּקֵט אָעָיךְ עַד מְלֵי מַיָּךְ:

רש"י ◄ **מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ** • (תנחומא) מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאוּ גִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאָמוּר בַּגִּבְעוֹנִים: (יהושע ט) "וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה", וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם.

אשל אברהם – הרב אלאשולי

(ט) **אַתֶּם נִצָּבִים – מְלַמֵּד שֶׁכִּנְּסָם** – הָרְאֵ"ם כָּתַב שֶׁאֵין זֶה הֶמְשֵׁךְ הַכִּנּוּס הַקּוֹדֵם הַנֶּאֱמָר בִּתְחִלַּת פָּסוּק א: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁבַּכִּנּוּס הַהוּא הִשְׁתַּתְּפוּ רַק אֲנָשִׁים, אֶלָּא זֶהוּ כִּנּוּס נוֹסָף שֶׁאָסַף מֹשֶׁה אוֹתָם בְּיוֹם מוֹתוֹ, וּבַכִּנּוּס הַזֶּה הִשְׁתַּתְּפוּ אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטָף, וְהַלִּימוּד שֶׁכִּנְּסָם הוּא מִמַּה שֶׁאָמַר כָּאן: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם וגו'", מַשְׁמַע שֶׁהָיוּ כֻּלָּם בְּמָקוֹם אֶחָד. וְהַ"גּוּר אַרְיֵה" כָּתַב שֶׁהַלִּימוּד הוּא מִתֵּיבַת "נִצָּבִים", שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִפְעַל, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁמֹּשֶׁה כִּנְּסָם וְהֶעֱמִיד אוֹתָם. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן תֵּיבַת "מְלַמֵּד", דְּהַיְנוּ שֶׁהַלִּימוּד הוּא מֵהַלָּשׁוֹן "אַתֶּם נִצָּבִים". וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב שֶׁכִּנּוּס זֶה הוּא הֶמְשֵׁךְ הַכִּנּוּס הַקּוֹדֵם, אֶלָּא שֶׁרַשִּׁ"י בָּא לְהַבְהִיר כָּאן שֶׁמַּטְּרַת הַכִּנּוּס הָיְתָה כְּדֵי לְהַכְנִיסָם לִבְרִית, וְכָל הָאָמוּר לְעֵיל עַד כָּאן כָּל זֶה הֵם דִּבְרֵי הַקְדָּמָה לִקְרַאת כְּרִיתַת הַבְּרִית, שֶׁלְּשֵׁם כָּךְ הֵם נֶאֱסְפוּ "לִפְנֵי ה'" וְלֹא רַק לִפְנֵי מֹשֶׁה.

מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – כָּאָמוּר "לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם".

בְּיוֹם מוֹתוֹ – לוֹמֵד כֵּן מִיִּתּוּר תֵּיבַת "הַיּוֹם" (ספר הזכרון). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁכִּנּוּס זֶה הוּא הֶמְשֵׁךְ הַכִּנּוּס הָאָמוּר לְעֵיל, וְשָׁם נֶאֱמַר "עַד הַיּוֹם הַזֶּה", וְזֶה הָיָה בְּיוֹם מוֹתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמְּבוֹאָר בְּרַשִּׁ"י לְעֵיל שֶׁזֶּה בְּיוֹם סִיּוּם כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה וּנְתִינָתוֹ לְשֵׁבֶט לֵוִי, שֶׁכָּל זֶה הָיָה בְּיוֹם מוֹתוֹ, כִּדְמַשְׁמַע בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (גר"א).

לְהַכְנִיסָם בִּבְרִית – כָּאָמוּר בְּפָסוּק יא: "לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וּבְאָלָתוֹ".

רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם – "רָאשֵׁיכֶם" לְ"שִׁבְטֵיכֶם" – וּכְאִלּוּ נֶאֱמַר: רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם. וְלֹא פֵּירַשׁ "רָאשֵׁיכֶם" לְחוּד וְ"שִׁבְטֵיכֶם" לְחוּד, מִפְּנֵי שֶׁ"שִׁבְטֵיכֶם" כּוֹלֵל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר זֶה: "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל" (רא"ם). וּמַה שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן "רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ לְלַמֶּדְךָ שֶׁרָאשֵׁי הַשְּׁבָטִים חֲשׁוּבִים כְּשִׁבְטִים עַצְמָם (באר בשדה). אוֹ שֶׁכַּוָּנָתוֹ: שֶׁרָאשֵׁי הַשְּׁבָטִים הָיוּ נִצָּבִים לְפִי סֵדֶר הַשְּׁבָטִים (משכיל לדוד).

זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם – הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קֹדֶם, וְאַחַר־כָּךְ "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל" – וְלְכֵן פֵּירְטָם הַכָּתוּב (לְפִי סֵדֶר חֲשִׁיבוּתָם), אַף שֶׁהֵם נִכְלָלִים בְּ"כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל", לְהַרְאוֹת שֶׁהֵם נֶאֱסְפוּ לְפִי סֵדֶר הַחֲשִׁיבוּת (רָאשֵׁי שְׁבָטִים, זְקֵנִים, שׁוֹטְרִים) וְלֹא בְּעֵרְבּוּבְיָא, כִּבְשִׁילּוּחַ הַמְרַגְּלִים, רְאֵה רַשִּׁ"י לְעֵיל א, כב (באר בשדה). וְכֵן מַה שֶׁנֶּאֱמַר אַחַר־כָּךְ: "טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם", נִכְתְּבוּ לְפִי חֲשִׁיבוּתָם, שֶׁכֵּן הַטַּף שֶׁעָתִיד לָבוֹא לִכְלַל חִיּוּב מִצְוֹת קוֹדֵם לַנָּשִׁים (משכיל לדוד). תורה י

(י) **מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ – מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה** – וְלֹא קִבְּלָם מֹשֶׁה (מדרש תנחומא), כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד עמוד 117 – מתוך 'לקראת שבת')

"לַחְטֹב" אֶת הָ"עֲצוֹת"

מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:

מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה כו' וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם (כט, י. ובפירוש רש"י)

יָדוּעַ פִּתְגַּם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (הובא בקובץ "היום יום" עמוד פט), דְּ"עֲצֶיךָ" הוּא מִלְּשׁוֹן עֵצָה, וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁצָּרִיךְ "לַחְטֹב" וּלְהָסִיחַ אֶת הָ"עֲצוֹת" – "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ"; וּ"מֵימֶיךָ" רוֹמֵז עַל הַ"מַיִם הַמַּצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג" (תניא פרק א), וְעַל הָאָדָם לִהְיוֹת "שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ" – "לִשְׁאֹב" מִתּוֹכוֹ וּלְבַטֵּל אֶת הַתַּאֲווֹת לְעִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ כָּאן מְרַמֵּז פֵּרֶט נוֹסָף בְּהוֹרָאָה זוֹ. דְּשֶׁמָּא תֹּאמַר: תֵּינַח בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק הָאָדָם בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה, אָז וַדַּאי שֶׁצָּרִיךְ לְהַכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרִבּוֹ בְּעִנְיְנֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם, וּפְשִׁיטָא שֶׁאָסוּר שֶׁיִּתְעָרְבוּ חַס־וְשָׁלוֹם מַחֲשָׁבוֹת אֲחֵרוֹת וְתַאֲווֹת הַגּוּף;

אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי "מִסְחָר", שֶׁבִּכְלָל זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכָל עִנְיְנֵי הַגּוּף, מִי יֹאמַר שֶׁגַּם אָז צָרִיךְ לַעֲקֹר אֶת הַתַּאֲווֹת מִלִּבּוֹ וּלְהָסִיחַ אֶת הָ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ", דְּלִכְאוֹרָה עִנְיְנֵי הָרְשׁוּת נְתוּנִים לְדַעְתּוֹ וְתַעֲנוּגוֹ שֶׁל הָאָדָם?

וְעַל כָּךְ מְלַמְּדֵנוּ רַשִׁ"י, שֶׁ"בָּאוּ כְּנַעֲנִים" – "כְּנַעַן" מִלְּשׁוֹן סוֹחֵר (הושע יב, ח ועוד), וּבְכָל זֹאת "נְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם", שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא "כְּנַעֲנִי" וְעוֹסֵק בְּ"מִסְחָר" וּבְעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ, צָרִיךְ "לַחְטֹב" מִדַּעְתּוֹ אֶת הָ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת", וְ"לִשְׁאֹב" וּלְהוֹצִיא אֶת הַתַּאֲווֹת מִלִּבּוֹ.

(יא) **לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם:**

יא לְאָעָלוּתְךָ בִּקְיָמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּבְמוֹמָתֵהּ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ גְּזַר עִמָּךְ יוֹמָא דֵין:

רש"י ◄ **לְעָבְרְךָ** • לִהְיוֹתְךָ עוֹבֵר בִּבְרִית. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ 'לְהַעֲבִירְךָ', אֶלָּא כְּמוֹ 'לַעֲשׂוֹתְכֶם אוֹתָם'. **לְעָבְרְךָ בִּבְרִית** • דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה. כָּךְ הָיוּ כּוֹרְתֵי בְּרִיתוֹת עוֹשִׂין מְחִצָּה מִכָּאן וּמְחִצָּה מִכָּאן, וְעוֹבְרִים בֵּנְתַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לד) "הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם, וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו".

אשל אברהם – הרב אלאשולי

לְהִתְגַּיֵּר מֵחֲמַת יִרְאָה (משכיל לדוד). אַךְ בְּ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מְבָאֵר, שֶׁמִּזֶּה שֶׁרַשִׁ"י לֹא כָּתַב שֶׁלֹּא קִבְּלָם, מַשְׁמַע שֶׁכֵּן הִתְגַּיְּרוּ, וּמֹשֶׁה קִבְּלָם, אֶלָּא שֶׁהָיוּ גֵּרִים מִסּוּג מְסוּיָם, לָכֵן הַתּוֹרָה הוֹצִיאָה אוֹתָם מִכְּלַל "גֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ", וְהִזְכִּירָם כְּ"חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם".

כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאוּ גִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאָמוּר בַּגִּבְעוֹנִים – יְהוֹשֻׁעַ ט, ד. **"וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה"** – הַלִּימוּד הוּא מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה", דְּהַיְנוּ שֶׁהֵם בָּאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ לְמֹשֶׁה, אֲבָל אֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁהֵם בָּאוּ בְּעָרְמָה לִיהוֹשֻׁעַ כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ לְמֹשֶׁה, כִּי אֶל מֹשֶׁה לֹא בָּאוּ בְּעָרְמָה, אֶלָּא בָּאוּ בְּגָלוּי כְּדֵי לְהִתְגַּיֵּר. וּמַה שֶׁכָּתוּב "גַּם הֵמָּה", מוּסָב עַל הָעֲשִׂיָּה וְלֹא עַל "בְּעָרְמָה" (נח"י ומשכיל לדוד). וּרְאֵה רַשִׁ"י יְהוֹשֻׁעַ שָׁם: "וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה – כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּעָרְמָה, וּבַחֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם שֶׁהָיָה חִוִּי, וְיוֹשְׁבֵי גִבְעוֹן מִן הַחִוִּי הָיוּ".

וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם – מִדְּקָרֵינְהוּ לְ"חוֹטְבֵי עֵצִים" בְּאַנְפֵּיהוּ, שְׁמַע מִינָּהּ לָאו בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ, וְלָאו בִּכְלַל גֵּרִים, אֶלָּא עֲבָדִים, וַעֲבָדִים פְּסוּלִים נִינְהוּ, וְגִבְעוֹנִים חוֹטְבֵי עֵצִים נִינְהוּ, דִּלְהָכִי אַקְצִינְהוּ יְהוֹשֻׁעַ (רש"י יבמות עט, א). וּרְאֵה רַשִׁ"י גִּיטִּין כג, ב: "עֶבֶד בֶּן בְּרִית הוּא, דִּכְתִיב מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ וגו'". תורה יא

(יא) **לְעָבְרְךָ** – **לִהְיוֹתְךָ עוֹבֵר** – בְּעַצְמְךָ.

"בִּבְרִית". וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ לְהַעֲבִירְךָ – עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. כֵּיוָן שֶׁתֵּיבַת "עָבַר" בַּבִּנְיָן הַקַּל הוּא פּוֹעֵל עוֹמֵד וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְזוּלָתוֹ (רא"ם).

אֶלָּא כְּמוֹ "לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם" – לְעֵיל ד, יד. וּפֵירוּשׁוֹ: לִהְיוֹתְכֶם עוֹשִׂים, וְשָׁם בְּוַדַּאי לֹא שַׁיָּךְ לְפָרֵשׁ "לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם", שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן מְדַבֵּר עַל הַמִּצְוֹות, כָּאָמוּר "אֹתָם" (ע"פ הבנת הנקרא).

לְעָבְרְךָ בִּבְרִית – **דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה, כָּךְ הָיוּ כּוֹרְתֵי בְּרִיתוֹת עוֹשִׂין, מְחִצָּה מִכָּאן וּמְחִצָּה מִכָּאן** – מַשְׁמַע כָּל מְחִיצָּה, וְלָאו דַּוְקָא שֶׁחוֹלְקִים בְּהֵמָה לִשְׁנַיִם, אֲבָל מֵהַפָּסוּק שֶׁהֵבִיא מוּכָח שֶׁזֶּהוּ דַּוְקָא חֲלֻקַּת הַבְּהֵמָה לִשְׁנַיִם. וְצָרִיךְ עִיּוּן.

וְעוֹבְרִים בֵּינְתַיִם – בֵּינֵיהֶם.

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – יִרְמְיָה לד, יח.

"הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו" – כָּרְתוּ כֻּלָּם בְּרִית לִמְרוֹד בַּמָּקוֹם, וְכָרְתוּ הָעֵגֶל לִשְׁנַיִם וְעָבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו לִמְרוֹד בּוֹ, וְהִיא הָיְתָה בְּרִית חֲזָקָה וּגְמוּרָה, לֵאמֹר: כָּכָה יְבַתֵּר וִיחַלֵּק הָעוֹבֵר עָלֶיהָ (רש"י שם). וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית טו, י: "דֶּרֶךְ כּוֹרְתֵי בְרִית לְחַלֵּק בְּהֵמָה וְלַעֲבוֹר בֵּין בְּתָרֶיהָ, כְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ירמיה לד, יט): הָעוֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל". תורה יב

◆ יום שני כ"ג אלול ◆

(יב) לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם׀ לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

יב בְּדִיל לַאֲקָמָא יָתָךְ יוֹמָא דֵין קֳדָמוֹהִי לְעַמָּא וְהוּא יְהֵי לָךְ לֶאֱלָהּ כְּמָא די מַלִּיל לָךְ וּכְמָא די קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

רש"י ◄ **לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם** • כָּל־כָּךְ הוּא נִכְנָס לִטְרוֹחַ לְמַעַן קַיֵּם אוֹתְךָ לְפָנָיו לְעָם. **וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים** • לְפִי שֶׁדִּבֵּר לְךָ וְנִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֶת זַרְעָם בְּאֻמָּה אַחֶרֶת, לְכָךְ הוּא אוֹסֵר אֶתְכֶם בַּשְּׁבוּעוֹת הַלָּלוּ שֶׁלֹּא תַּקְנִיטוּהוּ, אַחַר שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהִבָּדֵל מִכֶּם. עַד כָּאן פֵּרַשְׁתִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל פָּרָשָׁה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: (תנחומא) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת "אַתֶּם נִצָּבִים" לַקְּלָלוֹת? לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חָסֵר שְׁתַּיִם, חוּץ מִמ"ט שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם, וְאָמְרוּ: מִי יוּכַל לַעֲמֹד בְּאֵלּוּ? הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיְּסָם: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", הִרְבֵּה הִכְעַסְתֶּם לַמָּקוֹם וְלֹא עָשָׂה אִתְּכֶם כְּלָיָה, וַהֲרֵי אַתֶּם קַיָּמִים לְפָנָיו. **הַיּוֹם** • (סנהדרין קי"ב ב) כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא קַיָּם וְהוּא מַאֲפִיל וּמֵאִיר, כָּךְ הֵאִיר לָכֶם וְכָךְ עָתִיד לְהָאִיר לָכֶם, וְהַקְּלָלוֹת וְהַיִּסּוּרִין מְקַיְּמִין אֶתְכֶם וּמַצִּיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו. וְאַף הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוֹ, פִּיּוּסִין הֵם: "אַתֶּם

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יב) **לְמַעַן הָקִים אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם – כָּל־כָּךְ הוּא נִכְנָס לִטְרוֹחַ** – לְהַכְנִיסְכֶם בִּבְרִית. וּב"תּוֹרַת מְנַחֵם" כָּתַב, שֶׁמִּלְּשׁוֹן "נִכְנָס לִטְרוֹחַ" מַשְׁמַע, שֶׁגַּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ עָבַר בִּכְבָיְכוֹל בֵּין הַמִּחְיצוֹת.

"לְמַעַן" קַיֵּם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "הָקִים", מִלְּשׁוֹן קִיּוּם וְלֹא מִלְּשׁוֹן הֲקָמָה, שֶׁהֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִהְיוּ לְעָם כְּבָר בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיֶה לָזֶה קִיּוּם תָּמִידִי (הרב"י).

"אִתְּךָ" לְפָנָיו – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "לוֹ", וְשִׁנָּה לְפָרֵשׁ "לְפָנָיו", מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל הֵם רַק עִם ה' בִּלְבָד, אֲזַי יֵשׁ אֶפְשָׁרוּת לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, אֲבָל כְּשֶׁעוֹמְדִים לְפָנָיו, יַחַד אִתּוֹ כִּבְיָכוֹל, אֵין שׁוּם אֶפְשָׁרוּת שְׁבְּרִית זוֹ תּוּחְלַשׁ (הרב"י).

"לְעָם", "וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים", לְפִי שֶׁ"דִּבֶּר לְךָ" – לִכְאוֹרָה פֵּירוּשׁוֹ: דִּבֶּר עָלֶיךָ.

וְ"נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ" שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֶת זַרְעָם בְּאֻמָּה אַחֶרֶת – רְאֵה רַשִּׁ"י שְׁמוֹת לב, יג.

לְכָךְ הוּא אוֹסֵר אֶתְכֶם בַּשְּׁבוּעוֹת הַלָּלוּ, שֶׁלֹּא תַּקְנִיטוּהוּ, אַחַר שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהִבָּדֵל מִכֶּם. עַד כָּאן פֵּרַשְׁתִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל פָּרָשָׁה. – פֵּירוּשׁ: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁצּוֹרֶךְ הַבְּרִית וְהָאָלָה הַזֹּאת הוּא: "לְמַעַן הָקִים אוֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם", שֶׁהֲרֵי צוֹרֶךְ הַבְּרִית וְהָאָלָה הַזֹּאת, אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּפְחֲדוּ מֵהֶם וְיִקַּיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר: הַהֶכְרֵחַ שֶׁהֵבִיא לִטְרוֹחַ לְהַכְנִיסְכֶם בַּבְּרִית וְהָאָלָה הַזֹּאת, וְאֵינוֹ מַנִּיחָכֶם לִרְצוֹנְכֶם, שֶׁאִם תִּרְצוּ לְקַיֵּם הַתּוֹרָה תִּהְיוּ לוֹ לְעָם, וְאִם לָאו, יַרְחִיקְכֶם מִמֶּנּוּ, הוּא לְפִי שֶׁכִּבֵּד נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ, שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֶת זַרְעָם בְּאוּמָּה אַחֶרֶת, וּלְפִיכָךְ הוּכְרַח לְהַכְנִיסְכֶם בַּבְּרִית וְלֶאֱסוֹר אֶתְכֶם בַּשְּׁבוּעוֹת הַלָּלוּ, שֶׁלֹּא תוּכְלוּ לַעֲבוֹר וּלְהַרְחִיק אֶתְכֶם, מִכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִבָּדֵל מִכֶּם (רא"ם). וּרְאֵה רַשִּׁ"י יְחֶזְקֵאל טז, כט: "אֲשֶׁר בָּזִית אָלָה וגו' – אוֹתָהּ שֶׁקִּבַּלְתָּ עָלֶיךָ בְּחוֹרֵב לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וגו', אַף לֹא אָפֵר אֲנִי אֶת הַבְּרִית מִלְּזָכְרוֹ, כִּי אֵין אֲנִי כְּמוֹתְךָ".

וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה – מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא סִימָן א.

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת "אַתֶּם נִצָּבִים" לַקְּלָלוֹת? לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חָסֵר שְׁתַּיִם – תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (רש"י במדבר כט, יח).

חוּץ מִמ"ט שֶׁבְּ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים", הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם – נַעֲשׂוּ פְּנֵיהֶם יְרוּקִים מִתּוֹךְ פַּחַד.

וְאָמְרוּ: מִי יוּכַל לַעֲמֹד בְּאֵלּוּ? הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיְּסָם: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", הִרְבֵּה הִכְעַסְתֶּם לַמָּקוֹם וְלֹא עָשָׂה אִתְּכֶם כְּלָיָה, וַהֲרֵי "אַתֶּם" קַיָّמִים – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "נִצָּבִים".

לְפָנָיו – כְּאָמוּר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם".

"הַיּוֹם", כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא קַיָּם – בְּאוֹפֶן תְּמִידִי. וּרְאֵה רַשִּׁ"י לְעֵיל א, י: "מַהוּ וְהִנְּכֶם הַיּוֹם? הִנְּכֶם מְשׁוּלִים כַּיּוֹם, קַיָּמִים כַּחַמָּה וְכַלְّבָנָה וְכַכּוֹכָבִים".

וְהוּא מַאֲפִיל – מַחֲשִׁיךְ.

וּמֵאִיר – בַּבֹּקֶר אָפֵל וּבַצָּהֳרַיִם מֵאִיר, אִי נַמִּי: בָּעֶרֶב אָפֵל וְהוֹלֵךְ, וּלְמָחָרָתוֹ מֵאִיר (רש"י סנהדרין קי, ב). כְּלוֹמַר, גַּם כְּשֶׁהוּא מַחֲשִׁיךְ אֵינוֹ נֶעֱלָם אֶלָּא חוֹזֵר לְהָאִיר, וְזֶהוּ עִנְיָן נוֹסָף שֶׁיֵּשׁ בַּ"יּוֹם" מִלְּבַד זֶה שֶׁהוּא "קַיָּם".

כָּךְ הֵאִיר לָכֶם – בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.

וְכָךְ עָתִיד לְהָאִיר לָכֶם – כְּלוֹמַר, גַּם אִם יִהְיוּ תְּקוּפוֹת שֶׁל אֹפֶל, הוּא יַחֲזוֹר וְיָאִיר לָכֶם.

וְהַקְּלָלוֹת וְהַיִּסּוּרִין מְקַיְּמִין אֶתְכֶם וּמַצִּיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו – כְּפֵל בִּלְשׁוֹנוֹ: "הַקְּלָלוֹת וְהַיִּסּוּרִין", וְכֵן "מְקַיְּמִין אֶתְכֶם וּמַצִּיבִין אֶתְכֶם". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"הַקְּלָלוֹת .. מְקַיְּמִין אֶתְכֶם", "וְהַיִּסּוּרִין .. מַצִּיבִין אֶתְכֶם". כְּלוֹמַר: הַקְּלָלוֹת גּוֹרְמוֹת שֶׁלֹּא יֶחֱטְאוּ מִפְּנֵי יִרְאַת הָעוֹנֶשׁ, וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁלֵמִים בִּצְדָקָתָם, וְעַל כָּךְ אָמַר "מְקַיְּמִין אֶתְכֶם", וְאִלּוּ הַיִּסּוּרִין שֶׁבָּאִים בְּעִקְּבוֹת הַחֲטָאִים, אֵין זוֹ רָעָה לָכֶם אֶלָּא כַּפָּרָה הִיא לָכֶם, וְהֵם "מַצִּיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו" כְּקוֹדֶם הַחֵטְא (משכיל לדוד).

וְאַף הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוֹ, פִּיּוּסִין

רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ'". דָּבָר אַחֵר: "אַתֶּם נִצָּבִים", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין מִפַּרְנָס לְפַרְנָס, מִמֹּשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ, לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתָם מַצָּבָה כְּדֵי לְזָרְזָם, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן שְׁמוּאֵל: (שמואל א יב) "הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם", כְּשֶׁיָּצְאוּ מִיָּדוֹ וְנִכְנְסוּ לְיָדוֹ שֶׁל שָׁאוּל.

(יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת:

יג וְלָא עִמְּכוֹן בִּלְחוֹדֵיכוֹן אֲנָא גְּזַר יָת קְיָמָא הָדָא וְיָת מוֹמָתָא הָדָא:

(יד) כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

יד אֲרֵי יָת מָן דְּאִיתוֹהִי הָכָא עִמָּנָא קָאֵם יוֹמָא דֵּין קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וְיָת דִּי לֵיתוֹהִי הָכָא עִמָּנָא יוֹמָא דֵּין:

רש"י◄ **וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה** • וְאַף עִם דּוֹרוֹת הָעֲתִידִים לִהְיוֹת.

◆ יום שלישי כ"ד אלול ◆

(טו) כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם:

טו אֲרֵי אַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת דִּיתְבְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיָת דִּי עֲבַרְנָא בְּגוֹ עַמְמַיָּא דִּי עֲבַרְתּוּן:

רש"י◄ **כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁרְאִיתֶם הָאוּמוֹת, וְשֶׁמָּא הִשִּׁיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם.

(טז) וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקֻּוצֵיהֶם וְאֶת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

טז וַחֲזַיְתּוּן יָת שִׁקּוּצֵיהוֹן וְיָת טַעֲוָתְהוֹן אָעָא וְאַבְנָא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עִמְּהוֹן:

רש"י◄ **וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקֻּוצֵיהֶם** • עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְאוּסִים כִּשְׁקָצִים. **גִּלֻּלֵיהֶם** • שֶׁמְּסָרָחִים וּמְאוּסִין כְּגָלָל. **עֵץ**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הֵם – שֶׁהֲרֵי הַפָּרָשָׁה הַהִיא סְמוּכָה לַקְּלָלוֹת יוֹתֵר מִפָּרָשָׁה זוֹ, וְאִם פָּרָשָׁה זוֹ פִּיּוּסִים הֵם, בְּוַדַּאי שֶׁגַּם הַפָּרָשָׁה שֶׁבָּאָה מִיַּד לְאַחַר הַקְּלָלוֹת פִּיּוּסִים הֵם, כִּי אִם לֹא כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב אֶת פָּרָשַׁת נִצָּבִים מִיַּד אַחַר הַקְּלָלוֹת.

"אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל וְגוֹ'" – לְעֵיל פָּסוּק א.

דָּבָר אַחֵר: "אַתֶּם נִצָּבִים", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין מִפַּרְנָס – הַמַּנְהִיג קָרוּי פַּרְנָס (מִלְּשׁוֹן מְפַרְנֵס וּמְכַלְכֵּל), עַל שֵׁם שֶׁהוּא רוֹעֶה וּמַנְהִיג אֶת הָעָם.

לְפַרְנָס, מִמֹּשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ, לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתָם מַצָּבָה – מִלְּשׁוֹן "מַצָּב", שֶׁפֵּירוּשׁוֹ נְצִיבִים, רְאֵה רַשִׁ"י שְׁמוּאֵל א יג, כג. אוֹ שֶׁכָּל אֲסִיפַת אֲנָשִׁים בְּמַעֲמָד אֶחָד, נִקְרָא "מַצָּב" "מַצֻּבָה", רְאֵה לְשׁוֹן רַשִׁ"י שְׁמוֹת יט, כא: "הַנִּפְרָדִין מִמַּצַּב אֲנָשִׁים".

כְּדֵי לְזָרְזָם, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ – לִפְנֵי מוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, א): "וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁכֶמָה .. וַיִּתְיַצְּבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים".

וְכֵן שְׁמוּאֵל – מִזֶּה שֶׁלֹּא כָּתַב "וְכֵן עָשָׂה שְׁמוּאֵל", וְגַם הוּצְרַךְ לְהָבִיא פָּסוּק כְּהוֹכָחָה, אַף שֶׁאֵצֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵבִיא פָּסוּק לְהוֹכָחָה, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵצֶל שְׁמוּאֵל זֶה לֹא הָיָה רַק לְשֵׁם זֵירוּז, אֶלָּא בְּעִיקָּר תּוֹכָחָה עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וּכְלִשּׁוֹנוֹ: "וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "אֶתְוַכֵּחַ עִמָּכֶם".

"הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם" – שְׁמוּאֵל א יב, ז.

כְּשֶׁיָּצְאוּ מִיָּדוֹ וְנִכְנְסוּ לְיָדוֹ שֶׁל שָׁאוּל – אַף לֹא הָיָה זֶה בִּסְמִיכוּת לְמוֹתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, אֶלָּא הַרְבֵּה קוֹדֶם לָכֵן. תורה יג

(יד) **וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה** – **וְאַף עִם דּוֹרוֹת הָעֲתִידִים לִהְיוֹת** – שֶׁהֲרֵי מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר כֻּלָּם הָיוּ נוֹכְחִים, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מְכַוֵּן פֹּה עַל אוֹתָם הָעֲתִידִין לִהְיוֹת בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁאַף שֶׁגּוּפוֹתֵיהֶם אֵינָן נִמְצָאוֹת עַתָּה, נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְצָאוֹת (רא"ם). תורה טו

(טו–יז) **כִּי אַתֶּם יְדַעְתֶּם וְגוֹ' וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם** – **לְפִי** – נִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "כִּי", שֶׁזֶּהוּ אֶחָד מִשְּׁמוּשֵׁי "כִּי" (ראה רש"י בראשית יח, טו), וְלָכֵן מַעְתִּיק רַשִׁ"י אֶת הַתֵּיבוֹת "כִּי אַתֶּם יְדַעְתֶּם" זֶהוּ תְּחִלַּת הָעִנְיָן.

שֶׁרְאִיתֶם הָאֻמּוֹת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, וְאֵת אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם וגו'".

עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה – כָּאָמוּר "וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם".

וְשֶׁמָּא הִשִּׁיא – הִטְעָה.

לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ פָּסוּק יז: "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם .. אֲשֶׁר לְבָבוֹ פוֹנֶה .. לָלֶכֶת לַעֲבוֹד וגו'". כְּלוֹמַר שְׁנֵי הַפְּסוּקִים הַלָּלוּ: "כִּי אַתֶּם יְדַעְתֶּם וגו', וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם וגו'",

וָאֶבֶן • אוֹתָן שֶׁל עֵצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגָלוּי לְפִי שֶׁאֵין הָ'עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים' יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ, אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב – עִמָּהֶם, בְּחַדְרֵי מִשְׁכְּיתָם הֵם, לְפִי שֶׁהֵם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ.

(יז) פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

יז דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אוֹ זַרְעִית אוֹ שִׁבְטָא דִּי לִבֵּהּ פָּנֵי יוֹמָא דֵּין מִדַּחֲלָתָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא לְמֵהַךְ לְמִפְלַח יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר מְהַרְהַר חִטְאִין אוֹ זָדוֹן:

רש"י◄ **פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם וְגוֹ'** • לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם. **פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם** • שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם. **אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם** • מִלְּקַבֵּל עָלָיו הַבְּרִית. **שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה** • שֹׁרֶשׁ מְגַדֵּל עֵשֶׂב מַר כַּגִּידִין שֶׁהֵם מָרִים, כְּלוֹמַר: מַפְּרֶה וּמַרְבֶּה רֶשַׁע בְּקִרְבְּכֶם.

(יח) וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרְוָה אֶת־הַצְּמֵאָה:

יח וִיהֵי בְּמִשְׁמְעֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי מוֹמָתָא הָדָא וְיִחַשַּׁב בְּלִבֵּהּ לְמֵימַר שְׁלָמָא יְהֵי לִי אֲרֵי בְּהַרְהוֹר לִבִּי אֲנָא אֱזֵיל בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ (לַהּ) חֶטְאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא:

רש"י◄ **וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ** • לְשׁוֹן בְּרָכָה. יַחֲשֹׁב בְּלִבּוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם לְעַצְמוֹ, לֵאמֹר: 'לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אַךְ שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי'. **וְהִתְבָּרֵךְ** • בנדיר"א שוי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וְהִתְגַּלָּח", "וְהִתְפַּלֵּל". **בִּשְׁרִרוּת לִבִּי**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הֵם מְחוּבָּרִים לַפָּסוּק "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם" הַבָּא אַחֲרֵיהֶם. וְאִם כֵּן חָסֵר יְ"ו מִן "פֶּן", וּכְאִלּוּ כָּתוּב: "**וּפֶן** יֵשׁ בָּכֶם", וְזֶהוּ שֶׁרְמַז בְּאָמְרוֹ: "**וְשֶׁמָּא** הִשִּׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם".

וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם – עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְאוּסִים כִּשְׁקָצִים. גִּלֻּלֵיהֶם – שֶׁמְּסֹרָחִים וּמְאוּסִין כְּגָלָל – צוֹאָה, וְבֶל. בְּפְשִׁטוּת הַכַּוָּנָה לְכָל סוּגֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁהֵם מְאוּסִים כְּגָלָל. וּבְעִיּוּנֵי רַשִּׁ"י כָּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל פְּעוֹר, שֶׁהֵם הָיוּ מְסֹרָחִים בְּצוֹאָה כִּפְשׁוּטָהּ.

עֵץ וָאֶבֶן – אוֹתָן שֶׁל עֵצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגָלוּי – וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם .. עֵץ וָאֶבֶן".

לְפִי שֶׁאֵין הַגּוֹיִם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ, אֲבָל שֶׁל "כֶּסֶף וְזָהָב", "עִמָּהֶם" – כָּאָמוּר "כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם".

בְּחַדְרֵי מִשְׁכְּיתָם – עַל־פִּי יְחֶזְקֵאל ח, יב. וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "מִשּׁוּבָּה בִּרְצָפַת אַבְנֵי שַׁיִשׁ".

הֵם, לְפִי שֶׁהֵם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ. פֶּן יֵשׁ בָּכֶם וְגוֹ' – לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם – זֶהוּ סִיּוּם דְּבָרָיו דִּלְעֵיל: "לְפִי שֶׁרְאִיתֶם הָאוּמּוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה, וְשֶׁמָּא הִשִּׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם וכו'", לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם (רא"ם).

פֶּן יֵשׁ בָּכֶם – שֶׁמָּא – לִפְנֵי כֵּן בֵּיאֵר אֶת הָעִנְיָן, וְכָעֵת מְבָאֵר אֶת הַמִּלָּה, שֶׁאֵין פֵּירוּשׁ "פֶּן" מִלְּשׁוֹן אַזְהָרָה, בִּכְכָל מָקוֹם, אֶלָּא פֵּירוּשׁוֹ: "שֶׁמָּא" יֶשְׁנוֹ דָּבָר זֶה.

"יֵשׁ בָּכֶם". אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם – מִלְּקַבֵּל עָלָיו הַבְּרִית – מְפָרֵשׁ כֵּן מִיִּתּוּר תֵּיבַת "הַיּוֹם", דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל עָלָיו אֶת הַבְּרִית שֶׁל "הַיּוֹם" (גר"א). וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעַל זֶה מוּסָבוֹת גַּם הַתֵּיבוֹת "מֵעִם ה' אֱלֹקֵינוּ", דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִהְיוֹת בִּבְרִית עִם ה'. וְהִסִּבָּה לְכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁ"לְבָבוֹ פוֹנֶה .. לָלֶכֶת לַעֲבוֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם", וּכְפִי שֶׁבֵּיאֵר בִּתְחִילַת הָעִנְיָן ("שֶׁמָּא הִשִּׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם"). כְּלוֹמַר, הַתֵּיבוֹת "לְבָבוֹ פוֹנֶה" מוּסָב הֵן עַל הַבְּרִית שֶׁל "הַיּוֹם", וְהֵן עַל עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלְּאַחֲרֵיהָ, וְכָךְ אֵין סְתִירָה בֵּין שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּרַשִּׁ"י.

שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה – "שֹׁרֶשׁ" מְגַדֵּל – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "פּוֹרֶה".

עֵשֶׂב מַר – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "רֹאשׁ". רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י לְקַמָּן לב, לב: "עִנְּבֵי רוֹשׁ – עֵשֶׂב מַר".

כְּגִידִין – יָרָק מַר (רש"י שבת פז, א). וְנִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "לַעֲנָה". וּרְאֵה גַּם רַשִּׁ"י עֲבוֹדָה זָרָה כט, א: "לַעֲנָה מְתַרְגְּמִינַן גִּידִין".

שֶׁהֵם מָרִים. כְּלוֹמַר: מַפְּרֶה וּמַרְבֶּה רֶשַׁע בְּקִרְבְּכֶם – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "בָּכֶם". תורה יח

(יח) **וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ – לְשׁוֹן בְּרָכָה** – וְלֹא מִלְּשׁוֹן שֶׁבַח, כְּפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י בִּישַׁעְיָה (סה, טז): "הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ – "הַמִּתְהַלֵּל וּמִשְׁתַּבֵּחַ בָּאָרֶץ". אוֹ כְּפֵירוּשׁוֹ בִּתְהִלִּים (י, ג): "וּבוֹצֵעַ בֵּרֵךְ" – "וְהַגִּזְלָן שֶׁבֵּחַ אֶת עַצְמוֹ". אֶלָּא לְשׁוֹן בְּרָכָה מַמָּשׁ, וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ מִיָּד.

יַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם לְעַצְמוֹ "לֵאמֹר": לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אַךְ "שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי" – פֵּירוּשׁ: אַף שֶׁמְּחַשְּׁבָתוֹ זֹאת אֵינָהּ לִבְרָכָה, אֶלָּא לְהַצָּלַת קְלָלוֹת בִּלְבָד, שֶׁחוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יְבוֹאוּהוּ קְלָלוֹת הַלָּלוּ, וְלֹא הָיָה רָאוּי לִכְתּוֹב בָּזֶה "וְהִתְבָּרֵךְ בְּלִבָּבוֹ", מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁהוּא חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּהוּ קְלָלוֹת הַלָּלוּ, וְשָׁלוֹם

אֵלֶךָ • בְּמַרְאִית לִבִּי, כְּמוֹ: (במדבר כד) **"אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב", כְּלוֹמַר: מַה שֶּׁלִּבִּי רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת. לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה • לְפִי שֶׁאוֹסִיף לוֹ פֵּרְעָנוּת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוֹגֵג, וְהָיִיתִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עַתָּה שֶׁאֲצָרְפֵם עִם הַמְּזִיד, וְאֶפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ חֲטָאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא', שֶׁאוֹסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָגוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת. הָרָוָה • שׁוֹגֵג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאָדָם שִׁכּוֹר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת. הַצְּמֵאָה • שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבְתַאֲוָה.**

(יט) **לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:**

יט לָא יֵיבֵי יְיָ לְמִשְׁבַּק לֵהּ אֲרֵי בְּכֵן יִתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ וְחֵמְתֵהּ בְּגַבְרָא הַהוּא וְיִדְבְּקוּן בֵּהּ כָּל לְוָטַיָּא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הָדֵין וְיִמְחֵי יְיָ יָת שְׁמֵהּ מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא:

רש"י◄ **יֶעְשַׁן אַף־ה' • עַל־יְדֵי כַּעַס, הַגּוּף מִתְחַמֵּם וְהֶעָשָׁן יוֹצֵא מִן הָאַף, וְכֵן:** (ש"ב כב) **"עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ", וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין זוֹ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הַכָּתוּב מַשְׁמִיעַ אֶת הָאֹזֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא רְגִילָה וִיכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, כְּפִי דֶּרֶךְ הָאָרֶץ. וְקִנְאָתוֹ • לְשׁוֹן חֵמָה, אנפרטמנ"ט, אֲחִיזַת לְבִישַׁת נָקְמָה, וְאֵינוֹ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה.**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

יִהְיֶה לוֹ, הֲרֵי כָּאן בִּרְכַּת שָׁלוֹם, וּבִרְכַּת הַשָּׁלוֹם בְּרָכָה תֵּחָשֵׁב לוֹ (רא"ם).

וְהִתְבָּרֵךְ – בינדיר"א שי"י – bendira sei, יְבָרֵךְ אֶת עַצְמוֹ.

כְּלַעַז, כְּמוֹ "וְהִתְגַּלָּח" – וַיִּקְרָא יג, לג. **"וְהִתְפַּלֵּל"** – מְלָכִים א ח, מב.

בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ – בְּמַרְאִית לִבִּי – רְאֵה גַּם רַשְׁ"י יִרְמְיָה ז, כד. תְּהִלִּים פא, יג.

כְּמוֹ "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" – בַּמִּדְבָּר כד, יז. וּרְאֵה רַשְׁ"י יִרְמְיָה ה, כו: "יָשׁוּר – יָאֲרוֹב, כְּמוֹ אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב". וְכֵן בְּהוֹשֵׁעַ יג, ז "אָשׁוּר .. אֶאֱרוֹב וְאָשְׁקוֹד, כְּמוֹ אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב". וְנִרְאֶה מִשּׁוּם שֶׁגַּם אוֹרֵב יֵשׁ בּוֹ מֵעִנְיַן הַבָּטָה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹרֵב וּמַבִּיט.

כְּלוֹמַר: מַה שֶּׁלִּבִּי רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת. לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה – לְפִי – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "לְמַעַן". וְאֵין זֶה מִדִּבְרֵי הָאִישׁ הַחוֹטֵא, אֶלָּא הֵם דִּבְרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ספר הזכרון), שֶׁפְּעָלוֹתָיו אֵלּוּ, שֶׁהוֹלֵךְ אַחֲרֵי שְׁרִירוּת לִבּוֹ, הֵן סִבָּה לִי לַעֲשׂוֹת כֵּן (רא"ם).

שֶׁאוֹסִיף – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "סְפוֹת". וְכֵן פֵּירַשׁ רַשְׁ"י בִּישַׁעְיָה טו, ט. וּרְאֵה רַשְׁ"י לְקַמָּן לב, כג שֶׁפֵּירַשׁ מִלְּשׁוֹן חִיבּוּר, וְכֵן פֵּירַשׁ בְּסַנְהֶדְרִין עו, ב.

לוֹ פֵּרְעָנוּת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוֹגֵג – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "הָרָוָה", וּכְדִלְקַמָּן.

וְהָיִיתִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עַתָּה שֶׁאֲצָרְפֵם עִם הַמְּזִיד – זֶהוּ פֵּירוּשׁ **"אֶת** הַצְּמֵאָה", **עִם** הַצְּמֵאָה (הרבי), וְהַצְּמֵאָה הוּא הָעוֹשֶׂה בְּמֵזִיד, כְּדִלְקַמָּן.

וְאֶפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ חֲטָאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא", שֶׁאוֹסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָגוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת. הָרָוָה – שׁוֹגֵג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאָדָם שִׁכּוֹר שֶׁלֹּא מִדַּעַת. הַצְּמֵאָה – שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבְתַאֲוָה. – תִּקֵּן בָּזֶה כַּמָּה עִנְיָנִים: א) פֵּירַשׁ "סְפוֹת" לְשׁוֹן הוֹסָפָה. ב) שִׁנָּה מִלַּת "סְפוֹת" וְאָמַר: "לְפִי שֶׁאוֹסִיף", מִפְּנֵי שֶׁ"סְפוֹת" מִלַּת מָקוֹר. ג) הוֹסִיף מִלַּת "לוֹ" וְאָמַר: "לְמַעַן שֶׁאוֹסִיף לוֹ", כִּי לוּלֵא זֶה מַשְׁמַע שֶׁאוֹסִיף הַשְּׁגָגוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת לְכָל הָעוֹלָם בִּכְלָל. ד) אָמַר "שֶׁאוֹסִיף לוֹ פּוּרְעָנוּת מַה שֶּׁעָשָׂה בְּשׁוֹגֵג", וְלֹא אָמַר: אוֹסִיף לוֹ הַשְּׁגָגוֹת עִם הַזְּדוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁ"לְמַעַן סְפוֹת" הַשְּׁגָגוֹת עִם הַזְּדוֹנוֹת, עָלוּל לְהִתְפָּרֵשׁ שֶׁיִּהְיוּ הַזְּדוֹנוֹת כִּשְׁגָגוֹת, אוֹ הַשְּׁגָגוֹת כִּזְדוֹנוֹת, לָכֵן פֵּירַשׁ שֶׁאוֹסִיף פּוּרְעָנוּת הַשְּׁגָגוֹת עִם פּוּרְעָנוּת הַזְּדוֹנוֹת (רא"ם). תורה יט

(יט) **יֶעְשַׁן אַף ה' – עַל־יְדֵי כַּעַס, הַגּוּף מִתְחַמֵּם וְהֶעָשָׁן יוֹצֵא מִן הָאַף, וְכֵן "עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ"** – שְׁמוּאֵל ב כב, ט. תְּהִלִּים יח, ט. כֵּן דֶּרֶךְ הַכּוֹעֵס יוֹצֵא עָשָׁן מִנְּחִירָיו, וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן "חָרוֹן אַף", שֶׁהָאַף נוֹחֵר וּמַעֲלֶה הָבֶל (רש"י ש"ב שם). וּרְאֵה גַּם רַשְׁ"י תְּהִלִּים עד, א: "יֶעְשַׁן אַפֶּךָ – כָּל הַכּוֹעֵס נְחִירָיו מוֹצִיאִין עָשָׁן".

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין זוֹ לִפְנֵי הַמָּקוֹם – שֶׁאֵין לוֹ גּוּף וְלֹא דְּמוּת הַגּוּף.

הַכָּתוּב מַשְׁמִיעַ אֶת הָאֹזֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא רְגִילָה וִיכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, כְּפִי דֶּרֶךְ הָאָרֶץ – רְאֵה גַּם רַשְׁ"י שְׁמוֹת יט, יח: "לְשַׁבֵּר אֶת הָאוֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ, נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּיכָּר לָהֶם .. אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאוֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ". וּבְרַשְׁ"י שָׁם לא, יז: "הַכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ, לְשַׁבֵּר הָאוֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ". וְעוֹד.

וְקִנְאָתוֹ – לְשׁוֹן חֵמָה, אינפרינמני"ט – enprenment, שׁוֹרֶשׁ הַלָּשׁוֹן הוּא לְשׁוֹן אֲחִיזָה (מִכָּאן נוֹבֵעַ לְשׁוֹן "אֲחִיזָה" בְּפֵירוּשׁ רַשְׁ"י בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּזְכָּר נָקְמָה וְקִנְאָה), וְגַם בְּמוּבַן הִתְלַקְחוּת, לָכֵן יֵשׁ לְתַרְגְּמוֹ: הִתְלַהֲבוּת אוֹ לְהִיטוּת (מעייני אגם).

אֲחִיזַת לְבִישַׁת נָקְמָה וְאֵינוֹ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה. – כָּל לְשׁוֹן קִנְאָה הוּא הַמִּתְחָרֶה לִנְקוֹם נִקְמַת דָּבָר (רש"י במדבר כה, יא). תורה כ

(כ) וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:

כ וַיַּפְרִשִׁנֵּהּ יְיָ לְבִישָׁא מִכֹּל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל כְּכֹל לְוָטֵי קְיָמָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין:

רש"י◄ הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה • וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: (לעיל כח) "בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה וְגוֹ'"? 'הַזֹּאת', לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל 'הַתּוֹרָה'. 'הַזֶּה', לְשׁוֹן זָכָר, מוּסָב עַל 'הַסֵּפֶר'. וְעַל־יְדֵי פִּסּוּק הַטְּעָמִים הֵן נֶחֱלָקִים לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: בְּפָרָשַׁת הַקְּלָלוֹת הַ'טְּפְחָא' נְתוּנָה תַּחַת 'בְּסֵפֶר', וְ'הַתּוֹרָה הַזֹּאת' דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְכָךְ אָמַר: "הַזֹּאת", וְכָאן הַ'טְּפְחָא' נְתוּנָה תַּחַת 'הַתּוֹרָה', נִמְצָא 'סֵפֶר הַתּוֹרָה' דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְפִיכָךְ לְשׁוֹן זָכָר נוֹפֵל עַל הַ'סֵּפֶר'.

(כא) וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ:

כא וְיֵימַר דָּרָא בַתְרָאָה בְּנֵיכוֹן דִּי יְקוּמוּן מִבַּתְרֵיכוֹן וּבַר עַמְמִין דְּיֵיתֵי מֵאַרְעָא רְחִיקָא וְיֶחֱזוּן יָת מְחָתָא דְּאַרְעָא הַהִיא וְיָת מַרְעָהָא דִּי אַמְרַע יְיָ בַּהּ:

(כב) גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ:

כב גָּפְרִתָא וּמִלְחָא יְקִידַת כָּל אַרְעַהּ לָא תִזְרַע וְלָא תַצְמַח וְלָא יִסַּק בַּהּ כָּל עֶסְבָּא כְּמַהְפֶּכְתָּא דִּסְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם דִּי הַפַּךְ יְיָ בְּרָגְזֵהּ וּבְחֵמְתֵהּ:

(כג) וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה:

כג וְיֵימְרוּן כָּל עַמְמַיָּא עַל מָה עֲבַד יְיָ כְּדֵין לְאַרְעָא הָדָא מָא תְקוֹף רָגְזָא רַבָּא הָדֵין:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כ) הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה – וּלְמַעְלָה – כח, סא.

הוא אומר: "גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה – מַה שֶּׁהֶעְתִּיק גַּם אֶת תְּחִלַּת הַפָּסוּק, נִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁבִיל צִיּוּן הַפָּסוּק, אַךְ לִכְאוֹרָה אֵין צוֹרֶךְ לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי לֹא מוֹפִיעַ עוֹד מָקוֹם בַּתּוֹרָה לְשׁוֹן "בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", מִלְּבַד הַפָּסוּק דִּלְעֵיל. וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

וְגוֹ' בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת", "הַזֹּאת" לְשׁוֹן נְקֵבָה מוּסָב עַל "הַתּוֹרָה", "הַזֶּה" לְשׁוֹן זָכָר מוּסָב עַל הַ"סֵּפֶר". וְעַל־יְדֵי פִּסּוּק הַטְּעָמִים הֵן נֶחֱלָקִין לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, בְּפָרָשַׁת הַקְּלָלוֹת הַ'טִּפְחָה' נְתוּנָה תַּחַת "בְּסֵפֶר", וְ"הַתּוֹרָה הַזֹּאת" דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְכָךְ אָמַר: "הַזֹּאת", וְכָאן הַ'טִּפְחָה' נְתוּנָה תַּחַת "הַתּוֹרָה", נִמְצָא "סֵפֶר הַתּוֹרָה" דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְפִיכָךְ לְשׁוֹן זָכָר נוֹפֵל עַל אַחֲרָיו, שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַ"סֵּפֶר" – וּבְטַעַם חִילּוּק פִּיסּוּק הַטְּעָמִים גּוּפָא בֵּין שָׁם לְכָאן, כָּתַב בְּ"מִשְׁכִּיל לְדָוִד", שֶׁשָּׁם עֲדַיִן לֹא נִסְתַּיֵּם כְּתִיבַת סֵפֶר הַתּוֹרָה, לָכֵן לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר "בַּסֵּפֶר הַזֶּה", שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן אֵינוֹ נִקְרָא סֵפֶר, וְאֵין קְדוּשָׁתוֹ כִּקְדוּשַׁת סֵפֶר תּוֹרָה, וְלָכֵן אָמַר "הַזֹּאת" עַל הַתּוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי תּוֹרָה הִיא. וְאִילּוּ כָּאן כְּבָר נִשְׁלְמָה כְּתִיבַת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְהֲרֵי זֶה סֵפֶר תּוֹרָה שָׁלֵם, וּמִמֵּילָא נִיתָּן לוֹמַר "בַּסֵּפֶר הַזֶּה". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּשּׁוּם כָּךְ מַעְתִּיק רַשִׁ"י אֶת תֵּיבַת "הַכְּתוּבָה" בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל. וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" מְבָאֵר בְּעוֹמֶק יוֹתֵר: כָּאן הַדָּגֵשׁ הוּא עַל "הַכְּתוּבָה", וְהַכַּוָּנָה לִדְבָרִים הַכְּתוּבִים בְּמִפּוֹרָשׁ בַּסֵּפֶר, וְלָזֶה מַתְאִים לוֹמַר: "בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", שֶׁכֵּן זוֹהִי מַטָּרַת הַסֵּפֶר. וְאִלּוּ לְעֵיל הַדָּגֵשׁ הוּא עַל **הַקְּלָלוֹת**, "גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב **בְּסֵפֶר**", שֶׁגַּם קְלָלוֹת שֶׁאֵינָן כְּתוּבוֹת **בְּסֵפֶר** הַתּוֹרָה יָחוּלוּ עָלָיו, וּמִמֵּילָא מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר "**הַתּוֹרָה הַזֹּאת**", שֶׁכֵּן עִנְיָנָהּ שֶׁל "הַתּוֹרָה" שֶׁגַּם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְפוֹרָשִׁים "בְּסֵפֶר" אֶלָּא רַק מִשְׁתַּמְּעִים מִמֶּנּוּ, הֵם חֵלֶק מֵ"הַתּוֹרָה הַזֹּאת". וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן: א) לָמָּה הֶעְתִּיק רַשִׁ"י כָּאן בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל תֵּיבַת "הַכְּתוּבָה", ב) לָמָּה הֶעְתִּיק רַשִׁ"י הַתֵּיבוֹת: "גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה", ג) לָמָּה נָקַט בִּלְשׁוֹנוֹ: "בְּפָרָשַׁת הַקְּלָלוֹת". תורה כא

(כד) וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

כד וְיֵימְרוּן עַל דִּשְׁבָקוּ יָת קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְהוֹן דִּי גְזַר עִמְּהוֹן בְּאַפְּקוּתֵהּ יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

(כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם:

כה וַאֲזָלוּ וּפְלָחוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִידוּ לְהוֹן דַּחֲלָן דִּי לָא יְדָעֲנוּן וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן:

רש"י◄ **לֹא־יְדָעוּם** • לֹא יָדְעוּ בָּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוּת. **וְלֹא חָלַק לָהֶם** • לֹא נְתָנָם לְחֶלְקָם. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן', לֹא הֵטִיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה. וּלְשׁוֹן "לֹא חָלַק", אוֹתוֹ אֱלֹהַּ שֶׁבָּחֲרוּ לָהֶם לֹא חָלַק לָהֶם שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֵלֶק.

(כו) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה:

כו וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ בְּאַרְעָא הַהִיא לְאַיְתָאָה עֲלַהּ יָת כָּל לְוָטָיָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הָדֵין:

(כז) וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אֲחֵרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה:

כז וְטַלְטְלִנּוּן יְיָ מֵעַל אַרְעָהוֹן בִּרְגַז וּבְחֵמָה וּבִתְקוֹף רְגַז וְאַגְלְנוּן לְאַרְעָא אָחֳרֵי כְּיוֹמָא הָדֵין:

רש"י◄ **וַיִּתְּשֵׁם ה'** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְטַלְטְלִנּוּן', וְכֵן: (ירמיה יב) "הִנְנִי נוֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם".

(כח) הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ס

כח דְּמִטַּמְּרָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וּדְמִגְּלָן לָנָא וְלִבְנָנָא עַד עָלַם לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש"י◄ **הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ** • וְאִם תֹּאמְרוּ: מַה בְּיָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת, אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הִרְהוּרֵי הַיָּחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ וְגוֹ'", וְאַחַר־כָּךְ "וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא", וַהֲלֹא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַטְמוֹנוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁהֵן לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהוּא יִפְרַע מֵאוֹתוֹ יָחִיד, אֲבָל הַנִּגְלוֹת

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(כה) **לֹא יְדָעוּם** – **לֹא יָדְעוּ בָּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוּת** – כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יָדְעוּם לֵאלֹהוּת (רא"ם). מְפָרֵשׁ כֵּן בִּגְלַל יִתּוּר תֵּיבַת "אֱלֹהִים", שֶׁהֲרֵי יָכוֹל הָיָה לוֹמַר: "וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם, אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם", וְלָכֵן לֹא פֵּירֵשׁ כְּדִלְעֵיל יג, ז (באר בשדה). וּמוֹסִיף "**גְּבוּרַת** אֱלֹקוּת", כִּי "אֱלֹקִים" הוּא לְשׁוֹן גְּבוּרָה.

וְלֹא חָלַק לָהֶם – **לֹא נְתָנָם לְחֶלְקָם** – לֹא נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת אוֹתָם "אֱלֹהִים" לִהְיוֹת חֶלְקָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּהַיְינוּ שֶׁ"וְלֹא חָלַק" מוּסָב עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְלֹא עַל "אֱלֹהִים", שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר: וְלֹא **חָלְקוּ** לָהֶם (משכיל לדוד). וּבְסֵפֶר הַזִּכָּרוֹן פֵּירֵשׁ: לֹא נָתַן לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת חֵלֶק לְאוֹתָם אֱלֹהוּת, אֶלָּא נְתָנָם לְחֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ. וְהַ"לְבוּשׁ" פֵּירֵשׁ: לֹא חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאוֹתָם אֱלֹהוּת לִהְיוֹת שָׂרִים עַל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁשָּׂם אוֹתָם לִהְיוֹת שָׂרִים עַל הָאוּמּוֹת. וְכֵן פֵּירֵשׁ הָרַמְבַּ"ן, אַךְ לֹא כַּפֵּירוּשׁ שֶׁל רַשִׁ"י.

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן", לֹא הֵטִיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה. וּלְשׁוֹן "לֹא חָלַק" – לְפֵירוּשׁ אוּנְקְלוֹס קָשֶׁה לָמָּה נֶאֱמַר "חָלַק": א) בִּלְשׁוֹן יָחִיד (משכיל לדוד), ב) וְלֹא בִּלְשׁוֹן הֲטָבָה. **אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁבָּחֲרוּ לָהֶם, "לֹא חָלַק לָהֶם" שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֵלֶק.** – כְּלוֹמַר, מְדוּבָּר בְּאֱלוֹהַּ מְסוּיָם שֶׁבָּחֲרוּ, וְלֹא עַל כְּלָלוּת "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", וְלָכֵן נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן יָחִיד. תורה כו

(כז) **וַיִּתְּשֵׁם ה'** – צָרִיךְ עִיּוּן, לָמָּה הֶעְתִּיק תֵּיבַת "ה'". וְאָכֵן בְּכַמָּה כִּתְבֵי־יָד לֹא גּוֹרְסִים אוֹתָהּ.

– **כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְטַלְטְלִנּוּן"** – וְטִלְטֵל אוֹתָם.

וְכֵן "הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם" – יִרְמְיָה יב, יד. וּרְאֵה רַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל יט, יב: "וַתֻּתַּשׁ – כָּל נְתִישָׁה .. הִיא דָּבָר הַמּוּטָל בְּפִיזּוּר עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ". וּלְפִי זֶה פֵּירוּשׁוֹ כָּאן: פִּזֵּר אוֹתָם. תורה כח

(כח) **הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ** – **וְאִם תֹּאמְרוּ** – מְבָאֵר בְּזֶה הַקֶּשֶׁר בֵּין פָּסוּק זֶה לַפְּסוּקִים שֶׁלְּפָנָיו (רא"ם).

מַה בְּיָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת, אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הִרְהוּרֵי הַיָּחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר – פָּסוּק יז.

"וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא", וַהֲלֹא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַטְמוֹנוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל

לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, לְבַעֵר הָרַע מִקִּרְבֵּנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִּין בָּהֶם, יֵעָנְשׁוּ (אֶת) הָרַבִּים. (סנהדרין מג) **נָקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לִדְרֹשׁ שֶׁאַף עַל הַנִּגְלוֹת לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל, וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה.**

◆ יום רביעי כ"ה אלול ◆

ל (א) **וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:**

א **וִיהֵי אֲרֵי יֵיתוּן עָלָךְ כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין בִּרְכָן וּלְוָטִין דִּי יְהָבִית קֳדָמָךְ וּתְתוּב לְלִבָּךְ בְּכָל עַמְמַיָּא דִּי אַגְלָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד עמוד 118 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַבְּרָכָה – הַקְדָּמָה לִתְשׁוּבָה נַעֲלִית

וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ גו' הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה גו' וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו' בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: (ל, א־ב)

בְּ'שִׁפְתֵי כֹהֵן' עַל הַתּוֹרָה הִקְשָׁה: "יֵשׁ לִשְׁאֹל . . בִּשְׁלָמָא אִם יָבוֹא עָלָיו קִלְלָה, יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ כְּשֶׁיִּרְאֶה קִלְלָה בָּאָה עָלָיו, אֲבָל אִם יִרְאֶה בְּרָכָה אֵיךְ יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ" (וכן הקשה ב'אור החיים' הקדוש).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

מֵהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים מַשְׁמַע דְּהֶרְגֵּשׁ הַצַּעַר מֵ"הַקְּלָלָה", מְעוֹרֵר אֶת הַחוֹטֵא לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה נַעֲלִית הַחוֹדֶרֶת לִפְנִימִיּוּת לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ – "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ". וּמוּבָן בְּפַשְׁטוּת שֶׁלְּעוֹרֵר תְּשׁוּבָה נַעֲלִית כָּזוֹ – צָרִיךְ גַּם רָגֶשׁ הַצַּעַר לִהְיוֹת בְּאֹפֶן הַמַּכְאִיב יוֹתֵר מִכְּפִי הָרָגִיל.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַדּוּעַ הַקְּלָלָה מַגִּיעָה דַּוְקָא אַחֲרֵי הַבְּרָכָה, כִּי מִטֶּבַע הָאָדָם שֶׁכְּשֶׁדָּבָר מְצַעֵר מַגִּיעַ אַחֲרֵי שֶׁקִּדְּמוֹ דָּבָר טוֹב, הֲרֵי זֶה מְצַעֵר וּמַכְאִיב הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאִלּוּ לֹא קִדְּמוֹ הַטּוֹב. וּכְמוֹ עָשִׁיר שֶׁנִּתְהַפֵּךְ עָלָיו הַגַּלְגַּל וְנַעֲשָׂה עָנִי, הֲרֵי צַעֲרוֹ גָּדוֹל פִּי כַּמָּה מִמִּי שֶׁהָיָה עָנִי כָּל חַיָּיו.

וְעַל־פִּי־זֶה דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר "הַקְּלָלָה" מַגִּיעָה אַחֲרֵי "הַבְּרָכָה", בְּכֹחָהּ לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם לִתְשׁוּבָה נַעֲלִית – "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

"הַנִּסְתָּרוֹת", "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ וְגו'", וְאַחַר־כָּךְ – פְּסוּק כא.

שֶׁהֵן "לַה' אֱלֹהֵינוּ", וְהוּא יִפְרַע מֵאוֹתוֹ יָחִיד – רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י סַנְהֶדְרִין מג, ב: "הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ – מַשְׁמַע עָלָיו לְבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹן הָעֲבֵירָה וְלִיפְרַע מִן הָעוֹבְרִים, וְאֵין עָלֵינוּ עוֹנֶשׁ בַּדָּבָר".

אֲבָל "הַנִּגְלֹת, לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לְבַעֵר הָרַע מִקִּרְבֵּנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִּין בָּהֶם, יֵעָנְשׁוּ אֶת הָרַבִּים – רְאֵה גַּם רַשִּׁ"י שָׁם: "וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ – קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר כֻּלָּנוּ".

נָקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לִדְרֹשׁ, שֶׁאַף עַל "הַנִּגְלֹת" לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן – הַנְּקוּדָה לִמְדָרְתָךְ, דְּהַאי דִּכְתִיב "הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לָאו עַד הֵנָּה נָהֲגָה מִדָּה זוֹ, אֶלָּא מִכָּאן וְאֵילָךְ, דְּכָל נְקוּדָה לְמֵעֵט, דְּכָךְ לֹא עָנַשׁ אֶת אֲחֵרִים עַל עֲנָשִׁין שֶׁבַּגְּלוּי, עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן (רש"י שם). וְהַתּוֹסָפוֹת שָׁם כָּתְבוּ, שֶׁלָּכְךָ נָקוּד י"א אוֹתִיּוֹת כְּמִנְיַן אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַשֵּׁם ["לַה' אֱלֹקֵינוּ"], לוֹמַר לְךָ, שֶׁאַף הַנִּגְלוֹת לַה', דְּהֵינוּ קוֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲרֵבוּת. וְהַ"מַּשְׂכִּיל לְדָוִד" הוֹסִיף שֶׁזֶּה כְּנֶגֶד י"א אָרוּרִים שֶׁשָּׁמְעוּ בְּהַר עֵיבָל. וְהַ"גּוּר אַרְיֵה" כָּתַב, שֶׁלְּכָךְ נָקוּד הָאוֹת ע' שֶׁבְּתֵיבַת "עַד עוֹלָם", כִּי לְשׁוֹן "עַד" מוֹרֶה עַל הָעָתִיד, וְרָמַז לְךָ שֶׁמִּקְצַת הָעָתִיד לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים, וְהֵינוּ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, אֲבָל לְאַחַר מִכֵּן יֵעָנְשׁוּ "עַד עוֹלָם", לְכָךְ לֹא נָקוּד הָאוֹת ד' שֶׁבְּתֵיבַת "עַד".

מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל, וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה – בְּרַשִּׁ"י סַנְהֶדְרִין שָׁם: "וְשָׁמְעוּ וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** בְּהַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה **בְּזֶה**". וּרְאֵה רַשִּׁ"י וַיִּקְרָא כו, לז בְּשֵׁם הַמִּדְרָשׁ: "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו" – "זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה". נִמְצָא שֶׁכְּבָר בְּעֵת מַתַּן תּוֹרָה נַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר בִּשְׁנֵי פָּנִים: א) הָעֲרֵבוּת שָׁם הִיא בֵּין יָחִיד לְיָחִיד, "זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה", אַךְ כָּאן נִתְחַדֵּשׁ שֶׁמַּעֲשֵׂה הַיָּחִיד נוֹגֵעַ לָרַבִּים, וְכִלְשׁוֹן רַשִּׁ"י: "אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הִרְהוּרֵי הַיָּחִיד". ב) שָׁם זֶהוּ סִיפּוּר דְּבָרִים, הַכָּתוּב מְסַפֵּר לָנוּ עַל דְּבָרִים שֶׁיִּתְרַחֲשׁוּ בָּעָתִיד, וְהֵינוּ לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְיִכְרְתוּ בְּרִית (הרב"י). וּרְאֵה רַשִּׁ"י נְדָה יג, ב, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה אַף לֹא עֲבוּר הַגֵּרִים שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ, כָּךְ שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נֶעֱנָשִׁים עַל מַעֲשֵׂי הַגֵּרִים. תורה א

(ב) וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

ב וּתְתוּב לְדַחֲלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבַּל לְמֵימְרֵהּ כְּכֹל דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין אַתְּ וּבְנָיךָ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נ"פ לקוטי שיחות כרך ו עמ' 45 – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכולה תשובה לעקור עון שהיה לפניה?

אודות פְּעוּלַת הַתְּשׁוּבָה, אִיתָא בַּגְּמָרָא (יומא פו, ב ובפרש"י שם) אֲשֶׁר תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה פּוֹעֶלֶת שֶׁ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכִיּוֹת", וְ"נֶעֱקָר עֲוֹנוֹ מִתְּחִילָּתוֹ". כְּלוֹמַר, תְּשׁוּבָה זוֹ יְכוֹלָה לִפְעוֹל גַּם **לְמַפְרֵעַ** - שֶׁנֶּעֱקָר הֶעָוֹן לְגַמְרֵי, וְנֶחְשָׁב כְּאִילוּ לֹא הָיָה מֵעוֹלָם. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: כְּלָל הוּא בָּעוֹלָם, אֲשֶׁר 'סִיבָּה' מוּכְרַחַת לִהְיוֹת קִדּוּמָה לַ'מְסוֹבָּב' (הַתּוֹצָאָה) מִמֶּנָּה. וְאִם־כֵּן כֵּיצַד שַׁיָּךְ שֶׁהַתְּשׁוּבָה תְּהַוֶּה סִיבָּה לַעֲקוֹר אֶת רוֹעַ הָעֲבֵירָה "מִתְּחִילָּתוֹ" (הַ'מְסוֹבָּב'), מַאַחַר שֶׁהִיא בָּאָה מֶשֶׁךְ זְמַן לְאַחֲרֶיהָ? וְנִרְאֶה לְבָאֵר:

כְּלָל זֶה, שֶׁפְּעוּלָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְעוֹל עַל דָּבָר שֶׁקָּדַם לָהּ - הוּא רַק כַּאֲשֶׁר רוֹצִים לִפְעוֹל דָּבָר חָדָשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בַּזְּמַן הַקּוֹדֵם. אֲבָל כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר רַק בְּבֵרוּר וְגִילוּי שֶׁל מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר מֵאָז, מוּבָן שֶׁגַּם פְּעוּלָה מְאוּחֶרֶת יְכוֹלָה לְבָרֵר עַל זְמַן הַקּוֹדֵם.

וְכֵן הוּא בַּנִּידּוֹן־דִּידָן: כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִצַּד מַהוּתוֹ וּפְנִימִיּוּת נִשְׁמָתוֹ, הֲרֵי הוּא טוֹב וּקְדוֹשָׁה, אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן הַחֵטְא, מְציאוּתוֹ הָאֲמִיתִּית (הַטּוֹבָה) הִיא בְּהֶעְלֵם; וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, מוּבָן מַה שֶׁיְּכוֹלָה הַתְּשׁוּבָה (מֵאַהֲבָה) לִפְעוֹל לְמַפְרֵעַ - כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לִפְעוֹל דָּבָר חָדָשׁ בַּזְּמַן הַקּוֹדֵם, אֶלָּא רַק לְבָרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הַטּוֹב וְהַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיוּ בַּיְּהוּדִי גַּם קוֹדֶם לָכֵן (בִּשְׁעַת הַחֵטְא).

(ג) וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

ג וּיתוּב יְיָ אֱלָהָךְ יָת שְׁבִי גַלְוָתָךְ וּיְרַחֵם עָלָךְ וּיתוּב וְיִכְנְשִׁנָּךְ מִכָּל עַמְמַיָּא דִּי יְבַדְּרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן:

רש"י◄ **וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ** • הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: "וְהֵשִׁיב אֶת שְׁבוּתְךָ". **רַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן, כִּבְיָכוֹל שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצָרַת גָּלוּתָם, וּכְשֶׁנִּגְאָלִין הִכְתִּיב גְּאֻלָּה לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁגָּדוֹל יוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת וּבְקִשֵּׁי, כְּאִלּוּ הוּא עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ**

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(ג) **וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ – הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב: "וְהֵשִׁיב אֶת שְׁבוּתְךָ"** – הַשְּׁאֵלָה הִיא בִּשְׁתַּיִם: א) הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב "וְהֵשִׁיב" וְלֹא "וְשָׁב", ב) הָיָה לוֹ לְהַשְׁמִיט הַתֵּיבוֹת "ה' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁהֲרֵי הוּא נִזְכָּר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֶיו כֵּן (הרבי). וּרְאֵה רַשִׁ"י אִיּוֹב מב, י: "שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְּלוֹ – שָׁב נוֹפֵל לוֹמַר בְּעִנְיָן זֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כְּתִיב: וְהֵשִׁיב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב".

רַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ – מְגִילָּה כט, א.

מִכָּאן, שֶׁהַשְּׁכִינָה כִּבְיָכוֹל שְׁרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצָרַת גָּלוּתָם – נִרְאֶה שֶׁמְּפָרֵשׁ "אֶת שְׁבוּתְךָ", **עִם הַשְּׁבוּיִים** שֶׁלְּךָ. רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שְׁמוֹת ג, ב: "מִתּוֹךְ הַסְּנֶה – וְלֹא אִילָן אַחֵר, מִשּׁוּם עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה" [וְכֵן בְּרַשִׁ"י שָׁם ג, יד: "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זוֹ, אֲשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבּוּד שְׁאָר מַלְכִיּוֹת"]. אֶלָּא שֶׁבִּנְזְכָּר לְעֵיל נִיתָּן לְפָרֵשׁ, שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **מִשְׁתַּתֵּף** בְּצַעֲרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה **שֶׁהֵם נִמְצָאִים** בַּגָּלוּת, אֲבָל מִכָּאן אָנוּ לוֹמְדִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ **נִמְצָא** כִּבְיָכוֹל **בַּגָּלוּת** עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר "וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ", דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם הוּא שָׁב מֵהַגָּלוּת. וּמִדְּגִישׁ רַשִׁ"י: "**בְּצָרַת** גָּלוּתָם", מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה כָּאן שֶׁהוּא נִמְצָא עִם יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת בִּשְׁבִיל לְהוֹצִיאָם מֵהַגָּלוּת, אֶלָּא הַפֵּירוּשׁ שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל **שָׁרוּי בְּצָרַת** הַגָּלוּת (הרבי).

וּכְשֶׁנִּגְאָלִין, הִכְתִּיב גְּאֻלָּה לְעַצְמוֹ – אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁיְּכַתּוֹב "**וְשָׁב** ה' אֱלֹקֶיךָ", בְּלָשׁוֹן שֶׁמַּשְׁתַּמֵּעַ שֶׁכִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ נִגְאָל. וּרְאֵה בִּיטּוּי דּוֹמֶה בְּרַשִׁ"י שְׁמוֹת (כ, יא. לא, יז): "הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ". וּבְ"תּוֹרַת מְנַחֵם" בֵּיאֵר אֶת הַדְּבָרִים בְּעוֹמֶק, שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י לְתָרֵץ קוֹשִׁי, שֶׁלְּכְאוֹרָה כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִמְצָא עִמָּהֶם "בְּצָרַת גָּלוּתָם", אֵיךְ הוּא שָׁב וְנִגְאָל, וְהֲרֵי "אֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ"? לָכֵן בֵּיאֵר שֶׁמִּלְּכַתְּחִילָּה הִכְתִּיב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה גְּאוּלָּה לְעַצְמוֹ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִגִּיעַ מוֹעֵד הַגְּאוּלָּה, לֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְגַם הוּא יִגָּאֵל בְּיַחַד עִם יִשְׂרָאֵל.

שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם – וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "אֶת שְׁבוּתְךָ" – עִם שְׁבוּתְךָ, כְּלוֹמַר עִם **הַשְּׁבוּיִים** מֵהַגָּלוּת. אָמְנָם גַּם לְפִי לִימּוּד זֶה, אֵין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָשִׁיב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת, אֶלָּא שֶׁ"רַבּוֹתֵינוּ **לָמְדוּ** מִכָּאן" דָּבָר נוֹסָף (הרבי).

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר – הוּזְקַק לְפֵירוּשׁ נוֹסָף, כִּי לַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן קָשֶׁה: מַדּוּעַ רוֹמֵז הַכָּתוּב לְכָךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִמְצָא

מִמְּקוֹמוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף בְּגָלֻיּוֹת שְׁאָר הָאֻמּוֹת מָצִינוּ כֵּן: "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת מִצְרַיִם".

(ד) אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ:

ד אִם יְהֵי גַלְוָתְךָ בִּסְיָפֵי שְׁמַיָּא מִתַּמָּן יִכְנְשִׁנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וּמִתַּמָּן יְקָרְבִנָּךְ:

(ה) וְהֵבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ:

ה וְיַעֲלִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּירִיתוּ אֲבָהָתָךְ וְתִרְתַּהּ וְיוֹטֶב לָךְ וַיַסְגְּנָךְ מֵאֲבָהָתָךְ:

(ו) וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

ו וְיֶעְדֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת טַפְשׁוּת לִבָּךְ וְיָת טַפְשׁוּת לִבָּא דִּבְנָיִךְ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ בְּדִיל חַיָּיךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 177)

אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב (ל, ו) **רָאשֵׁי־תֵבוֹת אֱלוּל** (בעל הטורים) רָאשֵׁי־תֵבוֹת זֶה, שֶׁמּוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, הוּא הַקְדָּמָה וְיסוֹד לְתוֹרָה, עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים הַנִּרְמָזִים בְּתֵבַת אֱלוּל. **אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי** - עִנְיַן עָרֵי מִקְלָט, וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם זֶהוּ קַו הַתּוֹרָה, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה קוֹלְטִין (מכות י, א). **אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי** - קַו הָעֲבוֹדָה, הִיא תְּפִלָּה. וּבִפְרָט בִּימֵינוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵין לָנוּ אֶלָּא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, שֶׁתּוֹפֵל וּמְחַבֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. **אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים** - הַקַּו שֶׁל **גְּמִילוּת חֲסָדִים**.

◆ יום חמישי כ"ו אלול ◆

(ז) וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפُוךָ:

ז וְיִתֵּן יְיָ אֱלָהָךְ יָת כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְעַל סָנְאָךְ דִּי רְדָפוּךָ:

(ח) וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם:

ח וְאַתְּ תְּתוּב וּתְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְתַעְבֵּד יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֶּדְךָ יוֹמָא דֵין:

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

בַּגָּלוּת דַּוְקָא בַּפָּסוּק הָעוֹסֵק בַּגְּאוּלָּה (הרבי).

שֶׁגָּדוֹל יוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת – רְאֵה הוֹשֵׁעַ ב, ב: "כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל", וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כִּי גָדוֹל יוֹם קִבּוּץ זְרִיעָתָם".

וּבְקֹשִׁי – כְּלוֹמַר, יֶשְׁנוֹ קוֹשִׁי בְּקִיבּוּץ גָּלֻיּוֹת.

כְּאִלּוּ הוּא עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ – וְלֹא עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ.

אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ – לָכֵן נֶאֱמַר: "**וְשָׁב** ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת **שְׁבוּתְךָ**", שֶׁה' כִּבְיָכוֹל יוֹרֵד לְתוֹךְ הַגָּלוּת כְּדֵי לְהָשִׁיב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹמוֹ, וְכָךְ שָׁב יַחַד עִמָּהֶם מֵהַגָּלוּת.

כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר – יְשַׁעְיָה כז, יב.

"**וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ** – מִן הַגָּלֻיּוֹת (רש"י שם). **לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאַף בְּגָלֻיּוֹת שְׁאָר הָאֻמּוֹת מָצִינוּ כֵּן** – שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּץ אֶת הַגּוֹלִים שֶׁל שְׁאָר הָאוּמּוֹת וּמְשִׁיבָם לְאַרְצָם, וְלָכֵן נֶאֱמַר גַּם בָּהֶם "וְשָׁב", וְלֹא "וְהֵשִׁיב" עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, דְּהַיְנוּ שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ יִחוּדִי לְעַם יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְקִיבּוּץ גָּלֻיּוֹת בִּכְלָל. אֶלָּא שֶׁבְּכָל זֹאת יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּין קִיבּוּץ גָּלֻיּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְקִיבּוּץ גָּלֻיּוֹת שֶׁל שְׁאָר אוּמּוֹת, שֶׁאֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַקִּיבּוּץ גָּלֻיּוֹת הוּא פְּרַטְנִי, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּאוֹפֶן אִישִׁי, וְאִלּוּ אֵצֶל הָאוּמּוֹת הַקִּיבּוּץ גָּלֻיּוֹת מִתְיַחֵס לָעָם כֻּלּוֹ כִּיחִידָה אַחַת, וְלֹא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בִּפְרָט (הרבי).

"**וְשַׁבְתִּי** – וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ"י יְחֶזְקֵאל לה, ט. אַךְ בַּפָּסוּק: "אָשִׁיב". וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה.

אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן" – יִרְמְיָה מט, ו. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים: "שְׁבוּת מוֹאָב", וְהוּא בְּיִרְמְיָה מח, מז. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים: "שְׁבוּת מִצְרַיִם", וְהוּא בְּיֶחֶזְקֵאל כט, יד. אַךְ צָרִיךְ עִיּוּן מַדּוּעַ בָּחַר רַשִׁ"י לְצַיֵּן דַּוְקָא אֶת "שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן" וְלֹא אֶת "שְׁבוּת מוֹאָב" וּ"שְׁבוּת מִצְרַיִם", וְאוּלַי מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם מְדֻגָּשׁ "**בְּנֵי** עַמּוֹן", דְּהַיְנוּ שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְקַבֵּץ אֶת כָּל "**בְּנֵי** עַמּוֹן" הַמְּפֻזָּרִים, וְלַהֲשִׁיבָם לְאַרְצָם. תורה ד

(ט) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטוֹבָה כִּי יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ:

ט וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבָדֵי יָדָךְ בִּבוּלְדָּא דִמְעָךְ וּבְבוּלְדָּא דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא דְאַרְעָךְ לְטָבָא אֲרֵי יְתוּב יְיָ לְמֶחֱדֵי עֲלָךְ לְטָב כְּמָא די חֲדִי עַל אֲבָהָתָךְ:

(י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

י אֲרֵי תְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין אֲרֵי תְתוּב קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

◆ יום שישי כ"ז אלול ◆

(יא) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה הִוא:

יא אֲרֵי תַּפְקֻדְתָּא הָדָא די אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לָא מַפְרְשָׁא הִיא מִנָּךְ וְלָא רְחִיקָא הִיא:

רש"י◄ **לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ** • לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמְּךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפָּלֵא", וְתַרְגּוּמוֹ 'אֲרֵי יִתְכַּסִּי', (איכה א) "וַתֵּרֶד פְּלָאִים", וַתֵּרֶד בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, מְכֻסָּה חֲבוּשָׁה בַּטָּמוּן.

(יב) לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

יב לָא בִשְׁמַיָּא הִיא לְמֵימַר מָן יִסַּק לָנָא לִשְׁמַיָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא וַיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ:

רש"י◄ **לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא** • (עירובין נה) שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם, הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו ענ' 183)

לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא (ל, יב) **עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא . . שֶׁכְּבָר נִתְּנָה תּוֹרָה מֵהַר סִינַי** (בבא מציעא נט, ב) יָדוּעַ שֶׁבֵּית שַׁמַּאי, שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶם מִגְּבוּרָה, מַחְמִירִים, וּבֵית הִלֵּל, שֶׁשָּׁרְשָׁם מֵחֶסֶד, מְקִלִּים. וְקָשֶׁה: הֲרֵי תּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, וְאֵיךְ נִתָּן לִפְסֹק הֲלָכָה לְפִי שֹׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל לֹא הִסְתַּפְּקוּ בְּמַה שֶׁהוּנַח אֶצְלָם מִצַּד **שֹׁרֶשׁ** הַנִּשְׁמָה, אֶלָּא הִתְיַגְּעוּ בַּהֲבָנַת הָעִנְיָן בִּשְׂכְלָם, כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה, נִשְׁמָה **בְּגוּף** - וְאָז פָּסְקוּ אֶת הַדִּין.

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יא) **לֹא נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ** – **"לֹא מְכֻסָּה "הִוא מִמְּךָ"** – וּבְרַשִׁ"י שְׁמוֹת ח, יח: "לֹא מוּבְדֶּלֶת וּמוּפְרֶשֶׁת הִיא מִמְּךָ". **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפָּלֵא"** – לְעֵיל יז, ח. וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כָּל הַפְּלָאָה, לְשׁוֹן הַבְדָּלָה וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכוּסֶה מִמְּךָ".

"אֲרֵי יִתְכַּסִּי" – תַּרְגּוּם אונְקְלוֹס שָׁם.

"וַתֵּרֶד פְּלָאִים" – אֵיכָה א, ט.

וַתֵּרֶד בְּמַטְמוֹנִיּוֹת – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "פְּלָאִים". אַךְ בְּרַשִׁ"י שָׁם: "יְרִידָתָם נִפְלֵאת פְּלָאִים הַרְבֵּה, שֶׁהַכֹּל פְּלָאִים שֶׁאֵירַע לָהּ מַה שֶּׁלֹּא אֵירַע לְכָל עִיר". **מְכֻסָּה, חֲבוּשָׁה בַּטָּמוּן** – עַל־פִּי אִיּוֹב מ, יג. קְשׁוּרָה בְּמָקוֹם נִסְתָּר. תורה יב

(יב) **לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא** – **שֶׁאִלּוּ הָיְתָה "בַּשָּׁמַיִם", הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק: "לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וגו'", שֶׁאֵין זוֹ אֲמִירָה שֶׁמַּשְׁמָעָהּ לִפְטוֹר אֶת הָאָדָם מִלַּעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא זוֹ אֲמִירָה שֶׁמַּשְׁמָעָהּ שֶׁגַּם אָז הָיִיתָ חַיָּב לִטְרוֹחַ וְלַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ (נח"י. ועוד). וְאַף שֶׁבַּפָּסוּק נֶאֱמַר: "וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִיעֵנוּ אוֹתָהּ", נָקַט רַשִׁ"י "וּלְלָמְדָהּ", כְּלוֹמַר לִלְמוֹד אוֹתָהּ, כִּי הַלִּימוּד הוּא עִיקַּר הַמַּטָּרָה. אוֹ שֶׁפֵּירוּשׁ "וּלְלַמְּדָהּ" הֵינוּ לְאַחֵרִים, וְזֶהוּ כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "וְיַשְׁמִיעֵנוּ אוֹתָהּ". תורה יג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות קודש תשמ"א כרך ד עמוד 736 – מתוך 'לקראת שבת')

תּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא

לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא – שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם, הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ (ל, יב. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לְהַקְשׁוֹת עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י זֶה, כֵּיצַד אֶפְשָׁר "לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ"? וְכִדְאִיתָא בְּגִיטִין שֶׁהַמִּתְנָה "עַל מְנָת שֶׁתַּעֲלִי לָרָקִיעַ" תְּנָאוֹ בָּטֵל, דְּזֶהוּ "תְּנַאי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ".

וְהָאֱמֶת שֶׁקּוּשְׁיָא אַלִּימְתָּא זוֹ מְתֹרֶצֶת בְּקוּשְׁיָא אַחֶרֶת: דִּלְכְאוֹרָה דְּבָרִים אֵלּוּ אֲמָרָם מֹשֶׁה לַדּוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, ל"ט שָׁנָה אַחַר מַתַּן־תּוֹרָה, וְאִם־כֵּן בְּוַדַּאי שֶׁכֻּלָּם יוֹדְעִים שֶׁהַתּוֹרָה "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", וּמַאי קָמַשְׁמַע־לָן בָּזֶה שֶׁ"לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא"?

וְהַתֵּרוּץ פָּשׁוּט: בְּמַתַּן־תּוֹרָה נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהִנֵּה, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בְּוַדַּאי נִתְּנָה בָּאָרֶץ, דְּהָא נִכְתְּבָה בִּדְיוֹ עַל הַסֵּפֶר. אֶלָּא שֶׁפֵּרוּשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁמְּעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּיו שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁקִּבְּלָהּ מִפִּי הַגְּבוּרָה בִּהְיוֹתוֹ אַרְבָּעִים יוֹם עַל הַר סִינַי.

וּמִשּׁוּם הָכִי הָיָה מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁמִּזְּמַן לִזְמַן צָרִיךְ מִישֶׁהוּ לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיְמָה כְּדֵי לִשְׁמֹעַ טַעֲמֵי תּוֹרָה וּלְהוֹרִידָם לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אוֹתָהּ". – אַךְ הָאֱמֶת הִיא שֶׁ"לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", וּמֵאָז שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה "קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד" בָּעוֹלָם הַזֶּה.

(יג) **וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:**

יג וְלָא מֵעִבְרָא לְיַמָּא הִיא לְמֵימַר מָן יֵעִבַּר לָנָא לְעִבְרָא דְיַמָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ:

(יד) **כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ: ס**

יד אֲרֵי קָרִיב לָךְ פִּתְגָּמָא לַחְדָא בְּפוּמָךְ וּבְלִבָּךְ לְמֶעְבְּדֵהּ:

רש"י◄ **כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ •** הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בִּכְתָב וּבְעַל־פֶּה.

◆ שבת קודש כ"ח אלול ◆

(טו) **רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע:**

טו חֲזֵי דִּיהָבִית קֳדָמָךְ יוֹמָא דֵין יָת חַיֵּי וְיָת טַבְתָּא וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּישָׁא:

רש"י◄ **אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב •** זֶה תָּלוּי בָּזֶה: אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב - הֲרֵי לְךָ חַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רַע - הֲרֵי לְךָ הַמָּוֶת, וְהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו)

בְּאַזְהָרוֹת הַכְּלָלִיּוֹת עַל קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת נֶאֱמַר "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב... וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים". לִכְאוֹרָה, "רוֹאֶה" הָאָדָם בְּעֵינֵי שִׂכְלוֹ שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הִיא "חַיִּים וְטוֹב", וּלְשֵׁם מַה יֵּשׁ צֹרֶךְ **לְהַזְהִירוֹ** שֶׁיִּבְחַר בַּחַיִּים?

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(יד) **כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ – הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בִּכְתָב** – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ" (נח"י). אוֹ שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "בְּפִיךָ", שֶׁכֵּן תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִיקָּרָהּ בִּקְרִיאָה בְּפֶה (באר בשדה).

וּבְעַל־פֶּה – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "בְּפִיךָ" (נח"י). אוֹ שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "וּבִלְבָבְךָ", שֶׁכֵּן תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה עִיקָּרָהּ בְּעִיּוּן הַלֵּב (באר בשדה). תורה טו

(טו) **אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב** – **זֶה תָּלוּי בָּזֶה** – מְבָאֵר בָּזֶה: שֶׁלִּכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר "אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמָּוֶת", וְכֵן "וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הָרָע", שֶׁהֵם דָּבָר וְהִיפּוּכוֹ, לָכֵן מְבָאֵר שֶׁהַכָּתוּב הִזְכִּיר "אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב" בְּיַחַד, כֵּיוָן שֶׁאֶחָד תָּלוּי בַּשֵּׁנִי, וְלֹא שֶׁהַטּוֹב זֶהוּ דָּבָר נוֹסָף עַל הַחַיִּים. וְכָךְ פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב: הִנֵּה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַחַיִּים כְּנֶגֶד הַטּוֹב, וְהַמָּוֶת כְּנֶגֶד הָרָע (ע"פ רא"ם).

אִם תַּעֲשֶׂה "טוֹב" – **הֲרֵי לְךָ "חַיִּים", וְאִם תַּעֲשֶׂה "רַע"** – **הֲרֵי לְךָ "הַמָּוֶת", וְהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ.** – נִרְאֶה שֶׁאֵין זֶה פֵּירוּשׁ הַכָּתוּב "אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב", אֶלָּא רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ מַעְצְמוֹ אֵיךְ הַחַיִּים תְּלוּיִים בַּטּוֹב, כְּפִי שֶׁהַכָּתוּב עַצְמוֹ מְפָרֵשׁ בַּהֶמְשֵׁךְ. תורה טז

אֶלָּא, הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: אִם בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹות תִּתְבַּסֵּס רַק עַל הֶבְנָתוֹ הַשִּׂכְלִית שֶׁהֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב, הוּא לֹא יִהֵא עָדַיִן **עוֹבֵד** ה'. כִּי עֲבוֹדַת ה' הִיא כַּעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ: כָּל מַה **שֶׁהָעֶבֶד** עוֹשֶׂה הוּא מִפְּנֵי הָעֹל שֶׁהֵטִיל עָלָיו אֲדוֹנוֹ. וְלָכֵן צְרִיכָה לְהִתְבַּסֵּס בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹות עַל **צִוּוּי** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים".

אַךְ לִפְנֵי כֵן מַקְדִּים הַפָּסוּק וְאוֹמֵר "רְאֵה נָתַתִּי..." - וְגַם בְּצִוּוּי "וּבָחַרְתָּ" מְדַגֵּשׁ בְּפָסוּק "וּבָחַרְתָּ **בַּחַיִּים**" - כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה, שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות יַחְדְּרוּ אֶל כָּל מְציאוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם וְכֹחוֹתָיו, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ גַּם הַשֵּׂכֶל לְהָבִין וְלָחוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות הֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב.

(טז) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

טז דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהַךְ בְּאָרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וְתֵיחֵי וְתִסְגֵּי וִיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה • הֲרֵי הַטּוֹב, וּבוֹ תָּלוּי. וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ • הֲרֵי הַחַיִּים.

(יז) וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם:

יז וְאִם יִפְנֵי לִבָּךְ וְלָא תְקַבֵּל וְתִטְעֵי וְתִסְגּוּד לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִפְלְחִנּוּן:

רש"י◄ וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ • הֲרֵי הָרַע.

(יח) הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

יח חַוֵּיתִי לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדּוּן לָא תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָבֵר יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן • הֲרֵי הַמָּוֶת.

(יט) הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ:

יט אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵּין יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא חַיֵּי וּמוֹתָא יְהָבִית קֳדָמָךְ בִּרְכָן וּלְוָטִין וְתִתְרְעֵי בְּחַיֵּי בְּדִיל דְּתֵיחֵי אַתְּ וּבְנָיךְ:

רש"י◄ הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה, יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת. (ספרי האזינו) דָּבָר אַחֵר: "הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'", אָמַר

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

(טז) **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה** – הֲרֵי "**הַטּוֹב**", **וּבוֹ תָּלוּי. וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ** – הֲרֵי "**הַחַיִּים**". – הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף כָּאן הַתֵּיבוֹת "וּבוֹ תָּלוּי", מִפְּנֵי שֶׁמִּלְּשׁוֹן הַכָּתוּב "וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ" מַשְׁמַע שֶׁהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר כָּאן כִּלְשׁוֹן הָאָמוּר בְּמִיתָה (פסוק יח): "הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן", שֶׁהַכָּתוּב תּוֹלֶה בְּמִפּוֹרָשׁ הַמָּוֶת בַּעֲשִׂיַּת הָרָע, לָכֵן פֵּירֵשׁ שֶׁגַּם כָּאן: "וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ" זֶהוּ שָׁכָר עַל "לְאַהֲבָה". תורה יז

(יז) **וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ** – הֲרֵי "**הָרָע**". תורה יח

(יח) **כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן** – הֲרֵי "**הַמָּוֶת**". תורה יט

(יט) **הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ** – שֶׁהֵם **קַיָּמִים לְעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה** – כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב לְקַמָּן לא, כט: "וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים".

יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי "בָּכֶם" – זֶהוּ פֵּירוּשׁ "הַעִדֹתִי בָכֶם". וּרְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְעֵיל ד, כו: "הַעִדֹתִי בָכֶם – הִנְנִי מְזַמְּנָם לְהָיוֹת עֵדִים שֶׁהִתְרֵיתִי בָּכֶם". **בְּכָל זֹאת** – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י לְקַמָּן לב, א: "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם – שֶׁאֲנִי מַתְרֶה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל וְתִהְיוּ אַתֶּם עֵדִים בַּדָּבָר, שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאַתֶּם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ. וְלָמָה הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: אֲנִי בָּשָׂר־וָדָם,

לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם?! שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמִּזְרָח וְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם?! כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א) **"וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְּתָה מִדָּתָהּ?! שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְּחָה, אוֹ שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים?! וּמָה אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׁכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פֻּרְעָנוּת, לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם — אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם, תְּקַבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חָטָאתֶם, תְּקַבְּלוּ פֻּרְעָנוּת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!. וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים • אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחֲרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: 'בְּחַר לְךָ חֵלֶק יָפֶה בְּנַחֲלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֶת זֶה בְּרוֹר לְךָ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:** (תהלים טז) **"ה' מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי, אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי", הִנַּחְתָּ יָדִי עַל גּוֹרָל הַטּוֹב לוֹמַר: 'אֶת זֶה קַח לְךָ'.**

אשל אברהם – הרב אלאשולי

לְמָחָר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא וּמַכְחִישָׁם? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵן קַיָּמִים לְעוֹלָם".

דָּבָר אַחֵר – לְפִי פֵּירוּשׁ זֶה אֵינוֹ מִתְרָה בָּהֶם, אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶם מוּסַר הַשְׂכֵּל. וְהַטַּעַם שֶׁהוּזְקַק לְפֵירוּשׁ נוֹסָף, יֵשׁ לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִתְרָה בָּהֶם לְעֵיל ד, כו.

"הֵעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם – מִנְהָגָם. מִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶם יְכוֹלֶת לְשַׁנּוֹת מִנְהָגָם, וּכְמוֹ שֶׁמְּצִינוּ בְּתְחִילַת הַבְּרִיאָה גַּבֵּי הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא עָשְׂתָה אֶת מַאֲמַר הַבּוֹרֵא, רְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית א, יא. וְצָרִיךְ עִיּוּן בְּכָל זֶה.

שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמִּזְרָח וְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר – קֹהֶלֶת א, ה.

"וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ" – כַּאֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ תִּזְרַח שַׁחֲרִית וְתִשְׁקַע עַרְבִית וְתֵלֵךְ כָּל הַלַּיְלָה, שׁוֹאֶפֶת לָשׁוּב אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר זָרְחָה אֶתְמוֹל מִשָּׁם, שֶׁתִּזְרַח גַּם הַיּוֹם (רש"י שם).

הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְּתָה מִדָּתָהּ? שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְּחָה? אוֹ שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים – יֵשׁ לְהָעִיר שֶׁלְּגַבֵּי שָׁמַיִם הֵבִיא רַשִׁ"י רַק דּוּגְמָא אַחַת: "שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה וכו'", וְאִלּוּ גַּבֵּי הָאָרֶץ הֵבִיא רַשִׁ"י שְׁתֵּי דּוּגְמָאוֹת: א) "שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְּחָה", ב) "שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים". וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה: הַסִּיבָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִזְקַק לִשְׁנֵי עֵדִים, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, הִיא מִשּׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם שְׁנֵי חֲלָקִים, א) לִימּוּד הַתּוֹרָה, הוּא בְּחִינַת שָׁמַיִם, כֵּיוָן שֶׁהוּא פְּעוּלָּה שִׂכְלִית וְרוּחָנִית, ב) קִיּוּם הַמִּצְוֹת, הוּא אֶרֶץ, שֶׁכֵּן רוֹב הַמִּצְוֹת הֵן פְּעוּלּוֹת אַרְצִיּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁהַמִּצְוֹת מוּרְכָּבוֹת מִשְׁנֵי חֲלָקִים, מִצְוֹת 'עֲשֵׂה' וּמִצְוֹת 'לֹא תַעֲשֶׂה', לָכֵן הֵבִיא עַל כָּךְ רַשִׁ"י שְׁתֵּי דּוּגְמָאוֹת: א) "שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְּחָה", כְּנֶגֶד מִצְוֹת 'עֲשֵׂה', ב) "שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים", כְּנֶגֶד מִצְוֹת 'לֹא תַעֲשֶׂה' (הרבי). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף: א) בְּדִיּוּק הַדּוּגְמָא שֶׁל זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ לְתוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כְּמוֹ "אוֹר". ב) מַה שֶׁדִּיֵּק רַשִׁ"י לְהָבִיא דּוּגְמָא מִזְּרִיעַת חִטִּים וּצְמִיחַת שְׂעוֹרִים לְעִנְיָן מִצְוֹת 'לֹא תַעֲשֶׂה', כִּי חִטִּים הֵן מַאֲכַל אָדָם, וּשְׂעוֹרִים הֵן מַאֲכַל בְּהֵמָה.

וּמָה אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׁכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פֻּרְעָנוּת – אֲבָל רְאֵה רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית שָׁם, שֶׁהָאֲדָמָה נִתְקַלְּלָה עַל שֶׁלֹּא עָשְׂתָה אֶת מַאֲמַר ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה מְיוּשָׁב בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י שָׁם: "לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלֵּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקְדָה גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלְּלָה". דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא נִתְקַלְּלָה רַק לְאַחַר שֶׁהָאָדָם חָטָא.

לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם – אֶלָּא עוֹשִׂים כְּפִי מַה שֶׁהַבּוֹרֵא גָּזַר עֲלֵיהֶם (ע"פ רש"י ישעיה א, ג).

אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם תְּקַבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חָטָאתֶם תְּקַבְּלוּ פֻּרְעָנוּת, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה – רְאֵה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּרַשִׁ"י יְשַׁעְיָה שָׁם.

וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים – אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחֲרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים – פֵּירוּשׁ, אַף שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַיְכוֹלֶת לִבְחוֹר בְּעַצְמְכֶם בֵּין שְׁתֵּי הַדְּרָכִים, חַיִּים וָמָוֶת, אֲנִי מַצִּיעַ לָכֶם לִבְחוֹר בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים. כְּלוֹמַר "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים", אֵינוֹ צִיּוּוּי, אֶלָּא בְּתוֹר עֵצָה טוֹבָה, מִצַּד אַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵלֵינוּ (ספר הזכרון). וּבְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י "**בְּחֵלֶק** הַחַיִּים", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכִּוְּנָתוֹ שֶׁיִּבְחֲרוּ **בְּטוֹב**, שֶׁבָּזֶה תְּלוּי הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל, כְּלוֹמַר "בַּחַיִּים" הָאָמוּר כָּאן הַכַּוָּנָה לְטוֹב הַמֵּבִיא חַיִּים (באר בשדה).

כְּאָדָם הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: בְּחַר לְךָ חֵלֶק יָפֶה בְּנַחֲלָתִי – זֶהוּ מָשָׁל לְמַה שֶׁאָמַר לוֹ: "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב", שֶׁהַחַיִּים תְּלוּיִים בַּעֲשִׂיַּת הַטּוֹב, וְאִם־כֵּן מוּבָן שֶׁזֶּהוּ הַחֵלֶק הַיָּפֶה (ע"פ תורת מנחם).

וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה – זֶהוּ מָשָׁל עַל הָאָמוּר כָּאן "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים", שֶׁאִם הַבֵּן אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהָבִין בְּעַצְמוֹ מַהוּ הַחֵלֶק הַיָּפֶה, אֲזַי הָאָבָא מַעֲמִידוֹ עַל אוֹתוֹ הַחֵלֶק וּמַרְאֶה לוֹ שֶׁזֶּהוּ הַחֵלֶק הַיָּפֶה שֶׁעָלָיו לִבְחוֹר, וְכֵן בַּנִּמְשָׁל, כֵּיוָן שֶׁלִּפְעָמִים יֵשׁ קוֹשִׁי בִּבְחִירַת דֶּרֶךְ הַחַיִּים, לְשֵׁם כָּךְ זְקוּקִים לְהוֹרָאַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ (ע"פ תורת מנחם).

וְאוֹמֵר לוֹ: אֶת זֶה בְּרֹר לְךָ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר – תְּהִלִּים טז, ה.

"ה' מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ – הִשְׁפַּלְתָּ יָדִי עַל הַגּוֹרָל, וְגַם יֵשׁ לְפָתְרוֹ לְשׁוֹן תְּמִיכָה (רש"י שם).

גּוֹרָלִי", הִנַּחְתָּ יָדִי עַל גּוֹרָל הַטּוֹב לוֹמַר: אֶת זֶה קַח לְךָ – רְאֵה גַּם רַשִׁ"י שָׁם: "אַתָּה הוּא אֲשֶׁר הַנִּיחוֹתָ יָדִי עַל הַחֵלֶק הַטּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי וגו' וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים, כְּאָדָם הָאוֹהֵב אֶחָד מִבָּנָיו וּמַנִּיחַ יָדוֹ עַל הַחֵלֶק הַטּוֹב וְאוֹמֵר: אֶת זֶה בְּחַר לְךָ". תורה כ

(כ) לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ
וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת
עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם:

כ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא לְמֵימְרֵהּ
וּלְאִתְקָרְבָא לְדַחֲלְתֵּהּ אֲרֵי הוּא חַיָּיךְ
וְאוֹרְכוּת יוֹמָיךְ לְמִתַּב עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ
לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן
לְהוֹן:
פ פ פ

מ' פסוקים, לבב"ו סימן. חסלת פרשת נצבים

הפטרה לפרשת נצבים לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה לקמן עמ' רי

אגרות קודש

ב"ה, ערב ראש השנה דשנת ה'תשכ"א
ברוקלין, נ.י.
מר יוסף שי' דקל

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש מכ' על ידי מר לאנדא שי' והנני מאשר בזה גם קבלת ספר **יזכור וגוילי אש**, ב' חלקים. ות"ח בעד שימת לבבו, ותקותי שאם הוציא לאור עוד פרסומים ישלחם לספרי' כאן, ובפרט שהספרי' היא לתועלת הרבים. אבל יהי רצון שתוכן הפרסומים הבאים יהי' קשור במאורעות שמחים ולזכרון מאורעות שמחים, ויהי' רבוי הטוב והשמחה כיעוד הכתוב אודך ה' כי אנפת בי (כי) ישוב אפך ותנחמני (ישעי' יב, א), זאת אומרת, שהנחמה תהי' במדה כזו שההודי' תהי' בכל לב גם ע"ז ש"אנפת בי".

בטח למותר להדגיש, בהזדמנות זו, שענין כל זכרון הוא להשפיע במעשים, שהרי מעשה עיקר, ותכלית הכוונה של זכרון הנ"ל הוא להנציח ערכי עמנו אשר נצחיותו קשורה בתורתנו הנצחית ומצוותי' עליהן נאמר וחי בהם, שניתנו מה' שהוא "אתה הוא ושנותיך לא יתמו", וביחד עם זה הוא בורא האדם ויוצרו ובורא העולם על כל פרטיו, ולכן הוא היחידי שיוכל לדעת הדרכים והאופנים כיצד האדם בתור יחיד ובתור צבור יוכל להבטיח קיומו ותנאי חייו המתאימים לו. וכיון שישראל ערבים זה בזה, על כל אחד ואחד לנצל כל יכלתו ואפשריותו להוסיף בביסוס וקיום עמנו בני ישראל על ידי הפצת הערכים הנצחיים של תורתנו הנצחית בחוגים הכי רחבים ובאופן דמוסיף והולך.

ועל אחת כמה וכמה שגדול הזכות והאחריות והחוב בזה של כל אלו שיש להם השפעה בחוגים רחבים, אם בדבור, אם בכתב ובפרט על ידי עניני דפוס. והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

ויהי רצון שכ' יעשה בזה מתוך שמחה וטוב לבב.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני שולח לו ולכל אשר לו איחולי לשנה טובה ומתוקה.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ב אלול מפרק קו עד סוף פרק קז ופרקים סד-סו	**יום רביעי - כ"ה אלול** מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו ופרקים עג-עה
יום שני - כ"ג אלול מפרק קח עד סוף פרק קיב ופרקים סז-סט	**יום חמישי - כ"ו אלול** פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח
יום שלישי - כ"ד אלול מפרק קיג עד סוף פרק קיח ופרקים ע-עב	**יום שישי -כ"ז אלול** מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא
שבת קודש - כ"ח אלול פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט ופרקים פב-פד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכד, טז אהוביי אחיי... עד עמ' 248, דף פ'.

אגרת הקדש

לאנשי ק' וכו'

טז אהוביי אחיי ורעיי אשר כנפשי הנה לא נעלם ממני צוק העתים אשר נתדלדלה הפרנסה ובפרט הידועים לי ממחניכם אשר מטה ידם בלי שום משען ומשענה וממש לווים ואוכלים ה' ירחם עליהם וירחיב להם בצר בקרוב ועם כל זה לא טוב הם עושים לנפשם לפי הנשמע אשר קפצו ידם הפתוחה מעודם עד היום הזה ליתן ביד מלאה ועין יפה לכל הצטרכות ההכרחיים לדי מחסורי האביונים נקיים אשר עיניהם נשואות אלינו ואם אנו לא נרחם עליהם ח"ו מי ירחם עליהם וחי אחיך עמך כתיב ולא אמרו חייך קודמין אלא כשביד אחד קיתון של מים וכו' שהוא דבר השוה לשניהם בשוה לשתות להשיב נפשם בצמא. אבל אם העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים של האדם וכב"ב ולא שייך בזה חייך קודמין מאחר שאינן חיי נפש ממש כמו של העני שוה בשוה ממש כדאיתא בנדרים דף פ'.

1 **לְאַנְשֵׁי קְהִלַּת וְכוּ'** כנזכר לעיל, רבות מאגרות הקודש שלו, כתב
2 רבנו הזקן, בקשר לענין הצדקה בכלל, וצדקת ארץ ישראל (בשביל אלה
3 שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל) בפרט, חלק מאגרות הקודש
4 הופנו לקהלות מסויימות בהזדמנויות מסויימות. אגרת הקודש סימן טז,
5 נכתבה לקהלה מסויימת, כפי
6 שצויין בראשית האגרת:
7 "לאנשי ק' וכו'", וכפי הנראה 1
8 מתוכן האגרת, היה מצב 2
9 הפרנסה באותה קהלה ירוד 3
10 מאד, ונתקבלו ידיעות אצל 4
11 רבנו הזקן, שה"מעמד" של 5
12 אותה קהלה עבור "כולל 6
13 חב"ד" (צדקת ארץ ישראל) 7
14 קטן בגלל כך. לכן כותב להם 8
15 רבנו הזקן, שידוע לו מצב 9
16 פרנסתם, שנתדלדלה מאד 10
17 בזמנים האחרונים, ובכל זאת 11
18 נוגע הדבר בנפשם, שמבלי 12
19 הבט על מצבם, יחזיקו את 13
20 ה"מעמד" לצדקת ארץ 14
21 ישראל, ומציין טעמים על כך 15
22 גם על פי דין וגם לפנים 16
23 משורת הדין. 17
24 **טז. אֲהוּבַי, אַחַי וְרֵעַי** 18
25 **אֲשֶׁר** – קרובים 19
26 ויקרים **לִי כְּנַפְשִׁי!** – ישנה
27 מעלה בקרבתו של אח וישנה מעלה בקרבתו ומסירותו של ידיד
28 וחבר[1]; רבנו הזקן מציין שני הביטויים "אחיי" ו"רעיי", שהאגרת
29 נכתבה מתוך האהבה בשני האופנים. **הִנֵּה לֹא נֶעְלָם מִמֶּנִּי צוֹק**
30 **הָעִתִּים,** – הללו, **אֲשֶׁר נִתְדַּלְדְּלָה הַפַּרְנָסָה, וּבִפְרָט הַיְדוּעִים**
31 **לִי מִמַּחֲנֵיכֶם** – מקהלתכם, **אֲשֶׁר מָטָה יָדָם** – ומצב פרנסתם
32 ירד מטה, **בְּלִי שׁוּם מִשְׁעָן וּמַשְׁעֲנָה[2],** – כלומר, שלא הבעל
33 ולא האשה מרווחים לפרנסה, **וּמַמָּשׁ לוֹוִים וְאוֹכְלִים[3],** –
34 נאלצים ללוות כספים כדי לקנות צרכי אוכל, **ה' יְרַחֵם עֲלֵיהֶם**
35 **וְיַרְחִיב לָהֶם בַּצַּר בְּקָרוֹב,** – הרי מצב זה – כותב רבנו הזקן –
36 ידוע לי, **וְעִם כָּל זֶה** – מבלי הבט על המצב האיום, **לֹא טוֹב**
37 **הֵם עוֹשִׂים לְנַפְשָׁם, לְפִי הַנִּשְׁמָע, אֲשֶׁר קָפְצוּ יָדָם הַפְּתוּחָה**
38 **מֵעוֹדָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, לִתֵּן** – לתת, **בְּיָד מְלֵאָה וְעַיִן יָפָה[4]**
39 **לְכָל הַצְטָרְכוּת הַהֶכְרֵחִיּוֹת לְדֵי מַחְסוֹרֵי הָאֶבְיוֹנִים נְקִיִּים[5],**
40 **אֲשֶׁר עֵינֵיהֶם נְשׂוּאוֹת אֵלֵינוּ,** – שנבוא לעזרתם, הכוונה לעניי
41 ארץ ישראל שאין להם שום מקור לפרנסה רק מה שעוזרים
42 להם מה"כולל", **וְאִם אָנוּ לֹא נְרַחֵם עֲלֵיהֶם, חַס־וְשָׁלוֹם** -
43 **מִי יְרַחֵם עֲלֵיהֶם? "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" כְּתִיב[6]!** – כלומר, גם
44 בצרכי החיים המוכרחים ביותר, יתחלקו עם יהודי שני, **וְלֹא**
45 **אָמְרוּ** – חכמינו ז"ל[7]:
46 **"חַיֶּיךָ קוֹדְמִין", אֶלָּא**
47 **כְּשֶׁבְּיַד אֶחָד קִתּוֹן שֶׁל**
48 **מַיִם וְכוּ',** – מה שחכמינו
49 ז"ל אומרים שחייו של
50 אדם באים לפני חייו של
51 הזולת, ו"וחי אחיך עמך"
52 הכוונה, שאתה בעצמך
53 (חייך אתה) בא תחילה,
54 הם אמרו זאת רק כשיש
55 ביד אחד כד מים
56 המספיקים להחזקת חייו
57 של אדם אחד בלבד, עד
58 שיגיעו למקום ישוב שיש
59 שם מים, ואם יתחלק
60 במים אלה עם יהודי שני,
61 שניהם לא ישארו בחיים,
62 שאז אומרים "חייך קודמין
63 לחיי חבירך", **שֶׁהוּא** – כד
64 המים, **דָּבָר הַשָּׁוֶה**
65 **לִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה** – לגבי
66 שניהם מדובר על צורך
67 נפש שווה, **לִשְׁתּוֹת לְהָשִׁיב נַפְשָׁם בַּצָּמָא, אֲבָל אִם הֶעָנִי**
68 **צָרִיךְ לֶחֶם לְפִי הַטַּף וְעֵצִים וּכְסוּת בַּקָּרָה וּכְהַאי־גַּוְנָא** –
69 צרכי חיים דומים, **כָּל דְּבָרִים אֵלּוּ קוֹדְמִין לְכָל מַלְבּוּשֵׁי**
70 **כָּבוֹד** – מלבושים שלא זקוקים להם בגלל קור וכדומה, אלא
71 הם מלבושי כבוד, **וְזֶבַח מִשְׁפָּחָה בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל מַטְעַמִּים**
72 **שֶׁל הָאָדָם וְכָל בְּנֵי בֵיתוֹ, וְלֹא שַׁיָּךְ** – לומר **בָּזֶה "חַיֶּיךָ**
73 **קוֹדְמִין", מֵאַחַר שֶׁאֵינָן חַיֵּי נֶפֶשׁ מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁל הֶעָנִי שָׁוֶה**
74 **בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּדְאִיתָא בְּנִדְרִים דַּף פ.** –
75 "מעיין של בני העיר – חייהן וחיי אחרים – חייהן קודמין לחיי
76 אחרים; (שתיית) בהמתם [ובהמת אחרים – בהמתם] קודמת
77 לבהמת אחרים; כביסתן וכביסת אחרים – כביסתן קודמת
78 לכביסת אחרים" ואילו אם מדובר במים ל"חיי אחרים וכביסתן
79 – חיי אחרים קודמין לכביסתן" – מפני שאצל האחרים זה יותר
80 ענין של חיים. הרי, שאם הצרכים אינם שוה בשוה ממש, גם

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד חילוק אחותי רעיתי - לקו"ת ר"פ בהר. ובכ"מ". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו שאין מרויחים עתה". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו 1) שאין להם מלפנים ג"כ, 2) שגם לאכילה אין (חיי נפש)". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה מוסיף בכמות הנתינה (תרומות פ"ד מ"ג)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תואר בלתי רגיל לאביון. ואפ"ל דתרתי משמע גם מל' 'נקי מנכסיו'". 6. בהר כה, לו. 7. ב"מ סב, א.

אם מדובר בדבר נחוץ מאד, בכל זאת **לא** אומרים "חייך קודמין לחיי חבירך", בשעה שלגבי אותם עניים מדובר אודות לחם לפי הטף, עצים ומלבושים להגן מפני הקור, הרי זה קודם וחשוב יותר אפילו מצרכים חשובים למשפחה העצמית, למרות שלפי הבנתם הם – **אלה הם** דברים מאד חשובים להם.

יום שני כ"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 248, והנה זהו עפ"י... עד עמ' קכה, ונפש;

וְהִנֵּה, זֶהוּ עַל־פִּי שׁוּרַת הַדִּין גָּמוּר, – צרכי חיים של הזולת קודמים לצרכיו הסתמיים הוא, ומה גם לצרכי הלוקסוס שלו, **אֲבָל בֶּאֱמֶת גַּם אִם הוּא עִנְיָן דְּלָא שַׁיְּךְ כָּל־כָּךְ הַאי טַעֲמָא** – טעם זה, שחייו ממש של הזולת קודמים לצרכיו הסתמיים הוא, הרי גם במצב כזה כשלא מדובר אצלו בבשר ודגים וכל מטעמים, אלא כדי שיתן צדקה עליו לתת חלק מלחמו, או כשאצל המקבל, העני, לא מדובר על ענין של לחם ממש לילדיו הקטנים או צרכי חיים אחרים, אלא סתם דברים נצרכים, **רָאוּי לְכָל אָדָם שֶׁלֹּא לְדַקְדֵּק** לנהוג אך ורק כפי שהדין מחייב, **רַק לְדַחֹק חַיָּיו וְלִכְנֹס לִפְנֵי וְלִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין,** – גם אם על פי דין לא מוטל עליו, באותו מקרה, להתחלק עם הזולת – יעשה זאת מצד לפנים משורת הדין, **וְלִרְאוֹג לְעַצְמוֹ מִמַּאֲמַר רַז"ל**[8], – גם כשעל פי דין "שלך קודם לשל כל אדם", אבל אומרת הגמרא, **שֶׁכָּל הַמְדַקְדֵּק בְּכָךְ** – וכפי שרש"י מפרש, שאין הוא נכנס "לפנים משורת הדין" אלא נוהג כפי שהדין מחייב בלבד, **סוֹף בָּא לִידֵי כָּךְ,** – שיצטרך להזדקק לצדקה, **חַס־וְשָׁלוֹם**[9]. – כלומר, המדקדק בזה לעשות רק כמו שהוא על פי דין – סופו שבא לידי כך חס־ושלום, שיצטרך הוא עצמו להזדקק לקבלת צדקה ח"ו, **וְגַם**[10], **כִּי כֻּלָּנוּ צְרִיכִים לְרַחֲמֵי שָׁמַיִם בְּכָל עֵת,** – רחמים מן השמים הנמשכים על ידי **בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא** – בהתעוררות העבודה למטה **דַּוְקָא בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, לְעוֹרֵר רַחֲמֵינוּ עַל הַצְּרִיכִים לְרַחֲמִים, וְכָל הַמְאַמֵּץ לְבָבוֹ וְכוֹבֵשׁ רַחֲמָיו, יִהְיֶה מֵאֵיזֶה טַעַם שֶׁיִּהְיֶה - גּוֹרֵם כָּךְ לְמַעְלָה, לְכַבֵּשׁ וְכוּ'** – את הרחמים שלמעלה, **חַס וְשָׁלוֹם.** – כל זה הוא הרי ענין הנוגע לעתיד (ובהווה, ופועל שיתן עד שיהי' בשוה עמך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א); אך, יש בזה ענין הנוגע גם לעבר (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ופועל שיתן יותר מאשר יהי' לעצמו – כיון שזהו** לשם כפרת עוונות ותיקון עוונות של העבר; **וּמַה גַּם, כִּי אָדָם - אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב תָּמִיד וְלֹא יֶחֱטָא**[11], **וְהַצְּדָקָה מְכַפֶּרֶת**[12] **וּמְגִנָּה מִן הַפֻּרְעָנוּת וְכוּ'**[13], **וּלְזֹאת** – ולכן, **הִיא** – הצדקה היא, **רְפוּאַת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ**[14] **מַמָּשׁ, "אֲשֶׁר עוֹר בְּעַד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ"**[15]. – הרי שלא שייך להגביל עצמו לתת רק עד לסכום מסויים, כשם שלא שייך להגביל את הסכום שמוציאים בשביל רפואה, שכן, אדם נותן כל אשר לו לשם רפואתו, ולשם הצלת נפשו. כל זה מדובר אודות **נתינה**; אך, לאמיתו של דבר, אין זו "נתינה". שכן, הקדוש ברוך הוא משלם זאת ובהכפלה. ובלשון רבנו הזקן: **בְּשֶׁגַּם, אָנוּ מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, כִּי הַצְּדָקָה אֵינָהּ רַק הַלְוָאָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**[16], **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[17]: **"מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל, וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֵּם לוֹ" בְּכִפְלַיִם** – לא רק בעולם הבא, אלא גם **בָּעוֹלָם הַזֶּה, דִּשְׂכַר כָּל הַמִּצְוֹת לֵיכָא** – אינו **בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְבַד מִצְדָקָה**[18], – שאת שכרה משלמים בעולם הזה, **לְפִי שֶׁהוּא טוֹב לַבְּרִיּוֹת**[19], **כִּדְאִיתָא** – כפי שאנו מוצאים **בְּ** –

אגרת הקדש

והנה זהו עפ"י

שורת הדין גמור. אבל באמת גם אם הוא ענין דלא שייך כ"כ ה"ט ראוי לכל אדם שלא לדקדק להעמיד על הדין רק לדחוק חייו וליכנס לפני ולפנים משורת הדין ולדאוג לעצמו ממארז"ל שכל המדקדק בכך סוף בא לידי כך ח"ו וגם כי כולנו צריכים לרחמי שמים בכל עת באתערותא דלתתא דוקא בכל עת ובכל שעה לעורר רחמינו על הצריכים לרחמים וכל המאמץ לבבו וכובש רחמיו יהיה מאיזה טעם שיהיה גורם כך למעלה לכבוש וכו' ח"ו ומה גם כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא והצדקה מכפרת ומגינה מן הפורענות וכו' ולזאת היא רפואת הגוף ונפש ממש אשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו בשגם אנו מאמינים בני מאמינים כי הצדקה אינה רק הלואה להקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה דשכר כל המצות ליכא בעוה"ז לבד מצדקה לפי שהוא טוב

---

8. ב"מ לג, א. בגמ' שם: "כל המקיים (ופרש"י מדקדק) בעצמו כך סוף בא לידי כך ח"ר". (לעיין בד"ס). **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "דאגה: 1) מהעתיד, 2) בנוגע לממון (מזוני)". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בנוגע: 1) להווה, 2) גם לבני וחיי". **11.** קהלת ז, כ. **12.** ראה דב"ר פ"ה, ג. **13.** ראה ויק"ר רפכ"ז. **14.** ראה תנחומא משפטים טו. **15.** איוב יא, יד. וראה אגרת התשובה ספ"ג. **16.** ראה ב"ב י, סע"א ופרש"י וחדא"ג מהר"ל שם. **17.** משלי יט, יז. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לכאורה שלילת השכר דמצות בעוה"ז אינו נוגע בנדו"ד (כ"א רק החיוב דישנו בצדקה). וי"ל דמרמז עוד טעם: סגולה לפרנסה בעוה"ז - בכל המצות אינה לבד בצדקה (וכמש"נ - **בכפליים** מנתינתו)". **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לכאורה מאי נפק"מ כאן הטעם? וי"ל דבזה מוסיף דאפילו אינו בסוג וחי אחיך - בכ"ז שייך הנ"ל, כיון שהוא בכלל **בריות** (ראה פל"ב) ועפ"ז יומתק שבאווארנט (שלא לדקדק) **כל** הג'

מסכת קִדּוּשִׁין סוֹף פֶּרֶק קַמָּא[20]. וְגַם יֵשׁ לָחוּשׁ לְעֹנֶשׁ[21], חַס־וְשָׁלוֹם, כְּשֶׁחֲבֵרָיו נִמְנִים לִדְבַר מִצְוָה וְהוּא לֹא נִמְנֶה עִמָּהֶם[22], – כשאחרים מבני הקהילה נותנים ה"מעמדות" שלהם ל"כולל" והוא אינו נותן – הרי זה שהם מצטרפים יחד ונמנים לדבר מצוה ואילו הוא אינו מצטרף אתם, כַּנּוֹדַע מִמַּאֲמַר רַז"ל[23]. – על כך את הפסוק[24] "וחסרון לא יוכל להמנות". וְלַשּׁוֹמְעִים יִנְעַם, וְתָבוֹא עֲלֵיהֶם בְּרִכַּת טוֹב, בְּכָל מִלֵּי דְּמִיטַב, הַטִּיבָה ה' לַטּוֹבִים וְיִשָּׁרִים[25], כְּנַפְשָׁם וְנֶפֶשׁ – כרצונם וכרצון הַהוֹרֵשׁ שְׁלוֹמָם מִכָּל לֵב וָנֶפֶשׁ: – כוונת רבנו הזקן, שהטוב שיעשה אתם השי"ת יהי זה כפי רצונם הם וכפי רצונו של רבנו הזקן.

אגרת הקדש

לבריות כדאיתא בקדושין ס"פ קמא וגם יש לחוש לעונש ח"ו כשחבריו נמנים לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם כנודע ממארז"ל ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב בכל מילי דמיטב הטיבה ה' לטובים וישרים כנפשם ונפש הדו"ש מכל לב ונפש:

יום שלישי כ"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, יז נודע דבאתערותא... עד עמ' 250, וע"ש היטב.

יז. נוֹדַע[1] דְּבַ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא", – על ידי ההתעוררות של עבודת האדם למטה, שֶׁהָאָדָם מְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ מִדַּת הַחֶסֶד – לעשות צדקה וחסד, וְ – מעורר רַחֲמָנוּת – שלו, עַל כָּל הַצְּרִיכִים לְרַחֲמִים – הוא מעורר על־ידי־זה "אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא", – התעוררות למעלה, לְעוֹרֵר עָלָיו רַחֲמִים רַבִּים מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים, – לא רק מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות, שהיא רחמים בהגבלה, אלא ממקור מדת הרחמים, שמשם הרחמים הם בלי הגבלה, כנזכר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שזה נקרא "אב הרחמים" (לא "אב הרחמן" כי אם "אב הרחמים"), מקור הרחמים, משם נמשכים רחמים על האדם, לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ הַפִּרּוּת בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקָּרֵן לָעוֹלָם הַבָּא[2]. להלן יפרש רבנו הזקן, שהשפעת הפירות בעולם הזה, אין הכוונה רק ההשפעה בעניני עולם הזה, בבני חיי ומזוני, אלא זה כולל גם ההשפעות וההשגות של גן עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה" בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחיית המתים. כלומר, למרות שבהשוואה **לעולם הזה ממש** נקרא גן עדן בשם עולם הבא", שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם הזה[3], אבל הרי בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם "עולם הזה". שכן, הם כולם ענינים ובחינות השייכות (גם כעת) לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שיסביר להלן[4]. פֵּרוּשׁ, "הַפִּרּוּת" - הִיא הַשְׁפָּעָה הַנִּשְׁפַּעַת – ונמשכת, מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים וְחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה כו', – שמעולם ומדריגה נעלים יותר היא נמשכת לעולם ולמדריגה תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדריגה, לעולם ולמדריגה תחתונים עוד יותר, עַד שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת – ההשפעה, בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמֵי בִּ"בְנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי" כו'. – בכל הענינים של השפעה גם בענינים הרוחניים ועד שההשפעה באה למטה בענינים גשמיים – הרי כל זה נקרא "פירות", שכשם שפירות האילן אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן, ואילו הפירות מתחלפים. כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, וְ"הַקֶּרֶן" - הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[5]: "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", וְהָיוּ לֵיהּ לְמֵימַר – היה לו לומר, "מִצְוָתֶיךָ" לְשׁוֹן רַבִּים – לפי הפירוש הפשוט, שהכוונה היא למצוות בכלל, שאין להן קץ, היה צריך לומר "מצותיך" לשון רבים, (וְגַם לְשׁוֹן "רְחָבָה" אֵינוֹ מוּבָן); – שכן, הלשון הרגיל בזה הוא: גדולה, רבה, רמה, נישאה, אֶלָּא "מִצְוָתְךָ" דַּיְקָא, – **המצוה שלך דוקא** היא בבחינת "רחבה מאד", כלי רחב ל"מאד" שלמעלה, הִיא מִצְוַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא מִצְוַת ה' מַמָּשׁ, מַה

אגרת הקדש

יז נודע דבאתערותא דלתתא שהאדם מעורר בלבו מדת החסד ורחמנות על כל הצריכים לרחמים אתערותא דלעילא לעורר עליו רחמים רבים ממקור הרחמים להשפיע לו הפירות בעוה"ז והקרן לעוה"ב. פי' הפירות היא השפעה הנשפעת ממקור הרחמים וחיי החיים ב"ה ונמשכת למטה מטה בבחינת השתלשלות העולמות מלמעלה למטה כו' עד שמתלבשת בעוה"ז הגשמי בבני חיי ומזוני כו' והקרן הוא כמ"ש רחבה מצותך מאד והל"ל מצותיך לשון רבים (וגם לשון רחבה אינו מובן) אלא מצותך דייקא היא מצות הצדקה שהיא מצות ה' ממש

הגבלות: אע"פ שנאמר: 1) וחי - לא ידקדק בזה, 2) אחיך - יתן גם לבריות, 3) עמך - לא יהי' בשווה כ"א יותר להמקבל". **20.** מ, א. **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לא רק מניעת שכר". **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ובמילא גם אם נתן כבר לצדקה **כדרוש** לפנ"ז ובמילא נתעלמו **כל** הענינים דלעיל - צריך ליתן עוד בעת המנין כו' - חידוש אגה"ק זו". **23.** חגיגה ט, ב. ברכות כו, א. **24.** קהלת א, טו. **25.** ל' הכתוב - תהלים קכה, ד. **1.** זח"א פח, א. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 7 (הב')). **3.** רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ח. **4.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וראה פמ"ח". **5.** תהלים קיט, צו.

שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ עוֹשֶׂה תָּמִיד לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְיַעֲשֶׂה – כך, לָעָתִיד בְּיֶתֶר שְׂאֵת וָעֹז, – בכמות ובאיכות, מה שהקדוש־ברוך־הוא מחיה בעת העולמות ומה שיחייה לעתיד את העולמות ביתר חיות ובסוג חיות נעלה יותר, הרי זה ענין של צדקה מהקב"ה, לכן נקראת מצות הצדקה "מצותך", המצוה שלך. שכן, הקב"ה בעצמו עושה **תמיד** ענין הצדקה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]**:** "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה כו'", – הרי נקראת צדקה "דרך ה'", שהיא דרך ה', שהוא הולך בה, כְּמוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ מֵעִיר לְעִיר, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כָּךְ הַצְּדָקָה הִיא בְּחִינַת גִּלּוּי וְהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", – מקיף וסובב על העולמות ומחיה אותם בחיות שאינה מצומצמת בהתאם למדריגתם, אלא היא למעלה מעלה מהן, שֶׁיָּאִיר וְיִתְגַּלֶּה עַד עוֹלָם הַזֶּה, בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא", – על ידי התעוררות למטה, בְּתוֹרַת צְדָקָה וָחֶסֶד חִנָּם, – זה יתגלה ויאיר לָעָתִיד בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים, בְּיֶתֶר שְׂאֵת – בכמות, וְיֶתֶר עֹז – באיכות, לְאֵין קֵץ מִבְּחִינַת גִּלּוּי (הֶאָרָה) [הַהֶאָרָה] בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן, – לעתיד תהיה כאן למטה התגלות הרבה יותר עליונה מאשר ההתגלות שבגן עדן התחתון ובגן עדן העליון, ההוכחה על כך היא, שֶׁהֲרֵי כָּל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים[7] וְהַתַּנָּאִים[8] וְהַנְּבִיאִים[9], שֶׁהֵם עַתָּה בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות, יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוּפוֹתֵיהֶם לָעָתִיד[10], וְיָקוּמוּ בִּזְמַן הַתְּחִיָּה[10] לְהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. – שיאיר בעולם הזה לנשמות בגופים, מן ההכרח הרי לומר, שתהיה זו התגלות עליונה בהרבה מאשר ההתגלות שבגן־עדן העליון, שבגלל זה כדאי שהנשמות הנמצאות בדרגות העליונות ביותר בגן עדן העליון, תתלבשנה בגוף כדי לקבל הגילוי של זמן תחיית המתים, וזהו גילוי שהוא רק ענין של צדקה וחסד חינם. שכן, אין בכוח ההתעוררות למטה **להמשיך** סוג גילוי כזה, ההתעוררות למטה היא רק בבחינת "כלי" **לקליטת** גילוי זה. במה, איפוא, הגילוי שלעתיד נעלה יותר אפילו מן הגילוי שבגן־עדן העליון? יסביר רבנו הזקן להלן: לְפִי שֶׁהַהֶאָרָה וְהַגִּלּוּי שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"[11], – ממלא כל העולמות – החיות האלקית המצומצמת ומותאמת לדרגת הנברא, ומתלבשת בפנימיות בנברא, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה – החיות יורדת ומשתלשלת ומתצמצמת ממדריגה למדריגה, עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים עֲצוּמִים, – המצמצמים ומקטינים את החיות ואת הגילוי, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[12]: "בְּיו"ד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא", – כלומר, גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא הרי צמצום של נקודה, וְהִיא בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה, – יו"ד היא בחינת חכמה עליונה. שכן, היו"ד של שם הוי' רומזת על "חכמה עילאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם ה"אצילות", הַנִּקְרֵאת – "חכמה" נקראת "עֵדֶן הָעֶלְיוֹן", – "עדן" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", הַמִּשְׁתַּלְשֶׁלֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, – בחינת וספירת ה"חכמה" משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות להוותם ולהחיותם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ כו'", – הרי שהתהוות כל הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", וְ"הַחָכְמָה תְּחַיֶּה כו'"[14], – הרי ש"חכמה" היא החיות של העולמות, וּבְגַן־עֵדֶן – בחינת ה"חכמה" הִיא בְּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשָּׂגָה לְכָל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ, – לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת "חכמה" בעולמות, היא בהעלם, ואילו בגן עדן היא באופן של גילוי, שהנשמות מבינות ומשיגות אלקות בהשגת המהות, כַּנּוֹדָע שֶׁעֹנֶג הַנְּשָׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן הוּא מֵהַשָּׂגַת סוֹדוֹת הַתּוֹרָה שֶׁעָסַק בָּעוֹלָם הַזֶּה בַּגְּלָלָהּ, – ובגן עדן הוא מבין ומשיג את הסודות שבתורה, כִּדְאִיתָא – כמו שכתוב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת שְׁלַח[15], – שם מבואר סדר ה"מתיבתא" של משה רבינו ו"מתיבתא דרקיע", עד גם של נשים צדקניות ומרים הנביאה, וּכַגְּמָרָא[16] בְּעוּבְדָא – בסיפור של דְּרַבָּה בַּר נַחְמָנִי, – שם מביאה הגמרא, שבענין

אגרת הקדש

מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד להחיות העולמות ויעשה לעתיד ביתר שאת ועז וכמ"ש ושמרו דרך ה' לעשות צדקה כו' כמו דרך שהולכים בה מעיר לעיר עד"מ. כך הצדקה היא בחי' גילוי והארת אור א"ס ב"ה סובב כל עלמין שיאיר ויתגלה עד עוה"ז באתערותא דלתתא בתורת צדקה וחסד חנם לעתיד בתחיית המתים ביתר שאת ויתר עז לאין קץ מבחינת גילוי (הארה) [ההארה] בג"ע התחתון והעליון שהרי כל נשמות הצדיקים והתנאים והנביאים שהם עתה בג"ע העליון ברום המעלות יתלבשו בגופותיהם לעתיד ויקומו בזמן התחייה ליהנות מזיו השכינה לפי שההארה והגילוי שבג"ע היא בחינת ממלא כל עלמין שהוא בחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה ע"י צמצומים עצומים וכמארז"ל ביו"ד נברא עוה"ב והיא בחינת חכמה עילאה הנקראת עדן העליון המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות כמ"ש כולם בחכמה עשית כו' והחכמה תחי' כו' ובג"ע היא בבחינת גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות בג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה כדאיתא בזוה"ק פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר

---

6. וירא יח, יט. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות". **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מובן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. וצ"ע". **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". **12.** מנחות כט, ב. **13.** תהלים קד, כג. **14.** קהלת ז, יב. **15.** קסג, א. **16.** ב"מ פו, א.

של ספק אם "בהרת קדמה לשער לבן" או "שער לבן קדמה לבהרת" – פלוגתא (מחלוקת) במתיבתא דרקיע (הקב"ה אומר טהור, ומתיבתא דרקיע אומרים טמא), ואומרים מי מכריע במחלוקת זו – רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ויחיד באהלות. ב"לקוטי תורה" של רבנו הזקן, פרשת תזריע, ישנו מאמר[17] המסביר בפרוטרוט ענין מחלוקת זו וענין מתיבתא דרקיע בכלל. על־כל־פנים, הגילוי שבגן־עדן הוא גילוי בבחינת "ממלא כל עלמין" – אור מצומצם. **אֲבָל גִּלּוּי הַהֶאָרָה שֶׁבִּתְחִינַת הַמֵּתִים יִהְיֶה מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְשִׁעוּר וּגְבוּל, אֶלָּא בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **פֶּרֶק מַה בֵּאוּר עִנְיַן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"**, – "סובב כל העולמות", **שֶׁאֵינוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ כְּמוֹ עִגּוּל, חַס־וְשָׁלוֹם,** – שמשמעותו תהיה אור שהוא למעלה לגמרי מהדבר ושאינו נמצא בתוך הדבר, **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת וְכוּ'**, – אלא המדובר הוא באור שאינו מתלבש בפנימיות הדבר על ידי צמצומו בהתאם למדריגת הדבר, אלא הוא למעלה במדריגה תוך הימצאו והשפעתו בדבר, **וְעַיֵּן שָׁם הֵיטֵב.**

אגרת הקדש

נחמני. אבל גילוי ההארה שבתחה"מ יהי' מבחינת סובב כל עלמין שאינה בבחינת צמצום ושיעור וגבול אלא בלי גבול ותכלית כמ"ש בלק"א פמ"ח ביאור ענין סוכ"ע שאינו כמשמעו כמו עיגול ח"ו אלא שאינו בבחי' התלבשות וכו' וע"ש היטב.

יום רביעי כ"ה אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 250, וזהו שארז"ל ועטרותיהם... עד עמ' קכו, וד"ל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[18]**:** – "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין **"וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנֶהֱנִין כו'"**[19], – מזיו השכינה, **עַטָּרָה הִיא בְּחִינַת מַקִּיף וְסוֹבֵב,** – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל עולם או נברא, אלא הוא אור היורד למטה[20] ומאיר באופן שהוא מקיף על הכל בשווה, **וְנִקְרָא "כֶּתֶר" מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת"**[21], – כפי שמובא במלכים א' פרק ז' על הכותרות שנתן שלמה לעשות לעמודים, אפשר שזו ההוספה ב"כתר" לגבי "עטרה", עטרה – היא הרי על הראש, "תשית לראשו עטרת פז"[22], "ועטרותיהם בראשיהם", ואילו כתר מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיוון שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתרי"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם תר"ך **עמודי** אור (תר"ך אותיות "כתר")[23], אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים. שכן, זה כתר על עמודי המצוות, **וְהוּא** – בחינת ה"כתר" היא **בְּחִינַת מְמֻצָּע הַמְחַבֵּר הָאָרַת** – והתגלות **הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַנֶּאֱצָלִים,** – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין סוף" והנאצלים הם הרי ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול – הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, וחיצוניות הכתר שייכת לנאצלים, ועל־ידי־זה בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין המאציל לנאצלים – כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור אין סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", **וְלֶעָתִיד יָאִיר וְיִתְגַּלֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַצַּדִּיקִים שֶׁיְּקוּמוּ בַּתְּחִיָּה** – בתחיית המתים, **("וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים**[24] **כו'")**. – כלומר שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן, שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי והשגה לכל אחד בהתאם **למדריגתו.** שכן, מדובר

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי' ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס ב"ה להנאצלים ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים

---

17. ד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקיע. **18.** ברכות יז, א. **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין ונהנין כו' (פנימי)". **20.** **הרבי שליט"א** העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכ"ע - גילוי שלו **בעולם** העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה **לגמרי** - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה **בשווה**, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". **22.** תהלים כא, ד. **23.** תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). **24.** ישעי' ס, כא. **25.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הובא כאן כי זה מחילוקי תחה"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך **כולם** צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו'". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדריגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך **כולם** צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם - יעמדו בתחה"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימיך. ופשיטא - **גודל** החילוק שבין זל"ז בהגילויים דאז, וכאו"א לפום שעו"ד (בג"ע) וכו'".

באור פנימי המשתלשל ומתצמצם ממדריגה למדריגה ובא בהתגלות לכל אחד בהתאם למדריגה **שלו** – אלא, האור והגילוי של תחיית המתים, שהוא אור מקיף של "כתר" אינו מתצמצם אלא מאיר לכולם בשווה, ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת **המהות**, שמשיגים את המהות, כפי שהדבר בענין הראיה שרואים את **המהות** של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד[26] "ונגלה כבוד ה' **וראו** כל בשר יחדיו", ראיית המהות. **וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[27]: **"עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיֹּאמְרוּ לִפְנֵיהֶם קָדוֹשׁ"**, – כפי שאומרים בעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא, **כִּי "קָדוֹשׁ" הוּא בְּחִינַת מֶכְדָּל, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשָּׂגָה וָדַעַת, כִּי הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה וָדַעַת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, כִּי "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" כְּתִיב**[28]**, הוּא בְּחִינַת "כֶּתֶר עֶלְיוֹן" הַנִּקְרָא "אַיִן" בַּדֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[29]**, וְהַשְּׁפָעָתוֹ וְהֶאָרָתוֹ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** – שיוכלו להשיגו בהשגת המהות, **הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁהֻגְּשָׁמָה תִּתְלַבֵּשׁ בְּגוּף זַךְ וְצַח אַחַר הַתְּחִיָּה,** – אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא **בלי** גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף (כידוע[30] ההכרעה כדעת הרמב"ן[31], שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים), דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: **כִּי "נָעוּץ תְּחִלָּתָן** – המדריגה העליונה ביותר שב"תחלה", **בְּסוֹפָן" דַּוְקָא,** – ככתוב בספר יצירה[32] ומשמעות הדבר, כפי פירוש החסידות[33], שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) – נמצאת ב"**סוף**" דוקא, במדריגת ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה אפילו מהמדריגה הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא "חכמה" הנקראת "ראשית", שהיא היא ראשית ההשתלשלות). היכן זה יורד בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגן עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן עדן שכאמור לעיל הוא גילוי היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן עדן הוא **יכול** להתגלות, ואילו לנשמה בגוף **אין** הוא יכול להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן" אור ה"כתר", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה כּוֹ"**, **כַּנּוֹדַע.** – **במחשבה** ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה", **ובמעשה** ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "**סוף** מעשה" דוקא הוא בתחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלובשת בגוף גשמי – על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה[34], שעל ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר". שכן, מצוות מעשיות שהן "סוף מעשה" – הן דוקא הינן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן, לצדיקים ("ועמך כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". **אַךְ אִי אֶפְשָׁר**[35] **לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ,** – לקלוט בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, **עַד שֶׁיֵּהָא בְּגַן־עֵדֶן תְּחִלָּה, לְהַשִּׂיג בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **כּוֹ'** [אֶפְשָׁר צ"ל[36]: **כָּל חַד] כְּפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ,** – כל אחד כפי

אגרת הקדש

צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי' מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בזוה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחי' כי נעוץ תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו' כנודע. אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיהא בג"ע תחלה להשיג בחינת חכמה עילאה (כו') [אפשר צ"ל כל חד] כפום שיעורא דיליה וטל תורה מחייהו והקיצות היא תשיחך כו' וד"ל.

---

26. ישעי' מ, ה. **27.** ב"ב עה, ב. **28.** איוב כח, יב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם 'אין'". **29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ". **30.** ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. **31.** בשער הגמול. **32.** פרק א' משנה ז'. **33.** המשך תרס"ו ע' שמו. **34.** ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. **35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן?! - וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל **בכ"מ** (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל - מצות הצדקה). - והתירוץ עפמשנ"ת לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' - כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתחה"מ). - ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף **עוד** ענין - **תוס' בי': תחה"מ בא ע"י שטל תורה מחייהו - שזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה)** שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי' ח"ע כפום **שעורא דילי'**" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף **עוד** ענין - תוס' בי': **לאחרי** תחה"מ - השכר ד"תשיחך" - וה"ז "**היא** (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' **בג"ע**). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' **סיום** הכתוב: לכל תכלה גו', אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו - וממתיק עי"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי אא"פ כו' - כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גו'" - שהרי ענינה בי' **הרחבות** שע"י הצדקה דלמטה". **36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

שיעורו ומדריגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ולאח"ז יקום בתחה"מ** – ע"י **טל תורה – כמחז"ל**[37]) **וְ"טַל תּוֹרָה מְחַיֶּהוּ"**, – כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו" – בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ולאחכ"ז ש)"וְהַקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ כו'"**[38], **וְדַי לַמֵּבִין.** – שכפי המוסבר במסכת אבות[39] זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק[40] היא "יחיו מתיך וגו' הקיצו ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדריגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני־זה בגן־עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדריגתה, למרות שהשגת הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"בתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפלגי במתיבתא דרקיע" ב"לקוטי תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן עדן באופן של "מקיף"), הרי, שבגן־עדן שהשגת הנשמה היא בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין ה"תורה" שהיא ענין של "מזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך מעי"[41], כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא שמאירה **גם** הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין המצוות, **ועל־ידי ועם** ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו" ו"**היא** תשיחך".

יום חמישי כ"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, וזהו רחבה מצותך... עד עמ' קכו, מנוחה כו';

להלן, חוזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד", שלעיל פירש המלה "**מצותך**" שהכוונה היא למצות הצדקה הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא. כעת יפרש המלה "**רחבה**", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב, שתוכל להתלבש בה ההתגלות של "אור אין סוף" שתהיה בזמן התחייה. ובלשון רבינו הזקן: **וְזֶהוּ "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", הִיא מִצְוַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא כְּלִי וְשֶׁטַח רָחָב מְאֹד, לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ הֶאָרַת** – והתגלות, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** (**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בפיוט ראש השנה: "**לְבוּשׁוֹ צְדָקָה**"), – שצדקה היא לבוש לקבלת "אור אין סוף" ברוך הוא, **אֲשֶׁר יָאִיר לֶעָתִיד בִּבְחִינַת כְּלִי גָּבוֹל וְתַכְלִית בְּחֶסֶד חִנָּם** – של הקדוש ברוך הוא, **בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, **זוֹ, הַנִּקְרֵאת "דֶּרֶךְ ה'"**. – וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם". שכן, לאמיתו של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא **כלי** בלבד **לקבלת** חסד זה והתגלות זו. **וְזֶהוּ לְשׁוֹן "מְאֹד"**, – "רחבה מצותך מאד", **שֶׁהוּא כְּלִי גָּבוֹל וְתַכְלִית.** – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול ותכלית. **אֲבָל** – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא: **"לְכָל תִּכְלָה - רָאִיתִי קֵץ", "תִּכְלָה" - הִיא מִלְּשׁוֹן "כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ" שֶׁבְּגַן־עֵדֶן,** – הרי לכך ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "קֵץ" וְתַכְלִית וְצִמְצוּם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שהאור המאיר בגן־עדן הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא אור מוגבל ומצומצם. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מפרש את שלשת הענינים של "קץ", "תכלית" ו"צמצום", שהם בשלשת בחינות **האור** המאיר בגן־עדן, וכן מסביר מדוע המלה "קץ" כתובה בפירוש בפסוק, "לכל תכלה ראיתי קץ", ולא הענין של "תכלית" ו"צמצום". **וּ"לְכָל תִּכְלָה"** – לכל סוגי הגעגועים וכלות הנפש, כיוון שמדובר כאן אודות כלות הנפש והגעגועים שבגן־עדן דוקא – מדוע, איפוא, הוא אומר "**לכל** תכלה"? – **הוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה וְכַמָּה מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת גַּן־עֵדֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי הַשַּׁ"ם מֵהָאַר"י זַ"ל**

אגרת הקדש

וזהו רחבה מצותך מאד היא מצות הצדקה שהיא כלי ושטח רחב מאד להתלבש בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמ"ש לבושו צדקה) אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי' קץ ותכלית וצמצום כנ"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד רום המעלות כמ"ש בלקוטי הש"ם מהאריז"ל בפי'

"במקום כו' - שלכאורה אינו מובן - ולכן הקיפוהו בחצע"ג - כ"ח. ז. א. כל חד". **37.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספל"ו". **38.** משלי ו, כב. **39.** ספ"ו. **40.** ישעי' כו, יט. **41.** תהלים מ, ט.

בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[42]: "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה כוּ'", – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש האריז"ל, שהכוונה היא, שֶׁעוֹלִים תָּמִיד מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּהַשָּׂגַת הַתּוֹרָה שֶׁאֵין לָהּ סוֹף כוּ', – ואין להם מנוחה לעמוד במדריגה אחת, אלא הם עולים תמיד ממדריגה למדריגה, עַד אַחַר הַתְּחִיָּה שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם – אז, מְנוּחָה כוּ': – כמו אחרי זמן התחייה הנקרא "יום שכולו שבת **ומנוחה**"[43], שכן, יתגלה אז אור מ"עצמות "אין־סוף" ברוך־הוא", שאין בו שום התחלקות של מדריגות, הרי שלא שייך אז שום עליה ממדריגה למדריגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מ"עצמות אין־סוף ברוך־הוא".

אגרת הקדש

מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה כו' שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף כו' עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה כו':

יום שישי כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יח כתיב מה יפית... עד עמ' 252, בלק"א.

יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל[1] ובמיוחד בענין הצדקה בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל. בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין הענין אודותו מדובר ב'אגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו אחרי האגרת שלפניה[2].

באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבת ה' – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדריגת "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזיו השכינה"), כלומר, אהבה זו יש בה משום הנאה ותענוג מאלקות. סוג שני של אהבה – אהבה של צמאון ותשוקה לאלקות, אליה יש בכוח האדם להגיע על ידי עבודתו והתבוננותו.

שייכות אגרת הקודש הזו לאגרת הקודמת (סימן יז), ובמילא מה היא מוסיפה בעבודה בפועל בכלל ולגבי ענין הצדקה במיוחד – יכול להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם העושה, בשעת מעשה, גם מגן־עדן וגם מעולם הבא, מזמן התחייה (שכן, בגן עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה דהארה של המצוה, ובעולם הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קרן", השכר של המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על־ידי־זה ("מצוה" מלשון "צוותא וחיבור") עם "עצמות אין־סוף ברוך־הוא", מצווה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה **מכל** חיי עולם הבא"[3], שעצם עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל־ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם – טובים ומאירים[4]) בעולם הזה טוב יותר מאשר **כל** הבחינות והמדריגות של עולם הבא.

אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה"[5], ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה **בתענוגים**", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהנין כו'" (מזיו השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן־עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק[6] "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן־עדן יש קץ וגבול), כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקדוש־ברוך־הוא (מצווה המצוה) שזה הרי באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו **התגלות** מכך בנפשו – גם מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד־לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – הרי מדובר בחסידות[7] בענין "גביע הכסף" שטמן יוסף "באמתחת בנימין" ש"יוסף" זה מדריגת צדיקים, ו"בנימין" – מדריגת בינונים (ו"מדת הבינוני" היא הרי "מדת **כל** אדם"[8], ו"גביע הכסף" הוא מדריגת "אהבה בתענוגים" ("כסף" מלשון "נכסוף נכספת"[9]) השייך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים גם לבנימין (לבינונים), אלא באופן של "הטמין", שהוא עצמו אינו יודע מכך; וכפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ד

---

42. סוף ברכות. **43.** סוף מסכת תמיד. **1.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש תש"ה ע' 110)". **3.** אבות פ"ד מי"ז. **4.** לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. **5.** ברכות יז, א. **6.** תהלים קיט, צו. **7.** לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות ב'. **8.** לעיל ח"א ר"פ י"ד. **9.** ויצא לא, ל.

בחלקו הראשון של ספר ה"תניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה"[10], צריכה להיות השתדלות. שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור" של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין ההתגלות של עולם הבא ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבת ה'.

אגרת הקדש

יח כתיב מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים.

הנה ב' מיני אהבות הן הא' אהבה בתענוגים דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא בשמחה רבה ועצומה שמחת הנפש וכלותה בטעמה כי טוב ה' ונעים נעימות עריבות עד להפליא מעין עוה"ב ממש שנהנין כו' וע"ז כתיב שמחו צדיקים בה' ולא כל אדם זוכה לזה וזו היא בחינת כהנא ברעותא דלבא שבזוה"ק וע"ז נאמר עבודת מתנה וגו' והזר הקרב וגו' כי אין דרך להשיגה ע"י יגיעת בשר כמו היראה ששואלין עליה יגעת ביראה ואוי לבשר שלא נתייגע ביראה כמ"ש בר"ח וכתיב ביראה אם תבקשנה כ**כסף** וגו' מלמד שצריכה יגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר אוצרות. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים] נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שיכין ויכוון לה אך ורק אחר שנתייגע ביראת הרוממות והגיע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה לפי בחינת נשמתו אזי ממילא באה האהבה בתענוגים מלמעלה לשכון ולהתייחד עם היראה כי דרכו של איש לחזר כו' כמ"ש בלק"א.

כְּתִיב: – כתוב[11]: "**מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ, אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים**"[12]. – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על־ידי "אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג בדביקות של האהבה, שלא באופן שהאוהב **מחפש** את הנאהב ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו תענוג מהדביקות ומהאהבה. **הִנֵּה ב' מִינֵי** – וסוגי **אַהֲבוֹת הֵן,** – באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני סוגים כלליים: **הָא'** - "**אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים**", דְּהַיְנוּ שֶׁמִּתְעַנֵּג עַל ה' עֹנֶג נִפְלָא, בְּשִׂמְחָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ וּכְלוֹתָהּ, בְּטַעֲמָהּ כִּי **טוֹב** ה' וְ**נָעִים, נְעִימוּת עֲרִבוּת עַד לְהַפְלִיא,** – לא נעימות וריבות של השגה שמשיגים, אלא באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא מַמָּשׁ, שֶׁ – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ו־נֶּהֱנִין כו', – ומתענגים מאלקות, וְעַל זֶה – על אופן האהבה בתענוג ושמחה מאלקות, **כְּתִיב:** – כתוב[53]: "**שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'**"; – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, **וְלֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת "כַּהֲנָא"** – כהנים שעבודתם היא בבחינת **בִּרְעוּתָא דְּלִבָּא**" שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[13], – העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של חשאי ו"רעותא דלבא" הוא רצון עצמי של **פנימיות** הלב, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[14]: "**עֲבוֹדַת מַתָּנָה וְגוֹ'**" – אתן את כהנתכם – שבחינת הכהונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של מתנה מלמעלה, **וְהַזָּר הַקָּרֵב וְגוֹ'**"[15]. – לאופן זה של עבודה, זה לגביו היפך החיים. שכן, אין הוא שייך לזה, **כִּי אֵין דֶּרֶךְ לְהַשִּׂיגָהּ עַל־יְדֵי יְגִיעַת בָּשָׂר, כְּמוֹ הַיִּרְאָה, שֶׁשּׁוֹאֲלִין עָלֶיהָ: "יָגַעְתָּ בְּיִרְאָה", וְ"אוֹי לְבָשָׂר שֶׁלֹּא נִתְיַגֵּעַ בְּיִרְאָה"**, – להגיע ל"יראה", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'רֵאשִׁית חָכְמָה'**[16], **וּכְתִיב בְּיִרְאָה:** – לגבי "יראה" כתוב[17]: "**אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף וְגוֹ'**", – וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'", **מְלַמֵּד שֶׁצְּרִיכָה** – ה"יראה", **יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה כִּמְחַפֵּשׂ אַחַר אוֹצָרוֹת.** – כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבודאי טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו לגבי המדריגה העליונה ביותר ביראה, "יראה עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה. שכן, על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. **אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה זוֹ [אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים], נוֹפֶלֶת לָאָדָם מֵאֵלֶיהָ מִלְּמַעְלָה בְּלִי שֶׁיָּכִין וִיכַוֵּן לָהּ,** – אך, היא באה **אַךְ וְרַק אַחַר שֶׁנִּתְיַגֵּעַ בְּ"יִרְאַת הָרוֹמְמוּת"**, – במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא ירא מפני רוממותו של הקדוש ברוך הוא, וְ – אחרי ש – **הִגִּיעַ לְתַכְלִית מַה שֶּׁיּוּכַל לְהַשִּׂיג מִמֶּנָּה** – מיראת הרוממות, **לְפִי בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ** – שאחד בהתאם לשורש נשמתו יכול להגיע למדריגה זו ביראה, ושני – למדריגה עליונה יותר, הרי, אם הוא כבר הגיע למדריגה העליונה ביותר שב**כוחו** להגיע – **אֲזַי מִמֵּילָא בָּאָה הָ"אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים" מִלְּמַעְלָה, לְשָׁכֵן וּלְהִתְיַחֵד עִם הַיִּרְאָה, כִּי "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר כּוֹ"**, – על אשה[18] **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים.** – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה'"[19] – כוונת מאמר רבותינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזר על אשה" בעבודה היא, שדרך בחינת אהבה זו היא לחזר ולהגיע היכן שישנה "יראה".

---

10. תהלים צז, יב. **11.** שיר השירים ז, ז. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים - תו"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". **13.** ראה זח"ג קעז, ב. **14.** קרח יח, ז. **15.** שם. **16.** צ"ע מקומו. **17.** משלי ב, ד ואילך. **18.** קידושין ב, ב. **19.** משלי לא, א.

יום שבת קודש כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דעהו:

אגרת הקדש

והשנית היא אהבה ותאוה שהנפש מתאוה ואוהבת וחפיצה לדבקה בה' לצרור בצרור החיים וקרבת אלהים טוב לה מאד ובו תחפוץ ורע לה מאד להתרחק ממנו ית' ח"ו להיות מחיצה של ברזל מהחיצונים מפסקת ח"ו ואהבה זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל אפילו ברשעים וממנה באה להם החרטה אך מפני שהיא מוסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף הרי הקליפה יכולה לשלוט עליה וזהו רוח שטות המחטיא לאדם וע"כ עבודת האדם לקונו היא להתחזק ולהתגבר על הקליפה בכל מכל כל דהיינו מתחלה לגרשה מהגוף לגמרי ממחשבה דו"מ שבמוח ולשון ורמ"ח אברים ואח"כ יוכל ג"כ להוציא ממסגר אסיר בחוזק יד דהיינו להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים להיות האהבה המסותרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש שבגוף דהיינו העיקר בשכל ובמחשבה שבמוח שהשכל יחשב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשכלתו בבורא יתברך איך שהוא חיי החיים בכלל וחיי נשמתו בפרט וע"כ יכסוף ויתאוה להיות דבוק בו וקרוב אליו כוסף טבעי כבן הכוסף להיות תמיד אצל אביו וכמו אש העולה למעלה תמיד בטבעה למקורה וכל מה שיתמיד לחשוב בשכלו כוסף זה ככה יתגבר ויתפשט כוסף

1 וְהַשֵּׁנִית – הסוג השני הִיא אַהֲבָה וְתַאֲוָה, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְאַוָּה
2 וְאוֹהֶבֶת וַחֲפֵצָה לְדָבְקָה בַּה', לִצְרֹר – להיות קשור, בִּצְרוֹר
3 הַחַיִּים, וְקִרְבַת אֱלֹהִים טוֹב לָהּ מְאֹד, וּבוֹ – בקרבה אל
4 האלקים, תַּחְפֹּץ, – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב
5 אל הקדוש ברוך הוא, וְרַע
6 לָהּ מְאֹד לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ
7 יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם,
8 לִהְיוֹת מְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל
9 מֵהַחִיצוֹנִים – מהקליפות
10 שהן היפך הקדושה,
11 מַפְסֶקֶת – בינו לבין
12 אלקות חַס־וְשָׁלוֹם. –
13 מחיצה כזו מתהווה
14 מענינים שהם היפך רצון
15 העליון, הרי רע הדבר
16 במאד שיהיה כך חס־
17 ושלום. כלומר, באהבה
18 שהוא רוצה להיות קרוב
19 להקדוש ברוך הוא,
20 כלולה גם יראה, שלא
21 להיות רחוק חס־ושלום
22 מאלקות. ב"לקוטי לוי
23 יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי
24 יצחק שניאורסאהן, אביו
25 של כ"ק רבינו, מסביר את
26 הלשונות "מתאוה",
27 "אוהבת", "חפיצה"
28 ו"לדבקה" במדריגות
29 שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" –
30 בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'. וְאַהֲבָה זוֹ הִיא מוּסְתֶּרֶת
31 בְּלֵב כְּלַל יִשְׂרָאֵל, – של כל אחד מישראל, אֲפִלּוּ בָּרְשָׁעִים,
32 – כפי שמוסבר בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של
33 ספר ה"תניא", שאהבה מסותרת זו ישנה גם ברשעים, וּמִמֶּנָּה –
34 מהאהבה המסותרת, בָּאָה לָהֶם – לרשעים, הַחֲרָטָה. – החרטה
35 שישנה ברשעים אחרי עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל:
36 "רשעים מלאים חרטה") – באה מאהבה מסותרת זו. אלא, אם
37 כך הדבר, שיש להם אהבה זו להקדוש ברוך הוא – מדוע,
38 איפוא, הם רשעים? אומר על כך רבנו הזקן להלן: אַךְ מִפְּנֵי
39 שֶׁהִיא מוּסְתֶּרֶת וְנֶעְלֶמָה בִּבְחִינַת גָּלוּת בַּגּוּף - הֲרֵי הַקְּלִפָּה
40 יְכוֹלָה לִשְׁלֹט עָלֶיהָ, וְזֶהוּ רוּחַ שְׁטוּת הַמַּחֲטִיא לָאָדָם[20]. –
41 ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על אהבה זו, שלא יחוש שעל
42 ידי החטא הוא מתרחק וניתק מהקדוש ברוך הוא, וְעַל כֵּן, –
43 ולכן, עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ הִיא, לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְגַּבֵּר עַל
44 הַקְּלִפָּה בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. – בכל הענינים, דְּהַיְנוּ, מִתְּחִלָּה
45 לְגָרְשָׁהּ – ראשית דבר לגרש את הקליפה, מֵהַגּוּף לְגַמְרֵי, –
46 שלא תהיה לה שום שליטה על אברי הגוף, מִמַּחֲשָׁבָה – שלא
47 יחשוב שום ענינים שהם היפך רצון ה', שזה ענין של קליפה,
48 דִּבּוּר – שלא ידבר שום דיבורים שהם היפך רצון ה', וּמַעֲשֶׂה
49 – שלא יעשה שום
50 מעשים שהם היפך רצון
51 ה', שֶׁ – שלשה ענינים
52 אלה הם בְּמֹחַ וְלָשׁוֹן
53 וּרְמָ"ח אֵבָרִים, – שהמוח
54 לא יחשוב, הלשון לא
55 תדבר והאברים לא יעשו
56 שום ענינים של קליפה.
57 וְאַחַר־כָּךְ יוּכַל גַּם־כֵּן
58 לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אָסִיר
59 בְּחֹזֶק יָד, – אחרי שלא
60 ירשה לקליפה להתלבש
61 בגופו, להישמר בענינים
62 של "סור מרע", שלא
63 לחשוב ולא לדבר ולא
64 לעשות ענינים של קליפה
65 (ענינים שהם היפך רצון
66 ה'), יוכל גם לגלות את
67 ה"אהבה המסותרת",
68 שתתבטא בגלוי בענינים
69 של "עשה טוב", שהמוח
70 יחשוב בגדלות ה', דבר
71 שיביא אותו לחוש בגלוי
72 אהבה לה', ובאהבה זו
73 ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה, דְּהַיְנוּ, לִהְיוֹת
74 חָזָק וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים, לִהְיוֹת הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת נִגְלֵית
75 בְּגִלּוּי רַב בְּכָל כֹּחוֹת חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף. דְּהַיְנוּ, – כלומר,
76 הָעִקָּר בְּשֵׂכֶל וּבְמַחֲשָׁבָה שֶׁבַּמֹּחַ, – שכן, השכל עוזר הרי
77 לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות – מביא הדבר
78 להתאמתות האהבה בשאר האברים, שֶׁהַשֵּׂכֶל יַחְשׁוֹב וְיִתְבּוֹנֵן
79 תָּמִיד כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשְׂכָּלָתוֹ בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, אֵיךְ שֶׁהוּא חַיֵּי
80 הַחַיִּים בִּכְלָל – בעולם, וְחַיֵּי נִשְׁמָתוֹ בִּפְרָט, – הנשמה היא
81 הרי חיי האדם, והקדוש־ברוך־הוא החיים של הנשמה, וְעַל כֵּן
82 – ולכן, יִכְסֹף וְיִתְאַוֶּה לִהְיוֹת דָּבוּק בּוֹ וְקָרוֹב אֵלָיו, כֹּסֶף
83 טִבְעִי, כְּבֵן הַכּוֹסֵף – המשתוקק לִהְיוֹת תָּמִיד אֵצֶל אָבִיו,
84 וּכְמוֹ אֵשׁ הָעוֹלָה לְמַעְלָה תָּמִיד בְּטִבְעָהּ לִמְקוֹרָהּ. – כפי
85 שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שטבע
86 האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, וְכָל מַה
87 שֶׁיִּתְמִיד לַחֲשֹׁב בִּשְׂכְלוֹ כֹּסֶף זֶה – השתוקקות זו, כָּכָה
88 יִתְגַּבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כֹּסֶף זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל אֵבָרָיו לַעֲסֹק

20. סוטה ג, א.

בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדָבְקָה בָּהֶם – על ידן, בַּה' מַמָּשׁ, דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד[21]. – כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות באהבה זו. וְעַל כֹּסֶף זֶה – על אהבה זו, שֶׁבְּגִלּוּי רַב כְּתִיב: – כתוב[22]: "צְמְאָה נַפְשִׁי וְגוֹ'", – לאלקים, כְּאָדָם הַצָּמֵא לְמַיִם וְאֵין לוֹ תַּעֲנוּג עֲדַיִן כְּלָל. – כשהוא מרווה את צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, אלא צמאון חזק – כך אהבה זו היא ענין של צמאון לאלקות, לא אהבה שיש בה תענוג תוך כדי השגת דביקות באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. וְגַם[23] עַל כֹּסֶף זֶה וְאַהֲבָה זוֹ הַמּוּסְתֶּרֶת בָּנוּ, אָנוּ מַעְתִּירִים – אנו מתפללים לַה' לִהְיוֹת בְּעֶזְרֵנוּ, לְהוֹצִיאָהּ מִמַּסְגֵּר, – כלומר, למרות שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו – בכל זאת גם על אהבה זו מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה ולהוציא אותה מההעלם אל הגילוי, וְשֶׁיִּהְיֶה הַלֵּב כֻּלָּא מִמֶּנָּה לְבַדָּהּ, וְלֹא תִּכָּנֵס צָרָתָהּ בְּבֵיתָהּ – שלא תשרור בלב שום אהבה אחרת ותאוה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא, שֶׁהִיא – ה"צרה" היא תַּאֲוַת עוֹלָם הַזֶּה, – שהתאוה היא ניגוד לאהבת ה', רַק שֶׁתִּהְיֶה הִיא – בלבד, עֲקֶרֶת הַבַּיִת – בעלת הבית, השליטה היחידה של הלב, לְמָשֹׁל בְּצָרָתָהּ וּלְגָרְשָׁהּ הַחוּצָה מִמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה עַל־כָּל־פָּנִים, הֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ לְגַמְרֵי מִלִּבּוֹ, – שלא תהיה לו שום תאוה בלב, שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינונים", בהם קיימת בלב התאוה של הנפש הבהמית, אלא שהוא לא נותן שתעלה במחשבה דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), עַל־כָּל־פָּנִים תִּהְיֶה הִיא מֻסְתֶּרֶת בִּבְחִינַת גָּלוּת וְעַבְדוּת לַעֲקֶרֶת הַבַּיִת גְּבִרְתָּהּ, – היא האהבה לאלקות, שבמקום שהאהבה לאלקות תהיה "אהבה מסותרת" ובבחינת גלות – תהיה התאוה של הנפש הבהמית מסותרת ובבחינת גלות, לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ – בתאוה, לְדְבָרִים הֶכְרֵחִים לָהּ לְבַד, כַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, – שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה – הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים, לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה', כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[24]: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ": – בכל הדרכים **שלך** תדע את (ותהיה קשור אל) הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו", הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"[25].

אגרת הקדש

זה גם בפיו ובכל אבריו לעסוק בתורה ומצות לדבקה בהם בה' ממש דאורייתא וקוב"ה כולא חד ועל כוסף זה שבגילוי רב כתיב צמאה נפשי וגו' כאדם הצמא למים ואין לו תענוג עדיין כלל וגם על כוסף זה ואהבה זו המוסתרת בנו אנו מעתירים לה' להיות בעזרנו להוציאה ממסגר ושיהיה הלב ממנה לבדה ולא תכנס צרתה בביתה שהיא תאות עוה"ז רק שתהיה היא עקרת הבית למשול בצרתה ולגרשה החוצה ממחדו"מ עכ"פ הגם שלא יוכל לשלחה לגמרי מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבדות לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחים לה לבד כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

---

21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. **22.** תהלים מב, ג. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה". **24.** משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות **להכתוב** מה יפית גו'?! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן **דהפלאה** (מה גו' ומה גו') - מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)".

המשך ביאור למסכת נזיר ליום שישי עמוד ב

נזיר שָׁלֹשׁ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ. ואף שאין העדים מכחישים במפורש זה את זה, השמיענו רב שכיון שמנו העדים את הנזירויות אחת לאחת, הרי זה כאילו אמר העד הראשון שקיבל הנזיר על עצמו אחת ושתים ולא שלוש ארבע וחמש, והעד השני כאילו אמר שקיבל על עצמו שלוש ארבע וחמש ולא אחת ושתים, ונמצא שכל אחד מהעדים מכחיש את דברי חבירו, ולכן מודים בית הלל שעדותן בטלה, שהרי יש הכחשה גם על שתי הנזירויות הראשונות.

יום ראשון

יום רביעי — כב אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז. סד־סו.
תניא: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכחה צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעכען זיך, כי בטופרהא אחידן, יעדער שטאָך איז קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

תּוֹרַת הַחֲסִידוּת דּוֹרֶשֶׁת, כִּי תְּחִלָּה לְהוֹכָחָה צְרִיכִים לְהָסִיר אֶת הַצִּפָּרְנַיִם, לֹא לִדְקֹר, כִּי "בְּטוּפְרָהָא אֲחִידָן" [=בַּצִּפָּרְנַיִם נֶאֱחָזוֹת], כָּל דְּקִירָה הִיא 'קְלִפָּה' וְ'סִטְרָא אַחֲרָא'; וְאַחַר נְטִילַת הַצִּפָּרְנַיִם צָרִיךְ לִהְיוֹת נְטִילַת יָדַיִם, כַּמְבֹאָר עִנְיָנָהּ בדא"ח [דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת], הַמְשָׁכַת הַמֹּחִין לְמִדּוֹת.

יום שני

יום חמישי — כג אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב. סז־סט.
תניא: יח. כתיב . . . 252 בלק"א.

ר' מֹשֶׁה, בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בְּלִמְדוֹ - וְהוּא אָז כְּבֶן ח־יא שָׁנָה - הַסּוּגְיָא בְּשִׁבְחָן שֶׁל חֲכָמִים בְּגִטִּין (סז א) נִסְתַּפֵּק בְּמַאֲמַר רַשְׁבִּ"י [=רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי] שָׁם "שְׁנוּ מִדּוֹתַי", שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: לִמְדוּ תּוֹרָתִי (רַשִׁ"י) אוֹ מִדּוֹתַי כִּפְשׁוּטוֹ. בְּתוֹךְ כָּךְ נִכְנַס רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְאָמַר - בְּנִגּוּן, כְּדַרְכּוֹ בַּקֹּדֶשׁ: תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ כֻּלָּהּ מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֲפִלּוּ הָעֲנָשִׁין שֶׁבָּהּ הֵם בֶּאֱמֶת חֶסֶד וְטוֹב, וּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים אֶחָד הֵם, וְהָא בְּהָא תַּלְיָא [=זֶה בָּזֶה תָּלוּי]: אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת בְּלִי תּוֹרָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְתוֹרָה בְּלִי מִדּוֹת טוֹבוֹת. כְּכָל הַנַּ"ל קָרָה גַּם לְהַ"צְּמַח צֶדֶק" בִּהְיוֹתוֹ בְּגִיל ח־יא שָׁנָה.

יום שלישי

יום שישי — כד אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח. ע־עב.
תניא: והשנית היא . . . .דעהו.א

אַמאָל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האָט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האָט געזעהן – א הוראה אין עבודה און הדרכה.

בֶּעָבָר, כָּל אִמְרָה שֶׁשָּׁמְעוּ הָיְתָה תּוֹרָה, וְכָל דָּבָר שֶׁרָאוּ - הוֹרָאָה בְּעֲבוֹדָה וְהַדְרָכָה.

יום רביעי

שבת — כה אלול — ה'תש"ג

אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
סְלִיחוֹת – אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה וּבְסָמוּךְ לָהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הַיָּמִים – בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר.
כַּאֲשֶׁר נִצָּבִים וַיֵּלֶךְ נִפְרְדוֹת, מַתְחִילִין לְמַפְטִיר וְכֵן לִשְׁבִיעִי – שַׁבָּת פָּרָשַׁת נִצָּבִים – רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ גו'.

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג־עה.
תניא: יט. עוטה . . . ־254־ דאצילות.

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן סִפֵּר: בִּהְיוֹתִי בְּמֶעֶזְרִיטְשׁ, שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַמַּגִּיד בְּשֵׁם מוֹרוֹ וְרַבּוֹ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ מְבָרְכוֹ בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבְכֹחַ זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הֶחָדָשִׁים י"א פְּעָמִים בְּשָׁנָה. כְּתִיב "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", דְּ"הַיּוֹם" קָאֵי עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיְהִי הַיּוֹם גו'" וְתִרְגֵּם "וַהֲוָה יוֹם דִּינָא רַבָּא", וְ"אַתֶּם נִצָּבִים – קַיָּמִים וְעוֹמְדִים", וְהַיְנוּ שֶׁזּוֹכִים בַּדִּין. וּבְשַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהוּא שַׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, קוֹרְאִין אָז פָּרָשַׁת "אַתֶּם נִצָּבִים", דְּזֶהוּ בִּרְכָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁהוּא הַמְּשֻׁבָּע וְהַמַּשְׁבִּיעַ בְּרֹב טוּב לְכָל יִשְׂרָאֵל עַל כָּל הַשָּׁנָה.

יום חמישי

יום ראשון — כו אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עו־עח.
תניא: אך הענין . . . ־קכח־ האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סֵדֶר הֶכְשֵׁר בָּשָׂר לַאֲכִילָה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דַּם הָאָסוּר הוּא: שְׁרִיָּה, מְלִיחָה, הֲדָחָה. עִנְיָנָם בַּעֲבוֹדָה: שְׁרִיָּה – לְהַשְׁרוֹת עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי הָרַב, מְלִיחָה – יְחִידוּת, הֲדָחָה – נִגּוּן.

יום שישי

יום שני — כז אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד. עט־פא.
תניא: והנה בחי' . . . ־256־ ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאַכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאַכט פון גשמיות רוחניות.

מִדִּבְרֵי קֹדֶשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". עַם יִשְׂרָאֵל, גַּם בְּאַרְצִיּוּת הָעוֹלָם, קָשׁוּר הוּא עִם ה' אֶחָד. ה' יִתְבָּרֵךְ עוֹשֶׂה מֵהָרוּחָנִיּוּת גַּשְׁמִיּוּת, וְעַם יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת.

שבת קודש יום שלישי **כח אלול** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט. פב־פד.
תניא: כן עד"ז . . . .־256־ מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר", בִּכְלָל וּבִפְרָט לְהַנּוֹתֵן מֵעִתּוֹ וּמִזְּמַנּוֹ לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צִבּוּר בְּעִנְיְנֵי צְדָקָה וְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת, וּכְמַאֲמָר: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא נִשְׁאַר בַּעַל חוֹב. עֲבוּר כָּל דָּבָר טוֹב שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּם הוּא בְּ'מִיטַב', בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי [=בְּבָנִים, חַיִּים, וּפַרְנָסָה בְּרֶוַח].

אגרות קודש

ב"ה, ערב ראש השנה דשנת ה'תשכ"א
ברוקלין, נ.י.

מר אברהם שי' קרינצי ראש העירי' רמת גן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש מכ' על ידי מר יואל שי' פרנקל, שגם הביא ספריו **בכוח המעשה** וכן **מיט די צען פינגער**. ובודאי גם להבא ישלח להספרי' כאן אם יפרסם עוד פרסומים. ות"ח מראש.

בידוע שיהודי מחפש ומוצא בכל ענין רמז וקישור. והנה מה שקרא לספרו "בכוח המעשה" הרי זה בטח מושפע ושאול מדברי חז"ל שהמעשה עיקר. דברים שהם גם כן תשובה לכמה שיטות לפיהן יוכל להיות קיום עם ישראל על פי הסיסמא רחמנא ליבא בעי, ובפרט על פי מאמר החכם שהלב הוא מלך האברים. ולא כן הוא, אלא כל דבר צריך להתבטא בעיקר במעשה, שרק אז ראי' וסימן שהדבר נוגע בפנימיות. ואופייני הוא וכל ספר קהלת לכאורה שקלא וטריא פילוסופית שענינה, בהשקפה ראשונה, שלילת עולם המעשה והעשי', אף על פי כן המסקנא והחתימה היא - את אלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

ואם הדברים אמורים בנוגע לכל אחד ואחד, על אחת כמה וכמה בנוגע לזה שההשגחה העליונה העמידתו לראש עיר בישראל ובמשך עשיריות בשנים, הרי בודאי שעליו הזכות וגם החובה לנצל כל השפעתו, במעשה ובפועל, שתהי' עיר בישראל ראוי' לשמה. זאת אומרת שלא רק נמצאת בשטח גיאוגרפי מסויים, אלא שכל מהותה ומציאותה הוא ישראל, שענין ישראל הוא כמאמר הזהר ישראל ואורייתא וקוב"ה כולי חד.

ומענין לענין באותו ענין, כאן עלי החובה הנעימה להביע תודתי בהגיע הידיעה אשר נתמנה הרה"ג וו"ח אי"א נו"מ בעל מדות ובר אבהן וכו' הרב אקסלרוד שי' לממלא מקום אביו ע"ה במחנם, ואשר כ' הכריע והחליט בזה. ובודאי ימלא הנ"ל תפקידו באמונה, תפקיד רב מורה הוראה בישראל, מתאים לתורת ישראל נתונה מאלקי ישראל.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, אביע לו ולכל אשר לו איחולי לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה.

האם מותר לשנות מחיר עד שתות? יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק יב, הלכה ג: הָיְתָה הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה... אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ.

הרא"ש (ב"מ פ"ד סי' כ) מסתפק האם זה שלא צריך להחזיר אונאה פחות משתות [בשיעור שישית מהמחיר] הוא משום שאי אפשר לדייק בדמי המקח ולכן דרך העולם למחול עד שתות, ואם כן, אף שבדיעבד אינו צריך להחזיר את דמי האונאה, לכתחילה איסור 'אל תונו' הוא גם בפחות משתות, או שמא כך היא דרך מקח וממכר שפעמים המוכר מוכן למוכרו בהוזלה עד שתות (כי הוא זקוק לכסף) ופעמים הקונה מוכן להוסיף במחיר עד שתות (כי הוא מעוניין מאוד במקח) ולכן עד שתות למעלה או למטה "אין עליו שם אונאה כלל" ומותר לעשות כך לכתחילה.

ולהלכה: "ירא שמים יחמיר לעצמו שלא יכנס לספק 'לא תעשה' של תורה" (ראה ש"ע אדה"ז הל' אונאה ס"ג).

והנה, כתב ה'מחנה אפרים' (אונאה סי' יג) שאם הקונה מוחזק במעות וטרם שילם, יכול הוא לטעון שהוא מן המיעוט שאינם מוחלים, ומסתמך על דברי התוספות (ב"ב צב, א. ד"ה וליחזי) שכתבו שהמוחזק יכול לטעון שהוא מן המיעוט. אך הסמ"ע (חו"מ סי' רכז ס"ק יד) סובר שאף אם הקונה טרם שילם והוא עדיין מוחזק בכסף, אינו יכול לטעון שאינו מוחל אלא מוציאים מידו, כי בטלה דעתו אצל רוב העולם.

ועוד כתב ה'מחנה אפרים' (שם סי' ז) על פי הרא"ש (שם) שבפחות משתות הדרך למחול כיון שאין אפשרות לדייק בדמי המקח במדויק וכשיבוא המתאנה לתבוע לא ישתוו השמאים, האחד יקבל את טענתו שזו אונאה והשני יאמר שאין כאן אונאה, ולכן הוא מוחל, ולפי זה דבר שמחירו קבוע וידוע, אין המתאנה מוחל וצריך להחזיר את דמי האונאה.

מום במקח - מתי אינו 'מקח טעות'? יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק טו הלכה ג: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע.. אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמָּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; שֶׁזֶּה מָקָח טָעוּת הוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּקָח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

ה'מגיד משנה' הביא בשם "יש מי שכתב" שאם בעת הקניה הלוקח היה יכול להבחין במום אך לא הקפיד לבדוק בטיב המקח, הרי אף שהמוכר לא ציין בפניו את המום שבמקח (ראה להלן ה"ז) — אין זה מקח טעות ואין הלוקח יכול לחזור בו. והסמ"ע הביא דעה זו להלכה (חו"מ סי' רלב ס"ק י).

ובספר 'משפט שלום' (למהרש"ם מברעזאן – סי' רלב ס"ק ד) הוסיף שהדברים אמורים רק אם הבדיקה יכולה להיעשות בקלות, אבל אם היא כרוכה בטרחה אין הלוקח חייב לבדוק, ואם מצא מום יכול לבטל את המקח.

וה'משנה למלך' הקשה על דעה זו מדברי הרמב"ם כאן. שעל הדין שאם נמצא במקח מום שלא ידע בו רשאי הלוקח להחזירו אפילו לאחר כמה שנים, כתב שזהו בתנאי "שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל". הרי מפורש שגם אם ראה וידע במום יכול הלוקח לחזור בו (כל זמן שלא השתמש בו)!

ומבאר ב'משפט שלום' (שם):

דברי הרמב"ם, שאף אם המום היה ידוע לו יכול הלוקח לחזור בו (אם לא השתמש בו), אמורים רק אם המום נודע לו לאחר גמר המקח, אבל אם ידע על המום בשעת המקח, אינו יכול לחזור בו גם אם לא השתמש בחפץ שקנה. ואם כן, כאשר ישנה אפשרות להבחין במום בקלות בשעת הקנין, הרי זה כאילו ידע על המום, ובאופן כזה גם אם לא השתמש בחפץ אינו יכול לחזור בו.

מהי גניבת דעת? יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק יח, הלכה א: אָסוּר לְרַמּוֹת אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמָקָח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב אֶת דַּעְתָּם... וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בְּדְבָרִים — אָסוּר.

כתב הריטב"א (חולין צד, א ד"ה כדאמר): "איסור גניבת דעת של נכרי, כתבו מקצת חכמינו בשם בעלי התוס' ז"ל, שהוא איסור תורה, דנפקא לן מדכתיב לא תגנובו".

וה'קובץ' (על הרמב"ם, הל' דעות פ"ב ה"ו) הביא שיש חולקים וסוברים שאיסור זה הוא רק מדרבנן. וכן כתב אדמו"ר הזקן (חו"מ, הל' אונאה וגניבת דעת סי"ב). והוסיף ה'קובץ' שאף להסוברים שגניבת דעת אסורה מן התורה, הדבר אמור רק במכירה (כגון שמוכר בשר נבילה בחזקת שחוטה) כיון שהקונה נותן לו כסף תמורתו, אבל במתנה הדבר אסור רק מדרבנן.

ובכלל גניבת דעת הוא אם מפציר בחבירו "שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל", וכן, "לא ירבה לו בתקרובת (מתנות) והוא יודע שאינו מקבל" (הל' דעות שם). והטעם - "משום שגונב דעתו להחזיק לו טובה בחינם" (רש"י חולין שם).

אך כל זה כאשר מפציר בו פעמים רבות, אבל אם אינו מבקש ממנו אלא פעם ופעמיים, אף אם הוא יודע שלא יאכל אצלו ולא יקבל את מתנותיו — מותר "כי זהו כבודו, שמכבדו לאכול עמו" (סמ"ע חו"מ סי' קצ"ח ס"ק ח, שו"ע אדה"ז שם סי"ד).

וכן אם חבירו חביב עליו, והיה מפציר בו לסעוד אצלו גם אם יודע שהיה נענה לו, וכן היה מציע לו מתנות גם

אם יודע שהיה מקבל – מותר להפציר בחבירו "אף על פי שיודע שעכשיו לא יסעד ולא יקבל", כי "אין זו גניבת דעת, כיון שהוא חביב עליו באמת, והוא מבקש באמת להנאותו... נמצא שאם יחזיק לו טובה, אינה בחינם (שו"ע אדה"ז שם).

האם צריך לפרט במכירת חמץ את סוגי החמץ? יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק כא, הלכה א: הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם: אִם הָיָה מִינוֹ יָדוּעַ... הֲרֵי זֶה קָנָה; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ – לֹא קָנָה.

המוכר לחברו דבר שאינו ברור מצד עצמו או שמידתו אינה ידועה ('דבר שאינו מסויים'), הרי זו אסמכתא (הקנאה ללא גמירות דעת) ולא קנה, כדברי הרמב"ם להלן (ה"ג) שהאומר לחברו "כל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך... אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח שהרי אינו יודע מה שיש בו תבן או זהב ואין זה אלא כמשחק בקוביא".

וכתב הסמ"ע (חו"מ סי' רט ס"ק ב) שהרמב"ם לשיטתו שהמשחק בקוביא פסול לעדות כי אסמכתא אינה קונה והרי זה גזל (ראה כס"מ הל' עדות פ"י ה"ד). ואף הראשונים הסוברים שהמשחק בקוביא אין בו אסמכתא, מודים שהקנאת דבר שאין מינו ידוע הוא אסמכתא כי במשחק בקוביא ששניהם אינם יודעים על מה לסמוך, אנו אומרים שגמרו בדעתם ומקנים זה לזה, אבל כאן שהמוכר יודע מה הוא מוכר אך הקונה אינו יודע מה הוא קונה, לא סמכה דעתו של הקונה.

ולפי זה כתב ה'מקור חיים' (סי' תמח ס"ק ט) שבמכירת חמץ "צריך לפרש כל מין חמץ שבחדר, אבל אם כותב סתם הוי כמוכר דבר שאין מינו ידוע, שהמכר בטל".

אך ה'אבני נזר' (או"ח סי' שמב ס"ק ב) סובר שגם אם כותב שמוכר 'כל מה שיש בבית' – מכירת החמץ חלה, כי מנהגנו שהמכירה היא על פי שומת שלשה אנשים ורק כאשר הקונה אינו יודע האם קונה תבן או זהב אין דעתו סומכת, אבל אם המכירה נעשית על פי קביעת שמאים ואם יתברר שקנה זהב ישלם דמי זהב ואם הוא תבן יתן דמי תבן, הקנין חל.

והגר"ע איגר (תשובות מהדו"ת סי' ז) הורה שאם כתב 'כל חמצי בבית מכור לך', המכירה חלה גם ללא פירוט, כי 'חמץ' נחשב כמין מסוים.

ובספר 'באר יצחק' (סי' ו) הוסיף:

המנהג הוא למכור את החמץ ב'בית דין חשוב', ולכן אין המכירה נחשבת אסמכתא והקנין חל (לעיל פי"א הי"ג. וראה כס"מ שם בשם הרשב"א שב"ד חשוב היינו חשוב להפקיע ממון כגון מומחה לרבים, אף שאינו סמוך) כי אין אדם משטה בבית־דין אלא גומר בדעתו לקנות (ר"ן נדרים כז,ב).

כיצד מכר עשיו ליעקב 'דבר שלא בא לעולם'? יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק כב, הלכה ו: וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל, שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוּדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ – מִמְּכָרוֹ קַיָּם, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו.

למרות ש"אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם" (לעיל ה"א) – מכיון שהצייד עני שאין לו מה לאכול, תקנו חכמים שיוכל להקנות מה שעדיין לא ניצוד, 'משום כדי חייו'.

וכתבו הגאונים (הובא בנמוק"י ב"מ טז, א) שתקנת חכמים הייתה דווקא כשמוכר את "מה שתעלה מצודתי מן הים היום" שהוא דבר מועט, ואת זאת התירו 'משום כדי חייו', אבל אם אמר "מה שתעלה מצודתי של חודש או של שנה, אין כאן משום כדי חייו" ואינו יכול למכור.

לפי זה, אין הכוונה שמוכר את מה שתעלה מצודתו דווקא באותו יום, אלא יכול למכור גם מה שיעלה ביום אחר, "ולא אמרו היום אלא לשלול מה שיעלה במצודתו שלשים יום או שנה שהוא יותר מכדי מחיית יום אחד, אבל מחיית יום אחד בכל מציאות שיהיה – קיים" (אור החיים, תולדות, כה, לא).

לפי זה מבאר ה'אור החיים' איך מכר עשיו ליעקב את הבכורה אף ש"יש בה פרטים שאינם במציאות אלא במות אביו, והם דברים שלא באו לעולם. וכפי תורתנו הקדושה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם"?

אלא התשובה טמונה בדברי יעקב "מכרה כיום את בכורתך לי" (תולדות שם) ומשמעו 'כדין כיום', היינו כצייד שיכול למכור דבר שלא בא לעולם בכמות של יום אחד כאשר מדובר בכדי חייו, וכן כאן - עשיו בא מן השדה "והוא עייף" (שם, שם כט), ויתרה מזו, אמר "הנה אנכי הולך למות" (שם, שם לב) – "ואין לך תקנת משום כדי חייו גדולה מזו" ולכן היה יכול למכור את הבכורה, למרות שהיא 'דבר שלא בא לעולם', כי אצלו הרי זה 'כדי חייו' כמו צידת יום אחד אצל הצייד העני שאין לו מה לאכול.

המחיר כראיה יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק כז, הלכה ג: הַמּוֹכֵר אֶת הָעֵל – מָכַר אֶת הַפֵּרָה; מָכַר אֶת הַפֵּרָה – לֹא מָכַר אֶת הָעֵל . . וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

בהלכה זו נחלקו תנאים (ב"ב עז, ב): לדעת רבי יהודה, התשלום שנקבע עבור המקח משמש כהוכחה מה נכלל במקח, כגון: האומר לחברו, מכור לי צמד בקר במאתיים זוז, מאחר וידוע לכל ששוויו של הצמד בלבד רחוק מסכום זה, מוכח מהמחיר שהכוונה היתה לצמד ולבקר יחד. אך לדעת חכמים אין הדמים מהווים ראיה, וכן פוסק הרמב"ם.

מאידך, בגמרא (ב"ק מו, א) נאמר שהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן ואינו ראוי לחרישה, ומתעורר ספק האם מטרת המכירה היתה לצורך חרישה והרי זה מקח טעות או

שהמכירה היתה לצורך שחיטה ואין כאן טעות, ניתן לברר זאת באמצעות המחיר ששולם עבור השור – האם היה זה מחיר של שור לחרישה או מחיר פחות מזה של שור לשחיטה, הרי שניתן להכריע על ידי סכום הדמים מה היתה מטרת הרכישה, ומדוע כאן "אין הדמים ראיה"?

והביאור:

סכום המקח יכול לשמש כבירור רק כאשר אינו סותר ללשון המפורשת שנאמרה בשעת המקח, כגון במוכר שור ואין ידוע אם לחרישה או לשחיטה, שבשעת המכירה דובר על 'שור' ומלשון זו אין הוכחה אם מדובר בשור לחרישה או בשור לשחיטה, ובמקרה כזה סכום המקח מהווה בירור והוכחה.

אך בנידון דידן, הרי בשעת המקח נאמר 'צמד', ומשמעות המילה היא צמד בלבד ולא צמד עם בקר, ולכן אין בכוח הדמים להכריע שהכוונה היתה לצמד עם בקר בניגוד למשמעות הפשוטה של הנאמר בשעת המקח.

(חידושי הרמב"ן ב"ב צב, א. וראה חידושי הגר"ח על הש"ס סי' רצ)

מתנה בשבת ויום טוב — שבת קודש כ"ח אלול ה'תשע"ה

הלכות מכירה פרק ל, הלכה ז: הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ — מַעֲשָׂיו קַיָּמִין.

איסור נתינת מתנה בשבת נלמד מהנאמר בגמרא (ביצה לז, א) שאסור להקדיש בשבת "גזירה משום מקח וממכר". ופירש רש"י (שם ד"ה משום) שדומה למקח וממכר "שמוציאו מרשותו לרשות הקדש". ואיסור מקח וממכר נלמד מהפסוק "ממצוא חפצך ודבר דבר". ועוד, שיכול לבוא לידי כתיבת שטרי מכירה. וכיון ש"הקדש דומה למתנה שיוצאה גם כן לגמרי מרשותו לרשות חברו", לכן "אסור ליתן שום דבר במתנה לחברו בשבת" (שו"ע אדה"ז או"ח סי' שו סט"ו).

ולפי זה, כתבו ה'מגן אברהם' (או"ח שם סקט"ו) ואדה"ז (שם): "הנוהגים ליתן כלים במתנה לחתן הדורש - לא יפה הם עושים", אך הוסיפו בשם ה'מרדכי', שלצורך מצוה (כגון, לתת חמץ בפסח לנכרי כדי לא לעבור עליו ב'בל יראה' - או"ח סי' תמד ס"ד) או לצורך שבת ויום טוב מותר.

וכתב ה'חתם סופר' (בהגהות לשו"ע או"ח סי' שו) היות ולצורך מצוה מותר לתת מתנה בשבת, לכן "לרב הדורש, אין ספק [שמותר] משום דהוי דורון לחכם, וכבוד התורה ותפארת וחיבוב המצוה". ועוד: "רוב פעמים כבר יחדו הכלים מערב שבת מה שרוצים לשלוח מחר לחכם, וכיון שהפריש כבר יצא מרשות בעליו, משום דכתיב 'בפיך - זו צדקה', ואם כן מה שנותן אחר־כך בשבת אינו אלא לפרסומי מילתא".

והנה, ב'הר צבי' (ח"א סי' קכו) הביא מ'המקנה' (קדושין קו"א סי' סה) שהאיסור הוא על המקבל ולא על הנותן, ולכך נוטה גם ה'תהלה לדוד' (ח"ג סי' מה סק"ט). אך העיר מדברי הרמב"ם כאן, שהאיסור הוא על הנותן. וכך הוא גם לשון אדה"ז (הנ"ל): "אסור ליתן שום דבר במתנה לחברו בשבת".

יתירה מזו: לדעת ה'משיב דבר' (ח"א סי' כז) האיסור הוא רק על הנותן, ואינו דומה למכר ש"האיסור על שניהם בין על המוכר בין על הקונה, שהרי שניהם נותנים זה נותן מעות וזה מקחו, מה־שאין־כן מתנה אין איסור כי־אם על הנותן ולא על המקבל, שהרי דומה לזוכה מן ההפקר דשרי בפשיטות".

בס"ד. ערב ראש השנה, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

[לאחרי התרת נדרים, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לעדה שלימה דהמתירין:]

"יישר כח". כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

* * *

[לאחרי קבלת הפ"נ הכללי - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

ימלא השי"ת משאלות לב כל אחד ואחת בתוך כלל ישראל, ויברך אותם, שהרי כל המברך את ישראל מתברך בברכתו של הקב"ה[1], שהיא באופן של תוספת מרובה על העיקר[2].

וימלא השי"ת משאלות לב של אלו שאודותם כותבים כאן, הן בהענינים שנכתבו, הן בהענינים שהיו צריכים לכתוב, וכפי שהקב"ה יודע מה שהיו צריכים לכתוב.

יתן השי"ת לכל אחד ואחד ומשפחתו שליט"א - כתיבה וחתימה טובה, שנת אורה, שנת ברכה ושנת גאולה, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

---

1) ראה סוטה לח, ב.

2) ראה ב"ר פס"א, ד.

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום – כ"ב־כ"ח אלול ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקָּח[4], אֲפִלּוּ תְּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9]. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לִידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].

13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הָיָה שְׁטַר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׁכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ הַשּׁוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21]. לְפִיכָךְ, אִם[22] תְּבָעוֹ הַמַּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23] וְטָעַן שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׁכִּיר מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׁוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל

עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֹנֶס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30]**
2 **חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא**
3 **בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזַק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ**
4 **לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר**
5 **מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.**

29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

6 **ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ**
7 **הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ**
8 **כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאֹנֶס: בִּרְצוֹנִי**
9 **מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - הֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֹנֶס**
10 **שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֹנֶס עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי**
11 **מוֹכֵר.**

33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

12 **ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר**
13 **שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם;**
14 **שֶׁהָאֹנֶס אֹנֶס עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא**
15 **אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.**

35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

16 **ח. הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] -**
17 **הֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה:**
18 **הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה,**
19 **וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא**
20 **מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה**
21 **הָאֹנֶס לְעוֹלָם - הֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ**
22 **מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח

מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

1 **א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין**
2 **שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן[2], בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה**
3 **הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה;**
4 **וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
5 **מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[3].**

2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא־מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). 3) פרק ו.

6 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[4] בְּשֶׁקָּנָה[5] בְּדֶרֶךְ מִן**
7 **הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[6], וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת**
8 **הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה[7], וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם**
9 **נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה -**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
11 **הִיא[8], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ[9], וְכָל**
12 **אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.**

4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). 5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. 6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על־מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן־משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא־מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) "אף־על־פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

13 **ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל**
14 **מְנָת[10] שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה**
15 **בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ**
16 **הַיּוֹם[11]; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה.**
17 **אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ[12] עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם**
18 **בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת**
19 **זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם**
20 **אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם**
21 **הַתְּנַאי[13] - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל**
22 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על־מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

23 **ד. לְפִיכָךְ[14], הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן[15] לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם**
24 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם**
25 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ[16] עֵרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ**
26 **הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ[17];**
27 **וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִכְפֹּל**
28 **הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.**

14) בבא־מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. 16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד

ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

1 **ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע[18] מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת**
2 **הַשְּׁטָר[19], וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
3 **תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן**
4 **הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[20].**

18) משנה בבא־בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 19) הלוה פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שליש. 20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד־משנה).

5 **ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל**
6 **פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה**
7 **כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא**
8 **יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ;**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל**
10 **הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָמַר וְהִקְנָה[21];**
11 **שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא**
12 **יִהְיֶה.**

21) בבא־מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

13 **ז. כָּל הָאוֹמֵר[22] 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[23] - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא**
14 **כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה**
15 **מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
16 **קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה**
17 **קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב־ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה). 23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

18 **ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ[24] בִּשְׁעַת**
19 **הַמְּכִירָה[25] שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לֵילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי[26], אוֹ**
20 **מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת[27] חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ[28]**
21 **- הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי[29]. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר**
22 **אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ[30]**
23 **לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיַּע לוֹ לְהַעֲלוֹת[31]**
24 **אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים,**
25 **וְתַחֲזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא**
26 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
27 **בָּהֶן.**

24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. 25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). 26) קידושין נ. 27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". 28) כתובות צז. 29) אף־על־פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל־שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף־משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). 30) קידושין נ. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. 31) [כן גם בלחם־משנה ומשנה־למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד־משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך]. 32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד־משנה).

28 **ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם[33], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ**
29 **שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין**
30 **הַדְּבָרִים[34] שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא**
31 **נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב**
32 **אֵינָן דְּבָרִים.**

33) קידושין מט: 34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

33 **י. מִי שֶׁהִקְנָה[35] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן**
34 **מֶקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ**
35 **לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמְכָרוֹ**
36 **לְאַחֵר[36], אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בִּזְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ -**
37 **לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[37] שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ**
38 **הַמֶּקָּח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת[38] - הֲרֵי**
39 **הַמֶּכֶר קַיָּם[39], וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה[40].**

35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על־מנת להקנות". ועיין מגיד־משנה. 36) שאף־על־פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר־כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי.

שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה־למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על־מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן־האזל. 37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. 38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. 39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:) שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה־שאין־כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן]. 40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על־מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזלן (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף־על־פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מָכַר קַרְקַע[41] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת[42] תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר[43]. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ[44] מִדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חַיֵּב עַצְמוֹ בִּתְנַאי זֶה[45].

41) בבא־מציעא סה: 42) ולא קצב לו זמן. 43) [אף־על־פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על־מנת שיחזירהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית (׳ערוך השלחן׳ סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. 44) בבא־מציעא שם. 45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין ׳טור׳ שם.

יב. מַעֲשֶׂה[46] בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצִר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ[47], וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם[48]. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[49] שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶשִּׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בבא־מציעא סז. 47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. 48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). 49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אַסְמַכְתָּא[50] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[51] עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב[52] - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס[53] זְכֻיּוֹתָיו[54] בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס[55].

50) נדרים כז. 51) אף־על־פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) — אף־על־פי־כן צריך כאן בית־דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית־דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית־דין (כסף־משנה). 52) בפירוש המשנה (בבא־בתרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית־דין של סמוכים. 53) שימסור. 54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. 55) שם במסקנא.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבָרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי[56] מִלְּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף־משנה.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב[57]; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: ׳הֱווּ עָלַי עֵדִים[58] שֶׁאֲנִי חַיָּב לִפְלוֹנִי מָנֶה׳, אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר[59]: ׳הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה׳, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים[60], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: ׳הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר׳[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר ׳אַתֶּם עֵדַי׳; הוֹאִיל וְאָמַר ׳בִּשְׁטָר׳ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר ׳הֱווּ עָלַי עֵדִים׳, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[62]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" — חייב, וכשיטת הרי"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא־בתרא קמט. בענין איסור גיורא שיש

קנין אודיתא (= הודאה), אף־על־פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. 58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמט אחר־כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. 59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו־תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא־בתרא קעה: "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". 60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד־משנה, ושו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). 61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". 62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף־על־פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם־משנה כאן).

1 **טז. חַיָּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב[63], כְּגוֹן שֶׁאָמַר:**
2 **הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת[64] חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה[65]**
4 **הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּי[66] שֶׁנִּתְּנוֹ בְּמַתָּנָה. וְכֵן**
5 **הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. 64) בכ"י תימן: "ולכסותך". 65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף־על־פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה־למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. 66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

6 **יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ[67] שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ**
7 **- חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר**
8 **דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה[68].**

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה־למלך), ומתרץ שגם לריש לקיש שאי־אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם־משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

9 **יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא[69],**
10 **כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ[70] מֵאָה**
11 **דִּינָרִין, וְאַחַר שֶׁחַיָּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ[71], שֶׁכָּל**
12 **זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל**
13 **לוֹ[72] מֵעַכְשָׁו[73], וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי**
14 **תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחַיָּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ[74] הָיוּ**
15 **עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין,**
16 **וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.**

69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). 70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". 71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף־על־פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם־משנה). 72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). 73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם־משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. 74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן־משפט סימן רז, סעיף טז).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה[2] לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[3]: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּן לְהִשָּׁבוֹן[5]. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה[6] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

2) משנה בבא־מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". 3) ברייתא שם. 4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". 5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. 6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדזבינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה[7] וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת[8] בְּשָׁוֶה[9]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ[10], אוֹ שָׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ[11], אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[12], אוֹ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקָח[13], וְחַיָּב הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ[14] לַמִּתְאַנֶּה.

7) משנה בבא־מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג: 8) ששית. 9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. 10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. 11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראיה לדבריו (מגיד־משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. 13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. 14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הָיְתָה[15] הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה[16] בְּכָל שֶׁהוּא[17], כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה[18] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם[19]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ[20].

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא־מציעא נ:). 16) פחות משתות. 17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. 18) המגיד־משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם־משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד־משנה. 19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. 20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה[21] יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה[22] - בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[23], אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָח[25], אֵין הַמְאַנֶּה[26] חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה[27]. הָיְתָה פְרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לְפְרוּטוֹת[28].

21) בבא־מציעא נ: 22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. 23) משנה בבא־מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על־ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף בבבא־בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. 24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו

האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד־משנה וכסף־משנה לפי שיטת הרי"ף ורבינו). 25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוסי רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד־משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. 26) כרב כהנא (בבא־מציעא נה.) שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. 27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא־מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). 28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

1 **ה. עַד מָתַי[29] יִהְיֶה לוֹ לַחֲזוֹר[30] וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה[31] אוֹ**
2 **לְבַטֵּל הַמֶּקָח?[32] עַד כְּדֵי[33] שֶׁיִּרְאֶה[34] לְתַגָּר[35] אוֹ**
3 **לִקְרוֹבוֹ[36]. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר[37] מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שְׁוֶה**
4 **מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר[38].**

29) משנה בבא־מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). 32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. 33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:) "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

5 **ו. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח**
6 **בְּיָדוֹ[40] וּמַרְאֶהוּ[41]; אֲבָל הַמּוֹכֵר[42] חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה**
7 **לְעוֹלָם[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח[44], שֶׁאֵינוֹ**
8 **יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר[45] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכַּר**
9 **בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ[46], אִם הָיָה הַמֶּקָח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ**
10 **שִׁנּוּי וְהוּא כֻּלּוֹ שָׁוֶה[47], כְּגוֹן פִּלְפְּלִין[48] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
11 **- הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר**
12 **שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.**

39) בבא־מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא.) עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. 41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו, ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא.) שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד־משנה). 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל. 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

13 **ז. וְכֵן[49] אִם נוֹדַע[50] שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה**
14 **וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.**

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

15 **ח. כְּשֵׁם[51] שֶׁהוֹנָיָה לְהִדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל**
16 **פִּי[52] שֶׁהוּא בָּקִי[53]. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה[54],**
17 **כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת[55].**

51) משנה בבא־מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וויתר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם־משנה].

18 **ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים**
19 **וַאַרְבָּעָה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצֵרְפָהּ[56] בְּעֶשְׂרִים דִינָר[57] אוֹ**
20 **בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה[58] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה.**
21 **הָיָה יָתֵר עַל זֶה[59] - בָּטֵל הַצֵּרוּף[60]. פָּחוֹת מִכָּאן[61] -**
22 **מְחִילָה[62].**

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משויו של המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. 59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות משתות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

23 **י. וְכֵן[63] אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה[64] שְׁתוּת[65], וְהָיוּ**
24 **מוֹצִיאִין[66] הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן[67] וְלֹא בְּמִשְׁקָל[68] - מַחֲזִיר**
25 **הַהוֹנָיָה.**

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא:

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר[69] אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים[70] - עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְשֵׁלְחָנִי[71]; בַּכְּפָרִים[72], שֶׁאֵין הַשֵּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת[73]. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֹסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ[74] אֶלָּא הַשֵּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין[75] לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזֹר עַד שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ[76], אִם לֹא הָיָה מַכִּיר[77] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקַח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[78].

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד־משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שוויה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ[79], אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ[81]. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל[82] לְהַחֲזִירָהּ[83] לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ[84] מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף־על־פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על־ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד־משנה שם בשם רב האי). וראה באבן־האזל]. 81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב־יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על־ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ[85], שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח[86] בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק[87] לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר[88]: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׁכָּר?[89]

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פי"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא־בתרא פג־פד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא־הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל־שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וְכֵן[90] מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע[91], וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ[92] - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[93], וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח־המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[94], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשִׁמּוֹנֶה[95] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר[96] הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה[97]; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח[98] וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוּקַר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקַר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזַל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא

שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה (הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל־שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שוויו של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

1 **א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ**
2 **מַחַט בְּשִׁירַיִים אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה**
3 **רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירַיִים. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת**
4 **בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ**
5 **אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.**

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

6 **ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַץ מְמָעוֹת[6]**
7 **וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8]**
8 **בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. וְהוּא**
9 **הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בְּשִׁתַּיִם,**
10 **שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי**
11 **תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאֲלוּלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ**
12 **הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.**

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

13 **ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה -**
14 **יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתָם[14];**
15 **שֶׁאֵין יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין**
16 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16];**
17 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל בִּמְפֹרָשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל**
18 **תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].**

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

19 **ד. כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
20 **נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל**
21 **מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלָיו**
22 **הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי**
23 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת**
24 **שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלָיו**
25 **הוֹנָיָה.**

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

26 **ה. הַנּוֹשֵׁא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה.**
27 **כֵּיצַד? חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי**
28 **מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].**

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

1 **ו. וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ**
2 **בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרֵעַ**
3 **בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיָּפֶה בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27]**
4 **אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוְיָן[28]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח**
5 **שְׁכַר הַכַּתָּף[30], וּשְׁכַר הַחַמָּר[31], וּשְׁכַר פֵּנְדָּק[32]; אֲבָל**
6 **שְׁכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ מוֹסִיף[34]**
7 **אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וָכָךְ**
8 **אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר.**

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב. 25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. 27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. 30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

9 **ז. הָעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת**
10 **אָחִיו[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָה[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה**
11 **בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40]; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].**

36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. 39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

12 **ח. אֵלּוּ דְבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44],**
13 **וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר**
14 **שָׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר[47] אוֹ שָׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן**
15 **הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה**
16 **מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ**
17 **לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא**
18 **לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; 'עֲמִיתֶךָ' - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].**

42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

19 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל**
20 **הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין**
21 **בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין**
22 **בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין**
23 **בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֵית דִּין[60],**
24 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].**

53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל

לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת[62] - הֲרֵי זוֹ מְחִילָה, כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטֵל הַמֶּקַח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָיָה[63] - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64] חָמוּר מֵהֶן[65].

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66] שֶׁל יְתוֹמִים שִׁוֶּה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הַהֶדְיוֹט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמִּטַּלְטְלִין[71] - הֲרֵי הֵן כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - נִקְנֶה מֶקַח, וְאֵין מַחֲזִיר כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקַח; שְׁתוּת - קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׂמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל.

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בְּנִכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׁכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בִּשְׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה.

טו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שְׁכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָּהּ זְרִיעָה הָרְאוּי בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע[82], אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין

אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

1 **יז. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם**
2 **אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׁכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ**
3 **בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׁוֹכֵר בֵּין**
4 **שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ**
5 **לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].**

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

6 **יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן**
7 **שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֵאֹרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר**
8 **חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל**
9 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר**
10 **לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].**

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

11 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ**
12 **וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה**
13 **לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר[3] - מֵתָּר[4]. אֲבָל[5] בֵּית**
14 **דִּין חַיָּבִין[6] לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים[7] וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין[8] לְכָךְ.**
15 **וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד[9] מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה,**
16 **אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ[10] לָהֶם בִּשְׂכָרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר**
17 **הַמּוֹכֵר[11] יָתֵר עַל שְׁתוּת[12].**

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. 5) בבא־בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית־הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא־הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית־הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית־דין. 11) בבא־בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

18 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי**
19 **נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין[14],**
20 **כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה[15] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין**
21 **לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה.**

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבבא־בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד־משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא־בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

22 **ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין[16] פַּעֲמַיִם בְּבִיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר**
23 **הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׂכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן**
24 **בַּקֶּרֶן בִּלְבָד.**

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

25 **ד. אָסוּר[17] לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18] בִּדְבָרִים**

1 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר,
2 וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל.
3 וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה[19], מֻתָּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

4 ה. אֵין אוֹצְרִין[20] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ
5 יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ
6 מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
7 בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר
8 לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ[22] אוֹצָר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה בריי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא־מציעא לח.).

9 ו. מֻתָּר לְאַצֵּר[23] פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[24]: עֶרֶב שְׁבִיעִית,
10 וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי[25] בַּצֹּרֶת[26] - אֲפִלּוּ
11 קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאָרָה[27] בַּשְּׁעָרִים.
12 וְכָל הַמַּפְקִיעַ[28] שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ
13 בְּמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

23) בבא־בתרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל השישית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:) נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

14 ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי
15 נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבָלִין[30], כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר
16 לְאַצֵּר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31], וּלְהוֹצִיא אוֹתָן[32] מִמָּקוֹם
17 לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין[33].

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

18 ח. אֵין מוֹצִיאִין[34] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
19 יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ
20 אוֹ לְסוּרְיָא[35], וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה[36] לִרְשׁוּת מֶלֶךְ
21 אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד־משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא־קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

22 ט. רַשָּׁאִין[37] בְּנֵי הָעִיר לָקֹץ לָהֶם שַׁעַר[38] לְכָל דָּבָר
23 שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם[39], וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם[40] לְכָל
24 מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

37) מותרים. ברייתא בבבא־בתרא ח: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

25 י. רַשָּׁאִין[41] אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת[42] לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא
26 יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָזֶה, וְכָל
27 מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

41) תוספתא (בבא־מציעא פי"א) וכן הוא בגמרא בבא־בתרא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

28 יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[43] בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם
29 חָשׁוּב לְתַקֵּן[44] מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵי
30 יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין
31 הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם[45], וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ
32 וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי[46], אֶלָּא אִם כֵּן
33 הִתְנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד
34 לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם - מְשַׁלֵּם.

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא־בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד־משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף־על־פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף־משנה).

35 יב. כְּשֵׁם[47] שֶׁהוֹנָיָה בְּמָקָח וּמִמְכָּר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה
36 בִּדְבָרִים[48]; שֶׁנֶּאֱמַר[49]: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ
37 וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ[50] - זֶה הוֹנָאַת דְּבָרִים[51].

47) משנה (בבא־מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. 49) ברייתא (שם). 50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. 51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

1 **יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה[52] - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר**
2 **מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר**
3 **לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ[53]! הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה**
4 **- לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא**
5 **וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הָיוּ חֲלָאִים**
6 **וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא**
7 **יֹאמַר לוֹ כְּדַרְכְּךָ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ**
8 **כִּסְלָתֶךָ[54], זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד.**

52) ברייתא שם, כלשון רבינו. 53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כי־אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). 54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

9 **יד. הָיוּ חַמָּרִין[55] מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם:**
10 **לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תְּבוּאָה[56]**
11 **מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה[57] עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר**
12 **לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה?**
13 **אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים**
14 **הַלָּלוּ[58].**

55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. 56) ויש בזה משום בושה לפלוני זה או לחמרים אלו. 57) בבא־בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד־משנה]. 58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

15 **טו. כָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים -**
16 **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה**
17 **הוֹנָיַת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנָיַת מָמוֹן[60]. הָא**
18 **לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין:**
19 **מִשּׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[61], וּמִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ**
20 **אִישׁ אֶת אָחִיו[62], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[63].**

59) שם נט: 60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב־רנג. 61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). 62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד־משנה ובלחם־משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת רי"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. 63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

21 **טז. וְכֵן אִם לְחָצוֹ[64] וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה**
22 **לָאוִין: מִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְלֹא**
23 **תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[65], וּמִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[66].**

64) שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. 66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

24 **יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנָיַת דְּבָרִים**
25 **אַף בְּהוֹנָיַת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנָיַת מָמוֹן אַף**
26 **בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים?[67] מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם**
27 **בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם[68], וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים**
28 **בְּפֵרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ[69].**

67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. 68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. 69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו

עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא־הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

יח. גְּדוֹלָה[70] הוֹנָיַת דְּבָרִים מֵהוֹנָיַת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[71], וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[72], וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ[73]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[74] בְּהוֹנָיַת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב[75]. הָא לָמַדְתָּ[76]: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ[77]. וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנָיַת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲנִי יְיָ.

70) שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72) אי־אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73) שם, בשם רבי אלעזר. 74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. 76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77) "שאין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף־על־פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא־קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה'ספרי') ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה[2], בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא[3] - חוֹזֵר[4] לְעוֹלָם[5]; שֶׁאֵין הוֹנָיָה[6] אֶלָּא בְּדָמִים[7], אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר[8].

2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). 4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי־אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוויתור ומחילה.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד[9] אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה[10] - נִקְנָה הַמֶּקָּח[11], וּמַחֲזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[12]. וְכֵן[13] אִם נִמְצְאוּ[14] הַמָּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ[15] - חוֹזֵר[16]. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[17] שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר[18], שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

9) ונתאנה המוכר. 10) ונתאנה הלוקח. 11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושיו בבבא־בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף־משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף־משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14) קידושין מז. 15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם־משנה). 16) לתבוע החסר לו. 17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד[21] אוֹ בְהֵמָה אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָּח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע[22] בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[23]; שֶׁזֶּה מֶקַּח טָעוּת הוּא[24]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָּח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[25] אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד־משנה). 21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). 24) בבא־מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא

על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם[26]. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי שֶׁוֶּה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו אִסָּר[27] - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי[28], וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הֵילָךְ אִסָּר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֵפֶץ שָׁלֵם אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ[29] לִקַּח פְּחַת הַמּוּם - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְּנֶה אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ.

26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. 27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. 28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). 29) אף־על־פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא־מציעא נ: ד"ה ואילו).

ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה[30] שֶׁהוּא מוּם שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מָקָח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ[31], אֶלָּא אִם פֵּרֵשׁ[32]. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סָתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמֵךְ[33].

30) דבר שבהגיון הוא. 31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוו קפידיה קפידא". 32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. 33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא־מציעא פג. ובבא־בתרא ב.

ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם[34], אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמֶקָּח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו[35] עַד כָּךְ וָכָךְ, קַבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה[36].

34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. 35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. 36) למעלה פרק יג הלכות ג־ד.

ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ[37], וּמָצָא בָהּ מוּמִין גְּלוּיִים וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין[38], וְלֹא הָיָה בָהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר[39]: כְּשֶׁרְאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי[40].

37) בבא־מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. 39) מדברי הרי"ף שם. 40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר־כך (רש"י שם).

ח. כֵּיצַד?[41] פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא[42], חִגֶּרֶת הִיא[43], נַשְׁכָּנִית הִיא[44], רַבְצָנִית הִיא[45], וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית בִּלְבַד אוֹ נַשְׁכָּנִית[46] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת[47]; הָיוּ בָהּ כָּל הַמּוּמִין[48] שֶׁמָּנָה - אֵין זֶה מֶקָּח טָעוּת. וְכֵן אִם הָיְתָה חִגֶּרֶת[49] וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִוֶּרֶת - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.

41) כן הוא בגמרא שם. 42) מום גלוי. 43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. 44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. 45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא־מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי־ניכרים. 46) כלומר, היו בה מומים בלתי־גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. 47) כמו שהסביר רבינו למעלה. 48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף־משנה). 49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הֵרְאָה לוֹ הַמּוּם[50] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ[51] וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי][52], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה[53] נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ כֻּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מֶקָּח טָעוּת.

50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. 51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). 52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. 53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף־על־פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום־טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף־על־פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף־משנה.

י. וְכֵן[54] הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גִּדֶּמֶת[55] הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית[56] הִיא, וְלֹא הָיָה בָהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין[57] שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפִּית[58] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

54) ברייתא שם. 55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. 56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). 57) הגלויים. 58) מום בלתי גלוי.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר[59], שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמֶקָּחוֹ בְּוַדַּאי[60], אוֹ קָרוֹב לָהּ[61] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[62]; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד־משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד[63] אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְהֵן[64] הַנִּקְרָאִין סִמְפּוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סִמְפּוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאָהוּ[65]; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה[66], כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר[67] אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב[68], אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[69] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[70], אֶלָּא לִמְלָאכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נז. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן־העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע[71] אוֹ חֳלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה[72] אוֹ מְשֻׁעֲמָם[73] - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמְּגֹאָלִים - הֲרֵי זֶה מוּם; מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶגֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִסְטִים מְזֻיָּן[74] - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֻּלּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא[75] מְכֻתָּב לַמַּלְכוּת[76] - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב[77] אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת[78], אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד[79], אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא־מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא־בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד־משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסויימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. הַמּוֹכֵר[2] זֶרְעוֹנֵי גִנָּה[3], שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זֶרְעוֹנִים נֶאֱכָל לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[4] שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֶזְקָתָן לִזְרִיעָה[5]. וְהוּא שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן[6]; אֲבָל אִם לָקְתָה הָאָרֶץ בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[7]; שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש

ב. מָכַר לוֹ[8] זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין[9], כְּגוֹן חִטִּים[10] וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. אֲפִלּוּ הָיָה זֶרַע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם[12] קוֹנִין אוֹתָהּ לִזְרִיעָה; הוֹאִיל וְאוֹכְלִין[13] אוֹתָהּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לְזֶרַע - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[14]. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה[15] וְלִצְבִיעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מִכָּאן[16] אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מֶקָּח, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם, וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר לִי מֶקָּחִי לְכָאן! אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטַפֵּל[17] לְהָבִיא מִמְּכָרוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ שָׁם. וַאֲפִלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ[18] - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר[19]. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ, וְנִמְצָא שָׁם בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָּח בְּמוּמוֹ לַמּוֹכֵר[20].

16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד־משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). 18) שיש בו מום (כסף־משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם־משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. 20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

ד. הַלּוֹקֵחַ מֶקָּח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאַחַר כָּךְ אָבַד אוֹ נִגְנַב - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21], עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָּח לַמּוֹכֵר. וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת אֹרֶךְ הַזְּמַן[22] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר[23] וְלֹא הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵח.

21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22) בכתב־יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. 23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

ה. הַמּוֹכֵר[24] שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא[25] נַגְחָן[26] - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה וְלַחֲרִישָׁה[29]; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ[30] שֶׁהוּא קוֹנֶה לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד[31] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת[32], וְחוֹזֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. 27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתרץ שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:) שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

ו. הַמּוֹכֵר[33] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לִטְבִיחָה[34], וּשְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[35], אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי[36] שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה[37] כְּשֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[38], שֶׁהַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר[39]

קֹדֶם שֶׁיּוּדַע לוֹ[40] הַמּוּם הָרִאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט[41] אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם[42] שֶׁיּוּדַע לוֹ הַמּוּם [הָרִאשׁוֹן] - מַחֲזִיר הַמֶּקַח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם[43] שֶׁעָשָׂה.

33) חולין נ־נא, וכתובות עו: 34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. 35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). 36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. 37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי־אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. 38) מהדין הקודם. 39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. 40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם־משנה). 41) אחרי שעמדה לשחיטה. 42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייוודע לו מחזיר המקח" וכו'. 43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

ז. קָנָה[44] בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָלוּק[45], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מֵחֲמַת הַקְּרִיעָה[46] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים[47]. תְּפָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם, אִם הִשְׁבִּיחַ[48] - נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה[49] מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 45) כתונת. 46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. 47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[50] לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים - מַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[51]. וְאִם הָיָה חָצֵר[52] וְדָר בָּהּ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

50) בבא מציעא (סו־סז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. הַמּוֹכֵר[53] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמֶּקַח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם[54] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [כֵּיצַד[55]?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת[56], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻּלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ[57] שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַגְּבֵלָה[58], וְיַחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַרְסוּר, שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה וְאֵינוֹ מַשְׁהֶה הַמֶּקַח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - הֲרֵי הַסַּרְסוּר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה, וְיִפָּטֵר[59]. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר[60] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, וְיִהְיֶה הַסַּרְסוּר מַחֲזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה[61], הוּא הַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[62]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את

הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר[63] וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ[64] שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ[65] לְמֻמְחֶה[66]: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[67]; וְהַנִּשְׁאָר[68] מִן הַבָּשָׂר בְּיַד הַלָּקוֹחוֹת - יִקַּבֵּל[69], וַיַּחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל[70], וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל - יַחֲזִיר אֶת הַבָּשָׂר לַטַּבָּח[71], וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. 69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרנו לגוים. וראה למעלה בדין בכור.

יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ[72] בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנָכְרִים, אוֹ שֶׁהֶאֱכִילוֹ לִכְלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי הַטְּרֵפָה[73], וַיַּחֲזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[75].

72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. 75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ[76] וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּרוֹת וְנִמְצְאוּ טְבָלִים[77], יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ[78] - מַה שֶּׁאָכַל אָכַל, וַיַּחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כָּךְ הוּא דִינוֹ[79], בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת[80] בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד[81]. אֲבָל הַמּוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[82]: אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין - מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן - אָכַל, וְאֵין הַמּוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם[83]. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[84] - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל[85].

76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. 77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרי(ן) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

א. אַרְבַּע[2] מִדּוֹת[3] בַּמּוֹכְרִין[4]: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[5] - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַמּוֹכֵר[6]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת[7] - הַמּוֹכֵר[8] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַלּוֹקֵחַ[9]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[10], יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אַף עַל פִּי[11] שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא

1 רָעוֹת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וְהַרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת[12]
2 - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחֲזִיר
3 אוֹנָאָה.

2) משנה בבא־בתרא פג: 3) דינים נפרדים. 4) במקח וממכר. 5) ואף־על־פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן־משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. 6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף־על־פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד־משנה). 7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. 8) שהוא המתאנה. 9) שהוא המאנה. 10) במשנה, שם. 11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. 12) אף־על־פי שעל־ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פי"ב ה"ד).

4 ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים[13] שְׁחַמְתִּית[14] וְנִמְצֵאת לְבָנָה[15],
5 לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְתִּית; עֵצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל
6 שִׁקְמָה[16], שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת; יַיִן וְנִמְצָא
7 חֹמֶץ, חֹמֶץ[17] וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר
8 בּוֹ[18]; שֶׁאֵין זֶה הַמִּין[19] שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כֹּל
9 כַּיּוֹצֵא בָזֶה[20].

13) משנה, שם. 14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא־בתרא פד.). 15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. 16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמיז (רבינו בפירוש המשניות בבא־בתרא פרק ב משנה יא). 17) אף־על־פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). 18) שזה מקח טעות גמור. 19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. 20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

10 ג. הַמּוֹכֵר[21] יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנָּיו[22],
11 וְהֶחְמִיץ מִיָּד[23] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[24]. וְאַף עַל פִּי
12 שֶׁאָמַר לוֹ[25]: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ[26]. וְאִם יָדַע[27]
13 שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת[28]. מָכַר לוֹ יַיִן,
14 וַהֲרֵי הוּא[29] בְּקַנְקַנָּיו שֶׁל מוֹכֵר, וְהֶחְמִיץ: אִם אָמַר
15 לוֹ[30] 'לְמִקְפָּה[31] אֲנִי צָרִיךְ', וְהֶחְמִיץ - מַחֲזִיר, וְאוֹמֵר
16 לוֹ: הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנֶּיךָ[32]! שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ,
17 אֶלָּא לְבַשֵּׁל מְעַט מְעָט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמִקְפָּה הוּא'
18 - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ
19 אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לְךָ לַשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ[33].

21) משנה בבא־בתרא צז: 22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). 23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. 24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. 25) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם) 26) לא לשתותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. 27) במשנה (שם צז:) הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חו"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). 28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמט מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד־משנה). 29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י, הביאו המגיד־משנה). 30) מתוך השקלא־וטריא שם. 31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא־הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). 32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). 33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתקלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

20 ד. הַמּוֹכֵר[34] חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל
21 מוֹכֵר[35], וְהֶחְמִיצָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים[36]
22 - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן
23 וְאֵילָךְ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[37].

34) בבא־בתרא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. 35) אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד־משנה). 36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. 37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

24 ה. הַמּוֹכֵר[38] חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט
25 מְעַט[39], וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ[40] אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת
26 לַמּוֹכֵר. וְאִם שִׁנָּהּ[41] הַלּוֹקֵחַ הַנֶּקֶב שֶׁלָּהּ[42], אוֹ
27 שֶׁהִגִּיעַ[43] יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא
28 בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן[44] הַמְקַבֵּל[45] חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ
29 כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ[46] לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָכְרָהּ שָׁם, וְקִדֵּם
30 שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הוּזַל[47] הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה[48] - הֲרֵי זֶה

1 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ[49]. וְכֵן כֹּל**
2 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[50].**

38) מימרא של רבא (בבא־בתרא צח.). 39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכנ"ל. 40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. 41) שם. 42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. 43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. 44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא־בתרא שם). 45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. 46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. 47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. 48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. 49) אף־על־פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההוזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). 50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולאו דוקא ל"מקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

3 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[51]: יַיִן מְבֻשָּׁם[52] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - חַיָּב**
4 **לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצֶרֶת[53]. אָמַר לוֹ: יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר**
5 **לְךָ - נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. מְיֻשָּׁן - מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ**
6 **שָׁנִים[54]. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד[55] וְלֹא יַחְמִיץ עַד הֶחָג[56].**
7 **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג[57] יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.**

51) משנה בבא־בתרא צז: צח. 52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. 53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. 54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). 55) היין המיושן (ר"י מיגאש). 56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). 57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

8 **ז. הָאוֹמֵר[58] לַחֲבֵרוֹ: מַרְתֵּף[59] זֶה[60] שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר**
9 **לְךָ לְמִקְפָּה[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם[62] -**
10 **הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים[63] בְּכָל מֵאָה[64]**
11 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה יֵינָם טוֹב אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת[65];**
12 **יָתֵר עַל זֶה[66] - לֹא יְקַבֵּל[67].**

58) משנה בבא־בתרא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה: 59) מקום שמחזיקים בו יין. 60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. 61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. 62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. 63) כדים. 64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). 65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). 66) אם יש יותר מעשר. 67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

13 **ח. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה[68],**
14 **אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: חָבִית שֶׁל יַיִן[69] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן**
15 **לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף**
16 **זֶה[70] שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת[71], שֶׁהֲרֵי**
17 **הוּא[72] בֵּינוֹנִי[73], לֹא רַע וְלֹא יָפֶה[74]. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף**
18 **זֶה[75] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן[76] - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ**
19 **חֹמֶץ, הִגִּיעוֹ[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].**

68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". 69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). 70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". 71) לשון הברייתא (שם צה.). 72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. 73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. 74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. 75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחוץ מהביטוי הממעט "זה"

והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. 76) ואי־הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. 77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. 78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד־משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד־משנה).

1 **ט. הָאוֹמֵר[79] לַחֲבֵרוֹ: עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
2 **אוֹ: קוֹרַת[80] בֵּית הַבַּד[81] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ**
3 **עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּי לְקָרוֹת**
4 **בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ[82] אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד**
5 **בְּצוּרָתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר 'זוֹ עֲרֵבָה' אוֹ 'זוֹ קוֹרַת**
6 **בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו־טז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כי־אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אבו־האזל. והאור־שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד־משנה וחידושי הגר"א על הרמב"ם). 80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. 81) מקום שעוצרים בו זיתים. 82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

7 **א. אָסוּר לְרַמּוֹת[2] אֶת בְּנֵי אָדָם[3] בְּמֶקַח וּמִמְכָּר אוֹ**
8 **לִגְנֹב[4] אֶת דַּעְתָּם[5]. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] וְאֶחָד**
9 **יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם**
10 **- יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים[7]**
11 **- אָסוּר.**

2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. 3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. 4) חולין שם, מימרא של שמואל. 5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. 6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על־ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד־משנה שם]. 7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

12 **ב. אֵין[8] מְפַרְכְּסִין[9] אֶת הָאָדָם[10] וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא**
13 **אֶת הַכֵּלִים הַיְּשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ[11] כַּחֲדָשִׁים; אֲבָל**
14 **מְפַרְכְּסִין הַחֲדָשִׁים[12], כְּגוֹן[13] שֶׁיְּשׁוּף[14] וִיגַהֵץ[15]**
15 **וִיצַפֶּה[16] כֻּלּוֹ[17] צְרָכָיו[18].**

8) משנה (בבא־מציעא דף ס) וגמרא (שם). 9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). 10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד־משנה לפי הגמרא שם). 11) והיינו גניבת דעת. 12) מסקנת השקלא־וטריא (שם). 13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). 14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). 15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. 16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). 17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. 18) ברייתא (שם).

16 **ג. אֵין[19] מְשַׁרְבְּטִין[20] אֶת הָאָדָם[21] בְּמַיִם[22] שֶׁל חִזְרִין[23]**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח[24] וְיֵרָאוּ פָנָיו שְׁמֵנִים[25], וְלֹא**
18 **צוֹבְעִין[26] אֶת הַפָּנִים בְּשָׁרָק[27] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים**
19 **אֶת הַקְּרָבַיִם[28], וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם[29]. וְכֵן**
20 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בִדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין[30] בְּשַׂר**

1 **נְבֵלָה לְנָכְרִי בִּכְלַל שְׁחוּטָה[31], אַף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה**
2 **אֶצְלוֹ כִּשְׁחוּטָה.**

19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). 20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". 21) שמשקין את האדם במים. 22) מים של סובין. 23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. 24) וזו היא גניבת דעת. 25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. 26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). 27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. 28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על־ידי־זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). 29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. 30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חינם. 31) משנה בבא־מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא־שאול.

3 **ד. מֻתָּר[32] לָבֹר[33] אֶת הַגְּרִיסִין[34], אֲבָל לֹא[35] עַל פִּי[36]**
4 **הַמְּגוּרָה[37]; שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהוּא**
5 **הַכֹּל בָּרוּר[38]. וּמֻתָּר[39] לְחַנְוָנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת[40] וֶאֱגוֹזִים**
6 **לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְּׁפָחוֹת[41], כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֶצְלוֹ;**
7 **וּפוֹחֵת מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[42], כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין[43]**
8 **מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק[44] יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה**
9 **גְּנֵבַת הַדַּעַת[45].**

32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי־אפשר יהיה לעמוד על הסימן. 33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף־על־פי שעל־ידי־זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). 34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. 35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. 36) אוצר התבואה. 37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. 38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. 39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). 40) מילה זו אינה במשנה. 41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא־קמא במשנה שם. 42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. 43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. 44) [בגמרא (בבא־מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שיסקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא־בתרא כא:) שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא־קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא־בתרא שם כרב הונא, ואעפי"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. 45) משנה בבא־מציעא נט־ס.

10 **ה. אֵין[46] מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[47], אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים**
11 **בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים[48]. אֲפִלּוּ**
12 **הַיְּשָׁנִים בְּיֹקֶר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל[49]; מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ**
13 **רוֹצֶה לְיַשְּׁנָן. בְּיַיִן[50] הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ[51],**
14 **בֵּין הַגִּתּוֹת בְּלִבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוּ[52]. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ**
15 **נִכָּר[53] - מֻתָּר לְעָרֵב[54] בְּכָל מָקוֹם[55]; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר**
16 **טַעְמוֹ מַרְגִּישׁ הַלּוֹקֵחַ[56], וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְעָרֵב[57] אוֹתוֹ.**

46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן־ערוך (סימן רכח סעיף י). 47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. 48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. 49) משנה, שם. 50) חזק בחלש. 51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). 52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). 53) היינו שעירבו בו כל־כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם־משנה). 54) כרבי אחא,

והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. 55) אף שלא בין הגיתות. 56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". 57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף־משנה (ד"וו של"ד). ועל זה הקשה הכסף־משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

1 **ו. אֵין מְעָרְבִין[58] מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם**
2 **בְּיֵינוֹ - לֹא יִמְכְּרֶנּוּ[59] בֶּחָנוּת[60] אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ[61],**
3 **וְלֹא לְתַגָּר[62] אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ[63], שֶׁמְּרַמֶּה בּוֹ**
4 **אֲחֵרִים[64]. וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[65] לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן - יָטִיל[66],**
5 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.**

58) משנה בבא־מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד־משנה. 59) הוא עצמו. 60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. 61) לקונה היין. 62) חנווני. 63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. 64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". 65) משנה, שם. 66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

6 **ז. הַתַּגָּר[67] נוֹטֵל מֵחָמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס[68]**
7 **אֶחָד; מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת[69] וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה[70] אַחַת;**
8 **וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב[71].**

67) משנה, שם כלשונה (מגיד־משנה). 68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). 69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. 70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה־ו). 71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

9 **ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן[72] בֵּין בְּשֶׁמֶן[73],**
10 **וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא[74]. וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ**
11 **בִּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם[75] - אָסוּר. אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן[76]**
12 **מִכְּלִי אֶל כְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ[77].**

72) משנה בבא־מציעא ס. 73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. 74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת־אומרת שהוא אסור לערב". 75) [כן הנוסח בכתב־יד ה' בבבא־מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על־מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. 76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן־משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. 77) בבא־מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

13 **ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק[78] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
14 **שְׁמָרִים[79]. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם[80] - מְקַבֵּל לוֹג[81] וּמֶחֱצָה**
15 **שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לוֹג[82]. וּמְקַבֵּל[83] בִּשְׁאָר שְׁמָרִים**
16 **שֶׁמֶן עָכוּר[84] הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל**
17 **הַשְּׁמָרִים[85] הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[86].**

78) בלי שמרים. 79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא־מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:) שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. 80) ונתן לו שמן מזוקק. 81) מידה של נוזלים. 82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא־מציעא מ:]. 83) ברייתא שם מ: 84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף־קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. 85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. 86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

18 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[87] כְּשֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת**
19 **בְּתִשְׁרֵי[88], שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר[89], וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן[90]**
20 **כְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן**
21 **הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא**
22 **קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן[91] - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא**
23 **הַשְּׁמָרִים[92] בִּלְבָד.**

87) כן הוא בגמרא שם. 88) שאז זמן מסיקת הזיתים. 89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. 90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. 91) ושוב אינו עכור. 92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

1 **יא. הַמּוֹכֵר[93] חִטִּים[94] לַחֲבֵרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[95]**
2 **קִטְנִית[96] לְכָל סְאָה[97]. שְׁעוֹרִים[98] - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
3 **נִשּׁוּבוֹת[99] לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
4 **עַפְרוּרִית[100] לְסְאָה. תְּאֵנִים[101] - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר**
5 **מַתְלִיעוֹת[102] לְכָל מֵאָה[103]. מָכַר לוֹ[104] שְׁאָר פֵּרוֹת -**
6 **מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[105] טְנוּפוֹת[106] לְכָל סְאָה. נִמְצָא מֵהֶן[107]**
7 **יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יְנַפֶּה אֶת הַכֹּל[108],**
8 **וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת מְנֻפִּין וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם[109].**

93) ברייתא בבבא־בתרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. 95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. 96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). 97) סאה היא בת ששה קבים. 98) ברייתא (שם). 99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. 100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא־בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. 101) משנה, שם צג: 102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. 103) היינו עשרה אחוזים, והוא־הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). 104) משנה, שם. 105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. 106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". 107) מימרא של רב הונא, שם צד. 108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. 109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על־פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מוותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידיים.

9 **יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[110] אֶלָּא בְּמָקוֹם**
10 **שֶׁאֵין לָהֶם מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִנְהָג -**
11 **הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[111].**

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא־בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא־מציעא.

12 **יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת[112] שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹת מְנֻקִּים**
13 **וּבְרוּרִים מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין,**
14 **וְלֹא יִמָּכְרוּ הַשְּׁמָרִים כְּלָל[113]. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ:**
15 **אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֶחֱצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בַּפֵּרוֹת**
16 **מֶחֱצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר - יִמָּכֵר כְּמוֹת**
17 **שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ[114], הַבּוֹרֵר צְרוֹר[115] מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל**
18 **חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבֵּרַר[116];**
19 **שֶׁאִלּוּ הִנִּיחוֹ - הָיָה נִמְכָּר בְּמִדַּת חִטִּים. וְאִם תֹּאמַר:**
20 **יַחֲזִירֶנּוּ[117]! הֲרֵי אָמְרוּ[118]: אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא.**

112) מדברי רב האי, שם. 113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). 114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיטים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת־הקשר "לפיכך". וראה לחם־משנה. 115) אבן או עפר. 116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). 117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. 118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

21 **יד. הַמּוֹכֵר[119] קַנְקַנִּים[120] בַּשָּׁרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
22 **מִנְהָג[121] - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת[122].**
23 **וְהוּא[123] שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית[124].**

119) משנה בבא־בתרא צג: 120) כדים (רשב"ם שם). 121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. 122) כדים רעים (רשב"ם שם). 123) ברייתא שם צז: 124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

24 **א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין**
25 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּין[2], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ[3]. שֶׁאַף**
26 **עַל פִּי שֶׁהַאַחֲרָיוּת עָלָיו[4], אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן**
27 **מְעוֹתָיו וְיוֹרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאַחֲרִים.**

2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו

וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. 4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

1 **כ. הַמּוֹכֵר[5] קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ**
2 **בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים[6] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[7], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ**
3 **בָּהּ, יָצָא עָלָיו מְעַרְעֲרִין[8] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ;**
4 **שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בּוֹ וּבָאוּ**
5 **הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמֶּקָח, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת**
6 **הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ[9]**
7 **בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דָּשׁ הַמֶּצֶר שֶׁלָּהּ**
8 **וְעֵרְבוֹ עִם הָאָרֶץ[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא**
9 **עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין[11]. וְאִם הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ**
10 **בַּדִּין[12] - יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר, כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין[13].**

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמרו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב־אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. 12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. 13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

11 **ג. כָּל הַמּוֹכֵר[14] קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין -**
12 **הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[15]. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיא[16] הַמֶּקָח**
13 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[17] - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל**
14 **כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי נִלְקַח הַמֶּקָח**
15 **מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ**
16 **הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה, אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע**
17 **בִּשְׁטָר[18], וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
18 **בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁאַחֲרָיוּת[19] שֶׁלֹּא נִזְכַּר טָעוּת סוֹפֵר**
19 **הוּא[20].**

14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). 15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. 16) מערער או בעל־חוב, ראה להלן. 17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל־חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל־חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאם אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזלן הבא לגזול מהלוקח. 18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. 19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). 20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

20 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָח מִיַּד**
21 **הַלּוֹקֵחַ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּקָח**
22 **מִטַּלְטְלִין, וְהָיוּ גְנוּבִין אוֹ גְזוּלִין[21], אוֹ שֶׁהָיְתָה**
23 **הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ**
24 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם**
25 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָח מִן הַלּוֹקֵחַ,**
26 **בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ בֵּין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[23] - אֵין הַמּוֹכֵר**
27 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים טוֹעֵן**
28 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּנַב[24] חֵפֶץ זֶה אוֹ גְזָלָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדֵי**

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמרו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך

1 **עַכּוּ"ם[25] עַל כָּךְ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס**
2 **הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס.**

21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. 22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בידינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. 23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). 24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. 25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

3 **ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ[26], וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס**
4 **שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זֶה יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲפִלּוּ בָּא**
5 **עַכּוּ"ם וּגְזָלָהּ[27] מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[28] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל**
6 **אִם[29] נִפְסַק הַנָּהָר[30] שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר**
7 **הַנָּהָר[31] לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה**
8 **זְוָעָה[32] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁאֵלּוּ**
9 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב**
10 **הַמּוֹכֵר דְּבַר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה[33], וְכָל אֹנֶס**
11 **שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֵינוֹ בִּכְלַל הַתְּנַאי הַזֶּה.**

26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. 27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). 28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). 29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאיננו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. 30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. 31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. 32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. 33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

12 **ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנַאי מָמוֹן: שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת**
13 **הַמַּתְּנֶה, וְאֵין כּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנַאי אֶלָּא דְּבָרִים**
14 **הַיְדוּעִין, שֶׁבִּכְלָלָן הָיָה הַתְּנַאי, וְהֵם שֶׁהָיוּ בְּדַעַת**
15 **הַמַּתְּנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.**

16 **ז. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מַלָּחִים[35] לְהָבִיא שֶׁמְשִׁמִּין**
17 **לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס**
18 **שֶׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשֶּׁמְשִׁמִּין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי,**
19 **וְנִפְסַק[36] הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה**
20 **אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שֶׁמְשִׁמִּין אֵלּוּ**
21 **עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

34) גיטין שם. 35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. 36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

22 **ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[37] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר[38] שֶׁלֹּא**
23 **יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת, אֲפִלּוּ נוֹדַע[39] בְּוַדַּאי שֶׁזּוֹ הָאָרֶץ**
24 **גְּזוּלָה וְיָצָאת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם.**
25 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[40] אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ**
26 **מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם[41].**

37) בבא בתרא מד: 38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). 39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף־משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. 40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. 41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[42] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[43], וּבָא לֵוִי וְהוֹצִיאָהּ[44] מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה[45] רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין[46] עִם לֵוִי - עוֹשֶׂה[47], וְאֵין יָכוֹל לֵוִי לוֹמַר לוֹ: מַה לִּי וָלָךְ? וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת[48]! שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי[49], שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בִּגְלָלִי[50].

42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב־צג). 43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. 44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. 45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. 46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. 47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). 48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. 49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. 50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[51] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר עַל שִׁמְעוֹן[53]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל[54], שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא[55] לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא[56] בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם[57] וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן[58]; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל לוֹ הָאַחֲרָיוּת[59], וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת שֶׁל אֲחֵרִים כְּלָל.

51) כתובות צא־צב. 52) מראובן. 53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). 54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. 55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? 56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". 57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). 58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. 59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, מוֹכֵר אוֹמֵר: בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם: אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ[3] הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). 3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[4] מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַמֶּקַח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמֶּקַח בֵּינֵיהֶם[5] וּמִסְתַּלֵּק[6], וְיִהְיוּ הַדָּמִים מֻנָּחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ[7]. וְאִם הוּא חָסִיד[8] - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[9].

4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. 5) כלומר: מניחם בבית־הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד־משנה על־פי הגמרא בבבא־מציעא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא־מציעא שם שמניחו בידו. 6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית־הדין כנ"ל. 7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. 8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). 9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא־מציעא (לז.): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף־

משנה). ובבבא־קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

1 **ג. לָקַח מֶקָח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[10] בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ**
2 **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[11] וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה**
3 **לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא**
4 **שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
5 **חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה[12].**

10) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא קמא קג:). 11) והודה שנשבע על שקר. והוא־הדין אם נודע לב"ד על־ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). 12) כן אמרו בבבא־קמא שם: ". . . דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

6 **ד. נֶאֱמָן[13] בַּעַל הַמֶּקָח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי[14] וְלָזֶה לֹא**
7 **מָכַרְתִּי. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[15];**
8 **אֲבָל אִם אֵין הַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי הוּא עֵד**
9 **אֶחָד בִּלְבַד. וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[16], שֶׁהֲרֵי**
10 **אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ[17], אִם נָטַל הַדָּמִים**
11 **מִשְׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא**
12 **יָדַע[18] מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ, בֵּין**
13 **שֶׁהָיָה הַמֶּקָח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן תּוֹפְסִין בּוֹ[19] -**
14 **אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן[20] נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת**
15 **חֲכָמִים[21] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[22], וְנוֹטֵל חֲצִי הַמֶּקָח וַחֲצִי**
16 **דָּמִים.**

13) קידושין עג־עד מתוספתא בבא־מציעא פרק א. 14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל־כרחו, ראה להלן. 15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתיו" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. 16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד־אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא־מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. 17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. 18) כגירסת רבינו חננאל בבבא־מציעא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. 19) [הרי"ף בבבא־מציעא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. 20) [אף־על־פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפי"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. 21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". 22) שאוחז בספר־תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף־על־פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

17 **ה. הֲרֵי שֶׁטָּעָן[23] עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מָכַרְתָּ לִי', וְזֶה**
18 **אוֹמֵר 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מָכַרְתִּי וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים';**
19 **אוֹ שֶׁטָּעָן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא**
20 **מָשַׁךְ, אוֹ 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר**
21 **אוֹמֵר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לָךְ'; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם 'כָּךְ**
22 **וְכָךְ תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא הָיָה שָׁם**
23 **תְּנַאי כְּלָל' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַמּוֹצִיא**
24 **מֵחֲבֵרוֹ[24] עָלָיו הָרְאָיָה.**

23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. 24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

25 **ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר[25] שֶׁמְּבַקְּשִׁין**
26 **לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26]. וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת**

1 **הַטַּעֲנָה[27], אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד[28] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
2 **הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.**

25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. 26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפי"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ:) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר־הכל) שבועת היסת", אף־על־פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). 27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא־מציעא ג. 28) שבועות מ:

3 **ז. אָמַר לַחֲנֻנִי[29]: תֵּן לִי בִּדִינָר פֵּרוֹת, וְנָתַן לוֹ[30], וַהֲרֵי**
4 **הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[31], וְהַחֲנֻנִי תּוֹבֵעַ אֶת**
5 **הַדִּינָר[32], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: נָתַתִּי לְךָ הַדָּמִים**
6 **וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם לְתוֹךְ כִּיסְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע**
7 **כְּתַקָּנַת חֲכָמִים[33] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34] וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת[35],**
8 **הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת**
9 **הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
10 **הֶסֵּת[36] וְנִפְטָר[37]; וְאִלּוּ הָיָה[38] עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַחֲנֻנִי[39],**
11 **הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִשְׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.**

29) משנה (שבועות מה.) לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. 30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד־משנה). 31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". 32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. 33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על־ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. 34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). 35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנווני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי־שלוב הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. 36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר־הכל. 37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". 38) בדפוס רומי: היו. 39) תוספתא (שם).

12 **ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ[40] דִּינָר לְחֲנֻנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת**
13 **הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר הַחֲנֻנִי: דִּינָר זֶה**
14 **שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו הוּא דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ**
15 **וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין**
16 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא מְכַרְתִּים לְךָ - הֲרֵי הַחֲנֻנִי נִשְׁבָּע**
17 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[41] שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחֲזִיר פֵּרוֹתָיו**
18 **לַחֲנֻנִי[42]; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה[43] לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם.**
19 **וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ**
20 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. 41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. 42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנווני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. 43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנווני (כסף־משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנווני, ואם כן טענתו של החנווני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

21 **ט. וְכֵן הַדִּין[44] בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשֵּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת[45],**
22 **בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין[46] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם**
23 **הַשֵּׁלְחָנִי הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן וַעֲדַיִן[47] לֹא נָטַל הַדִּינָר -**
24 **נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ[48] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת;**
25 **וְאִם לֹא הוֹדָה[49] שֶׁמְּכָרָן לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה**
26 **שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִּינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי**
27 **הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי**
28 **הַשֵּׁלְחָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְיַחֲזִיר מְעוֹתָיו**
29 **לַחֲנוּתוֹ.**

44) המשך המשנה (שם). 45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. 46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמם ברשות הרבים (מגיד־משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. 47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. 48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה.

49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

1 **י. הַמַּחֲלִיף[50] פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה[51], וְכֵן הַמּוֹכֵר**
2 **שִׁפְחָתוֹ[52] וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר 'עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי**
3 **יָלְדָה'[53], וְזֶה אוֹמֵר 'מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה'[54], אֲפִלּוּ אָמַר**
4 **הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקֵחַ[55] לְהָבִיא רְאָיָה. אַף**
5 **עַל פִּי[56] שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[57] וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת**
6 **בְּסִמְטָא[58], הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר[59] עַד שֶׁיָּבִיא**
7 **הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה[60]. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר[61]**
8 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל וְלַד הַפָּרָה[62], אֲבָל עַל וְלַד הַשִּׁפְחָה**
9 **אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת; שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין[63] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ**
10 **עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
11 **בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן[64].**

50) משנה בבא־מציעא ק. 51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. 52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). 53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "רטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". 54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. 55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא־מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב־ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 56) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא. 57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. 58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא־הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות ('תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). 59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. 60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" — יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. 61) ברייתא בבבא־קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך" שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא־קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). 62) שהיא מטלטלין. 63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. 64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסת נשבעים עליהם.

12 **יא. זֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ',**
13 **וְאֵינָם בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן[65] - יַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר[66]**
14 **'בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה', וְהָאַחֵר שׁוֹתֵק[67] - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.**

65) בבא־קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא־מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד־משנה). וראה למעלה הלכה י. 66) ברייתא בבבא־קמא שם. 67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

15 **יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים[68], קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי**
16 **שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר**
17 **'גְּדוֹלָה לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר 'קְטַנָּה הִיא שֶׁלָּקַחְתָּ'**
18 **- עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת[69]**
19 **שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.**

68) משנה, בבא־מציעא ק.

69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא־מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסת - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

20 **יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ[70] 'גָּדוֹל לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק -**
21 **זָכָה הַלּוֹקֵחַ בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר[71] 'אֵינִי יוֹדֵעַ'[72]**
22 **- עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה[73], אוֹ נִשְׁבָּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת**
23 **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטָן[74].**

70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. 71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. 72) והלוקח טוען "ברי", וכל־שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד־משנה). 73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בידינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסת בלבד, ובשבועת היסת לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד־משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט).

74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד־משנה.

1 **יד. כָּל מִי[75] שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק[76] בִּרְשׁוּתוֹ[77] - עָלָיו לְהָבִיא**
2 **רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר[78], וּמְשַׁךְ בַּעַל**
3 **הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ**
4 **זֶה הַחֲמוֹר[79] עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר**
5 **לְהָבִיא רְאָיָה[80] שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קַיָּם בִּשְׁעַת מְשִׁיכַת**
6 **הַפָּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא־וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. 76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. 77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. 78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. 79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על־ידי־זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור.

80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראיה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הרז"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף־משנה).

7 **טו. מַחַט[81] שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[82] וְנִקְּבָה**
8 **אוֹתוֹ נֶקֶב מְכֻלָּשׁ[83], אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם[84] -**
9 **בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה[85] קֹדֶם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם**
10 **הִגְלִיד[86] פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים**
11 **קֹדֶם שְׁחִיטָה[87]. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי הַדָּבָר**
12 **סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ**
13 **נִטְרְפָה, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ[88] נוֹלַד הַסָּפֵק; וְאִם לֹא**
14 **הֵבִיא[89] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

81) ברייתא, בכתובות שם. 82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכוסות". 83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ.). 84) טיפת דם.

85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. 86) עלה קרום דק על המכה. 87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. 88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. 89) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעור[ו] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

15 **א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם[2]: אִם הָיָה מִינוֹ**
16 **יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ יָדוּעַ**
17 **- הֲרֵי זֶה קָנָה[3]; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה[4].**

2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. 3) כן כתב רבינו למעלה פי"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא־בתרא צה. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד־משנה). ב. בבבא־מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזיי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף־משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול־עוז). 4) "כן כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד־משנה).

18 **ב. כֵּיצַד? עֲרֵמָה[5] זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ**
19 **וְכָךְ, מַרְתֵּף[6] זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, שַׂק**
20 **שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
21 **מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן**
22 **הַקַּנְקַנִּים[7] יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה מִמְּכָרוֹ קַיָּם. אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁנִּמְצָא חָסֵר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וְיֵשׁ**
24 **לָהֶם הוֹנָיָה[8] לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[9], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**

5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). 6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. 7) כדים או חביות. 8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא־מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פי"ג הלכה ב. 9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. 10) בפרק יג הלכה ב.

25 **ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּבֵית זֶה אֲנִי**
26 **מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּתֵבָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר**
27 **לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ בַּשַּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ,**

וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ[11] וּמְשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה[12] דַּעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֵּבֵן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָא[13]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. 12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. 13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזלן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף־משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וְכֵן[14] הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[15] בִּשְׁעַת הַמִּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חיטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת־החיבור "וכן". 15) בבא־מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף־על־פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). 16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. הַמּוֹכֵר[17] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[18] לַעֲשׂוֹת בַּיִת אוֹ רֶפֶת בָּקָר[19], וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[20] לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חַתְנוּת לִבְנוֹ אוֹ בֵּית אַלְמְנוּת לְבִתּוֹ[21] - עוֹשֶׂה לוֹ[22] אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ[23]. מָכַר לוֹ מָקוֹם בַּיִת גָּדוֹל[24] - עוֹשֶׂה שְׁמוֹנֶה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מָקוֹם טְרַקְלִין[25] - עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבִּיץ[26] שֶׁל חָצֵר - שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. וְרוּם[27] כָּל בַּיִת וּבַיִת - כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וַחֲצִי רָחְבּוֹ[28].

17) משנה בבא־בתרא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, שם. 18) ללא הגדרת מידת המקום. 19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. 20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. 21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). 22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. 23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישעמאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד־משנה ודלא כרשב"א). 24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח'" - רבי ישמעאל היא (מגיד־משנה על־פי הר"י מיגש). 25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). 26) ברייתא וגמרא שם: "תרבץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. 27) משנה, שם. 28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. הַמּוֹכֵר[29] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ[30] קְבוּרָה[31], אוֹ הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[32] לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה[33], וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים[34]: שְׁלֹשָׁה מִכָּאן[35] וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן[36] וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד[37] הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה. מִדַּת הַמְּעָרָה[38] - אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וָקֶבֶר - אַרְבַּע אַמּוֹת אֹרֶךְ[39], וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים[40], וְרוּם שִׁבְעָה[41]. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וָקֶבֶר שֶׁמִּן הַצְּדָדִין אַמָּה וּמֶחֱצָה[42], וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת[43].

29) משנה, שם ק: 30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. 31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוך בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). 32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. 33) חפירה מתחת לקרקע. 34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). 35) בכותל האורך בצד אחד. 36) בכותל האורך בצד שכנגד. 37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. 38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). 39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. 40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). 41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. 42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, אחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. 43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך־הכל שש

אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד־משנה.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[44] לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מְקוֹם[45] אַמַּת מַיִם[46]**
2 **לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין[47] - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
3 **אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת[48], וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה**
4 **מִכָּאן[49] לַאֲגַפֶּיהָ[50]. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת**
5 **בָּהּ בְּסִילוֹן[51] - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי**
6 **אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.**

44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא־בתרא צט:). 45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א). 46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). 47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידיים. 48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. 49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. 50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף־משנה להלן הלכה ח). 51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

7 **ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן[52], אֲבָל אֵינוֹ**
8 **זוֹרְעָן[53]; שֶׁהַזְּרָעִים מְחַלְחֲלִין[54] אֶת הַקַּרְקַע**
9 **וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁכָּלוּ**
10 **אֲגַפֶּיהָ[55] - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָן בַּעֲפַר אוֹתָהּ שָׂדֶה[56];**
11 **שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם**
12 **בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.**

52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. 53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא־בתרא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריז סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. 55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. 56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

13 **ט. הַמּוֹכֵר[57] לַחֲבֵרוֹ[58] דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ**
14 **יָחִיד מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי[59] אַמּוֹת וּמֶחֱצָה רֹחַב,**
15 **כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר[60] בְּמַשָּׂאוֹ עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ[61]. מָכַר**
16 **לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר[62] - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה**
17 **אַמּוֹת[63] בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים[64] - נוֹתֵן**
18 **לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[65].**

57) משנה (בבא־בתרא צט:) ובריתא (שם ק.) ומימרת אמוראים. 58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריז אות ד). 59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:) ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. 60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריז ס"ק ז). 61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד־משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. 62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). 63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). 64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. 65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

19 **י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ[66] וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר[67] - אֵין לָהּ שִׁעוּר[68].**
20 **וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ[69].**

66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. 67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. 68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). 69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א־ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

21 **יא. מָכַר לוֹ[70] מָקוֹם לְמַעֲמָד[71] - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה**
22 **קַבִּים[72].**

70) משנה (שם צט:). 71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. 72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

יב. הָאוֹמֵר[73] לַחֲבֵרוֹ: בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

יג. הַמּוֹכֵר[74] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָצָר לוֹ[75] מֶצֶר אֶחָד אָרֹךְ וּמֶצֶר אֶחָד קָצָר[76]: אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד[77] - לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ[78] אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר[79]; וְאִם הָיָה שֶׁל שְׁנַיִם[80] - יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר[81].

74) מימרא של רב, שם סב. 75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. 76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על־ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. 77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד־משנה). 78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. 79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא־בתרא שם). 80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. 81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף־משנה).

יד. הָיָה[82] מֶצֶר רְאוּבֵן מִזְּרָח וּמַעֲרָב[83], וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן[84] צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב[85] לוֹ: מֶצֶר רְאוּבֵן מִשְּׁתֵי רוּחוֹת, וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵי רוּחוֹת[86].

82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. 83) מימרא סתמית (שם). 84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. 85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור 86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

טו. מָצָר[87] לוֹ מֶצֶר רִאשׁוֹן וּמֶצֶר שֵׁנִי וּמֶצֶר שְׁלִישִׁי, וְלֹא מָצָר מֶצֶר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ[88], אֲבָל מֶצֶר הָרְבִיעִי[89] לֹא קָנָה[90]. וְאִם[91] הָיָה[92] מֻבְלָע[93] בֵּין הַמְּצָרִים, וְאֵין[94] עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[95], וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[96] - קָנָה אַף הַמֶּצֶר הָרְבִיעִי[97]. וְאִם לֹא הָיָה[98] מֻבְלָע[99], וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[100] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[101] - לֹא קָנָהוּ[102]. הָיָה מֻבְלָע, וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים[103] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[104]; אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֻבְלָע, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[105] - הֲרֵי[106] הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין[107], כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ לְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה[108] יַעֲשׂוּ.

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: 88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. 89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. 90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. 91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. 92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. 93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). 94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. 95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. 96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא־הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד־משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. 97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. 98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. 99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. 100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. 103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. 104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. 105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. 106) מסקנת הגמרא בבא־בתרא שם. 107) אף־על־פי שבכל ספק בדיני ממונות, כלל בידינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). 108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי **רצונם** החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

טז. סִיֵּם[109] לוֹ אֶת הַזְּוִיּוֹת[110] בִּלְבַד, וְלֹא סִיֵּם לוֹ אֶת הַמֶּצֶר שֶׁלְּכָל רוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין גַּא"ם[111], אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ חֵלֶק[112] מִכָּל רוּחַ וָרוּחַ - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּם[113]; אֶלָּא יִקְנֶה מִמְּנָּה כְּפִי מַה שֶּׁמָּסַר[114] לוֹ, וּכְמָה שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין[115].

109) בעיות בגמרא (שם). 110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות

בארבע זויות, והשאלה היא: אם התכוון לכל השדה, שהרי אין דרכו של אדם למכור רק קרנות, או שמא מכר לו רק שני תלמים באלכסון כציור הזה: כאן יש ציור 111) אות יונית, דומה לכף שלנו: ך, וכפירוש הרשב"ם שם: שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית. וזהו יותר מ"סיים לו את הזויות". 112) שבכל צד יש שדות לכמה אנשים, והוא ציין בכל צד רק שדה של אחד, וצדדי הספק הם: או "אין אדם מוכר לסירוגין", או שצריך בכל זאת לגזור קטעים בהתאם לגבולות שצויינו. 113) אחרי שלא הוכרעה ההלכה בגמרא. 114) בכ"י תימן: "המצר". וצריך להיות "מה שמצר". וכן הוא בשולחן־ערוך חו"מ (סימן ריט סעיף ד). 115) לכאורה הכוונה ל"שודא דדייני" כמו בהלכה הקודמת. אבל הדבר תמוה, שהרי בגמרא השאירו בעיות אלו ב"תיקו", ובכל ספק בדיני ממון אנו פוסקים להלכה המוציא מחבירו עליו הראיה, ואפשר שבגמרא שהיתה לפני רבינו היתה הנוסחא "שודא דדייני" במקום "תיקו" שלפנינו (כסף־משנה). ויש אומרים כי אין כוונת רבינו ל"שודא דדייני", אלא כוונתו, שאחרי שאין הכרעה, מקבל הלוקח רק את השטח הפחות במסגרת הגבולות המסומנים, וכפי מה שהדיינים יראו, עד כמה מגיע שטח זה, שאחרי שהדברים הם בלתי־ברורים צריך הבחנת הדיינים, אף במסגרת זו של הגבולות הצרים (ש"ך שם ס"ק ב).

1 **יז. הַמּוֹכֵר[116] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[117], אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁמָּצַר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[118], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
3 **שָׁם[119] מְעַט[120] שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה בַּיִת - לֹא קָנָה אֶלָּא**
4 **הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְּצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ[121], וְאִלּוּ**
5 **מָכַר לוֹ[122] כָּל הַבִּירָה - הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי**
6 **לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם[123]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה**
7 **גְּדוֹלָה[124], וּמָצַר לוֹ מִצְרֵי הַבִּקְעָה[125] - מְצָרִים הֵם**
8 **שֶׁהִרְחִיב לוֹ[126].**

116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה (בבא־בתרא סא:). 117) בית גדול, ארמון, ואליו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל הבירה כולה. 118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. 119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. 120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). 121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. 122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. 123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד־משנה). 124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. 125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן־ערוך שם). 126) ולא קנה כל הבקעה, ואף־על־פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

9 **יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[127] 'שָׂדוֹת[128] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' -**
10 **מְעוּט שָׂדוֹת שְׁתַּיִם[129]. אָמַר לוֹ 'כָּל שָׂדוֹת'[130] - אֲפִלּוּ**
11 **שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע[131], חוּץ[132] מִגַּנּוֹת[133] וּפַרְדֵּסִים[134]. אָמַר**
12 **לוֹ 'נְכָסִים'[135] - אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים**
13 **וַעֲבָדִים[136]. וְאִם אָמַר לוֹ 'כָּל נְכָסַי'[137] - אֲפִלּוּ עֲבָדִים**
14 **וּבָתִּים וְכָל הַמִּטַּלְטְלִין[138] הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין**
15 **שֶׁבְּרֹאשׁוֹ[139] בִּכְלַל הַמֶּכֶר.**

127) סיכום הגמרא (שם). 128) ללא הגדרת הכמות. 129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. 130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". 131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משתים עד שלש וארבע, והוא־הדין יותר. 132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. 133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. 134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. 135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד־משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד־משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקי־יוסף שם). 136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. 137) כן ברי"ף ישן (מגיד־משנה והגהת הב"ח שם). 138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח וממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). 139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר־תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר־תורה הלכה ב — אור־שמח).

16 **יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[140]: בַּיִת מִבָּתַּי וְשׁוֹר מִשְּׁוָרַי אֲנִי**
17 **מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן[141]. מֵת[142] אֶחָד מִן**
18 **הַשְּׁוָרִים אוֹ שֶׁנָּפַל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ זֶה**
19 **שֶׁמֵּת[143] אוֹ שֶׁנָּפַל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשֶּׁטֶר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[144].**

140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות

מעשה הקרבנות הלכה ח). 141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משוורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשוורי (ראה בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העליה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"]. 142) ברייתא, במנחות קח: 143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. 144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

1 **כ. הָאוֹמֵר[145] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה[146] דְּבֵי חִיָּא[147] אֲנִי מוֹכֵר**
2 **לָךְ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה**
3 **אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן[148]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[149].**

145) בבא־בתרא סא: 146) בלשון יחיד. 147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחייא. 148) בבבא־בתרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד־משנה). 149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

4 **כא. הָאוֹמֵר[150] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה רְאוּבֵן[151] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,**
5 **וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר:**
6 **אֵינָהּ זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא**
7 **קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ[152] הִיא שֶׁהָיְתָה**
8 **שֶׁל רְאוּבֵן, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לָךְ -**
9 **עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[153]; וְאִם לֹא הֵבִיא - זוֹכֶה**
10 **הַלּוֹקֵחַ בָּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם[154] קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל**
11 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הַלֵּךְ אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.**

150) הוראה של רב נחמן, בבבא־בתרא ל. 151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. 152) הוא מצביע על שדה אחר. 153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). 154) כן בגמרא (שם).

12 **כב. הָאוֹמֵר[155] לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שָׂדֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -**
13 **שֶׁמִּין[156] כַּמָּה שֶׁוֶה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַכָּחוּשׁ**
14 **שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם**
15 **אָמַר לוֹ: חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - שָׁמִין דְּמֵי**
16 **כֻּלָּהּ[157], וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ כַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל**
17 **עָלָיו הַלּוֹקֵחַ[158] לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מְקוֹם הַגָּדֵר[159],**
18 **וּמֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר[160] סָמוּךְ לַגָּדֵר חָרִיץ קָטָן[161] רֹחַב**
19 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[162], וְחוּצָה לוֹ[163] חָרִיץ אֶחָד גָּדוֹל**
20 **רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הֶחָרִיצִין רֹחַב טֶפַח.**
21 **כָּל זֶה[164] כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה[165] בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהּ.**

155) משנה בבא־בתרא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. 156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). 157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. 158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב־יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. 159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטחו־הוא. 160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). 161) חפירה קטנה. 162) על פני אורך כל השדה. 163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. 164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. 165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

22 **כג. הָיְתָה[166] לוֹ חֲצִי שָׂדֶה[167], וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי**
23 **שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה מָכַרְתִּי לָךְ - קָנָה הַחֲצִי כֻּלּוֹ[168]. אָמַר**
24 **לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ[169].**
25 **אָמַר לוֹ[170]: מֶצֶר[171] שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה [נֶחֱלֶקֶת[172], אוֹ**
26 **שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה] נֶחֱצֵית[173]: אִם אָמַר לוֹ**
27 **'וְאֵלּוּ מְצָרֶיהָ'[174] - קָנָה חֶצְיָהּ[175]; וְאִם לֹא מָצַר לוֹ**
28 **מְצָרֶיהָ[176] - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[177].**

166) מימרא של רבה, בבבא־בתרא סב: 167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. 168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". 169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". 170) מסקנת הגמרא, שם סג. 171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו

גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק החלק שמכר (כסף־משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף־משנה). 175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

1 **א. אֵין[2] אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. בֵּין בְּמֶכֶר,**
2 **בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[3]. כֵּיצַד? מַה**
3 **שֶׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מָכוּר לָךְ, מַה שֶׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה[4]**
4 **נָתוּן לָךְ, תְּנוּ מַה שֶׁתֵּלֵד בְּהֵמָה זוֹ לִפְלוֹנִי[5] - לֹא קָנָה**
5 **כְּלוּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

6 **ב. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל[7] לַחֲבֵרוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[8] אַף**
7 **לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם. וְאִם שָׁמַט[9] הַלּוֹקֵחַ**
8 **וְאָכַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[10]. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מִשְּׁנֵיהֶם**
9 **- אֵין חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[11].**

7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא סו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא סו: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

10 **ג. אֲבָל הַפּוֹסֵק[12] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[13], וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ**
11 **הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - חַיָּב לִקְנוֹת[14] וְלִתֵּן**
12 **לַלּוֹקֵחַ מַה שֶׁפָּסַק. וְאִם חָזַר - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[15].**

12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). 14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט:) "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה לההיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחיוב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. 15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

13 **ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע סְאִין**
14 **בְּסֶלַע, אִם הָיוּ שִׁבֳּלִים[16] - הֲרֵי זֶה קָנָה לְקַבֵּל מִי**
15 **שֶׁפָּרַע. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה[17] לוֹ בַּגֹּרֶן, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לוֹ בַּשּׁוּק**
16 **'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ'. אֲבָל אִם לֹא נִרְאָה בַּגֹּרֶן וְלֹא**
17 **אָמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ' - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[18] שֶׁל**
18 **מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[19]:**
19 **שֶׁמָּא פָּסַק עִם אַחֵר[20], וְאֵין צָרִיךְ לְחִטִּים אֵלּוּ.**

16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. 17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. 18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. 19) המוכר אומר בלבו. 20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

1 **ה. דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מַקְנֶה - אֵינוֹ נִקְנֶה, וַהֲרֵי**
2 **הוּא כְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם[21]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁאִירַשׁ[22]**
3 **מֵאַבָּא מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם נָתוּן**
4 **לָךְ, שָׂדֶה זוֹ לִכְשֶׁאֶקְחֶנָּה[23] קְנוּיָה לָךְ - לֹא קָנָה**
5 **כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

21) בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. 23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו'", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:) בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבה" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי"].

6 **ו. מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ[24] גּוֹסֵס[25] וְנָטוּי לָמוּת, וְרָצָה**
7 **לִמְכֹּר מִנְכָּסָיו[26] מְעַט[27] כְּדֵי לְהוֹצִיא הַדָּמִים בְּצָרְכֵי**
8 **קְבוּרָה[28], הוֹאִיל וְהַבֵּן עָנִי[29], וְאִם יָמוּתִין עַד שֶׁיָּמוּת**
9 **וְיִמְכֹּר - יִשְׁתַּהֵא הַמֵּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם**
10 **מָכַר וְאָמַר: מַה שֶּׁאִירַשׁ מֵאָבִי הַיּוֹם מָכוּר לָךְ -**
11 **מִמְּכָרוֹ קַיָּם. וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל,**
12 **שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוֹדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לָךְ**
13 **- מִמְּכָרוֹ קַיָּם, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[30].**

24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. 25) רי"ף שם בשם ירושלמי. 26) של מוריש. 27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). 28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. 29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. 30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

14 **ז. הַבֵּן[31] שֶׁמָּכַר בִּנְכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת הַבֵּן**
15 **בְּחַיֵּי הָאָב וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - בֵּן הַבֵּן מוֹצִיא[32] מִיַּד**
16 **הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁהֲרֵי אָבִיו מָכַר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא עֲדַיִן**
17 **לִרְשׁוּתוֹ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים בִּרְשׁוּת הָאָב, וְזֶה יוֹרֵשׁ**
18 **אֲבִי אָבִיו[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

31) בבא בתרא קנט. 32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן־הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי־אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן־הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שבן הבן יורש באופן בלתי־אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

19 **ח. מִי שֶׁנָּתַן קַרְקַע[34] מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל גַּבָּהּ[35]**
20 **מֵאָה דִינָרִין: אִם הָיוּ הַדִּינָרִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ - כֵּיוָן**
21 **שֶׁזָּכָה בַּשָּׂדֶה זָכָה בַּדִּינָרִין[36]; וְאִם אֵין לוֹ דִינָר - אֵין**
22 **מְחַיְּבִין אֶת הַנּוֹתֵן לִתֵּן לוֹ מֵאָה דִינָרִין, עַד שֶׁיָּבִיא**
23 **הַזּוֹכֶה[37] רְאָיָה שֶׁהָיָה לָזֶה דִינָרִין בְּעֵת הַמַּתָּנָה. וְהוּא**
24 **הַדִּין לִשְׁאָר מִטַּלְטְלִין שֶׁמַּקְנֶה אָדָם אוֹתָם עַל**
25 **קַרְקַע: אִם אֵינָם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - לֹא**
26 **קָנָה; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[38].**

34) שלא שאלו בקידושין (כו־כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) -

אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

1 **ט. מִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן[39] בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה מַקְנֵהוּ[40]**
2 **בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה; לְפִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו**
3 **הוּא[41], וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. וְאִם כָּפַר בּוֹ[42]**
4 **זֶה שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי**
5 **שֶׁאָבַד, שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[43]. אֲבָל הַמִּלְוֶה, הוֹאִיל**
6 **וּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה, אֵינָהּ בָּעוֹלָם, וְאֵין אָדָם יָכוֹל**
7 **לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן. וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ**
8 **טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה בִּשְׁטָר - מַקְנֶה**
9 **אֶת הַשְּׁטָר בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן דָּבָר**
10 **הַנִּמְסָר לִקְנוֹת שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ.**

39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הוו ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגזלן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגזלן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

11 **י. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כָּךְ**
12 **אֵין אָדָם מַקְנֶה לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עֵבֶר**
13 **הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְהַמְזַכֶּה לְעֵבֶר - לֹא**
14 **קָנָה. וְאִם הָיָה בְּנוֹ, הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה**
15 **אֵצֶל בְּנוֹ - קָנָה[44].**

44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג־יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם].

16 **יא. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לַבָּנִים שֶׁתִּלְדִי מִמֶּנִּי - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ לֹא יִקְנוּ כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה בָּהֶן בִּשְׁעַת**
18 **הַמַּתָּנָה, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ כְּדֵי לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ קְרוֹבָה לָהֶם.**
19 **יב. הַמַּקְנֶה לְמִין מִמִּינֵי חַיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם.**
20 **הִקְנָה קְצָת נְכָסָיו לִבְהֵמָה אוֹ לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,**
21 **וְחָזַר וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: קְנֵה כִּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ כְּעֵבֶר זֶה -**
22 **לֹא קָנָה כְּלוּם[45]. אָמַר לוֹ: קְנֵה אַתָּה וּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ**
23 **אַתָּה וְעֵבֶר זֶה - קָנָה מֶחֱצָה[46].**

45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

24 **יג. אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה אֶלָּא דָּבָר**
25 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[47]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ - אֵינוֹ**
26 **נִקְנֶה.**

47) גוף, עצם.

27 **יד. כֵּיצַד? אֵין אָדָם מַקְנֶה רֵיחַ הַתַּפּוּחַ הַזֶּה, אוֹ**
28 **טַעַם הַדְּבַשׁ הַזֶּה, אוֹ עֵין[48] הַבְּדֹלַח[49] הַזֶּה. וְכֵן כֹּל**
29 **כַּיּוֹצֵא בָזֶה. לְפִיכָךְ[50], הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ אֲכִילַת פֵּרוֹת**
30 **דֶּקֶל זֶה[51], אוֹ דִּירַת בַּיִת זֶה[52] - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּקְנֶה**
31 **לוֹ גּוּף הַבַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְגוּף הָאִילָן לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו[53],**
32 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

48) צבע, מראה. 49) אבן טובה. 50) בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. 52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. 53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

33 **טו. דִּין הַהֶקְדֵּשׁ[54] וְדִין הָעֲנִיִּים וְדִין הַגֵּרִים אֵינוֹ**
34 **כְּדִין הַהֶדְיוֹט בִּקְנִיָּתוֹ. שֶׁאִלּוּ אָמַר אָדָם: כָּל מַה**
35 **שֶׁתֵּלֵד בְּהֶמְתִּי יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[55] לְבֶדֶק הַבַּיִת[56], אוֹ יִהְיֶה**
36 **אָסוּר עָלַי, אוֹ אֶתְּנֶנּוּ לִצְדָקָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ**
37 **מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם**
38 **דְּבָרוֹ[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[58].**

54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: ""ויראה לי". 55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". 56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישנו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. 57) הראב"ד חולק על דברי רבינו

וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר יינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. 58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

1 **טז. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[59], אִם צִוָּה אָדָם כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב**
2 **מְרַע וְאָמַר: כָּל מַה שֶׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה לַעֲנִיִּים, אוֹ כָּל**
3 **שְׁכַר בַּיִת זֶה לַעֲנִיִּים - זָכוּ בָּהֶן הָעֲנִיִּים[60].**

59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. 60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אבן האזל, ועיין כסף משנה).

4 **יז. יֵשׁ גְּאוֹנִים[61] שֶׁחוֹלְקִין עַל דָּבָר זֶה וְאוֹמְרִים,**
5 **שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁהֲדִיוֹט קוֹנֶה**
6 **בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא יִזְכּוּ בִּדְבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[62]. וְאֵין**
7 **דַּעְתִּי נוֹטָה לִדְבָרִים אֵלּוּ; שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה לְהַקְנוֹת,**
8 **וְהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם דְּבָרָיו בִּצְדָקָה אוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ**
9 **שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם הַנֶּדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[63].**

61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. 62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. 63) פרק ו הלכה לא־לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

10 **א. מַקְנֶה[2] אָדָם הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו[3]. בֵּין בְּמֶכֶר[4], בֵּין**
11 **בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[5]. וְאֵין זֶה מַקְנֶה דָּבָר**
12 **שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[6], שֶׁהֲרֵי הַגּוּף מָצוּי[7] וּמַקְנֶה לַפֵּרוֹת[8].**
13 **הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה?[9] לְשׁוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ,**
14 **שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ הַגּוּף[10], אֶלָּא הֲנָאַת הַגּוּף[11].**

2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. 3) מקור דברי רבינו בבבא־בתרא קמז: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. 4) בגמרא שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא־הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. 5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע", המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. 6) כמו מקנה פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב, הל' ב. 7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. 8) והוא לא מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו. 9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על־ידי מושג דומה, אך שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן הלכה ט והערה נה]. 10) שהרי את הבית או את השדה הוא חייב להחזיר, כעבור זמן־מה. 11) את זכות הדירה, והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר בגמרא בבא־בתרא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה, וסמך על בירורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

15 **ב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ[12],**
16 **בֵּין לִזְמַן קָצוּב, בֵּין כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ שֶׁל**
17 **לוֹקֵחַ, וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר וּלְנוֹתֵן אִילָן לְפֵרוֹתָיו[13], אוֹ**
18 **רָחֵל לְגִזָּתָהּ[14], אוֹ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְוַלְדוֹתֵיהֶם[15], אוֹ**
19 **עֶבֶד לְמַעֲשֵׂה יָדָיו[16] - בַּכֹּל מִמְּכָרוֹ אוֹ מַתְּנוֹתָיו**
20 **קַיָּמִין[17].**

12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". 13) בבא־בתרא שם. 14) לא ידוע לי המקור המדוייק לדוגמא זו. 15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברה". 16) בכתובות נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא־הדין למוכר עבד למעשה ידיו. 17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע: "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול לחזור בו" (שם, סעיף ד).

21 **ג. מָכַר[18] עַבְדּוֹ לִקְנָס[19], שֶׁאִם יַגַּח[20] וְיָמוּת[21] יִהְיֶה**
22 **קְנָס שֶׁל לוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[22]. לְפִיכָךְ[23] לֹא קָנָה;**
23 **וְאִם תָּפַשׂ[24] הַקְּנָס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

18) בגיטין (מב־מג), היא בעיא שלא נפתרה. 19) רק לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. 20) שאם שור של אדם שלישי יגח את העבד. 21) העבד ימות מן הנגיחה, שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים, כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). 22) אחרי שהבעיא נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א־ב), או שמא אינו דומה

לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן, ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא, כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא יודה בעל השור וייפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). 23) כדין כל ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף לתפיסה.

1 **ד. מָכַר[25] אִילָן לָזֶה וּפֵרוֹתָיו לְאַחֵר[26] - לֹא שִׁיֵּר**
2 **מְקוֹם הַפֵּרוֹת[27], וְאֵין לָאַחֵר כְּלוּם[28]. אֲבָל[29] אִם מָכַר**
3 **אִילָן וְשִׁיֵּר פֵּרוֹתָיו לְעַצְמוֹ - הֲרֵי שִׁיֵּר מְקוֹם**
4 **הַפֵּרוֹת[30]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵרַשׁ[31], לְגַבֵּי עַצְמוֹ בְּעַיִן**
5 **יָפָה מְשַׁיֵּר[32].**

25) בעיא בבבא־בתרא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר". 26) פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר שלא בא לעולם. 27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. 28) ולא בירר רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם ללוקח ראשון (מגיד־משנה). וכן פסק בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו". 29) שם, בעיא שנפתרה. 30) היינו, הענפים, מקום שבו גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. 31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. 32) ולכן, אף שלא הזכיר את השיור בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

6 **ה. הַמּוֹכֵר גּוּף הַקַּרְקַע[33] לִזְמַן קָצוּב[34] - הֲרֵי זֶה**
7 **מְכִירָה[35]; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בַּגּוּף כְּחֶפְצוֹ[36] וְאוֹכֵל**
8 **הַפֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמְּכִירָה, וּבַסּוֹף תַּחֲזֹר לְבְעָלֶיהָ.**

33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. 34) לתאריך מוגבל. 35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור הדבר בבבא־קמא סח. שנתמעטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב ס"ק ט). 36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

9 **ו. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִזְמַן קָצוּב וּבֵין**
10 **הַמַּקְנֶה אוֹתָהּ לְפֵרוֹתֶיהָ?[37] שֶׁהַקּוֹנֶה לְפֵרוֹת - אֵינוֹ**
11 **יָכוֹל לְשַׁנּוֹת צוּרַת הַקַּרְקַע, וְלֹא יִבְנֶה וְלֹא יַהֲרֹס[38];**
12 **אֲבָל הַקּוֹנֶה לִזְמַן קָצוּב[39] - הוּא בּוֹנֶה וְהוֹרֵס[40],**
13 **וְעוֹשֶׂה בְּכָל זְמַנּוֹ הַקָּצוּב כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הַקּוֹנֶה קִנְיָן**
14 **עוֹלָם לְעוֹלָם.**

37) כלומר, אף־על־פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח.) השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל - להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא). 38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא־בתרא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). 39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. 40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעיינו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד־משנה כאן, ובמשנה־למלך פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א ובאבן־האזל כאן). וראה ברש"י ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק יג).

15 **ז. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
16 **הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ לַחֲבֵרוֹ?[41] שֶׁהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת**
17 **הַשָּׂדֶה - אֵין לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׂדֶה זוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ**
18 **לְהִכָּנֵס, אֶלָּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפֵּרוֹת[42], וְיֵשׁ לְבַעַל**
19 **הַשָּׂדֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ; אֲבָל הַמּוֹכֵר שָׂדֶה**
20 **לְפֵרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ אֶלָּא**
21 **מִדַּעַת הַלּוֹקֵחַ[43], וְיֵשׁ לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ[44].**

41) הכסף־משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם, שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה. וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם" (ועיין משנה־למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן. ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובזה לא קנה. והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ואם־כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה, אף־על־פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) - אין ללוקח להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם־כן אין זה קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה הפירות שאינם בעולם]. 42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר, כנ"ל]. 43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה

או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבא־בתרא כז. ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש, עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. 44) וכנראה שיכול להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

1 **ח. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
2 **הַשּׁוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ? שֶׁהַקּוֹנֶה שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - יֵשׁ**
3 **לוֹ לְנָטְעָהּ אוֹ לִזְרָעָהּ[45] כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[46] אוֹ**
4 **לְהוֹבִירָהּ[47]; וְהַשּׁוֹכֵר אֵינוֹ כֵן[48], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן**
5 **שְׁכִירוּת[49]. וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר[50]; אֲבָל**
6 **הַקּוֹנֶה מַקְנֶה לַאֲחֵרִים כָּל מַה שֶּׁקָּנָה.**

45) למרות שהבעלים שזרעוה בשנה שעברה, היו מעוניינים אולי להובירה השנה. 46) שהלוקח נעשה בעל הבית לתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון מה שיהיה אחריו. 47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה וזרועה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי - ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי. ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף", ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח). 48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. 49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. 50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד). לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף־על־פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף־משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה־למלך). [ואפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

7 **ט. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ[51] וּפֵרוֹת כַּוֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ - קָנָה.**
8 **וְאֵין זֶה מוֹכֵר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
9 **מוֹכֵר יוֹנִים שֶׁיִּוָּלְדוּ אוֹ דְּבַשׁ שֶׁיָּבוֹא לַכַּוֶּרֶת, אֶלָּא**
10 **הוּא מוֹכֵר שׁוֹבָךְ לְפֵרוֹתָיו אוֹ כַּוֶּרֶת לִדְבְשָׁהּ[52]; שֶׁהֲרֵי**
11 **הוּא כְּשׁוֹכֵר[53] אַמַּת הַמַּיִם לַחֲבֵרוֹ[54], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
12 **מַה שֶּׁיִּצּוֹד בָּהּ[55], כָּךְ זֶה הִקְנָה שׁוֹבָךְ זֶה לְפֵרוֹתָיו,**
13 **כְּמוֹ שֶׁמּוֹכֵר אִילָן לְפֵרוֹתָיו. וְדִין כֻּלָּם כְּדִין הַשּׁוֹכֵר**
14 **בַּיִת[56] מֵחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[57], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
15 **הֲנָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

51) משנה בבא־בתרא פ. ושם: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. ו"כוורת הם הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. 52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" ו"כוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם 'בית יוסף'). 53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". 54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". 55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף־על־פי שאינם צומחים מהמים, כמו־כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). 56) [אף־על־פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענייננו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמו־כן לענין "אין השוכר רשאי להשכיר", אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשובך והכוורת ואמת המים הרי דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. 57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

16 **י. הַבִּיצִים[58] וְהָאֶפְרוֹחִין עַצְמָן שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוֹבָךְ - לֹא**
17 **קָנָה אוֹתָם בַּעַל שׁוֹבָךְ[59] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ[60]. וְדָבָר**
18 **זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל**
19 **הַבָּנִים' נָגְעוּ בָהּ[61]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַקְנוֹת אֶפְרוֹחִים**
20 **וּבֵיצִים אֵלּוּ לַחֲבֵרוֹ - מְטַפֵּחַ[62] עַל הַשּׁוֹבָךְ שֶׁיִּפְרְחוּ**
21 **הָאִמָּהוֹת וְיִגְבְּהוּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יַקְנֶה אוֹתָן**
22 **לַחֲבֵרוֹ[63] בְּקִנְיָן[64], אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע[65], אוֹ בִּשְׁאָר**
23 **דְּבָרִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[66].**

58) חולין קמא: קמב. 59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. 60) "שאם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, - אינו חייב לשלח" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה. 61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר־כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. 62) מכה בטפחו, כלומר בידו

(חולין קמא:). 63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא־מציעא קב.) "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). 64) חליפין. 65) בקנין "אגב". 66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשובך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) – אור־שמח].

1 **יא. הַלּוֹקֵחַ[67] פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ מֵחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל**
2 **כָּל הַגּוֹזָלוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ בּוֹ מֵעַתָּה[68], מִפְּנֵי שֶׁהָאִמָּהוֹת[69]**
3 **בּוֹרְחוֹת[70], נִמְצָא שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הַשּׁוֹבָךְ; אֶלָּא מַנִּיחַ**
4 **מֵהֶן[71] כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַשּׁוֹבָךְ.**

67) משנה בבא־בתרא פ. 68) אחרי המכירה. 69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השובך. והאמהות הם יסוד השובך. 70) מתוך בדידות והעדר חברה. 71) מהגוזלות שנולדו.

5 **יב. וְכַמָּה מַנִּיחַ? אִם הָיוּ בּוֹ[72] אִמָּהוֹת[73] וּבָנוֹת[74] בְּעֵת**
6 **מְכִירַת הַפֵּרוֹת - מַנִּיחַ בְּרִיכָה[75] רִאשׁוֹנָה שֶׁיּוֹלִידוּ**
7 **הָאִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הָאִמָּהוֹת עִם הַבְּרִיכָה**
8 **הָרִאשׁוֹנָה[76] וְעִם הַבָּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם[77]; וּמַנִּיחַ מִמָּה**
9 **שֶׁיּוֹלִידוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת[78], כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ**
10 **הַבָּנוֹת[79] עִם שְׁתֵּי הַבְּרִיכוֹת שֶׁהוֹלִידוּ[80]; וְכָל הַנּוֹלָד**
11 **מֵאַחַר שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת שֶׁל בָּנוֹת וְהַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה**
12 **שֶׁל אִמָּהוֹת[81] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.**

72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדן בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. 73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כו). 74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן הן השובך, והרי מכר רק פירות השובך ולא השובך עצמו (סמ"ע שם). 75) כל זוג נקרא בריכה. 76) זו שנולדה להן עתה. 77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. 78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. 79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). 80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד־ה. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. 81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

13 **יג. הַלּוֹקֵחַ[82] פֵּרוֹת[83] כַּוֶּרֶת מֵחֲבֵרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה**
14 **נְחִילִים[84] זֶה אַחַר זֶה[85]; מִכָּאן וְאֵילַךְ[86] - נוֹטֵל נָחִיל**
15 **וּמַנִּיחַ נָחִיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב[87] אֶת הַכַּוֶּרֶת.**

82) משנה בבא־בתרא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. 83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. 84) חבורה של דבורים. 85) הדבורים מולידים כל תשעה־עשרה ימים נחיל של דבורים. 86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. 87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

16 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵחֲבֵרוֹ - מַנִּיחַ בַּכַּוֶּרֶת שְׁתֵּי**
17 **חַלּוֹת[89], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ[90] הַדְּבוֹרִים וְיֵלְכוּ לָהֶן[91].**

88) משנה (שם). 89) הדבורים מייצרים חלות של שעוה, ובתוכן הדבש. 90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. 91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

18 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] זֵיתִים מֵחֲבֵרוֹ לָקֵץ[93] - מַנִּיחַ הָאֵילָן[94]**
19 **סָמוּךְ לָאָרֶץ שְׁתֵּי גְרוֹפִיּוֹת[95] וְקוֹצֵץ. לָקַח בְּתוּלַת**
20 **שִׁקְמָה[96] - מַגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. סַדָּן שֶׁל**
21 **שִׁקְמָה[97] - שְׁנֵי טְפָחִים[98]. וּבִשְׁאָר אִילָנוֹת - טֶפַח**
22 **וְקוֹצֵץ. בְּקָנִים וּבְגֶפָנִים - מִן הַפִּקֵּק[99] וּלְמַעְלָה.**
23 **בִּדְקָלִים וַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ[100], לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ**
24 **מַחֲלִיף[101].**

92) משנה, שם. 93) כלומר, לא מכרו אלא לקוץ אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. 94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט, סעיף יד). 95) כלומר, שני אגרופים (כסף־משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף־משנה, ועיין מגיד־משנה). 96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשיור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. 97) שקמה שכבר קצצוה פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". 98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשיור שני טפחים. 99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב).

100) קוצץ אותו עם השרשים. 101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] שְׁלֹשָׁה[3] אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4], וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
2 **שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת[5] קְטַנּוֹת[6] אוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי אִילָן[7] - הֲרֵי**
3 **יֵשׁ[8] לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[9]. וַאֲפִלּוּ[10] יָבְשׁוּ[11]**
4 **הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ[12] - יֵשׁ לוֹ[13] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם,**
5 **וְקָנָה[14] כָּל הָאִילָנוֹת[15] שֶׁבֵּינֵיהֶם[16].**

2) משנה בבא־בתרא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. 6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד־משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא־בתרא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא־בתרא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם־משנה]. 7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד־משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד־משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד־משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך־עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. 8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף־על־פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. 9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. 10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. 11) משנה (שם פא.). 12) ברייתא (שם פג.). 13) ויכול לטעת אחרים במקומם. 14) ברייתא (שם פג.). 15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. 16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על־ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

6 **ב. וְכַמָּה[17] הִיא הַקַּרְקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם[18]**
7 **וּבֵינֵיהֶם[19] וְחוּצָה לָהֶם[20] כְּמְלֹא הָאוֹרָה וְסַלּוֹ[21]. וְזֶה[22]**
8 **הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרָה וְסַלּוֹ[23] אֵין אֶחָד[24]**
9 **מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[25].**

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

10 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[26] כְּשֶׁהָיוּ[27] שְׁלֹשָׁה הָאִילָנוֹת**

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

עוֹמְדִין[28] כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטֵי[29] כִּירָה[30] שֶׁשּׁוֹפְתִין[31]
עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדָרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[32] שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה[33]
וְהַשְּׁלִישִׁי מְכַוֵּן בֵּינֵיהֶן וּמְרַחֵק מֵהֶן[34]. וְהוּא[35] שֶׁיִּהְיוּ
בֵּין כָּל אֵילָן וְאֵילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[36] וְעַד שֵׁשׁ
עֶשְׂרֵה[37].

26) שקנה קרקע. 27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא־בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף. 28) ביחס זה לזה. 29) רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. 31) מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל־שכן כחצובא, וסמ"ע שם). 33) בשורה אחת. 34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: 35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). 36) שזו מדת־השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). 37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד־משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

ד. וּמֵהֵיכָן[38] הוּא מוֹדֵד? מִן הָעִקָּר[39] הָרָחָב[40] שֶׁל
אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ[41] עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת[42],
אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת[43] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין
יוֹתֵר[44] מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה[45] אַמָּה, אוֹ שֶׁלְּקָחָן זֶה אַחַר
זֶה[46], אוֹ[47] שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֶחָד עַל
הַמֶּצֶר[48], אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל
חֲבֵרוֹ[49], אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר[50] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם[51] אוֹ
רְשׁוּת הָרַבִּים[52] בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה[53] אֵין לוֹ קַרְקַע[54].
לְפִיכָךְ לֹא קָנָה[55] הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם[56] יָבַשׁ
הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[57] - יֵלֵךְ לוֹ[58].

38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). 39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). 40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף־משנה). 41) שם פג. 42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. 43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. 44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. 45) שאז אין צירוף ביניהם. 46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? 47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא־לן דכל תיקו דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. 48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. 49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. 50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. 51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. 52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש־עשרה אמה. 53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטוה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא־בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית־דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. 54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד־משנה). 55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. 56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). 57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). 58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע[59],
אִם[60] הִגְדִּילוּ[61] וְהוֹצִיאוּ חֹטֶר[62] - יָקֵץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יְמַעֵט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה[63]. וְכָל הַשָּׁרִיגִין[64]
וְהָאַמִּירִים[65] הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׁרָשִׁים[66] -
הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[67].

59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. 60) משנה, שם פא. 61) התפשטו. 62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. 63) [שאף־על־פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל

האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוטר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה ובזה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף־משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. 64) ענפים של עצי גפן. 65) ענפים שבראש האילנות. 66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. 67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

1 **ו. הַקּוֹנֶה[68] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ**
2 **קַרְקַע[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם מֵת[71] הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[72] - אֵין**
3 **לוֹ כְּלוּם[73]. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׂרִיגִים**
4 **וַאֲמִירִים[74] - יָקָץ[75]; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָאָרֶץ[76], וְיֹאמַר**
5 **לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[77] מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.**

68) משנה בבא־בתרא פא. 69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). 70) כלשון הברייתא (שם פג.). 71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). 72) ברייתא שם. 73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. 74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. 75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטעון הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. 77) ואף־על־פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד־משנה כאן.

6 **ז. כָּל הָעֵצִים[78] שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן:**
7 **הָעוֹלֶה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[79] - הֲרֵי**
8 **הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת[80]; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׂרָשִׁים,**
9 **וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[81] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל**
10 **הַשָּׂדֶה[82]. וּבִדְקָלִים[83] - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל[84] מִן**
11 **הָעוֹלֶה[85] כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶזַע[86].**

78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. 79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). 80) שהרי האילנות הם שלו, והוא־הדין לכל מה שיוצא מהם. 81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. 82) שאף־על־פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לד). 83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. 84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. 85) מן הענפים העולים מן הדקל. 86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד־משנה).

12 **ח. הַמּוֹכֵר[87] קַרְקַע וְשִׂיחַ[88] אִילָנוֹת[89] - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ**
13 **חֲצִי הַקַּרְקַע[90] כֻּלָּהּ[91]; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא שִׂיחַ בַּקַּרְקַע, הֲרֵי**
14 **אוֹמֵר[93] לוֹ הַלּוֹקֵחַ "עֲקֹר אִילָנְךָ"[94]. וְכֵן אִם שִׂיחַ שְׁנֵי**
15 **הָאִילָנוֹת בְּלִבַּד - יֵשׁ לוֹ[95] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[96];**
16 **שֶׁאִלּוּ[97] לֹא שִׂיחַ הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ "עֲקֹר**
17 **אִילָנְךָ וָלֵךְ"[98].**

87) בבא בתרא לז. 88) לעצמו. 89) שלשה אילנות, לכל הפחות. 90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד־משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן־האזל). 91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. 92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. 93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על־ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). 94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי־אפשר שהרי מכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן־האזל). 95) בבא־בתרא עא. מימרא של רב הונא. 96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוקו, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצי]. 97) גמרא שם. 98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

18 **ט. הַמּוֹכֵר[99] אֶת הָאִילָנוֹת[100] וְשִׂיחַ אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ**
19 **לְבַעַל הָאִילָנוֹת קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[101].**

מָכַר[102] אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאִילָנוֹת לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאִילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה הָאִילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע[103], וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.

99) בבא־בתרא לז: מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. **100)** שלשה אילנות. **101)** למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאיר גם לו אילנות, ודאי מכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאיר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור־שמח, ועיין 'תוספות' ב"ב שם ד"ה מכר). **102)** שם לז. כרב פפא. **103)** אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד־משנה כאן, ובלחם־משנה שם].

י. הָאַחִין[104] שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס[105] וְאֶחָד נָטַל שְׂדֵה לָבָן[106] - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת[107] בְּתוֹךְ שְׂדֵה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל מְנָת כֵּן חָלְקוּ[108]. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.

104) ברייתא בבבא־בתרא ז. **105)** סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם הנוסחא "שדה כרם". וברי"ף: "שדה פרדס". **106)** שדה תבואה. **107)** שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). **108)** ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

יא. הַמּוֹכֵר[109] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים[110], וְאָמַר לוֹ 'חוּץ[111] מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי': אִם דֶּקֶל טוֹב[112] וּמְשֻׁבָּח[113] הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[114], וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ[115]; וְאִם דֶּקֶל רַע[116] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר - לֹא קָנָה[117] מִן הַדְּקָלִים[118] כְּלוּם[119].

109) בבא־בתרא סט: **110)** טובים ורעים. **111)** שאם לא אמר לו "חוץ", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). **112)** "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). **113)** ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. **114)** שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. **115)** כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. **116)** היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). **117)** שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). **118)** כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האלינות שלא שייר - קנה. וכדעת הי"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). **119)** לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל־שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד־משנה וכסף־משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

יב. מָכַר[120] לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאִילָנוֹת'[121]: אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בִּלְבַד[122] - שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ גְּפָנִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאִילָנוֹת[123]. הָיוּ בָהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים[124]; אִילָנוֹת וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים - שִׁיֵּר אִילָנוֹת[125]; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר[126]. וְאִם[127] הַדְּקָלִים שִׁיֵּר[128] - לֹא שִׁיֵּר[129] אֶלָּא כָּל דֶּקֶל גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים[130] לוֹ בְּחֶבֶל[131], וְהַשְּׁאָר[132] הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[133]. וְאִם[134] שְׁאָר הָאִילָנוֹת[135] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[136] - לֹא שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֵל[137] כּוֹבְשׁוֹ[138]; וְכֹל שֶׁהָעֵל כּוֹבְשׁוֹ[139] - הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[140], וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה[141] נֶחְשָׁב.

120) שם סט־ע. **121)** ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. **122)** ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפי"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. **123)** [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. **124)** טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. **125)** [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב־יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. **126)** [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא־קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד

ובמגיד־משנה]. 127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט־ע). 128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". 129) לעצמו. 130) שזה הוא קנה־המידה לגובהו של הדקל. 131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. 132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". 133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). 134) מימרא של דיינֵי גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). 135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. 136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". 137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. 138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". 139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. 140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). 141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

1 **יג. הָאוֹמֵר**[142] **לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
2 **אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ**[143] **דְּקָלִים, אִם רָצָה**[144] **לִקְנוֹת לוֹ**
3 **שְׁנֵי**[145] **דְּקָלִים - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֶּקַח**[146]**, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ**
4 **יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
5 **דְּקָלִים. וְאִם אָמַר**[147]**: קַרְקַע בִּדְקָלִים**[148] **אֲנִי מוֹכֵר**
6 **לְךָ, אִם הָיוּ בוֹ**[149] **שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאו -**
7 **מֶקַח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר**[150]**. וְאִם**[151] **אָמַר לוֹ: קַרְקַע**
8 **שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין**
9 **בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה**[152] **אֶלָּא קַרְקַע הָרָאוּי לִדְקָלִים**[153].

142) בבא־בתרא סט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. 144) ראה להלן בהערה קמו. 145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. 146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא־בתרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. 147) שם. 148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. 149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. 150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). 151) גם זה שם. 152) "קרקע של דקלים". 153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד־משנה.

10 **יד. הַמּוֹכֵר**[154] **פַּרְדֵּס**[155] **לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ**[156] **שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ:**
11 **קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים**[157] **וְהוּצִין**[158]**. וְאַף עַל פִּי**
12 **שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אוֹתָם**[159]**, נוֹיֵי**
13 **הַשְּׁטָר הֵם**[160]**. וְכֵן**[161] **הַמּוֹכֵר**[162] **קַרְקַע**[163] **לַחֲבֵרוֹ,**
14 **צָרִיךְ**[164] **לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי**[165] **לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה**
15 **כְּלוּם**[166]**; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְּעָנוֹת**[167]**.**

154) שם סט: 155) בגמרא וברי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל־שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא־מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. 156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". 157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). 158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. 159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב־מז שם. 160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". 161) הוא הדין. 162) מימרא של אביי (שם סא:). 163) בגמרא שם: "מידי" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא־קמא עט:). 164) רצוי. 165) = ולא השארתי. 166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא־אם־כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). 167) ושמא יבוא לפני בית־דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

16 **טו. הַמּוֹכֵר**[168] **בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ**

'וְהִקְנִיתִי לְךָ עָמְקוֹ וְרוּמוֹ'[169], צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ[170] 'קְנֵה לְךָ מִקַּרְקַע[171] הַתְּהוֹם[172] עַד רוּם רָקִיעַ'[173]. שֶׁהָעֹמֶק וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם[174]; וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה[175] הָעֹמֶק וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד[176], וְהָעֹמֶק שֶׁהוּא עֲבִי הָאָרֶץ[177], אֲבָל לֹא קָנָה[178] הַבִּנְיָנוֹת[179] שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים[180] וְשֶׁבָּאֲוִיר[181]; וְכֵיוָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע הַתְּהוֹם עַד רוּם הָרָקִיעַ'[182] - קָנָה הַבּוֹר[183] וְהַדּוּת[184] שֶׁבָּעֲבִי הַקַּרְקַע[185], וְהַמַּעֲזִיבוֹת[186] וְהַמְּחִילוֹת[187] שֶׁבֵּין הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה[188].

168) מימרא של רב דימי, בבבא־בתרא סג: 169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. 170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. 171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). 172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. 173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. 174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). 175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". 176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד־משנה). 177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על־ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". 179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבנינים". 180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. 181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. 182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמטה ושלמעלה (מגיד־משנה). 183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). 184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. 185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. 186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. 187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). 188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

טז. הַמּוֹכֵר[189] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת[190] שֶׁדִּיּוֹטָא[191] עֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ[192] - הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ[193]. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מְקוֹם מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207] וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקִּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[212].

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים

ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה רֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בְּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בְּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). 13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

ב. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - לֹא מָכַר אֶת הַחֶדֶר[14] שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ[15], אַף עַל פִּי שֶׁמָּצַר לוֹ[16] מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[17]; וְלֹא אֶת הַגַּג[18], בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה עֲשָׂרָה[19] טְפָחִים וְיֵשׁ בּוֹ רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא[20] אֶת הַבּוֹר[21] הֶחָפוּר בַּקַּרְקַע[22], וְלֹא אֶת הַדּוּת הַבָּנוּי בַּבּוֹר[23], אַף עַל פִּי שֶׁמָּכַר לוֹ[24] הָעֹמֶק וְהָרוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישן לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). 15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16) ציין לו את הגבולות של הבית. 17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: 18) משנה שם. 19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. 20) משנה שם סד. 21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. 23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

ג. וְצָרִיךְ[25] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי לְהִכָּנֵס בְּבוֹר זֶה אוֹ לַדּוּת שֶׁשִּׁיֵּר[26]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה[27] מוֹכֵר. וְאִם אָמַר[28] לוֹ: מָכַרְתִּי לְךָ הַבַּיִת חוּץ מִן הַבּוֹר אוֹ הַדּוּת - אֵין צָרִיךְ[29] לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. וְכֵן הַמּוֹכֵר בּוֹר אוֹ דוּת בִּלְבַד[30] - אֵין הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[31], אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַד הַדּוּת[32] וּמְמַלֵּא[33].

25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. 26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. 27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. 28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. 29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור

ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. 30) ועיכב את הבית לעצמו. 31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. 32) בכתב־יד תימן: "הבור". 33) מים מן הבור או הדות.

1 **ד. שְׁנַיִ[34] בָּתִּים זֶה לִפְנִים[35] מִזֶּה, מָכַר שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם**
2 **אוֹ נָתַן שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם - אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה[36];**
3 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָתַן הַחִיצוֹן[37] וּמָכַר הַפְּנִימִי.**
4 **אֲבָל[38] אִם מָכַר הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי - יֵשׁ לוֹ[39]**
5 **דֶּרֶךְ[40]; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן יוֹתֵר[41] מִן**
6 **הַמּוֹכֵר[42].**

34) ברייתא שם סה. 35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לז). 36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. 38) מסקנת הגמרא שם. 39) לפנימי. 40) על החיצון. 41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. 42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

7 **ה. הַמּוֹכֵר[43] אֶת הַבַּיִת - מָכַר[44] אֶת הַתַּנּוּר[45] וְאֶת**
8 **הַכִּירַיִם[46], וְאֶת מַלְבְּנוֹת[47] הַפְּתָחִים הַמְּחֻבָּרִין**
9 **בְּטִיט[48], וְאֶת הַדֶּלֶת[49] וְאֶת הַנֶּגֶר[50] וְאֶת הַמַּנְעוּל[51],**
10 **אֲבָל לֹא הַמַּפְתֵּחַ[52]. וּמָכַר[53] אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת[54]**
11 **הַקְּבוּעָה[55], אֲבָל לֹא אֶת הַמִּטַּלְטֶלֶת[56]. וּמָכַר אֶת**
12 **הָאַצְטְרֻבִּיל[57], אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלִי שֶׁהַקֶּמַח יוֹרֵד**
13 **לְתוֹכוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפִיפָה[58] שֶׁל עֵץ[59]. וְלֹא מָכַר[60]**
14 **אֶת מַלְבְּנוֹת[61] כַּרְעֵי[62] הַמִּטָּה, וְלֹא[63] אֶת מַלְבְּנוֹת**
15 **הַחַלּוֹנוֹת[64], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בְּטִיט[65], מִפְּנֵי**
16 **שֶׁהֵן לְנוֹי[66]. וּבִזְמַן[67] שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ'**
17 **- הֲרֵי כֻּלָּן[68] מְכוּרִין.**

43) משנה שם סה. 44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45) המחובר לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן). 46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחוברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. 47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). 48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. 49) משנה שם. 50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). 51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). 52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). 53) משנה וברייתא (שם סה.). 54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). 55) בקרקע (רשב"ם שם). 56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. 57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). 58) סל. 59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". 60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). 61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחוברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחוברים לה - בוודאי מכורים איתה. 62) רגלי. 63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. 64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית. 65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחוברות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחוברות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. 66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). 67) משנה וברייתא (שם). 68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא

בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[69] אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[70]**
2 **וּמְעָרוֹת[71] שֶׁבְּתוֹכָהּ[72], וְכָל הַבָּתִּים[73] הַחִיצוֹנִים[74]**
3 **וְהַפְּנִימִים[75], וּבָתִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַחוֹל[76], וְהַחֲנֻיּוֹת**
4 **הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[77]; אֲבָל שֶׁאֵינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[78]**
5 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. הָיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן[79]:**
6 **אִם רֹב תַּשְׁמִישָׁן לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; וְאִם לָאו**
7 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְלֹא מָכַר אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[80]**
8 **שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הִיא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ' -**
9 **חֲרֵי כֻּלָּן[81] מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר אֶת**
10 **הַמֶּרְחָץ[82] וְלֹא בֵּית הַבַּד[83] שֶׁבְּתוֹכָהּ[84].**

69) משנה ובריתא שם סז. 70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). 71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם). 72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). 73) ברייתא שם. 74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). 75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). 76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח). 77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם). 78) אלא לרשות הרבים. 79) לתוכה ולרשות הרבים. 80) היינו, תשמישי הבית הבלתי־קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). 81) כל התשמישים המטלטלים. 82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). 83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. 84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

11 **ז. הַמּוֹכֵר[85] אֶת בֵּית הַבַּד 86- מָכַר[87] אֶת הָאֶבֶן[88]**
12 **הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בָּאָרֶץ[89] שֶׁטּוֹחֲנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת**
13 **הַכִּלּוֹנְסָאוֹת[90] שֶׁל אֶרֶז שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן בְּעֵת טְחִינַת**
14 **הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְקָבִים[91], וְאֶת הַכֵּלִים[92] שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן**
15 **אֶת הַזֵּיתִים הַכְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמַּפְרְכוֹת; אֲבָל לֹא מָכַר**
16 **אֶת הָרֵחַיִם הָעֶלְיוֹנָה[93]. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה**
17 **שֶׁבְּתוֹכוֹ' - חֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא**
18 **מָכַר[94] אֶת הַכּוֹבְשִׁין[95] שֶׁמְּכַבְּשִׁין בָּהֶן הַזֵּיתִים[96], וְלֹא**
19 **אֶת הַגַּלְגַּל[97], וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשַּׁקִּין[98], וְלֹא**
20 **אֶת הַמַּרְצוּפִין[99].**

85) משנה ובריתא שם סז: 86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. 87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. 88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים־האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". 89) כן כתב גם ר"י מיגאש. 90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. 91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים־טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב־הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. 92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. 93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. 94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). 95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. 96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשן". "97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). 98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. 99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

21 **ח. אָמַר לוֹ[100]: בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו[101] אֲנִי מוֹכֵר**
22 **לְךָ - כֻּלָּן[102] מְכוּרִין. הָיוּ[103] חוּצָה לָהּ[104] חֲנֻיּוֹת[105]**
23 **שֶׁשּׁוֹטְחִים[106] בָּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשֶּׁמֶשְׁמִין[107]: אִם[108]**
24 **מָצָר לוֹ[109] מְצָרִים[110] הַחִיצוֹנִים[111] שֶׁלָּהֶן - קָנָה הַכֹּל;**
25 **וְאִם לָאו[112] - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ[113].**

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. 101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. 102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). 103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסויימת. 104) מחוץ לבית הבד. 105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). 106) ליבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד.

107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. 108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). 109) ציין לו. 110) גבולות. 111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. 112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". 113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

ט. הַמּוֹכֵר[114] אֶת הַמֶּרְחָץ[115] - מָכַר אֶת בֵּית הַנְּסָרִים[116] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן[117] כְּשֶׁהֵן עֲרֵמִים, וְאֶת בֵּית הַיְקָמִים[118] שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַמַּיִם, וְאֶת בֵּית הַסַּפְסָלִין[119] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּחֲצַר הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהֵן לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוּילָאוֹת[120] שֶׁמִּסְתַּפְּגִין[121] בָּהֶן; אֲבָל[122] לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִים עַצְמָן, וְאֶת הַיְקָמִים עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַסַּפְסָלִין עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַוּילָאוֹת עַצְמָן. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[123] - לֹא מָכַר הַבְּרֵכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ מַיִם בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה[124] בֵּין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כִּנּוּס הָעֲצִים[125]. וְאִם אָמַר[126] לוֹ: מֶרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - הֲרֵי הֵן כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ[127].

114) משנה ובריתא שם סז: 115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". 116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. 117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". 118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלאות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. וברי"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". 120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". 121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". 122) משנה ובריתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא ניידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. 123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". 124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). 125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). 126) בברייתא שם סח. 127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכי"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים[3], וּבוּרוֹת[4] שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחֲצָאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת[5], וּבֵית הַבַּדִּים, וּבֵית הַשַּׁלְחִין שֶׁבָּהּ[6] וְהַסְּמוּכִין לָהּ[7], וְאֶת הַחֲרָשִׁין[8] הַמַּקָּפִין[9] לָהּ, וְאֶת הַשָּׂדוֹת הַיְדוּעוֹת לָהּ[10], וְאֶת הַבִּיבָרִין[11] שֶׁל חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁפְּנֵיהֶם[12] כְּנֶגְדָּהּ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוּקִים[14] מִמֶּנָּהּ; אֲבָל לֹא מָכַר הַמִּטַּלְטְלִין[15] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - הֲרֵי כֻּלָּן[16] מְכוּרִין. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[17] - לֹא מָכַר לֹא אֶת שְׁיָרֶיהָ[18], וְלֹא אֶת בְּנוֹתֶיהָ[19], וְלֹא הַחֲרָשִׁין הַמַּקִּצִּין מִמֶּנָּהּ[20], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיָּם[21], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיַּבָּשָׁה[22], וְלֹא אֶת בִּיבְרֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁאֵין פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדָּהּ[23].

2) משנה ובריתא, בבא־בתרא סח. 3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן־דאמר דבית השלחין היינו גינונייתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינונייתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". 8) יערות (בריתא שם). ובכ"י תימן: "החורשין". 9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שיודעים שהן שייכות לעיר (ערוך־השלחן). פרט ל"פיסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן־דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת הגמרא שם שרק "פיסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פי"ג) היא מלה מורכבת "בי־בר", כמו בית־בר בית־מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאו). 13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביברין, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין

חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל־שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). 16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". 17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

1 **כ. הַמּוֹכֵר[24] אֶת הַשָּׂדֶה[25] - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים[26]**
2 **הַסְּדוּרוֹת לְגָדֵר[27], וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁמַּנָּחוֹת עַל**
3 **הָעֲמָרִים[28], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[29]. וּמָכַר אֶת הַקָּנִים[30]**
4 **הַחֲלָקִים[31] הַמַּנָּחִין תַּחַת הַגְּפָנִים[32] כְּדֵי לְהַעֲמִיד אֶת**
5 **הַכֶּרֶם[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[34]. וּמָכַר אֶת הַתְּבוּאָה**
6 **הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְהִקָּצֵר[35]. וּמָכַר**
7 **אֶת מְחִיצַת הַקָּנִים[36] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רֹבַע[37], אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהַקָּנִים שֶׁלָּהּ עָבִים וַחֲזָקִים[38]. וּמָכַר אֶת**
9 **הַשּׁוֹמֶרֶת[39] הָעֲשׂוּיָה[40] בְּטִיט[41], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
10 **קְבוּעָה[42]. וּמָכַר[43] אֶת הֶחָרוּב[44] שֶׁאֵינוֹ מֻרְכָּב[45] וְאֶת**
11 **בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עָבִים[47]. וּמָכַר[48]**
12 **כָּל הַדְּקָלִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן**
13 **סְדוּרוֹת[49] לְגָדֵר, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל**
14 **גַּבֵּי הָעֲמָרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מוּכָנוֹת[50] לְכָךְ; וְלֹא**
15 **אֶת הַקָּנִים שֶׁבַּכֶּרֶם שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין[51] תַּחַת הַגְּפָנִים, אַף**
16 **עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין וַחֲלָקִים[52] וּמוּכָנִים לְכָךְ; וְלֹא אֶת**
17 **הַתְּבוּאָה הָעֲקוּרָה[53] מִן הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי[54] שֶׁהִיא**
18 **צְרִיכָה[55] לַשָּׂדֶה. וּבִזְמַן[56] שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה**
19 **שֶׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

24) משנה בבא־בתרא סח: 25) ובה יש קנה־מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד־משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). 28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על־ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא דמחתן", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. 29) לצורך קבוע של השדה. ואף־על־פי שאינם מחוברים לה. 30) משנה, שם סח: 31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתליעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). 32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. 33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. 34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). 35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. 36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). 37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). 38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). 39) הסוכה של שומרי הכרם. 40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). 41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. 42) כן הוא בגמרא. 43) משנה, שם. 44) אילן המגדל חרובים. 45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. 46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. 47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. 48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. 49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). 50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. 52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 53) התלושה. 54) כן הוא בגמרא (שם). 55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). 56) משנה (שם סח:).

20 **ג. בֵּין כָּךְ[57] וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[58] מְחִיצַת הַקָּנִים**
21 **שֶׁהִיא בֵּית רֹבַע[59], אַף עַל פִּי[60] שֶׁהַקָּנִים שֶׁבָּהּ דַּקִּים**
22 **וּקְטַנִּים. וְלֹא[61] מָכַר עֲרוּגָה[62] קְטַנָּה[63] שֶׁל בְּשָׂמִים[64]**
23 **שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן[65] שֶׁקּוֹרִין לָהּ בֵּי**
24 **וַרְדָּא[66] שֶׁל פְּלוֹנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֶרֶת בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ**

עֲשׂוּיָה בְּטִיט[67], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בָּאָרֶץ. וְלֹא מָכַר אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב[68] וְלֹא סַדָּן[69] שֶׁל שִׁקְמָה, וַאֲפִלּוּ הֵן דַּקִּים[70]. וְלֹא מָכַר[71] אֶת הַבּוֹר[72] שֶׁבָּהּ, וְלֹא אֶת הַגַּת[73], וְלֹא אֶת הַשּׂוֹכָךְ[74], בֵּין חֲרֵבִים[75] בֵּין שְׁלֵמִים[76].

57) משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו׳, נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד־משנה כאן). 59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. 60) גמרא, שם סט. 61) מימרא של רבי יוחנן, שם. 62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) – 'תוספות יום טוב' שם. 63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). 64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא־הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). 65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). 66) בית הוורד. 67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט־מ). 68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69) גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73) מקום שדורכים בו ענבים. 74) מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשובך וכו׳. 76) כלומר, מיושבים.

ד. וְצָרִיךְ[77] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[78] מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוּת אוֹ אוֹתוֹ הַגַּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׂוֹכָךְ[79] שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה. וְאִם[80] פֵּרַשׁ וְאָמַר 'חוּץ מֵאֵלּוּ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקַּח לוֹ [דֶּרֶךְ][81].

77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד־משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. 80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[82] בְּמוֹכֵר; מִפְּנֵי[83] שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ[84] לְפָרֵשׁ[85] וְלֹא פֵּרַשׁ[86], אֵין לוֹ[87] אֶת אֵלּוּ[88]. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה - קָנָה[89] אֶת כֻּלָּן[90]; בֵּין בְּשָׂדֶה, בֵּין בְּבַיִת, בֵּין בְּחָצֵר, בֵּין בְּבֵית הַבַּד[91]. כֻּלְּלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַנּוֹתֵן קַרְקַע[92] בְּמַתָּנָה - קָנָה הַמְקַבֵּל כָּל הַמְחֻבָּר[93] לָהּ[94], עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[95].

82) [שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית־הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. 83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86) והוא לא עשה כן ולא פירש. 87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). 90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד־משנה). 93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודות וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ]. 95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

ו. וְכֵן[96] הָאַחִין[97] שֶׁחָלְקוּ[98], וְזָכָה אֶחָד מֵהֶן[99] בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[100]. וְהַמַּחֲזִיק[101] בְּנִכְסֵי הַגֵּר[102], הֶחֱזִיק בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[103]. וְהַמַּקְדִּישׁ[104] אֶת הַשָּׂדֶה - הִקְדִּישׁ כֻּלָּן.

96) מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97) משנה, שם. 98) שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99) כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100) כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101) עשה קנין חזקה (משנה שם). 102) שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103) אף בהרוב המורכב וכיוצא

בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). **104**) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה צ).

ז. אַף בְּמוֹכֵר וְלוֹקֵחַ אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵעִנְיָנִים[105] אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, וְלֹא שֵׁמוֹת יְדוּעִים[106] לְכָל דָּבָר וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהַמּוֹכֵר כָּךְ מָכַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה מָכוּר, וְסוֹמְכִין עַל הַמִּנְהָג[107]. וְכֵן מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין אֶלָּא בַּיִת[108] לַבַּיִת לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁקּוֹרִין בַּיִת לַבַּיִת וְכָל סְבִיבוֹתָיו וּלְכֹל שֶׁעַל גַּבָּיו - הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר חָצֵר אוֹ שָׂדֶה אוֹ עִיר אוֹ מִטַּלְטְלִין - בַּכֹּל הוֹלְכִין אַחַר הַשֵּׁמוֹת הָעֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל.

105) בכ"י תימן: "מעניינם". **106**) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. **107**) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. **108**) מקור הדברים בבבא־בתרא סא: ובבא־קמא כז.

ח. וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמִּנְהָג. אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין יָדוּעַ בּוֹ מִנְהָג וְלֹא שֵׁמוֹת מְיֻחָדִין, אֶלָּא יֵשׁ קוֹרִין כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין כָּךְ - עוֹשִׂים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁוּ חֲכָמִים בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתֹּרֶן[3], וְאֶת הַגַּס[4], וְאֶת הָעֲגָנִים[5] שֶׁלָּהּ, וְאֶת כָּל הַמְּשׁוֹטִין[6] מְנַהֲיגִין[7] אוֹתָהּ[8], וְאֶת הַכֶּבֶשׁ[9] וְהָאַסְכָּלָה שֶׁעוֹלִין בָּהֶן לַסְּפִינָה וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ, וְאֶת בֵּית הַמַּיִם[10] שֶׁבְּתוֹכָהּ; אֲבָל לֹא מָכַר[11] אֶת הַבִּצִּית[12], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה[13] שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ עַל הַמַּיִם הַקְּרוֹבִים לַיַּבָּשָׁה[14]; וְלֹא מָכַר הַדּוּגִית[15], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה שֶׁצָּדִין[16] בָּהּ הַמַּלָּחִים אֶת הַדָּגִים; וְלֹא מָכַר אֶת הָעֲבָדִים הָעוֹשִׂין בָּהֶן[17], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[18], וְלֹא אֶת הַסְּחוֹרָה[19] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.

2) משנה בבבא־בתרא עג. ובריתא שם. **3**) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). **4**) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. **5**) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. **6**) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). **7**) משוטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. **8**) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". **9**) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. **10**) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. **11**) כתנא־קמא, ולא כרבי נתן (שם). **12**) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. **13**) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל־מים־עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל־ידה יורדים אל היבשה. **14**) כתנא־קמא, ולא כסומכוס (שם). **15**) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ־ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף־משנה). **16**) העובדים בספינות (משנה, שם). **17**) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). **18**) פירושו של רב פפא (שם עז:) למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). **19**) משנה (שם עז:).

ב. הַמּוֹכֵר[20] אֶת הַקָּרוֹן[21] - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת[22], בִּזְמַן[23] שֶׁאֵינָן קְשׁוּרוֹת עִמּוֹ[24]; מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת - לֹא[25] מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד[26] - לֹא מָכַר[27]

1 **אֶת הַבָּקָר; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד,**
2 **וַאֲפִלּוּ[28] בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין מִקְצָתָן[29] לַצֶּמֶד[30] בָּקָר.**

20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). 21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". 22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. 23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד־משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי־יוסף). 24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל־כך בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). 25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). 26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד־משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא־בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל־כרחנו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח:) "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. 27) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם עז:). 28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. 29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). 30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא־בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

3 **ג. הַמּוֹכֵר[31] אֶת הָעֹל[32] - מָכַר אֶת הַפָּרָה[33]; מָכַר אֶת**
4 **הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת הָעֹל. מָכַר אֶת הָעֲגָלָה[34] - מָכַר**
5 **אֶת הַבָּקָר[35]; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הָעֲגָלָה.**
6 **וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה[36] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא**
7 **בָּהֶן[37].**

31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. 32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד־משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. 33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד־משנה וכסף־משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. 34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. 35) משנה (שם עז:) כחכמים, ולא כרבי יהודה. 36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. 37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

8 **ד. וְכֵן[38] הַמּוֹכֵר[39] אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר[40] אֶת הַמַּרְדַּעַת[41]**
9 **וְאֶת הָאֶכֶף[42], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עָלָיו[43]; אֲבָל לֹא**
10 **מָכַר[44] אֶת הַשַּׂק[45] וְלֹא מִרְכֶּבֶת הַנָּשִׁים[46], וַאֲפִלּוּ[47] הָיוּ**
11 **עָלָיו[48] בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.**

38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראיה. 39) משנה בבא־בתרא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. 40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא־קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. 41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). 42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). 43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפקו בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורין אף

בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד־משנה). 44) כתנא־קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. 45) העשוי לשים בתוכו משא. 46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב). וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה]. 47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. 48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

1 **ה. וְאֵין[49] הַדָּמִים רְאָיָה[50]. שֶׁאִם[51] טָעָה[52] בִּכְדֵי**
2 **שֶׁהַדַּעַת[53] טוֹעָה - יֵשׁ לוֹ[54] אוֹנָאָה[55] אוֹ בִּטּוּל מֶקַח[56],**
3 **כְּדִין כָּל הַמּוֹכֵר וְלוֹקֵחַ[57]; וְאִם[58] טָעָה בִּכְדֵי שֶׁאֵין[59]**
4 **הַדַּעַת טוֹעָה - לֹא[60] בָּטַל הַמֶּקַח, שֶׁזֶּה[61] מַתָּנָה[62] נָתַן**
5 **לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא[63] הַחֲמוֹר[64] בְּלֹא שַׂקִּים[65]. וְכֵן כֹּל**
6 **כַּיּוֹצֵא[66] בָּזֶה אֵין מְבִיאִין בּוֹ רְאָיָה מִן הַדָּמִים.**

49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. 50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). 51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. 52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר מששוה מחיר נושא המכירה. 53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי־הבנה. 54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. 55) אם ההפרש הוא ב"שתות". 56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". 57) ראה למעלה פרק יב. 58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. 59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. 60) אף כאן, אין אנו אומרין, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. 61) העודף הזה. 62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. 63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משויו של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. 64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. 65) היינו, כלי המשא. 66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

7 **ו. הַמּוֹכֵר[67] אֶת הַשִּׁפְחָה - מָכַר כֵּלִים[68] שֶׁעָלֶיהָ,**
8 **אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; אֲבָל לֹא[69] מָכַר הַשִּׁירִים[70] וְלֹא**
9 **הַנְּזָמִים[71] וְלֹא הַטַּבָּעוֹת וְלֹא אֶת הַקַּטְלָאוֹת[72]**
10 **שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאִם[73] אָמַר לוֹ "שִׁפְחָה וְכָל מַה שֶׁעָלֶיהָ"**
11 **- הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ כֵּלִים שֶׁל**
12 **מֵאָה מָנֶה.**

67) תוספתא בבא־בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. 68) בגדים. 69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. 70) אצעדות. 71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת הלכה ז). 72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז.): "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). 73) כן בתוספתא שם.

13 **ז. הָאוֹמֵר[74] לַחֲבֵרוֹ: שִׁפְחָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
14 **פָּרָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[75].**
15 **שִׁפְחָה מְנִיקָה[76] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מְנִיקָה[77] אֲנִי**
16 **מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[78]. חֲמוֹרָה[79] מְנִיקָה**
17 **אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַסִּיָּח[80]; שֶׁאֵין[81] אָדָם**
18 **קוֹנֶה חֲמוֹרָה לַחֲלָבָהּ[82].**

74) תוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). 75) שהרי אמר לו: "מעוברת". 76) תוספתא שם. 77) משנה בבא־בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). 78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). 79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. 80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). 81) הוא הטעם שנתן בגמרא. 82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

19 **ח. הָאוֹמֵר[83] לַחֲבֵרוֹ: רֹאשׁ[84] עֵבֶד זֶה אוֹ רֹאשׁ חֲמוֹר**
20 **זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - הֲרֵי זֶה מָכַר חֶצְיוֹ[85]. וְכֵן הַדִּין**
21 **בְּכָל אֵיבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה[86] תְּלוּיָה בּוֹ[87]. אָמַר לוֹ: יַד[88]**
22 **עֶבֶד זֶה אוֹ יַד חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מְשַׁמְּנִין[89]**
23 **בֵּינֵיהֶם. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה**
24 **בּוֹ. אָמַר לוֹ: רֹאשׁ פָּרָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר**

1 **אֶלָּא הָרֹאשׁ בִּלְבַד[90]; שֶׁהֲרֵי[91] רֹאשָׁהּ נִמְכֶּרֶת[92] תָּמִיד**
2 **בַּמִּטְבָּחַיִם[93].**

83) ערכין ד: וירושלמי בבא־קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. 84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. 85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם־משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. 86) החיות. 87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא־קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד־משנה. 88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם־משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. 89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. 90) ברייתא שם. 91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. 92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. 93) מקום ששוחטים הבהמות.

3 **ט. מָכַר אֶת הָרֹאשׁ[94] בִּבְהֵמָה גַּסָּה[95] - לֹא[96] מָכַר אֶת**
4 **הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ.**
5 **מָכַר אֶת הַקָּנֶה[97] - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת**
6 **הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה. אֲבָל בִּבְהֵמָה דַּקָּה: מָכַר**
7 **אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם -**
8 **לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה - מָכַר אֶת**
9 **הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה.**

94) משנה בבא־בתרא פג: 95) בקר (פירוש המשניות, שם). 96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. 97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

10 **י. הַמּוֹכֵר[98] אֶת הַבּוֹר[99] - לֹא מָכַר אֶת מֵימָיו[100]. מָכַר**
11 **אֶת הָאַשְׁפָּה[101] - מָכַר אֶת זִבְלָהּ[102]. מָכַר כַּרְוֵרֶת[103] -**
12 **מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ[104] - מָכַר אֶת הַיּוֹנִים.**

98) כתנא־קמא בברייתא (ב"ב עט:) ולא כרבי נתן (שם). 99) שמכונסים בו מים לשתייה. 100) במשנה (שם עח:) נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:) אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בידינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף־משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). 101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. 102) שבטל אגב האשפה. 103) מקום שמגדלים בו דבורים. 104) מקום שמחזיקים בו יונים.

13 **יא. אַל[105] יָלוּז[106] מֵעֵינֶיךָ הָעִקָּר הַגָּדוֹל בְּדְבָרִים אֵלּוּ,**
14 **שֶׁהוּא מִנְהַג הַמְּדִינָה[107] וְהַשְּׁמוֹת[108] הַיְדוּעִים בְּיִחוּד**
15 **לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל**
16 **אוֹמְרִים לוֹ בְּיִחוּד וְלֹא שִׁתּוּף[109] - הוֹלְכִין אַחַר אֵלּוּ**
17 **הַכְּלָלוֹת שֶׁבֵּאֲרוּ חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[110].**

105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מוזר קצת. 106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". 107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. 108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. 109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. 110) פרק כו הלכה ח.

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בעניין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

18 **א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[2]: בֵּית כּוֹר[3] עָפָר[4] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
19 **וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדוֹת גֵּאָיוֹת קְטַנִּים[5] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה**
20 **טְפָחִים[6], אַף עַל פִּי[7] שֶׁאֵין בָּהֶן מַיִם[8], אוֹ סְלָעִים**
21 **גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין[9] בִּכְלַל הַבֵּית**
22 **כּוֹר; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מְעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד,**
23 **וְנִרְאִין כִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[10]. וְלוֹקֵחַ אֵלּוּ**
24 **הַגֵּאָיוֹת וְהַסְּלָעִים בִּכְלַל הַבֵּית כּוֹר בְּלֹא דָמִים[11].**
25 **הָיוּ[12] פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[13].**

2) משנה בבבא בתרא קב: 3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים

אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. 5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. 6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. 7) מסקנת הגמרא (שם קג.). 8) והרי אפשר לזרוע בהם. 9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. 10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. 11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. 12) משנה שם. 13) שאינם רשות בפני עצמם.

1 **כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן[15] אֶלָּא**
2 **בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין[16], וְהָיוּ[17] הָאַרְבָּעָה קַבִּין מֻבְלָעִין**
3 **בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁה[18] קַבִּין[19], וּמֻבְלָעִין בְּתוֹךְ רֻבָּהּ[20] שֶׁל**
4 **שָׂדֶה; אֲבָל הָיְתָה יָתֵר עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, אוֹ שֶׁהָיוּ**
5 **מְפֻזָּרִין הַרְבֵּה[21], אוֹ אֵינָן מֻבְלָעִין[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
6 **בָּהֶן עֲשָׂרָה - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הָיוּ נִבְלָעִין רֻבָּן[23]**
7 **בְּמִעוּטָהּ[24] אוֹ מִעוּטָן[25] בְּרֻבָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מֻחְלָקִין[26]**
8 **כְּמוֹ חוּט[27] שָׁוֶה אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[28] אוֹ כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ[29],**
9 **אוֹ שֶׁהָיוּ בַּצְּדָדִין[30], אוֹ שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן[31] - כָּל**
10 **אֵלּוּ סָפֵק[32], וְהַמּוֹצִיא[33] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן[34]**
11 **אִם הָיוּ[35] עָפָר מִלְּמַעְלָה[36] וְסֶלַע מִלְּמַטָּה, אוֹ[37] סֶלַע**
12 **מִלְּמַעְלָה וְעָפָר מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[38].**

14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. 15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. 16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות־שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. 17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). 18) לפני הכסף־משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. 19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). 20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. 21) יותר מחמישה קבים. 22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. 23) בעייה בגמרא (שם קג.). 24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוטו של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. 25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייא היא. 26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג.־ קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. 27) בגמרא: "כשורה". 28) בגמרא "כשיר". 29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד־משנה), והיינו, שלוש רגלים. 30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. 31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. 32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. 33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. 34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירשוה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). 35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. 36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). 37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). 38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

13 **ג. הָיָה[39] בָּהּ סֶלַע יְחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רֹבַע[40] לְכוֹר - אֵין**
14 **נִמְדָּד עִמָּהּ. וְאִם הָיָה[41] סָמוּךְ לַמֶּצֶר[42], אֲפִלּוּ כָּל**
15 **שֶׁהוּא[43] - אֵין זֶה נִמְדָּד עִמָּהּ[44]. הִפְסִיק[45] עָפָר בֵּין סֶלַע**
16 **לַמֶּצֶר[46] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[47].**

39) ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). 41) שם. 42) ליד גבול השדה. 43) אפילו רק אבן קטנה אחת. 44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. 45) שם, בעייה של רב פפא. 46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. 47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

17 **ד. אָמַר[48] לוֹ: כְּבֵית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ**

הָיוּ בָּהּ גֵּאָיוֹת עֲמֻקּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ נִמְדָּדִין עִמָּהּ[49].

48) משנה שם קב: 49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

ה. הָאוֹמֵר[50] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, מִדָּה בְּחֶבֶל[51], אִם פִּחֵת כָּל שֶׁהוּא - מְנַכֶּה[52] לוֹ מִן הַדָּמִים[53]; וְאִם הוֹתִיר[54] כָּל שֶׁהוּא - יַחֲזִיר לוֹ[55].

50) משנה שם קג: 51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. 52) בערך הפחת. 53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. 54) שיש יותר מבית כור. 55) למוכר.

ו. אָמַר[56]: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ[57] - הֲרֵי[58] זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר[59]: בֵּית כּוֹר עָפָר, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[60]. וְאִם פִּחֵת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁהוּא רֹבַע[61] לְכָל סְאָה[62], אוֹ הוֹתִיר כָּךְ רֹבַע לְכָל סְאָה - הִגִּיעוּ[63]. יָתֵר עַל כֵּן - יַחְשֹׁב עִמּוֹ עַל כָּל הָרְבָעִים כֻּלָּן[64] שֶׁחָסְרוּ אוֹ הוֹסִיפוּ; וְכֹל שֶׁפִּחֵת מִבֵּית כּוֹר - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים, וְכֹל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר - יַחֲזִיר לוֹ.

56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. 57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. 58) מסקנת הגמרא (שם קד.). 59) זה הובא במשנה שם. 60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". 61) רבע הקב. 62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. 63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. 64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

ז. וּמַה הוּא מַחֲזִיר לוֹ[65]? אִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת פְּחוּתָה מִתִּשְׁעָה קַבִּין[66] - מַחֲזִיר לוֹ דָּמִים כִּשְׁעַת הַמְּכִירָה[67], לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמּוֹכֵר[68]; וְאִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה לְשָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁל מוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי סוֹמֵךְ אוֹתָהּ לִשְׁאָר שְׂדוֹתָיו וְאֵינוֹ מַפְסִיד כְּלוּם. הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת יְתֵרָה עַל תִּשְׁעָה קַבִּין[69] - נוֹתְנִין[70] רֹבַע לְכָל סְאָה וּסְאָה, וְהַנִּשְׁאָר[71] יָתֵר עַל הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - נוֹתֵן לוֹ כָּל הָרְבָעִים כֻּלָּן עִם הַיָּתֵר מִן הַקַּרְקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ[72] כְּשָׁעָה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ[73].

65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). 66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). 67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. 68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. 69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. 70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. 71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"יש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). 72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. 73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). [וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים

שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר].

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? כְּשֶׁהִיא בְּזוּל בִּשְׁעַת מִמְכָּר וְהוֹקִירָה בִּשְׁעַת הַחְזָרַת הַיְתֵר[75]; אֲבָל אִם הָיְתָה בְּיֹקֶר וְהוּזְלָה[76] - אוֹמְרִין לַלּוֹקֵחַ: אִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כֻּלָּהּ[77] - תֵּן לוֹ דָּמִים כְּפִי הַמִּמְכָּר[78], וְאִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ קַרְקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה עַכְשָׁו[79].

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. 75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". 76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. 77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. 78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. 79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהוזלה בהיותה בידי הלוקח.

ט. וְדִין חֲצִי קַב בְּגִנָּה - כְּדִין תִּשְׁעָה קַבִּין בְּשָׂדֶה: שֶׁאִם הוֹתִיר בְּגִנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב עַל הָרְבָעִים - אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דָּמִים[80]; הוֹתִיר חֲצִי קַב[81] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הַיְתֵר בְּדָמִים[82] אוֹ קַרְקַע כִּשְׁעַת הַזּוֹל שֶׁל עֵת הַחֲזָרָה[83].

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. 81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. 82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. 83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהוזלה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

י. מָכַר שָׂדֶה[84] וְנַעֲשֵׂית גִּנָּה[85] בְּיַד לוֹקֵחַ, אוֹ גִּנָּה וְנַעֲשֵׂית שָׂדֶה[86] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[87] אִם מְחַשֵּׁב לוֹ כַּדִּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵת הַמֶּכֶר אוֹ כַּדִּין שֶׁהוּא עַתָּה[88].

84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. 85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכוף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. 86) כגון, שייבש בו המעיין. 87) שהבעייה שם לא נפתרה. 88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

יא. הָאוֹמֵר[89] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, מִדָּה בְּחֶבֶל[90], בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[91], אוֹ[92] שֶׁאָמַר: בֵּית כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר, מִדָּה בְּחֶבֶל - הַלֵּךְ[93] אַחַר הַפָּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[94], וְאֵין לוֹ אֶלָּא כַּדִּין[95], אִם חָסֵר אִם יָתֵר.

89) כחכמים בגמרא שם קה. 90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). 91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. 92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. 93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. 94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. 95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

יב. מָכַר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בַּסִּימָנִין וּבַמְּצָרִים[96], פִּחֵת שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר שְׁתוּת - הִגִּיעוֹ[97]; פִּחֵת יָתֵר עַל שְׁתוּת - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף[98] לוֹ יָתֵר עַל שְׁתוּת - יִתֵּן לוֹ דָּמִים אוֹ קַרְקַע, הַכֹּל לְפִי הַשִּׁיּוּר. אִם הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה קַבִּין, וּבַגִּנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב, וְלֹא הָיָה סָמוּךְ לִשְׂדֵה הַמּוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים[99].

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. 97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). 98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך־עיון). 99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז־ט.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֶת מְצָרֶיהָ וּכְבָר הֵרְגַּל בָּהּ, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ "יֵשׁ בִּמְשִׁיחָתָהּ[100] מָאתַיִם[101], וְנִמְצֵאת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - הִגִּיעַתּוּ, שֶׁהֲרֵי יְדָעָהּ וְקִבֵּל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לוֹ הַחֶשְׁבּוֹן - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בִּמְשִׁיחָתָהּ מָאתַיִם[102].

100) במידתה. 101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. 102) ולהשביח

מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

יד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי[103] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּמְשִׁיחָתוֹ אֶלָּא לֶתֶךְ[104] - הִגִּיעוֹ; שֶׁלֹּא מָכַר לוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַמּוֹכֵר[105] לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כֶּרֶם שֶׁלִּי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גְּפָנִים[107] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: פַּרְדֵּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ רִמּוֹנִים[108] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּקָּרֵא פַּרְדֵּס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). **104)** חצי כור. **105)** בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. **106)** ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. **107)** שזה הנותן את השם "כרם". **108)** כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחיך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַלֵּךְ אַחַר הַמִּנְהָג, וְאַחַר לְשׁוֹן רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם[109] הַיְּדוּעִים לָהֶן.

109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

א. שְׁלֹשָׁה אֵין[2] מֶקָּחָן[3] מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרָן[4] מִמְכָּר[5], דִּין תּוֹרָה: הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן. אֲבָל[6] חֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַחֵרֵשׁ וְהַקָּטָן[7] נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו קַיָּמִין, מִשּׁוּם[8] כְּדֵי חַיָּיו[9].

2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט:) שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. **3)** כשהם קונים. **4)** כשהם מוכרים. **5)** לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. **6)** משנה וגמרא, גיטין נט. **7)** אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). **8)** שם, אצל קטן, והוא-הדין לחרש (מגדל עוז). **9)** ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

ב. הַחֵרֵשׁ[10] כֵּיצַד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר[11], אוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ הַמִּטַּלְטְלִין בִּרְמִיזָה[12], אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע[13]. וְאַף בְּמִטַּלְטְלִין לֹא יִתְקַיְּמוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁבּוֹדְקִין[14] אוֹתוֹ בְּדִיקוֹת רַבּוֹת[15] וּמִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר.

10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". **11)** והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). **12)** כתנא-קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. **13)** סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן-בתירא בלבד אלא גם לתנא-קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד-משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן-משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות-המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אילם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד-משנה וכסף-משנה]. **14)** כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. **15)** יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל-כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

ג. אִלֵּם[16] שֶׁשּׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אוֹ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[17] - מֶקָּחוֹ[18] מֶקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת בַּכֹּל, בֵּין

בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע[19]. וְהוּא שֶׁיְּבַדֵּק כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[20], אוֹ יִכְתֹּב בִּכְתַב יָדוֹ[21].

16) גיטין עא. 17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. 18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". 19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. 20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. 21) ראה בהלכות גירושין, שם.

ד. הַשּׁוֹטֶה[22] - אֵין[23] מֶקָּחוֹ מֶקָּח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וְאֵין מַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת. וּבֵית דִּין[24] מַעֲמִידִים אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לִקְטַנִּים.

22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. 23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא־בתרא קנה: 24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפי"א מהלכות נחלות הלכה יא.

ה. מִי[25] שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֶה וְעֵת שָׁפוּי[26], כְּגוֹן אֵלּוּ הַנִּכְפִּין[27] - בְּעֵת שֶׁהוּא שָׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין, וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּכָל בֶּן דַּעַת. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לַחְקֹר הַדָּבָר הֵיטֵב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ[28] אוֹ בִּתְחִלַּת[29] שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה[30].

25) כתובות כ. וראש השנה כח. 26) בדעה צלולה. 27) חולי נופל. 28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. 29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. 30) שאז אין מעשיו כלום.

ו. קָטָן[31] עַד שֵׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְּנָיָתוֹ לַאֲחֵרִים כְּלוּם[32]; וּמִשֵּׁשׁ שָׁנִים[33] עַד שֶׁיַּגְדִּיל[34], אִם יוֹדֵעַ[35] בְּטִיב[36] מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתְּנָתוֹ[37] קַיֶּמֶת[38]. בֵּין[39] בְּדָבָר מְרֻבֶּה[40], בֵּין בְּדָבָר מוּעָט; בֵּין בְּמַתְּנַת בָּרִיא, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[41]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ. וְהַכֹּל בְּמִטַּלְטְלִין[42]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן[43] עַד שֶׁיַּגְדִּיל.

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. 32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד־משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. 34) שיהיה גדול - בן שלש־עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמר בר רב אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. 39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. 41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

ז. בַּמֶּה[44] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; אֲבָל אִם הָיָה[45] לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם[46], אֲפִלּוּ בְּמִטַּלְטְלִין, אֶלָּא מִדַּעַת הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מֶקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וּמַתְּנָתוֹ בְּמִטַּלְטְלִין[47] - קַיָּם.

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. 47) ולא בקרקע.

ח. בּוֹדְקִין[48] אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[49] אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָטָן חָכָם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שֶׁבַע[50], וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בְּמִטַּלְטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מְחִילָה[51], שְׁתוּת - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה, יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקָּח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52]. וַאֲנִי אוֹמֵר[53], שֶׁאֵין מֶקָּח הַקָּטָן וּמִמְכָּרָיו בְּמִטַּלְטְלִין קַיָּמִין אֶלָּא בְּשֶׁמָּשַׁךְ אוֹ הִמְשִׁיךְ[54]; אֲבָל אִם נָתַן מָעוֹת עַל הַמֶּקָּח וְחָזַר[55] בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, וַאֲחֵרִים שֶׁחָזְרוּ בּוֹ - מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. 49) פירוש: במטלטלין (מגיד־משנה). 50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. 51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות - מחילה. והראב"ד תמה על זה, על־פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיברו (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. 52) לעיל פי"ב ה"ב־ד. 53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד־משנה). 54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחוד לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). 55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

ט. וְכֵן[56] אִם קָנוּ[57] מִיַּד הַקָּטָן אוֹ הִשְׁכִּיר מְקוֹם[58] הַמִּטַּלְטְלִין, וְחָזַר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין

מוֹצִיאִין מִידֵי הַקָּטָן בַּדִּין[59], וְאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם[60]; שֶׁהַקִּנְיָן בִּשְׁטָר[61], וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין אֶלָּא עַל שְׁטָר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל[62].

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. 57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. 59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה־שאין־כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא־מציעא נו:) וכשם שאינו יכול למכור קרקעות (למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא־בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. 62) בבא־בתרא קנה.

י. וְכֵן[63] קָטָן שֶׁקָּנָה מִטַּלְטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְשָׂכַר[64] מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בַּדְּרָכִים שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַגְּדוֹלִים[65]. רְאָיָה לַדָּבָר: שֶׁאֵין חָצֵר[66] שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת[67] שֶׁלּוֹ קוֹנִין לוֹ[68], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שְׁלִיחוּת[69] וְלֹא מִדִּין יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70], וְלֹא יִהְיֶה הַקִּנְיָן[71] אוֹ שְׁכִירוּת הַמָּקוֹם גָּדוֹל מֵחֲצֵרוֹ[72]. אֲבָל הַקְּטַנָּה, שֶׁנִּתְרַבְּתָה חֲצֵרָהּ מִיָּדָהּ[73] - תִּקְנֶה הַמִּטַּלְטְלִין מֵאֲחֵרִים אִם קָנוּ מִיָּדָהּ[74] אוֹ בִּשְׂכִירוּת מָקוֹם.

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". 64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. 65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. 66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. 67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא־מציעא י.) 68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. 69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא־מציעא שם). 70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י]. 71) קנין סודר. 72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. 73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פי"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא־מציעא יא. ויב. 74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה־שאין־כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע וְנָתַן דָּמִים וְהֶחֱזִיק[75] בַּקַּרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם[76]; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּפָנֵינוּ הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[77], וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו[78].

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). 76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. 77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד־משנה]. 78) משנה, בגיטין יא:

יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהֵבִיא הַזָּכָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה[79] וְהַבַּת אַחַר שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה[80], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן - מֻקָּחוֹ מֻקָּח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנָתוֹ מַתָּנָה בְּמִטַּלְטְלִין[81]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵין מַעֲשָׂיו קַיָּמִין עַד שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[82].

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. 80) שם הלכה א. 81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא־בתרא קנה: ". . . מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). 82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע־עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ[83]; אֲבָל קַרְקַע שֶׁיָּרַשׁ[84] מֵאֲבוֹתָיו אוֹ מִשְּׁאָר מוֹרִישָׁיו[85] - אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[86], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְיוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[87]; שֶׁמָּא יִמְכֹּר בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמְּעוֹת[88], וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). 84) מימרא של שמואל, בבבא־בתרא קנו. ושל רבא, בגיטין סה. 85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד־משנה). 86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה.) ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. 88) בבא־בתרא קנו. "דימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

1 **יד. מַתְּנָתוֹ[89] כְּשֶׁהוּא פָּחוֹת[90] מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין[91]**
2 **מַתְּנַת בְּרִיא בֵּין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - הֲרֵי זוֹ קַיֶּמֶת;**
3 **שֶׁאִלּוּ[92] לֹא הִגִּיעַ לוֹ הֲנָיָה גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא**
4 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד[93], וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם**
5 **מַתְּנָתוֹ[94], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין[95].**

89) שם קנה: מימרא של אמימר. 90) אבל הוא יותר מבן שלש־עשרה (מגיד־משנה). 91) נלמד מפעוטות למעלה הלכה ו (מגיד־משנה). 92) שם קנו. 93) ועל דבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד, ועיין מגיד־משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד). 94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 95) גמרא בבא־בתרא שם.

6 **טו. בַּמֶּה[96] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קַרְקַע אָבִיו**
7 **כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ**
8 **כְּשֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס[97]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי**
9 **שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה סָרִיס - קָטָן הוּא, וְאֵין מִמְכָּרוֹ**
10 **בְּקַרְקַע מִמְכָּר, וַאֲפִלּוּ בִּנְכָסָיו, עַד שֶׁיַּגְדִּיל לְרֹב**
11 **שְׁנוֹתָיו[98].**

96) שם קנה: 97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. 98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

12 **טז. מִי[99] שֶׁמָּכַר בֵּין בִּנְכָסָיו בֵּין בִּנְכְסֵי אָבִיו וָמֵת,**
13 **וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעָרְעֲרוּ שֶׁהָיָה קָטָן בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[100],**
14 **וּבִקְשׁוּ לְבָרְקוֹ[101] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְנַוְּלוֹ[102]. וְעוֹד,**
15 **שֶׁהַסִּימָנִים מִשְׁתַּנִּין בַּמִּיתָה[103]. וַחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין**
16 **הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יָדְעוּ בְּוַדַּאי**
17 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל[104].**

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. 100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). 101) אם היו בו סימני גדלות. 102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בבבא־בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק, מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה־דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליורה־דעה שם]. 103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. 104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

18 **יז. פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שֶׁמָּכַר קַרְקַע אָבִיו[105] - חוֹזֵר[106]**
19 **וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֹדֶם עֶשְׂרִים בֵּין אַחַר**
20 **עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[107].**
21 **וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שֶׁנָּטַע וְזָרַע - שָׁמִין לוֹ[108]**
22 **וּמַחֲזִיר אֶת הַשְּׁאָר. כַּדִּין הַזֶּה הוֹרוּ רַבּוֹתַי. וַאֲנִי**
23 **אוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ קָטָן שֶׁמָּכַר קַרְקַע מִנִּכְסֵי אָבִיו,**
24 **וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[109];**
25 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁלָּקַח הַמָּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בְּקַרְקַע זוֹ**
26 **לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה - נִתְקַיְּמָה בִּידֵי**
27 **הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי רָצָה בְּמִמְכָּרוֹ.**

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. 106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). 107) שהרי שלא בדין אכל. 108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). 109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י בי"ד

ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד־משנה והגר"א ס"ק מו).

יח. הַשִּׁכּוֹר[110] - מֶקָּחוֹ מֶקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין. וְאִם[111] הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, וְהוּא הַשִּׁכּוֹר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה[112] - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה[113] אוֹ כְּקָטָן פָּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ[114].

110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. 111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. 112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. 113) למעלה הלכה ד. 114) למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִשִׁים[1]

1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום קודש, ונסתיימו ההלכות.

א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[2] - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה[3]; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[4], וְאִם לֹא רָצָה[5] - תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ[6]. לְפִיכָךְ[7] כּוֹתְבִין[8] שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם[9] הַלּוֹקֵחַ[10] נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפֵר[11], וְאַפִּלּוּ מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ[12].

2) כגון שזיכה לו המוכר על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). 3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). 4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא־קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). 5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם הל' ב־ג). 6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל־כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא־בתרא קלז: קלח. 7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8) משנה בבא־בתרא קסז: 9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. 10) משנה, שם. 11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. 12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבינת אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא־מציעא נא.

ב. וְכֵן[13] הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה[14] אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה[15] לְקַיֵּם מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין[16], וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ כָּל מַעֲשָׂיו[17]. וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

13) ספר "המקח והממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא־הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15) הסכים והודיע על כך מיד. 16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. 17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול – 'נתיבות המשפט' סימן רלה, משה"א ס"ק לד) – מגיד־משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד־משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור־שמח ואבן־האזל.

ג. וְכֵן[18] הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[19] שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד[20] לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי מְלוֹג[21], בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה [לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לְקַיֵּם[22] - יְקַיֵּם[23], אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל[24] הַכֹּל. אֲבָל[25] הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָה[26] לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם[27] מִשֶּׁלּוֹ[28] בֵּין קַרְקַע שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ[29] מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה בָּטֵל[30]; מִפְּנֵי[31] שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת[32]: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[33].

18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח והממכר" שער ד. 19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. 20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. 21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם

אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). 22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. 23) משנה, בגיטין נה: 24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. 25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא־בתרא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. 26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם־משנה בהלכות אישות שם). 27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. 29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30) המגיד־משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין, אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן־העזר סימן צ ס"ק נח. 33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

1 **ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין**
2 **בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה[34] לְבַטֵּל**
3 **- מְבַטְּלָה[35], וְאִם[36] קִיְּמָה[37] מַעֲשָׂיו[38] - קָנוּ**
4 **הַלָּקוֹחוֹת[39].**

34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. 35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: 36) בבא־בתרא ג. 37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38) בכ"י תימן: מעשיו. 39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת־קנין שלה.

5 **ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ**
6 **מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן[40] לָהּ מִשֶּׁלּוֹ[41], אַף עַל פִּי[42] שֶׁאֵינוֹ[43]**
7 **רַשַּׁאי[44], אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - קָנוּ[45] הַלָּקוֹחוֹת,**
8 **וְאֵין[46] הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן[47] יֵשׁ לוֹ**
9 **לַבַּעַל לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד**
10 **שִׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תָּבוֹא[48] לִטְרֹף[49] - טוֹרֶפֶת;**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן[50] כָּתְבָה[51] לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה[52] וְקָנוּ[53] מִיָּדָהּ.**

40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן־העזר סימן צ סעיף טו. 41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם ב'חלקת מחוקק' ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. 42) בבלי יבמות סו: ומגיד־משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. 43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. 44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. 45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. 46) ואין זה דומה לקרקע, שנשארת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד־משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). 47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוט ביותר ומובן מאליו. 48) במקרה של גירושין או אלמנות. 49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. 50) כתובות צה. 51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. 52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. 53) בקנין חליפין, גם זה שם.

12 **ו. הָאִשָּׁה[54] שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ**
13 **- לֹא קָנָה[55], וְיֵשׁ[56] לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ**
14 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[57]. בֵּית[58] דִּין שֶׁמָּכְרוּ[59] אוֹ**
15 **לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין,**
16 **וְכֵן[60] הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[61], בֵּין[62] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין**
17 **בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מֶקֶחָן מֶקַח וּמִמְכָּרָן**
18 **מִמְכָּר[63], אֲבָל[64] מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן**
19 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

54) בבא־בתרא נ. 55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. 56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. 57) פכ"ב הלכה יח. 58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא־כח בנכסים. 59) שהם אינם גרועים מאפוטרופוס המתמנה על־ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן־משפט סימן רלה, ס"ק סח). 60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. 61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. 62) גיטין שם. 63) וראה פרטים בפי"א מהלכות נחלות. 64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד־משנה).

20 **ז. הַמּוֹכֵר[65] אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם**
21 **טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ[66] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן**
22 **כָּל מִי שֶׁקָּנוּ[67] מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין**
23 **לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.**

65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז.) וכו' וכולן שעשאן בין

אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ב'יום טוב' - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וב'יום טוב'.

66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). 67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ב־כ"ח אלול ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ה

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר דם קשוי של לידה והיאך דינו; ואי זו היא יולדת בזוב; ויולדת בזוב שלא פסק דמה; היולדת נקבה ואחר ארבעה עשר שלא נתעברה והתחיל דם הקושי בתוך שמונים; אם אפשר שתראה מאה וארבעה עשר יום דם מן המקור יום אחר יום ולא תהיה זבה.

א. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִתְחִילָה לְהִצְטַעֵר וַאֲחָזוּהָ חֶבְלֵי לֵדָה, וְהִתְחִיל הַדָּם לָצֵאת קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - אוֹתוֹ הַדָּם הוּא הַנִּקְרָא דַם הַקִּשִׁי. וְהֵיאַךְ דִּינוֹ? אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי הוּא דַם נִדָּה, וַהֲרֵי זוֹ טְמֵאָה נִדָּה; וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָבָה: דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: זוֹבָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד. וּבִלְבַד שֶׁתֵּלֵד וָלָד חַי; אֲבָל אִם הִפִּילָה - אֵין קִשִּׁי לִנְפָלִים. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עִם הַחֲבָלִים וְהַצַּעַר אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - הֲרֵי זֶה דַם קִשִּׁי וְטָהוֹר; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַדָּם קֹדֶם הַלֵּדָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דַם זִיבָה, וַהֲרֵי הִיא יוֹלֶדֶת בְּזוֹב.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא פָּסְקוּ הַצִּירִים וְהַחֲבָלִים וְהַצַּעַר, אֶלָּא מִתְקַשָּׁה וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁיָּלְדָה; אֲבָל אִם רָאַתָה דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בִּימֵי זִיבָתָהּ בְּצַעַר וַחֲבָלִים, וּפָסַק לָהּ הַצַּעַר וְרָוַח לָהּ מִן הַחֲבָלִים אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים, וְעָמְדָה בְּנַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת אוֹ יָתֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַצַּעַר וְהַחֲבָלִים אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - הֲרֵי זוֹ זָבָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַדָּם מֵחֲמַת הַוָּלָד - לֹא פָּסַק הַצַּעַר וְלֹא הַחֲבָלִים. וְאִם יָלְדָה אַחֲרֵי כֵן - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב.

ג. רָאַתָה יוֹם אֶחָד בְּלֹא צַעַר וּשְׁנַיִם בְּקִשִּׁי וְיָלְדָה, אוֹ שְׁנַיִם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם אֶחָד בְּקִשִּׁי וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּקִשִּׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקִשִּׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיָלְדָה - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב. זֶה הַכְּלָל: קִשִּׁי סָמוּךְ לְלֵדָה - אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב; שִׁפּוּי סָמוּךְ לְלֵדָה - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב.

ד. חָל שְׁלִישִׁי לִרְאִיָּתָהּ לִהְיוֹת בְּיוֹם הַלֵּדָה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּשִׁפּוּי - אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב; שֶׁהֲרֵי יוֹם הַלֵּדָה סָמוּךְ לַקִּשִּׁי. רָאַתָה שְׁנֵי יָמִים וּבַשְּׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת וּסְפֵק זָבָה.

ה. כֵּיצַד דִּין יוֹלֶדֶת בְּזוֹב? צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים וְטוּבֶלֶת לָעֶרֶב, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה לָהּ דַּם טֹהַר, וּמְבִיאָה קָרְבַּן זָבָה וְקָרְבַּן יוֹלֶדֶת. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה זָכָר, אֲפִלּוּ פָּסַק הַדָּם בְּיוֹם הַלֵּדָה, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים וְטוּבֶלֶת; וְאִם יָלְדָה נְקֵבָה, וְסָפְרָה שִׁבְעָה נְקִיִּים וְשָׁלְמוּ עִם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל לֵדָה אוֹ לְאַחֲרֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ טוּבֶלֶת וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; וְאִם שָׁלְמוּ יְמֵי הַסְּפִירָה בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר.

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָאַתָה דָּם שְׁלִשָׁה, וְסָפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - הֲרֵי עֲשָׂרָה; וַעֲדַיִן הִיא אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, שֶׁכָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר הִיא כְּנִדָּה. וְלָמָּה אֵין מַצְרִיכִין אֶת הַיּוֹלֶדֶת בְּזוֹב לִסְפִירַת שִׁבְעָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה? מִפְּנֵי שֶׁיְּמֵי לִדָּתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן עוֹלִין לָהּ לִסְפִירַת שִׁבְעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. יוֹלֶדֶת בְּזוֹב שֶׁלֹּא פָּסַק דָּמָהּ - אֵין לָהּ דַּם טֹהַר, אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה - כְּדַם זִיבָה הוּא. אֲבָל אִם סָפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל

נְקֵבָה וְטָבְלָה, וְאַחַר כַּךְ רָאֲתָה דָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שֶׁל זָכָר וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי זֶה דַּם טֹהַר.

ח. סָפְרָה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים וְלֹא טָבְלָה, וְאַחַר כַּךְ רָאֲתָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ מִיָּד; שֶׁכָּל יְמֵי טֹהַר אֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לְנִדָּה וְלֹא לְזִיבָה. אֲבָל עַצְמוֹ שֶׁל דָּם - טָמֵא וּמְטַמֵּא, כְּדִין דַּם הַנִּדָּה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

ט. הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלָּהּ נִתְעַבְּרָה, וְהִתְחִיל דַּם הַקְּשִׁי לָבוֹא לָהּ בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים - הֲרֵי הוּא דַם טֹהַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קְשִׁי לַנְּפָלִים; שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - טָהוֹר הוּא, עַד שֶׁתַּפִּיל הַוָּלָד. וּכְשֶׁתַּפִּיל - תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה: אִם הִפִּילָה זָכָר - טֻמְאַת זָכָר, וְאִם הִפִּילָה נְקֵבָה - טֻמְאַת נְקֵבָה. וּמוֹנָה יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מְלֹאת שֵׁנִי. אֲפִלּוּ הָיוּ תְּאוֹמִים, וְהִפִּילָה הַיּוֹם אֶחָד וְהִפִּילָה הָאַחֵר אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים - מוֹנָה לַשֵּׁנִי יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מְלֹאת.

י. זָבָה שֶׁפָּסַק זוֹבָהּ, וְהִתְחִילָה לִמְנוֹת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וּבָא לָהּ דַּם קְשִׁי בְּתוֹךְ יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר, וִימֵי הַקְּשִׁי עוֹלִים לִמְנַיַן שִׁבְעָה. וְכֵן אִם יָלְדָה בְּשִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵין הַלֵּדָה סוֹתֶרֶת, וִימֵי הַלֵּדָה עוֹלִין לָהּ לְמִנְיַן שִׁבְעָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה בָּהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ. כֵּיוָן שֶׁטָּהֲרָה מִזּוֹבָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה טֻמְאָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן טֻמְאַת לֵדָה אוֹ טֻמְאַת נִדָּה אוֹ טֻמְאַת צָרַעַת - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת בָּהֶן, וְאֵין טֻמְאוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן סוֹתְרִין הַסְּפִירָה.

יא. יְמֵי לֵדָתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ, אִם לֹא רָאֲתָה בָּהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לָהּ לִסְפִירַת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים; וְאִם רָאֲתָה בָּהֶן דָּם - אֵין עוֹלִין לָהּ יְמֵי הָרְאִיָּה וְלֹא סוֹתְרִין כָּל הַיָּמִים, אֶלָּא מַשְׁלֶמֶת עַל הַיָּמִים שֶׁסָּפְרָה כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם. שֶׁאֵין סוֹתֵר הַכֹּל אֶלָּא רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲבָל אֵלּוּ סוֹתְרִין יוֹמָן בִּלְבַד.

יב. מֵאַחַר שֶׁתָּבִין כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִתְבָּאֵר לְךָ מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה דָּם מִן הַמָּקוֹר יוֹם אַחַר יוֹם מֵאָה וְאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם וְלֹא תִּהְיֶה זָבָה. כֵּיצַד? שְׁנַיִם לִפְנֵי נִדָּתָהּ, וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם לְאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר קְשִׁי, וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה, וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם אַחַר יְמֵי נִדָּה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה אַחַר יוֹם מְלֹאת - הוּא תְּחִלַּת נִדָּתָהּ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל וְסָתוֹת שֶׁמִּקֹּדֶם. לְפִיכָךְ, הָרוֹאָה דָּם בְּסוֹף יוֹם מְלֹאת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה; שֶׁמָּא בַּלַּיְלָה רָאֲתָה הַדָּם, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי נִדָּתָהּ.

יג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּדָּה שֶׁרָאֲתָה דָּם כָּל שִׁבְעָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי אַחַר שֶׁתִּטְבֹּל. וְזָבָה קְטַנָּה - מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד טָהוֹר וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ לָעֶרֶב. וְזָבָה גְּדוֹלָה - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי. וְאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לְנִדָּה אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד, וּבְאוֹתָן הָאַחַד עָשָׂר תִּהְיֶה זָבָה קְטַנָּה אוֹ גְּדוֹלָה.

יד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה זוֹכֵר כָּל אֵלּוּ הָעִקָּרִים, יִתְבָּאֵר לְךָ זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: הָאִשָּׁה שֶׁהֶחְזִקָה כָּל יָמֶיהָ יוֹם תִּרְאֶה דָּם וְיוֹם לֹא תִּרְאֶה - בַּתְּחִלָּה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּבְיוֹם שְׁמִינִי, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ. וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם אַרְבָּעָה לֵילוֹת בִּלְבַד. וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ בַּיָּמִים הַטְּהוֹרִים, שֶׁהַיּוֹם הַטָּהוֹר הוּא שׁוֹמֵר לַיּוֹם הַטָּמֵא. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה רוֹאָה הַדָּם בְּכָל יוֹם טָמֵא מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה - אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶלָּא בַּשְּׁמִינִי בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ.

טו. הָיְתָה רוֹאָה שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִין וּשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּשְּׁמִינִי וּבַשְּׁנַיִם עָשָׂר וּבַשִּׁשָּׁה עָשָׂר וּבָעֶשְׂרִים.

טז. הָיְתָה רוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵאִין וּשְׁלֹשָׁה טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁנֵי יָמִים מֵהַשְּׁלֹשָׁה הַטְּהוֹרִין שֶׁאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ; שֶׁהָאֶחָד מֵהֶן שָׁמוּר לַשְּׁנַיִם הַטְּמֵאִין הַסְּמוּכִין לְנִדָּתָהּ. וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם; שֶׁהֲרֵי הֶחְזְקָה זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֵין לָהּ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים.

יז. הָיְתָה רוֹאָה אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵאִים וְאַרְבָּעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד שֶׁאַחַר נִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

יח. הָיְתָה רוֹאָה חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשְּׁלֹשָׁה הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

יט. הָיְתָה רוֹאָה שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּחֲמִשָּׁה יָמִים הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ תְּחִלָּה, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

כ. הָיְתָה רוֹאָה שִׁבְעָה טְמֵאִין וְשִׁבְעָה טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשִּׁבּוּעַ הָרִאשׁוֹן הַטָּהוֹר הַסָּמוּךְ לְנִדָּתָהּ, וְיָבוֹא אַחֲרָיו שָׁבוּעַ טָמֵא - תִּקָּבַע בּוֹ זָבָה, וְהַשָּׁבוּעַ הַטָּהוֹר שֶׁבָּא אַחֲרָיו - לִסְפִירָה, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ

בו. נִמְצֵאת שֶׁלֹּא שִׁמְּשָׁהּ מִטָּתָהּ בְּאַרְבָּעָה שָׁבוּעוֹת אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד. וְכָל יָמֶיהָ מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בְּכָל שְׁמֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת. כֵּיצַד? שָׁבוּעַ חֲמִישִׁי - הֲרֵי הִיא זָבָה. שָׁבוּעַ שִׁשִּׁי, שֶׁהִיא בּוֹ טְהוֹרָה - לִסְפִירָה. שָׁבוּעַ שְׁבִיעִי - זָבָה. שָׁבוּעַ שְׁמִינִי - לִסְפִירָה. שָׁבוּעַ תְּשִׁיעִי, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - חֲמִשָּׁה יָמִים מִמֶּנּוּ מִימֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת יְמֵי זִיבָה; מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד מִן הַשָּׁבוּעַ הָעֲשִׂירִי הַטָּהוֹר, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁשָּׁה. שָׁבוּעַ אַחַד עָשָׂר, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - שְׁנַיִם מִסּוֹף יְמֵי זוֹבָהּ, וַחֲמִשָּׁה מִתְּחִלַּת יְמֵי נִדָּה; וּמְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יָמִים מִשָּׁבוּעַ שְׁנַיִם עָשָׂר הַטָּהוֹר. שָׁבוּעַ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - זָבָה, וְשָׁבוּעַ אַרְבָּעָה עָשָׂר - לִסְפִירָה. וְכֵן שָׁבוּעַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר - זָבָה, וְשָׁבוּעַ שִׁשָּׁה עָשָׂר - לִסְפִירָה, וְשָׁבוּעַ שִׁבְעָה עָשָׂר - זָבָה, וְשָׁבוּעַ שְׁמוֹנָה עָשָׂר - לִסְפִירָה. וְסוֹפֶרֶת עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שֶׁבְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם. וְאִלּוּ לֹא אֵרַע לָהּ חֹלִי זֶה, וְהָיְתָה שָׁבוּעַ נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יוֹם טְהוֹרָה - הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל הַשְּׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת אַחַד עָשָׂר שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁבְעָה וְשִׁבְעִים יוֹם.

כא. וּבִזְמַן שֶׁהִיא רוֹאָה שָׁבוּעַ טָמֵא וְשָׁבוּעַ טָהוֹר - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם, שֶׁהֵם כְּמוֹ רְבִיעַ הַיָּמִים. וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ יָמֶיהָ.

כב. הָיְתָה רוֹאָה שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא וּשְׁמוֹנָה יָמִים טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם מִתּוֹךְ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה יָמִים. כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה טָמֵא שֶׁבַּתְּחִלָּה - שִׁבְעָה מֵהֶן יְמֵי נִדָּתָהּ, וְיוֹם אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לוֹ יוֹם אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִין - מֵהֶן שְׁנַיִם תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ, וְשִׁשָּׁה מִימֵי נִדָּתָהּ. וְיָבוֹאוּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִין - יוֹם אֶחָד מֵהֶן תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּתָהּ, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה שְׁנִיּוֹת. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִים - מֵהֶן אַרְבָּעָה תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ, וְאַרְבָּעָה מִימֵי נִדָּתָהּ. נִמְצֵאת זָבָה גְּדוֹלָה, וּצְרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה. יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִים - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד. נִמְצֵאת מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יוֹם בְּכָל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

כג. הָיְתָה רוֹאָה תִּשְׁעָה יָמִים טְמֵאִים וְתִשְׁעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה יָמִים בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לְעוֹלָם. כֵּיצַד? תִּשְׁעָה הַטְּמֵאִים - שִׁבְעָה מֵהֶן נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם זִיבוּת סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לָהֶן יוֹם אֶחָד מִן הַתִּשְׁעָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה. וְכֵן לְעוֹלָם.

כד. הָיְתָה רוֹאָה עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא וַעֲשָׂרָה טָהוֹר, וּמֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה אֲפִלּוּ אֶלֶף יוֹם טָמֵא וְאֶלֶף יוֹם טָהוֹר - יִהְיֶה יְמֵי שְׁמוּשָׁהּ כְּמִנְיָן זִיבָתָהּ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה הַטְּמֵאִים - מֵהֶם שִׁבְעָה נִדָּה וּשְׁלֹשָׁה זִיבָה; עֲשָׂרָה הַטְּהוֹרִים - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁלֹשָׁה; נִמְצְאוּ יְמֵי הַשִּׁמּוּשׁ שְׁלֹשָׁה, וִימֵי הַזִּיבוּת שְׁלֹשָׁה. וְכֵן מֵאָה יוֹם טְמֵאִין וּמֵאָה טְהוֹרִין: וּמֵאָה הַטְּמֵאִין - שִׁבְעָה מֵהֶן לְנִדָּה, וְתִשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה זִיבוּת; הַמֵּאָה הַטְּהוֹרִין - שִׁבְעָה מֵהֶן לִסְפִירָה, וְתִשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה לְשִׁמּוּשׁ. וְכֵן אֶלֶף. וְכֵן כָּל מִנְיָן וּמִנְיָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ.

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שיש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה; וסת שנקבע מחמת אונס אם הוא וסת; אם האשה קובעת וסת בתוך ימי נדתה או בימי זיבתה; קפצה; וסתות לדילוגין; ודין אשה שלא בדקה עצמה משעת וסתה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה; ודין אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה וכיצד היא עושה לתקן וסתה.

א. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת, אֶלָּא לֹא תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם, וְאֵין לָהּ יוֹם קָבוּעַ לִרְאִיָּתָהּ. וְזוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ יוֹם קָבוּעַ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים יוֹם לְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר.

ב. וְקֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַדָּם תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ: מְפַהֶקֶת וּמִתְעַטֶּשֶׁת וְחוֹשֶׁשֶׁת פִּי כְּרֵסָהּ וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ, וְיִסְתַּמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרָהּ אוֹ יֵחַם בְּשָׂרָהּ, וְכַיּוֹצֵא בִּמְאֹרָעוֹת אֵלּוּ. וְיָבוֹאוּ לָהּ וְסָתוֹת אֵלּוּ אוֹ אֶחָד מֵהֶן בַּשָּׁעָה הַקְּבוּעָה לָהּ מִיּוֹם וִסְתָּהּ.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תְּחִלָּה; וְשֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּכָל עוֹנַת הַוֶּסֶת: אִם וִסְתָּהּ בַּיּוֹם - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִם וִסְתָּהּ בַּלַּיְלָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וּמִתְּחִלַּת יוֹם הַוֶּסֶת תִּסְפֹּר יְמֵי נִדָּתָהּ וִימֵי זִיבָתָהּ לְעוֹלָם.

ד. לְפִיכָךְ צְרִיכוֹת הַנָּשִׁים לְהִזָּהֵר בַּוְּסָתוֹת, עַד שֶׁתֵּדַע הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שֶׁנִּקְבְּעָה בָּהּ וִסְתָּהּ. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּיוֹם עֶשְׂרִים, וּבָא יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאֲתָה, וּבָא יוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וְרָאֲתָה - הֲרֵי יוֹם עֶשְׂרִים וְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. וְכֵן אִם רָאֲתָה פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאֲתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים

- עַדַיִן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. רָאָתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאָתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים - טָהַר יוֹם עֶשְׂרִים, וְנֶעֱקַר הַוֶּסֶת לְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים. שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת עַד שֶׁתִּקְבָּעֶנּוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְאֵינָהּ מִטַּהֶרֶת מִן הַוֶּסֶת עַד שֶׁתֵּעָקֵר מִמְּנָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. כָּל וֶסֶת שֶׁנִּקְבַּע מֵחֲמַת אֹנֶס, אֲפִלּוּ רָאָתָה בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים - אֵינוֹ וֶסֶת; שֶׁמִּפְּנֵי הָאֹנֶס רָאָתָה. קָפְצָה וְרָאָתָה, קָפְצָה וְרָאָתָה - קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים בְּלֹא קְפִיצוֹת. כֵּיצַד? קָפְצָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וְרָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם קָפְצָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וְרָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר תִּשְׁעָה עָשָׂר קָפְצָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלֹא רָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר שַׁבָּת רָאָתָה בְּלֹא קְפִיצָה - הֲרֵי נִקְבַּע אֶחָד בַּשַּׁבָּת אַחַר עֶשְׂרִים; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָהּ לִרְאוֹת וְלֹא הַקְּפִיצָה, וּכְבָר נִקְבַּע יוֹם זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. רָאָתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שְׁמוֹנָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו - הֲרֵי קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לִדְלוּג. בָּא חֹדֶשׁ רְבִיעִי וְרָאָתָה בְּיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר - עַדַיִן לֹא נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת, וְכָל יוֹם שֶׁרָאָתָה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ לְהַבָּא. כֵּיוָן שֶׁיִּגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא תִּרְאֶה - טָהַר אוֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַוֶּסֶת; שֶׁאֵין צָרִיךְ עֲקִירַת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֶלָּא יוֹם שֶׁנִּקְבַּע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ז. הָיָה דַּרְכָּהּ לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנְּתָה לִשְׁשָׁה עָשָׂר - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין. שִׁנְּתָה לִשְׁבְעָה עָשָׂר - הֵתַּר שִׁשָּׁה עָשָׂר וְנֶאֱסַר שִׁבְעָה עָשָׂר, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד. שִׁנְּתָה לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר - נֶאֱסַר שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְהֻתְּרוּ כֻּלָּם.

ח. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת יוֹם עֶשְׂרִים, וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאָתָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים וְרָאָתָה - עַדַיִן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְרָאָתָה - טָהַר יוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים; שֶׁהֲרֵי חָזְרָה לְוִסְתָּהּ הַקָּבוּעַ, וְנֶעֱקַר שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְבַּע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ט. אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ שֶׁרָאָתָה בָּהֶן; כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה יוֹם אֶחָד - אֵינָהּ קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּכָל הַשִּׁבְעָה. וְכֵן אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ, שֶׁהֵן אַחַד עָשָׂר יוֹם. אֲבָל קוֹבַעַת הִיא וֶסֶת בִּימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן. וְאִם נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְוִסְתָּהּ. וְכָל וֶסֶת שֶׁקָּבְעָה בִּימֵי זִיבָתָהּ, אִם נֶעֱקְרָה אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת - נֶעֱקְרָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהֵעָקֵר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁחֶזְקַת דָּמִים מְסֻלָּקִין הֵן בִּימֵים אֵלּוּ.

י. כֵּיצַד חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת? אִם רָאָתָה דָּם בְּוֶסֶת זוֹ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד - תֵּשֵׁב לְנִדָּתָהּ מִסָּפֵק, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאָתָה בִּשְׁאָר יְמֵי הַוְּסָתוֹת. וְאִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים - הֲרֵי זוֹ זָבָה.

יא. כָּל אִשָּׁה שֶׁמַּרְבָּה לִבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד - הֲרֵי זוֹ מְשֻׁבַּחַת, וַאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קְבוּעָה; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא דָּם בְּלֹא שְׁעַת הַוֶּסֶת. וְכָל אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁל יְמֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי הִיא כָּהֶן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה; אֲבָל אַחַר יְמֵי זִיבָתָהּ - צְרִיכָה לִבְדֹּק.

יב. שָׁכְחָה וְלֹא בָּדְקָה, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, עַד שֶׁתִּבְדֹּק וְתִמְצָא טְמֵאָה.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת וִסְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן טֻמְאָה וְטָהֳרָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ. וְאֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאָתָה דָּם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טְהוֹרָה.

יד. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁרָאָתָה דָּם מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּמָּקוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָתָה בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - הִיא טְהוֹרָה, וְהַדָּם טָהוֹר. שֶׁהַוְּסָתוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

טו. הַסּוֹמָא - בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ וּמַרְאָה לַחֲבֵרְתָּהּ. אֲבָל הַחֵרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה - צְרִיכוֹת פִּקְחוֹת לִבְדֹּק אוֹתָן וְלִקְבֹּעַ לָהֶן וְסָתוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן.

טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁטָּעֲתָה וְלֹא יָדְעָה עֵת וִסְתָּהּ, וְרָאָתָה דָּם - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. לְפִיכָךְ, אִם רָאָתָה יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם - יוֹשֶׁבֶת תַּשְׁלוּם שִׁבְעָה, שֶׁמָּא דָּם זֶה בִּימֵי נִדָּתָהּ הִיא; וְאִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, שֶׁמָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ הִיא עוֹמֶדֶת.

יז. וְכֵיצַד הִיא עוֹשָׂה לְתַקֵּן וִסְתָּהּ, וְלֵידַע אִם הִיא זָבָה וַדַּאי אוֹ סְפֵק זָבָה, וְלֵידַע יְמֵי זִיבָתָהּ? הַכֹּל לְפִי יָמִים שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן. כֵּיצַד? רָאָתָה יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם - מַשְׁלִימָה עֲלֵיהֶן הַשִּׁבְעָה, וְתַתְחִיל לִמְנוֹת הָאַחַד עָשָׂר יוֹם מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה.

יח. רָאָתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא יוֹם אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם בִּתְחִלַּת הַנִּדָּה. וְכֵן

אִם רָאָתָה אַרְבָּעָה - שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת הַנִּדָּה. וְיוֹשֶׁבֶת חֲמִשָּׁה תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּה, וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָה אַחַר הַחֲמִשָּׁה.

יט. וְכֵן אִם רָאָתָה תִּשְׁעָה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם יְמֵי נִדָּה, וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה. וּמַתְחֶלֶת לִמְנוֹת אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵאַחַר הַתִּשְׁעָה שֶׁפָּסַק הַדָּם. וְכֵן אִם רָאָתָה אַחַד עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁל אַחַר הַנִּדָּה. וְנִשְׁאַר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ תִּשְׁעָה.

כ. רָאָתָה שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ זָבָה וַדַּאִית. שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ מֵהֶן שְׁנַיִם לִפְנֵי הַנִּדָּה וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה לְאַחַר הַנִּדָּה. וְיִשָּׁאֵר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ שְׁמוֹנָה. וְכֵן אִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם - יִשָּׁאֵר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ שִׁבְעָה, וְהֵן יְמֵי הַסְּפִירָה.

כא. מָשְׁכָה בִּרְאִיַּת הַדָּם, אֲפִלּוּ רָאָתָה אֶלֶף יוֹם - כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וְאַחַר הַשִּׁבְעָה יַתְחִילוּ יְמֵי הַנִּדָּה לָזוֹ שֶׁטָּעֲתָה.

כב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַטּוֹעָה - אֵינָהּ מוֹנָה מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה וְלֹא יוֹתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר, וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. כֵּיצַד? רָאָתָה יוֹם אֶחָד וּפָסַק הַדָּם - מוֹנָה שִׁבְעָה עָשָׂר: שִׁשָּׁה לְתַשְׁלוּם נִדָּתָהּ, וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָתָהּ, וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. וְאִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹ יָתֵר - מוֹנָה שִׁבְעָה מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרואה כתם דם על בשרה או על בגדה ולא הרגישה בו; ודין הרואה דם בלא עת וסתה או בוסתה אם מתטמאה למפרע; ודין מעוברת ומניקה בתולה וזקנה אם דיין שעתן; וכל דיני כתמים; ואם [כתמים] עושין נדה או זבה; כל שיכולה לתלות כתמה בדבר טהור; ודין השאילה חלוקה; שלוש נשים שלבשו חלוק זו אחר זו ונמצא עליו כתם; שלוש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו ונמצא דם תחת האמצעית; כתם שנסתפק אם הוא צבע אדום מה יעשו להכירו.

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְטַמְּאָה מִן הַתּוֹרָה בְּנִדָּה אוֹ בְּזִיבָה עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ וְתִרְאֶה דָּם וְיֵצֵא בְּבִשָּׂרָהּ[2], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[3]. וְתִהְיֶה טְמֵאָה מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה וּלְהַבָּא בִּלְבַד. וְאִם לֹא הִרְגִּישָׁה, וּבְדָקָה וּמָצְאָה הַדָּם לִפְנִים בַּפְּרוֹזְדוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּא בְּהַרְגָּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4].

2) ואפילו לא יצא לחוץ. 3) למעלה פרק ה הלכה ב "שאם נעקר מן הרחם ולא שתת הואיל ויצא מבין השיניים הרי זו טמאה". 4) למעלה שם הלכה ה "ודם הנמצא בפרוזדור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן המקור". והרי זו בחזקת שבא בהרגשה מן החדר.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁכָּל הָרוֹאָה כֶּתֶם דָּם עַל בְּשָׂרָהּ אוֹ עַל בִּגְדֵיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדָקָה עַצְמָהּ וְלֹא מָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וּכְאִלּוּ מָצְאָה דָּם לִפְנִים בִּבְשָׂרָהּ. וְטִמְאָה זוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדַּם הַחֶדֶר בָּא.

ג. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁכָּל הָרוֹאָה דָּם בְּלֹא עֵת וִסְתָּהּ, וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת. וְאִם בָּדְקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וּמָצְאָה טָהוֹר - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד זְמַן בְּדִיקָה[5]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֵינָהּ מוֹנָה לִנִדָּתָהּ אוֹ לְכִתְמָהּ אֶלָּא מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה הַדָּם אוֹ שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ מְקַלְקֶלֶת (לְמִנְיָנָהּ), שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא וְנִתְקַלְקְלָה וְסִתָּהּ[6].

5) "מעת לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת". פקידה משמעותה בדיקה. לפיכך טמאה למפרע רק עד זמן בדיקה, כשבדקה תוך מעת לעת. 6) שאינה יודעת יום ראייתה ואינה יודעת אם היא בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה והרי היא טועה.

ד. הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ, אֶלָּא בִּשְׁעָתָהּ בִּלְבַד[7]. וְכֵן מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה, בְּתוּלָה וּזְקֵנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן[8], וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ. אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיֵּכַּר עֻבָּרָהּ, וְהוּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מְנִיקָה - כָּל אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[9]. אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ אוֹ גְּמָלַתּוּ אוֹ נְתָנַתּוּ לִמְנִיקָה[10].

7) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשה שאין לה וסת, שחזקה אורח [דם הנדות] בזמנו בא, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. 8) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ודייה שעתה. 9) "אבל אחר עשרים וארבעה חודש אף על פי שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים". 10) "שאין הטעם תלוי ביניקת הוולד אלא מתוך צער לידה אבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חודש, הילכך לא שנא מת לא שנא חי".

ה. בְּתוּלָה[11] - כֹּל שֶׁלֹּא רָאָתָה דָּם מִיָּמֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָתָה מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין אוֹ מֵחֲמַת לֵדָה. זְקֵנָה - כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ תִּשְׁעִים יוֹם[12] סָמוּךְ לְזִקְנָתָהּ. וְאֵי זוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁקּוֹרְאִין לָהּ זְקֵנָה וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ. בְּתוּלָה שֶׁלֹּא רָאָתָה דָּם מִיָּמֶיהָ וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - כִּתְמָהּ טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שָׁלֹשׁ וְסָתוֹת.

11) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה, בראיית דם היא עדיין בתולה אף על פי שנבעלה.
12) והוא שלושה ווסתות. שעונה בינונית - הווסת הרגיל באשה - שלושים יום בין ראייה לראייה.

1 ו. מַה בֵּין כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ לְכֶתֶם הַנִּמְצָא עַל
2 בִּגְדָהּ? שֶׁהַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ - אֵין לוֹ שִׁעוּר[13],
3 וְהַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיְּהֵיהֶ כַּגְּרִיס
4 הַקִּילְקִי[14], שֶׁהוּא[15] מְרֻבָּע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי תֵּשַׁע עֲדָשׁוֹת,
5 שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. הָיָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - טָהוֹר.
6 נִמְצָא טִפִּין טִפִּין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[16]; הָיָה אָרֹךְ[17] -
7 הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף.

13) "הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור". וסובר רבינו, שבבגדים, כשהכתם הוא פחות מכגריס, הוא ספק, אם זה דם מאכולת (כנה) ולכן ספיקו טהור, אבל בבשרה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת, אפילו בפחות מהשיעור של כגריס הוא טמא. 14) "והוא חצי פול ואמרו שזה הפול מהמקום הנקרא קילקי". ודעת רבינו שכגריס האמור בטומאת כתם גם כן פירושו גריס הקילקי. 15) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע. וזה שכתב רבינו: ארוך מצטרף. 16) בכתם שנמצא על בגדיה, שכתם הנמצא על בשרה אין צריך שיעור. 17) כרצועה, אבל שיעורו בין הכל - כגריס הקילקי.

8 ז. כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִקַּבֵּל טֻמְאָה -
9 טָהוֹר, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. כֵּיצַד? יָשְׁבָה עַל כְּלֵי
10 אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה וּכְלֵי גְלָלִים, אוֹ עַל עוֹר הַדָּג, אוֹ
11 עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מְגַבּוֹ[18], אוֹ עַל בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ
12 אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ[19] אֶצְבָּעוֹת, וְנִמְצָא עֲלֵיהֶן דָּם -
13 טָהוֹרָה. אֲפִלּוּ בָּדְקָה הַקַּרְקַע וְיָשְׁבָה עָלֶיהָ, וְנִמְצָא
14 כֶּתֶם עַל הַקַּרְקַע כְּשֶׁעָמְדָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. שֶׁכֹּל
15 שֶׁאֵינוֹ מִקַּבֵּל טֻמְאָה - לֹא גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ.
16 וְלֹא בִּמְקַבֵּל טֻמְאָה[20], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָבָן; אֲבָל
17 כְּלֵי צִבְעוֹנִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכֶתֶם הַנִּמְצָא בָּהֶן.
18 לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁתִּלְבַּשׁ הָאִשָּׁה בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין,
19 כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מִדִּין הַכְּתָמִים.

18) שאין כלי חרס מטמא מגבו. 19) שאינו ראוי לשום איש אפילו לעני ואינו מקבל טומאה. 20) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טומאה.

20 ח. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַדָּם עַל בְּשָׂרָהּ תִּטְמָא
21 מִשּׁוּם כֶּתֶם, עַד שֶׁיִּמָּצֵא כְּנֶגֶד בֵּית הַתַּרְפָּה[21]. כֵּיצַד?
22 נִמְצָא עַל עֲקֵבָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בְּבֵית תַּרְפָּה
23 בְּעֵת יְשִׁיבָתָהּ. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקָהּ אוֹ עַל
24 פַּרְסוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים, וְהֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ
25 בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד וְתִדְבַּק רֶגֶל לְרֶגֶל וְשׁוֹק לְשׁוֹק - הֲרֵי
26 זוֹ טְמֵאָה. נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוּדַל רַגְלָהּ - טְמֵאָה,
27 שֶׁמָּא נָטַף מִן הַחֶדֶר עַל רַגְלָהּ בְּעֵת שֶׁהָלְכָה. וְכֵן כָּל
28 מָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּנְּתֵז עָלָיו דַּם נִדָּתָהּ כְּשֶׁתְּהַלֵּךְ,
29 וְנִמְצָא שָׁם דָּם - טְמֵאָה. וְכֵן אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
30 יָדֶיהָ, אֲפִלּוּ עַל קִשְׁרֵי[22] אֶצְבְּעוֹת יָדֶיהָ - טְמֵאָה;
31 שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן[23]. אֲבָל אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
32 שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבַּחוּץ אוֹ מִן הַצִּדָּדִין[24], וְאֵין
33 צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִמְצָא מִן הַיְּרֵכַיִם וּלְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ
34 טְהוֹרָה[25]; שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתַּז עָלֶיהָ מִמָּקוֹם
35 אַחֵר.

21) בית הערווה. 22) גב היד. 23) ונגעו שלא בכוונה בבית התורפה. 24) "מה שיטה אל הפנים או מה שיטה אל השדרה". 25) שאין דם זה בא מגופה.

36 ט. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ שֶׁהוּא אָרֹךְ כִּרְצוּעָה אוֹ
37 עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיוּ טִפִּין טִפִּין, אוֹ שֶׁהָיָה אֹרֶךְ הַכֶּתֶם עַל
38 רֹחַב יְרֵכָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מְמַטָּה
39 לְמַעְלָה[26], הוֹאִיל וְהוּא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּה - הֲרֵי זוֹ
40 טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִים: אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוּף - לֹא הָיָה
41 כָּזֶה. שֶׁכָּל דָּם הַנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - מַחְמִירִין בּוֹ
42 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק[27].

26) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה אף על פי כן החמירו חכמים. 27) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא".

43 י. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הֶחָלוּק שֶׁלָּהּ: מֵחֲגוֹרָהּ וּלְמַטָּה
44 - טְמֵאָה, מֵחֲגוֹרָהּ וּלְמַעְלָה - טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית
45 יָד שֶׁלָּהּ: אִם מַגִּיעַ[28] כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּה - טְמֵאָה[29],
46 וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

28) אפילו אם אינו מגיע אלא בזמן שהיא שוחה.
29) שאנו חוששין שמא שחתה ונגעה בבית התורפה.

47 יא. הָיְתָה פּוֹשַׁטְתּוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה[30] - כָּל מָקוֹם
48 שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ דָּם טְמֵאָה. וְכֵן הָאֵזוֹר שֶׁלָּהּ - כָּל מָקוֹם
49 שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם טְמֵאָה[31].

30) ואפילו לא כסתה בו אלא ראשה. 31) מפני שעשוי להסתובב אילך ואילך ואולי נתהפך ונגע שם.

50 יב. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת חָלוּק אֶחָד, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה
51 יָמִים אוֹ יָתֵר בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ[32], וּבָדְקָה וּמָצְאָה עָלָיו
52 שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים, אוֹ כֶּתֶם אֶחָד גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁעוּר
53 שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים[33] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא כֶּתֶם נָטַף
54 מִמָּנָּה בְּכָל יוֹם. וְכֵן אִם לָבְשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּגָדִים
55 בְּדוּקִים[34], וְשָׁהוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ,
56 וּמָצְאָה כֶּתֶם בְּכָל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה כְּנֶגֶד
57 זֶה[35] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

32) בימי זיבתה. 33) כלומר, כשלושה גריסי קילקי. 34) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. 35) ואפשר לומר שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

יג. מָצְאָה כֶּתֶם אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים[36]: אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל[37] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מָצְאָה זֶה הַכֶּתֶם שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת; וְאִם לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הוֹאִיל וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכֶּתֶם כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים.

36) כשלושה גריסי קילקי. 37) כלומר, שכל הזמן של בין השמשות לא סילקה ידה מהבדיקה.

יד. מָצְאָה כֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ הַיּוֹם, וְרָאַתָה דָּם אַחַר כָּךְ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה; אוֹ שֶׁרָאַתָה שְׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאַתָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

טו. הָרוֹאָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאַתָה דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ כָּל מֵעֵת לְעֵת[38], בֵּין שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵת שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם וּמָצְאָה טָהוֹר בֵּין שֶׁלֹּא בָּדְקָה. אֲבָל הָרוֹאָה כֶּתֶם אַחַר כֶּתֶם בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֶלָּא אִם כֵּן בָּדְקָה בֵּינֵיהֶם; שֶׁאִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּין הַכִּתָּמִים - אֵין מִצְטָרְפִין לְמִנְיַן זִיבוּת.

38) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא מהדם ואינה טמאה למפרע.

טז. כֵּיצַד? רָאַתָה כֶּתֶם עֶרֶב שַׁבָּת בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִן הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא יָדְעָה אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאַתָה דָּם אַחַר כָּךְ עַד שָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אֵינָהּ מוֹנָה לַכֶּתֶם, אֶלָּא תּוֹלָה הַכֶּתֶם בְּרִאִיָּה. וְאִם רָאַתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - תִּהְיֶה זָבָה. רָאַתָה דָּם בְּיוֹם שַׁבָּת בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים: עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁמָּצְאָה בּוֹ הַכֶּתֶם, וּבַשַּׁבָּת שֶׁרָאַתָה הַדָּם; שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת. וְאִם רָאַתָה הַדָּם בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יז. לֹא רָאַתָה דָּם בַּשַּׁבָּת, אֲבָל רָאַתָה כֶּתֶם אַחַר בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת: אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמָצְאָה טָהוֹר - אֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא לְכֶתֶם אֶחָד, שֶׁהוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת; וְאִם לֹא בָּדְקָה, וְלֹא יָדְעָה אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶן אִם לֹא הִפְסִיקָה - הֲרֵי זוֹ מוֹנָה לְעֶרֶב שַׁבָּת, וְאִם רָאַתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יח. רָאַתָה הַכֶּתֶם הַשֵּׁנִי בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה מִיּוֹם שַׁבָּת, בֵּין בָּדְקָה בֵּין לֹא בָּדְקָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים, שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת, וְאִם רָאַתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. רָאַתָה בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם אֶחָד בַּשַּׁבָּת כֶּתֶם שְׁלִישִׁי: אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶן - אֵין מִצְטָרְפִין, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת; וְאִם לֹא בָּדְקָה - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יט. כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה בִּגְלָלוֹ, אִם יֵשׁ לָהּ דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ וְלוֹמַר: שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדָּבָר פְּלוֹנִי הוּא - אִם נִמְצָא עַל הַבֶּגֶד - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחֲמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל. וְאִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ - סְפֵקוֹ טָמֵא[39], וְאֵינָהּ תּוֹלָה בּוֹ. וְאִם הָיָה לָהּ לִתְלוֹת בִּבְשָׂרָהּ[40] יָתֵר מֵחֲלוּקָהּ - אַף עַל בְּשָׂרָהּ תּוֹלָה, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר.

39) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא; על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור". 40) כגון שהייתה בה מכה.

כ. כֵּיצַד? שָׁחֲטָה בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ שֶׁנִּתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעוֹסְקִין בָּהֶן, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְנִמְצָא דָּם עַל חֲלוּקָהּ - טְהוֹרָה, וְתוֹלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמֵּהֶן בָּא הַכֶּתֶם.

כא. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, אִם הַכֶּתֶם מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּה[41] - טְמֵאָה. וְאִם נִתְהַפְּכָה וְקָפְצָה[42] - אֲפִלּוּ מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה טְמֵאָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק - הָיָה לָהּ שֶׁיִּמָּצֵא גַּם עַל בְּגָדֶיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ וְלֹא בְּבִגְדָהּ - טְמֵאָה.

41) שהוא כנגד בית התורפה. 42) "כגון דאזדקרא", "זקפה עצמה לאחוריה".

כב. הָיְתָה בָּהּ מַכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחִיְּתָה, אִם יְכוֹלָה לְהִתְגַּלֵּעַ וּלְהוֹצִיא דָּם, וְנִמְצָא דָּם עַל בְּשָׂרָהּ - תּוֹלָה בַּמַּכָּה[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) ודווקא שיש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על מקום הכתם.

כג. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּגָדֶיהָ וּבְשָׂרָהּ כְּאֶחָד - תּוֹלָה בְּכֹל שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִתְלוֹת[44]. וְתוֹלָה בְּמַאֲכֶלֶת[45], שֶׁמָּא בְּעֵת שֶׁיָּשְׁבָה נֶהֱרְגָה מַאֲכֶלֶת, וְדָם זֶה דַּם מַאֲכֶלֶת הוּא. וְעַד כַּמָּה? עַד כַּגְּרִיס. אֲבָל אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם יָתֵר מִכַּגְּרִיס - אֵינָהּ תּוֹלָה בְּמַאֲכֶלֶת. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מַאֲכֶלֶת רְצוּצָה בַּכֶּתֶם, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִכַּגְּרִיס - אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּאֲכֶלֶת.

44) כמו שהיה נמצא על הבגד לבד, דדווקא אם נמצא על

בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד, אבל כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש לתלות. 45) ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

כד. וְכֵן תּוֹלָה בִּבְנָהּ וּבְבַעְלָהּ. אִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ יְדֵיהֶן מְלֻכְלָכוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּהֶן מַכָּה - תּוֹלָה בָּהֶן וְאוֹמֶרֶת: הֵן נָגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מֵחֲמָתָן הוּא.

כה. אֵין מַחֲזִיקִין דָּם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִתְלוֹת בּוֹ. כֵּיצַד? הָיְתָה לָהּ מַכָּה בִּכְתֵפָהּ, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל שׁוֹקָהּ - אֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא בְּיָדֶיהָ נָגְעָה בַּמַּכָּה וְנָגְעָה בְּמָקוֹם זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין תּוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוּפָהּ בֵּין בַּחֲלוּקָהּ.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בְּצִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כְּסֶלַע דָּם, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן כֶּתֶם כְּסֶלַע - שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת[46]. נִתְעַסְּקָה[47] בְּדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֶלָּא כַּגְּרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה כְּגְרִיס בַּדָּם שֶׁנִּתְעַסְּקָה בּוֹ, וְכְגְרִיס בְּמַאֲכֹלֶת[48]. נִמְצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכִּשְׁנֵי גְרִיסִין - טְמֵאָה[49].

46) שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק כסלע ועל שתיהן נמצא כשני סלעים, ולתלות באחת מהן בדם ציפור, מה ראית לתלות בזו? תתלה בשנייה. 47) אשה אחת. 48) שבכגריס אנו תולים במאכולת. 49) שאין במה לתלות.

כז. נִתְעַסְּקָה בְּאָדָם - אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחוֹר. נִתְעַסְּקָה בְּעוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי דָּם הַרְבֵּה, וְנִמְצָא עָלֶיהָ מַרְאֵה אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלָה בּוֹ. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת שְׁלֹשָׁה חֲלוּקוֹת[50]: אִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת - תּוֹלָה אַף בַּתַּחְתּוֹן, וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת[51] - אֵינָהּ תּוֹלָה אַף בָּעֶלְיוֹן. כֵּיצַד? עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחְתּוֹן לְבַדּוֹ - תּוֹלָה בְּדַם הַטַּבָּחִים; לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק הַטַּבָּחִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם בָּעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. סָפֵק עָבְרָה[52] סָפֵק לֹא עָבְרָה, סָפֵק נִתְעַסְּקָה סָפֵק לֹא נִתְעַסְּקָה - אֵינָהּ תּוֹלָה.

50) זה על גבי זה. 51) שהדם בא ממקום אחר. 52) שספק אם יש לתלות או לא.

כח. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים[53], אוֹ שֶׁהֵם בָּאִין לָהּ תָּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין[54] לִכְתָמֶיהָ הַנִּמְצָאִין בַּחֲלוּקָהּ.

53) חזירים אוכלים שקצים ומתיזים דם. 54) כי אומרים שזה בא מהחזירים.

כט. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָהּ לְנִדָּה, בֵּין עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בֵּין יִשְׂרְאֵלִית, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה[55], וּמָצְאָה עָלָיו כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בַּנִּדָּה שֶׁלָּבְשָׁה אוֹתוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַטָּמֵא שֶׁלָּהּ[56], אוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, אוֹ לִבְתוּלָה שֶׁדָּמֶיהָ טְהוֹרִין[57] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בָּהּ. אֲבָל אִם הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר[58], אוֹ לְזָבָה גְּדוֹלָה בִּשְׁבִעָה יָמִים נְקִיִּים, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם - שְׁתֵּיהֶן מְקֻלְקָלוֹת[59]: הַשּׁוֹאֶלֶת וְהַמַּשְׁאֶלֶת אוֹתָהּ, שֶׁמָּא מִזּוֹ שֶׁמָּא מִזּוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לִיוֹשֶׁבֶת עַל הַכֶּתֶם - אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהּ; שֶׁאֵין תּוֹלִין כֶּתֶם בְּכֶתֶם.

55) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה אותו, אבל בזמן השאלה היה בחזקת בדוק. 56) ביום ראייתה. 57) דם בתולים. 58) בשני לראייתה. 59) כלומר, שאינה תולה בשואלת לבד.

ל. בְּדָקָה חֲלוּקָהּ וּבְדָקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה טָהוֹר, וְהִשְׁאִילָה הֶחָלוּק לַחֲבֵרְתָּהּ וּלְבָשַׁתּוּ, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם כְּשֶׁהֶחֱזִירַתּוּ לָהּ - הַשּׁוֹאֶלֶת טְמֵאָה; וְאֵינָהּ תּוֹלָה בְּבַעֲלַת הֶחָלוּק, שֶׁהֲרֵי בָּדְקָה אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּשְׁאִילֵהוּ לָהּ.

לא. אֲרֻכָּה שֶׁלָּבְשָׁה חֲלוּקָהּ שֶׁל קְצָרָה וְנִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם: אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתַּרְפָּה[60] - טְמֵאָה[61], וְאִם לָאו - טְהוֹרָה[62]; שֶׁכֶּתֶם זֶה שֶׁל קְצָרָה הוּא.

60) של ארוכה. 61) כלומר, שתיהן טמאות, שמא מזו ושמא מזו. 62) הארוכה.

לב. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יְשֵׁנוֹת בְּמִטָּה אַחַת כְּאַחַת[63] וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת. וְאִם בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן עַצְמָהּ מִיָּד וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְמֵאָה - הֲרֵי הַשְּׁתַּיִם טְהוֹרוֹת[64].

63) צפופות ודבוקות יחד. בגמרא: "משולבות". 64) ואף בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות טהורות.

לג. בָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ עַצְמָן טְהוֹרוֹת - תּוֹלָה מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִרְאוֹת דָּם בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה. כֵּיצַד? הָיְתָה אַחַת מְעֻבֶּרֶת וְאַחַת אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת - הַמְעֻבֶּרֶת טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת טְמֵאָה. מְנִיקָה וְשֶׁאֵינָהּ מְנִיקָה - הַמְּנִיקָה טְהוֹרָה. זְקֵנָה וְשֶׁאֵינָהּ זְקֵנָה - הַזְּקֵנָה טְהוֹרָה. בְּתוּלָה וְשֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה - הַבְּתוּלָה טְהוֹרָה. הָיוּ כֻּלָּן מְעֻבָּרוֹת, כֻּלָּן זְקֵנוֹת, כֻּלָּן מְנִיקוֹת, כֻּלָּן בְּתוּלוֹת - הֲרֵי כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

לד. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה וְיָשְׁנוּ

כֵּלָן, וְנִמְצָא דָם תַּחַת הָאֶמְצָעִית - שִׁלְשְׁתָּן טְמֵאוֹת. תַּחַת הַפְּנִימִית[65] - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה[66] טְהוֹרָה. תַּחַת הַחִיצוֹנָה - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה. וְאִם לֹא עָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם סִדֶּר, וְנִמְצָא דָם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

65) שאצל הקיר. 66) לצד החדר.

לה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ טָהוֹר, וְלֹא תּוּכַל אַחַת מֵהֶן לִתְלוֹת בַּחֲבֶרְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל אִם בָּדְקָה אַחַת וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, וַחֲבֶרְתָּהּ לֹא בָּדְקָה - תּוֹלָה הַטְּהוֹרָה בָּזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה, וַהֲרֵי זוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה טְמֵאָה.

לו. כָּל כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתָּלֶה - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא דָם. וְאִם נִסְתַּפֵּק לָהֶם שֶׁמָּא הוּא דָם אוֹ צֶבַע אָדֹם - מַעֲבִירִין עָלָיו שִׁבְעָה סַמָּנִין אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר: אִם עָבַר אוֹ כָּהָה עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם דָּם וּטְמֵאָה; וְאִם עָמַד כְּמוֹת שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה צֶבַע וּטְהוֹרָה[67].

67) גם לבעלה.

לז. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁבְעָה סַמָּנִים עַל סִדְרָן: רֹק תָּפֵל, וּלְעִיסַת גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ, וּבֹרִית, וְנֶתֶר, וְקִימוֹנְיָא, וְאַשְׁלָג. וְצָרִיךְ לְכַסְכֵּס[68] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל סַם וָסַם, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּכָל כִּסְכּוּס. הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהֶעֱבִירָן כְּאֶחָד - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִקְדִּים הָאַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים - אֵלּוּ שֶׁהֶעֱבִיר בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁהֵן הָרִאשׁוֹנִים, עָלוּ לוֹ, וְחוֹזֵר וּמַעֲבִיר אַחֲרֵיהֶם אַחֲרוֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ הַשִּׁבְעָה עַל הַסֵּדֶר.

68) לשפשף שלוש פעמים "בין שתי ידיו כדרך כיבוס בגדים שכופל צידו עם צידו ומשפשף ומוליך ומביא".

לח. אֵי זֶהוּ רֹק תָּפֵל? שֶׁלֹּא טָעַם כְּלוּם מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה, וְהָיָה יָשֵׁן מֵחֲצִי הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹן, לְמָחָר קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל נִקְרָא רֹק תָּפֵל. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא רֹב דִּבּוּרוֹ עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. וְאִם הִשְׁכִּים וְשָׁנָה פְּרִקוֹ קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - אֵין זֶה רֹק תָּפֵל, שֶׁהַדִּבּוּר מְבַטֵּל חֹזֶק הָרֹק וּמַחֲזִירוֹ כְּמַיִם. וְאֵי זוֹ הִיא לְעִיסַת גְּרִיסִין? הוּא שֶׁיִּלְעַס הַגְּרִיסִין עַד שֶׁיִּתְעָרֵב עִם הַפּוֹל רֹק הַרְבֵּה מִפִּיו. וְאֵי זֶהוּ מֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ? אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר.

לט. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם, אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם מָצְאָה אוֹתוֹ בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק זֶה, וְיוֹשֶׁבֶת יוֹם אֶחָד, אִם הָיְתָה קְטַנָּה, אוֹ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה מִסָּפֵק. וְהַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, הַבָּא עָלֶיהָ בְּזָדוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[69], וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[70].

69) שעבר על דברי סופרים. 70) אם בא עליה בשוגג.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שאין צורה לולד פחות מארבעים יום ואם הפילה ביום ארבעים; המפלת צורת אדם דקה ביותר ואינה ניכרת; ודין יוצא דופן או נחתך הולד במעיה אם טמאה לידה; ודין המפלת כמין בהמה חיה ועוף ופניו כצורת אדם; ודין המפלת דמות נחש או בעין אחת וירד אחת; ודין הפילה זכר וסנדל עמו; או הפילה שלייא ואח"כ ולד של קיימא; ודין הפילה ואינה יודעת מה; ודין כל מקום שאמרו תשב לזכר ולנקבה — כיצד.

א. כָּל יוֹלֶדֶת - טְמֵאָה כְּנִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַתָה דָּם. וְאֶחָד הַיּוֹלֶדֶת חַי אוֹ מֵת אוֹ אֲפִלּוּ נֶפֶל. אִם זָכָר - יוֹשֶׁבֶת לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה יוֹשֶׁבֶת לִנְקֵבָה. וְהוּא שֶׁתִּגָּמֵר צוּרָתוֹ. וְאֵין צוּרַת הַוָּלָד נִגְמֶרֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה.

ב. וְהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם - אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה. אֲפִלּוּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים. הִפִּילָה בְּיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד מֵאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה. הָיְתָה צוּרַת הָאָדָם דַּקָּה בְּיוֹתֵר וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בַּעֲלִיל - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שָׁפִיר מְרֻקָּם.

ג. אֵי זֶה הוּא שָׁפִיר מְרֻקָּם? תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם - גּוּפוֹ כַּעֲדָשָׁה, שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, שְׁנֵי חֲטָמָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב מְקֹרָבוֹת זוֹ לָזוֹ, פִּיו פָּתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ. נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וַעֲדַיִן אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם אֶלָּא בְּשֶׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מְצַחְצֵחוֹ. וּמֵבִיא קִיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק וּמְנַעְנֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אִם מְסַכְסֵךְ - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא זָכָר. וְאִם רָאָה אוֹתוֹ מָקוֹם כִּשְׁעוֹרָה סְדוּקָה - הֲרֵי זוֹ נְקֵבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. וְכָל אֵלּוּ הָרְקִימוֹת שֶׁל נְפָלִים - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיַּשִּׁעִיר הַוָּלָד.

ד. הִפִּילָה חֲתִיכָה לְבָנָה, אִם נִקְרְעָה וְנִמְצָא בָּהּ עֵצֶם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לֵדָה. הִפִּילָה שָׁפִיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָם, מָלֵא גְּנוּנִים, מָלֵא בָּשָׂר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְרֻקָּם - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד.

ה. יוֹצֵא דֹּפֶן - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, וְאֵין לָהּ יְמֵי
טֻמְאָה וִימֵי טָהֳרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה
זָכָר - עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרֵעַת. הַמַּקְשָׁה וְיָלְדָה
וָלָד דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן - הֲרֵי דַם הַקְּשִׁי הַבָּא דֶּרֶךְ הָרֶחֶם
זִיבוּת אוֹ נִדָּה. וְדָם הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן - טָמֵא. וְאִם
לֹא יָצָא דָם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, אַף
עַל פִּי שֶׁהַדָּם שֶׁיָּצָא מִדְּפָנֶהָ טָמֵא; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה
טְמֵאָה עַד שֶׁיֵּצֵא מַדְוֶה דֶּרֶךְ עֶרְוָתָהּ.

ו. נֶחְתַּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אֵבֶר אֵבֶר, בֵּין שֶׁיָּצָא עַל
סִדֶּר הָאֵיבָרִים, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאָה הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק
וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר - אֵינָהּ
טְמֵאָה לֵדָה עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ. וְאִם יָצָא רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ
כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה כְּרֻבּוֹ. וְאִם לֹא נֶחְתַּךְ וְיָצָא כְּדַרְכּוֹ
- מִשֶּׁתֵּצֵא רֹב פַּדַּחְתּוֹ הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד, אַף עַל פִּי
שֶׁנֶּחְתַּךְ אַחַר כָּךְ.

ז. הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה
מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאֵין לָהּ יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד
כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

ח. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף: אִם הָיוּ פָּנָיו
כִּפְנֵי אָדָם - הֲרֵי זֶה וָלָד. אִם זָכָר - תֵּשֵׁב לְזָכָר; וְאִם
נְקֵבָה תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה; וְאִם אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה -
תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף דּוֹמֶה
לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף. וְאִם אֵין פָּנָיו כְּצוּרַת פְּנֵי
הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שָׁלֵם, וְיָדָיו
וְרַגְלָיו יְדֵי וְרַגְלֵי אָדָם, וַהֲרֵי הוּא זָכָר אוֹ נְקֵבָה -
אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

ט. אֵי זוֹ הִיא צוּרַת פְּנֵי הָאָדָם? שֶׁיִּהְיֶה הַמֵּצַח
וְהַגְּבִינִין וְהָעֵינַיִם וְהַלְּסָתוֹת וְגַבּוֹת הַזָּקָן כְּצוּרַת
הָאָדָם; אֲבָל הַפֶּה וְהָאָזְנַיִם וְהָאַף, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן
כְּשֶׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה - הֲרֵי זֶה וָלָד.

י. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת נָחָשׁ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, מִפְּנֵי
שֶׁגַּלְגַּל עֵינָיו עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת אָדָם
שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם שֶׁל בָּשָׂר - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. נִבְרָא
בְּעַיִן אַחַת וְיָרֵךְ אַחַת: אִם הָיוּ מִן הַצַּד - הֲרֵי הוּא
כַּחֲצִי אָדָם, וְאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה; וְאִם הָיוּ בָּאֶמְצַע -
אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּרִיָּה אַחֶרֶת.

יא. נִבְרָא וֵשֶׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִטִּבּוּרוֹ
וּלְמַטָּה וַהֲרֵי הוּא אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה גֻּלְגֻּלְתּוֹ
אֲטוּמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת וְאֵין בָּהֶן הֶכֵּר פָּנִים,
אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת, אוֹ שֶׁהִפִּילָה
בְּרִיַּת רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ, אוֹ יָד שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ - כָּל
נֶפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. אֲבָל אִם
הִפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה - הֲרֵי חֶזְקָתָהּ מִוָּלָד
שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרֹב אֵיבָרָיו.

יב. פְּעָמִים יִקָּפֶה מִשְּׁאָר הַדָּמִים שֶׁנּוֹצַר מֵהֶם הָאָדָם
חֲתִיכָה כְּמוֹ לְשׁוֹן הַשּׁוֹר, וְתִהְיֶה כְּרוּכָה עַל מִקְצָת
הַוָּלָד. וְהִיא הַנִּקְרֵאת סַנְדָּל. וּלְעוֹלָם לֹא יֵעָשֶׂה סַנְדָּל
זֶה אֶלָּא עִם וָלָד. אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁנּוֹצְרָה לְבַדָּהּ בְּלֹא
וָלָד - אֵינָהּ נִקְרֵאת סַנְדָּל. וְרֹב הָעֲבָרִים לֹא יִהְיֶה
עִמָּהֶם סַנְדָּל. וּפְעָמִים יַכֶּה הַמְעֻבֶּרֶת דָּבָר עַל בִּטְנָהּ,
וְיִפָּסֵד הָעֻבָּר וְיֵעָשֶׂה כְּסַנְדָּל זֶה. וּפְעָמִים יִשָּׁאֵר בּוֹ
הֶכֵּר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיבַשׁ הַוָּלָד וְיִשְׁתַּנֶּה, וְיִקָּפְאוּ
עָלָיו הַדָּמִים, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ הֶכֵּר פָּנִים. לְפִיכָךְ,
הַמַּפֶּלֶת זָכָר וְסַנְדָּל עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶכֵּר פָּנִים
לַסַּנְדָּל - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמָּא סַנְדָּל זֶה
נִקְבָה הָיָה. וְחֲמָרָא הֶחְמִירוּ בּוֹ לְטַמְּאָהּ בּוֹ מִשּׁוּם
וָלָד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים, הוֹאִיל וְהִיא
טְמֵאָה לֵדָה מִפְּנֵי הַוָּלָד שֶׁעִמּוֹ.

יג. הַחוֹתֶלֶת הֶעָבָה, שֶׁהִיא כְּמוֹ חֵמֶת, שֶׁבְּתוֹכָהּ נוֹצָר
הַוָּלָד, וְהִיא מַקֶּפֶת אוֹתוֹ וְאֶת הַסַּנְדָּל, אִם הָיָה עִמּוֹ
סַנְדָּל, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת קוֹרֵעַ אוֹתָהּ וְיוֹצֵא - הִיא
הַנִּקְרֵאת שִׁלְיָא. וּתְחֹלֶת בְּרִיָּתָהּ דּוֹמָה לְחוּט שֶׁל
עֵרֶב, וַחֲלוּלָה כַּחֲצוֹצֵרֶת, וְעָבָה כְּקַרְקַבַּן הַתַּרְנְגוֹלִים.
וְאֵין שִׁלְיָא פְּחוּתָה מִטֶּפַח.

יד. הַמַּפֶּלֶת שִׁלְיָא - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. לֹא
שֶׁהַשִּׁלְיָא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד. הִפִּילָה
נֶפֶל וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שִׁלְיָא - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָא וַהֲרֵי
הוּא כְּוָלָד אַחַר. וְאֵין אוֹמְרִין: זוֹ שִׁלְיַת הַנֶּפֶל; שֶׁאֵין
תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא אֶלָּא בְּוָלָד שֶׁל קַיָּמָא. לְפִיכָךְ, אִם
יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא וְהִפִּילָה שִׁלְיָא, אֲפִלּוּ אַחַר
שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹלִין אוֹתוֹ בַּוָּלָד, וְאֵין
חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר; שֶׁהַוָּלָד קָרַע הַשִּׁלְיָא וְיָצָא.

טו. הִפִּילָה שִׁלְיָא תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה וָלָד שֶׁל
קַיָּמָא - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָא שֶׁהִיא וָלָד אַחֵר, וְאֵין תּוֹלִין
אוֹתָהּ בַּוָּלָד הַבָּא אַחֲרֶיהָ; שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל שִׁלְיָא
לָצֵאת לִפְנֵי הַוָּלָד. יָצְאַת מִקְצָת הַשִּׁלְיָא בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן וּמִקְצָתָהּ בַּשֵּׁנִי - מוֹנִין לָהּ מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן,
וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טָהֳרָה אֶלָּא מִיּוֹם שֵׁנִי, לְהַחְמִיר.

טז. הִפִּילָה דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְשִׁלְיָא קְשׁוּרָה
בּוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד. וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה בּוֹ -
מַטִּילִין עָלֶיהָ חֹמֶר שְׁתֵּי וְלָדוֹת. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא
נִמּוֹחַ שָׁפִיר מְרֻקָּם שֶׁהָיָה בְּשִׁלְיָא זוֹ, וְשֶׁמָּא נִמּוֹחָה
הַשִּׁלְיָא שֶׁל שָׁפִיר זֶה שֶׁהוּא דְּמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה.

יז. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁשִׁין לְשִׁלְיָא - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֹהַר. וְכָל מִי שֶׁהִפִּילָה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד, אוֹ שָׁפִיר בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ: אִם יָצָא עִמּוֹ דָּם - הֲרֵי זוֹ נִדָּה אוֹ זָבָה, וְאִם יָצָא יָבֵשׁ בְּלֹא דָם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

יח. מִי שֶׁיָּלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה תְּאוֹמִים - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה. יָלְדָה טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. יָלְדָה תְּאוֹמִים, אֶחָד זָכָר וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. הָאַחַת נְקֵבָה וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה בִּלְבַד. שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק הֵן, שֶׁמָּא זָכָר הֵן שֶׁמָּא נְקֵבָה.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁהֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה יָּלְדָה, כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בְּנָהָר וְהִפִּילָה שָׁם, אוֹ שֶׁהִפִּילָה לְבוֹר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה וּגְרָרַתּוּ חַיָּה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפִּילָה וָלָד, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אֲבָל אִם לֹא הֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה.

כ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה - כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה. שִׁבְעָה הָרִאשׁוֹנִים וַדַּאי, וְהַשִּׁבְעָה הָאַחֲרוֹנִים סָפֵק. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר אֶלָּא עַד אַרְבָּעִים יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר הָאַרְבָּעִים עַד שְׁמוֹנִים - אֵינוֹ דַם טֹהַר, אֶלָּא סְפֵק דַּם נִדָּה אוֹ סְפֵק דַּם זִיבוּת, אִם בָּא בִּימֵי הַזִּיבָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם יוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְתֵשֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי הַנִּדָּה; שֶׁמָּא נְקֵבָה יָלְדָה, שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת נִדּוּת עַד אַחַר מְלֹאת, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

כא. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה - כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים - כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל - כְּנִדָּה, וַהֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא יָלְדָה. וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שְׁמוֹנִים יוֹם: אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה, וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁכָּל יְמֵי מְלֹאת אֵין בָּהֶן וֶסֶת. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - עַדַיִן הִיא מְקַלְקֶלֶת, וְתִהְיֶה סְפֵק נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וּכְשֶׁיִּקָּבַע לָהּ הַוֶּסֶת אַחַר הַשְּׁמוֹנִים - יָסוּר קִלְקוּלָהּ, וְתַחֲזֹר לִהְיוֹת נִדָּה וַדַּאִית אוֹ זָבָה וַדַּאִית. וְכֵן מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שִׁבְעָה יָמִים וְתִהְיֶה נִדָּה וַדַּאִית, אִם הִפִּילָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הכרת הדמים על יד בית דין הגדול; שגזרו שכל דם שתראה האשה תהיה ספק זבה; ודין מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן; ודין דם שראתה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה; ודין דם בתולים ודם חימוד; ואם היה בה מכה היה דם שותת ממנה; ודין מי שלא ראתה דם אלא יום אחד אם (צריך) [צריכה] שבעה נקיים מלבד הראשון[ן](נים); אם האשה עולה מטומאתה עד שתטבול; המלאכות שהנדה עושה לבעלה.

א. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בְּנִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת - הוּא דִּין תּוֹרָה. וּכְמִשְׁפָּטִים אֵלּוּ הָיוּ עוֹשִׂין כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מְצוּיִין, וְהָיוּ שָׁם חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁמַּכִּירִים הַדָּמִים, וְאִם נוֹלַד לָהֶם סָפֵק בִּרְאִיּוֹת אוֹ בִּימֵי נִדָּה וְזִיבָה - יַעֲלוּ לְבֵית דִּין וְיִשְׁאָלוּ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין - בֵּין דַּם נִדָּה לְדַם זִיבָה. וּבְאוֹתָן הַיָּמִים הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נִזְהָרוֹת מִדָּבָר זֶה, וּמְשַׁמְּרוֹת וְסִתּוֹתֵיהֶן, וְסוֹפְרוֹת תָּמִיד יְמֵי הַנִּדָּה וִימֵי הַזִּיבָה.

ב. וְטֹרַח גָּדוֹל יֵשׁ בְּמִנְיַן הַיָּמִים, וּפְעָמִים רַבּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי סָפֵק. שֶׁאֲפִלּוּ רָאֲתָה הַבַּת דָּם בְּיוֹם הַלֵּדָה - מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם מַתְחִילִין לִמְנוֹת לָהּ יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וּלְפִיכָךְ לֹא תִּטְמָא הַבַּת בְּזִיבָה אֶלָּא בַּת עֲשָׂרָה יָמִים. שֶׁאִם רָאֲתָה בְּיוֹם שֶׁנּוֹלְדָה - הֲרֵי זוֹ נִדָּה שִׁבְעַת יָמִים; וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ - הֲרֵי עֲשָׂרָה יָמִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמִּתְּחִלַּת רְאִיָּה מַתְחֶלֶת לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה כָּל יָמֶיהָ, וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה וְהִיא קְטַנָּה.

ג. וּבִימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר הַרְבֵּה בִּרְאִיַּת הַדָּמִים וְנִתְקַלְקְלוּ הַוִּסָּתוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה כֹּחַ בְּכָל הַנָּשִׁים לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה. לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה, וְגָזְרוּ: שֶׁיִּהוּ כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה כִּימֵי זִיבָתָהּ, וְיִהְיֶה כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה סְפֵק דַּם זִיבוּת.

ד. וְעוֹד הֶחְמִירוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עַצְמָן חֻמְרָא יְתֵרָה עַל זֶה, וְנָהֲגוּ כֻּלָּם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ יִשְׂרָאֵל: שֶׁכָּל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁרוֹאָה דָם, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפָּה

כַּחַרְדָּל בִּלְבַד וּפָסַק הַדָּם - סוֹפֶרֶת לָהּ שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים. וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה בְּעֵת נִדָּתָהּ, בֵּין שֶׁרָאֲתָה יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ הַשִּׁבְעָה כֻּלָּן אוֹ יֶתֶר - מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים כְּזָבָה גְּדוֹלָה. וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה, אוֹ בְּיוֹם שְׁמִינִי, אִם הָיָה שָׁם דֹּחַק, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

ה. וְכֵן כָּל הַיּוֹלֶדֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הִיא כְּיוֹלֶדֶת בְּזוֹב, וּצְרִיכָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִנְהָג פָּשׁוּט בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי וּבְסְפָרַד וּבַמַּעֲרָב: שֶׁאִם רָאֲתָה דָּם בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה אַחַר שֶׁסָּפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים וְטָבְלָה - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל; אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה, בֵּין דַּם קֹשִׁי בֵּין דַּם טֹהַר - הַכֹּל טָמֵא, וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם.

ו. וְדִין זֶה בִּימֵי הַגְּאוֹנִים נִתְחַדֵּשׁ, וְהֵם גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם דַּם טֹהַר כְּלָל. שֶׁזֶּה שֶׁהֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן בִּימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא - אֵינוֹ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים; אֲבָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בִּימֵי טֹהַר אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה - אֵין לָחוּשׁ לוֹ, שֶׁאֵין יְמֵי טֹהַר רְאוּיִין לֹא לִנְדָּה וְלֹא לִזִּיבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁבְּצָרְפַת בּוֹעֲלִים עַל דַּם טֹהַר כְּדִין הַגְּמָרָא עַד הַיּוֹם, אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה מִטֻּמְאַת יוֹלֶדֶת בְּזוֹב. וְדָבָר זֶה תָּלוּי בַּמִּנְהָג.

ח. וְכֵן דִּין דַּם בְּתוּלִים בַּזְּמַן הַזֶּה: שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְלֹא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ - בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה וּפוֹרֵשׁ. וְכָל זְמַן שֶׁתִּרְאֶה הַדָּם מֵחֲמַת הַמַּכָּה - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה. וְאַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים.

ט. יָתֵר עַל זֶה: כָּל בַּת שֶׁתְּבָעוּהָ לְהִנָּשֵׂא וְרָצְתָה - שׁוֹהָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצְתָה, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְהִבָּעֵל; שֶׁמָּא מֵחֲמוּדָהּ לָאִישׁ רָאֲתָה דָּם טִפָּה אַחַת וְלֹא הִרְגִּישָׁה בָּהּ. בֵּין שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה גְּדוֹלָה בֵּין שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה - צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצְתָה, וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל וְתִבָּעֵל.

י. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ חֲמָרָא יְתֵרָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא, וְאֵין לָסוּר מִמֶּנָּה לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל אִשָּׁה שֶׁרָצְתָה כְּשֶׁתְּבָעוּהָ לְהִנָּשֵׂא - לֹא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבֹּל. וְאִם נִשֵּׂאת לְתַלְמִיד חָכָם - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא מִיָּד, וְתִסְפֹּר מֵאַחַר שֶׁנִּשְׂאַתּוּ וְתִטְבֹּל; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲסוּרָה, וְנִזְהָר מִזֶּה, וְלֹא יִקְרַב לָהּ עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

יא. דִּין הַכְּתָמִים בַּזְּמַן הַזֶּה - כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין בַּדָּבָר חִדּוּשׁ וְלֹא מִנְהָג. אֶלָּא כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה; וְכָל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ טְמֵאָה: (אִם אֵין בַּכֶּתֶם שִׁעוּר כְּדֵי לָחוּשׁ לְזִיבוּת) - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים מִיּוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם; וְאִם הָיָה שִׁעוּר הַכֶּתֶם כְּדֵי לָחוּשׁ לְזִיבוּת - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים מֵאַחַר יוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם. שֶׁאֵין הָרוֹאָה דָּם כְּרוֹאָה כֶּתֶם.

יב. וְכֵן כָּל מַה שֶּׁאָמַרְנוּ בַּיּוֹלֶדֶת שֶׁאִמּוֹ טְהוֹרָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה בַּזְּמַן הַזֶּה. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה לֹבֶן אוֹ דָּם יָרֹק אוֹ שֶׁהִשְׁלִיכָה חֲתִיכָה אֲדֻמָּה שֶׁאֵין עִמָּהּ דָּם - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה אַף בַּזְּמַן הַזֶּה; שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם טָמֵא, וְאֵין זֶה דָּם טָמֵא.

יג. וְכֵן אִם הָיְתָה בָּהּ מַכָּה וְהָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת מִמֶּנָּה, אוֹ שֶׁבָּא הַדָּם עִם מֵימֵי רַגְלַיִם - הֲרֵי זֶה טְהוֹרָה. וְלֹא נִתְחַדֵּשׁ דָּבָר, אֶלָּא סְפִירַת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים לְכָל רוֹאָה דָּם טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְשֶׁיִּהְיוּ כָּל מַרְאֵה דָּמִים טְמֵאִים.

יד. זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁהַנִּדָּה יוֹשֶׁבֶת שִׁבְעַת יָמִים בְּנִדָּתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאַחַר הַשִּׁבְעָה תֵּשֵׁב שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הוּא מִמִּי שֶׁהוֹרָה לָהֶם כָּךְ, וְאֵין רָאוּי לִפְנוֹת לְדָבָר זֶה כְּלָל. אֶלָּא אִם רָאֲתָה יוֹם אֶחָד - סוֹפֶרֶת אַחֲרָיו שִׁבְעָה (נְקִיִּים), וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, שֶׁהוּא לֵיל שֵׁנִי שֶׁלְּאַחַר נִדָּתָהּ, וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

טו. וְכֵן זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת, וְתִמְצָא תְּשׁוּבוֹת לְמִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁיּוֹלֶדֶת זָכָר לֹא תְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ עַד סוֹף אַרְבָּעִים, וְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה אַחַר שְׁמוֹנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם אֶלָּא בְּתוֹךְ הַשִּׁבְעָה - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הוּא בְּאוֹתָן הַתְּשׁוּבוֹת, וְדֶרֶךְ אֶפִּיקוֹרוֹסוּת בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת, וּמִן הַצְּדוּקִין לָמְדוּ דָּבָר זֶה. וּמִצְוָה לְכוֹפָן כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלִּבָּן, וּלְהַחֲזִירָן לְדִבְרֵי חֲכָמִים שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. אֵין הָאִשָּׁה עוֹלָה מִטֻּמְאָתָהּ וְיוֹצָא מִידֵי עֶרְוָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּמֵי מִקְוֶה כָּשֵׁר, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרָהּ וּבֵין הַמַּיִם. וּבְהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת יִתְבָּאֵר

הַמִּקְוֶה הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, וְדֶרֶךְ הַטְּבִילָה, וּמִשְׁפְּטֵי הַחֲצִיצָה. אֲבָל אִם רָחֲצָה בְּמֶרְחָץ, אֲפִלּוּ נָפְלוּ עָלֶיהָ כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם - הֲרֵי הִיא אַחַר הָרְחִיצָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הָרְחִיצָה בְּכָרֵת. שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּעֲלֶה מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה אֶלָּא טְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה אוֹ בְּמַעְיָן אוֹ בְּיַמִּים שֶׁהֵם כְּמַעְיָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת.

יז. כָּל שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן סָפֵק, אִם טָבְלָה בָּהֶן - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְאִם טָבְלָה בַּשְּׁבִיעִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה שֶׁמָּא יָבוֹא לִבְעֹל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַטְּבִילָה, הוֹאִיל וְטָבְלָה בִּזְמַנָּהּ אֲפִלּוּ הָיְתָה זָבָה וַדַּאִית - הֲרֵי זוֹ עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּדְבַּק בְּאִשְׁתּוֹ בְּשִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אֵלּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא בִּכְסוּתָהּ וְהוּא בִּכְסוּתוֹ, וְלֹא יִקְרַב לָהּ וְלֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְלֹא יֹאכַל עִמָּהּ בִּקְעָרָה אַחַת. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִנְהַג עִמָּהּ בִּימֵי סְפִירָה כְּמוֹ שֶׁיִּנְהַג בִּימֵי נִדָּה; שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּכָרֵת עַד שֶׁתִּטְבֹּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יט. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מֵהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמִזִּיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לִדְבַר עֲבֵרָה. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ בִּקְעָרָה אַחַת, וְלֹא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ, מִפְּנֵי הָרֶגֶל עֲבֵרָה. וְכֵן בְּשִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת אֵלּוּ. וּמֵאַיִן לְאִשָּׁה לְהִתְקַשֵּׁט בִּימֵי נִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר הבא על הגויה דרך אישות או זנות; הבא על הגויה שקנאין פוגעים בו — כיצד; הבועל שהרג את הקנאי; וגדול עוון בועל גויה אע"פ שאינו כתוב בתורה; עבדים שהטבילו אותם לשם עבדות והבא על השפחה; ולד ישראל שנתערב עם ולד שפחה; דין שבעה עממין ושאר האומות כשיתגיירו.

א. יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[2] מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת[3] דֶּרֶךְ אִישׁוּת, אוֹ יִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּבְעֲלָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת דֶּרֶךְ אִישׁוּת - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין[4] מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתְחַתֵּן בָּם[5], בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ. אֶחָד שִׁבְעָה עֲמָמִין וְאֶחָד כָּל אֻמּוֹת בְּאִסּוּר זֶה[6]. וְכֵן מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי עֶזְרָא[7]: וַאֲשֶׁר לֹא נִתֵּן בְּנֹתֵינוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם לֹא נִקַּח לְבָנֵינוּ.

2) בפרקים הקודמים מדובר באיסורי ביאה בגברים ונשים מישראל ופרק זה עוסק באומות האחרות. 3) כן הוא מדרכי הלשון, כשיש חלק יוצא מן הכלל, מכונה הכלל - ואף אם הוא החלק היותר גדול - בשם "שאר", "בשאר מדינות המלך מה עשו"; "איני כשאר כל אדם איסטניס אני". [דעת רבינו שאיסור חיתון נוהג בכל האומות ולפני גיור. ורבים חלקו עליו וסוברים, שרק שבע האומות שישבו בארץ בזמן כיבושה על ידי יהושע נאסרו בחיתון כשנתגיירו, אבל לפני גיור לא שייך כלל חיתון, כי אין קידושין תופסים בהם. ומתוך כך יוצא, שבשאר אומות לא שייך איסור חיתון כלל, כי אחרי שנתגיירו הם כישראל לכל דבר]. 4) אם התרו בהם. 5) רבינו מפרש פסוק זה בגיותן ולא בגירותן ובדרך אישות, ולכן מביא רבינו גם את סוף הפסוק: "בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תקח לבנך". שזה כביאור ל"לא תתחתן בם". 6) עבודה זרה לו: "כי יסיר לרבות כל המסירין". 7) למרות שהפסוק הוא בספר נחמיה כתב רבינו "עזרא", כי ספר עזרא כולל גם את ספר נחמיה, ובהלכות ספר תורה פרק ז' הלכה ט"ו לא הזכיר רבינו כלל את ספר נחמיה בין 24 ספרי התנ"ך. וכן אמרו: "ונחמיה מאי טעמא לא איקרי ספרא על שמיה", אין אנו יודעים מתי ועל ידי מי נתחלק ספר עזרא לשניים.

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ חַתְנוּת; אֲבָל הַבָּא עַל הַכּוּתִית דֶּרֶךְ זְנוּת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[8] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבֹא לְהִתְחַתֵּן. וְאִם יִחֲדָהּ לוֹ בִּזְנוּת[9] - חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם נִדָּה[10], וּמִשּׁוּם שִׁפְחָה, וּמִשּׁוּם כּוּתִית, וּמִשּׁוּם זוֹנָה[11]. וְאִם לֹא יִחֲדָהּ לוֹ, אֶלָּא נִקְרֵאת מִקְרֶה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם כּוּתִית. וְכָל חִיּוּבִין אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן.

8) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים". ולא קבעו חכמים מספר המכות ונמסר לבית דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. 9) "בית־דין של חשמונאי גזרו: ישראל הבא על גוייה חייב משום נשג"ז" (נדה, שפחה, גוייה, זונה). ומסקנת הגמרא שם - לפי גירסת רבינו - "התם דמייחד לה". כלומר, שהגזירה של החשמונאים הייתה רק אם זה באופן קבוע. 10) "וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה, אתי (יבוא) למבעל נמי (גם) נדה ישראלית, ואתי למנסב (לקחת) שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לגוייה ועבר על לא תתחתן". 11) אם הוא ישראל, אבל כהן לוקה מן התורה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל יִשְׂרָאֵל; אֲבָל כֹּהֵן הַבָּא עַל הַכּוּתִית - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה מִשּׁוּם זוֹנָה. וְאֶחָד זוֹנָה כּוּתִית וְאֶחָד זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית. וּבִבְעִילָה[12] בִּלְבַד לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין.

12) בגוייה, אבל כהן הבא על זונה ישראלית דרך זנות אינו לוקה משום זונה אלא עד שיקח (פירוש, שיקדש) ויבעול. אמנם הוא לוקה משום לא תהיה קדשה דלא גרע מישראל.

ד. כָּל הַבּוֹעֵל כּוּתִית, בֵּין דֶּרֶךְ חַתְנוּת בֵּין דֶּרֶךְ זְנוּת,

אִם בְּעָלָהּ בְּפַרְהֶסְיָא[13], וְהוּא שֶׁיִּבְעַל לְעֵינֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר, אִם פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִין וַהֲרָגוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִשְׁבָּחִין וּזְרִיזִין. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא. רְאָיָה לְדָבָר זֶה: מַעֲשֵׂה פִּינְחָס בְּזִמְרִי.

13) "אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם וכולהו ישראל".

ה. וְאֵין הַקַּנָּאי רַשַּׁאי לִפְגֹּעַ בָּהֶן אֶלָּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, כִּזְמְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֻבָּתָהּ. אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ[14] - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ[15]; וְאִם הֲרָגוֹ - נֶהֱרָג עָלָיו[16]. וְאִם בָּא הַקַּנָּאי לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין לְהָרְגוֹ - אֵין מוֹרִין לוֹ[17], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם בָּא הַקַّנָּאי לַהֲרֹג אֶת הַבּוֹעֵל, וְנִשְׁמַט[18] הַבּוֹעֵל וְהָרַג הַקַּנָּאי כְּדֵי לְהַצִּיל עַצְמוֹ מִיָּדוֹ - אֵין הַבּוֹעֵל נֶהֱרָג עָלָיו[19]. וְהַבָּא עַל בַּת גֵּר תּוֹשָׁב[20] - אֵין הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִים בּוֹ; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[21].

14) מן האשה. 15) "שלא נאמרה הלכה זו אלא בשעת מעשה". 16) אם התרו בו, כרוצח. 17) "שלא ניתנה רשות אלא למקנא מעצמו, דעושה מעשה על־ידי עצמו, אבל על־ידי שליח לא, והאי כי אתי (וזה שבא) ומימלך (ושואל), אי אמרינן ליה (אם נאמר לו) זיל קטול (לך והרוג) הוה להו שלוחן" (נמצא שהוא שליח שלהם). 18) אף על פי שלא פירש. 19) "נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו". דפינחס רודף הווה, שהרי אין מצוה להרגו [=לזמרי] אלא רשות בעלמא הוא, שהרי אין מורין לו [=לפינחס], וכשם שניתן רשות לפינחס להרוג לזמרי, כך ניתנה רשות לזמרי להציל את עצמו בנפשו של פינחס". 20) "איזהו גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות של בני נח ולא מל ולא טבל... ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל". ובת גר תושב, פירוש, שהיא בעצמה קיבלה לא לעבוד עבודה זרה. 21) שכל הבא ביאה אסורה בית דין מכין אותו מכת מרדות.

ו. לֹא פָּגְעוּ בּוֹ קַנָּאִים[22], וְלֹא הִלְקוּהוּ בֵּית דִּין[23] - הֲרֵי עָנְשׁוֹ מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי קַבָּלָה[24] שֶׁהוּא בְּכָרֵת. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְיָ אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר, יַכְרֵת יְיָ לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעוֹנֶה. אִם יִשְׂרָאֵל הוּא - לֹא יִהְיֶה לוֹ עֵר[25] בַּחֲכָמִים וְלֹא עוֹנֶה בַּתַּלְמִידִים; וְאִם כֹּהֵן הוּא - לֹא יִהְיֶה לוֹ מַגִּישׁ מִנְחָה לַיְיָ צְבָאוֹת. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַבּוֹעֵל כּוּתִית - כְּאִלּוּ נִתְחַתֵּן לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר. וְנִקְרָא מְחַלֵּל קֹדֶשׁ ה'.

22) בשעת מעשה. 23) מכת מרדות. אבל אם הלקוהו נפטר מעונש אחר. 24) בספרי נביאים הנקראים דברי קבלה. 25) "חריף להבין ולהורות בין החכמים".

ז. עָוֹן זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, אַל יְהִי קַל בְּעֵינֶיךָ; אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ הֶפְסֵד[26] שֶׁאֵין בְּכָל הָעֲרָיוֹת כְּמוֹתוֹ. שֶׁהַבֵּן מִן הָעֲרָוָה - בְּנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר, וּבְכְלַל יִשְׂרָאֵל נֶחְשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַמְזֵר; וְהַבֵּן מִן הַכּוּתִית - אֵינוֹ בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי - מֵסִיר אוֹתוֹ מִלִּהְיוֹת אַחֲרֵי יְיָ.

26) לעם ישראל כולו.

ח. וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם לְהִדַּבֵּק בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁהִבְדִּילָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהֶם, וְלָשׁוּב מֵאַחֲרֵי יְיָ וְלִמְעֹל בּוֹ.

ט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל: אִם אֵשֶׁת אִישׁ הִיא - נֶהֱרָג עָלֶיהָ; וְאִם פְּנוּיָה הִיא - אֵינוֹ נֶהֱרָג.

י. אֲבָל יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל הַכּוּתִית, בֵּין קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[27] בֵּין גְּדוֹלָה, בֵּין פְּנוּיָה בֵּין אֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[28], כֵּיוָן שֶׁבָּא עַל הַכּוּתִית בְּזָדוֹן[29] - הֲרֵי זוֹ נֶהֱרֶגֶת[30], מִפְּנֵי שֶׁבָּא לְיִשְׂרָאֵל תְּקָלָה עַל יָדֶיהָ, כַּבְּהֵמָה. וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם, וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הָרֹגוּ.

27) שהיא ראוייה לביאה. 28) שביאתו ביאה. 29) דבשוגג אין תקלה. "והשוכב עם הבהמה בשגגה... אין הבהמה נסקלת". 30) והוא - הבועל - נהרג על ידי קנאים שפוגעין בו, בשעת מעשה. או שעונשו כרת.

יא. הָעֲבָדִים שֶׁהִטְבִּילוּ אוֹתָם לְשֵׁם עַבְדּוּת, וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִצְוֹת שֶׁהָעֲבָדִים חַיָּבִים בָּהֶם[31] - יָצְאוּ מִכְּלַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְלִכְלַל יִשְׂרָאֵל לֹא בָּאוּ. לְפִיכָךְ הַשִּׁפְחָה[32] אֲסוּרָה[33] לְבֶן חוֹרִין, אֶחָד שִׁפְחָתוֹ וְאֶחָד שִׁפְחַת חֲבֵרוֹ[34]. וְהַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהָאָדוֹן נוֹתֵן שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְעַבְדּוֹ הָעִבְרִי וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ[35], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה.

31) היינו המצוות שהאשה חייבת. 32) כנענית. 33) מדרבנן. 34) "לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין". 35) שאם הייתה אסורה לעבד עברי מן התורה, איך נותן לו האדון שפחה כנענית לאשה.

יב. וְלֹא גָּזְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[36]. וְלֹא חִיְּבָה תּוֹרָה מַלְקוּת בְּשִׁפְחָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ[37], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

36) בעבד עברי. 37) חצייה שפחה וחצייה בת חורין המקודשת לעבד עברי.

יג. אַל יְהִי עָוֹן זֶה קַל בְּעֵינֶיךָ מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה, שֶׁגַּם זֶה גּוֹרֵם לַבֵּן לָסוּר מֵאַחֲרֵי יְיָ.

שֶׁהַבֵּן מִן הַשִּׁפְחָה הוּא עֶבֶד וְאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לְזֶרַע הַקֹּדֶשׁ לְהִתְחַלֵּל וְלִהְיוֹתָם עֲבָדִים. הֲרֵי אֻנְקְלוֹס[38] הַמִּתְרַגֵּם כָּלָל בְּעִילַת עֶבֶד וְשִׁפְחָה בִּכְלַל לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ וְלֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה.

38) אמנם רבינו אינו מסכים לדעתו של אונקלוס - שהלאו "לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה" כולל בעילת עבד ושפחה - ולדעתו, זו רק גזירת חכמים, אולם רבינו מסתמך על אונקלוס - בזה - שמבאר המלים: "קדש" ו"קדשה" עבד ושפחה, כהוכחה שישראל המוליד עבד או שפחה "גורם לזרע הקודש להתחלל".

יד. הַבָּא עַל שִׁפְחָה וַאֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא וּבִשְׁעַת עֲבֵרָה - אֵין הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ[39]. וְכֵן אִם לָקַח שִׁפְחָה דֶּרֶךְ חַתְנוּת - אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁמֵּעֵת שֶׁטָּבְלָה וְקִבְּלָה מִצְוֹת יָצְתָה מִכְּלַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

39) שלא נאמרה ההלכה אלא בבועל ארמית (גוייה) וזו יצאה מכלל הגויים.

טו. נִתְעָרֵב וְלַד יִשְׂרְאֵלִית בִּוְלַד שִׁפְחָה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן סָפֵק, וְכָל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק עֶבֶד; וְכוֹפִין[40] בַּעַל הַשִּׁפְחָה וּמְשַׁחְרֵר אֶת שְׁנֵיהֶם. וְאִם הָיָה הַבֵּן הַהוּא בֶּן הָאָדוֹן[41] שֶׁל עֶבֶד - כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ[42] יְשַׁחְרְרוּ זֶה אֶת זֶה, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין לָבֹא בְּקָהָל.

40) מפני ביטול מצות פריה ורביה, שאינם יכולים לישא לא שפחה ולא בת חורין, כמו בחצי עבד וחצי בן חורין. 41) כלומר, שבעל השפחה מת והניח בן, ונתערב עם בן השפחה, ונמצא שאחד משני הוולדות הוא האדון של השני. 42) אבל בהיותם קטנים אינם יכולים לשחרר, שקטן אינו יכול לשחרר.

טז. הָיוּ הַתַּעֲרוּבוֹת בָּנוֹת - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן סְפֵק שְׁפָחוֹת[43], וְהַבָּא עַל כָּל אַחַת מֵהֶן - הַוָּלָד סְפֵק עֶבֶד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב וְלַד עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בִּוְלַד יִשְׂרְאֵלִית[44] - מַטְבִּילִים אֶת שְׁנֵיהֶן[45] לְשֵׁם גֵּרוּת, וְכָל אַחַת מֵהֶן סְפֵק גִּיּוֹרֶת[46].

43) ואין כופין את האדון שישחרר את שתיהן, שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ודינן כדין חצייה שפחה וחצייה בת חורין שאין כופין את האדון לשחרר. 44) והן בנות. 45) שני הוולדות. 46) ואסורה לכהן.

יז. כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כֻּלָּם כְּשֶׁיִּתְגַּיְּרוּ וְיִקַּבְּלוּ עֲלֵיהֶן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְהָעֲבָדִים כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרְרוּ[47] - הֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר; שֶׁנֶּאֱמַר: הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם. וּמַתִּירִין לְהִכָּנֵס בִּקְהַל יְיָ מִיָּד. וְהוּא[48] שֶׁיִּשָּׁא הַגֵּר אוֹ הַמְשֻׁחְרָר בַּת יִשְׂרָאֵל, וְיִשָּׂא הַיִּשְׂרְאֵלִי גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת. חוּץ מֵאַרְבָּעָה עֲמָמִין בִּלְבַד, וְהֵם: עַמּוֹן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וֶאֱדֹם; שֶׁהָאֵמּוֹת הָאֵלּוּ, כְּשֶׁיִּתְגַּיֵּר אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אֶלָּא[49] לְעִנְיַן בִּיאָה בַּקָּהָל.

47) עבד לא צריך לקבל המצוות כשישתחרר, "שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות". 48) היינו. 49) חוץ.

יח. וְכֵיצַד דִּינָן? עַמּוֹן וּמוֹאָב - אִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם. זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְיָ וְגוֹמֵר. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁהָעַמּוֹנִי הַזָּכָר וְהַמּוֹאָבִי הַזָּכָר[50] הוּא שֶׁאָסוּר לְעוֹלָם לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בֶּן בְּנוֹ, עַד סוֹף הָעוֹלָם; אֲבָל עַמּוֹנִית וּמוֹאָבִית מֻתֶּרֶת מִיָּד כְּשֶׁאָר הָאֻמּוֹת.

50) "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית".

יט. מִצְרִי וַאֲדוֹמִי, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת: דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שֵׁנִי - אֲסוּרִין לָבֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְדוֹר שְׁלִישִׁי - מֻתָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם וְגוֹמֵר.

כ. מִצְרִית מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה - בְּנָהּ שֵׁנִי. מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית רִאשׁוֹנָה, אוֹ מִצְרִי רִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית שְׁנִיָּה - הַוָּלָד שֵׁנִי. שֶׁנֶּאֱמַר: בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם - הַכָּתוּב תְּלָאָן בְּלֵדָה[51].

51) כרב דימי בשם ר' יוחנן שם. ואף על פי שהוא אמר רק במצרי שני שנשא מצרית ראשונה, סובר רבינו, שהוא הדין במצרי ראשון שנשא שנייה, ומפרש מה שאמרו שם "הכתוב תלאן בלידה" הכוונה: אי אפשר ללידה בלא אב ואם, וכל שאינו שלישי לשניהם אסור לבוא בקהל.

כא. גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא מִצְרִית - הַוָּלָד עַמּוֹנִי[52]. גֵּר מִצְרִי שֶׁנָּשָׂא עַמּוֹנִית - הַוָּלָד מִצְרִי[53]. זֶה הַכְּלָל: בָּאֻמּוֹת - הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר[54]; נִתְגַּיְּרוּ - הַלֵּךְ אַחַר הַפָּחוּת.

52) ואם הוולד הוא זכר, איסורו - לבוא בקהל - איסור עולם, אבל אם נקבה היא, דינה כמצרית ואסורה עד דור שלישי, שלעולם הולכים להחמיר. 53) ואסור עד דור שלישי, כיוון שהזכר הוא הפגום. 54) אם גוי עמוני בא על גוייה מאומה אחרת והוליד בן, דינו כעמוני וכשיתגייר אסור לבוא בקהל, גוי מאומה אחרת שבא על גוייה עמונית והוליד בן, אינו עמוני, וכשיתגייר מותר לבוא בקהל.

כב. מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר מִשִּׁבְעָה עַמָּמִין - אֵינָן אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לָבוֹא בַּקָּהָל. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרוּ מֵהֶן אֶלָּא הַגִּבְעוֹנִים, וִיהוֹשֻׁעַ גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִים לָבֹא בַּקָּהָל, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת. וְלֹא אָסַר אוֹתָם אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהָי - תָּלָה הַרְחָקָתָם בַּמִּקְדָּשׁ.

כג. וְהֵם הַנִּקְרָאִים נְתִינִים, לְפִי שֶׁנִּתְּנָם לַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ. בָּא דָּוִד וְגָזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בַּקָּהָל לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁאֵין מִקְדָּשׁ. וְכֵן מִפֹּרָשׁ

בְּעֶזְרָא: וּמִן הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְּוִיִּם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא תָּלָה אוֹתָם בַּמִּקְדָּשׁ.

כד. וְלָמָּה גָּזַר עֲלֵיהֶם הוּא וּבֵית דִּינוֹ? לְפִי שֶׁרָאָה עַזּוּת וְאַכְזְרִיּוּת שֶׁהָיְתָה בָּהֶם בְּעֵת שֶׁבִּקְּשׁוּ שִׁבְעַת בְּנֵי שָׁאוּל בְּחִיר ה' לְתָלוֹתָם, וַהֲרָגוּם וְלֹא רִחֲמוּ עֲלֵיהֶם[55].

55) "והני (ואלו) גבעונים כיוון דלא מרחמי אינן ראיין לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד".

כה. כְּשֶׁעָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, בִּלְבֵּל כָּל הָאֻמּוֹת וְעֵרְבָם זֶה בָּזֶה, וְהִגְלָה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם. וְאֵלּוּ הַמִּצְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַתָּה - אֲנָשִׁים אֲחֵרִים הֵם[56], וְכֵן הָאֲדוֹמִים שֶׁבִּשְׂדֵה אֱדוֹם. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ אַרְבַּע אֻמּוֹת הָאֲסוּרִים בְּכָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן מֻתָּרִים - הֵתַּר הַכֹּל; שֶׁכָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן לְהִתְגַּיֵּר - חֶזְקָתוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הָרֹב. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּתְגַּיֵּר הַגֵּר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין אֲדוֹמִי בֵּין מִצְרִי, בֵּין עַמּוֹנִי בֵּין מוֹאָבִי, בֵּין כּוּשִׁי בֵּין שְׁאָר הָאֻמּוֹת, אֶחָד הַזְּכָרִים וְאֶחָד הַנְּקֵבוֹת - מֻתָּרִין לָבֹא בַּקָּהָל מִיָּד.

56) "אמר לו ר' עקיבא בנימין טעית, הלכה, משעלה סנחריב ובלבל את כל האומות, לא עמונים ולא מואבין במקומן ולא מצרי ואדומי במקומן".

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשע"ה

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהגר צריך מילה וטבילה והרצאת דמים; גר קטן על דעת מי מטבילין אותו; ומעוברת שנתגיירה וטבלה; ודין מי שבא ואמר נתגיירתי בבית דין פלוני; אם מלין ומטבילין העבדים הנלקחים מן הגויים; ואם צריך שיטבול העבד בבית דין; וכשישתחרר אם צריך טבילה; וששלמה המלך ושמשון גיירו הנשים שנשאו.

א. בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לַבְּרִית: בְּמִילָה וּטְבִילָה וְקָרְבָּן.

ב. מִילָה הָיְתָה בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ. מָל אוֹתָם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. שֶׁכֻּלָּם בִּטְּלוּ בְּרִית מִילָה בְּמִצְרַיִם, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ.

ג. וּטְבִילָה הָיְתָה בַּמִּדְבָּר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבַּסוּ שִׂמְלֹתָם. וְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת. עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הִקְרִיבוּם.

ד. וְכֵן לְדוֹרוֹת, כְּשֶׁיִּרְצֶה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְהִכָּנֵס לַבְּרִית וּלְהִסְתּוֹפֵף תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה וִיקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה - צָרִיךְ מִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן. וְאִם נִקְבָּה הִיא - טְבִילָה וְקָרְבָּן. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכֶם כַּגֵּר. מָה אַתֶּם - בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן, אַף הַגֵּר לְדוֹרוֹת - בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן.

ה. וּמַהוּ קָרְבַּן הַגֵּר? עוֹלַת בְּהֵמָה, אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָה. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן - צָרִיךְ מִילָה וּטְבִילָה, וּכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יָבִיא קָרְבָּן.

ו. גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל אוֹ טָבַל וְלֹא מָל - אֵינוֹ גֵּר, עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר צָרִיךְ בֵּית דִּין - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וְלֹא בְּיוֹם טוֹב וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְאִם הִטְבִּילוּהוּ - הֲרֵי זֶה גֵּר.

ז. גֵּר קָטָן - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְטָבְלָה - אֵין בְּנָהּ צָרִיךְ טְבִילָה. טָבַל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְנִתְגַּיֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ גֵּר. בָּא וְאָמַר: נִתְגַּיַּרְתִּי בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי וְהִטְבִּילוּנִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן לָבֹא בַּקָּהָל עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים.

ח. הָיָה נָשׂוּי לְיִשְׂרְאֵלִית אוֹ לְגִיּוֹרֶת וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְאָמַר: נִתְגַּיַּרְתִּי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי - נֶאֱמָן לִפְסֹל אֶת עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לִפְסֹל אֶת הַבָּנִים. וְחוֹזֵר וְטוֹבֵל בְּבֵית דִּין.

ט. גִּיּוֹרֶת שֶׁרְאִינוּהָ נוֹהֶגֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁתִּטְבֹּל לְנִדָּתָהּ וְתַפְרִישׁ תְּרוּמָה מֵעִסָּתָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; וְכֵן גֵּר שֶׁנּוֹהֵג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁטּוֹבֵל לְקִרְיוֹ וְעוֹשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת גֵּרֵי צֶדֶק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִין לִפְנֵי מִי שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם בָּאוּ לְהִתְעָרֵב בְּיִשְׂרָאֵל - אֵין מַשִּׂיאִין אוֹתָם עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לְפָנֵינוּ; הוֹאִיל וְהֶחְזִקוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

י. אֲבָל מִי שֶׁבָּא וְאָמַר שֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְנִתְגַּיֵּר בְּבֵית דִּין - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁחֶזְקַת הַכֹּל שָׁם בְּחֶזְקַת יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה וַאֲחַר כָּךְ יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁזּוֹ מַעֲלָה בְּיוֹחֲסִין.

יא. כְּשֵׁם שֶׁמָּלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הַגֵּרִים, כָּךְ מָלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הָעֲבָדִים הַנִּלְקָחִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְשֵׁם עַבְדּוּת. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים

1 וּמַזָּלוֹת, וְקָדַם הָעֶבֶד וְטָבַל לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - קָנָה
2 עַצְמוֹ; וְהוּא שֶׁיֹּאמַר בְּעֵת טְבִילָה: הֲרֵינִי טוֹבֵל
3 בִּפְנֵיכֶם לְשֵׁם גֵּרוּת. וְאִם טָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ
4 לְפָרֵשׁ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁטָּבַל נִשְׁתַּחְרֵר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ רַבּוֹ
5 לְתָקְפוֹ בַּמַּיִם עַד שֶׁיַּעֲלֶה וְהוּא תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ,
6 וּמוֹדִיעוֹ בִּפְנֵי הַדַּיָּנִין שֶׁלְּשֵׁם עַבְדוּת מַטְבִּילוֹ. וְאֵין
7 הָעֶבֶד טוֹבֵל אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּבַיּוֹם, כְּגֵר; שֶׁמִּקְצַת
8 גֵּרוּת הוּא.

9 יב. כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד - צָרִיךְ טְבִילָה אַחֶרֶת בִּפְנֵי
10 שְׁלֹשָׁה בַּיּוֹם, שֶׁבָּהּ תִּגָּמֵר גֵּרוּתוֹ וְיִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל.
11 וְאֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו מִצְוֹת וּלְהוֹדִיעוֹ עִקָּרֵי הַדָּת,
12 שֶׁכְּבָר הוֹדִיעוּהוּ כְּשֶׁטָּבַל לְשֵׁם עַבְדוּת.

13 יג. וּבְמִקְוֶה הַכָּשֵׁר לִטְבִילַת נִדָּה - שָׁם מַטְבִּילִין אֶת
14 הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים וְאֶת הַמְשֻׁחְרָרִים. וְכָל דָּבָר
15 שֶׁחוּצֵץ בְּנִדָּה - חוּצֵץ בְּגֵרִים וּבַעֲבָדִים וּבִמְשֻׁחְרָרִים.

16 יד. אַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁשִּׁמְשׁוֹן הַמּוֹשִׁיעַ אֶת
17 יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא יְדִיד יְיָ נָשְׂאוּ
18 נָשִׁים נָכְרִיּוֹת בְּגַיּוּתָן. אֶלָּא סוֹד הַדָּבָר כָּךְ הוּא:
19 שֶׁהַמִּצְוָה הַנְּכוֹנָה, כְּשֶׁיָּבֹא הַגֵּר אוֹ הַגִּיּוֹרֶת לְהִתְגַּיֵּר -
20 בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא בִּגְלַל מָמוֹן שֶׁיִּטֹּל אוֹ בִּשְׁבִיל
21 שָׂרָה שֶׁיִּזְכֶּה לָהּ אוֹ מִפְּנֵי הַפַּחַד בָּא לְהִכָּנֵס לַדָּת.
22 וְאִם אִישׁ הוּא - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן
23 בְּאִשָּׁה יְהוּדִית; וְאִם אִשָּׁה הִיא - בּוֹדְקִין שֶׁמָּא עֵינֶיהָ
24 נָתְנָה בְּבָחוּר מִבַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל. אִם לֹא נִמְצָא לָהֶם
25 עִלָּה - מוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּבֶד עֹל הַתּוֹרָה וְטֹרַח שֶׁיֵּשׁ
26 בַּעֲשִׂיָּתָהּ עַל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ. אִם קִבְּלוּ
27 וְלֹא פֵּרְשׁוּ, וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁחָזְרוּ מֵאַהֲבָה - מְקַבְּלִים
28 אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּרֶא כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ
29 וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ.

30 טו. לְפִיכָךְ לֹא קִבְּלוּ בֵּית דִּין גֵּרִים כָּל יְמֵי דָּוִד
31 וּשְׁלֹמֹה. בִּימֵי דָּוִד - שֶׁמָּא מִן הַפַּחַד חָזְרוּ; וּבִימֵי
32 שְׁלֹמֹה - שֶׁמָּא בִּשְׁבִיל הַמַּלְכוּת וְהַטּוֹבָה וְהַגְּדֻלָּה
33 שֶׁהָיוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל חָזְרוּ. שֶׁכָּל הַחוֹזֵר מִן עֲבוֹדַת
34 כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בִּשְׁבִיל דָּבָר מֵהַבְלֵי הָעוֹלָם - אֵינוֹ
35 מִגֵּרֵי הַצֶּדֶק. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ גֵּרִים הַרְבֵּה מִתְגַּיְּרִים
36 בִּימֵי דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בִּפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת. וְהָיוּ בֵּית דִּין
37 הַגָּדוֹל חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, לֹא דּוֹחִין אוֹתָן אַחַר שֶׁטָּבְלוּ
38 מִכָּל מָקוֹם, וְלֹא מְקָרְבִין אוֹתָן עַד שֶׁתֵּרָאֶה אַחֲרִיתָם.

39 טז. וּלְפִי שֶׁגִּיֵּר שְׁלֹמֹה נָשִׁים וּנְשָׂאָן, וְכֵן שִׁמְשׁוֹן גִּיֵּר
40 וְנָשָׂא, וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא חָזְרוּ אֵלּוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל
41 דָּבָר, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין גִּירוּם - חֲשָׁבָן הַכָּתוּב
42 כְּאִלּוּ הֵן עוֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּבְאִסּוּרָן עוֹמְדִין.
43 וְעוֹד, שֶׁהוֹכִיחַ סוֹפָן עַל תְּחִלָּתָן, שֶׁהֵן עוֹבְדוֹת
44 כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁלָּהֶן, וּבָנוּ לָהֶן בָּמוֹת. וְהֶעֱלָה עָלָיו
45 הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא בְּנָאָן, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה
46 בָּמָה.

47 יז. גֵּר שֶׁלֹּא בָּדְקוּ אַחֲרָיו, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעוּהוּ הַמִּצְוֹת
48 וְעָנְשָׁן, וּמָל וְטָבַל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת - הֲרֵי זֶה
49 גֵּר. אֲפִלּוּ נוֹדַע שֶׁבִּשְׁבִיל דָּבָר הוּא מִתְגַּיֵּר, הוֹאִיל
50 וּמָל וְטָבַל - יָצָא מִכְּלַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,
51 וְחוֹשְׁשִׁין לוֹ עַד שֶׁיִּתְבָּאֵר צִדְקוּתוֹ. וַאֲפִלּוּ חָזַר וְעָבַד
52 כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר,
53 שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין וּמִצְוָה לְהַחֲזִיר אֲבֵדָתוֹ. מֵאַחַר
54 שֶׁטָּבַל - נַעֲשָׂה כְּיִשְׂרָאֵל. וּלְפִיכָךְ קִיְּמוּ שִׁמְשׁוֹן
55 וּשְׁלֹמֹה נְשׁוֹתֵיהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּלָה סוֹדָן.

56 יח. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים: קָשִׁים לָהֶם גֵּרִים
57 לְיִשְׂרָאֵל כְּנֶגַע צָרַעַת. שֶׁרֻבָּן חוֹזְרִין בִּשְׁבִיל דָּבָר,
58 וּמַטְעִין אֶת יִשְׂרָאֵל, וְקָשֶׁה הַדָּבָר לִפְרֹשׁ מֵהֶם אַחַר
59 שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ. צֵא וּלְמַד מָה אֵרַע בַּמִּדְבָּר בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל
60 וּבְקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, וְכֵן רֹב הַנִּסְיוֹנוֹת הָאֲסַפְסוּף הָיוּ
61 בָּהֶן תְּחִלָּה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב־כ"ח אלול ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו —— זוֹ אוֹנַאת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ה

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת

זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֹּאמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֹאמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דֶּרֶךְ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ה
הַמִּצְוָה הרנ"א נדפסה ביום הקודם.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ה
מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְּכָרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסָף עַל הַלָּאוּ (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ה
הַמִּצְוָה הרנ"ג נדפסה ביום הקודם.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ה
מצות לא תעשה רנב.

הַמִּצְוָה הָרנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁגַּם הֵזְהִירָנוּ מִלְּהוֹנוֹת אֶת־הַגֵּר בִּדְבָרִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" — בִּדְבָרִים. וְנִכְפַּל הַלָּאוּ וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ" (ויקרא יט, לג). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁו נִכְנַסְתָּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה".

יום שבת קודש כ"ח אלול ה'תשע"ה
הַמִּצְוָה הרנ"ב נדפסה ביום הקודם.

אגרות קודש

ב"ה, ו' תשרי, תש"כ
ברוקלין.

הנהלת ביהמ"ד בית ישראל בעיה"ק ירושלים ת"ו
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מכ"ה אלול, יום עליו נאמר בראשית ברא אלקים וגו', בראשית אותיות, תרי שבת (עיין תקו"ז ריש תקון מח'), בו כותבים אודות ענין שמירת שבת, אשר לכן החליטו לקנות מכונה וכו' הקשורה בכמה הוצאות.

והנה אף כי אין קופה מיוחדת לענינים כגון אלו, ובכלל מצב הקופות שעמוסות הוצאות ע"ג הוצאות, בכ"ז ע"פ מ"ש חבר אני לכל אשר יראוך, מצורפת בזה המחאה פרטית השתתפות סמלית בענין האמור.

ויהי רצון אשר תרי שבת ישמרו ישראל ומיד הן נגאלין על ידי משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

בכבוד ובברכת חתימה וגמח"ט.

ישעיה י כט־לד

כט עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ חָרְדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה: ל צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת־גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה
עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: לא נָדְדָה מַדְמֵנָה יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ: לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנַפֵּף יָדוֹ הַר (בית)־בַּת־צִיּוֹן
גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם: (פ) לג הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֻּאָרָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים וְהַגְּבֹהִים
יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיָּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: (פ)

רש״י

(כט) לנו. לשון לינה: **נסה.** ברחה ברחו כולן מפני חיילותיו: **(ל) צהלי קולך.** להזהיר לעם: **הקשיבי לישה.** את קול השופר וברחו לכם וכן עניה ענתות: **(לא) העיזו.** נאספו לברוח, ורבותינו דרשו צהלי קולך וכל המקרא במדרש אחר באגדת חלק והעמידו המסעות על עשר אבל יונתן תירגם את כולן שמות מקומו׳: **(לב) עוד היום בנוב לעמוד.** כל הדרך הזה נתלבט כדי לעמוד בעוד היום בנוב לפי שאמרו לו איצטגניניו אם תלחם בה היום תכבשנה וכשעמד בנוב וראה את ירושלים קטנה לא חש לדברי איצטגניניו והתחיל להניף ידו בגאו׳ וכי על עיר כזו הרגזתי כל החיילות הללו לינו פה הלילה ולמחר ישליך בה איש אבנו: **הר בת ציון.** להר בת ציון: **(לג) הנה האדון.** בלילה ההוא: **מסעף פארה במערצה.** יפשח פארותיו עיקר ענפי אילנותיו: **במערצה.** במשור המקצץ הענפים אין פארה זו לשון גת שהרי לא נכתב בוי״ו כמו פורה דרכתי (לקמן ס״ג) וכמו לחשוף חמשים פורה (חגי ב׳) אלא באל״ף כמו ותארכנה פאורותיו (יחזקאל לא) ומסעף הוא לשון מקצץ ענפים אישברנקיי״ר בלע״ז כמו וכלה סעיפיה (לקמן כז) וכן בסעיפיה פוריה (לקמן יז): **במערצה.** בכלי משחית העורץ ושובר אותם: **ורמי הקומה.** המלכים והשרים: **גדועים.** אין לשון גידוע נופל אלא באילנות ודבר קשה: **(לד) ונקף.** אף זה לשון קציצה כמו כנוקף זית ונקף לשון ונפעל: **סבכי היער.** הענפים החשובים והגבורים: **והלבנון.** עובי יערו וכרמילו הן מרבית חיילותיו: **באדיר יפול.** על ידי מלאך יפלו, ד״א באדיר בזכות חזקיהו שהוא אדירם ומושלם של ישראל כמה שנאמ׳ והיה אדירו ממנו (ירמיה ל):

מצודת דוד

(כט) עברו. אנשיו עברו מעבר הירדן: **גבע.** בעיר גבע: **לנו.** במלון בטוחים מבלי פחד ולא חנו בשדה כדרך אנשי המלחמה: **חרדה.** אז אנשי הרמה חרדה אחזתם ואנשי גבעת שאול נסו מפחד: **(ל) צהלי קולך.** רצה לומר המקומות ההם שלחו לאנשי בת גלים לומר אליהם הרימו קול להזהיר להעם למהר לברוח ואתם בני ליש הקשיבו הקול ומהרו לברוח וכן ישמעו העדה העניה אשר בענתות ויברחו גם המה: **(לא) נדדה.** עדת מדמנה נדדה ממקומה וברחה: **העיזו.** יחד לברוח: **(לב) עוד היום.** כ״כ מיהר בהליכתו למען יעמוד בנוב בעוד יום כי משם יכול הרואה לראות את ירושלים: **ינופף.** כשראה את ירושלים היה מניף ידו עליה בדרך בזיון ולעג כאומר הלא בנקל אכבשנה: הר וכו׳: **גבעת וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **(לג) הנה האדון.** כאומר אבל לא היה כמו שחשב כי הנה האדון ה׳ כרת ענפיו בכלי המשחית רצה לומר שלח המלאך והכה בהם: **ורמי הקומה.** האילנות גבהי הקומה נעשה כרותים ר״ל מתו הגבורים: **(לד) ונקף.** הענפים המסובכים זה בזה יוכרתו בברזל ר״ל חילו הרב יומתו על ידי המלאך: **והלבנון.** עצי הלבנון יפלו על ידי אדיר וחזק והוא המלאך וכפל הדבר במ״ש לחוזק הענין ולתפארת המליצה:

מצודת ציון

(כט) נסה. ענין בריחה: **(ל) צהלי.** ענין השמעת קול גדול וכן צהלו מים (לקמן כד): **(לא) העיזו.** ענין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט): **(לב) ונופף.** ענין הרמה: **(לג) מסעף.** ענין ענפים כמו וכלה סעיפיה (לקמן כז) ור״ל יסיר הסעיפים וכן ויסקלהו (לעיל ה) ורצה לומר הסיר האבנים: **פארה.** גם הוא ענין ענף כמו ותארכנה פארותיו (יחזקאל לא) ועם כי אמר מסעף אמר גם פארה לתוספת באור וכן רתקו בזקים (נחום ג): **במערצה.** כן שם הכלי המשחית ומשבר והוא מל׳ בקומו לערוץ הארץ (לעיל ב): **ורמי הקומה.** ענינם רוממות וגבהות: **גדועים.** ענין כריתה כמו שקמים גדע (לעיל ט): **(לד) ונקף.** ענין כריתה כמו כנוקף זית (לקמן יז): **סבכי.** ענין התאחזות כמו עד סירים סבוכים (נחום א): **והלבנון.** כן שם יער בא״י:

משלי יח יד־כד

יד רוּחַ־אִישׁ יְכַלְכֵּל מַחֲלֵהוּ וְרוּחַ נְכֵאָה מִי יִשָּׂאֶנָּה: טו לֵב נָבוֹן יִקְנֶה־דָּעַת וְאֹזֶן חֲכָמִים תְּבַקֵּשׁ־דָּעַת:
טז מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי גְדֹלִים יַנְחֶנּוּ: יז צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ (יבא)־וּבָא־רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ: יח מַדְיָנִים
יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים יַפְרִיד: יט אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת־עֹז (ומדונים) וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן: כ מִפְּרִי
פִי־אִישׁ תִּשְׂבַּע בִּטְנוֹ תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע: כא מָוֶת וָחַיִּים בְּיַד־לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ: כב מָצָא
אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה: כג תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת: כד אִישׁ רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ
וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח:

משלי יט א

א טוֹב־רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מְעַקֵּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל:

רש"י

(יד) רוח איש. רוח גבר שהוא איש גבור ואינו נותן דאגה בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחבה: **יכלכל מחלהו.** אין כחו סר מעליו: **(טז) מתן אדם ירחיב.** כפשוטו, ומדרשו בנותני צדקה מדבר שמרחיב לו חלקו לע"ל וגם בחייו לפני גדולים ינחנו ואומרים עליו שהוא חשוב: **(יח) ובין עצומים יפריד.** אלו בעלי דינין כמו (ישעיה מ"ג) הגישו עצומותיהם ובמשנה שנים שנתעצמו בדין, ע"ש שבריבותם עצומותיהם קרוים עצומים או לשון חוזק או לשון אוטם כמו עוצם עיניו (שם לג): **(יט) אח נפשע מקרית עוז.** יש אח נפשע מאחיו ומאבד במרדו קרית עוז כגון לוט באברהם עשו ביעקב: **ומדינים כבריח ארמון.** ומריב' שביניהם מפרידתם לעולם כבריח זה שנועלים בו שערי ארמון שלא יכנסו בו: **(כא) ואהביה יאכל פריה.** אוהב את לשונו ומרגיל לתורה אוכל שכרה בעה"ז: **(כב) מצא אשה מצא טוב.** מצא תורה, וכמשמעו אשה טובה: **ויפק רצון.** ויוציא, זה פשוטו, ד"א אדם שמצא אשה ומצא טוב ויפק רצונו אותו האיש מוציא רצון מהקב"ה, רבי יוסף קרא: **(כג) תחנונים ידבר רש.** דרך זה בכך ודרך זה בכך למדך דרך ארץ שאע"פ שעשיר יענה עזות הרש ידבר תחנונים וכן הענין הרב לתלמיד: **(כד) איש רעים להתרועע.** אדם שקונה לו רעים עוד יבוא יום שיצטרך להם ויקרבהו ואם תאמר מה בכך יש אוהב דבק מאח שיקרבהו יותר מקרוביו ואחיו:

מצודת דוד

(יד) רוח איש. רוח השכלי אשר באיש יסבול ויחזיק חולי הגוף כי היא מנהגת את הגוף בבריאתו ואף כי בחליו אבל כשהרוח עצמה נכאה ושבורה בעצב ויגון מי ישאנה כי אין הגוף נושא אותה להחזיקה כי אם היא את הגוף: **(טו) לב נבון.** מי שיש לו לב נבון הנה מעצמו יקנה הדעת בבינת הלב אבל החכמים שאין בידם אלא מה ששמעו הנה אזנם תבקש ותחזור אחר הדעת לשמוע מזולת כי אין להם בינה להבין מעצמם: **(טז) מתן אדם.** הנצרך בעסקיו ללכת לפני גדולים שמתן שנותן ירחיב לו הדרך והוא מנהיג אותו לפני הגדולים: **(יז) צדיק.** הבא ראשון בריב ידמה לצדיק בריבו כי יוכל להטעים דבריו ולהכניסם בלב הואיל ולא אמר מי בחלוף וכאשר יבא רעהו ויאמר החלוף ידמהו לשקרן וירבה לחקור בדבריו: **(יח) מדינים.** הגורל יבטל המריבה בדבר חלוקת דבר מה כי ע"י הגורל יבורר חלק כל אחד ואחד: **ובין עצומים.** בין המתחזקים במריבה יפריד הגורל ולא יריבו עוד מעתה: **(יט) אח נפשע.** אח הנפשע מאחיו מ"מ בבוא עליו צרה יחזיק במעוז אחיו הפושע יותר מקרית עוז והמריבה שביניהם לא תתמיד והרי הוא כבריח המבריח לנעול שערי ארמון אשר לא יתמיד להיות נעול כי אנשים רבים רגילים לבוא בשער ארמון: **(כ) מפרי.** מאמרי פיו תשבע בטנו ר"ל הגמול כהמפעל הטובה היא אם רעה: **תבואת.** האמרים הבאים משפתיו ישבע וכפל הדבר במ"ש: **(כא) ביד לשון.** בכח הלשון מסור המות והחיים אם ידבר בד"ת יחיה ואם בלשון הרע ימות: **ואוהביה.** האוהב להרבות בה אמרים יאכל פריה אם טוב ואם רע: **(כב) מצא טוב.** כי היא עוזרתו בעמלו: **ויפק רצון מה'.** כי מצילתו מן החטא: **(כג) תחנונים.** עם כי העני ידבר דבריו בתחנונים ובהכנעה עכ"ז ישיב לו לפעמים העשיר דברי עזות: **(כד) איש רעים.** האיש יאהב את הרעים למען יתרועעו עמו ויתחברו אליו כי לפעמים ימצא אוהב הדבק לאהובו באהבת נפש יותר מן האח ולזה יחפוץ בחברתם בעבור הטובה הבאה לפעמים: **(א) הולך בתומו.** שאינו מרמה בפיו לאסוף הון והרי הוא בעניו: **מעקש.** ממי שהוא מעקש בשפתיו לרמות בני אדם והוא הלא לכסיל יחשב כי לא יצליח בה:

מצודת ציון

(יד) יכלכל. ענין סבלה והחזקה כמו השמים וגו' לא יכלכלוך (מלכים א' ח'): **מחלהו.** מלשון חולי: **נכאה.** שבורה: **(טז) מתן.** מתנה ודורון: **(יח) ישבית.** יבטל כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד): **(יט) כבריח.** הוא כעין מקל משימים לרוחב הדלת לסגרו: **ארמון.** היכל מלך: **(כב) ויפק.** יוציא כמו יפיק תבונה (לעיל ג): **(כג) עזות.** חזקות וקשות: **(כד) להתרועע.** מל' ריע וחבר:

מסכת פרה פרק שנים עשר משנה ה

ד הַמַּזֶּה מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִים — פָּטוּר. מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין — חַיָּב. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל, בֵּין מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד בֵּין מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים — פָּטוּר, שֶׁאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִין הָיוּ לִפְנֵי חַלּוֹן שֶׁל רַבִּים — וְדוֹרְסִין וְלֹא נִמְנָעִין, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן, אֵינָן מְטַמְּאִין.

ה אוֹחֵז הוּא הַטָּהוֹר בְּקֶרְדֹּם הַטָּמֵא בִּכְנָפוֹ, וּמַזֶּה עָלָיו; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּדֵי הַזָּיָה — טָהוֹר. כַּמָּה יְהֵא בַּמַּיִם וְיִהְיֶה בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבִּיל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין וְיַזֶּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹאִים אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵן עַל אֲזוֹב שֶׁל נְחֹשֶׁת.

פירוש ברטנורא

ד המזה מחלון של רבים. שעומד בחלון של רבים ומזה שם על הטמאים העוברים, והזה על הטמא כסבור שהמים שבידו טהורים להזאה: **ונמצאו פסולים.** אם נכנס בהזאה זו למקדש, פטור הטמא מקרבן, דהוי כספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור. ופירש הרמב"ם הטעם, דמטמא זה אנוס הוא, דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ולבדוק אם המים כשרין להזאה אם לאו, כיון שהיה עומד ברה"ר ומזה על הרבים. אבל העומד בחלון של יחיד ומזה, הוה ליה לטמא לבדוק על המים אם כשרים, אם לאו, וכיון דלא בדק, שגגה היא זו ולא אונס, ואם נכנס למקדש בהזאה זו חייב קרבן, דהוי כספק טומאה ברה"י דספיקו טמא: **שאין כהן גדול חייב על ביאת המקדש.** דכתיב (במדבר י"ט) ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, מי שחטאו שוה לקהל דהיינו ליחידים, פרט לכהן גדול שאין חטאו שוה ליחידים: **מחליקין היו.** כלומר כל כך מי חטאת היו שם עד שהיו מחליקין בהן בני אדם, ואפ"ה דורסין בהן, משום דלא מטמאין, הואיל ונעשית מצותן:

ה בכנפו. בכנף בגדו. לפי שהקרדום הצריך הזאה הוא אב הטומאה, וכשאוחז בכנפו נעשה הכנף ראשון, אין האוחזו טמא, דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. ואע"פ שיש על הקרדום מים כדי הזיה, אין האוחזו טמא משום נושא מי הנדה, הואיל ונעשית מצותן כבר: **כדי שיטביל**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

הַמַּזֶּה – מי חטאת על הטמא, **מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים** – מחלון שמזים ממנו על הרבים (**רמב"ם**); ויש מפרשים: מלגין של מי חטאת העומד בחלון של רבים, שכן היתה הדרך להניח את הלגין של מי חטאת בחלון שבחומה, כדי שלא יקבל טומאה (**מהר"ם**), **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ** – זה שהוזה עליו, שחשב שכבר נטהר, **וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִים** – שלאחר שנכנס למקדש נודע לו שמי החטאת שהוזו עליו היו פסולים, כגון שנפסלו משתיית בהמה וכיוצא בזה, **פָּטוּר** – מקרבן על ביאתו למקדש, לפי שאינו שוגג אלא אונס, שכן המים שמזים מהם על הרבים חזקתם שהם כשרים להזאה, ולא היה הטמא צריך להעלות על דעתו שיש לבדוק אם המים כשרים (**רמב"ם הל' פרה יד, ח**). ועוד, שדינו כספק טומאה ברשות הרבים שספקו טהור (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא**). **מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד** – אבל טמא שהוזה עליו מחלון של יחיד, היינו ממי חטאת השייכים ליחיד, **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין** – שהיו פסולים להזאה, **חַיָּב** – קרבן חטאת (קרבן עולה ויורד), שאינו אנוס אלא שוגג, לפי שהיה לו לבדוק תחילה, קודם שנכנס למקדש, אם המים היו כשרים להזאה, ועוד, שדינו כספק טומאה ברשות היחיד שספקו טמא (**רמב"ם; ברטנורא**). **אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל** – שהוזה עליו, **בֵּין מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד בֵּין מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים, פָּטוּר** – מקרבן, **שֶׁאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – כדעת רבי שמעון במסכת הוריות ב, ז (עיין באורנו שם). **מַחֲלִיקִין הָיוּ לִפְנֵי חַלּוֹן שֶׁל רַבִּים** – מתוך שנשפכו שם בהזאה מי חטאת רבים, מחליקים היו בהם האנשים שעברו על יד החלון, **וְדוֹרְסִין** – ואף על פי כן היו דורסים על המים, **וְלֹא נִמְנָעִין** – מלדרוס עליהם; ויש מפרשים: ולא נמנעים – מלהיכנס אחר כך לבית המקדש (**רמב"ם**), **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ** – חכמים: **מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן** – היינו לאחר הזאתם, **אֵינָן מְטַמְּאִין** – את הנוגע בהם או הנושאם; שדווקא קודם שנעשו מצוותם מי החטאת מטמאים, כמו שכבר בארנו (בהקדמה לבאור המשנה ט, ח). אבל לאחר שנעשו מצוותם אינם מטמאים כלל.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם, אבל אחרים מפרשים אותה בדרכים אחרות. והרי פירוש הרא"ש (בעקבות הר"ש):

המזה מחלון של רבים – חלונות היו בנויים בכתלי העזרה, ובהם היו נותנים את האפר למשמרת, והיה חלון מיוחד להזות על בני אדם שנטמאו בספק טומאה ברשות הרבים, שאף על פי שהם טהורים מן התורה, היו מקבלים הזאה, כדי לצאת מן הספק. וזהו ששנינו במשנתנו: המזה מחלון של רבים – היינו על אדם שנטמא בספק טומאה ברשות הרבים, ונכנס אותו אדם למקדש – לאחר שהיזו עליו, ונמצאו המים פסולין, פטור – מקרבן, שהרי בלאו הכי היה פטור מן התורה. אבל מחלון של יחיד – שהיזה על מי שנטמא בספק טומאה ברשות היחיד, ונכנס למקדש, ונמצאו המים פסולין, חייב – שהרי הוא טמא מן התורה.

אבל בעל "משנה אחרונה" מקשה גם על פירוש הרמב"ם וגם על פירוש הר"ש והרא"ש, והוא כותב: "לולא פירוש רבותינו ז"ל נראה, שמשנתנו אינה מדברת במוזה שנכנס למקדש אלא במזה שנכנס". וכן משמע גם מלשון המשנה שלא נקטה "מי שהיזו עליו ונכנס". והמזה נטמא במי החטאת שנשאם שלא לצורך, לפי שהמים פסולים, ומדובר בפסולים מדרבנן, כגון שהניחם מכוסים ומצאם מגולים, ומדאורייתא כשרים הם. ו"מחלון של רבים" – היינו שהרבים הצניעו לעצמם שם מי חטאת להזאה ובא זה והיזה ונכנס למקדש, פטור, שהוא על כל פנים לצורך הזאה נתכוון; ואף על פי שנמצאו פסולים, אין זה שלא לצורך, שהואיל ורבים הניחו את המים לצורך הזאה, הוא לא פשע כלום. אבל מחלון של יחיד, שהאחד לבדו אמר לו שמי הזאה הם, לא היה צריך לסמוך עליו ליכנס למקדש באיסור כרת, ודינו כאילו נשא שלא לצורך הזאה, והרי שנכנס למקדש בטומאה. – ולפי פירושנו יתיישב גם מה שנקטה המשנה: "אבל כהן גדול בין מחלון של יחיד בין מחלון של רבים, פטור", שכן לפי שאר המפרשים אינו מיושב, למה נשנתה פיסקה זו כאן לגבי הזאה, כיון שבכהן גדול אין חיוב מקדש כלל. אבל לדברינו ניחא, שאין הכי נמי שבמזה מדובר, והוא טהור.

באור משנה ה

אוֹחֵז הוּא הַטָּהוֹר בְּקֶרְדֹּם הַטָּמֵא בִּכְנָפוֹ – בכנף בגדו, כדי שיזו עליו; ואינו נטמא מחמת הקרדום, שהקרדום הצריך הזאה הוא אמנם אב הטומאה, אבל כשאוחזו בכנפו, נעשה הכנף ראשון לטומאה, ואינו מטמאו, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה; **וּמַזֶּה עָלָיו** – על הקרדום, כלומר שאחר מזה מי חטאת על הקרדום (**עיין "מלאכת שלמה"; "משנה אחרונה"**); **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּדֵי הַזָּיָה** – שיש על הקרדום מים כדי הזאה, והרי מי חטאת שיש בהם כדי הזאה מטמאים במשא (כלים א, ב), מכל מקום **טָהוֹר** – האוחז את הקרדום, שמשנעשתה מצוותם, שוב אין המים מטמאים. יש גורסים: בכנפיו, שאפילו נגע הקרדום במת, והוא אבי אבות הטומאה (כמת עצמו, משום "חרב הרי הוא כחלל") הרי הקרדום עושה את הכנף האחד הנוגע בו אב הטומאה, והכנף השני נעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את האדם (**"אליהו רבא"**). כן מבואר שם, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שמצוותם ומשאם של המים באים כאחד, טהור, הואיל ולא נשאם קודם שנעשתה מצוותם. **כַּמָּה יְהֵא בַּמַּיִם** – במי החטאת, **וְיִהְיֶה בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה** – לטמא את הנושאם? **כְּדֵי**

מסכת פרה פרק שנים עשר משנה ח

ו הַמַּזֶּה בְּאֵזוֹב טָמֵא, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה — הַמַּיִם פְּסוּלִים, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה — הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ז הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו — נִטְמָא גּוּפוֹ, וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ח לָגִין שֶׁל חַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרָיו — נִטְמָא תּוֹכוֹ, וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. הַזּוּג וְהָעִנְבָּל — חִבּוּר. כּוּשׁ שֶׁל רוֹבָן — לֹא יַזֶּה לֹא עַל הַכּוּשׁ, וְלֹא עַל הַפִּיקָה; וְאִם הִזָּה — מֻזֶּה. שֶׁל פִּשְׁתָּן — חִבּוּר. עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר לַפִּיקוֹת — חִבּוּר. הַמַּלְבֵּן אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְטַהֲרָה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים

פירוש ברטנורא

ראשי גבעולין ויזה. חוץ ממה שהאזוב בולע: **כאילו הן על אזוב של נחושת.** שאינו בולע. דרואים המים הבלועים באזוב כאילו הן בעין להשלים שיעור הזאה להיות הנושאן טמא. והא דכתיב (שם) ומזה מי הנדה דדרשינן מיניה לנושא כשיעור הזאה, היינו שאילו היו בעין היה בהן שיעור הזאה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו המזה באזוב טמא. כגון אזוב של גינה שלקטו לאכילה: **אם יש בו כביצה.** דוהו שיעור אוכל, בין לקבל טומאה בין לטמא אחרים: **והזאתו פסולה.** דכתיב והזה הטהור, שיהיה המזה טהור והאזוב טהור: **אפילו הן מאה.** כולן טמאין לחטאת, דאין מונין ראשון ושני בחטאת אלא כולן הן תחילה:

ח שנטמאו אחוריו. במשקין טמאין. דלשאר טהרות לא נטמא תוכו, אבל לחטאת אינו כן: **הזוג והענבל חיבור.** שאם הזה על אחד מהן, חבירו טהור. וזוג הוא הפעמון, וענבל הוא הפטיש שבפנים המכה בפעמון שעל ידו מקשקש: **כוש של רובן.** פלך שטווין בו ארבי, הוא הגמי שעושין ממנו מחצלאות: **לא על הכוש ולא על הפיקה.** כלומר לא יזה לא על זה לבדו ולא על זה לבדו, דלא הוו חיבור. אבל צריך להזות על שניהן: **פיקה.** מה שמשימין בסוף הכוש להכבידו קרוי פיקה. בלע"ז פורסל"ו: **ואם הזה,** על אחד מהן בלבד, מוזה. ורמב"ם פירש, לא על הכוש ולא על הפיקה, אלא על קנה הברזל שרגילין לתת בראש הכוש שנקרא צנורא. ועליו מזין מפני שהוא עיקר הכלי, ועולה ההזאה לכוש ולפיקה: **של פשתן חיבור.** שהפלך שטווין בו פשתן דרכו להיות הפיקה מחוברת בכוש: **עור של עריסה.** עור שמשימין בעריסה של קטן ודרכו להיות מחובר בעריסה: **המלבן.** כמין קערות של עץ חקוקות שמכניסין בו כרעי המטה שלא ירקבו מלחלוחית הארץ. ודומה לו בפרק המוכר את הבית בבבא בתרא, מלבנות של כרעי המטה: **אינו חיבור לא לטומאה.** דאם נטמא

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁיַּטְבִּיל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין – של האזוב, **וְיַזֶּה** – היינו חוץ ממה שהאזוב בולע, שאין המים הנבלעים באזוב מצטרפים לכשיעור הזאה; **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹאִים אוֹתָם** – את המים, **כְּאִלּוּ הֵן עַל אֲזוֹב שֶׁל נְחֹשֶׁת** – שאינו בולע, שאף המים הנבלעים באזוב נחשבים כאילו הם בעין, ומצטרפים לכשיעור הזאה, כדי לטמא את הנושאם, כלומר שהנושא מי חטאת בשיעור, שאילו היו נתונים על אזוב של נחושת היה בהם כדי הזאה, הרי הוא נטמא בהם. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

הַמַּזֶּה בְּאֵזוֹב טָמֵא – כגון באזוב שנלקט לאכילה, שהוא מקבל טומאה (עיין לעיל יא, ח), **אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה** – שזהו שיעור האוכלים לטמא אחרים (**עיין "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שכותב:** שזהו שיעור אוכל בין לקבל טומאה בין לטמא אחרים), **הַמַּיִם** – שטבל בהם את האזוב, **פְּסוּלִים** – להזאה, שנטמאו מהאזוב, **וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** – יש מדייקים ממה שנקטה המשנה "המים פסולים", ולא נקטה "המים טמאים", שמדובר כאן באזוב שלא היה טמא אלא לחטאת, כלומר שהיה באמת טהור, אלא שלא נשמר לשם חטאת (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**). **אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם אין באזוב כשיעור ביצה, **הַמַּיִם כְּשֵׁרִים** – להזאה, שלא נפסלו על ידי טבילת האזוב בהם, לפי שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, **וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** – אבל ההזאה פסולה, לפי שהאזוב טמא, ונאמר (**במדבר יט, יט**): "והזה הטהור", שיהא האדם המזה טהור והאזוב טהור; **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ** – אם יש באזוב הטמא שיעור כביצה ונגע באזוב אחר, הריהו מטמאו, **וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי נגיעה זה בזה, שאין מונים לחטאת ראשון ושני וכמו שבארנו לעיל.

באור משנה ז

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו – כגון שנגעו בראשון לטומאה או בכתבי הקודש, שהידים בלבד נטמאות (מדברי סופרים), ולא הגוף. מכל מקום לענין חטאת, כיון שנטמאו ידיו, **נִטְמָא גּוּפוֹ** – כל גופו נטמא, **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי שנגעו זה בזה, שאין מונים לחטאת ראשון ושני, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ח

לָגִין שֶׁל חַטָּאת – של מי חטאת, **שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו** – במשקים טמאים (אחורי הכלי היינו צידו החיצון), ודינו שתוכו טהור לשאר טהרות, כגון לתרומה (עיין כלים כה, א; ו); אבל לחטאת אינו כן, אלא כיון שנטמאו אחוריו, **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – והוא הדין לקודש (שם שם, ט), אלא שנקטה המשנה "חטאת" משום המשך ההלכה; **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי נגיעה זו, שמתפשטת הטומאה מכלי לכלי אפילו עד מאה, לפי שאין מונים לחטאת ראשון ושני, כמו שבארנו במשנה ו. **הַזּוּג וְהָעִנְבָּל** – הפעמון והמקוש שבתוכו, **חִבּוּר** – לטומאה ולהזאה, ואם היזה על אחד מהם, טהרו שניהם. **כּוּשׁ שֶׁל רוֹבָן** – היינו הפלך שטווים בו את הרובן, והוא מין גומא שעושים ממנו מחצלות, אם נטמא, וצריך להזות עליו, **לֹא יַזֶּה לֹא עַל הַכּוּשׁ** – היינו על המוט של הפלך, **וְלֹא עַל הַפִּיקָה** – שלו, היינו הכדור שבקצה הכוש, אלא יזה על הצינורא, היינו קנה הברזל שבראש הכוש, שבו פותלים וטווים, מפני שהוא עיקר הפלך (**רמב"ם**); ויש מפרשים: לא יזה לא על הכוש לבדו ולא על הפיקה לבדה, שאינם חיבור, אלא צריך להזות על שניהם (**הר"ש; ברטנורא**); **וְאִם הִזָּה** – על אחד מהם לבדו, **מֻזֶּה** – ונטהר כל הפלך, שבדיעבד חשובים חיבור. **שֶׁל פִּשְׁתָּן** – חלקי הפלך שטווים בו פשתן, **חִבּוּר** – כל חלקיו נחשבים חיבור, לפי שהם יותר מהודקים מאשר חלקי הפלך ששוזרים בו חבלים, הלכך אם צריך הזאה, מזה על אחד מחלקיו, כגון על הכוש או על הפיקה, וכולו נטהר. **עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר לַפִּיקוֹת** – עור שנותנים בעריסת תינוק, ודרכו להיות מחובר לכפתורים שבה, **חִבּוּר** – לעריסה, ומזה על העור או על העריסה. **הַמַּלְבֵּן** – של מיטה, היינו דף מרובע שנותנים לתוך חלל המיטה ומניחים עליו את המצעות לשכיבה (כמו שבארנו במסכת כלים יח, ג; עיין רמב"ם בפירושו למשנתנו); ולדעת רוב המפרשים, הכוונה כאן ללוחות חלולים (כעין קערות של עץ חקוקות) שהיו מניחים תחת כרעי המיטה, שלא יירקבו מלחלוחית הקרקע (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**), **אֵינוֹ חִבּוּר** – למיטה, **לֹא לְטֻמְאָה** – שאם נטמא המלבן לא נטמאה המיטה, וכן להיפך, **וְלֹא לְטַהֲרָה** – שאם היזה על זה לא נטהר זה, לפי שהמלבן אינו קבוע במיטה אלא ניטל וניתן לתוכה. **כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים הַקְּדוּחוֹת** – כגון ידות הסכינים, שהן נקובות, והברזל נכנס לתוך

מסכת פרה פרק שנים עשר משנה י

הַקְּדוּחוֹת — **חִבּוּר.** רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: **אַף הַחֲרוּקוֹת.**

ט הַסַּלִּים שֶׁבַּקַּנְתֵּל, וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל, וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה וּקְרָנַיִן שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים, וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת, וּשְׁלַל הַכּוֹבְסִים, וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם — חִבּוּר לַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה.

י כִּסּוּי מֵחַם שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְשַׁלְשֶׁלֶת — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חִבּוּר לַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הִזֶּה עַל הַמֵּחַם — הִזֶּה הַכִּסּוּי, הִזֶּה עַל הַכִּסּוּי — לֹא הִזֶּה הַמֵּחַם. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהַזּוֹת, חוּץ מִטֻּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְהָאִשָּׁה, וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת. הָאִשָּׁה מְסַעֲדָתוּ וּמַזֶּה, וְאוֹחֶזֶת לוֹ בַּמַּיִם, וְהוּא טוֹבֵל וּמַזֶּה; אִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזָּיָה — פָּסוּל.

פירוש ברטנורא

זה לא נטמא זה: **ולא לטהרה.** דאם הזה על זה לא הזה על זה: **הקדוחות חיבור.** כגון ידות הסכינים שהברזל נכנס לתוך הבית יד של עץ או של עצם ומחובר בו, הוי חבור, נטמא אחד מהן נטמא חבירו, וכן אם הזה על אחד מהן הזה על חבירו. קדוחות, לשון מקדח: **אף החרוקות.** לשון ויחרקו שן (איכה ב'). כלומר אף הידות שהן חדות בראשן ומכנים חודן בנקב שעושין בראש הכלי, כגון בית יד של רומח, אף אלו הוו חיבור. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי:

ט הסלים שבקנתל. סלים שדרכן להוליך בהן פירות או זבלים על גבי החמור והן מחוברין זה בזה: **מטה של טרבל.** כמין עז של ברזל שדשין בו את התבואה: **קרן של כליבה.** המטה של מתים עושים לה כמין קרן של ברזל וקושרין בו המת שלא יפול. וקורים למטה של מתים כליבה, שהיא עשויה ככלוב של עופות: **וקרנים של יוצאי דרכים.** קרני בהמה וחיה שמוליכים עמהם עוברי דרכים למלאות בהן מים לשתות: **ושלשלת המפתחות.** שלשלת שתולים בה המפתחות: **ושלל של כובסים.** דרך הכובסים לשלול הבגדים זה עם זה הקטן עם הגדול בשביל שלא יאבד: **והבגד שהוא תפור בכלאים.** שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוטי פשתן וסופו להפרד משום איסור כלאים, וכן שלל של כובסים סופו להפרד, ואפילו הכי הוי חיבור לטומאה:

י המיחם. קומקום של נחושת שמחממים בו המים: **חוץ מטומטום ואנדרוגינוס.** לפי שהן ספק אשה, ואשה אינה כשרה להזות, דכתיב וטבל במים איש טהור, איש ולא אשה. טהור, לרבות את הקטן. והזאה יליף מטבילה דאתקוש להדדי: **האשה מסעדתו.** מסייעתו, כדמפרש בסיפא דאוחזת לו במים: **ואם**

משניות מבוארות – קהתי

הידות, **חִבּוּר** — לטומאה ולהזאה, **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אַף הַחֲרוּקוֹת** — הידות המשוננות ומחודדות בראשן, שמכניסים אותן לתוך נקב הכלי, כגון ידית החנית, שהיא נכנסת בברזל, אף אלו הן חיבור. אבל תנא קמא סובר, שהחרוקות אינן חיבור להזאה. והלכה כתנא קמא. **ברם,** לענין טומאה הרי הן מכל מקום חיבור אף לדעת תנא קמא (**"משנה אחרונה"**).

באור משנה ט

הַסַּלִּים שֶׁבַּקַּנְתֵּל — קנתל ביוונית הוא אוכף של עץ הנתון על החמור, ובשני צדדיו תלויים סלים (**רח"א**), **וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל** — כלי שדשים בו את התבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים ("טרבל" לשון יווני הוא), **וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה** — ויש גורסים כליכה, והיא מיטת מתים שבראשה בולטת קרן כדי לקשור בה המת שלא יפול ("**הערוך**"), **וּקְרָנַיִן שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים** — כלים בצורת קרנות הנתונות זו בתוך זו, שהולכי דרכים נוטלים אותם עמהם כדי לשאוב בהם מים לשתיה, **וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת** — שלשלת שתלויים בה מפתחות, **וּשְׁלַל הַכּוֹבְסִים** — התפירות המעטות שבהן מחברים הכובסים את הבגדים לחבילה אחת, כדי שלא יאבדו את הבגדים הקטנים בכביסה, או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים, **וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם** — כגון שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוט של פשתן, ועומד להפרידן משום איסור כלאיים; כל אלו **חִבּוּר לַטֻּמְאָה** — שאם נטמא סל או חלק מן הטרבל או הקרן של הכליבה, או אחת הקרנות של יוצאי דרכים או מפתח או בגד, אף המחובר לו נטמא, **וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה** — שהזיית מי החטאת צריכה להגיע לכל חלק וחלק שמהם מורכב כל אחד מהדברים שנימנו לעיל, כגון לכל סל וסל, לכל מפתח ומפתח, לכל קרן וקרן, לכל בגד ובגד, ולכל חתיכה וחתיכה.

באור משנה י

כִּסּוּי מֵחַם שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְשַׁלְשֶׁלֶת — הקבועה במיחם (מיחם היינו כלי גדול שמחממים בו מים), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חִבּוּר לַטֻּמְאָה** — שאם נטמא הכיסוי נטמא המיחם, ואם נטמא המיחם נטמא הכיסוי, **וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה** — שאם היזה על אחד מהם, לא טהר חברו. **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הִזֶּה עַל הַמֵּחַם, הִזֶּה** על **הַכִּסּוּי** — אף הכיסוי נטהר בהזאה זו, **הִזֶּה עַל הַכִּסּוּי, לֹא הִזֶּה** על **הַמֵּחַם** — אין ההזאה על הכיסוי מטהרת את המיחם, עד שיזה עליו, שהמיחם עיקר הכלי והכיסוי טפל לו. **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהַזּוֹת** — מי החטאת על הטמא, **חוּץ מִטֻּמְטוּם** — שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, **וְהָאִשָּׁה** — שנאמר (**במדבר יט, יח**): "וטבל במים איש טהור והזה", ודרשו: "איש" ולא אשה; ואף טומטום ואנדרוגינוס פסולים משום ספק אשה; **וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת** — שהרי הזאה צריכה כוונה, כמו ששנינו לעיל (משנה ג). אבל קטן שיש בו דעת, כשר להזות, אף על פי שפסול למילוי מים ולאיסוף אפר, שכן דרשו (מהפסוק שהבאנו לעיל): "טהור" — להכשיר את הקטן (**יומא מג, א**). ואמנם הפסוק האמור באסיפת האפר (**שם שם, ט**): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור" דרשו: איש — להכשיר את הזר, טהור — לרבות את האשה, והניח — מי שיש בו דעת להניח, יצאו חרש שוטה וקטן, שאין בהם דעת להניח; אבל אם נאמר, שאף מה שנאמר כאן בטבילה ובהזאה "איש טהור" הרי זה בא להכשיר את הזר והאשה, לא היה הכתוב צריך לכתוב כלל "איש טהור", אלא "ולקח אזוב וטבל במים והזה", והיינו יודעים שזה מוסב על הפסוק ההוא, האמור באסיפת האפר, שכן גם דורשים את הכתוב (**שם שם, יז**): "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי" — כל הפסולים באסיפת האפר פסולים בקידוש, וכל הכשרים באסיפת האפר כשרים בקידוש; אלא על כרחך "איש טהור" הכתוב כאן בא להוציא מן המשמעות של הכתוב שלפניו ("משמע מוציא מיד משמע"), ולחדש מה שאין באסיפת האפר ובקידוש המים; מכאן דרשו, שכנגד זה ששם כשרה אשה, בא הכתוב כאן למעט אשה, וכנגד זה ששם פסול קטן, בא הכתוב כאן לרבות קטן, והואיל והזאה צריכה כוונה, הרי מובן שאין לרבות אלא קטן שיש בו דעת (**עיין גמרא יומא מג, א; ועיין "תורה תמימה" על הכתובים הנ"ל**). **הָאִשָּׁה** — ויש גורסים: והאשה — **מְסַעֲדָתוּ** — מסייעת לו, **וּמַזֶּה** — כלומר אף על פי שפסולה להזות, מכל מקום מותר לה לסייע למזה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **וְאוֹחֶזֶת לוֹ בַּמַּיִם** — מסייעת לו לאחוז את הכלי עם מי החטאת, **וְהוּא טוֹבֵל** — בו את האזוב, **וּמַזֶּה** — יש מפרשים, שכוונת המשנה לקטן שיש בו דעת, שהאשה מסייעתו, והוא מזה (**תוספות יומא שם**), וכן כותב הרמב"ם (**הל' פרה י, ו**): "קטן שיש בו

יא **טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם, וְהִזָּה בַּיּוֹם — כָּשֵׁר. בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם — פָּסוּל. אֲבָל הוּא עַצְמוֹ טוֹבֵל בַּלַּיְלָה, וּמַזֶּה בַּיּוֹם; שֶׁאֵין מַזִּין עַד שֶׁתְּנֵץ הַחַמָּה. וְכֻלָּן שֶׁעָשׂוּ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר — כָּשֵׁר.**

סליק מסכת פרה

מסכת טהרות

פרק ראשון

א שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דָּבָר בִּנְבֵלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר: צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר, וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבִּיצָה,

פירוש ברטנורא

אחזה בידו אפילו בשעת הזאה פסול. לא מיבעיא בשעת טבילה דכי כתיב איש ולא אשה בטבילה הוא דכתיב, הזאתו כשרה"; בהזאה, אפ"ה אם אחזה בידו פסול, דגמרינן הזאה מטבילה:

יא **ביום והזה בלילה פסול.** דכתיב והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי, ביום ולא בלילה. ואתקש טבילה להזאה, דכתיב וטבל במים איש טהור והזה, מה הזאה ביום אף טבילת אזוב ביום: **טובל בלילה ומזה ביום.** היכא דשהה טבילתו ולא הזה ביום השביעי, כשבא להזות בשמיני או בתשיעי ועשירי יכול להקדים טבילה להזאה. אבל הטובל בשביעי כמצותו, מזה תחלה ואח"כ טובל, דכתיב וחטאו ביום השביעי והדר וכבס בגדיו ורחץ במים: **משעלה עמוד השחר כשר.** דמשם ואילך הוא יום, דכתיב (בנחמיה ד') ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, וכתיב (שם) והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה:

מסכת טהרות

א א **שלשה עשר דבר. צריכה מחשבה.** שיחשב עליה לאכילת אדם. שכל האוכלים המותרים אין צריכים מחשבה, אבל זו הואיל והיא אסורה באכילה

משניות מבוארות – קהתי

דעת שהזה, והאשה מסעדתו, כגון שאחזה לו המים בידו, הזאתו כשרה"; **אִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזָּיָה** — וכל שכן בשעת טבילת האזוב, שנאמר בה מפורש "איש", וממנה למדים הזייה בהיקש, **פָּסוּל** — פסולה ההזאה, כאילו נעשתה ההזאה או הטבילה על ידי האשה.

יש גורסים במשנתנו: ותינוק שיש בו דעת (מהר"ם), ומבואר ב"תוספות יום טוב", שלפי גירסה זו, אין הפיסקה נמשכת למעלה, כמו שבארנו במשנה לפי גירסתנו, אלא נמשכת היא למטה: "ותינוק שיש בו דעת — האשה מסעדתו ומזה"..., וכדברי הרמב"ם והתוספות שהבאנו בבאור המשנה. ומכל מקום הרמב"ם גורס כגירסה שלפנינו, אלא שמפרש את הסיפא בקטן שיש בו דעת, לפי שדבר שכיח הוא שקטן זקוק לסיוע, ובאה המשנה ללמד, שרשאית האשה לסייעו ולאחוז לו את המים, ובלבד שלא תאחז בידו בשעת ההזאה. אבל הוא הדין לגדול שהאשה מסעדתו, שאין טעם לחלק.

באור משנה יא

טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם, וְהִזָּה בַּיּוֹם, כָּשֵׁר — וכך הוא עיקר מצוותו, שנאמר (**במדבר יט, יט**): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי", והוא הדין לטבילת האזוב, שהוקשה טבילה להזאה בכתוב שהזכרנו במשנה הקודמת; ומה שנקטה המשנה "כשר", לשון דיעבד, משום סיפא הוא (**עיין "תוספות יום טוב"**). **בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה** — טבל את האזוב ביום והזה בלילה, **בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם** — או שטבל את האזוב בלילה והזה ביום, **פָּסוּל** — ההזאה פסולה. **אֲבָל הוּא עַצְמוֹ** — האדם הטמא עצמו, **טוֹבֵל בַּלַּיְלָה** — טובל במקוה בלילה, **וּמַזֶּה בַּיּוֹם** — ומזים עליו ביום; יש מפרשים, ששתי טבילות טובל הטמא, אחת לפני ההזאה, כדי לקבל את ההזאה, ואחת לאחר ההזאה, שיש אחריה הערב שמש, והוא מיטהר בה מטומאתו; ועל אותה הטבילה שלפני ההזאה שנינו כאן: אבל הוא עצמו טובל בלילה, שכשרה היא אף בלילה; אבל הטבילה שלאחר ההזאה אינה אלא ביום, וזהו ששנינו (**מגילה ב, ד**), שלא טובלין ולא מזין אלא ביום (**תוספות מגילה כ, א**). אבל יש מוכיחים מהירושלמי, שבמסכת מגילה אין מדובר בטבילת הטמא אלא בטבילת האזוב במי החטאת, שטובלים ואחר כך מזים, וזו אמנם אינה כשרה אלא ביום. וזהו ששנינו במשנתנו, שטבילת האזוב מצוותה ביום, אבל טבילת הטמא מותרת אף בלילה. והרמב"ם מפרש, שאף טבילת הטמא, כשהיא בזמנה ביום השביעי, אינה אלא ביום, לאחר ההזאה, כמו שנאמר (**במדבר יט, יט**): "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". אבל אם לא הוזה עליו ביום השביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה בין ביום ובין בלילה. ומזים עליו בין קודם טבילה בין אחר טבילה (**הל' פרה יא, ב**). ומכל מקום ההזאה אינה אלא ביום. **שֶׁאֵין מַזִּין עַד שֶׁתְּנֵץ הַחַמָּה** — אין מצוות ההזאה אלא משהתחילה החמה לנצנץ בראשי ההרים. **וְכֻלָּן** — וכל אלו שמצוותם ביום, **שֶׁעָשׂוּ** — מצוותם, **מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַّחַר** — והוא כשיעור שעה לפני הנץ החמה (עיין באורנו למשנה ברכות א, א), **כָּשֵׁר** — בדיעבד, שמשעלה עמוד השחר כבר נחשב יום, ולא אמרו חכמים "עד שתנץ החמה" אלא כדי לצאת מספק לילה, לפי שאין הכל בקיאים מתי מתחיל לעלות עמוד השחר. הפיסקה האחרונה היא כלשון המשנה במסכת מגילה.

מסכת טהרות

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא יז, טו): "וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר", וקיבלו חכמים, שאין הכתוב מדבר אלא באוכל נבלת העוף הטהור, ובא הכתוב ללמדנו, ששונה דינה של נבלת העוף הטהור מדין נבלת הבהמה, שכן נבלת הבהמה מטמאה במגע ובמשא, כמו שכתוב (ויקרא יא, לט-מ): "הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב... והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב", ואילו נבלת העוף הטהור אינה מטמאה לא במגע ולא במשא אלא באכילתה, ודווקא בשעה שהיא בתוך בית הבליעה (ולא כשהיא בתוך הפה). שנאמר: "וכל נפש אשר תאכל" — אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש, היינו בבית הבליעה, שאז נהנה הנפש. וזה שנאמר "אשר תאכל" — ליתן שיעור לטומאתה כשיעור אכילה שהוא כזית. — "וטרפה" האמורה כאן לא נכתבה אלא לדרוש, כמו שדרשו בתורת כהנים: יכול אף נבלת עוף הטמא תהא מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר: "אשר תאכל נבלה וטרפה" — נבילה שיש לה טריפה, יצא עוף טמא שאין לו טריפה. נמצא הכתוב מלמדנו, שהבולע כזית מנבלת העוף הטהור, הריהו נטמא ומטמא בגדיו; ולא בגדיו בלבד, אלא כל שנוגע בבגדים או בכלים בשעה שהכזית מנבלת העוף הטהור נמצא בבית בליעתו, הרי הם נטמאים ונעשים ראשון לטומאה. ברם, אם נגע באדם או בכלי חרס בשעת בליעתו, לא טימאם. ולאחר שבלע, אף שאר כלים אינו מטמא, שמשפירש ממטמאיו אינו אלא ראשון לטומאה. ואין כלים מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה. וכיון שחמור דינה של נבלת העוף הטהור כשהיא בבית הבליעה, שמטמאה כלים כאב הטומאה, לפיכך דינה מקודם כדין אוכלים טמאים, היינו כאוכלים שנגעו באב הטומאה, אף על פי שהיא לא נגעה באב הטומאה. משנתנו באה לפרט דיני נבלת העוף הטהור בין לענין טומאת אוכלים ובין לענין טומאת נבילות.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דָּבָר נאמרו **בִּנְבֵלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר** — ואלו הם: **צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** — אין דינה כדין אוכלים טמאים אלא אם כן חישב עליה שתהא לאכילת אדם, כגון לאכילת גוי, שכן המאכלים המותרים,

מסכת טהרות פרק ראשון משנה א

וְכַזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וְהָאוֹכְלָהּ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וְחַיָּבִים עָלֶיהָ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְשׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה, וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. שְׁחִיטָתָהּ וּמְלִיקָתָהּ מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָן מְטַהֲרוֹת; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת, אֲבָל לֹא מְלִיקָתָהּ.

פירוש ברטנורא

צריכה מחשבה ואח"כ תטמא. ודוקא בכפרים דליכא רוב עם, אבל בשווקים אינה צריכה מחשבה, שכיון שיש רוב עם הבאים לשוק איכא טובא דאכלי נבילת עוף טהור. והכי מפורש בפרק בתרא דעוקצין: **ואינה צריכה הכשר.** אלא מטמא טומאת אוכלים ככל שאר אוכלים שנגעו בשרץ שהם נעשים ראשון לטומאה, ואין צריך שיבואו עליהם מים או שאר משקים ולא שתגע בשרץ. דהכשר בזרעים הוא דכתיב (ויקרא י"א) וכי יותן מים על זרע וגו', ודרשינן מה זרעים שאין סופן ליטמא טומאה חמורה צריך הכשר, אף כל שאין סופו ליטמא טומאה חמורה צריך הכשר, יצאה נבלת עוף טהור שסופו ליטמא טומאה חמורה, שהיא מטמאה אדם ובגדים בבית הבליעה, שאינה צריכה הכשר: **ומטמאה טומאת אוכלין בכביצה.** דכביצה ממנה אם נגעה באוכלים טהורים נטמאו: **וכזית בבית הבליעה.** אדם שאכל כזית ממנה נטמא, ונטמאו בגדיו כשתגיע לבית הבליעה. דכתיב (שם יז) והנפש אשר תאכל נבילה וטרפה וגו', ובנבלת עוף טהור הכתוב מדבר, וכתיב תאכל, ואין אכילה פחות מכזית: **וטעון הערב שמש.** ולא סגי בטבילה לחודה: **וחייבים עליה על ביאת המקדש.** כשאר כל הטומאות. דכתיב בטומאת מקדש וקדשיו (ויקרא ה') לכל טומאתו אשר יטמא בה, ודרשינן לרבות בולע נבלת עוף טהור: **ושורפים עליה את התרומה.** אם נגעה נבלת עוף טהור בתרומה, נשרפת, שכשאינה בבית הבליעה דין ראשון לטומאה יש לה ומטמאה את התרומה בנגיעה להיות שני: **והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים.** ואפילו היה האבר פחות מכזית. וסתם מתניתין דלא כר' מאיר. דאילו ר' מאיר הא שמעינן ליה בשלהי גיד הנשה דאמר אבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד: **שחיטתה ומליקתה מטהרת את טריפתה.** ומוציאה מידי נבלה שלא תטמא. לפי שהמליקה מתרת בפנים לכהנים כדרך שהשחיטה מתרת בחוץ, וכשם שטיהרתו שחיטתו, כך תטהרנו מליקתו. ושחיטה דמטהרת את הטריפה מידי נבלה נפקא לן מקרא, דכתיב (ויקרא י"א) וכי ימות מן הבהמה וגו' כל הנוגע בנבלתה יטמא, יש מן הבהמה שהיא מטמאה, ויש שאינה מטמאה, פרט לטריפה שנשחטה, והוא הדין לטריפת עוף: **ר' יהודה אומר אינן מטהרות.** דלא ילפינן טריפת עוף מטריפת בהמה: **רבי יוסי אומר שחיטתה מטהרת ולא מליקתה.** והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

אינם צריכים מחשבה, הואיל וסתמם לאכילה עומדים, ומשהוכשרו לקבל טומאה, אם נטמאו, כגון שנגעו בשרץ, הרי הם מטמאים טומאת אוכלים, אבל נבלת העוף הטהור, הואיל והיא אסורה באכילה, הריהי צריכה תחילה מחשבה לאכילה, ואחר כך תטמא טומאת אוכלים **(רמב"ם; ברטנורא).** ברם, במסכת עוקצים (ג, ג) מבואר, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, לפי שאין רגילים לאכול שם נבלת העוף, אבל בשווקים, שמתאסף שם עם רב, ויש שם רבים האוכלים נבלת העוף, אינה צריכה מחשבה; **וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר** – שכל האוכלים אינם נטמאים אלא לאחר שבאו עליהם מים או משקים אחרים, המכשירים אותם לקבל טומאה, וכשנטמאו לאחר שהוכשרו, כגון שנגעו בשרץ, הרי הם מטמאים אוכלים אחרים, אבל נבלת העוף הטהור אינה צריכה הכשר, שיבואו עליה מים כדי להכשירה לקבל טומאה, לפי שהיא מטמאה מחמת עצמה, ואף על פי שלא נגעה באב הטומאה, מכל מקום דינה כאוכלים שנגעו באב הטומאה, שנעשים ראשון לטומאה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; **וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – שאם נגע כשיעור ביצה ממנה באוכלים טהורים, נטמאים ונעשים שני לטומאה; **וְכַזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה** – אדם האוכל ממנה כשיעור זית, כשמגיע האוכל לבית בליעתו, כל זמן שלא בלעו, הרי הוא אב הטומאה, ומטמא בגדים או כלים שנוגע בהם בשעה זו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; **וְהָאוֹכְלָהּ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** – ואינו נטהר בטבילה בלבד, כמפורש בו **(ויקרא יז, טו)**: "ורחץ במים וטמא עד הערב"; **וְחַיָּבִים עָלֶיהָ עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – שאם אכלה, ונכנס למקדש בטומאה, כגון שנכנס קודם שהעריב שמשו, וכל שכן אם נכנס קודם שטבל, במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב קרבן חטאת (קרבן עולה ויורד); **וְשׂוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה** – שאם נגע כזית ממנה בתרומה או אם האדם שאכלה נגע בתרומה, הריהי טמאה ונשרפת; **וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה** – כלומר מעוף טהור, **סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה מלקות ארבעים משום איסור אבר מן החי, שלא כדעת רבי מאיר, הסובר **(גמרא חולין קב, א)**, שאיסור אבר מן החי, אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד; **שְׁחִיטָתָהּ** – השחיטה של עוף טהור, **וּמְלִיקָתָהּ** – או המליקה בעוף של קדשים במקדש, **מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ** – שאם העוף נמצא טריפה לאחר שנשחט או נמלק, הרי השחיטה או המליקה מטהרת אותו מידי נבלה ואינו מטמא בבית הבליעה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – כמו ששנינו טעמו **(זבחים ז, ו)**: "מה אם נבלת בהמה, שהיא מטמאה במגע ובמשא, שחיטתה מטהרת את טריפתה מטומאתה (כמו שלמדים בגמרא זבחים מן המקרא. ועיין ברטנורא כאן), נבלת העוף שאינה מטמאה במגע ובמשא (אלא בבית הבליעה), אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת את טריפתה מטומאתה (כלום אין זה קל וחומר? ומאחר שלמדים בקל וחומר ששחיטת העוף של חולין מטהרת את טריפתה מטומאתה, למדים ב"מה מצינו", שאף מליקת העוף של קדשים מטהרת את טריפתה מטומאתה), מה מצינו בשחיטתה שהיא מכשרתה באכילה, ומטהרת את טריפתה מטומאתה, אף מליקתה שהיא מכשרתה באכילה, תטהר את טריפתה מטומאתה". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינָן מְטַהֲרוֹת** – לא השחיטה ולא המליקה אינן מטהרות את טריפת העוף מידי נבילה, אלא דינה כשאר נבלת עוף טהור; טעמו מבואר בגמרא **(זבחים שם, ב)**. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת** – את טריפתה מטומאת נבילה, **אֲבָל לֹא מְלִיקָתָהּ** – וטעמו כמו שבארנו בזבחים (ז, ו) שהואיל ואין אנו מוצאים במפורש, ששחיטה מטהרת את טריפת העוף מטומאתה אלא למדים עליה בקל וחומר מנבלת בהמה, לפיכך דיה שיהא דינה כנבלת בהמה, ששחיטה מטהרתה ולא מליקה, שכן כלל הוא: דיו לבא מן הדין להיות כנדון **(דבר הנלמד ב"קל וחומר" דיו שיהא דינו כדבר שלמדים ממנו; עיין בבא קמא ב, ה)**. בגמרא מסיקים **(זבחים שם, ב)**, שאף רבי מאיר סובר כלל זה, שהרי מן התורה הוא (עיין באורנו למשנה בבא קמא שם); אלא שרבי מאיר מצא כתוב ודרשו: "זאת תורת הבהמה והעוף" **(ויקרא יא, מו)** – בא הכתוב להקיש עוף לבהמה, מה בהמה, דבר שמכשירה באכילה מטהר טריפתה מטומאתה, אף עוף, דבר שמכשירו באכילה מטהר טריפתו מטומאתו. ברם, רבי יוסי אינו דורש פסוק זה, אלא לומד אמנם בקל וחומר עוף מבהמה, כדעת רבי מאיר במשנתנו, ולפיכך הוא סובר: שחיטתה מטהרת אבל לא מליקתה, שכן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. והלכה כרבי יוסי. – **במשנתנו נמנו** תשעה דברים בנבלת העוף הטהור, שכן שחיטה ומליקה נחשבות כדבר אחד **(עיין במפרשים על המשנה הבאה: הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; ועיין רמב"ם שם, שמונה שחיטה ומליקה כשני דברים, אבל אינו מונה "כזית בבית הבליעה", ונמצא גם לשיטתו שאין במשנתנו אלא תשעה דברים בלבד)**; שאר הארבעה נמנים במשנה הבאה.

מסכת טהרות פרק ראשון משנה ג

ב הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה — מְטַמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת, וְלֹא מִצְטָרְפוֹת; רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַנּוֹצָה מִצְטָרֶפֶת. הַחַרְטוֹם וְהַצַּפְּרָנַיִם — מְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין וּמִצְטָרְפִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף רָאשֵׁי אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב — מִצְטָרְפִים, שֶׁכֵּן מַנִּיחִים בַּפְּטוּמוֹת.
ג נִבְלַת הָעוֹף הַטְּמֵא צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְהֶכְשֵׁר, וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה, וְכַחֲצִי פְּרַס לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה, וְאֵין בָּהּ כַּזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וְהָאוֹכְלָהּ אֵינוֹ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, אֲבָל שׁוֹרְפִין

פירוש ברטנורא

ב מיטמאות. אם נגע בהן שרץ נטמאו, ואם טמאים הן ונגעו הכנפים והנוצה באוכלין טהורים, נטמאו. דחשיבי יד להכנים ולהוציא, וכל שהוא יד מיטמא ומטמא: **ולא מצטרפות.** אם היה אוכל פחות מכביצה אין הכנפים והנוצה מצטרפות להשלימו לכביצה לטמא טומאת אוכלים, דלא חשיבי שומר שמצטרף, כדתנן בריש עוקצין: **הנוצה מצטרפת.** דחשיב לה שומר. ואין הלכה כר' ישמעאל: **החרטום.** שהעוף מנקר בו: **ראשי אגפים וראש הזנב.** הנשארים מחוברים לגוף אחר שמרטו הנוצה, ורגילים לחתכם ולהשליכם דלא חזו לאכילה, אלא שבעופות המפוטמים מניחים אותן ואוכלים אותן עם העוף, והיינו דקאמר שכן מניחים בפטומות. ואין הלכה כרבי יוסי. והני שלשה עשר דבר דחשיב במתניתין, בבבא קמייתא איכא תשעה, דשחיטתה ומליקתה חדא חשיב להו, דתרווייהו הוו טהרה לטריפתה, והכנפים והנוצה והחרטום והצפרנים, הרי שלשה עשר דבר:

ג נבלת עוף טמא. שאין סופה לטמא טומאה חמורה, שאינה מטמאה אדם ובגדים. **צריכה מחשבה.** שיחשוב עליה לאכילה, **והכשר** מים או שאר משקין, ואח"כ תגע בשרץ: **לפסול את הגויה.** אם נטמאת ואכל ממנה חצי פרס שהיא ביצה ומחצה, נפסל גופו לאכול בתרומה עד שיטבול: **ואין בה כזית בבית הבליעה.** דכתיב (שם כ"ב) נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה, מי שאיסורו משום אוכל נבילה מטמא באכילה בבית הבליעה, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה אלא משום בל תאכל דבר טמא: **והאוכלה אין טעון הערב שמש.** האוכל חצי פרס ממנה לאחר שנטמאת, שהוא פוסל את הגויה לאכול

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה במנין שלושה עשר הדברים שבנבלת העוף הטהור, כמו שכבר הזכרנו בסוף באורנו למשנה הקודמת.

הַכְּנָפַיִם – הנוצות הגדולות של העוף, **וְהַנּוֹצָה** – הנוצות הדקות שלו (**הרא"ש; הגר"א; "תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: הכנפים – הנוצות הדקות הנשארות לאחר מריטת הנוצות הגסות, והנוצה – הדקה מן הדקה הנשארת לאחר מריטת הכנפים (**רמב"ם לפי גירסת הגר"א**), **מְטַמְּאוֹת** – אם נגע בהן שרץ, נטמאו, **וּמְטַמְּאוֹת** – אם טמאות הן ונגעו באוכלים טהורים, טימאו את האוכלים, שנחשבות הן כיד להכניס ולהוציא טומאה, **וְלֹא מִצְטָרְפוֹת** – לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין, שאינן נחשבות כשומר, ושנינו (עוקצין א, א), שכל שהוא יד ולא שומר מיטמא ומטמא ולא מצטרף (**הר"ש; ברטנורא**). ויש מבארים (**לפי הר"ש**): מיטמאות – עוף טהור שנשחט והוא ראוי לאכילה, אם נגע שרץ בכנפיים או בנוצה נטמא כל העוף; ומטמאות – שאם כבר נטמא העוף, והכנפיים או הנוצה נגעו באוכלים טהורים, נטמאו האוכלים, שדין הכנפיים והנוצה כיד שמכניס ומוציא טומאה; ולא מצטרפות – לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים ולא לשיעור כזית לטמא בבית הבליעה, מהטעם שהזכרנו לעיל, שאין דינן כשומר (**"תפארת ישראל"; עיין הרא"ש; ועיין חידושי הרש"ש**). ואף על פי שמשנתנו ממשיכה בשלושה עשר דבר שנאמרו בנבלת העוף הטהור, מכל מקום לא כולם נאמרו בנבלת העוף, שהרי גם שחיטה ומליקה ואבר מן החי שנימנו במשנה הקודמת אינם בנבלת העוף, אלא שהכוונה היא, שרובם של הדברים הם בנבלת העוף הטהור, ויש במנין זה כמה דברים שהם בעוף טהור שלא נתנבל. ויש מפרשים, שמשנתנו מוסיפה לעסוק בנבלת עוף טהור, והיא באה ללמד, שכשחישב עליה לאכילה, מיטמאות עמה גם הכנפיים והנוצה מדין יד, וכן מטמאות הן אוכלים אחרים, כדין יד שמוציא טומאה לטמא אחרים, אבל אין מצטרפות לא לכביצה ולא לכזית, כמו שבארנו לעיל (**הגר"א**). והרמב"ם כותב: "הכנפיים והנוצה אף על פי שהם כאוכלים ומתטמאין ומטמאין טומאת אוכלים, אינן מצטרפין בנבלת העוף הטהור לכזית" (**הל' אבות הטומאות ג, ט**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הַנּוֹצָה מִצְטָרֶפֶת** – להשלים לכביצה או לכזית, שנחשבת היא כ"שומר" (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים טעמו, מפני שנאכלת עם נבלת העוף הטהור (**הגר"א; עיין "תפארת ישראל"**). ואין הלכה כרבי ישמעאל. **הַחַרְטוֹם** – היינו הבשר שבפה תחת החרטום, **וְהַצַּפְּרָנַיִם** – מה שמובלע מהצפרניים תחת הבשר (**גמרא חולין קכא, א**), **מְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין** – כמו שבארנו לעיל בכנפיים ונוצה, **וּמִצְטָרְפִים** – לשיעור כזית לטמא בבית הבליעה, או לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף רָאשֵׁי אֲגַפַּיִם** – ראשי הכנפיים, **וְרֹאשׁ הַזָּנָב** – אף על פי שרגילים לחתכם ולהשליכם, לפי שאינם ראויים לאכילה, מכל מקום **מִצְטָרְפִים** – לכזית או לכביצה, **שֶׁכֵּן מַנִּיחִים בַּפְּטוּמוֹת** – בעופות מפוטמים מניחים אותם בעוף ואוכלים אותם עמו. ואין הלכה כרבי יוסי. לפי רוב המפרשים ארבעת הדברים הנמנים במשנתנו, נוסף על תשעת הדברים שנימנו במשנה הקודמת, הם: הכנפיים, והנוצה, והחרטום, והצפרניים (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; עיין "תפארת ישראל" שמקשה על פירוש זה**). והרמב"ם כותב: העשירי, שהכנפים והנוצה מיטמאות ומטמאות כשאר אוכלין; האחד עשר, שאינן מצטרפות לשיעור כזית; השנים עשר, שהחרטום והצפרניים מיטמאין ומטמאין כשאר אוכלין; והשלושה עשר, שהם מצטרפים לכזית לטמא בבית הבליעה.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו דיני נבלת העוף הטהור, באה משנתנו ללמד דיני נבלת העוף הטמא. וכבר הזכרנו ששונה דין נבלת העוף הטמא מדין נבלת העוף הטהור. שנבלת העוף הטמא אינה מטמאה בבית הבליעה, כמו שכבר הבאנו הטעם בהקדמתנו לבאור משנה א. וכן שנו בברייתא (גמרא חולין ק, ב): "יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר (ויקרא כב, ח): "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה" – מי שאיסורו משום "בל תאכל נבילה", יצאה זו שאיסורה משום "בל תאכל טמאה" (כלומר הואיל וקדם בה איסור טמאה לאיסור נבילה, לפיכך אין דינה כנבלת העוף הטהור ואינה מטמאה בגדים בבית הבליעה). ברם, אם חישב עליה לאכילה והוכשרה לקבל טומאה ונטמאה, דינה כאוכלים טמאים שהם ראשון לטומאה, כמבואר במשנתנו.

נִבְלַת הָעוֹף הַטְּמֵא – שאינה מטמאה מחמת עצמה אפילו בבית הבליעה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** – שיחשוב עליה לאכילה, **וְהֶכְשֵׁר** – שיבואו עליה מים או משקים אחרים כדי להכשירה לקבל טומאה, וכשנגעה אחר כך בטומאה נטמאה, ודינה כאוכלים טמאים; **וּמְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – שאם נטמאה ונגע כשיעור ביצה ממנה באוכלים טהורים, הרי הם נטמאים; **וְכַחֲצִי פְּרַס** – פרס הוא חצי הכיכר; וכבר שנינו (**עירובין ז, ב**), שנחלקו תנאים במידת הכיכר: לדעת רבי יוחנן בן ברוקה מידתה כשש ביצים, ולדעת רבי שמעון – כשמונה ביצים; נמצא חצי פרס לרבי יוחנן בן ברוקה הוא ביצה ומחצה, ולרבי שמעון – שתי ביצים (רש"י פוסק כרבי שמעון, והרמב"ם — כרבי יוחנן בן ברוקה). **לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה** – שהאוכל כשיעור חצי פרס מנבלת העוף הטמא שנטמאה, נפסלה גווייתו (גופו) מלאכול בתרומה עד שיטבול; **וְאֵין בָּהּ כַּזַּיִת בְּבֵית הַבְּלִיעָה** – ואין בה דין כזית שמטמא בבית הבליעה, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנתנו; **וְהָאוֹכְלָהּ** – האוכל כחצי פרס ממנה לאחר שנטמאה, **אֵינוֹ טָעוּן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** –

מסכת טהרות פרק ראשון משנה ד

עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה, וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, וְאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ. הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה מְטַמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמְצְטָרְפוֹת. הַחַרְטוֹם וְהַצִּפָּרְנַיִם מְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִים וּמְצְטָרְפִין.

ד וּבַבְּהֵמָה: הָעוֹר, וְהָרֹטֶב, וְהַקִּיפָּה, וְהָאֲלַל, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנַיִם, וְהַטְּלָפַיִם — מְצְטָרְפִין לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין, אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת. כֵּיוֹצֵא בוֹ: הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה לַנָּכְרִי וְהִיא מְפַרְכֶּסֶת — מְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין, אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת, עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיִּתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ. רִבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין, מִמַּה שֶׁרִּבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת.

פירוש ברטנורא

בתרומה, אם טבל לאחר שאכלה מותר בתרומה מיד ואין טעון הערב שמש: **ואין חייבים עליה על ביאת מקדש.** אם אכל חצי פרס נבלת עוף טמא ונכנס למקדש. דטומאה דרבנן היא, אע"ג דשורפין עליה תרומה: **והאוכל אבר מן החי ממנה אינו סופג את הארבעים.** ואע"ג דאוכל כזית בין בשר וגידים ועצמות, דהשתא אפילו למ"ד אבר מן החי צריך כזית דאכילה כתיב ביה, הכא איכא כזית, אפ"ה אינו סופג את הארבעים. ומשום טמא לא מיחייב, דליכא כזית בשר: **ואין שחיטתה מטהרתה.** באכילה, לבן נח שמותר בעוף טמא ואסור באבר מן החי, ואם שחטה והיא מפרכסת לא מיהרתה שחיטתה באכילה עד שתמות. אע"ג דבטהורה אפילו מפרכסת מתרת השחיטה לבן נח מיגו דמכשרא לישראל. והכי מיפרשה מתניתין בשלהי פרק גיד הנשה:

ד ובבהמה העור והרוטב. כולה מתניתין מיפרשא בחולין פרק העור הרוטב:

משניות מבוארות – קהתי

שמשטבל מותר מיד לאכול בתרומה, ואינו צריך להמתין עד שיעריב השמש; **וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ** – אם אכל כחצי פרס מנבלת העוף הטמא שנטמאה וקודם שטבל נכנס למקדש, אינו חייב לא כרת במזיד ולא חטאת בשוגג, שלא נטמא אלא מדברי סופרים, **אֲבָל שׁוֹרְפִין עָלֶיהָ אֶת הַתְּרוּמָה** – אם נגע בתרומה לאחר שאכל כחצי פרס ממנה, התרומה נפסלת וטעונה שריפה, שכך גזרו חכמים; **וְהָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – שאין איסור אבר מן החי נוהג בטמאים, שנאמר (**דברים יב, כג**): "ולא תאכל הנפש עם הבשר", ומשמע: לא תאכל בעוד הנפש עם הבשר, היינו אבר מן החי, אבל בשר בלבד, לאחר שיצא ממנו הנפש (היינו לאחר שחיטה), רשאי אתה לאכול; מלמד, שכל שבשרו מותר, אתה מצווה על אבריו, וכל שאין בשרו מותר, אי אתה מצווה על אבריו, מכאן לאבר מן החי שאינו נוהג אלא בבהמה חיה ועוף הטהורים (**ברייתא בגמרא חולין קב, א**). **וְאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ** – בגמרא (**חולין קב, א**) מבואר, שפיסקה זו אין לפרשה כמשמעה, שאין שחיטת עוף טמא מטהרתו מאיסור עוף טמא, שהרי דבר פשוט הוא, ואין צורך לשנותו; אף אין לפרש, ששחיטתו אינה מטהרתו מידי טומאת נבילה, שהרי עוף טמא אין לו שום טומאת נבילה, ואפילו בבית הבליעה, כמו ששנינו לעיל; אלא יש לפרש פיסקה זו לענין בני נח, שהם מותרים בעוף טמא ואסורים באבר מן החי, ובאה המשנה להשמיענו, שאם שחטו את העוף הטמא ועדיין הוא מפרכס, אין השחיטה מתירתו באכילה לבני נח, משום אבר מן החי, עד שימות; ואמנם בבהמה ועוף הטהורים ששחטם ישראל, השחיטה מתרת אותם באכילה לבני נח אפילו בעודם מפרכסים, שמתוך שהשחיטה מועילה להכשירם לישראל מועילה גם להתירם לבני נח, אבל טמאים, אף על פי ששחטם ישראל, מכל מקום כל זמן שמפרכסים אסורים הם לבני נח, משום אבר מן החי. **הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה** – של נבלת העוף הטמא, **מְטַמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת** – כדין בשרה, **וּמְצְטָרְפוֹת** – להשלים שיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין, ולהשלים שיעור כחצי פרס לפסול את הגוויה. יש מבארים הטעם, לפי שנבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים כמו לעוף טהור, ולפיכך מניחים עליה הכנפיים והנוצות לשמרה עד שיזדמנו לה אוכלים (**רא"ש**), כלומר שבעוף טמא נחשבים הם "שומר", ושנינו במסכת עוקצין, שכל שהוא שומר מצטרף; ומכאן ההבדל שבין עוף טהור לעוף טמא, שבעוף טהור שנינו במשנה הקודמת, שאין הכנפיים והנוצה מצטרפות, ואילו בעוף טמא מצטרפות (**עיין "אליהו רבא" על המשנה הקודמת, שמבואר שם טעם ההבדל בדרך אחרת**); **וכן הַחַרְטוֹם וְהַצִּפָּרְנַיִם** – של נבלת עוף טמא, **מְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִים וּמְצְטָרְפִין** – מטעם שבארנו לעיל, שנחשבים הם כחלק מבשרה. אגב המשנה הקודמת נקטה גם משנתנו דין החרטום והצפרנים בפיסקה מיוחדת ולא כללה אותם עם הכנפיים והנוצה, אף על פי שדינם כאן שווה; או שהטעם הוא, לפי שהזוג הראשון נשנה בלשון נקבה והזוג השני בלשון זכר (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**).

באור משנה ד

משנתנו כולה שנויה גם במסכת חולין (ט, א).

וּבַבְּהֵמָה – ולענין טומאת הבהמה: **הָעוֹר** – המחובר לחתיכת בשר של בהמה שחוטה, שהיא פחות מכביצה, והעור משלים שיעורה לכביצה, הריהו מצטרף עם הבשר, מפני שהוא שומר עליו שלא יתקלקל, **וְהָרֹטֶב** – המרק הקרוש ומחובר לבשר, שאמנם אינו נאכל בפני עצמו, אבל נאכל עם הבשר, **וְהַקִּיפָּה** – התבלין, כשומים ובצלים וכדומה, שנותנים בבשר להשביח טעמו, ומעורב בהם דק דק של בשר. **וְהָאֲלַל** – שיורי בשר הנדבקים בעור בשעת ההפשט; פירוש אחר: גיד הצואר שהוא קשה לאכילה, **וְהָעֲצָמוֹת** – שיש בהם מוח שהוא אוכל, והעצם שומר עליו; ויש מפרשים: העצמות המחוברים בבשר (**רמב"ם**), **וְהַגִּידִים** – המותרים באכילה, אבל אינם נאכלים בפני עצמם, **וְהַקְּרָנַיִם** – למטה, סמוך לבשר, במקום שחותכים אותן ויוצא מהן דם, **וְהַטְּלָפַיִם** – כמבואר בקרניים, כל שחותכים אותם ויוצא מהם דם; ויש מפרשים, מפני ששומרים על הבשר, **מְצְטָרְפִין** – כל הדברים הללו מצטרפים עם הבשר שנטמא להשלים שיעורו לכביצה, **לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין** – אף על פי שהדברים הללו אינם נאכלים בפני עצמם, ומכאן שאינם מטמאים בפני עצמם, מכל מקום כיון שנאכלים הם עם הבשר, או ששומרים עליו שלא יופסד, מצטרפים עמו לטמא טומאת אוכלים, **אֲבָל לֹא טֻמְאַת נְבֵלוֹת** – שכן בשר נבילה מטמא בכזית, ואם אין בו כזית, אלא שאחד מן הדברים הללו משלים אותו לכזית, אינו מצטרף עמו לטמא משום נבילה, שנאמר (**ויקרא יא, לט**): "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", ודרשו חכמים: "הנוגע בנבלתה" – ולא בעור שאין עליו כזית בשר והוא משלימו לכזית, שהנוגע בו אינו נטמא, לפי שאין "שומר" מצטרף לטומאת נבילות; ורוטב וקיפה אינם ממין הנבילה, ואלל וגידים וקרניים אינם בשר כלל; הלכך אינם מצטרפים לטמא טומאת נבילות. **כֵּיוֹצֵא בוֹ** – יש בשר שמטמא טומאת אוכלים אם נטמא בשרץ, ואינו מטמא טומאת נבילות: **הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה טְמֵאָה לַנָּכְרִי** – לצורך אכילת גוי, **וְהִיא מְפַרְכֶּסֶת** – ועדיין הבהמה חיה ומפרכסת, **מְטַמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין** – שאם נגע בה אב הטומאה, נטמאה ומטמאה אוכלים אחרים; ואף על פי שבהמה זו אינה ראויה לאכילה לא לגוי ולא לישראל, שהרי לגוי היא אסורה עד שתמות, משום אבר מן החי, ולישראל אסורה משום שבהמה טמאה היא, מכל מקום הואיל וישראל שחטה, ושחיטתו של ישראל עושה בהמה טהורה כאוכל, לפיכך היא עושה אף בהמה טמאה לנכרי כאוכל לענין טומאה, ומטמאה טומאת אוכלין; **אֲבָל לֹא טֻמְאַת**

מסכת טהרות פרק ראשון משנה ו

ה הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה וְשֶׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה – מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְטַמֵּא כְּקַל שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן. כֵּיצַד? כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – שֵׁנִי. כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – שְׁלִישִׁי. כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – רִאשׁוֹן; חֲלָקָן – זֶה שֵׁנִי וְזֶה שֵׁנִי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה – פְּסָלוּהוּ. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד – עֲשָׂאוּהוּ שֵׁנִי.

ו כַּבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – שֵׁנִי; חֲלָקָן – זֶה שְׁלִישִׁי, וְזֶה שְׁלִישִׁי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה – לֹא פְּסָלוּהוּ; נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד – עֲשָׂאוּהוּ שְׁלִישִׁי. כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – רִאשׁוֹן; חֲלָקָן – זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי; שֶׁאַף הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן נַעֲשָׂה שֵׁנִי. כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל רִאשׁוֹן, כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – רִאשׁוֹן; חֲלָקָן – זֶה רִאשׁוֹן, וְזֶה רִאשׁוֹן; לִשְׁלֹשָׁה

פירוש ברטנורא

ה מצטרפין זה עם זה לטמא. אם אין באחד מהן כביצה מצטרפין לשיעור לטמא כקל שבשניהם, שאם נגע בתרומה פסלה, כדין אוכל שנטמא בולד הטומאה שפוסל את התרומה ואינו מטמאה: **כחצי ביצה** וכו'. שבללן זה בזה: **שני.** התערובת הזה תורת שני עליו ופוסל את התרומה: **שלישי.** ופוסל את הקודש: **ראשון.** ועושה מגעו שני. דהא איכא שיעורא דראשון בגויה ליתן טומאה: **חלקן זה שני וזה שני.** שהרי בכל אחד חצי שיעור דראשון וחצי שיעור דשני, ותנן לעיל ראשון ושני מצטרפין לקל שבהן:

ו (כל הנך בבות פשוטות הן.) וכל מקום שאני יכול לתלות שיש כביצה מן החמור בזה ובזה, אזלינן בתר חמור. ואם לאו, אזלינן בתר הקל:

משניות מבוארות – קהתי

נְבֵלוֹת – שאין הבהמה מטמאה כנבילה, **עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁתַּזִּיז אֶת רֹאשָׁהּ** – שאם מתיזים את ראשה, אף על פי שהיא מפרכסת, הרי היא מטמאה כנבילה. נמצא **רַבָּה** – הכתוב, **לְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכָלִין, מִמַּה שֶׁרִבָּה לְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת** – שהרי כל אלו שנימנו לעיל מצטרפים לבשר לטמא טומאת אוכלים אבל לא טומאת נבילות, כמו שבארנו.

באור משנה ה

הָאֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה – ונעשה האוכל ראשון לטומאה, **וְשֶׁנִּטְמָא בְּוֹלַד הַטֻּמְאָה** – והאוכל שנטמא בראשון לטומאה ונעשה שני לטומאה, **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** – לשיעור כביצה, שהוא שיעור האוכלים לטמא אחרים, **לְטַמֵּא כְּקַל שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן** – כטומאה הקלה שבשניהם, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כֵּיצַד? כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן** – שהוא ראשון לטומאה, **וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי** – שהוא שני לטומאה, **שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – שערבבם יחד, **שֵׁנִי** – דין התערובת כשני לטומאה, שהיא הטומאה הקלה שבשניהם, ואם נגעה בה תרומה הריהי נעשית שלישי לטומאה ונפסלת. ברם, אם נגע בה מאכל של חולין אינו נפסל, שאין שני לטומאה עושה שלישי בחולין. **כַּחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַחֲצִי בֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי** – כגון אוכל של תרומה שנפסל ונעשה שלישי לטומאה, **שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הרי הכל **שְׁלִישִׁי** – לטומאה, ואם נגע בהם קודש, נעשה רביעי לטומאה ונפסל. אבל אין התערובת פוסלת את התרומה, שאין שלישי עושה רביעי בתרומה. והוא הדין כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שלישי שבללם זה בזה, שהכל שלישי. אבל **כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם כביצה של ראשון לטומאה, הכל **רִאשׁוֹן** – כל התערובת דינה כראשון לטומאה, ועושה את הנוגע בה שני לטומאה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים דינו כשני לטומאה, שהרי אין בכל אחד אלא כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני, ושנינו לעיל שבכגון זה מטמאים כקל שביניהם. **נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה** – כגון שנפל עליו אחד מן החלקים, ולאחר שסילקו ממנו נפל עליו החלק האחר, **פְּסָלוּהוּ** – שנעשה הכיכר שלישי לטומאה. **נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד** – נפלו שני החלקים כאחד על הכיכר של תרומה, **עֲשָׂאוּהוּ שֵׁנִי** – לטומאה, לפי שאוכל ראשון כביצה נגע בו. יש מפרשים, שאפילו לא נפלו במקום אחד, אלא זה מצד אחד וזה מצד אחר של הכיכר, עשאוהו שני, הואיל ובין שניהם יש כביצה אוכל ראשון שנוגע בכיכר, והרי זה כדעת חכמים (**אהלות ג, א**), שכל הטומאות שנחלקו מצטרפות (**"אליהו רבא"; "משנה אחרונה"**).

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד במאכלים שהיו טמאים טומאות שונות ובללם ואחר כך חילקם.

כַּבֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם כביצה של שני לטומאה, **שֵׁנִי** – כל התערובת דינה כשני לטומאה, ופוסלת את התרומה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שְׁלִישִׁי, וְזֶה שְׁלִישִׁי** – כל אחד מן החלקים שלישי לטומאה, כקל שביניהן, הואיל ואין בכל חלק אלא כחצי שיעור של שני וכחצי שיעור של שלישי. **נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה** – שנפל עליו החלק השני לאחר שסילקו ממנו את החלק שנפל ראשונה, **לֹא פְּסָלוּהוּ** – שאין שלישי פוסל בתרומה; **נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד** – על הכיכר, **עֲשָׂאוּהוּ שְׁלִישִׁי** – ופסלוהו, הואיל ונגע בו אוכל שני כביצה, כמו שבארנו במשנה הקודמת (בענין ראשון ושני). **כַּבֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַבֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה** – הואיל ויש בתערובת שיעור כביצה של אוכל ראשון, **רִאשׁוֹן** – כל התערובת דינה כראשון לטומאה; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מהם דינו כשני לטומאה; **שֶׁאַף הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן נַעֲשָׂה שֵׁנִי** – ונמצא שיש בכל חלק כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני, והרי דינם כקל שביניהם. **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל רִאשׁוֹן** ועוד **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה, הכל רִאשׁוֹן** – שהרי יש כאן שיעור שלם של ראשון; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה רִאשׁוֹן, וְזֶה רִאשׁוֹן** – כל אחד מן החלקים עדיין ראשון לטומאה, שהרי יש בכל אחד מהם כביצה אוכל ראשון; **לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה** – חילק את התערובת לשלושה או לארבעה חלקים, **הֲרֵי אֵלּוּ שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים דינו כשני לטומאה, לפי שאין בכל אחד מהם אלא פחות מכביצה אוכל ראשון. **כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה, הכל שֵׁנִי** – הואיל ויש בתערובת שיעור שלם של אוכל שני; **חֲלָקָן** – חילק את התערובת לשני חלקים, **זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי** – כל אחד מן החלקים שני לטומאה, שהרי עדיין בכל אחד

מסכת טהרות פרק ראשון משנה ו

אוֹ לְאַרְבָּעָה – הֲרֵי אֵלּוּ שֵׁנִי. כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שְׁלִישִׁי, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה – שֵׁנִי; חֲלָקָן – זֶה שֵׁנִי, וְזֶה שֵׁנִי; לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה – הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלִישִׁי.

משניות מבוארות – קהתי

מהם כביצה אוכל שני; **לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה** – חילק את התערובת לשלושה או לארבעה חלקים, **הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלִישִׁי** – כל אחד מן החלקים שלישי לטומאה, לפי שאין בכל אחד מהם אלא פחות מכביצה אוכל שני.

אגרות קודש

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תש״כ
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו - סקירה על כפר חב״ד - ואתו הסליחה שלא עניתי עד עתה, שאחד מעקרי הטעמים בזה הוא שרציתי לחקור ולדרוש כל הענין לפרטיו, ובכגון דא הרי הדיבור פא״פ הוא החקירה הכי מעולה. שלכן, בידעי שצריכים להיות כאן מראשי הנהלת הכפר, חפצתי לחכות במענה עד אז.

בנועם אציין שמאז כתבו מכתבו הנ״ל, ועל פי הידיעות שקבלתי מההנהלה, באו כמה שיפורים בענינים שכתב, והרי כ׳ שעל אתר בטח יודע מהם ואולי עוד ביתר פרטיות.

מוכרחני להגיב על איזו נקודות שנגע בהן, ומטעמים מובנים, ובהקדמה שבטוחני שאלו הי׳ כותב הסקירה על יסוד ביקור שעשה בעצמו אז, בידעי יחס הידידות ויחס הטוב שלו לכפר ועניניו, הי׳ מביט בעין יפה והי׳ מכתבו בכמה נקודות נכתב ברוח אחר מאשר הסוקר על ידי עיניו של אחר.

שתי נקודות רצוני להדגיש ביחוד:

א) בטח יודע, ואולי טוב ממני, על דבר שינוי היחס לחקלאות שחולל בכל אה״ק ת״ו, היחס להפחית בערכה והתנועה להסתדר במקום אחר. שינוי זה הופגן באופן הכי בולט בזמן האחרון בהודעות ונאומים של השר מר דיין, ולא רק שינוי בולט אלא חריף ביותר, ובסגנון חז״ל מהפך הקערה על פי׳. והרי בתקופתנו זו, אם במשרדים הגבוהים מדברים עד״ז בגלוי, הרי מוכרח שהשינוי במצב ארע עוד מכמה וכמה זמן, וד״ל.

ב) ועוד יותר עלי להגיב במה שכותב שבכפר פלוני המצב טוב יותר, אף שנוסד באותו הזמן וכו׳ ושם הצליחו להקים ולבסס כו׳. והמענה בקיצור על זה הוא, שאם יחקור כמה אנשים עזבו אותו הכפר שכותב עליו שהצליח ומבוסס, וכמה זמן האנשים שם עכשו וחלק האנשים שבאו שם לאחרונה, וישווה עם מספר המשפחות שעזבו את כפר חב״ד משך 12 שנות קיומו (שכפי הידוע לי רק משפחה אחת משך כל 12 שנים אלו), הרי כמדומה לי שזהו המקום היחידי בכל אה״ק ת״ו שנמצא כזה. ואם כן, הרי צריך עיון גדול איזה כפר הצליח יותר בביסוסו וכו׳. ומטעמים מובנים איני רוצה להאריך בזה, ובפרט שאני נוגע בדבר.

ובחתימה מעין הפתיחה, תקותי חזקה שבקרוב יבקר בעצמו בכפר חב״ד, ומתאים לתכונת נפשו וידידותו יביט על הענינים ופרטיהם בעין יפה, וינעם לי לקבל ממנו סקירה לאחר ביקור זה.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני מאחל לכ׳ ולכל אשר לו כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, הן בעניניו הכלליים והן בעניניו הפרטיים, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה.

רש"י

דף פ עמוד ב: כזית בכדי אכילת פרס. קים לן (כריתות דף יב:) בכל אותן איסורין ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה והיא אכילת חצי כבר ששיערו בו את העירוב שהוא מזון ב' סעודות כדתנן חציה לבית המנוגע שתלה הכתוב שהייתו לטמא בגדים כשיעור אכילה: **ככותבת בכדי אכילת פרס.** בתמיה יום הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת אף הוא שיעורו צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף ופטור והא כיון דשיעורו גדול בעי שהיי' טפי לצירוף אכילתו והשתא קולא דפטרי ליה: **בטפי מהכי.** אם שהה יותר מיכן לא מייתבא דעתיה ויוה"כ ביישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה (ויקרא כג): **חצי פרס.** ששיעורו לפסול את הגויה לאוכל אוכלין טמאין חצי פרס נפסל גופו מלאכול בתרומה וחצי פרס שיעור גדול הוא כשתי ביצים שוחקות כדאמרי' בעירובין (דף פג.) ואף ביה משוינן שהיית צירופו בכדי אכילת פרס ותו לא כיון דשיעורא רבה הוא בטפי מהכי ליצטרף: **הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא.** ואקילו רבנן בה: **ולא תטמאו בהם.** גבי אכילה כתיב אל תשקצו את נפשותיכם דהיינו אכילה ולא תטמאו בהם לא זו היא אזהרת טומאה שהרי אין ישראל מוזהרין מליטמא דכתיב אמור אל הכהנים וגו' (ויקרא כא) כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין אלא אזהרת אכילתן וכתיב ונטמתם בם משמע שעל ידי אכילתן תטמאו:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פ עמוד ב: הגמרא תמהה על דברי אביי, שהסיבה ששיעור אכילה ביום הכפורים בככותבת משום שהיא מיישבת את הדעת: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא,** וכי יתכן שאכילת **בְּשַׂר שָׁמֵן** מיישבת דעתו של אדם **בְּשִׁיעוּר כְּכוֹתֶבֶת,** וגם אכילת **לוּלְבֵי גְּפָנִים** [-פרחים העולים בראשי הענפים בעודם רכים מאד] מיישבת דעתו באותו שיעור, **בְּכְכוֹתֶבֶת.** הרי בודאי בשר שמן מזין ומשביע יותר מלולבי גפנים, ואם בלולבי גפנים מתיישבת דעתו בכותבת, בבשר שמן די בפחות מכך כדי ליישב את דעתו, ואילו במשנה משמע שכל האוכלים שיעורם בככותבת. משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי,** כך **קִים לְהוּ לְרַבָּנַן, דִּבְהָכִי** - בשיעור כזה, ככותבת, מכל מין מאכל, **מִיַּתְבָא דַּעְתֵּיהּ,** ואילו **בְּצִיר מֵהָכִי** - פחות משיעור זה, **לָא מִיַּתְבָא דַּעְתֵּיהּ** כלל משום מאכל. **מִיהוּ,** אכן יש הבדל בין המאכלים, **שבְּשַׂר שָׁמֵן** בשיעור כותבת מיישב דעתו **טוּבָא, ולוּלְבֵי גְּפָנִים** בשיעור דומה מיישבים דעתו **פּוּרְתָּא.** אבל אין בכך כדי לשנות את הדין, כיון שכל אכילה שיש בה ישוב דעת כלשהו, חייב עליה ביום הכפורים.

קושיא נוספת על שיעור אכילה המחייבת ביום הכפורים: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא,** הרי מקובל בידינו בכל האיסורים ששיעור אכילתם **בִּכְזַיִת,** שאם אכל חצי זית ולאחר מכן אכל חצי זית נוסף, אין שני החצאים מצטרפים עד שיאכל את כל השיעור **בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס** - זמן אכילת חצי ככר. אבל אם שהה בין תחילת האכילה לסופה יותר משיעור זה, אינה מצטרפת ופטור. אם כן, **וְכִי** יתכן שביום הכפורים ששיעור אכילתו בכ**כוֹתֶבֶת,** שהוא שיעור גדול יותר מכזית, צירוף אכילתו הוא גם כן **בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס,** ואם שהה יותר מכך אינה מצטרפת ופטור. והרי כיון ששיעורו גדול מכזית, צריך לשהות יותר באכילתו, ומדוע מקילים עליו ופוטרים אותו. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי,** הרי הסיבה שביום הכפורים אינו חייב אלא על שיעור גדול, ככותבת, היא משום שאכילה זו מיישבת את דעת האוכל ומוציאה אותו מכלל עינוי, **וקִים לְהוּ לְרַבָּנַן, דִּבְהָכִי** - אם אוכל ככותבת בכדי אכילת פרס, **מִיַּתְבָא דַּעְתֵּיהּ,** אבל אם אוכל ככותבת **בִּטְפֵי מֵהָכִי** - בזמן רב יותר, **לָא מִיַּתְבָא דַּעְתֵּיהּ.** לכן, גם ביום הכפורים ששיעורו בככותבת, אינו חייב אלא אם אכל בכדי אכילת פרס ויצא מכלל עינוי.

קושיא נוספת בהלכות שיעורים: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא,** הרי אמרנו שאיסורים ששיעורם **(בכותבת) [בְּכַזַּיִת]** אינם מצטרפים אלא אם כן אכלם **בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס,** וכיצד אם כן יתכן שגם איסור ששיעורו **חֲצִי פְּרָס,** אינו מצטרף אלא **בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס,** הרי חצי פרס הוא שיעור גדול יותר מכזית, ומן הראוי לומר שאף אם אכלו בזמן רב יותר יצטרף. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא, הַנַּח לְטוּמְאַת גְּוִיָּה** - אל תקשה מהאוכל אוכלים טמאים שמטמאים את גוויתו [-גופו] של אדם רק אם אכלם בכדי אכילת פרס, ואף על פי שאכל שיעור גדול, כיון דְּטומאה זו **לָאו דְּאוֹרַיְיתָא הִיא** ולכן הקילו בה חכמים.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַב פָּפָּא הָכִי** - שטומאת גוויה אינה אלא מדרבנן, **וְהָכְתִיב** בענין מאכלות אסורות (ויקרא יא מג) **'וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם'** - אל תאכלו מהם, כי על ידי אכילתם תיטמאו. **וְאָמַר רַב פָּפָּא, מִבָּאן** למדנו **שֶׁטּוּמְאַת גְּוִיָּה** - טומאת הגוף על ידי אכילת אוכל טמא היא מ**דְּאוֹרַיְיתָא.** מתרצת הגמרא: אכן טומאת גוויה אינה אלא **מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא** שנקט רב פפא **אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא** הוא. שנינו במשנה: **כָּל הָאוֹכָלִין** מצטרפין לככותבת. **אָמַר רַב פָּפָּא,** אפילו **אָכַל אוּמְצָא** - בשר חי **וּמְלִילָחָא** - ומלח שעליו, **מִצְטָרֵף** המלח לשיעור כותבת. **וְאַף עַל גַּב** דְּאכילת מלח בפני עצמו **לָאו אֲכִילָה הִיא,** אך **כֵּיוָן דְּאָכְלֵי אִינְשֵׁי** בשר חי עם מלח, **מִצְטָרְפִין** זה עם זה.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָכָא** – איסור טומאה שונה משאר האיסורים, **דְּאָמַר רַחֲמָנָא** לגבי טומאת נזיר (במדבר ו ט) 'וְ**טָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ**', משמעות הכתוב, שאיסור טומאה הוא גם בְּמִי שֶׁנִּזְרוֹ **תָּלוּי לוֹ בְּרֹאשׁוֹ** – שכל הנזירות שיש לו היא רק בראשו, כלומר שכבר שלמו ימי נזירותו, ולא נשאר לו מהנזירות אלא שער הראש שעדיין לא גלחו. אבל בשאר האיסורים לא גילה הכתוב זאת.

קושיא על רבי יוסי ברבי חנינא מברייתא: מֵיתִיבֵי ממה ששנינו בברייתא, **נָזִיר שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו** – שהשלים את ימי נזירותו, **אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִטַּמֵּא לְמֵתִים, וְאִם** עבר **וּגִילַּח וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים, חֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה. הרי שאין חילוק בין האיסורים, ובכולם לוקה, וקשה על רבי יוסי ברבי חנינא שחילק בינידהם. מסיימת הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן מברייתא זו יש לדחות את דבריו:

משנה

המשנה ממשיכה לדון בנזירות שחלה בתוך נזירות אחרת: אמר **חֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיְּהֵא לִי בֵּן**, דהיינו למשך שלשים יום משעת לידת הבן, והוסיף ואמר, **וְנָזִיר מֵאָה יוֹם**, דהיינו נזירות נוספת של מאה יום מעתה. מתחיל למנות את נזירות המאה יום מעכשיו, ואם **נוֹלַד לוֹ בֵּן עַד שֶׁבְּעִים** – קודם שמנה שבעים יום מנזירות המאה, מפסיק את נזירותו, ומונה את נזירות לידת בנו שקיבל תחילה, **וְלֹא הִפְסִיד כְּלוּם** בהפסקה זו, אלא שלשים היום שנוהג נזירות בשביל בנו עולים לו גם למנין נזירותו, וישלים מאה יום ויגלח ויביא שני קרבנות, אחד על נזירות המאה יום, ואחד על של לידת בנו. אבל אם נולד בנו **לְאַחַר** שנהג נזירות **שֶׁבְּעִים** יום, ונותר לו להשלים לנזירותו פחות משלשים יום, **סוֹתֵר שֶׁבְּעִים** – מפסיק הוא את נזירותו ומונה את נזירות בנו שלשים יום, שאין עולים ימי השלמת נזירותו גם לנזירות בנו, כיון **שֶׁאֵין תְּגֻלַּחַת** – נזירות **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**, וכיון שאינו יכול למנות את כל נזירות בנו בתוך ימי נזירותו, צריך למנות נזירות נפרדת בשביל בנו:

גמרא

אָמַר רַב, אמר 'הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר מאה יום', ונולד לו בן **בְּיוֹם שֶׁבְּעִים**, יום זה **עוֹלֶה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן** – למנין נזירותו ולמנין נזירות בנו, וצריך למנות רק עוד עשרים ותשעה ימים, לשתי הנזירויות, ומגלח ביום המאה, שהוא יום שלשים ואחד לנזירות בנו, ואין צריך להמתין למחרת.

הגמרא מקשה על רב: תְּנַן במשנתינו, **נוֹלַד לוֹ עַד שֶׁבְּעִים**, או ביום שבעים, **לֹא הִפְסִיד כְּלוּם**, ומשלים מאה יום. מדייקת הגמרא: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** כרב, שיום שבעים **עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן**, מדוע שנינו ש'לא הפסיד' בלידת בנו, אדרבה **אִיתְּגַרִי מִיתַּגַּר** – משתכר הוא בכך, שמגלח ביום המאה ואין צריך להמתין למחרת.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתְּנֵי** – באמת לא היה לו לתנא לשנות 'נולד לו בן **עַד שֶׁבְּעִים** לא הפסיד כלום', אלא היה לו לשנות שהרויח יום אחד, **וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** – אלא בגלל ששנינו בסיפא שאם נולד לו בן **אַחַר שֶׁבְּעִים, סוֹתֵר שֶׁבְּעִים**, דהיינו שמפסיד בלידת הבן [שמתחשיב את הימים הבאים רק לנזירות בנו, וצריך להוסיף אחר כך עוד ימים לנזירותו], לכן **קָתָנֵי רֵישָׁא** – שנינו גם את הרישא לעומת הסיפא, שאם נולד לו עד **שֶׁבְּעִים** לא הפסיד, אף שבאמת גם מרויח.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב: **תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא** של המשנה, שאם **נוֹלַד** לו בן **אַחַר** שנהג נזירות **שֶׁבְּעִים** יום, **סוֹתֵר שֶׁבְּעִים** – מפסיק את נזירותו ומונה את נזירות בנו. ולדברי רב גם אם נולד ביום השבעים ואחד אינו צריך להפסיק נזירותו, שיום הלידה עולה לכאן ולכאן, ומתחיל נזירות בנו ביום שבעים ואחד, ומשלימה ביום המאה לנזירותו. מתרצת הגמרא: **מַאי אַחַר** – מה הוא 'אחר שבעים' ששנינו במשנה, היינו **אַחַר אַחַר** – היום שלאחר יום השבעים ואחד [שהוא אחר נזירותו], כלומר שמפסיק נזירותו דווקא אם נולד הבן מיום שבעים ושנים ואילך.

הגמרא דוחה את התירוץ: לפי דבריך, דווקא אם נולד ביום שבעים ושנים מפסיק נזירותו, **אֶבָל אַחַר** יום שבעים **מַמָּשׁ**, כלומר ביום שבעים ואחד, **מַאי** – מה יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא סָתַר** – שאינו צריך להפסיק נזירותו. וקשה, **אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט התנא ברישא שאם **נוֹלַד עַד שֶׁבְּעִים לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, הָא אֲפִילּוּ** נולד **אַחַר שֶׁבְּעִים**, דהיינו ביום שבעים ואחד, **נַמִּי הָא אָמְרַתְּ לֹא סָתַר** – הרי לדבריך גם באופן זה אין צריך להפסיק נזירותו ומדוע לא שנה 'עד שבעים ואחד'. **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** שמה ששנינו בסיפא 'נולד אחר שבעים סותר שבעים' הכוונה אפילו **אַחַר** שבעים **מַמָּשׁ**, כלומר שבעים ואחד, שאפילו באופן זה צריך להפסיק את נזירותו כדי למנות את נזירות בנו, משום שיום הלידה אינו עולה לו לנזירות בנו, ואם כן אינו יכול להשלים נזירות בנו בתוך נזירותו, ודלא כרב הסובר שיום הלידה עולה לו גם לנזירות בנו. מסכמת הגמרא: **וְכֵן** – אכן **מַתְנִיתִין לְרַב שְׁמַע מִינָּהּ** – מהמשנה יש להוכיח שלא כשיטת רב.

הגמרא מבררת לפי איזה תנא אמר רב את דבריו: **וְרַב, כְּמַאן אָמְרָה לְשֶׁמַעְתֵּיהּ** – כמי אמר את דבריו. **אִילֵימָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנָּן** ששנינו (מו"ק יט:) לגבי המתחיל אבלות קודם הרגל, **הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ** [קרובו, שמתאבל עליו], לכל הפחות **שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל, כָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה** – ואינו ממשיך לישב שבעה. ואם קברו **שְׁמֹנָה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל**, מכיון שסיים את השבעה קודם הרגל, ונהג יום אחד בשביל 'אבלות שלשים', **כָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים**, ואינו צריך להשלימם לאחר הרגל. **וּמוּתָּר לְסַפֵּר** שערו **בְּעֶרֶב הָרֶגֶל** לכבוד יום טוב, **וְאִם לֹא סִיֵּפַר עֶרֶב הָרֶגֶל, אָסוּר** לו **לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל** עד שלשים יום מהקבורה.

אגרות קודש

ב"ה ז' תשרי, ה'תשי"א

מחו' הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מוהר"ר גרשון שי'

שלום וברכה!

...ת"ח על השורות האחדות שכותב לי בדבר הכינוס שהי' בח"י אלול, ובטח, כפי המנהג, עשו פרטי-כל מהשקו"ט והמו"מ שהי' שם.

הנני מסגיר פה קונטרס לשבת תשובה ויוהכ"פ שזה עתה הו"ל ובטח יזכה בו את הרבים באופן המתאים.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה והצלחה בעבודתו בקדש, המחכה לבשורות טובות.

מנחם שניאורסאהן

שָׁאנֵי הָכָא, דְּאָמַר רַחֲמָנָא "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - מִי שֶׁנִּזְרוֹ תָּלוּי לוֹ בְּרֹאשׁוֹ. מֵיתִיבֵי: נָזִיר שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו - אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִטַּמֵּא לַמֵּתִים, וְאִם גִּילֵּחַ וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים! תְּיוּבְתָּא. **מִשְׁנָה** "הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיְּהֵא לִי בֵּן, וְנָזִיר מֵאָה יוֹם", נוֹלַד לוֹ בֵּן, עַד שִׁבְעִים - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, לְאַחַר שִׁבְעִים - סוֹתֵר שִׁבְעִים, שֶׁאֵין תְּגֻלַּחַת פְּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. **גְּמָרָא** אָמַר רַב: יוֹם שִׁבְעִים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. תְּנַן: נוֹלַד לוֹ עַד שִׁבְעִים לֹא הִפְסִיד כְּלוּם. וְאִי סְלְקָא דַּעְתָּךְ עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן - אִיתַּגּוּרֵי מִיתְּגַר! - אֶלָּא, בְּדִין הוּא דְּלָא לִיתְנֵי "עַד שִׁבְעִים", וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא "אַחַר שִׁבְעִים סוֹתֵר שִׁבְעִים", קָתָנֵי רֵישָׁא שִׁבְעִים. תָּא שְׁמַע מִסֵּיפָא: נוֹלַד אַחַר שִׁבְעִים - סוֹתֵר שִׁבְעִים. - מַאי "אַחַר" - אַחַר אַחַר. - אֶבָל אַחַר מַמָּשׁ מַאי - הָכִי נַמִּי דְּלָא סָתַר? אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "נוֹלַד עַד שִׁבְעִים לֹא הִפְסִיד כְּלוּם"? אֲפִילּוּ אַחַר שִׁבְעִים נַמִּי, הָא אָמְרַתְּ לֹא סָתַר! אֶלָּא, שְׁמַע מִינָּהּ: אַחַר מַמָּשׁ. וְכֵן מַתְנִיתִין לְרַב, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַב, כְּמַאן אֲמָרָהּ לִשְׁמָעֲתֵיהּ? אִילֵימָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתָנַן: הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שְׁלִשָּׁה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שְׁבִעָה, שְׁמוֹנָה יָמִים קוֹדֶם לְרֶגֶל - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵירַת שְׁלִשִׁים, וּמוּתָּר לְסַפֵּר עֶרֶב הָרֶגֶל. וְאִם לֹא סִיֵּפֵר עֶרֶב הָרֶגֶל - אָסוּר לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל.

אבא

אָסוּר לגלח — פירוש: קודם זריקת דמים, שהרי מצותו לגלח על הדמים. ואם גילח על אחד משלשתן — אמרינן לקמן דיצא. [התוספות השייבים למשנה נמצאים לעיל יג,ב] **אֲמַר** רב יום שבעים עולה לו לכאן ולכאן — פירוש: נולד לו בן ביום שבעים — מקצת היום שקודם הלידה עולה למנין המאה, והרי עשה שבעים יום מן המאה, (שהוא יום שלשים ואחד), ומקצת היום שאחר הלידה עולה לתחילת הנזירות, ולא יִמנה נזירות בנו אלא עד עשרים ותשעה יום. הרי ביום תשעים ותשעה דשלו שלשים לבנו. ונפקא מינה השתא שיום שבעים עולה לכאן ולכאן — שיוכל לגלח ביום המאה, שהוא יום שלשים ואחד לבנו. מתוך שאותו תגלחת עולה לנזירות בנו מן הדין, שהוא יום [שלשים ואחד] לבנו — עולה נמי אותו תגלחת גם לנזירות דנפשיה שהוא מאה יום. אף על פי שאם לא נולד לו הבן לא היה יכול לגלח על נזירתו אלא ביום מאה ואחד — השתא כשנולד הבן יכול לגלח ביום [מאה], כדפרישית. ואם תאמר: ומאי סברא היא, כיון דאם לא נולד לו בן — לא יכול לגלח עד יום מאה ואחד, דהא לא מצי לגלח עד יום מאה ואחד לנזיר נזירות דנפשיה, השתא נמי לא יגלח עד יום מאה ואחד! ויש לומר: דהא [דלא] מצי לגלח ביום מאה — לא הוי אלא מדרבנן, כדפירשנו בפרק קמא (ו,א), דמדאורייתא מצי לגלח ביום מאה, דמקצת היום ככולו, אלא דרבנן גזרו דלא מגלח עד יום מאה ואחד אטו היכא דאמר "שלימים". והכא אוקמיה אדין תורה, כשנולד לו בן, שיוכל לגלח ביום מאה. כיון דלנזירות דבנו קא הוי יום מאה ואחד, ויכול לגלח לנזירות דבנו ביום [מאה] — הלכך גם לנזירות דנפשיה עולה התגלחת של יום מאה. **נולד** הבן עד שבעים — עד ועד בכלל. **לא** הפסיד כלום — ואי סלקא דעתך עולה לו לכאן ולכאן איתגורי מיתגר, והוי ליה למיתני במתניתין "הרויח" בריוח הבן. דאי לא נולד לו הבן — לא מגלח אלא עד יום מאה ואחד, והשתא לפי דברי רב מגלח ביום מאה. נמצא שהרויח בלידת הבן, ומאי קאמר "לא הפסיד"? **אֶלָּא** בדין הוא דלא ליתני עד שבעים לא הפסיד כלל — כלומר, מן הדין לא היה לו לשנות בזה הלשון "לא הפסיד", אלא אדרבה הוה ליה למיתני "הרויח", ומשום דקתני סיפא "לאחר שבעים סותר", פירוש: כי מפסיד בלידת הבן — תני נמי רישא: עד שבעים לא הפסיד כלום. והוא הדין אפילו ברישא הרויח בלידת הבן. ובמקצת ספרים אין כתוב אלא רק: בדין הוא דלא ליתני עד שבעים, ולא הפסיד, והוי כמו וכו'. **תָּא** שמע מסיפא נולד לו לאחר שבעים סותר — פירוש: מפסיד. וסבירא ליה ד"אחר שבעים" הוי פירוש ביום שבעים ואחד. ואמאי מפסיד כלום לרב בלידת הבן? והא יום הלידה עולה לכאן ולכאן, עולה נמי לתחילת הנזירות דבן, נמצא כי שלשים יום דבן כלים ביום מאה, ויכול השתא לגלח ביום מאה ואחד, והשתא כי נולד הבן ביום שבעים ואחד יגלח ביום מאה ואחד. הרי לא הפסיד כלום! **מַאי** אחר דמתניתין דקתני סותר אחר אחר — פירוש: שנולד ביום שבעים ושנים, דהשתא לא יכול לגלח אלא ביום מאה ושנים, והפסיד בלידה. **אֲבָל** אחר ממש מאי, דהיינו ביום שבעים ואחד — הכי נמי לא סתר בו'. אלא שמע מינה מינה אחר ממש. **וְכֵן** מתניתין לרב שמע מינה — פירוש: ממתניתין יש להוכיח דלא כרב. דסבירא ליה למתניתין דיום הלידה אינו נחשב לנזירות הבן כמו דנחשב לנזירות דידיה למאה יום, שהוא נגרר ונחשב אחר ימים שעברו דהיינו לנזירות דידיה. ולא דמי למאי דפרשינן במתניתין דאי נולד הבן ביום ראשון לנזירות דעולה לשניהם, דודאי כיון שהוא תחילת נזירות לזה כמו לזה — למה יעלה לאחד טפי מלשני? אבל הכא, דהוא התחיל לנזירותו כבר זה ימים רבים — סברא הוא דיום לידה יהיה נחשב ונגרר אחר ימים שעברו, דהיינו לנזירות דנפשיה, ונזירות הבן יתחיל מיום שאחר הלידה. ואם תאמר: והא תנן לקמן, ומייתינן לה בפרק קמא (ו,א), דיום שלשים עולה מקצתו לראשון ומקצתו לנזירות שני, אלמא דיום שלשים עולה לכאן ולכאן! ויש לומר: דשאני התם, דאותו יום בין שתי נזירות, וראוי להחשיבו תחילתו (לו) לנזירות ראשון וסופו לנזירות שני, משום דכיון דהביא קרבנותיו — אם כן נגמר נזירתו — דין הוא שיתחיל נזירות השני מיד, דהוה אמקבל נזירות בחצי היום, דאותו יום עצמו עולה למנין נזירות. אבל הכא, דיום לידה דהיינו שבעים ואחד עומד באמצע נזירות דידיה ובהתחלת נזירות דבריה — ראוי להחשיבו כולו לנזירות דידיה אחר ימים שעברו, משום דגם הוא מחשבון מאה יום. וכיון שאותו יום שבעים ואחד נחשב אחר מאה — שוב אין למנותו שיהיה חשוב כיום שלם להיות נחשב נזירות אחד, לכך אינו עולה לבנו לתנא דמתניתין. **וְרַב** כמאן אמרה — כיון דתנא דמתניתין לא סבר לה כוותיה.

אִילֵימָא כאבא שאול בו' בטלה הימנו גזרת שבעה — תוך שבעה, שיהיה אסור בנעילת סנדל ובתשמיש המטה. ומיהו, לאו הילכתא הכי, דבמועד קטן (כ,א) הכי מסקינן: אפילו שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו [גזירת] שבעה, [שמונה] ימים קודם לרגל — בטלה הימנו גזירת שלשים לענין תספורת, הואיל ומתחיל יום אחד מדין שלשים קודם לרגל, ומותר לספר ערב הרגל משום בבוד הרגל. ואי לא סיפר ערב הרגל — אסור לספר אחר הרגל, דלא ניתן לדחות אלא מפני בבוד הרגל, והואיל ולא חילק בבוד לרגל — לא יועיל לו הרגל להפסיק, וישלים אחר הרגל.

אבא

שאני הכא — גבי טומאה, טעמא מאי הוא דלוקה — דכתיב "וטמא ראש נזרו", מי שנזרו תלוי לו בראשו, דמשמע שתלה הכתוב את הטומאה במי שעדיין לא נתגלח, ואפילו לאחר שכלו לו ימיו, כל זמן שלא גילח שערו, שנזרו על ראשו. מי שכבר כלו ימי נזירותו, ואין נזרו תלוי אלא בראשו. **אם גילח ושתה יין ונטמא למתים סופג את הארבעים** — אלמא דגמרי "ימי" "ימי" לרבות ימים שלאחר מלאת, ותיובתא לרבי יוסי ברבי חנינא. **משנה הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר מאה יום** — והתחיל למנות את שלו. אם נולד לו בן עד שבעים יום — צריך להניח את שלו ולמנות את של בנו. **לא הפסיד כלום** — דשלשים יום הוא דמייתרי ליה ממאה. אלא מניח את שלו, ומונה את של בנו ומגלח, ומונה שלשים כדי להשלים מאה שלו ומגלח דבשלשים אית בהו כדי גידול שער. **אבל אם נולד לו לאחר שבעים** — דלא מייתרי להו שלשים, דלית בהו גידול שער, שאין תגלחת פחות משלשים יום — הלכך סותר את הכל ומתחיל למנות את של בנו ומגלח, ואחר כך מונה מאה שלו. והני מילי בנזירות מרובה, אבל בנזירות מועטת — אינו סותר כלל, כדתנן לעיל: מניח את שלו ומונה את של בנו, ואחר כך משלים את שלו, ואינו סותר. וטעמא מאי — כדאמרן, שאין תגלחת בינתים, וכחדא נזירות אריכא הוא. **גמרא אמר רב** — נולד לו בן ביום שבעים — עולה לו לכאן ולכאן. אותו יום עולה לו למנין שבעים, ולמנין של בנו, דשלשים דלבנו נמי מתחיל למנות בו ביום. וכן כשבא להשלים מאה שלו שלאחר נזירות של בנו — אין צריך למנות אלא עשרים ותשעה. **איתגורי מיתגר** — דעולה לו לכאן ולכאן, שאינו צריך להשלים אלא למאה בלבד, ועוד: שנזירות של בנו מתחיל מבו ביום, צריכא למימר דלא הפסיד כלום? **אלא בדין הוא דלא ליתני עד שבעים ומשום דקתני סיפא כו'** — הך "אלא" נשתנה מכל "אלא" שבתלמוד. והכי משמע: אלא משום דקתני סיפא "אחר שבעים", תנא ליה רישא "עד שבעים", ובדין הוא דלא ליתנייה כלל, דהא אמרינן דאפילו איתגורי מיתגר. ואית ספרים דכתיב בהו: בדין ליתני עד שבעים כו', אלא משום דקתני סיפא לישנא דהפסיד, דקתני "אחר שבעים סותר", תנא נמי רישא [עד שבעים] דאינו סותר. **תא שמע נולד אחר שבעים סותר שבעים** — ואי איתא כדקאמרת — אמאי סותר? כיון דמתחיל למנות מבו ביום לבנו, ויום שלשים דבנו עולה לו לכאן ולכאן — אכתי פשו להו שלשים יום כדי גידול שיער! **מאי אחר** — דקתני — אאחר אחר, דהיינו שבעים ושנים. דאפילו אי אמרת דעולה לכאן ולכאן — אכתי לא פשו להו אלא עשרים ותשעה יום, ואין תגלחת פחות משלשים יום. **מאי איריא דקתני** — רישא: עד שבעים לא הפסיד כלום? אפילו לאחר שבעים, ביום שבעים ואחד נמי לא הפסיד, דהא אמרת דלא סתר! אלא שמע מינה אחר ממש, ביום שבעים ואחד, דקתני סותר משום דלא אמרינן שהוא עולה לו לכאן ולכאן. **וכן מתניתין לרב** — וכן לענין זה קשיא מתניתין לרב, שמע מינה. **ורב כמאן אמרה לשמעתיה** — ואי קשיא: למה לי מיבעיא הכי? הא אשכחן בפרק קמא דתני "יום שלשים עולה לכאן ולכאן"! דילמא מתניתין דהתם לא מתרצא כרב מתנא אלא כבר פדא, דאמר אין סתם נזירות אלא עשרים ותשעה. **שלשה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה** — שאין צריך להשלים אחר הרגל שבעה ימי אבילות. דכיון דעיקר האבילות, דהיינו שלשה ימים ראשונים, כדאמרינן במועד קטן, הוו קודם לרגל — ביטל הרגל את האחרונים. **ואם קברו שמונה ימים לפני הרגל** — כיון דיום אחד של שלשים היה קודם הרגל — ביטל הרגל ממנו גזירת שלשים. **ומותר לספר ערב הרגל** — משום כבוד הרגל. **אסור לספר אחר הרגל** — עד שלשים.

אבא

אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אֲפִילוּ לֹא סִיפֵּר קוֹדֶם הָרֶגֶל - מוּתָּר לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת שְׁלִשָּׁה מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שִׁבְעָה - כָּךְ מִצְוַת שִׁבְעָה מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שְׁלִשִׁים. מַאי טַעְמָא דְּאַבָּא שָׁאוּל - לָאו מִשּׁוּם דְּקָסְבַר שִׁבְעֵי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן? - דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא בַּאֲבִילוּת שִׁבְעָה דְּרַבָּנַן, אֲבָל בְּנָזִיר דְּאוֹרַיְיתָא - לָא. אֶלָּא, רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁשָּׁחַטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ בַּשֵּׁנִי שֶׁלָּהּ, וְאַחַר כָּךְ רָאָתָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וּפְטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי - לָאו מִשּׁוּם דְּקָסְבַר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ? - מִמַּאי? וְדִלְמָא מִשּׁוּם דְּקָסְבַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא מִטַּמֵּא? - וּמִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁשָּׁחַטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁשָּׁחַטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ רָאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין מִשְּׁכָב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי! - מַאי לְמַפְרֵעַ - מִדְּרַבָּנַן. הָכִי נַמִי מִיסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִדְּאוֹרַיְיתָא - אַמַּאי פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי? - לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא, תְּהוֹם דְּזִיבָה הִתִּירוּ. וְאַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא סָבַר לְמַפְרֵעַ מִדְּרַבָּנַן. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר: אֲבָל הָרוֹאֶה זָב בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ סוֹתֵר אֶת שֶׁלְּפָנָיו, וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: לָא נִסְתּוֹר אֶלָּא יוֹמוֹ. - מַה נַּפְשָׁךְ; אִי סָתַר - כּוּלְּהוּ סָתַר, אִי לָא סָתַר - לָא נִסְתּוֹר וְלָא יוֹמוֹ! אֶלָּא אֵימָא: לָא נִסְתּוֹר וְלָא יוֹמוֹ.

ואמר

אבא שאול אומר אפילו לא סיפר ערב הרגל מותר לספר אחר הרגל — פליג אתנא קמא דסבר דרגל מבטל בכל [ענין], ופליג באחריתי, שכשם שמצות [שלשה] מבטלת גזירת שבעה — כך מצות שבעה מבטלת גזירת שלשים. ופליג אתנא קמא דמצריך שמונה. לאו משום דקסבר יום שבעה עולה לו למנין שבעה, ומקצתו עולה למנין שלשים, אף על פי שעומד באמצע אבילות. **אלא** באבילות דרבנן. דמן התורה אינו אבל אלא יום ראשון, כדכתיב "ואחריתה כיום מר". אבל בנזירות דאורייתא, דדרשינן מקרא דבעינן שלשים יום — לא אמרינן דמקצת יום עולה לו לכאן ולכאן. **ששחטו** וזרקו עליה בשני — שחל בערב פסח, ושחטו עליה הפסח, ואחר כך ראתה — הרי זו אינה אוכלת בלילה בפסח, לפי [שהיא] נטמאה. ופטורה מלעשות פסח שני — דבשעת שחיטה טהורה היתה.

מאי טעמא דרבי יוסי (הגלילי) לאו משום מקצת היום ככולו — ומאן ולהבא היא מטמאה. (דאתמול). נמצא כי בשעת שחיטה וזריקה היתה טהורה גמורה, דמכאן ולהבא היא מטמאה ולא למפרע. וכי הדרא חזיא — מטמאינן לה מכאן ולהבא, ולמחר תעשה שימור גמור למקצת יום זה שנטמאת. אלמא דיום שני זה מקצת יום חשבינן ליה יום טהור, דליהוי שימור ליום שאתמול — הילכך, שחיטה וזריקה בטהרה היה. ומקצתו חשבינן ליה יום טומאה — דליהוי יום של מחר שימור להאי מקצת יום. אבל רבנן פליגי, ומטמאי למפרע, וחשבינן זה היום ככולו טמא [ביום] של אתמול. ורב דאמר כרבי יוסי. ואף על גב דהכא נמי היה סברא לחשיבת יום ככולו טמא ביום שלפניו כסברא דרבנן — אפילו הכי רבי יוסי מחשיבו לכאן ולכאן, והיינו כסברת רב. וזו שכתוב בספרים: ודילמא משום דקסבר — לא גרסינן ליה, דאי לאו הכי — מה מהני שאינו מטמא למפרע? **זב** בעל שתי ראיות — דאילו בעל שלשה לא חזי למיכל [לאחר דראה שלישית] עד יום שמיני, שיביא קרבנותיו. וביום שמיני לא מצי למינקט: ואחר כך ראה מטמא משכב ומושב למפרע — דמיום שביעי ואילך פסק מסתירה. ומשכב ומושב דמאתמול שאחר הטבילה עד הנה טהורין, ואפילו ראה היום ביום שמיני — לא מטמא למפרע. **אף** על פי שמטמאין משכב ומושב למפרע — ואפילו טבל בשביעי, משכבות דלאחר טבילה טמאין, סתר מנייהו והרי הוא כתחילתו, דכתיב "וספרה לה שבעת ימים" — והרי אין כאן שבעה ימים. ומדקתני בשמירת יום למפרע טומאה — אלמא לא אמר מקצת יום ככולו, וקשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי! ומשני: למפרע מדרבנן, אבל מן התורה טהורה. **הכי** נמי מסתברא וכו' — ודחי: אימא לך טומאת התהום דזיבה התירו. כלומר, אימא לך שמטמאין למפרע מדאורייתא, ופטורין לעשות פסח שני, דהלכה למשה מסיני דטומאה דמת הותרה לעושי פסח, והאי תנא סבירא ליה דאפילו טומאת התהום דזיבה הותרה לעושי הפסח.

התהום — פירוש: דבשעת שחיטה ישב על אבן אחת, ולא נודע כלל שקבר תחתיו עד אחר שחיטה, נודע לו שניטמא בקבר התהום. וכן הכא, לא ידע אדם בשעת שחיטה אם אחרי כן תראה ותסתור להיות טמאה. וטומאת התהום [התירו] לעושי הפסח ונזיר. **ואף** רבי אושעיא — קאי אשניויא דלמפרע דרבנן. **אבל** הרואה זב — פירוש [רש"י] ב"כיצד צולין" (פסחים פא,א): לא ידענן אהיכא קאי. **סותר** את שלפניו כו' — ספורים שספר, וצריך למנות שבעה ימים אחרים.

[אמר ליה רבי יוחנן לא נסתור אלא יומו] — יחזור ויספור יום אחד. והוינן בה במילתא דרבי יוחנן: אי סתר — כולהו בעי למיסתר, דכתיב "וספרה לה שבעה ימים לטהרתה" — שלא תהא טומאה מפסקת בינתים. בפרק "כיצד צולין" גרס: [אי קסבר למפרע הוא מטמא אפילו כולהו נסתור] ואי מכאן ולהבא הוא מטמא יומו נמי לא נסתור. דהרי היא בראיה ראשונה של זיבה אחרת ואין בה אלא טומאת ערב, ויטבול לערב ויטהר, דקיימא לן ראיה ראשונה של זב קרי בעלמא הוא. **הכי** קאמר לא יסתור ולא יומו — כלומר, אפילו יומו, לפי שכבר עלה לו מקצת היום, ושלמו לו ספורים שלו, ויצא מכלל הזיבה. [שייך לדף טז,א] **אמר** ליה — פירוש: רבי אושעיא לרבי יוחנן: רבי יוסי סבר כוותך. השתא מסיק דרבי אושעיא סבירא ליה אליבא דרבי יוסי דמטמא למפרע, היינו מדרבנן.

זבה

אבא שאול אומר כו' — מצות אבילות הנוהגת שלשה ימים הראשונים, כיון שעשאם קודם הרגל — בטל הימנו גזירת שבעה לגמרי. כך מצות שבעה, כיון שנעשו קודם הרגל — שוב הרגל מבטל גזירת שלשים לגמרי. גזירת שלשים גלוח וכיבוס. **מאי טעמא דאבא שאול** — דאמר דיום שביעי מבטלת גזירת שבעה ושלשים? והא לא שימר עדיין מיום שלשים כלום קודם הרגל, אפילו יום אחד! דבשלמא לתנא קמא דאמר שמנה — היינו משום דיום שמיני עולה למנין שלשים, אלא לאבא שאול מאי טעמא? לאו משום דקסבר דיום שביעי עולה לכאן ולכאן — למנין שבעה ולמנין שלשים, וכמאן דעבר עליו יום אחד מגזירת שלשים דמי, ומשום הכי מתבטלת? **אלא באבילות דרבנן** — דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד, דכתיב (עמוס ח) "ואחריתה כיום מר". אלא רבנן תקנו שבעה, דסמכו אקרא כדכתיב (בראשית נ) "ויעש לאביו אבל שבעת ימים". אבל נזירות דאורייתא בחושבנא דיומי דשלשים יום בעינן, כדכתיב (במדבר ו) "יהיה" — לא אמר דיום אחד עולה לכאן ולכאן. **ששחטו וזרקו עליה בשני שלה** — שכבר ראתה ביום שמיני, עד שלא ראתה ביום תשיעי שהיא שומרת כנגדו, לידע אם תראה בשלשה ימים שלש ראיות ותהא זבה. **ואחר כך ראתה הרי זו אינה אוכלת** — בפסח, דטמאה היא. ואף על גב דאינה אוכלת — פטורה מלעשות פסח שני, דאבילת פסחים לא מיעבבא. **מאי טעמא דרבי יוסי** — דפטורה מלעשות פסח שני — לאו משום דקסבר מקצת היום ככולו? דיום שני שהוא תשיעי ככולו דמי, והויא לה טהורה בשעה ששחטו וזרקו עליה. והכא נמי לימא דעולה לו לכאן ולכאן, משום דמקצת היום ככולו. **דילמא** — האי דקאמר רבי יוסי דפטורה — לאו משום דקסבר דמקצת היום ככולו, אלא משום דקסבר דכשהיא רואה — מכאן ולהבא היא מטמאה, אבל למפרע לא. ומשום הכי פטורה, דבההיא שעתא דשחטו וזרקו עליה — טהורה הואי, ולהך דבתר נטמאת לא חיישינן. **ומי סבר רבי יוסי** — דמכאן ולהבא היא מטמאה, אבל למפרע לא? **זב בעל שתי ראיות** — בין ביום אחד בין בשני ימים, כדאמרינן התם (בבא קמא כד,א): תלה הכתוב את הזב בראיות, דכתיב "ואת תהיה טומאתו בזובו", ואת הזובה בימים, דכתיב "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים", מיעוט ימים — שנים, רבים — שלשה. **בשביעי שלו** — שאין בין זב רואה שתים לרואה שלש אלא קרבן; שבעל שלש מונה שבעה ומביא קרבן, ובעל שתים מונה שבעה ואין מביא קרבן. להכי נקט בעל שתי ראיות ושומרת יום — משום דלאו בני קרבן נינהו. דעל הנך דבני קרבן לא מצי למשחט עלייהו בשביעי, משום דלא מצו אכלי פסח בערב, דכפרת קרבן דבעו לאיתויי בשמיני מעבבת להו, כדקיימא לן (יבמות עד,ב) הביא כפרתו אוכל בקדשים. אלמא מיהא, מדקתני מטמא משכב ומושב למפרע — דלא הוי טעמא דרבי יוסי משום דמכאן ולהבא הוא מטמא, וטעמא משום דמקצת היום ככולו קא פטר מלעשות פסח שני, דהוה ליה ככל מידי דתלי במנייניא, דאמרינן ביה מקצת היום ככולו, ומשום הכי פטורין. **לעולם אימא לך דמכאן ולהבא הוא מטמא** — ולאו טעמא דרבי יוסי משום דמקצת היום ככולו. ודקאמר למפרע מטמא — מדרבנן הוא דקאמר, ומשום דלית בהו טומאה אלא מדרבנן — פטורין מלעשות פסח שני. **דאי סלקא דעתך מדאורייתא** — מטמאין למפרע, אפילו אמרת מקצת היום ככולו — אכתי אמאי פטורין? והא איגלאי מילתא למפרע דבההיא שעתא דשחט ונזרק הדם טמאה מדאורייתא הואי. **לעולם אימא לך** — דטמאין למפרע מדאורייתא, וכל היכא דתלי מילתא במנייניא, כגון בשתי נזירות שצריך למנות לזו שלשים ולזו שלשים — הוי מקצת היום ככולו. והכא, אף על גב דמדאורייתא מטמא למפרע, אמאי הקילו בה — היינו טעמא: דטומאה דתהום דזיבה התירו, דכיון דבההיא שעתא דנשחט אכתי הוה קיימא טיפת דם במקור של אשה, ולא יצא לחוץ — אהני בה מקצת היום ככולו, דכמאן דנשחט עליה בשעת טהרה דמי. ואית דמפרשי טומאת התהום בזיבה — היינו דבשעת שחיטה וזריקה עדיין לא היתה יודעת אם תהא רואה בו ביום ואם לאו, משום הכי קרי לה "טומאת תהום", דהויא טמאה למפרע בשעת שחיטה וזריקה, ואיהי לא הות ידעה בההיא שעתא. ודמי לעובר ברשות הרבים וטומאת התהום תחתיו. **ואף רבי אושעיא סבר** — דרבי יוסי לא אמר דמטמא למפרע אלא מדרבנן. ומהדר אהא דאמר לעיל מאי למפרע — מדרבנן. **אי סתר** — דלמפרע טמאה — כולהו לסתור, דהא לא הוו שבעה נקיים כלל. **אלא אימא ולא לסתור אפילו יומו** — משום דמכאן ולהבא מטמאה, ולמפרע הויא טהורה ממש. **ואמר ליה** — רבי יוחנן

רבי

אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם **לֹא סִיֵּפִר קוֹדֶם הָרֶגֶל, מוּתָּר לְסַפֵּר אַחַר הָרֶגֶל**, וטעמו, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת שְׁלֹשָׁה** – שלשת ימי אבלות קודם הרגל, **מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שִׁבְעָה**, שאינו ממשיך את השבעה כלל, **כָּךְ מִצְוַת שִׁבְעָה** – שנהג קודם הרגל, **מְבַטֶּלֶת גְּזֵירַת שְׁלֹשִׁים**, ואף אם ישב רק שבעה יום ולא שמונה.

הגמרא מוכיחה מאבא שאול כסברת רב: **מַאי טַעְמָא דְּאַבָּא שָׁאוּל** שיום השביעי מבטל גזירת שלשים, **לָאו** – וכי לא **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר** אבא שאול שיום **שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן** – גם לשבעה וגם לשלשים, שתחילת יום השביעי משלים את השבעה, וסוף היום נחשב לתחילת אבלות שלשים, ונמצא שהתחיל השלשים קודם הרגל, ולכן בטלה אבלות שלשים. וכדברי רב הסובר שיום שבעים עולה לו גם לנזירותו וגם לנזירות בנו.

הגמרא דוחה שאין ראיה לסברת רב מאבא שאול: **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא בַּאֲבֵלוּת שִׁבְעָה** ושלשים, שחיובן מִדְּרַבָּנַן ולכן הקיל בהם שיום אחד עולה לשניהם, **אֲבָל בְּנָזִיר** שחיובו מִדְּאוֹרַיְיתָא, **לֹא** יאמר אבא שאול כן, אלא יום השבעים עולה לנזירותו בלבד, ורק למחר יתחיל למנות נזירות בנו.

הגמרא מוסיפה לנסות להביא ראיה מברייתא לרב: הברייתות שלפנינו עוסקות בדיני זיבה. מדאורייתא, אשה שרואה דם בימי זיבה דינה תלוי במספר הימים שראתה בהם. אם ראתה דם שלשה ימים רצופים, זו היא זבה גדולה, וסופרת שבעה נקיים וטובלת ביום השביעי, וביום השמיני צריכה להביא קרבן לטהרתה. ואם ראתה יום או יומיים הרי היא זבה קטנה, ודינה להיות 'שומרת יום כנגד יום', כלומר שממתינה לראות אם יעבור עליה יום טהור בלא ראיה, כנגד היום [או יומיים] שראתה בו, וטובלת וטהורה בלא קרבן. ויכולה לטבול אף בתחילת היום ששומרת בנקיות, ותועיל לה טבילתה אם לא תראה עד סוף היום, אבל אם טבלה ואחר כך ראתה באותו יום לא הועילה טבילתה [האיש דינו שונה, וכפי שיתבאר להלן]. בזמן שהאשה טמאה, אינה יכולה להקריב קרבן פסח, ודינה כשאר הטמאים שצריכים להקריב פסח שני בטהרה.

הגמרא מביאה סיוע לרב מברייתא: **אֶלָּא רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, אשה שהיא **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** – שהיא זבה קטנה ודינה לשמור יום אחד בנקיות, **שֶׁשָּׁחֲטוּ** קרבן פסח **וְזָרְקוּ** את דמו **עָלֶיהָ, בְּשֵׁנִי שֶׁלָּהּ** – ביום השני, למחרת ראייתה. שביום י"ג ניסן ראתה זיבה, ובערב פסח טבלה בתחילת היום, וכיון שתטהר לערב ותוכל לאכול מן הפסח, שוחטים אותו בשבילה. **וְאַחַר כָּךְ** בהמשך יום זה **רָאָתָה**, **חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת** מהפסח, שהרי היא טמאה, **וּפְטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי** אף שלא אכלה מהראשון.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי** שפטורה מפסח שני, הרי מכיון שראתה דם היום מתברר למפרע שבשעת שחיטת הפסח היתה טמאה, ולא יצאה ידי חובתה על ידו. **לָאו** – וכי אין טעמו **מִשּׁוּם דְּקָסָבַר מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ** – שמחשיבים את תחילת היום שלא ראתה בו ככולו טהור, ונמצא ששמרה יום בטהרה, ולא נפסלה השחיטה, (**ממאי ודילמא משום דקסבר**) [**וּ**]**מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא מִטַּמֵּא** – ראיית הדם מטמאה אותה רק מכאן ולהבא, משום טומאה חדשה, ולא למפרע [מתחילת היום]. נמצא שהיום מתחלק לשני ימים, יום טהור ויום טמא. וכדברי רב שיום לידת בנו נחשב כשני ימים, תחילתו לנזירותו וסופו לנזירות בנו.

הגמרא מקשה על פירוש זה בדברי רבי יוסי: **וּמִי סָבַר רַבִּי יוֹסֵי הָכִי** – וכי סבר רבי יוסי שנטמאת מכאן ולהבא, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת** – שראה שני ימים [ודינו לספור שבעה נקיים וביום השביעי טובל ונטהר], **שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו** קרבן פסח, **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**, שהוא היום האחרון לטומאתו, ואם לא יראה עד סוף היום ייטהר, **וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** שצריכה לשמור יום אחד בטהרה, **שֶׁשָּׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ** בהמשך היום **רָאוּ** טומאה, **אַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּמְּאִין מִשָּׁכָב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ**, מכיון שראו זיבה היום, ומתברר שלא נטהרו כלל מטומאתם והיו טמאים מתחילת היום, אף בשעת שחיטה וזריקה, אף על פי כן **פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי**, שכבר יצאו ידי חובתם בפסח ראשון. הרי מפורש בדברי רבי יוסי ששומרת יום נטמאת למפרע.

מתרצת הגמרא: **מַאי לְמַפְרֵעַ**' ששנינו בברייתא, היינו **מִדְּרַבָּנַן**, אבל מדאורייתא טמאים רק מכאן ולהבא. כלומר, מן התורה נטהרו מכיון שעבר עליהם מקצת היום בטהרה, וכשרואים נטמאים בטומאה חדשה מכאן ולהבא, וחכמים תיקנו שעל ידי הראיה בהמשך היום ייטמאו למפרע.

הגמרא מוכיחה זאת: **הָכִי נַמִּי מִיסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר שנטמאים למפרע רק מדרבנן, משום **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שנטמאים למפרע **מִדְּאוֹרַיְיתָא, אם כן אַמַּאי פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי**, הרי נתברר למפרע שנשחט עליהם הפסח הראשון בטומאה, ויתחייבו בפסח שני. אלא מוכח שמדאורייתא היו טהורים בשעת שחיטת הפסח, ויצאו ידי חובתם.

הגמרא דוחה את ההוכחה: **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – באמת אפשר לומר שמטמאים למפרע **טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא**, אלא שטומאת **תְּהוֹם** [–טומאה שלא נודעה] **דְּזִיבָה** [–בטומאת זיבה], **הֵתִּירוּ** לגבי קרבן פסח מהלכה למשה מסיני, בטומאת התהום של מת. שהלכה למשה מסיני, שמי שהיה טמא מת בטומאת התהום ושחטו עליו קרבן פסח, פטור מלעשות פסח שני. ואף כאן בשעה ששחטו על הזב או השומרת יום לא היה ידוע שיראו דם היום, והרי זו טומאת התהום. הגמרא תירצה, לפי רב, שלדעת רבי יוסי אם נטמא הזב [וכן שומרת יום] ביום השביעי, הטומאה חלה למפרע רק מדרבנן.

הגמרא מביאה לזה ראיה גם מרבי אושעיא: **וְאַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא סָבַר** שלרבי יוסי הטומאה חלה **לְמַפְרֵעַ** רק **מִדְּרַבָּנַן, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר** (**אֲבָל**), זב **הָרוֹאֶה זָב בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ, סוֹתֵר אֶת הַסְּפִירָה** שֶׁסָּפַר לְפָנָיו – לפני כן, ומונה שוב שבעה. **וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן** לרבי אושעיא מדוע סותר, **לֹא נִסְתּוֹר אֶלָּא יוֹמוֹ** – לא יסתור אלא את היום שראה בו, וימנה יום אחד נוסף בטהרה.

הגמרא דנה בטענת רבי יוחנן: **מַה נַּפְשָׁךְ, אִי סָתַר** – אם סותר, **כּוּלְּהוּ סָתַר** – יש לו לסתור הכל, **וְאִי לֹא סָתַר**, אם כן **לֹא נִסְתּוֹר וְלֹא יוֹמוֹ** – לא יסתור אף יום זה. **אֶלָּא אֵימָא** – אלא כך יש לפרש דברי רבי יוחנן, שהרואה זיבה ביום השביעי '**לֹא נִסְתּוֹר וְלֹא יוֹמוֹ**' – אינו סותר כלום ואפילו את יום זה, כיון שמקצת היום כבולו, ורק מכאן ולהבא הוא מטמא, ותחילת היום עלה לו להשלמת שבעת הנקיים ולא נסתרו.

אגרות קודש

[ה'תשל"א]

הובטחנו יגעת ומצאת, ולא יגעת ומצאת אל תאמין, ומה שלא הצליח (ככתבו) ע"ע – הוא מפני שלא **רצה** ביגיעה (אף **שבודאי** יכול הוא). ולכן העצה שעכ"פ מכאן ולהבא ילמוד באופן **דיגיעה** ואז יצליח.

בפרט סדר לימודיו – כעצת הר"מ שלו.

וְאָמַר לֵיהּ רבי אושעיא לרבי יוחנן, **רַבִּי יוֹסֵי קָאֵי כְּוָתֵיךְ** – סובר כמותך, **דְּאָמַר** רבי יוסי **שמכאן וּלְהַבָּא** הוא **מְטַמֵּא**, ולכן אמר לגבי זב ששחטו הפסח ביום השביעי שלו ואחר כך ראה זוב, שפטור מלעשות פסח שני. מבררת הגמרא: איך אמר רבי אושעיא שרבי יוסי סבר שמכאן ולהבא מטמא, **וְהָא רַבִּי יוֹסֵי לְמַפְרֵעַ הוּא דְּאָמַר** – והרי רבי יוסי אמר שמטמא משכב ומושב למפרע. אלא על כרחך שסבר רבי אושעיא **דְּמַאי** 'לְמַפְרֵעַ', מִדְּרַבָּנָן – שמה שאמר רבי יוסי שזב שרואה ביום השביעי שלו מטמא למפרע, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא מטמא רק מכאן ולהבא.

הגמרא דנה בשיטת רבי יוסי: **וְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּדֵי**, מכיון **שסָבַר מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, ולכן אם מקצת היום טהור, נחשב כיום טהור, אם כן קשה, **זָבָה גְּמוּרָה** שרואה שלשה ימים רצופים **דְּמָיְיתָא** [–שמביאה] **קָרְבָּן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן מצאנו שיהא נוהג דין זה, הרי **כֵּיוָן דְּחַזְיָא בְּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – כיון שראתה דם באמצע היום השני, הרי נטמאת רק מעתה ואילך, [כלומר, שראתה דם ביום ראשון וצריכה למחרת לשמור יום בטהרה כנגד היום, וראתה דם ביום שני שהוא יום השימור באמצע היום], אם כן **אִידָּךְ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא** – חציו הראשון של היום, שלא ראתה בו דם, **סָלִיק לָהּ לְשִׁימּוּר** – יהיה נחשב כיום שלם טהור, שעל ידו נטהרת מטומאת אתמול [שהרי דינה לשמור יום כנגד יום, דהיינו שעל ידי שמירת יום אחד טהור נטהרת], ונמצא שלעולם אינה רואה שלשה ימים רצופים, ואיך תתחייב בקרבן.

מתרצת הגמרא: **אִי בָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה אמור שמצינו זבה גמורה באופן **דְּקָא שָׁפְעָה** דם **תְּלָתָא יוֹמֵי כַּהֲדֵי הֲדֵדֵי** – שלשה ימים רצופים, ולא שמרה אפילו מקצת היום בטהרה.

תירוץ נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, מצינו זבה גמורה באופן **דְּחַזְיָא תְּלָתָא יוֹמֵי** – שראתה דם שלשה ימים על ידי ראיה **סָמוּךְ לְשַׁקִּיעַת הַחַמָּה** – שהתחילה לראות ביום הראשון קודם השקיעה והמשיכה לראות אל תוך הלילה, נמצא שראתה בשני ימים, קודם השקיעה ולאחריה, וכן ראתה גם בסיום יום שני ותחילת יום שלישי, ובאופן זה נמצא **דְּלָא הֲוַאי שָׁהוּת** – שלא היה שהות בתחילת יום שני או שלישי **דְּסָלִיק לֵיהּ לְמִנְיָינָא** – שיעלה לה מקצת היום לטהרה, שהרי מיד בתחילתם ראתה:

הדרן עלך הריני נזיר

משנה

המשנה דנה בזמן הראוי לתגלחת והבאת קרבנות בסיום הנזירות: **מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר'**, ולא פירש את מנין ימי נזירותו, נוהג נזירות שלושים יום, ומביא קרבנותיו **וּמְגַלֵּחַ ביום שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד. וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, יָצָא** בדיעבד, כי מאחר שנהג מקצת יום השלשים בנזירות יכול להביא קרבנות ולסיים הנזירות, שמקצת היום ככולו.

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם'**, צריך לנהוג נזירות שלשים יום שלמים, **וְאִם גִּילַּח לְיוֹם שְׁלֹשִׁים לֹא יָצָא**, ואין אומרים ביום שלשים 'מקצת היום ככולו'.

המשנה מבארת את הזמן הראוי לתגלחת והבאת קרבנות, בנודר שתי נזירויות: **מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת**, כגון שאמר 'הרי עלי שתי נזירויות', **מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה ביום שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד** ככל נזירות סתם, **וְאֶת הַשְּׁנִיָּה ביום שְׁשִׁים וְאֶחָד** לתחילת נזירותו הראשונה, כי מיד בסיום הראשונה, ביום ל"א, מתחלת השניה, ויום ל"א נידון כיום ראשון לנזירות שניה, ואחר שהשלימה ביום ששים, מגלח למחרתו. **וְאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה ביום שְׁלֹשִׁים** ויצא בדיעבד ידי נזרו, **מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יום שְׁשִׁים**, לפי שמקצת היום ככולו, ועולה לו תחילת יום שלשים לסיום הנזירות הראשונה, ומיד אחר התגלחת חלה השניה, וסוף יום השלושים נחשב כיום הראשון למנינה, ונמצא שיום ששים הוא יום שלושים ואחד, ומביא קרבנותיו ומגלח בו. **וְאִם גִּילַּח** משום נזירותו השניה **ביום שְׁשִׁים חָסֵר אֶחָד** – יום חמישים ותשע, שהוא יום שלשים לנזירות השניה, **יָצָא**, כיון שמקצת אותו יום ככולו.

וְזוּ עֵדוּת הֵעִיד רַבִּי פַּפַּיִים, עַל מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוּת, שֶׁאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יום שְׁלֹשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שְׁשִׁים, וְאִם גִּילַּח את השניה **לְיוֹם שְׁשִׁים חָסֵר אֶחָד, יָצָא, שֶׁיּוֹם שֶׁל שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן** – שיום שלשים עולה לו הן למנין הנזירות הראשונה והן לשניה.

המשנה מבארת דיני נזיר שנטמא ביום האחרון לנזירותו: **מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר'** ולא פירש מנין, **וְנִטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים** קודם הבאת הקרבנות, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – את כל מנין נזירותו מדאורייתא, ואחר שיטהר מטומאתו ויביא קרבן טומאה, יחזור וימנה נזירות שלשים יום. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – אינו צריך לחזור ולמנות את כל ימי נזירותו, אלא ממתין שבעה ימים כדי ליטהר, ומזים עליו ביום השלישי והשביעי, ובסיומם מביא את קרבנותיו בטהרה. האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם'** שצריך לנהוג נזירות שלשים יום שלמים כדלעיל, אם **נִטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, שהרי נטמא קודם השלמת נזירותו.

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם'**, שדינו לגלח ולהביא קרבנותיו ביום מאה ואחד, אם **נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה**, שעדיין לא השלים נזירותו, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, ואחר שיטהר מונה מחדש מאה ימי נזירות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים**, שהנטמא ביום השלמת נזירותו אינו חוזר למנות אלא שלשים יום. שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו יג) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ', ודורשים מפסוק זה שאם נטמא ביום מלאת [–ביום שנשלמה נזירותו], נותנים לו 'תורת נזיר', שצריך לחזור ולמנות תורת סתם נזירות שהיא שלשים יום, ואפילו אם היתה נזירותו מרובה, אינו סותר את כולה. ואם **נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה וְאֶחָד**, קודם הבאת קרבנותיו, אף שהשלים נזירותו, **סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם**, משום תקנת חכמים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה:**

גמרא

שנינו במשנה: **מִי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר וְנִטְמָא יום שְׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה**

אגרות קודש

ב"ה, בין כסה לעשור, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור

מו"ה שמואל נ"י אמסלם

ברצלוני

שלום וברכה!

בנועם נתקבל מכתבו עם ברכת השנה, וכל המברך מתברך ממקור הברכות הוא ה' יתברך ויתעלה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

המשך בעמוד קעה

רבי יוסי קאי כוותיך. **ורבי יוסי מכדי סבר מקצת היום ככולו** — דכל האי דקא משנינן לעיל דמכאן ולהבא מטמא — שינויי דחיקי נינהו, ומיהו שמעתין איתא כרב. **זבה** גמורה — דבעינן שלשה ימים רצופים, כדאמר מי: תלה הכתוב את הזבה בימים, היכי משכחת לה? **והא כיון דחזיא בפלגיה דיומא** — ביום שני מחצות ואילך — אידך פלגא דמבקר עד חצות עולה לה לשימור כאילו נשמר יום אחד בטהרה, והוה לה הפסק. ענין אחר. **ורבי יוסי מכדי** — שומרת יום כנגד יום, כיון דקאמר דטעמא הוי משום דמקצת היום ככולו. וכך שמענו כאן מפ"י המור"ה. אבל ב"כיצד צולין" במסכת פסחים שמעינן דמכאן ולהבא קמיבעיא לן, דלרבי יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה. ולא מפ"י המור"ה. **איבעית אימא בשופעת** — כל היום [תלתא יומי] בהדי הדדי. **ואיבעית אימא** — שלשה יומי בין השמשות סמוך לשקיעת החמה. דכי ראתה בשבת אחר שקיעת החמה — הוי טמאה כל יום ראשון, וכי חזרה וראתה ביום ראשון שנית סמוך לשקיעת החמה — הויא טמאה כל יום שני, וכן שלישי, דלא הויא שהות דטהרה ביני ובינו כלל. ולא הוי סליק למנייא דשומרת יום כנגד יום, דהא לא הואי שהות.

הדרן עלך הריני נזיר

משנה מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים **ואחד** — לרב מתנא כדאית ליה — דאנזירות סתם קאי, ואין נזירות פחות משלשים יום. ולבר פדא כדאית ליה — דמוקי לה כגון דנעשה באומר "שלימים". וכולה מתניתין הכי מפורש בפרק קמא, לרב מתנא כדאית ליה ולבר פדא כדאית ליה. **גמרא** רבי אליעזר אומר אינו **סותר אלא שבעה** — כדי שיביא קרבנו בטהרה, וכדפרשינן בפרק קמא לבר פדא כדאית ליה, דקסבר

זבה גמורה היכי משכחת לה — דמכאן ולהבא מטמינן לה; וכל יומא טומאה באפי נפשה היא. וכיון דחזיא היא בפלגא דיומא — אידך פלגא דיומא הוא קא סליק לה לשימור, ואף על פי שלא טבלה בינתים. מכי ראתה ביום אחד עשר וביום שלשה עשר וביום חמשה עשר דלא הויא זבה, ואף על גב שלא טבלה בינתים, דבעינן שתראה שלשה ימים רצופים.

הלשון קצת קשה: אמאי קאמר אידך פלגא דיומא? דבקיצור הוה מצי למימר: אידך יומא סליק ליה שימור! ובדוחק יש לפרש: ראתה אחד עשר, דכיון דחזיא ביום שני בפלגא דיומא — אידך פלגא דיומא שהיה לפני שראתה סליק ליה שימור. וקשה: ואמאי לא משכחת לה דרואה שלשה לילות, דהשתא היא טמאה בתחילת היום! ופירוש בקונטרס ב"כיצד צולין" (פסחים פא,א) לפי הדברים למאן דאמר מקצת היום ככולו, ותחילת הלילה תהא נמי ככולה לספירה, ובתחילת הלילה סליק לה שימור, ואין צריך עלות השחר. ולי נראה דמשנה שלימה היא בפרק "תינוקת" (נדה עב,א): ושוין ברואה יום אחד עשר וטבלה לערב [ושמשה] שמטמאין משכב ומושב למפרע. ומוכח התם דתחילת הלילה לא הוי שימור. ונראה לרבינו תם: דכי היכי דלרבי יוסי תחילת יום הוי שימור — הכי נמי ראתה בלילה, סוף היום דלמחר שאינה רואה, עולה לשימור, דכך לי סוף היום כתחילת היום. ובהכי ניחא לישנא: כיון דחזאי בפלגא דיומא אידך פלגא — דאותו יום עצמו בסופו — הוה ליה שימור. וצריך לומר דודאי בזבה גדולה לא אמר רבי יוסי דיום שלישי יהיה ממנין של שבעה של טהרה, דהא בפרק "תינוקת" (שם סט,א) קאמר דבותאי יום שפוסקת בו מונה אותו למנין שבעה. והטעם — דמצינו דבסוף הספירה מקצת היום ככולו, דזב וזבה טובלין ביום — הילכך בזבה קטנה דתחילת הספירה מקצת היום ככולו. אבל בתחילת ספירת זבה גדולה, שזקוקה לספור שבעה — אז לא אמרינן בתחילת ספירתה שבעה נקיים מקצת היום ככולו.

והא דעביד קל וחומר (ראש השנה י,א): ומה נדה שאין תחילת יום כסופו, דטבלה בלילה, מהני סוף יום כתחילתו, דלא בעיא כי אם שבעה ימים, ויום שפוסקת בו. [שנה], שתחילתו עולה בסופו — אינו דין שסופו עולה בתחילתו. לימא: זבה גדולה תוביח, דתחילת יום כסופו, דטובלת ביום, וסופו לאו כתחילתו! אלא, ודאי

1 וַאֲמַר לֵיהּ: רַבִּי יוֹסֵי קָאֵי כְּוָתֵיךָ, דְּאָמַר: מִכָּאן וּלְהַבָּא
2 מִטַּמֵּא. - וְהָא רַבִּי יוֹסֵי לְמַפְּרֵעַ הוּא דְּאָמַר! - מַאי
3 לְמַפְּרֵעַ - מִדְּרַבָּנַן. - וְרַבִּי יוֹסֵי, מִכְּדֵי סָבַר מִקְצָת
4 הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, זָבָה גְּמוּרָה דְּמַיְיתָא קָרְבָּן הֵיכִי מַשְׁכְּחַתְּ
5 לָהּ? כֵּיוָן דְּחַזְיָא בְּפַלְגֵיהּ דְּיוֹמָא - אִידָּךְ פַּלְגֵיהּ דְּיוֹמָא
6 סְלִיק לָהּ לְשִׁימּוּר! - אֵיבָּעֵית אֵימָא: דְּקָא שָׁפְעָה
7 תְּלָתָא תְּלָתָא יוֹמֵי בְּהֵדֵי הֲדָדֵי, וְאֵיבָּעֵית אֵימָא: דְּחַזְיָא
8 תְּלָתָא יוֹמֵי סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, דְּלָא הֲוַאי שְׁהוּת
9 דְּסָלִיק לֵיהּ לְמִנְיָינָא.

הדרן עלך הריני נזיר

10 **מִי** שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד,
11 וְאִם גִּילֵּחַ לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא. "הֲרֵינִי נָזִיר
12 שְׁלֹשִׁים יוֹם", אִם גִּילֵּחַ לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - לֹא יָצָא.
13 מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם
14 שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד, וְאִם
15 גִּילֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשֵּׁנִיָּה
16 יוֹם שִׁשִּׁים, וְאִם גִּילֵּחַ יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא.
17 וְזוֹ עֵדוּת הֵעִיד רַבִּי פְּפַיִּים עַל מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת,
18 שֶׁאִם גִּילֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת
19 הַשֵּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים, וְאִם גִּילֵּחַ לְיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר
20 אֶחָד - יָצָא, שֶׁיּוֹם שֶׁל שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן.
21 מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר
22 אֶת הַכֹּל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. "הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם", נִטְמָא
23 יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם", נִטְמָא יוֹם מֵאָה - סוֹתֵר אֶת
24 הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים. נִטְמָא יוֹם מֵאָה וְאֶחָד - סוֹתֵר
25 שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה. **גמרא** "מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר"
26 וְנִטְמָא יוֹם - שְׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה".

קסבר

רבא לא עביד הקל וחומר אליבא דרבי יוסי. ומיהו, לפירוש רש"י ניחא, דלא מצי למימר זבה תוביח. **ומשני** דחזיא שלשה יומין סמוך לשקיעת החמה דלא הוי שהות דסליק לה למנייא — לפי [שהם] מסובבין בטומאה בתחילת היום ובסופו, וליכא בהם שימור כלל. וכן יום שלישי טמא בתחילתו, והרי שלשה ימים רצופין טמאין, דמקצת יום שלישי ככולו, ואין בהן שימור בינתים.

הדרן עלך הריני נזיר

מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד — בפרק קמא (ה,ב) מייתינן ליה, ופירשו רב מתנא ובר פדא כדאית להו. **שיום** שלשים עולה לו מן המנין — לרב מתנא עולין למנין ימי נזירות דראשון, דמדאורייתא שלשים, וכן למנין שני עולה לו מדאורייתא, דבעינן שלשים דאורייתא. ולבר פדא אין צריך למנות נזירות ראשון, שכבר נשלם מיום עשרים ותשעה, ותגלחת ראשונה נעשית ביום שלשים כדין תורה. ודקאמר במתניתין דיום שלשים עולה לו מן המנין - היינו לענין נזירות שני, כדי שגם תגלחת שניה תהיה ביום שלשים, שהרי גילח ביום [ששים] חסר אחד. **הריני** נזיר נטמא יום שלשים סותר הכל — לרב מתנא סותר מן התורה, ומביא קרבן טומאה, וחזור ומונה שלשים יום נזירות טהרה. ולבר פדא סותר הכל מדרבנן, דיום עשרים ותשעה נשלם הנזירות. וסותר מדרבנן, גזירה להיכא דאמר "הריני נזיר שלשים יום", ואינו מביא קרבנות נזיר טמא. **רבי** אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה — לבר פדא לא גזרינן. ולרב מתנא אליבא דרבי אליעזר סבירא ליה מקצת היום ככולו, ואפילו נטמא קודם הבאת קרבנותיו. ורבנן אית להו דלא אמרינן מקצת היום ככולו אלא היכא דהביא קרבנותיו בטהרה ביום שלשים, דיצא, כאילו הביאם ביום שלשים ואחד. **הריני** נזיר שלשים יום נטמא יום שלשים סותר את הכל — ולא פליג רבי אליעזר לרב מתנא דאמר דסתם נזירות שלשים יום, והכא מיתורא דלישנא, דקאמר "שלשים" — הוי כאילו אמר "שלימים". דהילכך, אפילו לרבי אליעזר דאמר דמקצת היום ככולו — סותר הכל (ולבר פדא דלית ליה מקצת היום ככולו). דהכא אמר "שלשים" — הוי ממנין הנזירות, כיון שפירש שלשים יום. ואם תאמר: מכל מקום אמאי סותר הכל לרבי אליעזר? הא לרבי אליעזר דריש לקמן בברייתא ד"הריני נזיר מאה יום" ונטמא יום מאה, יכול יסתור הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" — מכלל דאיכא אחרונים, וזה אין לו אחרונים. והכי נמי כי נטמא ביום שלשים — אין לו אחרונים, והוה ליה למימר דלא סתר הכל! ונראה לי: דכיון דאמר "שלשים" — אם כן יום שלשים הוי יום מלאת, ודרשינן "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת" — נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר. ולקמן נמי בברייתא גבי נטמא בסוף מאה לא קממעיט להו מ"והימים יפלו" אלא דאינו סותר כל מאה, אבל שלשים יום ודאי סותר, כדקתני בסמוך במתניתין: נטמא יום מאה, דלרבי אליעזר סותר שלשים. אבל ברישא, כי אמר "הריני נזיר" סתמא, דקאמר רבי אליעזר אינו סותר אלא שבעה כי נטמא ביום שלשים — לבר פדא ניחא, משום דמיום עשרים ותשעה פסק מנין נזירותו, ויום שלשים אינו יום מלאת, כיון דלא אמר שלשים בפירוש. וגם לתנא קמא דסותר — אינו אלא מדרבנן לבר פדא, ולא מייתי קרבן טומאה. ולרב מתנא נמי דקאמר מקצת היום ככולו, הילכך יום שלשים אינו יום מלאת, דהוי כאילו כלה כל אותו יום [כיון] דעשה מקצת בנזירות. אבל בסיפא מחשב כאילו אמר "שלימים", לרב מתנא לא אמרינן מקצת היום ככולו — הילכך הוי שפיר יום שלשים מלאת, דלכך סותר לרבי אליעזר מדרשא ד"זאת תהיה תורת הנזיר",

ולתנא

ולתנא קמא דאמר הכל סותר בנזיר סתמא, לרב מתנא הוי מן התורה, דהוי ממנין הנזירות, ומקצת היום ככולו דאמרי רבנן — היכא [דלא] נטמא: הגה"ה: ובסיפא ד"הריני נזיר מאה יום" ונטמא יום מאה סותר [שלשים] לרבי אליעזר, מדרשא ד"זאת תהיה" וגו'. וצריך להבין לרב מתנא מאי שנא מרישא כי נדר סתם ונטמא יום לשלשים, דחשבינן ליה לרבי אליעזר אליבא דרב מתנא בנטמא אחר מלאת, ומשום מקצת היום ככולו — הכי נמי כי נדר מאה יום נחשביה ליום מאה כאחר מלאת, דנימא מקצת היום ככולו, (הריני נזיר מאה דליכא יתור)! ותירצו התוספות לעיל (ו,ב) דמיירי דאמר "הריני נזיר מאה יום שלימים". ובזה ניחא, דהשתא ליכא למימר מקצת היום ככולו בסיפא. והסוגיא מתיישבת בפרק קמא (שם) דמייתי דף דנזיר שלשים ונטמא יום שלשים כו' סותר הכל, בשלמא לרב מתנא אלא כו', אמר ליה בר פדא אימא סיפא: רבי אליעזר אומר אינו סותר כי אם שבעה. והשתא היכי מוכח? לעולם אימא לך משך נזירות שלשים, והא דאינו סותר כי אם שבעה לרבי אליעזר — [משום] דאין כאן ימים אחרונים! ולרב מתנא נמי, מאי דוחקיה דסבר דמקצת היום ככולו? לימא טעמא דרבי אליעזר משום דליכא ימים אחרונים! ולמאי דפרישית ניחא, דאם היה יום שלשים ממנין הנזירות לבר פדא, ולרב מתנא נמי אי לאו דאמרינן מקצת היום ככולו — היה סותר הכל מדרשא ד"זאת תורת הנזיר". ע"ד בא"ן הגה"ה. זאת הגה"ה ממורי רבינו יצחק בהרב יצחק זצ"ל: נראה דלכולי עלמא בין לרב מתנא ולבר פדא קרא ד"זאת תורת הנזיר" וקרא ד"ימים הראשוני" איירי במאה שלימים. נראה דלפי הגה"ה זאת רוצה לומר דלא בנזירות מועטת דרשא ד"זאת", כדפרישית בפרק קמא (גם זה שם) בשם מורנו הרב רבי פרץ נשמתו עדן. וכן דרשא דקרא דמן הימים הראשונים — מכלל דאיכא אחרונים — [לא] דרשינן בנזירות מועטת, אלא בנזירות ארוך דלמאה יום. ובהכי נמי מתיישב הסוגיא.

[שייך לעמוד א] **הריני** נזיר מאה יום ונטמא יום מאה סותר הכל — שהוא אחרון של נזירותו. ולרבנן לא אמרינן מקצת היום ככולו היכא דנטמא ולא הביא קרבנותיו. **ולרבי** אליעזר אינו [סותר] אלא שלשים — מן הדין היה לו לסתור הכל לבר פדא, דלא אמרינן מקצת היום ככולו. ולרב מתנא נמי פרשינן בפרק קמא דאמר "שלימים", והיה לו לסתור את הכל. אלא מדרשא ד"זאת תורת הנזיר" — גזירת הכתוב הוא דאינו סותר אלא שלשים יום. [שייך לעמוד א] **נטמא** ביום מאה ואחד סותר שלשים — מדרבנן בעלמא הוא, ולכך אינו סותר אלא שלשים. דהואיל ויום מאה ואחד יום תגלחת ויום הבאת קרבנותיו — גזרינן אטו היכא דנטמא ביום שלשים היכא דאמר "הריני נזיר" סתמא, והוי (כמו) יום שלשים תגלחת מן התורה לרב מתנא, משום דאמר מקצת היום ככולו. ולבר פדא שמיום עשרים ותשעה נשלם הנזירות, וביום שלשים מגלח מן התורה, ואם נטמא ביום שלשים סותר לרב מתנא מן התורה, וגזרינן יום מאה ואחד אטו יום שלשים. ולבר פדא ביום שלשים סותר מדרבנן, אטו היכא דאמר "הריני נזיר שלשים". וכן נטמא ביום אחד ומאה שהוא יום תגלחת גזרו אטו יום שלשים, דאי לא הא לא קיימא הא, שגם יום שלשים הוא יום תגלחת. והוא הדין לעיל הוה מצי למיתני הכי גבי "הריני נזיר" נטמא יום שלשים ואחד דסותר הכל מדרבנן. [אבל] ודאי נטמא יום מאה ושנים — אינו סותר שלשים, רק [שבעה], שיטהר ויביא קרבנותיו. **ורבי אליעזר** אומר אינו סותר אלא שבעה — דלא גזר יום מאה ואחד אטו יום שלשים, דביום שלשים גופיה לא סתר לרבי אליעזר. ואף על גב דלבר פדא דאמר "הריני נזיר" סתמא ונטמא יום אחד, דנזירותו פסק כבר מיום עשרים ותשעה, ויום שלשים הוי תגלחת מן התורה. אבל יום שלשים ואחד — הוי יום דבתר תגלחת, והוי [כמו] מאה ושנים. **מי** שנדר והוא בבית הקברות — והוא הדין אם היה טמא ונדר, ובגמרא מדמה להו. **ואפילו** היה שם שלשים אין עולין לו מן המנין — לענין דמונה והולך, דאינו מביא קרבן טומאה, דרחמנא מיעטיה מקרבן [כדמפרש] בגמרא. אבל הא פשיטא דהימים אינן עולין, דאפילו מנה בטהרה ונטמא — סותר את הראשונים. וכל שכן שאין עולין לו כי טמא מעיקרא. **יצא** ונכנס עולה לו מן המנין — מפרש בגמרא: יצא ונכנס והזה ושנה, ונכנס בו ביום שטבל בשביעי — עולין מן המנין, לענין זה כשנטמא — סותר אותו מנין ומתחייב (אותו) קרבן טומאה, דבאותו יום עצמו מתחיל נזירות טהרה. ובגמרא פליגי רבי יוחנן וריש לקיש כשנטהר, אם צריך לחזור ולקבל נזירות, או סגי ליה במה שקיבל בימי טומאתו. **רבי** אליעזר אומר לא בו ביום — כלומר: אם נכנס בו ביום שנטהר — אין מביא קרבן טומאה עד יום שני שהתחיל הטהרה שנאמר והימים הראשונים יפלו דבעינן בסותר שיסתור שני ימים דאז מביא קרבן טומאה והוא הדין דמצי למיתני פלוגתייהו בנזיר טהור שנטמא ביום ראשון של קבלת נזירותוביום נטמא בתחילה דלרבנן מביא קרבן טומאה ולרבי אליעזר אינו מביא קרבן טומאה אלא מונה שבעה ימי טומאה ומזה ושונה וטובל ומונה עשרים ותשעה יום ליום הראשון שמנה, ומגלח ביום שלשים, שהוא שלשים ואחד לנזירותו. [שני הדיבורים להלן שייכים לעיל, לפני דיבור המתחיל "מי שנדר"] **גמרא** קסבר רבי אליעזר כל אחר מלאת שבעה סותר — ולכך אומר ד"הריני נזיר" סתם ונטמא יום שלשים [דאינו] סותר, דלאחר מלאת הוא, הוא לרב מתנא משום דאמר מקצת היום ככולו, ולבר פדא מיום עשרים ותשעה נשלם נזירותו. **לא** פליג רבי אליעזר דאמר שלימים — לרב מתנא חשיב ליה כאילו אמר "שלימים", ולא אמר מקצת היום ככולו — הילכך סותר הכל. ולבר פדא נמי, כי אמר "שלשים" בפירוש — חשיב כאילו אמר "שלימים", דלא אמר מקצת היום ככולו. הילכך לא פליג רבי אליעזר כלל. **רבי** יוחנן אמר נזירות חלה עליו — לכל מילי, ולוקה בעודו שם אטומאה אם התרו בו לצאת ממנו (יצא), ואתגלחת ואשתייה יין, וכשיטהר אין צריך לחזור ולקבל עליו נזירות. **מיתלא** תליא וקאי —ומכל מקום נראה לי דאסור. **וכי** משכחת טהרה חייל — פירוש: דין נזירות טהרה לענין הבאת קרבן. מיתלא תליא וקאי — עד שיצא משם ויטהר, וכי יטהר — חייל ממילא עליה לענין הבאת קרבן. ובקיצור הוה מצי למימר דחייל עליה נזירות מהשתא, ולקי על תגלחת ויין וטומאה. **וריש** לקיש אמר אין נזירות חייל עליה — בעודו טמא, עד שיטהר, ואז יצטרך לחזור ולקבל עליו הנזירות. ובקונטרס פירש דבקבלה מועטת סגיולמר יחול עליו הנזירות — אומר "הריני כמו שנדרתי". ובפרק קמא דנדרים (ד,א) אמרינן לריש לקיש דעובר ב"בל תאחר" אם אינו מקבל נזירות עליו מיד כשיטהר. **קרבן** טומאה הוא דלא מייתי — דמעטיה קרא לקמן. הא מיהל חייל עליה נזירות לענין דלקי אטומאה אתגלחת ואיין. **אמר** ליה אינו בתורת טומאה — דלא חייל נזירות כלל.

קָסְבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כָּל אַחַר מְלֹאת - שִׁבְעָה סוֹתֵר. "הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וְנִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. לָא פָּלֵיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר "שְׁלִימִין". "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם" וְנִטְמָא יוֹם מֵאָה - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים. וְכוּלָּהּ כִּדְהָווּינַן בָּהּ אַלִּיבָּא דְּבַר פַּדָּא וְרַב מַתְּנָא. **מִשְׁנָה** מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. יָצָא וְנִכְנַס - עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - עַד שֶׁיִּהְוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים. **מִשְׁנָה** אִיתְּמַר, מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נְזִירוּת חָלָה עָלָיו, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵין נְזִירוּת חָלָה עָלָיו. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נְזִירוּת חָלָה עָלָיו, סָבַר: מִיתְּלָא תַּלְיָא וְקַיְּימָא, כֵּיוָן דְּמַשְׁכְּחָא טָהֳרָה - חָיְילָא. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵין נְזִירוּת חָלָה עָלָיו, אִי הָדַר וְאָמַר - חָיְילָא עֲלֵיהּ, וְאִי לָא - לָא. אִיתֵיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, הָא מַיְיתֵי לָא חָיְילָא עֲלֵיהּ! - אָמַר לֵיהּ: אֵינוֹ בְּתוֹרַת טוּמְאָה וְאֵינוֹ בְּתוֹרַת קָרְבָּן. אִיתֵיבֵיהּ: מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר - אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִיטַמֵּא לַמֵּתִים. וְאִם גִּילֵּחַ וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלֵמָא חָיְילָא - הַיְינוּ טַעְמָא דְּסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָא חָיְילָא - אַמַּאי סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים?

דקסבר רבי אליעזר אחר מלאת הוא, שאין נזירות אלא עשרים ותשעה, ולכך אינו צריך לסתור אלא שבעה. וכדאמרינן נמי קים להו לרבנן דאין תגלחת כדי לבוף ראשו לעיקרו בפחות משבעה יום. ולרב מתנא כדאית ליה, דטעמא דרבי אליעזר משום דמקצת היום ככולו. **נטמא יום שלשים סותר את הכל ולא פליג רבי אליעזר דהא קאמר שלימין** — ואפילו לבר פדא, דאכתי "תוך מלאת" קרינא ביה. **נטמא ביום מאה סותר את הכל** — דתוך "מלאת" קרינא ביה. **רבי אליעזר אומר לא סותר אלא שלשים** — כדאמר ריש לקיש בפרק קמא (ו,ב) דטעמא דרבי אליעזר משום דקאמר קרא "זאת תורת הנזיר ביום מלאת" — התורה אמרה: נטמא ביום מלאת — תן לו תורת נזיר, ואפילו בנזירות מרובה. **וכולה** — טעמא דמתניתין עד השתא, כדהוינן בה אליבא דבר פדא ורב מתנא בפרק קמא (דף ה ודף ו). **משנה** מי שנזר והוא בבית הקברות אפילו הוא עומד שם שלשים יום אינו עולין לו מן המנין — כלומר, אין עולין לכך שתהא חלה עליו אותו נזירות שקיבל כשנטמא, ואין מביא קרבן טומאה. **יצא ונכנס** — כגון שהזה ושנה וטבל, כדמפרש בגמרא, ואחר כך נכנס — עולים לו למנין נזירות. דכיון [שהזה] ושנה וטבל ביום שביעי שלו — מביא קרבן על הטומאה. **רבי אליעזר אומר לא בו ביום** — כשהזה ושנה וטבל, אם נכנס — אינו מביא קרבן טומאה עד שיעבור עליו שני ימים בטהרה, שנאמר: "והימים הראשונים יפלו" אימתי לכשאני קורא מקרא זה — שיהיו לו ימים הראשונים דטהרה, ואין "ימים" פחותים משנים. **גמרא איתמר מי שנזר והוא בבית הקברות רבי יוחנן אומר נזירות** חל עליו — דקסבר דהאי מאן דמקבל נזירות בבית הקברות מיתלא תליא וקיימא, וכיון דמשכחת טהרה, דהיינו לאחר שיצא והזה ושנה וטבל — חיילא עליה, אף על גב דלא הדר אמר "אני אקבל עלי מה שאמרתי כשהייתי עומד בבית הקברות". **וריש לקיש אמר** — אי הדר אמר "אהא כמו שקבלתי בבית הקברות" — חייל עליה, ואף על גב דלא מפרש "אהא נזיר". ואי לא — לא, שאם נטמא למתים ושותה יין — אין בכך כלום. **אמר ליה** — מסקנא דמתניתין בהכי הוי, דמי שנזר בבית הקברות — אינו בתורת טומאה, ואינו בתורת קרבן טהרה ליסתור ולהביא קרבן טהרה, לפי שאין נזירות חל עליו כלל. **מי שהיה טמא ונזר** — דהיינו נמי מי שעומד בבית הקברות.

הגמרא מבארת מדוע אינו סותר הכל, כמו מי שנטמא בתוך ימי נזרו: **קָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל שנטמא אַחַר מְלֹאת** – אחר שנשלמו ימי נזרו [ואף אם לא עבר עדיין היום האחרון כולו], **שֶׁבָּעָה סוֹתֵר** – ממתין שבעה ימים עד שיטהר ויביא הקרבנות בטהרה.

שנינו במשנה: האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם' **וְנִטְמָא** ביום שלשים, הכל מודים **שסוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, וצריך לחזור ולנהוג בנזירות משך שלשים יום. מבארת הגמרא הטעם **שלא פָּלִיג** [–חולק] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** בזה כמו לעיל, משום **דְּאָמַר שְׁלֵימִין** – מאחר שהוסיף לומר 'שלשים יום', הרי זה כאילו אמר 'הריני נזיר שלשים יום שלימים', ולכן יום שלשים נחשב תוך ימי נזרו וסותר הכל.

שנינו במשנה: האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם' **וְנִטְמָא יוֹם מֵאָה** קודם גילוח, **סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – את כל הנזירות, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכוּלָּהּ** – כל ביאור משנתינו הוא **כִּדְהַוֵּינָן בָּהּ אַלִּיבָּא דְּרַב פַּדָּא וְרַב מַתְּנָא** – כמו שפירשנוה בפרק ראשון (דף ה ודף ו) **לפי בר פדא ורב מתנא:**

משנה

משנתינו עוסקת בדין מי שקיבל על עצמו נזירות כשהוא טמא, שדינו שונה ממי שנטמא בתוך ימי נזירותו: **מִי שֶׁנָּזַר** – קיבל נזירות, **וּבאותה שעה הוּא** נמצא **בְּבֵית הַקְּבָרוֹת** וטמא טומאת מת, **אֲפִילּוּ חָיָה שָׁם** – אפילו נשאר בבית הקברות **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, אֵין ימי טומאתו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן** – שאינם נחשבים כימי נזירות, **וְלכן אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה** – לאחר שיטהר אינו צריך להביא קרבן נזיר טמא, כי חיוב קרבן טומאה נאמר רק בנזיר שהיה טהור ונטמא, אבל לא במי שנזר בעודו טמא ולא היו לו כלל ימי נזירות טהורים.

ואם **יָצָא** מבית הקברות ונטהר, [ונמצא שהתחיל למנות נזירות טהרה], **וְשוב נִכְנַס** לבית הקברות ונטמא, **עוֹלִין לוֹ** [הימים שבין טבילתו לכניסתו שוב לבית הקברות] **מִן הַמִּנְיָן** – כלומר שהם ימי נזירות גמורים, **וְלכן מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**, כדין נזיר שנטמא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דין זה **לא** נאמר כשנטמא שוב **בּוֹ בַּיּוֹם** שנטהר, אלא רק אם נטמא מהיום השני לטהרתו והלאה [אבל אם נכנס באותו יום שנטהר, אינו מביא קרבנות טומאה כשנטהר]. ולמד זאת מהפסוק **שֶׁנֶּאֱמַר** בנזיר שנטמא (במדבר ו יב) **'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ'**, שמלבד קרבן טומאה גם צריך לסתור את הימים הקודמים שמנה [ועליו למנותם שוב], ודורשים שדין נזיר טמא לא נאמר אלא **עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים**, כלומר, שיהיו לו לכל הפחות יומיים לסתור, אבל אם נטמא באותו יום שטבל, אין הוא סותר אותו, ואף אינו מביא קרבן טומאה:

גמרא

הגמרא דנה במי שמקבל נזירות כשהוא בבית הקברות, האם חלה הנזירות: **אִיתְּמַר, מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת** באותה שעה, והרי הוא טמא, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נְזִירוּת חָלָה עָלָיו** מיד, ונאסר ביין ובתגלחת, ואם שתה או התגלח, וכן אם התרו בו שיצא מבית הקברות [כי לנזיר אסור ליטמא] ולא יצא, או שהתרו בו שלא ינזור [כי מיד שינזור יהיה נזיר טמא] ואף על פי כן נזר, לוקה. וכמו כן כשנטהר אין הוא צריך לחזור ולקבל על עצמו נזירות, שכבר חלה עליו נזירות. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵין הַנְּזִירוּת חָלָה עָלָיו** אלא כשיצא ויטהר.

הגמרא מבארת את מחלוקתם: **רַבִּי יוֹחָנָן שאָמַר** שה**נְּזִירוּת חָלָה עָלָיו** מיד, **סָבַר** שאף שבעודו טמא אין נזירות טהרה יכולה לחול, מכל מקום **מִיתְּלָא תַּלְיָא וְקַיְּימָא** – היא תלויה ועומדת, **וְכֵיוָן דְּמַשְׁכְּחָא טָהֳרָה** – ומיד כשתמצא הנזירות מקום טהרה לחול, דהיינו לאחר שיטהר, **חָיְילָא** – חלה מאליה, בלי קבלת נזירות נוספת. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שאֵין הַנְּזִירוּת חָלָה עָלָיו** כלל, כיון שנזר בעודו טמא, ולכן, דווקא **אִי הָדַר וְאָמַר** – אם חזר וקיבל על עצמו נזירות לאחר שנטהר, **חָיְילָא עֲלֵיהּ** – חלה עליו, **וְאִי לָא** קיבל עליו שוב, **לָא** חלה.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש: **אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ** ממשנתינו, **מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**. מדברי המשנה שנקטה רק שאינו מביא קרבן טומאה, משמע שרק **קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מָיְיתֵי**, כלומר, רק לגבי זה לא חלה עליו נזירות, **הָא** עצם הנזירות **מֵיחַל חָיְילָא עֲלֵיהּ**, שאילו לא חלה, מה שייך לומר שאינו מביא קרבן טומאה, והלא אינו נזיר כלל.

ריש לקיש דוחה את הקושיא: **אָמַר לֵיהּ** ריש לקיש לרבי יוחנן, דברי המשנה 'אינו מביא קרבן טומאה' כוונתם שאֵינוֹ **בְּתוֹרַת טוּמְאָה וְאֵינוֹ בְּתוֹרַת קָרְבָּן**, כלומר, שאינו שייך כלל בדינים אלו, מאחר שלא חלה עליו נזירות [ואף אם יטהר ויטמא שוב, לא ילקה, אם לא קיבל על עצמו שוב נזירות בטהרה].

רבי יוחנן מוסיף להקשות: **אֵיתִיבֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ב ה"ט), **מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר** בעודו טמא, חלה עליו נזירות מיד, **וְאָסוּר לו לְגַלֵּחַ** שערו **וְלִשְׁתּוֹת** יַיִן **וְלִיטַּמֵּא לְמֵתִים** אפילו טרם נטהר. **וְאִם** עבר **וּגִילַּח**, או עבר **וְשָׁתָה** יַיִן, או עבר **וְנִטְמָא לְמֵתִים, הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים**. וקשה, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שבעודו טמא **חָיְילָא** עליו נזירות, **הַיְינוּ טַעְמָא** – זהו הטעם **דְּסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** אם עבר על איסורי נזירות, והדברים מובנים היטב, משום שכבר חלה עליו נזירות. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** – אם אתה אומר שבעודו טמא **לָא חָיְילָא** נזירות, קשה **אַמַּאי סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים**, והלא עדיין אינו נזיר כלל.

המשך מעמוד קעב

נהניתי לקרוא במכתבו על דבר עניני הפצת היהדות והמעינות בקהלתו, ויהי רצון שיקויים בו ובכל אנשי הקהילה מאמר חכמינו זכרונם לברכה "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" וכו', כלומר, ההצלחה וההשיגים עד עתה ימריצו ויגדילו החפץ והרצון להעלות בקודש וללכת מחיל אל חיל בחילא דאורייתא.

ובפרט שבמדינת ספרד יש ענין מיוחד להחיות ולהפיץ עניני התורה והיהדות, שהרי בה מסרו יהודים נפשם עליהם, ועל אחת כמה וכמה שעכשיו יכולים לשמור ולקיים מתוך הרחבה, שבודאי צריך לעשות זה בשמחה ובטוב לבב.

תודה מיוחדת על כתבו על דבר ביקור הרבנים השלוחים הנכבדים, ומשנה תודה על שלקח על עצמו להפיץ החוברות ועניני דפוס שהו"ל, ובודאי יעשה כל התלוי בו שהחוברות יפעלו פעולתם במעשה בפועל, כי המעשה עיקר.

והרי זה מתאים בפרט לכתבו שיום הולדתו ביום הקדוש, להכנס לשנה החדשה בהחלטות נמרצות להפיץ תורת ה' תורת חיים ומצוותיו עליהם נאמר וחי בהם בכל מקום שידו מגעת על אחת כמה וכמה בסביבתו הקרובה.

המשך בעמוד הבא

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – הברייתא מדברת **בְּיוֹצֵא וְנִכְנָס** – שיצא מהטומאה ונכנס אליה שוב, כלומר, שנטהר, וקיבל על עצמו נזירות שוב, ונטמא שנית, ולכן לוקה אם עבר על הנזירות.

רבי יוחנן מקשה עוד: **אִיתִיבֵיהּ** לריש לקיש, שנינו בברייתא, **אֵין** חילוק **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** כשהוא טמא, **לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר**, יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** שהוא יום טבילתו, **עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן** ימי הנזירות, כלומר שנחשב ליום הראשון במנין נזירותו, **וְאִילּוּ נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֵין יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן** ימי הנזירות, כיון שביום השמיני צריך להביא קרבנות נזיר טמא, ועד שאינו מביאם אינו יכול למנות לנזירות טהרה. מבאר רבי יוחנן קושייתו, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שטמא שנזר **לֹא חָיְילָא** עליו הנזירות כלל עד שיטהר ויקבל שוב, **אַמַּאי עוֹלֶה לוֹ** היום השביעי **מִן הַמִּנְיָן**, הרי עדיין לא קיבל נזירות.

הגמרא מביאה אופן אחר בביאור מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: **אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, מִיחַל** – לענין חלות הנזירות שנזר בעודו טמא, **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּחָיְילָא** – הכל מודים שחלה הנזירות מיד, ולוקה על שתיית יין ותגלחת, וכן לכשיטהר אינו צריך לשוב ולקבל נזירות, **אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי** – לגבי מה נחלקו, רק **לְמִלְקֵי** – לגבי ללקות על טומאה [כלומר, האם אדם זה שנזר בעודו טמא לוקה על טומאה]. **רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר, כֵּיוָן דְּחָיְילָא** – כיון שחלה הנזירות, **לָקֵי** גם על טומאה. **וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר, לֹא לָקֵי** על טומאה, **וְאַף** על גב **דְּחָיְילָא** הנזירות לגבי מלקות על יין ותגלחת, לא חלה לגבי מלקות על טומאה. ולפי זה לא קשה הקושיא האחרונה שהקשינו לריש לקיש, משום שכיון שחלה עליו הנזירות אף אם לא קיבל על עצמו שוב, לכן היום השביעי עולה לו מן המנין, שמיד לאחר שנטהר מתחיל למנות את נזירותו.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש [לפי המסקנא]: **אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ**, שנינו במשנתנו, **מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין** ימים אלו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה** כשנטהר. מדייק רבי יוחנן: **קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי** – רק לגבי הבאת קרבן על הטומאה הוא קל משאר נזיר, **הָא מִילְּקֵי לָקֵי עֲלֵיהּ** – אבל מלקות הוא סופג על הטומאה. שאילו כדברי ריש לקיש, הסובר שאינו לוקה על הטומאה, היה לו לתנא לומר שאף אינו לוקה על זה. מתרצת הגמרא: **בְּדִין הוּא דְּלִיתְנֵי** – באמת היה לו לתנא לומר **שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא** הטעם שלא שנה זאת, **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְּנָא סֵיפָא** – כיון שביקש התנא לשנות בסיפא, שאם **יָצָא** מבית הקברות ונטהר **וְנִכְנַס** באותו יום, **שֶׁעוֹלֶה לוֹ** היום שנטהר **מִן הַמִּנְיָן וּמֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**, ובזה לא הוצרך התנא לומר שלוקה, שפשוט הוא, שהרי אפילו קרבן טומאה הוא מביא, לכן **תָּנָא** – שנה גם **בְּרֵישָׁא** רק את הדין **שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה.**

הגמרא מקשה קושיא נוספת על ריש לקיש: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **אֵין** חילוקי דינים **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** בעודו בטומאתו, **לְבֵין נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר** יום **שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** שהוא יום טבילתו, **עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאִילּוּ נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן.** מדייק רבי יוחנן ממשמעות הברייתא: **הָא** [–אבל] **לְגבי חִיּוּב מַלְקוּת** אם נטמא, **זֶה וְזֶה** – טמא שנזר ונזיר טהור שנטמא **שָׁוִין,** וגם טמא שנזר לוקה, וזה שלא כדברי ריש לקיש. **אָמַר לֵיהּ** ריש לקיש לרבי יוחנן, **לֹא** תדייק מהברייתא שהדבר שהם שוים בו הוא מלקות, אלא כך יש לדייק, דווקא לענין ספירת יום שביעי יש חילוק ביניהם, אבל **לְגבי תִּגְלַחַת** טומאה **זֶה וְזֶה שָׁוִין,** שגם טמא שנזר מגלח שערו ביום השביעי לטהרתו, ככל נזיר שנטמא. ממשיכה הגמרא להקשות, **אֲבָל לְעִנְיַן מַלְקוּת מַאי** – מה דינם, לפי דבריך נמצא שלגבי מלקות חלוקים הם בדיניהם, שזֶה [–נזיר טהור שנטמא] **לוֹקֶה, וְזֶה** [–טמא שנזר] **אֵינוֹ לוֹקֶה,** אם כן **לִיתְנֵייהּ** – היה לברייתא לשנות חילוק זה.

מתרצת הגמרא: **בְּתַקָּנְתֵּיהּ קָא מַיְירֵי** – הברייתא עוסקת בתקנת הנזיר, להורות מתי מתחיל למנות נזירותו לאחר שנטמא [שבזה יש חילוק בין נזיר טהור שנטמא שמתחיל למנות רק מהיום השמיני; לבין טמא שנזר שמתחיל למנות מהיום השביעי], אבל **בְּקִלְקוּלֵיהּ** – בקלקלת הנזיר, כלומר, בחילוק שביניהם באופן שקלקלו ועברו על נזירותם במזיד, שזה לוקה וזה אינו לוקה, **לֹא קָא מַיְירֵי.**

קושיא נוספת על ריש לקיש: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר, אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאִם** עבר **וּגִילַּח,** וכן אם עבר **וְשָׁתָה יַיִן,** או שעבר **וְנִטְמָא לַמֵּתִים,** אפילו אם עשה כן קודם שנטהר, **הֲרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים.** מפורש בברייתא שאם נטמא לוקה, שלא כדברי ריש לקיש. מסיקה הגמרא: **תִּיּוּבְתָּא** – אכן קושיא היא, ואין דרך ליישב דברי ריש לקיש.

טמא שנכנס לעזרה במזיד חייב כרת. ואם נכנס כשהוא טהור, ונטמא שם באונס, אסור לו לשהות שם, אלא עליו לצאת מיד בדרך הקצרה ביותר. ואם שהה חייב כרת, אלא שהלכה למשה מסיני שאינו חייב כרת על שהייתו אלא אם שהה שיעור 'כדי השתחואה'. סוגייתנו דנה האם גם במי שנזר בבית הקברות נאמר שיעור זה: **בָּעֵי רָבָא, נָזִיר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מַהוּ** – מה דינו, האם **בָּעֵי** – צריך שישהה שיעור **שְׁהִיָּיה** – כדי השתחואה, כדי **לְחַייְבוֹ מַלְקוּת, אוֹ לֹא** נאמר בו שיעור זה, אלא כל שנשתהה לאחר שהתרו בו, אפילו שהייה מועטת, לוקה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נסתפק רבא. **אִילֵּימָא דְּאָמְרֵי לֵיהּ** – אם נפרש הספק במי שמבקש לנזור בבית הקברות, והתרו בו **לֹא תִּינְזוֹר,** ועבר ונזר, **לָמָּה לִי שְׁהִיָּיה** כדי לחייבו מלקות, הלא בודאי מתחייב מלקות מיד, שהרי **נָזִיר מַאי טַעְמָא לֹא בָּעֵי** – נזיר טהור שהתרו בו שלא יטמא, ונטמא, מדוע אינו צריך **שְׁהִיָּיה,** משום **דְּקָא מַתְרֵי בֵּיהּ** – כיון שהתרו בו ועבר על ההתראה במזיד, **הָכָא נַמִּי** – הוא הדין בנידון דנן מדוע צריך שהייה למלקות, והלא **קָא מַתְרֵי בֵּיהּ** – הלא התרו בו שלא יקבל נזירות.

המשך מעמוד הקודם

וכשמראים דוגמא חי' ומדברים בדברים היוצאים מן הלב, חזקה שנכנסים אל הלב ופועלים פעולתם.

מצו"ב העתק מכתב כללי, שבודאי ימצא בו ענין ותועלת.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה ולבשורות טובות,

מ. שניאורסאהן

במזכירות לא כותבים צרפתית, ולכן נכתב בלשון הקודש, אבל כ' יכול גם להבא לכתוב צרפתית, אלא שיודיע באיזו שפה נוח לו יותר לקבל המענה בלה"ק, אידיש או אנגלית.

הכא במאי עסקינן ביוצא ונכנס — שיצא והזה בשלישי ובשביעי, וטבל, והדר אמר "הריני נזיר", והדר נכנס — סופר את הארבעים. ולאפוקי מדרבי אליעזר דאמר לא בו ביום כו', אבל אי לא הדר ואמר — אינו אסור לגלח וכו', שאין נזירות חלה עליו. **טמא שנזר** — כגון שהיה עומד בבית הקברות ונזר. **שביעי שלו עולה לו למנין** — דכיון דטבל והוי טהור — מתחיל למנות מבו ביום, לפי שאינו מביא קרבן. **ונזיר טהור שנטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המנין** — אף על פי שטבל והוא טהור, עד יום שמיני שמביא בו קרבנותיו. כדאמרינן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מד,ב): סדר תגלחת כיצד: היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני. **מיהל דכולי עלמא לא פליגי** — דכיון דמשכחת טהרה חיילא ממילא. **אלא כי פליגי למילקי רבי יוחנן סבר כיון דחיילא לקי** — אפילו אטומאה דמעיקרא, דנזר בבית הקברות. וריש לקיש סבר: אף על גב דחיילא, שהוא צריך לשמור מכל דקדוקי נזירות — לא לקי אפילו אטומאה דבסוף, אי לא הדר ואמר. **הא למלקות ולדקדוקי נזירות. אימא לתגלחת זה וזה שוין** — ששניהם מגלחין ביום שביעי שלהן. **ליתנייה** אין בין טמא שנזר כו' אלא שטמא שנזר שביעי שלו עולה לו מן המנין ואינו לוקה, וטהור שנזר אין שביעי שלו עולה לו מן המנין, ולוקה. **בתקנתיה קמיירי** — אימת מתחילין למנות, זה משביעי וזה משמיני. אבל קלקוליה, דלוקה — לא קמיירי. ואמר לן רבי: דהכי נמי מצי למיתני: אלא טמא שנזר אין מגלח תגלחת טומאה, ונזיר טהור שנטמא מגלח בשביעי, וטמא שנזר אין מגלח בשביעי. אלא תנא שביעי שלו וכל מילי, כדמפרש לקמן. **תא שמע מי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולוקה** — ושמע מינה, דכיון דחיילא עליה נזירות, דהוי אסור לגלח — לוקה. ותיובתא דריש לקיש. וביוצא ובנכנס לא מצי לתרץ ליה כדלעיל, דהא אוקימנא דמודי ריש לקיש דחיילא וקאי ליה באיסורא, אבל מילקי לא לקי. ואילו הכא משמע דכיון שאסור — לוקה, אף על גב דלא הדר ואמר. **בעי רבא** — הואיל דאמר רבי יוחנן דלוקה, ותנן במתניתין כוותיה. **בעי שהייה למלקות** — דלא לילקי עד דלישהי ביה כדי שיעור השתחויה, כדמפרש במסכת שבועות בפרק "ידיעות הטומאה" (יז,א).

נזיר — טהור, הנכנס בבית הקברות, מאי טעמא לא בעי שהייה — דקא מתרו ביה "אל תכנס לבית הקברות", הכא נמי מתרו ביה "לא תינזור", ושהייה למה לי?
אלא

טומאה — מיעטיה מכל דין טומאה, אף ממלקות. **קרבן** טומאה הוא דלא מייתי הא מילקי לקי — אטומאה לאלתר, אפילו תוך שבעה שמבקש לטהר לענין ליטהר עצמו ולעשות נזירות דטהרה. דאי [לא] לקי — הוה ליה למיתני במתניתין: ואינו לוקה. **משום** דקתני סיפא כו' ומביא קרבן טומאה — דהתם לא שייך למיתני דלוקה אטומאה, דתני מביא קרבן טומאה — לכך לא תנא לעיל: ואינו לוקה אטומאה, (וזה אינו לוקה). **הא** למלקות זה וזה שוין — מדלא תני: זה לוקה וזה אינו לוקה אטומאה.

לא הא לתגלחת זה וזה שוין — יש מפרשים דלקי אתגלחת. [ולא נהירא, דלימא] לתגלחת ויין זה וזה שוין, כיון דבאיסור תגלחת קמיירי. לכן נראה לי: הא לתגלחת — פירוש למצות תגלחת, לענין שמגלח בשביעי לטהרתו. אף על גב דלקמן בעיא היא, ואיפשיטא, דנזיר טמא דמעיקרא אינו מגלח בשביעי לטהרתו — אפילו הכי לא קפיד לשנויי הכי, [דבלאו הכי] איתותב רבי שמעון בן לקיש בסוף. **בתקנתא** קמיירי — מתי יתחיל מנין לנזירותו והוא נטמא בשוגג. בקלקולא לא קמיירי — שמקלקל עצמו במזיד, דהיינו קלקול גופיה. דגם לריש לקיש אסור לטמאות אפילו בתוך [שבעה], דאם לא כן ליתני: זה מותר לטמאות וזה אסור לטמאות, דהא לאו קלקולא הוא. **הגה"ה** מי שהיה טמא ונדר — היינו בנזר והוא בבית הקברות. ואם גילח, ושתה יין, ונטמא למתים — סופג הארבעים. ומשמע דאף תוך שבעה לוקה. ואם תאמר: ולישני ליה ביוצא ונכנס ושנה וטבל, כדשני לעיל אהך גופא! יש לומר: דמשמע ליה טומאה דומיא דגלוח ושתיית יין, דחייל עליה בימי טומאה, כדמסיק ליה: מיהל דכולי עלמא חיילא, דומיא דהכי מלקות דטומאה, אפילו לא נטהר — חייל עליה בימי טומאתו, לכך איתותב. אבל בלשון ראשון הוה משוי להו כולהו רבי שמעון בן לקיש, גילוח ושתיית יין לטומאה, לכך הוה שייך לשנויי לעיל ביוצא ונכנס.

בעי שהייה למלקות — כי היכי דבעינן שהייה בפרק שני דשבועות (יז,א) גבי מקדש [או לא]. **אילימא** דאמרי ליה לא תנזור — והוא עומד בבית הקברות, למה לי שהייה? פשיטא דלקי בלא שהייה. דנזיר טהור מאי טעמא דלא בעי שהייה, ולא משכחת ליה [כלל] דבעי שהייה — משום דקמתרין ביה שלא יטמא והוא נזיר טהור. הכא נמי מתרין ביה שלא ידור בו בנזיר, והוא עובר — לקי, כמו היכא דהוה טהור ומתרין ביה שלא יטמא. ולאו האי כלאו שאין בו מעשה במה שמקבל נזירות.דלאו שיש בו מעשה הוא — במה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר.
אלא

- הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּיוֹצֵא וְנִכְנָס. אֵיתִיבֵיהּ: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא: טָמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ לְמִנְיָן. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא חָיְילָא - אַמַּאי עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן? אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: מֵיהַל - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחָיְילָא, אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי - לְמִלְקֵי; רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: כֵּיוָן דְּחָיְילָא - לְקֵי, וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר: לָא לְקֵי, וְחָיְילָא. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, הָא מִילְּקֵי לָקֵי עֲלֵיהּ! - בְּדִין הוּא דְּלִיתְנֵי "אֵינוֹ לוֹקֶה", אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "יָצָא וְנִכְנַס עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה" - תְּנָא רֵישָׁא "אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה". תָּא שְׁמַע: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. הָא לְמִלְקוֹת זֶה וְזֶה שָׁוִין! - אָמַר לֵיהּ: לָא, לְתִגְלַחַת זֶה וְזֶה שָׁוִין. - אֲבָל לְעִנְיַן מַלְקוֹת מַאי - זֶה לוֹקֶה וְזֶה אֵינוֹ לוֹקֶה? לִיתְנֵייהּ! - בְּתַקַּנְתֵּיהּ קָא מַיְירֵי, בְּקִלְקוּלֵיהּ לָא קָא מַיְירֵי. תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְנָזַר - אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאִם גִּילֵּחַ וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הָרֵי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים! תִּיּוּבְתָּא. בָּעֵי רָבָא: נָזִיר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מַהוּ? בָּעֵי שְׁהִיָּיה לְמִלְקוֹת אוֹ לָא? - הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאָמְרִי לֵיהּ "לֹא תִּינְזוֹר" - לָמָּה לִי שְׁהִיָּיה? נָזִיר מַאי טַעְמָא לָא בָּעֵי שְׁהִיָּיה - דְּקָא מַתְרִי בֵּיהּ, הָכָא נַמִּי - קָא מַתְרִי בֵּיהּ!
אלא

הכא במאי עסקינן ביוצא ונכנס — ביוצא מן הטומאה, והזה ושנה וטבל, וקיבל עליו נזירות פעם אחרת, ושוב נכנס לטומאה. [והא] קא משמע לן דהיא ברייתא: דאף על גב דלא הדר ואמר "הריני נזיר" אלא אמר "יחול עלי נזירות" — דהוי נזיר, ולקי, כדפירש לשם בקונטרס. אי נמי, יש לומר: דקא משמע לן ברייתא (דמיירי) [דמיד] בשיהדר מוטל עליו לקבל נזירות מיד, ועובר ב"בל תאחר" אם אינו נזיר מיד.

אין בין נזיר טמא — שנדר בעודו טמא, לנזיר טהור שנטמא, אלא דנזיר טמא שביעי עולה לו מן המנין — בשהזה שלישי ושנה בשביעי וטבל יום שביעי — למנין נזירות טהרה, לפי שאין צריך להביא קרבן בשמיני על טומאתו, ומיד בשהזה ושנה וטבל — ראוי לחול עליו נזירות לאלתר. ונהי דבעי הערב שמש, ואיך יחול עליו נזירות? יש לומר דטבול יום קלישא טומאתיה, ולא מעכב מלחול נזירות עליו. **ונזיר** טהור שנטמא אין שביעי עולה מן המנין — למנין נזירות טהרתו, וצריך להביא חטאת העוף ועולת העוף ואשם בשמיני. וכתיב (במדבר ו) "וקדש ראשו ביום ההוא" — דבאותו יום מתחיל למנות נזירות טהרה, מוקמינן לה דלא חייל עליה נזירות דטהרה עד יום שמיני. ואי סלקא דעתך לא חיילא — אמאי עולה לו מן המנין, כיון דלא הדר קביל עליה נזירות? ואם תאמר: [ולישני] דהדר וקיבל, כדשני לעיל ביוצא ונכנס! ויש לומר: דאם כן הוה ליה לאיתויי: זה בעי למיהדר ולנדור, וזה לא בעי למיהדר ולנדור. כיון דהאי תנא נחית לפרושי הכא בין זה לזה. והוא הדין דמצי למיפרך לרבי שמעון בן לקיש: [ליתני] זה שותה ביין ומיטמא דלא לקי, וזה לקי, כדפירש הקונטרס. ונראה לומר דלא קשה, דמצי לשנויי דבקלקולא לא מיירי האי דינא, אלא דין דנטמא באונס. ולרבי יוחנן לא קשה [דליתני]: זה מביא קרבנן על טומאתו וזה אין מביא קרבן. דהיינו הך, דקתני אין שביעי עולה לו מן המנין, משום איתויי קרבן. **הגה"ה** מיהל דכולי עלמא חייל — ולכשיטהר אין צריך לחזור לידור בנזיר, דחייל עליו מנזירות ראשון. וניחא השתא דשביעי עולה לו מן המנין, ואפילו לא יחזור ויקבל. והוא הדין נמי דמודה רבי שמעון בן לקיש (נמי אם שותה יין) דלקי תוך ימי טומאתו אשתיה ואתגלחת. וכי פליגי למלקי, פירוש: אטומאה לחוד, אי התרו בו אטומאה. רבי יוחנן סבר: כיון דחיילא נזירות [לשאר] מילי, אשתיית יין ואתגלחת — [חיילא] נמי אטומאה, אם התרו בו לצאת ולא יצא. ודרחמנא לא מעטיה אלא מקרבן לחודיה לקמן, ולא ממלקות דטומאה. ורבי שמעון בן לקיש סבר: אף על גב דחיילא לשאר מילי, ליין ולתגלחת — לא לקי אטומאה. דכיון דמיעטיה רחמנא מקרבן

לא הא לתגלחת זה וזה שוין — יש מפרשים דלקי אתגלחת. [ולא נהירא, דלימא] לתגלחת ויין זה וזה שוין, כיון דבאיסור תגלחת קמיירי. לכן נראה לי: הא לתגלחת — פירוש למצות תגלחת, לענין שמגלח בשביעי לטהרתו. אף על גב דלקמן בעיא היא, ואיפשיטא, דנזיר טמא דמעיקרא אינו מגלח בשביעי לטהרתו — אפילו הכי לא קפיד לשנויי הכי, [דבלאו הכי] איתותב רבי שמעון בן לקיש בסוף. **בתקנתא** קמיירי — מתי יתחיל מנין לנזירותו והוא נטמא בשוגג. בקלקולא לא קמיירי — שמקלקל עצמו במזיד, דהיינו קלקול גופיה. דגם לריש לקיש אסור לטמאות אפילו בתוך [שבעה], דאם לא כן ליתני: זה מותר לטמאות וזה אסור לטמאות, דהא לאו קלקולא הוא. **הגה"ה** מי שהיה טמא ונדר — היינו בנזר והוא בבית הקברות. ואם גילח, ושתה יין, ונטמא למתים — סופג הארבעים. ומשמע דאף תוך שבעה לוקה. ואם תאמר: ולישני ליה ביוצא ונכנס ושנה וטבל, כדשני לעיל אהך גופא! יש לומר: דמשמע ליה טומאה דומיא דגלוח ושתיית יין, דחייל עליה בימי טומאה, כדמסיק ליה: מיהל דכולי עלמא חייל, דומיא דהכי מלקות דטומאה, אפילו לא נטהר — חייל עליה בימי טומאתו, לכך איתותב. אבל בלשון ראשון הוה משוי להו כולהו רבי שמעון בן לקיש, גילוח ושתיית יין לטומאה, לכך הוה שייך לשנויי לעיל ביוצא ונכנס.

בעי שהייה למלקות — כי היכי דבעינן שהייה בפרק שני דשבועות (יז,א) גבי מקדש [או לא]. **אילימא** דאמרי ליה לא תנזור — והוא עומד בבית הקברות, למה לי שהייה? פשיטא דלקי בלא שהייה. דנזיר טהור מאי טעמא דלא בעי שהייה, ולא משכחת ליה [כלל] דבעי שהייה — משום דקמתרין ביה שלא יטמא והוא נזיר טהור. הכא נמי מתרין ביה שלא ידור בו בנזיר, והוא עובר — לקי, כמו היכא דהוה טהור ומתרין ביה שלא יטמא. ולאו האי כלאו שאין בו מעשה במה שמקבל נזירות.דלאו שיש בו מעשה הוא — במה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר.
אלא

אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס בְּשִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, וּבָא חֲבֵירוֹ וּפָרַע מֵעָלָיו מַעֲזִיבָה. כִּי גְּמִירִין שֶׁהֲיָיָה - בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אַבְּרָאי - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: נָזִיר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, טָעוּן גִּילּוּחַ אוֹ לָא? כִּי בָּעֵי תִּגְלַחַת - טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, דְּקָא מְטַמֵּא לְנְזִירוּתֵיהּ, אֲבָל טָמֵא שֶׁנָּזַר - לָא, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה. קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלָא מַיְיתֵי, אֲבָל גַּלּוּחֵי - בָּעֵי! - מַה טַּעַם אֵינוֹ עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן; מַה טַּעַם אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה - מִשּׁוּם דְּלָא בָּעֵי גַּלּוּחֵי. תָּא שְׁמַע: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֶלָּא: טָמֵא שֶׁנָּזַר - שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא - אֵין שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. מַאי לָאו, הָא לְתִגְלַחַת - זֶה וְזֶה שָׁוִין? - לָא, הָא לְמִלְקוֹת זֶה וְזֶה שָׁוִין. - אֲבָל תִּגְלַחַת מַאי - זֶה מְגַלֵּחַ, וְזֶה אֵינוֹ מְגַלֵּחַ? לִיתְנֵייהּ! - תְּנָא שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ, וְכָל מִילֵּי. תָּא שְׁמַע: אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי טוּמְאָתוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, יְמֵי חִלּוּטוֹ מִנַּיִן? וְדִין הוּא: מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן - אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן, וּמַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן - אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן! - לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ - שֶׁכֵּן מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, תֹּאמַר בִּימֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ מְבַטֵּל אֶת הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. - אָמַרְתָּ: וּמַה נָּזִיר בַּקֶּבֶר, שֶׁשָּׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין רָאוּי לְתִגְלַחַת - לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן? מַאי לָאו תִּגְלַחַת טוּמְאָה? - לָא, תִּגְלַחַת טָהֲרָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא,

אלא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל — תחילת כניסתו במקום טמא בהיתר, ולא לקי אכניסה. [אלא] כי מתרין ביה — שיצא בשידה וכו' פרע לו עליו המעזיבה, מספקא ליה דלמא [לא] בעי שהייה, או דלמא לא שנא, דכל היכא דאירעה טומאה — התם בעי שהייה.

ובא חבירו ופרע מעליו המעזיבה — דווקא באונס. דאי מרצונו, אי נמי אם הוא עצמו פרע — כי האי גוונא לא איבעיא לן אי בעי שהייה. דבפרק שני דשבועות (יז,א) קאמר אהך בעיא דנזיר טמא: או דילמא באונס גמירי לה שהייה, לא שנא בחוץ ולא שנא בפנים. **הגה"ה** טעון גילוח או אין טעון גילוח — פירוש: תגלחת דטומאה ביום שיוצא ויטהר מטומאה. דקרבן ודאי לא בעי, כדתנן במתניתין דמיעטיה קרא לקמן. אבל בתגלחת מספקא ליה אי בעי לגלח בלא קרבן טומאה, או לא דלא בעי גילוח בלא קרבן. **הגה"ה:** אבל תגלחת של טהרה ודאי בעי, כשימנה נזירות של טהרה — יגלח ויביא קרבנות טהרה כדין נזיר טהור.

קרבן טומאה הוא דלא מייתי — דמיעטיה קרא לקמן (יח,א). הא גלוחי בעי, מדלא קאמר: ואינו מגלח בשביעי שלו. **מה** טעם קאמר — כלומר, כיון דתנן אינו מביא — ממילא ידעינן דאינו מגלח, דהא בהא תליא, דהפסוקים קרובים זה לזה. אף על גב דגילוח ביום שביעי וקרבן טומאה ביום שמיני, משמע ליה דכיון דאינו מביא קרבן טומאה דאינו מגלח.

הא לתגלחת זה וזה שוין — פירוש: תגלחת דטומאה, מדלא תנא: זה מגלח וזה אינו מגלח. **תנא** שביעי שלו וכל מילי — וכיון דתנא שביעי שלו עולה לו מן המנין — היינו משום שאינו מביא קרבן, וממילא ידעינן דאינו מגלח, כיון דאינו מביא קרבן.

ימי טומאה שאין עולין לו מן המנין — פירוש: כשנטמא במת. שהרי אם מנה בטהרה כמה ימים, ונטמא — סותר אפילו מנין הראשון, כדכתיב "והימים הראשונים יפלו", וכל שכן שאותן ימים אין עולין לו. כדכתיב "וכפר עליו" וגו' והיינו כשיטהר — "וקדש ראשו ביום ההוא" שיתחיל מנין נזירות טהרה: ימי חלוטו שיושב מחוץ למחנה והחליטו. ומנה מקצת נזירות שקבל עליו קודם שנצטרע, ושוב נרפא, וגילח לצרעתו, מנין שיחזור למנות להשלים נזירות למנין שמנה קודם צרעת, וימים שבימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין נזירות. אבל ימי הסגרו דודאי עולין לו, לפי שאין זקוק לגלח כמו מוחלט, ואין [נחשב] לימי טומאה כמו מוחלט. הגה"ה אף ימי חלוטו — שוין לימי טומאתו. דאין עולין לנזירות — הכא נמי ימי חלוטו אין עולין לו לנזירותו. **לא** אם אמרת בימי טומאתו שכן מבטל בו את הימים הקודמים — כדכתיב "והימים הראשונים יפלו". ואם תאמר: והיא גופא נילף בהאי דינא, דימי חלוטו יבטלו הקודמים! ויש לומר: דאיכא מיעוטא לקמן בפרק "שלשה מינין" (מד,א): על טומאתו סותר, ואינו סותר על תגלחת. הכי נמי נימעוט, ונימא דאינו סותר על החלטו. **נזיר** בקבר ששערו ראוי לתגלחת — ודמי לנזיר, אין עולין לו מן המנין. ימי חלוטו, שאין שערו ראוי לתגלחת, ולכך לא דמי [לנזיר] — לא כל שכן שאין עולין לו מן המנין. **מאי** לאו תגלחת דטומאה [לא תגלחת דטהרה]. והכי קאמר: [ומה נזיר קבר] ששערו ראוי לתגלחת, דשיער שעליו עומד להתגלח לבי ישלים נזירות דטהרה, שהרי אינו מגלח בשביעי — אין עולין. ימי חלוטו, שאין שערו עומד להתגלח לנזירות טהרה, שהרי זקוק לגלח לבשיתרפא מצרעתו — לא כל שכן שאין עולין לו.

ימי

אלא — היכי דמי שאילתא דרבא. **כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל** — בבית הקברות, שמפסיק בינו לבין הטומאה, ונדר בעודו בשידה, שהוא טהור, ואחר כך בא חברו ופרע את המעזיבה שהוא תחתיו, שהיתה השידה מעל ראשו. **הכי גרסינן: כי גמירי שהייה בפנים אבל אבראי לא** — כי גמירי שהייה כשנטמא בבית המקדש, בפרק "ידיעות הטומאה": נטמא בבית המקדש ושהה כדי השתחויה — חייב. **אבל אבראי** — כגון בבית הקברות, לא בעי שהייה. וכיון שפרע מתחתיו את המעזיבה, אף על גב דלא שהה — חייב. **או דילמא לא שנא** — דהכא והכא בעינן שיעור כדי השתחויה? תיקו. **בעי רב אשי נזר והוא בבית הקברות טעון גילוח** — ביום השביעי שלו, או לא? **קרבן טומאה הוא דלא מייתי** — משום דלא מייתי קרבן אלא מאן דמטמא ליה לנזירותיה, אבל גילוח — בעי. **מה טעם קאמר** — אינו מביא קרבן — לפי שאינו מגלח. **מאי לאו הא לתגלחת זה וזה שוין** — דזה וזה מגלחין בשביעי שלהן. **לא למלקות זה וזה שוין** — וכדרבי יוחנן לעיל. **ליתנייה תנא שביעי שלו וכל מילי** — דהכי משמע: שביעי שלו עולה לו מן המנין, לפי שאינו מביא קרבן. ומה טעם אינו מביא קרבן — לפי שאינו טעון גילוח טומאה בשביעי. וזה אין שביעי שלו עולה, לפי שיש לו לגלח בשביעי ולהקריב קרבן בשמיני. ומאותו יום שמקריב קרבן חל עליו נזירות, כדכתיב (במדבר ו) "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא", דמשמע: מאותו יום ואילך נזירות דטהרה. **תא שמע אין לי** — שלא יהו עולין לו מן המנין. **אלא ימי טומאתו** — כדכתיב "והזיר לה' את ימי נזרו וקדש את ראשו ביום ההוא", דמשמע: מאותו היום ואילך שהביא קרבנותיו יתכפר ויתחיל למנות לימי נזרו. **ימי חלוטו מנין** — שאם נצטרע בימי נזירותו והוחלט, שלא יהו עולין למנין נזירותו. **מה ימי טומאתו מגלח** — תגלחת טומאה, ומביא קרבן צפרים. **אף ימי חלוטו** — דכתיב "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו" (ויקרא יד), וכתיב "וביום השמיני יקח שני כבשים" וגו' — אין עולין לו. **שכן מבטל בהן את הקודמין** — דכתיב "והימים הראשונים יפלו". **תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהן את הקודמין** — כגון בנזירות מרובה, כדלקמן בפרק "כהן גדול ונזיר" (נו,ב) תנן לה. והואיל ואינו מבטל את הקודמין — יהו עולים לו ימי חלוטו מן המנין. **אמרת ומה נזיר בקבר** — נזיר והוא בבית הקברות, ששערו ראוי כו'. **מאי לאו תגלחת דטומאה** — דכיון שהזה ושנה וטבל מגלחין אותו, ושמע מינה דטעון גילוח. והכי משמע: מה נזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת שביעי — אין עולין לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת טומאה אלא לתגלחת צרעת — לא כל שכן דאין עולה לו. **לא תגלחת דטהרה** — שאם לא נכנס לקבר, אי נמי נכנס לקבר ונטהר, ואחר כך השלים ימי נזרו, שהוא טעון גילוח לסוף שלשים. דהכי משמע: ששערו ראוי לתגלחת טהרה, שאין מגלח תגלחת טומאה אלא תגלחת לסוף מיירי. אבל בימי חלוטו אינו מגלח תגלחת טהרה, אלא תגלחת צרעת לסוף שבעה.

דאי

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** ספקו של רבא הוא **כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס** נזיר לבית הקברות כשהוא **בְּתוֹךְ שִׁירָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל**, שבאופן זה אינו נטמא, וכניסתו בהיתר, **וּבָא חֲבֵירוֹ וּפָרַע מֵעָלָיו מַעֲזִיבָה** – גילה והסיר את רצפת השידה שמתחתיו, בעל כרחו, ועל ידי כך נטמא מטומאת הקבר שבוקעת ועולה, והתרו בו לצאת, ולא יצא. ובזה נסתפק רבא, האם **כִּי גְּמִירִין** – מה שנתקבלה ההלכה של שְׁהִיָּיה היינו רק **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אַבְּרָאי** – מחוץ לבית המקדש, כגון לגבי טומאת נזיר, **לֹא** נתקבלה הלכה זו, ולכן גם אם לא שהה בבית הקברות כדי השתחואה לוקה. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין חילוק בזה, וגם נזיר אינו לוקה אם לא שהה בבית הקברות כדי השתחואה. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – לא נפשט הספק.

שנינו במשנה, שהמקבל נזירות בבית הקברות אינו מביא קרבן טומאה. הגמרא דנה מה דינו לענין תגלחת טומאה: **כְּעֵי רַב אַשִׁי, מִי שְׁנָזַר וּבשעת קבלת הנזירות הוּא נמצא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, האם הוא טָעוּן גִּילּוּחַ אוֹ לֹא. וצדדי הספק הם, האם כִּי כָּעֵי תִּגְלַחַת** – מה שצריך תגלחת, היינו רק בנזיר **טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, משום דְּקָא מְטַמֵּא לִנְזִירוּתֵיהּ** – שטימא את נזירותו, **אֲבָל טָמֵא שֶׁנָּזַר, שמעודו לא נהג נזירות בטהרה, לֹא** זקוק לתגלחת. **אוֹ דִּלְמָא, לֹא שְׁנָא** – אין בזה חילוק, ואף טמא שנזר צריך לגלח שערו.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנתנו: **תָּא שְׁמַע, ממה ששנינו, מִי שֶׁנָּזַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אֲפִילּוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה**, כיון שקיבל את נזירותו בטומאה. ומשמע שרק **קָרְבַּן טוּמְאָה הוּא דְּלֹא מַיְיתֵי** – אינו מביא, **אֲבָל נַּלּוּחֵי כָּעֵי** – בגילוח הוא חייב, שאם לא כן היה לתנא לנקוט דין זה שאינו מגלח. דוחה הגמרא את הראיה: **מַה טַּעַם אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טוּמְאָה, מִשּׁוּם דְּלֹא כָּעֵי גַּלּוּחֵי**. כלומר, מה שלא פירש התנא שאינו מגלח, היינו משום שכבר שנה שאינו מביא קרבן, וממילא יש להבין שגם אינו מגלח, שהרי דין קרבן טומאה ותגלחת טומאה תלויים זה בזה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **אֵין** חילוק **בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר** בעודו בטומאתו, **לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שטָמֵא שֶׁנָּזַר יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ, שהוא יום טבילתו, עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, כיון שצריך להביא קרבנות ביום השמיני, ואינו יכול להתחיל למנות את נזירותו בטהרה עד שיביאם [אבל טמא שנזר אינו מביא קרבנות]. מדייקת הגמרא: **מַאי לָאו** – וכי אין לדייק ממה ששנה התנא רק חילוק זה, **הָא לְגַבֵּי תִּגְלַחַת, זֶה וְזֶה** [–נזיר שנטמא וטמא שנזר] **שָׁוִין, שאם לא כן מדוע לא שנה התנא גם חילוק זה שביניהם. נמצא שגם טמא שנזר חייב בתגלחת.**

דוחה הגמרא: **לֹא** תדייק מהברייתא שהדבר שהם שוים בו הוא תגלחת, אלא כך תדייק, דווקא לענין מנין היום השביעי יש חילוק ביניהם, **הָא** לְענין **מַלְקוּת** אם עבר על נזירותו ונטמא, **זֶה וְזֶה שָׁוִין**, שכשם שנזיר טהור שנטמא לוקה, כך טמא שנזר לוקה על טומאה. ממשיכה הגמרא ושואלת: נמצא לדבריך שדווקא לענין מלקות שניהם שוין, **אֲבָל** לענין **תִּגְלַחַת מַאי** – מה דינם, **זֶה** [–נזיר שנטמא] **מְגַלֵּחַ, וְזֶה** [–טמא שנזר] **אֵינוֹ מְגַלֵּחַ**, אם כן קשה, **לִיתְנֵייהּ** – היה לתנא לשנות גם חילוק זה.

משיבה הגמרא: **תָּנָא שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ** – התנא שנה את החילוק לגבי היום השביעי, האם הוא עולה מן המנין, וְנכלל בזה **כָּל מִילֵּי** – כל דיניו. כי הטעם שטמא שנזר שביעי שלו עולה מן המנין, הוא משום שאינו מחוייב בקרבן, וממילא נדע שאינו מגלח, שהרי דין קרבן ותגלחת תלויים זה בזה, כמו שנתבאר.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: נזיר שנהיה מצורע מוחלט, אינו סותר את הימים הקודמים, דהיינו שאינו צריך למנות שוב את הימים שמנה קודם שנהיה מצורע. הברייתא שלפנינו דנה על הימים שבהם הוא מצורע מוחלט, האם הם עולים לו למנין ימי הנזירות או לא. **תָּא שְׁמַע**, ממה ששנינו בברייתא, **אֵין לִי** דרשה **אֶלָּא לִימֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר [שנטמא במת], **שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של ימי הנזירות, אבל **יְמֵי חִלּוּטוֹ** – הימים שבהם היה הנזיר מצורע מוחלט, **מִנַּיִן** שאינם עולים לו מן המנין. **וְדִין הוּא** – אפשר ללמוד זאת בבנין אב, שהרי שוים הם, **מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר, הרי הוא **מְגַלֵּחַ** [ביום השביעי לטהרתו], **וּמֵבִיא קָרְבָּן** [ביום השמיני], **אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ** של מצורע **מְגַלֵּחַ** [לצרעתו ביום הראשון וביום השביעי], **וּמֵבִיא קָרְבָּן** [מצורע ביום השמיני], **וּמכיון** ששוים הם, ששניהם מגלחים ומביאים קרבן, יש להשוותם גם לנידון זה, **מַה יְמֵי טוּמְאָתוֹ** של נזיר שנטמא במת **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן** של ימי הנזירות, **אַף יְמֵי חִלּוּטוֹ** של נזיר מצורע **אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

דוחה הברייתא: **לֹא** – אין ללמוד ימי חילוטו מימי טומאתו, שכן יש לומר, **אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ** במת שאין עולין לו למנין הנזירות, הטעם בזה הוא משום **שֶׁכֵּן** מצינו שחמורים ימי טומאתו עד כדי כך **שמְבַטֵּל בָּהֶן** [–על ידם] **אֶת** ימי הנזירות **הַקּוֹדְמִין** – שמנה קודם שנטמא, **לְפִיכָךְ אֵין** ימי הטומאה עצמם **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, וכי **תֹּאמַר** שהוא הדין **בִּימֵי חִלּוּטוֹ**, ודאי אין להוכיח כן, **שֶׁהרי בהם אֵינוֹ מְבַטֵּל אֶת** הימים **הַקּוֹדְמִין, לְפִיכָךְ** מסתבר שאף יהיו ימי חילוטו עצמם **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

חוזרת הברייתא ודנה: וכי כך **אָמַרְתָּ**, כלומר, וכי יתכן לומר כן, הרי עדיין יש ללמוד שימי חילוטו לא יעלו מן המנין בקל וחומר, **וּמַה נָּזִיר** שקיבל נזירות **בְּקֶבֶר** – בבית הקברות, כלומר בעודו טמא, **שֶׁשְּׁעָרוֹ רָאוּי לְמִצּוֹת תִּגְלַחַת**, בכל זאת **אֵין** ימי טומאתו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**, אם כן **יְמֵי חִלּוּטוֹ שֶׁאֵין** שערו **רָאוּי לְמִצּוֹת תִּגְלַחַת** נזירות, שהרי עומדים לקיים בהם תגלחת מצורע, וכי **לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֵין** ימי טומאתו **עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן**.

הגמרא באה לפשוט את הספק של רב אשי, ולשם כך מבררת לאיזו תגלחת נתכוונה הברייתא ששער נזיר בקבר ראוי לתגלחת: **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה **לִתְגְלַחַת טוּמְאָה** שמגלח ביום השביעי לטהרתו. וכך הוא ביאור הקל וחומר, ומה נזיר בקבר שנאמרו בו דיני נזיר, שהרי יש לו מצות תגלחת טומאה, ובכל זאת אין עולין לו ימי טומאתו מן המנין, ימי חילוטו של מצורע שאין בהם דיני נזיר, שהרי אין בו מצות תגלחת מחמת הנזירות אלא רק מחמת הצרעת, כל שכן שלא יעלו למנין הנזירות. מבואר, שנזיר שקיבל נזירותו בבית הקברות טעון תגלחת, ונפשט הספק.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין כוונת הברייתא לתגלחת טומאה, אלא **לִתְגְלַחַת טָהֳרָה** שבסוף ימי הנזירות. וכך הוא הקל וחומר, ומה נזיר בקבר שיכול לקיים בשערות אלו את תגלחת הטהרה, שהרי אינו מגלחם כשנטהר, ובכל זאת אין הימים עולים לו מן המנין, ימי חילוטו של מצורע, שאינו יכול לקיים תגלחת טהרה בשערות שגדלו בהם, שהרי זקוק לגלחם לצרעתו, כל שכן שלא יעלו ימים אלו לנזירותו. מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – גם מגוף הברייתא נראה שהכוונה לתגלחת טהרה.

אגרות קודש

[ה'תשל"א]

בודאי ובודאי להחזיק הדירה, וה"ה **בירושלים עצמה**, וידוע דבר חכמים במשנתם בסיום מס' כתובות, ואשרי חלקו וחלקו בירות"ו.

אזכיר עה"צ להצלחתו – כולל שממנו יראו עוד כו"כ וכן יעשו.

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם יעלה על דעתך לפרש שכוונת הברייתא לתִּגְלַחַת טוּמְאָה, יקשה וכי יְמֵי חִילּוּטוֹ, מִי לֹא בְּעֵי תִּגְלַחַת – וכי אינו טעון תגלחת טומאה מחמת הצרעת, ואיך אומרת הברייתא על ימי חילוטו שאין שערו ראוי לתגלחת, אלא על כרחך כוונת הברייתא לתגלחת טהרה, שלזה אין שערו של המצורע ראוי. דוחה הגמרא: לֹא – אין להכריח כן, כי יתכן שכוונת הברייתא לתגלחת טומאה, ומה שאמרת על ימי חילוטו שאין ראוי לתגלחת, תִּגְלַחַת דְּנִזִּירוּת קָתָנֵי – כוונת הברייתא לתגלחת נזירות. שרק נזיר בקבר מתגלח [תגלחת טומאה] מדין נזירות, מה שאין כן מצורע שמתגלח מדין תגלחת מצורע.

הגמרא מביאה ברייתא כדי לפשוט ספיקו של רב אשי: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, נאמר בתורה לגבי נזיר שנטמא (במדבר ו ט–י) 'וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ, וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן' וגו', ודורשת הברייתא מן התיבות 'וטימא ראש נזרו' שדווקא בְּטָהוֹר שֶׁנִּטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, ובא ללמדנו שֶׁהוּא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר – תגלחת ביום השביעי, וַהֲכָאַת צִיפֳּרִין לקרבן טומאה ביום השמיני. ומכאן לומדים לִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר שקיבל את נזירותו בְּקֶבֶר – בבית הקברות, דהיינו כשהוא טמא, שֶׁאֵין טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲכָאַת צִיפֳּרִין.

הברייתא מבארת שצריך ללמוד דין זה מהפסוק, ובלא פסוק גם מי שקיבל נזירות בקבר היה חייב תגלחת וקרבן: וַהֲלֹא הִקְּרִים כָּל וָחוֹמֶר, וּמַה נזיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲכָאַת צִיפֳּרִין כדי להטהר, מִי שֶׁהָיָה טָמֵא מִתְּחִלָּה, שהוא טמא ביותר, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲכָאַת צִיפֳּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ', ולומדים מכך שדווקא בְּמִי שֶׁהָיָה נזיר טָהוֹר וְנִטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲכָאַת צִיפֳּרִין, ומכאן לומדים לִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר שקיבל על עצמו נזירות כשהוא בְּקֶבֶר שאינו טעון תגלחת וציפרים. הרי מפורש שהמקבל נזירות בעודו טמא, אינו מגלח תגלחת טומאה. מסיקה הגמרא, אכן שֶׁמַּע מִינָּהּ, ונפשט הספק של רב אשי.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא שהובאה לעיל, ודנה כאיזו דעה היא שנויה: מַאן תָּנָא – מי שנה הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן, אֵין חילוק בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר בעודו בטומאתו, לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא חילוק זה בלבד, שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר, יום שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן של ימי הנזירות, והיינו שביום השביעי לאחר שנטהר, יכול מיד להתחיל למנות את ימי נזירותו, ויום השביעי לטהרתו הוא היום הראשון למנין ימי נזירותו בטהרה, וְאילו נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין יום שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, ומתחיל למנות ימי נזירותו רק למחרת ביום השמיני.

אָמַר רַב חִסְדָּא, בריייתא זו דברי רַבִּי הִיא, דְּאָמַר רַבִּי, שכל נזיר טהור שנטמא אֵין נְזִירוּת טָהֳרָה חָלָה – אינו יכול להתחיל למנות את ימי נזירות הטהרה, אֶלָּא עַד היום הַשְּׁמִינִי, שהוא יום הבאת קרבנות הטומאה. דְּאִי תֵּימָא – שאם תאמר שברייתא זו דברי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, יקשה, הָאָמַר – הלא רבי יוסי ברבי יהודה אמר, שגם נזיר טהור שנטמא, נְזִירוּת דְּטָהֳרָה, מִשְּׁבִיעִי הוּא דְּחָיְלָא – בבר מהיום השביעי לטהרתו מתחיל למנות את ימי נזירות הטהרה, נמצא שלדעתו גם נזיר טהור שנטמא, היום השביעי עולה לו מן המנין, ודלא כמבואר בברייתא.

מבררת הגמרא: מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה – היכן נשנית מחלוקתם, דְּתַנְיָא, נאמר לגבי נזיר שנטהר מטומאתו (במדבר ו י–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וגו' וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא'. כוונת הכתוב שמתחיל למנות ימי נזירות טהרה בַּיּוֹם הַהֲכָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, שהוא היום השמיני לטהרתו, שעל יום זה נאמר 'ביום ההוא', אלו דִּבְרֵי רַבִּי. אולם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שדברי הכתוב 'ביום ההוא', הכוונה שמתחיל למנות נזירות טהרה בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ, שהוא היום השביעי לטהרתו.

הגמרא מביאה משנה נוספת, ודנה כאיזו דעה מאלו היא שנויה: וְהָא דִּתְנַן במסכת כריתות (ט.), נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה, אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד על כל הטומאות. מַאן תַּנָּא – מי שנאה. שהרי לכאורה קשה באיזה אופן מדוברת משנה זו, אם מדובר שנטמא כמה פעמים בלא הפסק של טהרה, דהיינו שטרם נטהר מטומאה הראשונה נטמא בשניה וכן בשלישית וכו', אין זה 'טומאות הרבה', אלא טומאה אחת ארוכה. ואם מדובר שלאחר שנטהר מטומאתו הראשונה נטמא שוב, מדוע נפטר בקרבן אחד. אלא ודאי מדובר באופן אמצעי, שבו אין הטומאות נחשבות בטומאה אחת ארוכה, ומכל מקום נפטר בקרבן אחד, על כן שואלת הגמרא לפי איזו דעה מצינו דרך אמצעית זו.

אָמַר רַב חִסְדָּא, דברי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, נְזִירוּת טָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי חָיְלָא – ביום השביעי חלה נזירות טהרה וביום זה הוא מתחיל למנותה, ומשום כך מַשְׁכַּחַת לָהּ – מצינו אופן שבו ניתן להעמיד את דברי המשנה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא פעם שניה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו מהטומאה הראשונה, וְשוּב חָזַר וְנִטְמָא פעם שלישית בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו מהטומאה השניה, (וּמַנִּי – ומי הוא התנא ששנה משנה זו, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא), שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה כֵּיוָן דְּלֹא יָצָא הנזיר לִשְׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן – כיון שנטמא הנזיר טרם הגיעה שעה שבה יכול להקריב קרבנו, דהיינו לפני היום השמיני, לכן אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. ואין זו טומאה אחת ארוכה, כיון שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ביום השביעי התחיל למנות נזירות טהרה, לכן כינתה אותם הברייתא 'טומאות הרבה'. ומכל מקום מביא על כולם קרבן אחד, כיון שנטמא בשנית קודם שנתחייב בקרבן על הראשונה, וכן בשלישית. דְּאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי – שאם תאמר שמשנה זו היא כדברי רבי הסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה רק מהיום השמיני, קשה באיזה אופן מדובר שנזיר יביא קרבן אחד על הרבה טומאות, אִי מדובר דְּנִטְמָא פעם שניה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו מהטומאה הראשונה וְחָזַר וְנִטְמָא פעם נוספת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו מהטומאה השניה (וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי), הלא כיון שלדעת רבי הוא מתחיל למנות את נזירות הטהרה רק ביום השמיני, נמצא דכּוּלְּהוּ טוּמְאָה אֲרִיכְתָּא הִיא – שכל טומאות שיטמא בהן עד היום השמיני הם כטומאה אחת ארוכה, ואיך קראה לזה המשנה 'טומאות הרבה'. וְאִי מדובר דְּנִטְמָא פעם שניה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לטהרתו מהטומאה הראשונה, אף לפני שהביא קרבן טומאה, וְחָזַר וְנִטְמָא פעם נוספת בַּשְּׁמִינִי לטהרתו מהטומאה השניה, לפני שהביא קרבן טומאה, ונחשב שנטמא 'טומאות הרבה' כיון שהטומאה השניה באה לאחר שכבר החל למנות נזירות טהרה, אם כן יקשה מדוע יפטר בקרבן אחד, וְהָרֵי יָצְתָה שָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהָבִיא בה קָרְבָּן, כלומר, כיון שנטמא ביום השמיני לאחר שחלה עליו חובת הבאת קרבן טומאה, הרי הוא כמי שנטמא לאחר שהביא את קרבנו, שודאי שעליו להביא קרבן טומאה נוסף על טומאתו השניה. אלא על כרחך שמשנה זו כדעת רבי יוסי ברבי יהודה היא.

הגמרא מבארת את טעמי רבי ורבי יוסי ברבי יהודה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה רק ביום השמיני. מבארת הגמרא: דְּאָמַר קְרָא בענין טהרת נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו (במדבר ו י–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ, וַהֲדַר – ורק לאחר מכן ממשיך הפסוק ואומר 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא' – לחזור ולהתחיל מנין נזירותו, מבואר מסדר הפסוקים, ש'ביום ההוא' הכוונה לאותו יום שבו התכפר בהבאת קרבנות, דהיינו היום השמיני. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שסובר שמתחיל למנות נזירות טהרה מהיום השביעי, מדוע אינו דורש כך מן הפסוק. מתרצת הגמרא: משום שאם כֵּן שכוונת התורה היא לומר שמקדש את ראשו ביום השמיני, לֵימָא קְרָא 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ' בלבד, וממילא מובן שהכוונה היא ליום השמיני שבו דיבר הכתוב

דאי סלקא דעתך תגלחת טומאה ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת — והכתיב "וכבס המטהר את בגדיו" וגו', וההוא דינא דקא מייתי ומה נזיר בקבר כו' היכי קאתי? והא זה וזה ראויין לתגלחת. לעולם אימא לך תגלחת דטומאה כיון שהוזה ושנה וטבל מתגלח בשביעי שלו, והאי דקא פריך: ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת — בתגלחת דנזירות קאמר. דאילו נזירות בקבר, כשהוא מגלח מעכשיו — מתגלח על נזירות. אבל נזיר מצורע, כשמתגלח תחילה — מתגלח על שנתרפא מצרעתו. והכי קתני: ימי חלוטו שאין ראוי לתגלחת טומאה דנזיר, אלא לתגלחת דצרעת — לא כל שכן שאין עולין מן המנין דנזירות דטהרה. ולעולם אימא לך היכא דנזר והוא בבית הקברות — טענן גילוח דטומאה. **תא שמע וכי ימות מת עליו בפתע פתאום בטהור שנטמא כו'. נזיר בקבר** — שהיה טמא מתחילת נזירות. **אינו דין כו'** — מדקתני: ולפטור את הנזיר בקבר, שאין טענן העברת שער — שמע מינה דאין טענן גילוח שער, שמע מינה. **אלא מטמא שנזר שביעי שלו** — שטובל בו, עולה לו מן המנין. דהואיל ואינו בר קרבן — מתחיל למנות מבו ביום. **ונזיר טהור שנטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המנין** — דאין לו טהרה עד יום שמיני, שמביא קרבנותיו כו'. **דתניא וקדש את ראשו** — שיתחיל למנות לענין נזירות ביום הבאת קרבנותיו, שהוא שמיני, כדכתיב "וביום השמיני יביא שתי תורים". **ביום תגלחתו** — שהוא שביעי, כדכתיב "וגילח את ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו". **והא דתנן נזיר שנטמא כו' מאן תנא** — חשיב להו טומאות הרבה, ואפילו הכי לא מייתי עלייהו אלא קרבן אחד. **אמר רב חסדא רבי יוסי ברבי יהודה היא** — דאמר: נזירות טהרה, משביעי, שהוא יום תגלחתו, חיילא עילויה. **ומשכחת לה** — דתיהוי טומאות הרבה. **כגון שנטמא** — ומנה ששה כדי להזות עליה בשלישי ובשביעי, וחזר ונטמא ביום שביעי. דטומאה אחריתי איקרי, הואיל וטבל בו ביום. אבל בקרבן אינו חייב אלא אחד, שכל זמן שלא יצתה שעה שראויה להביא קרבן, שעדיין לא הגיע ליום שמיני — אינו חייב אלא קרבן אחד. אבל אם נטמא וחזר ונטמא בששי — אינו קורא לו טומאות הרבה, לפי שעדיין לא חל עליו טהרה כלל, ודמי לטומאה אריכתא. דאי אליבא דרבי — לא משכחת לה דמיקרי טומאות הרבה, ולא ליחייב אלא קרבן אחד. דאי אמרת משכחת לה, כגון שנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי — אינו חייב אלא קרבן אחד לסוף ימי טהרתו. כיון דנזירות דטהרה לא חיילא עליה עד יום שמיני — כולה חדא טומאה אריכתא היא, וליכא בהו טומאות הרבה. ואי אמרת כגון דנטמא בשמיני, והויין להו טומאות הרבה — הא נמי לא מיתרצתא, דלא יביא אלא קרבן אחד. דאי אליבא דרבי, כיון דנטמא יום שמיני, שיצתה שעה שראויה להביא בה קרבן — נתחייב על כל אחד. הילכך לא מיתוקמא אלא כרבי יוסי ברבי יהודה, שמע מינה. **מאי טעמא דרבי** — דאמר: לא חיילא עליה נזירות דטהרה עד יום הבאת קרבנותיו. **דאמר קרא וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וגו'** — דמשמע: אימתי "וקדש את ראשו" שיתחיל למנות — בו בזמן שכיפר עליו, דהיינו בשמיני.

ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת — בסוף ימי חלוטו, כדכתיב "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו". אבל תגלחת דטהרה לית ביה במצורע, דגם תגלחת שניה שמגלח אחר ימי ספרו מתוך טומאה הוא מגלחה, שגם בימי ספרו מטמא אדם במגע. **לא** תגלחת טומאה דנזירות קתני — כלומר, לעולם אימא לך תגלחת דטומאה. ודקאמרת דבימי חלוטו נמי איכא תגלחת דטומאה — לא, תגלחת דנזירות קתני. דנזיר בקבר ראוי שערו לתגלחת מחמת נזירות, ובימי חלוטו לא בעי תגלחת דטומאה מחמת נזירות אלא מחמת צרעתו, וזה אין שייך לנזירות כלל, הילכך לא יעלו לו ימיו לנזירותו. **בטהור** שנטמא הכתוב מדבר — כלומר, שהתחיל למנות נזירות בטהרה, ואחרי כן נטמא, כדכתיב "והימים הראשונים יפלו". **ולפטור** את הנזיר בקבר שאין טענן העברת שיער והבאת ציפרים — והוא הדין דממעט ליה מאשם, דכתיב בההוא עניינא. והיינו דקאמר במתניתין בנזיר בקבר אינו מביא קרבן טומאה, דמיעטיה קרא, כדדרשינן הכא. **והלא** דברים קל וחומר — פירוש: אי לא מיעטיה קרא. ומה טהור שנטמא טענן כו' — כלומר שטומאתו הזקיקתו לכך, כל שכן היכא דנטמא מתחילתו שטמא ביותר, שהזקיקתו טומאתו לכל. תלמוד לומר "וטמא ראש נזרו" — מיותר, דמצי למימר "וכי ימות מת [עליו] בפתע פתאום וגלח ראשו".

ביום הבאת קרבנותיו — דכך כתיב בקרא "ביום השמיני יביא שתי תורים וכו' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש ראשו ביום ההוא", שמעינן: ביום שמיני, שהוא הבאת קרבנותיו, כדמפרש לקמן בסמוך. **ביום** תגלחתו — הכתוב מדבר, דהיינו בשביעי. בסמוך מפרש טעמא. **והא** דתנן — פרק קמא דכריתות (ט,א). **משביעי** הוא דחיילא — משביעי שמתחיל לימנות נזירות משביעי. **ומשכחת** טומאות הרבה, כגון שנטמא ביום שביעי וחזר ונטמא בשביעי — לסוף שביעי, אחר שהוזה ושנה וטבל. דמיד כשהוזה וטבל חל עליו באותו יום נזירות טהרה, שיום שביעי הוי ממנין שלשים. כי נטמא ביום שביעי כיון דחל עליה נזירות טהרה — כבר חשיב ליה טומאה אחריתי. ולא הוה כנטמא בששי, דההיא ודאי טומאה אריכתא היא, דאכתי לא חל עליה נזירות טהרה. ומכל מקום פוטר עצמו מקרבן טומאה אחר, כיון שנטמא בשביעי ולא יצא שעה אחת ליום שראוי הוא להביא קרבנות, דהיינו ביום שמיני. **דאי** רבי — דאמר דאינו מתחיל למנות נזירות טהרה עד יום שמיני — כולה טומאה אריכתא היא, דלא נראה עדיין להתחיל נזירות, והוי כאילו נטמא בששי, ואמאי קרי ליה טומאות הרבה? ואי דנטמא בשמיני כו', כיון דיצא לשעה שראוי להביא קרבנותיו, והוי כנטמא אחר הבאת קרבנותיו, דודאי צריך להביא קרבן טומאה אחר. **דכתיב** מאשר חטא על הנפש — וכתיב בההוא קרא לאלתר "וקדש ראשו ביום ההוא" — פירוש: ביום שכיפר עליו, דהיינו בשמיני. **אם** כן לימא קרא וקדש את ראשו — ופשיטא דאשמיני דקיימינן ביה איירי. "ביום ההוא" למה ליה? אם אינו ענין לשמיני — תנהו לשביעי, דאייתור למשדי אשביעי.

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תּוּגְלַחַת טוּמְאָה - יְמֵי חִלּוּטוֹ מִי לָא בָּעֵי תּוּגְלַחַת? - לָא, תּוּגְלַחַת דְּנְזִירוּת קָתָנֵי. תָּא שְׁמַע: "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - בְּטָהוֹר שֶׁנִּטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוּא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, וְלִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר בַּקֶּבֶר - שֶׁאֵין טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין. וְהַלֹּא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמַה טָּהוֹר שֶׁנִּטְמָא - טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, מִי שֶׁהָיָה טָמֵא מִתְּחִלָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - בְּמִי שֶׁהָיָה טָהוֹר וְנִטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִיפֳּרִין, וְלִפְטוֹר אֶת הַנָּזִיר בַּקֶּבֶר. שְׁמַע מִינַּהּ. מַאן תְּנָא הָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: אֵין בֵּין טָמֵא שֶׁנָּזַר לְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֶלָּא שֶׁטָּמֵא שֶׁנָּזַר שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא אֵין שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִّנְיָן? אֲמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי הִיא, דְּאָמַר רַבִּי: אֵין נְזִירוּת טָהֳרָה חָלָה אֶלָּא עַד שְׁמִינִי. דְּאִי תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא - הָאָמַר נְזִירוּת דְּטָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי הוּא דְּחָיְלָא. מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: "וְקִדֵּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" - בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיוֹם תּוּגְלַחְתּוֹ. וְהָא דְּתַנֵּן: נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד, מַאן תְּנָא? אֲמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: נְזִירוּת טָהֳרָה מִשְּׁבִיעִי חָיְלָא. וּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי, וּמַנִּי - רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא; כֵּיוָן דְּלֹא יָצָא שָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. דְּאִי תֵּימָא רַבִּי הִיא, אִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי, וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי - כּוּלְּהוּ טוּמְאָה אֲרִיכְתָּא הִיא. וְאִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי, וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי - הֲרֵי יָצְתָה שָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהָבִיא קָרְבָּן. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? - אָמַר קְרָא "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ" וַהֲדַר "וְקִדֵּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ". - וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "וְקִדֵּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ", "בְּיוֹם"

ורבי ביום ההוא למה לי — דממילא ידעינן דאשמעינן קאי. **אף** על פי שלא הביא קרבנותיו — דפשטיה דקרא משמע דלא חייל עליה נזירות עד שיכפר בעולה ובחטאת, דכתיב בקרא [קודם] "וקדש ראשו", והשתא אתי יתורא ד"ביום ההוא" לאשמועינן דחייל עליה נזירות ביום שמיני, אף על פי שלא הביא קרבנותיו.

לוקמה כרבי וכגון שנטמא בליל שמיני — דחייל עליה נזירות קודם הבאת קרבנותיו. ולא גרסינן ["דחזא"]. פירוש: כיון [דמרבינן] לרבי ביום השמיני, אף על פי שלא הביא קרבנותיו — אם כן גם בליל שמיני חייל עליה נזירות, ושייך ליום שמיני. ומעתה נוקי למתניתין כרבי, דנטמא בליל שמיני, דכיון דחייל עליה נזירות — טומאות הרבה יש כאן, ומכל מקום פוטר עצמו בקרבן אחד — לפי שלא יצא שעה אחת הראויה להביא קרבנותיו, דאין מקריבין קרבנות בלילה, מ"ביום צוותו". מדלא מוקי לה הכי — נימא קסבר ליליא לאו מחוסר זמן הוא. פירוש: ולא לענין שיוכל להקריבו בלילה, אלא דחשבינן ליה כיצא לשעה שראוי להקריב קרבנותיו, ולא יפטר בקרבן טומאה אחד. **הא** בהא תליא — ולא מצי אתיא כרבי. **הכי** גרסינן אי אמרת לילה מחוסר זמן אימת מייתי קרבן עד צפרא נזירות נמי לא חייל עד צפרא ד"כפר וקדש" כתיב, בשעה שראויה להביא קרבן חייל נזירות טהרה. כי נטמא בלילה לא הוו טומאות הרבה אלא טומאה אריכתא. ואי קסבר לילה לאו מחוסר זמן, להחשב כשעה שראויה להקריב בלילה — נזירות נמי חייל מחמתה, ומיחייב קרבן טומאה על כל אחת ואחת. **איתי** ספרים דגרסי ביה: גופא נטמא בשביעי כו'. ולא גרסינן, דבכולה התלמוד לא גרסינן "גופא" אלא כשהתלמוד הביא ממימרא או ברייתא תחילה ומייתי אותה אגב גררא — אז חוזר ואומר "גופא" לפרש המימרא או הברייתא. אבל ברייתא לא הביא התלמוד כלל לעיל, אלא מלישנא דהתלמוד לעיל דקאמר: אילימא שנטמא בשביעי. **אינו** מביא אלא קרבן אחד — אף על גב דסבירא ליה דחייל עליה נזירות טהרה משביעי, כיון דנטמא עד שלא האיר השמיני, שעה הראויה להביא קרבנותיו — נפטר בקרבן אחד על טומאות הרבה. אבל בשנטמא בשמיני וחזר ונטמא בשמיני, כיון שיצא לשעה הראויה להביא קרבנותיו — מביא קרבן על כל אחד ואחד.

מתחיל ומונה מיד דברי רבי אליעזר וכו' — לכאורה הוה משמע דמתחיל מנין נזירות טהרה שלו בשמיני. אלא אי אפשר לומר כן, דאי לא חייל עליה נזירות טהרה שלו אלא בשמיני — אם כן כי נטמא בשמיני לא סותר אלא יום אחד, ולא הוה מתחייב קרבן טומאה לרבי אליעזר, [כדתנן] במתניתין: רבי אליעזר אומר לא [בו] ביום. אלא מתחיל ומונה מיד בשביעי, דאז חייל עליה נזירות טהרה מכי הזה וטבל (מכי הזה וטבל), וכי נטמא בשמיני, ומתחייב שפיר בקרבן ובטומאה לרבי אליעזר. **וחכמים** אומרים קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו כו' — רבנן סבירא להו דלא חייל נזירות טהרה עליה עד שיביא חטאתו. הביא חטאתו ולא הביא אשמו — מונה נזירות טהרה. [וטעמייהו] יליף בסמוך. **כך** אשמו מעכבתו — דלא חייל עליה נזירות טהרה עד שיביא גם אשמו. וטעמיה מפרש בסמוך.

בשלמא לרבי אליעזר אמר קרא וקדש ראשו ביום ההוא — מיותר "ביום ההוא" לרבות ביום השביעי, דמשביעי חייל עליה נזירות טהרה כדפרישית לעיל לרבי אליעזר. ולשון התלמוד דקאמר "אף על פי שלא הביא קרבנותיו" הוי פירושו: אף על פי שלא הגיע יום הראוי קצת להביא קרבנותיו, דהיינו יום שביעי. ולא הוי פירושו כההוא דלעיל דקאמר התלמוד אליבא דרבי: "ביום ההוא" מיותר, לומר לך אף על פי שלא הביא קרבנותיו. דההוא ודאי הוי פירושו לרבות יום שמיני דוקא משהאיר הבקר, אבל אליבא דרבי אליעזר אתא [לרבות] אפילו יום השביעי, כדפירשתי. **ולרבנן** ההוא אף על פי שלא הביא אשמו. אף על גב שכל אשמות שבתורה מעכבות, הכא מרבינן מ"ההוא" דלא מעכב ליה מלחול עליה נזירות טהרה. **אלא** לרבי ישמעאל "ההוא" מאי אתא לרבויי? אמר לך: אף על פי שלא הביא עולתו. **ורבנן** עולה לא בעיא מיעוטא דדורון בעלמא הוא — ואם תאמר: מאי טעמא דרבי ישמעאל? שפיר קאמרי ליה רבנן! ויש לומר: משום דחטאת ועולה כתיבי בחד קרא, והדר כתיב "וכפר עליו וקדש ראשו". דסלקא דעתך דאף על גב דעולה דורון הוא, כיון דאקדמיה קרא ל"וקדש ראשו" לא חייל עליה נזירות טהרה עד דמייתי לעולה נמי, קא משמע לן "ההוא" לומר: אף על פי שלא הביא עולתו. ומסתברא לאוקמי לעולה ולא לחטאת, דעיקר כפרה בחטאת. ואם תאמר: מנא ליה להתלמוד לעיל לומר בפשיטות אליבא דרבי דההוא (מפרש) מרבה אף על פי שלא הביא קרבנותיו, פירוש: משהאיר השמיני חייל עליה נזירות טהרה? דלמא לא מרבה רבי אלא הביא חטאתו ולא אשמו, או כרבי ישמעאל!

"בַּיּוֹם הַהוּא" לָמָּה לִי? אִם אֵינוֹ עָנָיִן לַשְּׁמִינִי, תְּנַהוּ עָנָיִן לַשְּׁבִיעִי. וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא"! - אָמַר לְךָ רַבִּי: הַהוּא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, לוֹמַר לְךָ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְרַב חִסְדָּא, מַאי דּוּחְקֵיהּ לְאוֹקְמֵיהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? לוֹקְמֵהּ כְּגוֹן דְּנִטְמָא דְּחַזְיָא בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְרַבִּי הִיא! מִדְּלָא מוֹקִים לֵהּ כְּרַבִּי, לֵימָא קָסְבַר לֵילְיָא לָאו מְחוּסַּר זְמָן הוּא? - אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָא בְּהָא תַּלְיָא; אִי אָמְרַתְּ לֵילְיָא מְחוּסַּר זְמָן, אֵימַת מְיַיתֵי לְקָרְבָּן - לְצַפְּרָא, נְזִירוּת נַמִּי לָא חָיְילָא עַד צַפְּרָא. וְאִי אָמְרַתְּ לֵילְיָא אֵינוֹ מְחוּסַּר זְמָן - נְזִירוּת טָהֳרָה חָיְילָא מֵאוֹרְתָא. גּוּפָא, נִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. נִטְמָא בַּשְּׁמִינִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא - מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְלֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ - מוֹנֶה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ עִיכְּבָתוּ - כֵּן אֲשָׁמוֹ מְעַכְּבוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְרַבָּנַן: "הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ. אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, "הַהוּא" לָמָּה לִי? - אָמַר לְךָ: "הַהוּא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא עוֹלָתוֹ. - וְרַבָּנַן: עוֹלָה לָא בָּעֵי מִיעוּטָא, דּוֹרוֹן בְּעָלְמָא הוּא. מַאי טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן? דְּתַנְיָא: "וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן מְעַכְּבִין, יָכוֹל אַף זֶה מְעַכְּבוֹ

תלמוד

ורב חסדא מאי דוחקיה לאוקמיה כרבי יוסי ברבי יהודה לוקמה כרבי — ומשכחת לה דאית בהו טומאות הרבה. כגון דחזיא בליל שמיני — כלומר, דנטמא בליל שמיני. והאי דאמר "דחזיא" — לאו דוקא הכא, אלא איידי דנקיט לה במסכת כריתות נקטיה להכא. וחזר ונטמא בליל שמיני. דטומאות הרבה איכא, מכיון דנטמא בליל שמיני וחיילא עליה טהרה. ואינו חייב עליהן אלא קרבן אחד, לפי שעדיין לא הגיע יום שמיני שהיתה שעה הראויה להביא בה קרבן. **ומדלא מוקים לה** — רב חסדא בכהאי גוונא ואליבא דרבי — תיפשוט מינה דאית ליה לרב חסדא דלילה לאו מחוסר זמן הוא, דאם נטמא בליל שמיני — הוה כנטמא ביום שמיני, דנטמא בשעה שראויה להביא קרבן. אף על גב דאינו קרב עד היום — דמיא הלילה ליום, וחייב קרבן על כל אחת ואחת. **אמר רב אדא בר אהבה** — אפילו אי אית ליה לרב חסדא דלילה מחוסר זמן הוא, אבתי לא מתוקמא ליה כרבי, דהא בהא תליא. **דאי אמרת לרבי מחוסר זמן הויא אימת מיתחזי לקרבן לצפרא ונזירות טהרה נמי לא חיילא עליה עד צפרא** — והילכך כי מיטמי בליל שמיני כולה טומאה אריכתא היא, ולית לך למימר בהו טומאות הרבה. ואי אמרת דלרבי אינו מחוסר זמן, דלילה נמי זמן הקרבה ואית בהו טומאות הרבה — נזירות טהרה נמי חיילא מאורתא, וחייב קרבן על כל טומאה וטומאה, הילכך לא מיתוקמא כרבי כלל. **הכי גרסינן: תנו רבנן נטמא בשביעי וחזר ונטמא כו'.** ואית ספרים דגרסי ביה: גופא נטמא בשביעי כו'. ושבושא הוא, דקיימא לן דכל היכא דכתב "גופא" דכבר נשנית ההיא שמעתא לעיל, ואילו הכא לא נשנית כלל. **מתחיל ומונה** — לנזירות טהרה מיד, כיון שהגיע שמיני, ואפילו שלא הביא קרבנותיו. דברי רבי אליעזר. **וחכמים אומרים קרבן אחד על הכל עד שיביא חטאתו הביא חטאתו ונטמא מביא קרבן על כל אחת ואחת הביא חטאתו ולא הביא אשמו מונה** — נזירות דטהרה. אבל אם לא הביא חטאתו — אינו מונה. לעולם אין מתחילין למנות לנזירות טהרה עד שיביא חטאתו, אחד מהללו שני תורים שמביא אחד לחטאת. שאם נטמא קודם שהביא חטאתו — אינו מביא אלא קרבן טומאה אחד, אבל אם הביא חטאתו ולא הביא אשמו, כבש בן שנתו לאשם — מונה לנזירות ימי טהרה. **כך אשמו מעכבו** — שלא יתחיל למנות עד שיביא אשמו. **בשלמא לרבי אליעזר** — דאמר: מתחיל ומונה מיד. **אף על פי שלא הביא קרבנות** — מתחיל למנות מבו ביום. ולרבנן אתא ליה "ההוא" — אף על פי שלא הביא את אשמו. **אף על פי שלא הביא עולתו** — שהאחד לעולה. ובלבד שהביא אשמו וחטאתו מתחיל למנות. **משום עולה לא מיבעיא** — דהיא לא אתיא לא משום עולה ולא משום נזירות, אלא לדורון בעלמא. **כל האשמות שבתורה מעכבין** — כדאמרינן (יבמות עד,ב): הביא כפרתו — אוכל בקדשים.

תלמוד

'בַּיּוֹם הַהוּא' לָמָּה לִי – לשם מה נכתב, אלא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׁמִינִי – אם אין צורך בתיבות אלו לדרוש שמתחיל למנות מיום השמיני [שהרי גם אם לא נכתבו ידענו זאת], תְּנֵהוּ עִנְיָן – פרש כוונת הכתוב לִשְׁכִיעִי – שמתחיל למנות בשביעי.

חוזרת הגמרא ומקשה: וְרַבִּי נַמִּי 'כְּתִיב 'בַּיּוֹם הַהוּא' – הרי גם לרבי צריך ליישב תיבות אלו, שלא יהיו מיותרות. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִּי, הַהוּא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – תיבות אלו באו כדי לוֹמַר לְךָ, שהנזיר מונה נזירות טהרה מיום השמיני אַף עַל פִּי שֶׁעדיין לֹא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. ואילו לא נכתב 'בַּיּוֹם הַהוּא', היינו למדים מפשטות הכתוב שמתחיל למנות רק לאחר שהקריב, שהרי קודם נאמר 'וְכִפֶּר עָלָיו' ורק לאחר מכן 'וְקִדֵּשׁ', דהיינו שמתחיל למנות נזירות טהרה, לכן נאמר 'בַּיּוֹם הַהוּא', לומר שמתחיל למנות ביום זה אף אם לא הקריב עדיין.

מקשה הגמרא: מאחר שלרבי מתחיל למנות ביום השמיני אף קודם שהביא קרבנותיו, אם כן כבר בליל שמיני מתחיל למנות, וְלכאורה קשה, רַב חִסְדָּא, מַאי דּוּחֲקֵיהּ לְאוֹקְמֵיהּ – מדוע נדחק לעיל (ע"א) להעמיד את דברי המשנה, שנזיר שנטמא טומאות הרבה מביא קרבן אחד, דווקא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, לוֹקְמֵהּ כְּגוֹן דְּנִטְמָא (דְּחִזְיָא) בְּלֵיל שְׁמִינִי – הלא אפשר להעמידה באופן שנטמא שנית בליל שמיני לטהרתו, וכינתה אותו הברייתא 'טומאות הרבה' מפני שכבר התחיל למנות נזירות טהרה, ואעפ"כ נפטר בקרבן אחד כי עדיין לא נתחייב בקרבן, וְרַבִּי הִיא – ובכך יוכל להעמידה גם כרבי. ולכאורה מְדְּלָא מוֹקִים לָהּ – ממה שלא העמיד רב חסדא את המשנה כְּרַבִּי, לֵימָא קָסָבַר – שמא מוכח שסובר רב חסדא דְּלֵילְיָא לָאו מְחוּסַּר זְמַן הוּא – דבר שדינו להיעשות ביום, כגון הקרבת קרבן, אזי כשהגיע לילה שלפניו נחשב שכבר אינו 'מחוסר זמן' וכאילו כבר בא זמנו, ולכן אם נטמא הנזיר שוב בליל שמיני [לטהרתו מטומאה הראשונה], לא יוכל להיפטר בקרבן אחד על שתי הטומאות, כי זה נחשב שנטמא לאחר שהגיע זמן הקרבן. אבל אילו סבר רב חסדא שלילה מחוסר זמן הוא, היה יכול להעמיד כרבי וכפי שנתבאר, שנטמא בליל שמיני, ואם כן מוכח לכאורה שלדעתו לילה אינו מחוסר זמן.

הגמרא דוחה את ההוכחה: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אין להוכיח כן, כי בלאו הכי אי אפשר להעמיד משנה זו כרבי [ואף אילו סברנו שלילה מחוסר זמן הוא], משום דְּהָא תַּלְיָא – הדברים תלויים זה בזה, דהיינו, תחילת מנין נזירות טהרה, וזמן חיובו בקרבן תלויים זה בזה, ואי אפשר לחלק ביניהם, ולפיכך, אִי אָמְרִתְּ דְּלֵילְיָא נחשב מְחוּסַּר זְמַן, וממילא אֵימַת מִיחֲזֵי לְקָרְבָּן, לְצִפְּרָא – רק בבוקר יום השמיני הוא נחשב ראוי לקרבן, אם כן נְזִירוּת נַמִּי לֹא חָיְלָא עַד צִפְּרָא – גם נזירות הטהרה לא חלה עד הבוקר, שאין לה לחול אלא בשעה שראוי לקרבן, ואם נטמא בליל שמיני הרי זו טומאה אחת ארוכה עם הראשונה, ולא לזה נתכוונה המשנה 'טומאות הרבה'. וְאִי אָמְרִתְּ דְּלֵילְיָא אֵינוֹ מְחוּסַּר זְמַן, ומתחילת ליל שמיני הוא זמן קרבן, אם כן גם נְזִירוּת טָהֳרָה חָיְלָא מֵאוֹרְתָא – מתחילת הלילה, וכיון שנטמא לאחר שנתחייב בקרבן על הטומאה, אינו יכול להיפטר בקרבן אחד על כל הטומאות כדברי המשנה. ולכן לא העמיד רב חסדא את המשנה כשנטמא בליל שמיני, כי ממה נפשך לא היה יכול להעמידה בכך, בין אם לילה מחוסר זמן הוא ובין אם לאו מחוסר זמן הוא:

הגמרא מביאה דעות נוספות לגבי נזיר טמא שנטהר, מתי מתחיל למנות לנזירות טהרה: (גּוּפָא) שנינו בברייתא, נזיר שנטמא ונטהר, וּנְטִמְאָה בשנית בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לטהרתו, וְחָזַר וְנִטְמְאָה בַּשְּׁבִיעִי לטהרתו מטומאה שניה, אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד, כיון שנטמא קודם שנתחייב בקרבן. אבל אם נִטְמְאָה פעם שניה בַּשְּׁמִינִי, וְחָזַר וְנִטְמְאָה בַּשְּׁמִינִי, מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהטומאות, כיון שנטמא לאחר שנתחייב בקרבן. ואת נזירות הטהרה מַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד כשנטהר ביום השביעי [כדעת רבי יוסי ברבי יהודה], אלו דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אף אם נטמא בשמיני, מביא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ – אם נטמא קודם שהביא חטאת על טומאתו הראשונה, מביא קרבן אחד על כל הטומאות. אבל אם הֵבִיא חַטָּאתוֹ על הטומאה הראשונה, ואחר כך נִטְמָא שוב, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ על השניה, וְנִטְמָא, מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וכמו כן סוברים חכמים, שאם הֵבִיא חַטָּאתוֹ ואף אם עדיין לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ, מכל מקום מוֹנֶה את נזירות הטהרה משעה שהקריב חטאתו.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, שִׁבְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ עֲיִכְּבַתּוּ מלהתחיל למנות את ימי הנזירות בטהרה, כֵּן אֲשָׁמוֹ מְעַכְּבוֹ. כלומר, שאינו מתחיל למנות את ימי הנזירות בטהרה עד שיקריב גם את קרבן החטאת וגם את קרבן האשם שעליו.

הגמרא מבררת את מקורם של התנאים: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מובן מדוע אמר שמתחיל למנות ביום השביעי, דְּאָמַר קְרָא (במדבר ל"ו–יא) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תֹרִים וגו' וְכִפֶּר עָלָיו וגו' וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא', ותיבות 'ביום ההוא' מיותרות, כי בלאו הכי מובן שהכוונה ליום השמיני שבו מקריב הקרבנות, ויתור הכתוב מלמד שמתחיל למנות אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו – אף קודם היום שמביא בו קרבנותיו, דהיינו ביום השביעי. וְכן מובן טעמם של רַבָּנַן שדרשו מ'בַּיּוֹם הַהוּא' שמונה נזירות טהרה משעה שהקריב חטאתו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ. אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שמתחיל למנות רק לאחר שהביא אשמו, אם כן תיבות 'בַּיּוֹם הַהוּא' לָמָּה לִי – מה בא ללמדנו. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רבי ישמעאל, ש'בַּיּוֹם הַהוּא' מלמד שמתחיל למנות לאחר שהביא חטאתו ואשמו, וואַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא עדיין את עוֹלָתוֹ.

מקשה הגמרא: אם כך, וְרַבָּנַן מנין להם לדרוש מהפסוק שמתחיל למנות קודם האשם, שמא בא הפסוק רק לומר שמתחיל למנות קודם העולה כדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא: שלדעת רבנן עוֹלָה לֹא בָּעֵי מִיעוּטָא – אין צורך במיעוט מיוחד לומר שהעולה אינה מעכבת את המנין, שהרי קרבן עולה הוּרוּן בְּעָלְמָא הוּא – מתנה היא, ואינה באה לכפרה, ופשוט שאינה מעכבת את התחלת מנין הנזירות, לכן על כרחך שיתור התיבות 'ביום ההוא' בא לומר שמתחיל למנות קודם האשם.

מקשה הגמרא: מַאי מַעֲמֵיהוּ דְּרַבָּנַן הסוברים שצריך לדרוש מ'ההוא' שאין האשם מעכב את התחלת המנין, הרי 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ' [–התחלת נזירות טהרה] כתוב לפני דין הבאת האשם, וממילא משמע שמתחיל למנות לפני האשם. מתרצת הגמרא: דְּתַנְיָא, נאמר (במדבר ו' יב) 'וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם', שואלת הברייתא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע כתבה התורה דין זה [שצריך למנות נזירות שוב] בין החטאת והעולה לבין האשם. משיבה הברייתא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל אַשְׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן מְעַכְּבִין את כפרת וטהרת המחויב בהן, יָכוֹל – שמא תאמר שאַף זֶה – אשם נזיר מְעַכְּבוֹ מלהתחיל למנות נזירות טהרה

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת ראש־השנה, ה'תשכ"ה

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְהִזִּיר וְהֵבִיא' – הקדים הכתוב את מנין נזירות הטהרה להבאת האשם, ללמד שאַף עַל פִּי שֶׁעדיין לֹא הֵבִיא האשם, כבר הִזִּיר – התחיל למנות. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה [יח:) הסובר שרק לאחר הבאת האשם מתחיל למנות] אוֹמֵר שכך יש לדרוש, 'וְהִזִּיר וְהֵבִיא' אֵימָתַי הִזִּיר [–מתחיל למנות], בִּזְמַן שֶׁכבר הֵבִיא אשמו קודם לכן.

הגמרא מבררת כאיזו דעה נשנית הברייתא דלהלן: מַאן תַּנָּא – מי שנה לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, אִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר – שקיבלה נזירות, וְנִטְמְאָה, והפרישה את קרבן טומאתה, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ את הנזירות, ונמצא שהנדר נעקר למפרע וכאילו לא היתה נזירה כלל, מְבִיאָה את חַטַּאת הָעוֹף שהפרישה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה את עוֹלַת הָעוֹף, והטעם יתבאר להלן. אָמַר רַב חִסְדָּא, ברייתא זו דברי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, הסובר שעולת העוף של נזיר טמא אינה דורון אלא באה לכפרה [ולכן לדעתו היא מעכבת את התחלת מנין הנזירות טהרה], ולכן מובן מדוע אינה יכולה להביאו אם נתברר שלא היתה נזירה, כי מאחר שאינה חייבת להביאו, הרי זה חולין בעזרה. אבל לרבנן הסוברים שהוא דורון, הרי יכולה להביאו אף אם נתברר שאינה נזירה, שהרי בידו של אדם להביא עולת נדבה בכל עת שירצה.

לאחר שבררנו שרבי ישמעאל שנה ברייתא זו, באה הגמרא לברר מדוע חילק בין החטאת לעולה: מַאי קָסָבַר – מה סובר רבי ישמעאל לגבי הפרת בעל, אִי קָסָבַר שבַּעַל מֵיעֵקַר עָקַר – שהבעל עוקר את הנזירות למפרע, על ידי הפרתו, וכאילו לא היתה נזירה מעולם, אם כן חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי – גם חטאת לא תביא, שהרי מעולם לא היתה נזירה ואינה חייבת בקרבן נזיר טמא. וְאִי קָסָבַר שבַּעַל בהפרתו מֵינַז גָּיֵז – חותך את הנזירות ומתירה רק מכאן ולהבא, אבל הנזירות שהיתה עד עתה לא נתבטלה למפרע, אם כן עוֹלַת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי – גם עולה תביא, שהרי בשעה שנטמאה היתה נזירה ונתחייבה בקרבן נזיר טמא.

מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם קָסָבַר רבי ישמעאל שבַּעַל מֵיעֵקַר עָקַר את הנזירות למפרע, ונתברר שלא היתה נזירה כלל, ולכן אינה מביאה עולה, וְטעמו של רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שחייבה בחטאת העוף, משום שסָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי נזיר טמא שמקריב קרבן (במדבר ו יא) 'וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ', שלכאורה קשה, וְכִי בְּאֵיזוּ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה – וכי הרג נפש. אֶלָּא החטא הוא שֶׁצִּיֵּר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. ומוסיף רבי אלעזר הקפר, וְנלמד מכך בקַל וָחוֹמֶר שהיושב בתענית נקרא חוטא, וּמַה זֶּה [–הנזיר] שֶׁלֹּא צִיֵּר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, ובכל זאת נִקְרָא חוֹטֵא, הַיושב בתענית שמְצַיֵּר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שנקרא כך. וכיון שסובר רבי ישמעאל כרבי אלעזר הקפר שהחטאת של נזיר טמא באה לכפר על שציער עצמו, מובן מדוע חייבת להביאה אפילו שנעקרה הנזירות למפרע, שהרי סוף סוף ציערה עצמה וצריכה כפרה על כך. ומה שיש חילוק בין עולת העוף לחטאת העוף, כי חטאת העוף הוא קרבן קל [שנקל להקריבו משאר קרבנות], שהרי בא אף על הספק, ולכן מביאתו אף בכגון דא, אבל עולה אינה מביאה כיון שסוף כל סוף נעקרה הנזירות למפרע [ונתברר שהיתה מותרת ביין].

מכיון שהובאו דברי רבי אלעזר הקפר, מבארת הגמרא את דבריו: מקשה הגמרא: וְהָא פסוק זה שדרש ממנו בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, וַאֲנַן אֲפִילּוּ נָזִיר טָהוֹר קָאַמְרִינָן – מדוע בכמה מקומות הבאנו דברי רבי אלעזר הקפר אף על נזיר טהור, ואמרנו שנקרא חוטא, והרי הפסוק שלמד ממנו נאמר בנזיר טמא. מתרצת הגמרא: אכן קָסָבַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר שנָזִיר טָהוֹר נַמִּי חוֹטֵא הוּא, וְהַיְינוּ טַעְמָא דִּכְתִיב בְּנָזִיר טָמֵא – והטעם שכתבה כן התורה גבי נזיר טמא, הוֹאִיל וְנזיר טמא שָׁנָה בְּחֵטְא – הוסיף חטא על חטא, שמתחילה ציער עצמו מהיין, ושוב לא נזהר מלהיטמא וגרם לעצמו להאריך הנזירות ולהוסיף צער:

הגמרא חוזרת לבאר את דברי המשנה לעיל: שנינו במשנה, מי שנזר בבית הקברות ושהה שם, אין ימי שהייתו נחשבים כימי נזירות גמורים לגבי קרבן טומאה, ולכן לאחר שנטהר אינו מביא קרבן טומאה. ממשיכה המשנה ואומרת שאם יָצָא מבית הקברות לאחר שנזר וְשוב נִכְנַס לשם, עוֹלִין לוֹ הימים מִן הַמְּנִין, כלומר הרי הם כימי נזירות גמורים לגבי קרבן טומאה, וכשיטהר מטומאתו יביא קרבן טומאה, ככל נזיר טהור שנטמא:

מקשה הגמרא: קָתָנֵי – נאמר במשנה שאם יצא ונכנס עוֹלִין לוֹ הימים שבינתים מִן הַמְּנִין, ומשמע שמדובר אפילו אם נכנס לשם בתוך שבעה ימים ליציאתו, וקשה, וכי מִשּׁוּם דְּיָצָא חָל עֲלֵיהּ נְזִירוּת, והלא עד שבעה ימים לא נטהר מטומאתו הראשונה. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, מדובר כְּגוֹן שֶׁיָּצָא מבית הקברות וְהָזָה מי אפר פרה אדומה ביום השלישי ליציאתו, וְשָׁנָה – וחזר והזה ביום השביעי, וְטָבַל ביום השביעי, כדין טמא מת, ונטהר מטומאתו, ורק לאחר מכן נכנס שנית לבית הקברות. והימים שבין טבילתו לכניסתו השניה נחשבים ימי נזירות גמורים וכשיטהר מטומאתו השניה יביא קרבן.

הגמרא מקשה עוד על דברי המשנה: אֶלָּא קשה, וכי רק משום שנִכְנַס שנית לבית הקברות הוּא דְּעוֹלִין לוֹ הימים שבינתיים מִן הַמְּנִין, ואם לֹא נִכְנַס לשם אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנִין, והלא בודאי אם לא נכנס שנית לאחר שנטהר, עולים הימים הבאים לימי נזירות גמורים, דהיינו למנין נזירות טהרה. מתרצת הגמרא: לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – התנא שנה בדרך 'אין צריך לומר', דהיינו, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר שאם יָצָא מבית הקברות ולא נכנס שוב באותו יום, אלא ביום שלאחריו, שעולין לו הימים שבינתיים מן המנין לענין קרבן טומאה, אֶלָּא אֲפִילּוּ אם חזר וּנִכְנַס באותו יום עוֹלִין לוֹ – עולה לו אותו מקצת יום מִן הַמְּנִין לגבי קרבן טומאה.

מביאה הגמרא: אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, מַאי טַעְמָא כשלימדתנו את המשנה, לֹא מְפָרֵשְׁתְּ לָן כְּהָלֵין מִילֵּי – לא פירשת לנו דברים אלו. אָמַר לְהוֹן – השיב להם, אַמִּינָא דִּלְמָא לֹא צְרֵיכִיתוּ – סברתי שמא אינכם צריכים שיפרשו לכם דברים אלו מחמת פשיטותם:

הגמרא דנה בדברי רבי אליעזר שבמשנה: שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא כוֹ בַּיּוֹם – אם נטמא ביום שנטהר, אינו סותר את הימים הקודמים ואינו מביא קרבן טומאה, אלא אם נטמא ביום שלמחרת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', שמשמעו עַד שֶׁיְּהִיוּ לכל הפחות שני יָמִים רִאשׁוֹנִים – קודם לטומאה:

אָמַר עוּלָּא, לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר – שקיבל על עצמו נזירות בעודו טמא, אֲבָל בְּנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא לאחר שנעשה נזיר, אֲפִילּוּ אם היה נזיר טהור רק יוֹם אֶחָד, ושוב נטמא, סוֹתֵר את הימים הקודמים ומביא קרבן כשיטהר.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, תשי"ז

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה גבריאל שי'

שלום וברכה!

... מ"ש אודות שינוי הסדר בשיעור לימוד דא"ח בעש"ק לאחר אמירת לכו נרננה וקודם כגוונא.

הנה גם כפי שמתאר במכתבו ישנם בזה צדדים חיובים וצדדים שלילים, וצד אחד שלא הזכירו

המשך בעמוד קפז

תלמוד לומר והזיר לה' את ימי נזרו והביא [כבש בן שנתו לאשם]. לפיכך הקדים הכתוב "והזיר" להבאת אשמו — לומר לך: אף על פי שלא הביא הזיר. **אימתי הזיר** — אימתי מתחיל למנות ימי נזירות — בזמן שהביא. **מאן תנא להא דתנו רבנן האשה שנדרה כו' ואינה מביאה עולת העוף** — למאן איצטריך למיתני דאינה מביאה עולת העוף. **אמר רב חסדא רבי ישמעאל היא** — דלדידיה חשיב ליה עולת העוף. דאי לרבנן — לא איצטריכא ליה למיתני שאינה מביאה עולת העוף, דהא אמרינן עולת העוף לא מיעבבא, דלא אתיא אלא משום דורון בעלמא, ופשיטא שאינה צריכה להביא. לשון אחר אמר לנו המורה — אמר רב חסדא רבי ישמעאל היא ומאי קסבר כו'. מינו גייז — דמהשתא ואילך לא מיחזייבא בנזירות — עולת העוף נמי לייתי. **לעולם מיעקר עקר** — והאי דמביאה חטאת העוף — לא משום נזירות, אלא משום שנזרה עצמה מן היין. **וסבר לה כרבי אלעזר הקפר** — אבל עולת העוף לא אתיא ליה אלא משום נזירות. והילכך מיתוקמא לה כרבי ישמעאל ולא כרבנן. דאי רבנן, כיון דאמרי משום דורון בעלמא קמייתי ליה, ולא משום נזירות — הבא נמי מצי מייתי ליה, ולית ביה משום הבאת חולין לעזרה. אבל לרבי ישמעאל, כיון דמשום חובה קמייתי ליה ובעל מיעקר עקר ליה — אי אפשר ליה להביא עולת העוף, דאי מייתי ליה — נמצא שמביא חולין לעזרה. **והא האי קרא בנזיר טמא כתיב ואנן אפילו נזיר טהור קאמרינן** — דקרי חוטא, משום שציער עצמו מן היין. **לרבי אלעזר הקפר נזיר טהור נמי הוי חוטא** — ודין הוא דהוה ליה למיכתביה להאי "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" בנזיר טהור, והאי דכתביה בנזיר טמא — הואיל ושנה בחטא, שכבר הזיר עצמו מן היין, ועכשיו שונה בחטא, שהיה לו להזהר מן הטומאה, ונטמא. **משום דיצא** — בתמיה, חל עליו נזירות?! והא הוי טמא בזמן שעמד בבית הקברות! **אמר שמואל כגון שיצא והזה כו'** — כדמפרש לעיל. **ואלא כי נכנס** — ונטמא, אמרינן דעולין לו מן המנין, וחל עליה נזירות דטהרה. הא לא נכנס והוי טהור — אין עולין לו מן המנין, ולא חיילא עליה נזירות דטהרה? אדרבה, כי לא נכנס והוי טהור — כל שכן דחל עליה נזירות דטהרה! **אלא אפילו נכנס** — דסלקא דעתך, דכיון דנכנס הוה ליה כמעיקרו שנזר והוא בבית הקברות, ולא יהו עולין לו מן המנין, ולא חיילא עליה נזירות דטהרה — קמשמע לן, כיון שיצא והזה ושנה וטבל — דהוה ליה נזיר טהור, וחיילא עליה נזירות דטהרה. ואי הדר איטמי — מביא קרבן טומאה.

תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִזִּיר... וְהֵבִיא" - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא - הִזִּיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: "וְהִזִּיר... וְהֵבִיא", אֵימָתַי הִזִּיר - בִּזְמַן שֶׁהֵבִיא. מַאן תְּנָא לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: אִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר וְנִטְמְאָה, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ - מְבִיאָה חַטַּאת הָעוֹף, וְאֵינָהּ מְבִיאָה עוֹלַת הָעוֹף? אֲמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא. מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר - חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי לָא לֵיתֵי, אִי קָסָבַר בַּעַל מֵינַז גַּיֵּז - עוֹלַת הָעוֹף נַמִּי לֵיתֵי! - לְעוֹלָם קָסָבַר בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ"? וְכִי בְּאֵיזוֹ נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? אֶלָּא שֶׁצִּיֵּעַר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְקַל וָחוֹמֶר: וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִיֵּעַר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן - נִקְרָא חוֹטֵא, הַמְצַיֵּעַר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. - וְהָא בְּנָזִיר טָמֵא כְּתִיב, וַאֲנַן אֲפִילּוּ נָזִיר טָהוֹר קָאָמְרִינַן! - קָסָבַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר: נָזִיר טָהוֹר נַמִּי חוֹטֵא הוּא, וְהַיְינוּ טַעֲמָא דִּכְתִיב בְּנָזִיר טָמֵא - הוֹאִיל וְשָׁנָה בְּחֵטְא. "יָצָא וְנִכְנַס עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן". קָתָנֵי "עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן", מִשּׁוּם דְּיָצָא חָל עֲלֵיהּ נְזִירוּת? - אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן שֶׁיָּצָא וְהִזָּה, וְשָׁנָה וְטָבַל. אֶלָּא נִכְנַס הוּא דְּעוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, לֹא נִכְנַס אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן!? - לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבַּעְיָא יָצָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ נִכְנַס - עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. אֲמַרוּ לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי לְרַב: מַאי טַעְמָא לָא מְפָרְשְׁתְּ לָן כָּהֲלֵין מִילֵּי? - אָמַר לְהוֹן: אָמִינָא דִּלְמָא לָא צְרִיכִיתוּ. "רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" עַד שֶׁיִּהְיוּ יָמִים רִאשׁוֹנִים". אָמַר עוּלָּא: לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר, אֲבָל בְּנָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד - סוֹתֵר.

אמר

ויש לומר: משום דרבי לא אדכר במילתיה כי אם דבהבאת קרבן הכתוב מדבר, משמע דלא קפיד עליה אלא איום שמיני, ולמעוטי שביעי דבר פלוגתיה. אבל הני תנאי מפרשי דמיחל נזירות תלוי בקרבנות עצמו, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. **תלמוד** לומר והזיר והביא אשמו אף על פי שלא הביא אשמו והזיר — פירוש: חייל עליה נזירות טהרה, דבהכי מישתעי קרא. ואם תאמר: אם כן לרבנן "והזה" למה ליה? תיפוק ליה מ"והזיר" ברישא והדר "והביא"? ויש לומר: אי לאו "ההוא" הוה דרשינן ["והזיר"] לרבות אף על פי שלא הביא עולתו, ולעולם אשם מעבב — כתב רחמנא "ההוא", ומגלי דאית לן למדרש: והזיר אף על פי שלא הביא. ומשום הכי צריכי למיכתב תרתי. **ונטמאה** — והפרישה שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת, ואשם בהמה, להביא קרבנות נזיר טמא. ואחר כך היפר לה בעלה, ונמצא שהנדר נעקר למפרע, וכאילו לא היתה נזירה כלל — מביאה חטאת העוף, [ואינה מביאה] עולת העוף, כדמפרש ואזיל. **אמר** רב חסדא רבי ישמעאל היא — דמרבה לעיל מ"ההוא" אף על פי שלא הביא עולתו, אלמא עולת נזיר לאו דורון הוא וכפרה תלויה בה. דאי כרבנן דאמרי לעיל עולה דורון הוא — אמאי לא תביא עולת העוף? אף על פי דהפר לה בעלה ואינה נזירה — אין כאן חולין, דכל אימת מצי לאיתויי מייתי דורון! [אלא] ודאי רבי ישמעאל היא, דסבירא ליה עולה דנזיר לאו דורון הוא. ואם תאמר: כל שכן דחטאת נמי לאו דורון הוא, והיכי מייתי חטאת כי הפר לה ואין כאן נזירות למפרע? ויש לומר: משום דבמסוך מוקמינן לה כרבי אלעזר הקפר דצריכה כפרה על שהפרישה עצמה מן היין, ואף על גב שהפר לה, הילכך חטאת מייתי; לפי שמצינו בעלמא חטאת באה על הספק — גם כאן בעלילה כל דהוא מביאה חטאת העוף. אבל עולת העוף, כיון דלאו דורון הוא, לא מציא לאתויי כיון דהיפר לה בעלה. **[אי** קסבר בעל] מיעקר קעקר — [נמצא] שלא חל עליה נזירות מעולם — חטאת העוף נמי לא תייתי.

ואי בעל מיגז גייז — פירוש: מכאן ולהבא — עולת העוף נמי תייתי, דהא אתמול כי נטמא — נזירה היתה. ולקמן מיבעיא לן באידך פירקין (כא,ב) אי מיעקר קא עקר אי מיגז גייז. **לעולם** קסבר מיעקר קא עקר — דאי מיגז גייז — עולת העוף ואשם בעי איתויי.

סבר כרבי אלעזר הקפר — דאף נזיר טהור חוטא הוי. הלכך זאת שנטמאה כמו כן בעיא כפרה, דמצינו חטאת העוף באה על הספק אם כן, עולה לא מייתי. **המצער** עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה — אלמא חוטא הוא, לכך מייתי חטאת העוף. ודוקא אם נטמאה, אבל אם לא נטמאה והפר לה בעלה, נהי נמי דבעיא כפרה על שציערה עצמה — לא תביא כלום. משום שאם לא היפר [לה]— מביאה חטאת בהמה, שאינו בא על הספק, ואם כן עתה, כשהיפר לה — לא תביאנו. וחטאת העוף לא מציא לאתויי, כיון דמעיקרא אי לא היפר לה לא היתה מביאתו, אם כן כשהיפר לה — לא ניתן לה דין חדש.

אמר

ואנן אפילו נזיר טהור קאמרינן — כלומר, אית ליה לרבי אלעזר הקפר בעלמא, דאפילו נזיר טהור חוטא. דבעלמא מייתי ליה אנזיר טהור, וגם הקל וחומר שלו שייך גם בנזיר טהור. **והיינו** טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא — שלא נזהר מטומאה, והאריך צער על צערו מלהנות מיין. **קתני** יוצא ונכנס, וקא סלקא דעתך אפילו תוך שבעה, משום הכי פריך: משום דיצא חייל עליה נזירות? ומשני: כגון שיצא והזה ושנה וטבל. ואיירי אפילו בשביעי, דחייל עליה בשביעי טהרה משום דנדר בטומאה, ולא בעי איתויי קרבן טומאה בשמיני. **לא** נכנס אין עולין — בתמיה: אדרבה, כי לא נכנס — טפי סלקי ליה ממנייאנא! וצריך עיון: דלא סגי למיתני ונכנס, משום דפליג רבי אליעזר, ואמר: לא בו ביום! ויש לומר: מכל מקום לא הוה צריך למיתני (אינו) עולה מן המנין לאפוקי, והוה ליה למיתני: יצא [ונכנס] מביא קרבן טומאה. **הכי** גרסינן: לא מבעיא יצא כל אותו היום אלא אפילו נכנס בו ביום. דסלקא דעתך אמינא לא סליק ליה (חד) מקצת טהרה משהזה עד שנטמא. **לא** אמר רבי אליעזר — דבעינן שמנה ימים שנים אלא בטמא שנדר, כלפי דאמר קרא "כי טמא נזרו" — משמע דבטומאה נדר, ואהא קאמר "והימים הראשונים יפלו" דבעינן ימים שנים. צריך עיון מנלן למידרש הכי אליבא דרבי אליעזר? דהא דרבנן דלא דרשינן ימים שנים לא מיפלג קרא בין טמא שנדר לטהור שנדר.

הכי

הכי גרסינן ונטמא בתחילה. פירוש: ביום ראשון. וזה אין לו [ראשונים], הילכך יום שנטמא — ממנין נזירותו הוא, וימנה תשעים ותשעה לזה, ויגלח ביום מאה, שהוא יום מאה ואחד למנינו. נטמא בסוף מאה, ביום אחרון, יכול יהא סותר הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" מכלל דאיכא אחרונים לבא עליו כשנטמא, ומסתמא שנים בעינן, דומיא דראשונים, ולכך אינו סותר הכל. ואם תאמר והא תנן (נזיר טז,א) במתניתין (כו'): נטמא ביום מאה — סותר שלשים לרבי אליעזר! ויש לומר: דהכי נמי קאמר: יכול יסתור הכל — תלמוד לומר "והימים הראשונים יפלו" וזה אין לו אחרונים, ולכך לא יסתור הכל, אבל שלשים מיהא סותר, מדרשא דדרשינן בפרק קמא (ו,ב) "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת", נטמא ביום מלאת — תן לו תורת נזיר. וצריכי הני תרי קראי, דאי לאו "זאת תורת הנזיר" — הוה אמינא דכי נטמא ביום אחרון, שהוא יום מלאת — לא יסתור כלל, ואפילו שלשים יום — כתב רחמנא "זאת תורת הנזיר". ואם תאמר: אם כן, לכתוב "זאת תורת הנזיר" ולשתוק מ"והימים הראשונים יפלו"! ויש לומר: אם כן הוה אמינא דיום מלאת היינו יום מאה ואחד, כמו "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב) — דהוי לאחר שמלאו ימי טהרה, שהוא יום התגלחת, שמלאו ימיו כבר, והוא סותר שלשים יום. אבל נטמא יום מאה — יסתור כולם, כתב רחמנא "והימים הראשונים יפלו" — דאפילו נטמא ביום מאה — [אינו] סותר כולם. ועוד, דלא סגי דלא לכתוב "והימים", לאפוקי תחלת המאה שלא היו לו ראשונים. **הכי** גרסינן וזה יש לו אחרונים — יום טומאה, ויום מאה שאחריו, שהוא כולו ממנין הנזירות כל כמה שלא הביא קרבנותיו. דאפילו לרב מתנא דאמר מקצת היום כבולו — מצוה עליו להשלים לכתחלה, כדאמר בפרק קמא (ו,א). **מדקתני** הריני נזיר מאה יום ונטמא — אלמא שנדר בטהרה, והדר נטמא. **אמר** ליה רב פפא לאביי הלין ימים — הראשונים דקאמר רבי אליעזר, דנפק חד ומתחילין תרין, דהיינו ביום שני לנזירותו. או דלמא דבעינן יום אחד שלם; כי היכי דבימים אחרונים איכא חד יום שלם, דהיינו יום המאה — הכי נמי בימים הראשונים כי מתחיל תלת. אבל כי נטמא ביום שני, דפעמים אינו אלא שני חצאי ימים, כגון דקבל נזירות אתמול בחצי היום והיום נטמא בחצי היום. ואם תאמר: ונפשוט ליה ממתניתין, דקתני רבי אליעזר [ואומר]: לא לבו ביום, מכלל דיום שלאחריו סותר! ויש לומר: דלא חש רבי אליעזר להזכיר רק ממה דפליג אדרבנן דאמרי: בו ביום מביא קרבן טומאה, ואמר להו רבי אליעזר: לא לבו ביום. והוא הדין נמי לא ביום שני עד שלישי. ואם תאמר: ולפשוט ליה מברייתא דאייתי לעיל גופא, "נטמא בתחילת מאה יכול יהא סותר" וכו', מכלל דכי נטמא ביום שני — ודאי סותר! ויש לומר: תחילת מאה היינו נמי יום שני [קרא] תחילת מאה ועוד יש לומר דמשום דלרבנן סותר אפילו ביום ראשון, קאמר להו רבי אליעזר [דאינו] סותר. ואם תאמר: ונפשוט ליה מסיפא, דקאמר כי נטמא ביום מאה חסר אחת דסותר, אלמא דבתרי בתחילת נזירות, והוא הדין בתחילת נזירות, דמסתמא אחרונים דומיא דראשונים! ויש לומר דאחרונים פשיטא ליה דבתרי יומי סגי ליה, לפי שיש שם יום שלם — דהיינו יום מאה, אבל בתחילת נזירות — פעמים דליכא אלא שני חצאי ימים, כגון אם נדר בחצי יום, לכך מספקא ליה אי לכך בעינן דנפקא תרין וקאי בתלת. אבל קשה: דליפשוט ליה מברייתא דלעיל, דמתחיל ומונה מיד, פירוש משביעי, וכי נטמא בשמיני דליכא אלא שני ימים, מביא קרבן טומאה (לו) לרבי אליעזר! וצריך לומר: דלא שמיע ליה לההיא ברייתא דלעיל. אי נמי, שמיע ליה, וקבעי טעמא מקרא. אי נמי, יש לומר כדפרישית לעיל, דהא דבעינן דנפקא תרין וקאי אתלת — משום דבעינן יום שלם שחל עליו נזירות דומיא דאחרונים. אבל לעיל, כיון דנזירות חל עליו משביעי, דנטמא בשמיני — יש כאן שביעי שלם, ולכך כיון דנטמא בשמיני — מביא קרבן טומאה. וקצת קשה: הא שביעי אינו שלם, שצריך להזות ולטבול קודם שיחול הנזירות.

אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אָמַר קְרָא "כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" - מִשּׁוּם דִּבְטוּמְאָה נָזַר. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם" וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה, יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ רִאשׁוֹנִים. נִטְמָא בְּסוֹף מֵאָה, יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - מִכְּלָל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ אַחֲרוֹנִים. נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה חָסֵר אַחַת, יָכוֹל לֹא יְהֵא סוֹתֵר - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ" - מִכְּלָל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים, וְזֶה יֵשׁ לוֹ רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים. וְהָא בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר לָא מָצֵית אָמְרַתְּ, מִדְּקָתָנֵי "הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה" וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה, וְקָתָנֵי: עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים! תִּיוּבְתָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: הָלֵין יָמִים דְּקָאָמְרִינַן, דְּנַפָּק חַד וּמַתְחִילִין תְּרֵין, אוֹ דִּלְמָא דְּנַפְּקִין תְּרֵין וּמַתְחִילִין תְּלָתָא? לָא הֲוָה בִּידֵיהּ, אֲתָא שַׁיְּלֵיהּ לְרָבָא. אֲמַר לֵיהּ: "יִפְּלוּ" כְּתִיב; וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "יָמִים" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "יִפְּלוּ"; דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "יָמִים" וְלָא כְּתַב "יִפְּלוּ", הֲוָה אָמִינָא: עַד דְּנַפְּקִין תְּרֵין וְעַיְּילִין תְּלָתָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "יִפְּלוּ". וְאִי כְּתַב "יִפְּלוּ" וְלֹא כְּתַב "יָמִים" הֲוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ חַד, כְּתַב רַחֲמָנָא "יָמִים". **משנה** מִי שֶׁנָּזַר נְזִירוּת הַרְבֵּה, וְהִשְׁלִים אֶת נְזִירוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה. מַעֲשֶׂה בְּהֵילֶנִי הַמַּלְכָּה שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, וְאָמְרָה: אִם יָבוֹא בְּנִי מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם - אֵהֵא נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים. וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה, וְהָיְתָה נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ, וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת. וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים נִטְמֵאת, וְנִמְצֵאת נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. **גמרא** קָתָנֵי רֵישָׁא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָזִיר בַּתְּחִלָּה, לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי: אֶרֶץ הָעַמִּים מִשּׁוּם גּוּשָׁה גָּזְרוּ עָלֶיהָ,

אמר רבא מאי טעמא דרבי אליעזר — אליבא דעולא. **אמר קרא והימים הראשונים מכלל דאיכא אחרונים וזה אין לו אחרונים** — לפיכך אינו סותר כולן, אלא שלשים. ורבי אליעזר לטעמיה, דאמרינן בפירקא קמא (לעיל ו,ב): "זאת תורת הנזיר". **נטמא ביום מאה חסר אחת** — דהשתא איכא תרי, מקצת יום תשעים ותשעה וכל יום מאה. ומדקתני הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה — דהיינו בו ביום, וקתני שיהו לו ימים הראשונים — אלמא שמעינן מהא דבנזיר טהור שנטמא נמי אמר רבי אליעזר דבעינן ימים הראשונים, ותיובתא דעולא. **הלין ימים דבעינן** — אליבא דרבי אליעזר. מפיק חד ומתחילין תרין — שעומד ביום שני כשנטמא. **או נפקין תרין ומתחילין תלתא** — דבעינן שני ימים שלימין. **אמר ליה יפלו כתיב** — דמשמע דליהוון תרין בנפילה, וכגון דנפקין תרין ועיילין תלת. **ואי כתב רחמנא ימים ולא כתב יפלו** — אלא "והימים הראשונים יעזוב" — הוה אמינא: האי דכתיב "ימים" — משמע כגון דנפיק חד ועיילין תרין, ואפילו הכי אקיים "ימים", דהא כבר עייל יום שני. כתב רחמנא "יפלו", דמשמע: ימים שלימים. **ואי כתב יפלו ולא כתב ימים הוה אמינא אפילו חד** — כלומר, הוה אמינא דהאי דכתיב "יפלו", משמע אכולהו ימים שכבר מנה, או ארבעה או תלתא או תרין או חד. ואית דמפרשי: אי כתב "יפלו" ולא כתב "ימים" — הוה אמינא: האי דכתיב "יפלו" — אפילו חד משמע, והאי דכתיב "יפלו" — אנזירים דעלמא קאי, כלומר: ונפיק חד ועיילין תרין, ואיקיים לו "יפלו". לשון אחר: דאי כתב רחמנא "ימים" ולא כתב "יפלו", הוה אמינא: עד דנפקין תרין ועיילין תלת, דשני ימים שלימין בעינן. ואי כתב "יפלו" ולא כתב "ימים" — הוה אמינא דאפילו חד, ד"יפלו" משמע נפילה, והאיכא נפילה דחד יומא. להכי כתב רחמנא "ימים", דבעינן דנפיק חד ועיילין תרין. **לימא בהא קמיפלגי דבית שמאי סברי משום גושה גזרו** — ולא משום אוירא, והויא קלישא טומאתה, ומשום הכי סגי לה בשלשים יום.

ובית

לשון הג"ה: אמר ליה "יפלו" כתיב, משמע נפילה כל דהו — לרבות שלא בא נמי יום שלם. ואיצטריך למיכתב "ימים" ואיצטריך למיכתב "יפלו", דמצי למיכתב הכי: "וקדש ראש נזרו ביום ההוא מלבד ימים הראשונים", ולשתוק מ"יפלו". עד דנפקי תרין ועיילי תלת — ד"ימים" משמע הכי, דבעינן דומיא דאחרון, דאיכא יום שלם — כתב רחמנא "יפלו" דמשמע כל דהו, דנפק חד וקאי בתרין. ואי כתב רחמנא "יפלו הראשונים" ולא כתב "ימים", דמצי למיכתב "והראשונים יפלו" — הוה אמינא: ואפילו לבו ביום, כתנא קמא, ולשון "יפלו" קאי אנזירות דעלמא, כתב רחמנא "ימים".

מי שנדר בחוצה לארץ נזירות הרבה משלשים יום והשלים נזירותו בחוצה לארץ ואחר כך בא לארץ — לאו דוקא במקרה בעלמא, דלא סגי דלא אתי לארץ ישראל להקריב קרבנותיו ולהשלים נזירותו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. **נזיר** שלשים יום — בגמרא מפרש דמדרבנן קנסא בעלמא הוא שגזרו בארץ העמים דגזרו עליהם טומאה ומן התורה ודאי טהור ויצא ידי נזירותו. **נזיר** בתחילה — לחזור ולהתחיל כל מניינו. גם דברי בית הלל קנס, ומדרבנן, והכי מפורש בגמרא. **ובסוף** שבע שנים באה ואחר כך נטמאת — ויש מפרשים בגמרא דלא נבלעו [אלו] באלו, [מדמנינן] אחת ועשרים שנה. **אמר** רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה — בגמרא מפרש לה.

לימא

אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר [לפי דברי עולא] שרק טמא שנזר צריך לסתור יומיים אבל מי שנזר בטהרה ונטמא לא. משום דְּאָמַר קְרָא גבי נזיר שנטמא (במדבר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', ולומדים מכך שהטעם שצריך לסתור 'ימים ראשונים' [–שנים] הוא רק מִשּׁוּם דְּבְטוּמְאָה נָזַר – שקיבל על עצמו נזירות בטומאה, אבל לא אם נזירות כשהיה טהור ואחר כך נטמא.

קושיא על דברי עולא: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה אַבָּיֵי לעולא, שנינו בברייתא, מי שאמר הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת הַמֵּאָה יום, דהיינו, ביום הראשון לנזירותו, יָכוֹל – שמא תאמר שיְהֵא סוֹתֵר את היום שמנה לנזירותו, ולאחר שיטהר מטומאתו יהיה עליו למנות עוד מאה יום בנזירות טהרה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', ולומדים מכך שאינו סותר עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, ולשון 'ימים' אינו בפחות משנים, ולכן רק אם נטמא לאחר שמנה לפחות שני ימים סותר אותם, וְזֶה שנטמא ביום הראשון לנזירותו אֵין לוֹ ימים רִאשׁוֹנִים, ולכן אינו סותר את היום שמנה, אלא לאחר שיטהר מטומאתו ימנה רק עוד תשעים ותשעה ימים נוספים.

מביאה הברייתא דין נוסף: אם זה שאמר 'הריני נזיר מאה יום וְנִטְמָא בְּסוֹף הַמֵּאָה יום, כלומר ביום האחרון לנזירותו, יָכוֹל – שמא תאמר שיְהֵא סוֹתֵר את כל מאת הימים שמנה לנזירותו, וכשיטהר מטומאתו יהיה עליו למנות עוד מאה ימים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ' ומשמע מִכְּלָל דברי הכתוב, שמדובר דְּאִיכָּא גם ימים אַחֲרוֹנִים שעדיין לא מנה, ודורשת מכך הברייתא, שאם לא היו לו שני ימים אחרונים שעדיין לא מנה, אינו סותר את כל המאה יום שנהג בנזירות, וְזֶה שנטמא ביום המאה אֵין לוֹ ימים אַחֲרוֹנִים, שהרי נטמא ביום האחרון למנין הנזירות, ולכן אינו סותר את כל מנין נזירותו.

דין נוסף: ואם נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה חָסֵר אַחַת, דהיינו, ביום התשעים ותשעה למנין הנזירות, יָכוֹל – שמא תאמר שלֹא יְהֵא סוֹתֵר את הימים שמנה לנזירותו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ', ודורשים מכך מִכְּלָל דְּאִיכָּא גם ימים אַחֲרוֹנִים שעדיין לא מנה, וְזֶה שנטמא ביום התשעים ותשעה, יֵשׁ לוֹ גם ימים רִאשׁוֹנִים שנופלים על ידי הטומאה, שהרי נטמא לאחר תשעים ותשעה ימי נזירות, וְגם ימים אַחֲרוֹנִים שהיה צריך עוד למנות, דהיינו, סוף היום שנטמא בו [היום התשעים ותשעה], והיום שלמחרתו [יום המאה], ולכן סותר את כל מה שמנה עד עכשיו.

ומסיים אביי את קושייתו על דברי עולא: וְהָא – והלא להעמיד ברייתא זו שמדובר בה בְּטָמֵא שֶׁנָּזַר – שקיבל על עצמו נזירות בעודו טמא, לֹא מָצִית אָמַרְתְּ – אין אתה יכול לומר, וההכרח לכך הוא מִדְּקָתָנֵי – ממה שנאמר בברייתא הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יום וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה, ומוכח שנטמא לאחר שקיבל את נזירותו, וְקָתָנֵי – ומבואר בברייתא שגם באופן זה שקיבל נזירותו בטהרה ולאחר מכן נטמא, אינו סותר עַד שֶׁיְּהוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים. מבואר שלא כדברי עולא שאמר שרבי אליעזר דיבר רק בטמא שנזר. מסיקה הגמרא, אכן זוהי תְּיוּבְתָּא – תשובה ודחייה גמורה לדברי עולא.

הגמרא מבררת את פרטי שיטת רבי אליעזר: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, הָכֵּין – אלו שני הַיָּמִים דְּקָאַמְרִינָן – שאמר רבי אליעזר, האם הכוונה דְּנָפַק חַד – שיצא והושלם בטהרה היום הראשון שבו קיבל נזירות, וּמַתְחִילִין תְּרֵין – והתחיל היום השני לנזירותו, וכשנטמא ביום זה נחשב שהיו לו 'ימים ראשונים' וסותר. אוֹ דִּלְמָא לא די בכך, אלא רק באופן דְּנָפְקִין תְּרֵין – שהשלים גם את היום השני לנזירותו בטהרה, וּמַתְחִילִין תְּלָתָא – והתחיל היום השלישי ובו נטמא, אבל כשנטמא ביום השני, אין זה נחשב שסתר 'ימים ראשונים', כיון שלא היה לו יום אחד שלם בטהרה.

אומרת הגמרא: לֹא הֲוָה בֵּידֵיהּ – לא היה בידו של אביי להשיב על השאלה. אָתָא שְׁיֵילֵיהּ לְרָבָא – בא לרבא ושאל אותו. אָמַר לֵיהּ רבא, 'יִפְּלוּ' כְּתִיב, ומשמע שדי בנפילה כל שהיא, אף אם נטמא ביום השני.

הגמרא מבארת מדוע צריך את שתי הדרשות: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'יָמִים' וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'יִפְּלוּ', דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא – שאילו היה נכתב רק 'יָמִים', וְלֹא כָּתַב 'יִפְּלוּ', הֲוָה אֲמִינָא עַד דְּנָפְקִין תְּרֵין וְעָיְלִין תְּלָתָא – הייתי אומר שאינו סותר את מה שמנה אלא אם הושלמו שני ימים ונכנס השלישי ונטמא בו, כי היינו דורשים שהימים הראשונים צריכים להיות כימים האחרונים שיש בהם יום אחד שלם, לכן כָּתַב רַחֲמָנָא 'יִפְּלוּ', לדרוש שדי בנפילה כל שהיא, וגם אם נטמא ביום השני סותר. וְאִי כָּתַב רק 'יִפְּלוּ', וְלֹא כָּתַב 'יָמִים', הֲוָה אֲמִינָא אֲפִילּוּ חַד – הייתי אומר שאפילו אם נטמא רק לאחר יום אחד סותר, והיינו כשנטמא ביום הראשון לנזירותו, לכן כָּתַב רַחֲמָנָא 'יָמִים', לומר שסותר רק אם נפלו שנים:

משנה

המקבל נזירות בחוץ לארץ, ונהג שם את ימי נזירותו, מן התורה יצא ידי חובתו, אלא שכיון שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים, קנסוהו לחזור ולנהוג נזירות כשיגיע לארץ ישראל. במשנתינו תובא מחלוקת תנאים כמה זמן צריך לחזור ולנהוג את הנזירות בארץ ישראל. מִי שֶׁנָּזַר בחוץ לארץ נְזִירוּת הַרְבֵּה – למעלה משלושים יום, וְהִשְׁלִים שם אֶת נְזִירוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ כדי להקריב קרבנותיו. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, קנסוהו שיהיה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם נוספים, ורק אחר כך מביא את קרבנותיו. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, קנסוהו שיהיה נָזִיר בִּתְחִלָּה – כמנין הימים שקיבל על עצמו בתחילה. שהחשיבוהו כמי שנזר בבית הקברות, שאין הימים שמנה שם עולים לו במנין נזירותו וצריך למנותם מחדש. מביאה המשנה מַעֲשֶׂה בְּהִילְּנֵי הַמַּלְכָּה, כשהיתה בחוץ לארץ, שֶׁהָלַךְ בְּנָהּ לַמִּלְחָמָה, ונדרה וְאָמְרָה, אִם יָבוֹא בְּנִי מִן הַמִّלְחָמָה בְּשָׁלוֹם אֲחֵא נְזִירָה שֶׁבַע שָׁנִים, וּבָא בְּנָהּ מִן הַמִּלְחָמָה וְהָיְתָה שֶׁבַע שָׁנִים, וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים עָלְתָה לָאָרֶץ להקריב קרבנותיה, וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת, כפי שיטתם, וּבְסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים שמנתה בארץ ישראל, נִטְמֵאת והוצרכה למנות שוב שבע שנים, וְנִמְצֵאת שבסך הכל היתה נְזִירָה עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, ובגמרא יתבאר באיזה פרט חולק רבי יהודה:

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: קָתָנֵי רֵישָׁא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים נָזִיר בַּתְּחִלָּה. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – שמא נאמר שנחלקו בגדר טומאת ארץ העמים, דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי, שכשגזרו חכמים טומאה על אֶרֶץ הָעַמִּים, אף מִשּׁוּם (גושה) [אֲוִירָא] גָּזְרוּ עָלֶיהָ – לא רק על הנוגע או המאהיל על גוש עפר ארץ העמים גזרו טומאה, אלא גם על הנכנס לשם בשידה תיבה ומגדל ומצוי באויר, שאף על האויר גזרו טומאה. וכיון שכן, דיו שיסתור שלושים יום, כי מאחר שאינה בטומאה דאורייתא, לא יבואו לטעות ולומר שגם הנטמא בטומאה דאורייתא סותר רק שלושים יום.

המשך מעמוד קפד

הוא ע"ד מרז"ל מפני הנכנסים שיאמרו שמתחילים בכגוונא, ולכן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, וילכו אחר רצון הרוב הלומד זה.

ויה"ר שבכל אופן כאו"א יגדיל תורה ויאדירה תורת הנגלה ותורת החסידות תורה תמימה גופא ונשמתא דאורייתא.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי שרק **מִשּׁוּם (אוירא)** [**גּוּשָׁהּ**] **גָּזְרוּ עָלֶיהָ** – שרק על הנוגע או המאהיל על גוש עפר ארץ העמים גזרו חכמים טומאה, אבל הנכנס בשידה תיבה ומגדל שאינו נוגע ואינו מאהיל, לא נטמא בטומאת ארץ העמים. וכיון שטומאה זו דומה לטומאה דאורייתא, החמירו חכמים שיסתור את כל מנין נזירותו, שאם לא כן יבואו לטעות ולומר שגם הנטמא בקבר, שטומאתו מן התורה, אינו סותר את כל מנין נזירותו. דוחה הגמרא, **לֹא** – אין לומר שבסברא זו נחלקו בית שמאי ובית הלל, שיש לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים שאף **מִשּׁוּם** (גושה) [**אַוִּירָא**] **גָּזְרוּ עָלֶיהָ, וּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי,** שכיון שטומאה זו אינה דומה לטומאה דאורייתא, ואין חשש שיאמרו שגם בטומאה דאורייתא סותר רק שלושים יום, לכן רק **כְּסָתָם נְזִירוּת קָנִיסְנָא** – קנסו אותו חכמים שימנה רק כסתם נזירות שהיא שלושים יום. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי, כִּי קָנִיסְנָא** – כשקנסו אותו חכמים, קנסוהו שיהיה כנזיר **כַּתְּחִילַּת נְזִירוּת,** וצריך למנות את כל נזירותו מתחילה, ואף על פי שטומאה זו אינה דומה לטומאה דאורייתא בכך שמטמא גם מאוירה, מכל מקום אין דבר זה גלוי וידוע לכל, וחששו חכמים שמא יהיו אנשים שיסברו שזו טומאה דאורייתא, ויבואו להקל ולומר שאף טומאה דאורייתא סותרת רק שלושים יום, לכן גזרו שגם בטומאה זו יסתור את כל מה שמנה ויתחיל למנות נזירותו מתחילה:

הגמרא חוזרת לפרש את דברי רבי יהודה שהובאו במשנתינו: שנינו במשנה **מַעֲשֶׂה בְּהִילְנִי הַמַּלְכָּה וְכוּ'** ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה. אמר רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה: בדעת חכמים שהילני היתה נזירה עשרים ואחת שנה, התבאר במשנה שהטעם הוא, משום ששבע שנים נהגה נזירותה בחוץ לארץ, ושבע השנים השניות היו מחמת שבאה לארץ ישראל, וכדעת בית הלל, ושבע השנים האחרונות היו מחמת שנטמאה וסתרה את מנינה, אבל רבי יהודה שאמר שהיתה נזירה רק ארבע עשרה שנה, לא התבאר טעמו, ולכן **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, על איזה פרט מדברי חכמים חלק רבי יהודה, האם הוא מסכים עם חכמים שהמעשה היה **בְּשֶׁנִּטְמֵאת** בסוף ימי הנזירות שבארץ ישראל, וסתרה מנינה, ולכן היה עליה למנות עוד שבע שנים, ומה שלא מנתה עוד שבע שנים מחמת הגעתה לארץ ישראל הוא משום שחלוק רבי יהודה על חכמים בדין, וְסובר שהורו לה **אַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי,** שדי למנות שלושים יום בהגעתה לארץ ישראל. **אוֹ דִּלְמָא,** שרבי יהודה חלק על חכמים בגוף המעשה, והעמיד שהמעשה היה **בְּשֶׁלֹּא נִטְמֵאת** כלל, ומה שהיתה נזירה ארבע עשרה שנה הוא משום שמסכים רבי יהודה לדברי חכמים שהורו לה כשהגיעה לארץ ישראל שעליה להתחיל למנות את שבע השנים מתחילה, **וְאַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל,** ולכן נמצא שנזרה ארבע עשרה שנה.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו, **עָלְתָה לָאָרֶץ וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת וְכוּ',** ובסוף שבע שנים נטמאת, ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה, אמר רבי יהודה שלא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי יהודה סובר שהמעשה היה **בְּשֶׁנִּטְמֵאת,** ומה שהיתה נזירה רק ארבע עשרה שנה הוא משום שהורו לה שצריכה למנות בארץ ישראל רק שלושים יום, **וְאַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי, אִי הָכִי** – אם כן מדוע נאמר במשנה **שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה,** הרי **אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים יוֹם מִיבָּעֵי לֵיהּ** – הלא היה עליה למנות שלושים יום נוספים על הארבע עשרה שנה, שהרי כשהגיעה לארץ בסוף השבע שנים היתה צריכה למנות עוד שלושים יום כדברי בית שמאי, וכשנטמאה בסוף השלושים יום עליה למנות שבע שנים נוספות. אלא על כרחך שכוונת רבי יהודה לומר שלא נטמאה כלל, וכשהגיעה לארץ בסוף השבע שנים הורו לה כבית הלל שצריכה למנות עוד שבע שנים, ולכן מנתה רק ארבע עשרה שנה.

הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי,** שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** נזיר שנטמא ביום האחרון למנין נזירותו אינו סותר את כל הנזירות שמנה, אלא רק שלושים יום, ולמד זאת ממה **דְּאָמַר קְרָא** (במדבר ו יג) **'זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת',** ודורש **שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה דְּכִי נִטְמָא** הנזיר **בְּיוֹם מְלֹאת** ימי נזירותו, **תֵּן לוֹ** מנין נוסף של **תּוֹרַת** סתם **נָזִיר,** וסתם נזירות היא שלושים יום. וכיון שכן על כרחך שרבי יהודה סובר שהילני לא נטמאה, והורו לה כבית הלל, שאם נאמר שהורו לה כבית שמאי, והשבע שנים הנוספות הם מחמת שנטמאה וסתרה מנינה, הלא כיון שנטמאה ביום האחרון למנינה הרי היא סותרת רק שלושים יום, ונמצא שהיתה נזירה רק שבע שנים וששים יום, ואיך אמר רבי יהודה שהיתה נזירה ארבע עשרה שנה. אלא על כרחך שלא נטמאה, והארבע עשרה שנה שהיתה נזירה, הוא משום שהורו לה כבית הלל, שבהגיעה לארץ ישראל עליה לחזור ולמנות את כל נזירותה מתחילה:

משנה

מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִיתֵי עֵדִים מְעִידוֹת אוֹתוֹ שקיבל על עצמו נזירות, אלא **שֶׁאֵלּוּ** – העדים שבכת אחת **מְעִידִים שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם** – שקיבל על עצמו שתי נזירויות, **וְאֵלּוּ** – העדים שבכת השניה **מְעִידִים** שֶׁבאותה שעה **נָזַר חָמֵשׁ** נזירויות, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** כיון שמכחישים העדים אלו את אלו, הרי **נֶחְלְקָה הָעֵדוּת** ובטלה, **וְלֹכן אֵין כָּאן נְזִירוּת** כלל. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** הרי **יֵשׁ בִּכְלָל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם** – גם בדברי העדים שהעידו שחייב חמש, ובכלל שחייב שתים, ונמצא שלענין חיובו בשתי נזירויות אין הכחשה בין העדים, על כן דינו הוא **שֶׁיְּהֵא נָזִיר שְׁתַּיִם** – שחייב לנהוג שתי נזירויות:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שחולקת על משנתינו וסוברת שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא באופן אחר: **מַתְנִיתִין** – משנתינו שנאמר בה שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא בשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, היא **דְּלֵא כִּי הַאי תַּנָּא** – שלא כשיטת התנא שבברייתא המובאת להלן, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל שְׁתֵּי כִיתֵי עֵדִים שֶׁאַחַת מִהֶן אוֹמֶרֶת שנזר שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות. **וְאַחַת** מהן **אוֹמֶרֶת** שנזר **חָמֵשׁ** נזירויות, שבזה מודים בית שמאי לבית הלל שחייב לנהוג שתי נזירויות, כיון **שֶׁיֵּשׁ בִּכְלָל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם,** ונמצא ששתי הכתות מעידות שחייב לכל הפחות שתי נזירויות. ואף שברור לנו שאחת מהכתות משקרת, מכל מקום כיון שכת אחת מהן אומרת אמת [אף שאין אנו יודעים איזו מהן], הרי היא מחייבתו בשתי נזירויות. אלא **עַל מַה נֶּחְלְקוּ** בית שמאי ובית הלל, **עַל כַּת אַחַת** של שני עדים, **שֶׁאֶחָד** מהעדים **אוֹמֵר** שנזר **שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות, **וְאֶחָד** מהעדים **אוֹמֵר** שנזר **חָמֵשׁ** נזירויות, **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** נֶחְלְקָה עֵדוּתָן – עדותן בטילה, משום שאחד מהעדים ודאי אינו אומר אמת, ואין כאן אלא עדות של עד אחד. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, יֵשׁ בִּכְלָל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם,** ונמצא ששני העדים מעידים שהוא חייב שתי נזירויות, וכיון שלענין שתי נזירויות אין הכחשה כלל, הרי הוא חייב בשתי נזירויות.

אָמַר רַב, הַכֹּל – אפילו בית הלל שאמרו שחייב בשתי נזירויות **מוֹדִים בְּמוּנָה** – כשהעדים מונים את הנזירויות, שבטלה כל העדות ואינו נזיר כלל, משום שבאופן זה נחשב שיש הכחשה גם על שתי הנזירויות.

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא, מַאי קָאָמַר – למה התכוין רב כשאמר 'מונה', **אִילֵימָא** – אם תאמר שכוונתו היא **שֶׁאֶחָד** מהעדים **אוֹמֵר** שהנזיר קיבל על עצמו **חָמֵשׁ** נזירויות **וְלֹא שְׁתַּיִם, וְאֶחָד** – העד השני **אוֹמֵר** שהנזיר קיבל על עצמו **שְׁתַּיִם וְלֹא חָמֵשׁ.** הלא באופן כזה פשוט שלפי כולם העדות בטלה, **דְּהָא קָא מַכְחֲשִׁי אַהֲדָדֵי** – שהרי מכחישים הם אחד את חבירו במפורש, ואין כל חידוש בכך שבאופן כזה עדותן בטלה ואינו נזיר כלל. **אֶלָּא** על כרחך כוונת רב היא, **שֶׁאֶחָד** מהעדים **אוֹמֵר** לנזיר, אמרת 'הריני נזיר **אַחַת וּשְׁתַּיִם', וְאֶחָד** – העד השני **אוֹמֵר** לנזיר, אמרת 'הריני

המשך בעמוד ס

ובית הלל סברי משום אוירא גזרו — וחמירא טומאתה, ומשום הכי צריכה דתיהוי כבתחלה. **לא דכולי עלמא משום גושה גזרו** — דקילא טומאה. והאי דאמרו לה דתיהדר לנזירותה — קנסא בעלמא הוא דקנסוה. **איבעיא להו** — הא דאמר רבי יהודה דלא היתה נזירה אלא ארבע עשרה, בשנטמאת קאמר. **ואליבא דבית שמאי** — דכשעלתה לארץ והיתה עושה שלשים יום כבית שמאי, נטמאת בטומאת מת וסתרה את הכל, ועשתה שבע שנים אחרים כבתחלה. **או דלמא שלא נטמאת** — אלא בשביל שבאת בארץ העמים ועלתה לארץ ישראל עשתה שבע שנים כבתחלה, ואליבא דבית הלל. **תא שמע עלתה לארץ ואי סלקא דעתך כו'** — ואי סלקא דעתך בשנטמאת, ואליבא דבית שמאי, אי הכי ארבע עשרה שנה ושלשים יום מיבעיא ליה. שהרי בתוך שלשים נטמאת, וסתרה כל שלמפרע שבע שנה ושלשים יום — אם כן שבע שנים ושלשים יום היה לה למנות תחתיתן. אלא מדלא תני הכי אלא ארבע עשרה שנה — שמע מינה דבלא נטמאת מיירי רבי יהודה, ואליבא דבית הלל. ענין אחר: איבעיא להו: הא דאמר רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה — כשנטמאת עוד טומאה אחרת בסוף שבעה ראשונים, אבל לא יום מלאת, ועדיין יש לה יום אחד או שנים מן השבע שנים, ולבסוף שבע שנים עלתה לארץ ומנתה שבע שנים אחרות, שהרי סותרת שבע שנים ראשונים לדברי הכל, דהא נטמאת — הרי ארבע עשרה שנה. ולהכי לא אמרי בית שמאי דצריכה למנות שלשים יום בארץ, דהא סגי לה באותן שבע שנים שהיא מונה בארץ. תא שמע עלתה לארץ כו'. ואי סלקא דעתך בשנטמאת, ואליבא דבית שמאי דנטמאת בסוף שבע ראשונים וחזרה ונטמאת בסוף ארבע עשרה, כדאמר תנא קמא — אי הכי ארבע עשרה שנה ושלשים יום איבעי ליה לרבי יהודה למימר. דכיון שנטמאת בסוף ארבע עשרה דיום מלאת, היתה צריכה למנות עוד שלשים, דהא סבירא ליה דכי נטמאת ביום מלאת מונה שלשים. תניא נמי הכי, דלרבי יהודה אית ליה דכי נטמאת ביום מלאת מונה שלשים. וכיון דסבירא ליה הכי — ודאי הא דאמר רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה — בשלא נטמאת, וקא פליג אתנא קמא, דסבירא ליה לרבי יהודה דלא נטמאת כלל, אלא לסוף שבע שנים עלתה לארץ, והורוה שתהא נזירה עוד שבע שנים. ובלשון הזה דן רבי אליעזר בן רבי יצחק הלוי לפני רבינו וקבלה (כ"ל ד"ה גליו"ן). **כת אחת** — אחד אומר שתי שנים קיבל עליו נזירות, ואחד אומר חמש שנים. **שבית שמאי אומרים נחלקה העדות** — הואיל ואין שם שני עדים על שתי שנים. **ובית הלל אומרים** — מכל מקום שניהם מעידים על שתי שנים, ויש בכלל חמש שתים, ולא נחלקה עדותן. אבל בשני ביתי עדים, אחת אומרת שתים ואחת אומרת חמש — דברי הכל יש בכלל חמש שתים. **אמר רב הכל מודים במונה** — שנחלקה עדותן. **מאי קאמר אילימא כאחד אומר חמש ולא שתים ואחד אומר שתים ולא חמש** — פשיטא דנחלקה עדותן, דהא קא מכחשי אהדדי. **אלא** — כגון שהאחד אומר "אחת שתים", והאחד אומר "שלש ארבע חמש".

לימא בהא קמיפלגי דבית שמאי סברי ארץ העמים משום גושא גזרו ובית הלל סברי משום אוירא גזרו — אית ספרים דגרסי הכי, דבית שמאי סברי ארץ העמים משום גושא גזרו עליה ולא על אוירא, ומותר ליכנס בה בשידה תיבה ומגדל, ובית הלל סברי אפילו על אוירא גזרו, ומשום הכי החמירו לסתור הכל. וקשה לגירסא זו, דמאי טעמא דבית שמאי? דנהי דלא גזרו כי אם משום גושא — מכל מקום לסתור הכל, מידי דהוה אבית הקברות דאינו מטמא באויר, ואפילו הכי סותר הכל! לכן נראה דגרסינן איפכא: בית שמאי סברי משום אוירא גזרו, והחמירו בארץ העמים. ובית הלל סברי משום גושא גזרו. ואם תאמר: והשתא נמי, מאי טעמא דבית שמאי? אטו משום דהחמירו בה יותר מקבר לא יסתור אלא שלשים? ויש לומר: דאין הכי נמי, דכיון דהחמירו בה לגזור על אוירא — גלוי לכל דאותה טומאה אינה אלא מדרבנן, ולכך סגי לן דיסתור שלשים יום, דלא מיחלפא בטומאה דאורייתא. ובית הלל סברי: משום גושא גזרו, וכיון דדינה כקבר — צריך שיסתור הכל, ומשום דמיחלפא ארץ העמים בקברות. וכענין סברא זו איכא בפרק "כהן גדול" (נזיר נד,ב) דקאמר: אי משום אוירא — למה לי הזאה, אבל אי משום גושא — ניחא, דטעמא דהזאה כשאר טומאות. ולפי זה הכי גרסינן: לא, דכולי עלמא משום אוירא גזרו. ולכך ניחא לבית שמאי דלא קניס אלא לשלשים יום, ובית הלל סברי: אף על גב דגלוי לכל דטומאה דרבנן הוא, ואינה כשאר אהל — קנסינן ליה בתחילת נזירות. ובקנסא הוא דפליגי. **בשנטמאת** ואליבא דבית שמאי — [אמר] רבי יהודה דהוצרכה למנות שלשים יום בארץ ישראל, ונטמאה בסוף שלשים יום בארץ ישראל, ומנתה עוד שבע שנים, שהרי הוצרכה לסתור כל נזירות. ונמצא דלרבי יהודה היתה ארבע עשרה שנים ושלשים יום. והיינו דוקא לבית שמאי, דאין צריך למנות בארץ ישראל רק שלשים יום לבד. דאי לבית הלל — זקוקה לחזור ולמנות בארץ ישראל שבע שנים אחרים, אי נטמאת בסוף מנין בנטמאת, דלעיל היה כך שנטמאה בסוף מנין של הארץ, ואם כן היתה צריכה להא נזירות עשרים ואחת שנה. או דלמא בשלא נטמאת, ודרבי יהודה אליבא דבית הלל דוקא, דלבית שמאי לא הוצרכה לארבע עשרה שנים, ובשבע שנים ושלשים יום סגי. **תא** שמע עלתה לארץ ישראל וכו' ואי סלקא דעתך בנטמאת ואליבא דבית שמאי אי הכי רבי יהודה אומר לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה ארבע עשרה שנה ושלשים יום מיבעי ליה — ולא גרסינן מה שכתוב בספרים: ועוד מתניתין. ואם תאמר: ודלמא שלשים יום היו מובלעים בשבע שנים הראשונים, כגון שעשתה בחוצה לארץ שבע שנים חסר חדש, ושלשים יום דקנסא בארץ — [הרי] שבע שנים ולא יותר. ונטמאה בסוף שלשים יום של הקנס, ועשתה עוד שבע שנים — הרי ארבע עשרה בין הכל! ועוד קשה: למה לו להאריך דברי תנא קמא? לא יביא אלא דברי רבי יהודה לדקדק מהם! ויש לומר: דמשום הכי מייתי דברי תנא קמא — לאוכוחי דלתנא קמא לא מיירי בהבלעה, דקתני: ולבסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה (ושלשים יום), [אם כן] גם דברי רבי יהודה לא מיירי בהבלעה, ואם כן ארבע עשרה שנים ושלשים יום מיבעי ליה. **מו** שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו אלו מעידין שנדר שני נזירות ואלו מעידין שנדר חמש נחלקה עדותן — ואין כאן נזירות כלל. ואם תאמר: היכי דמי? אם שתק הנודר — שתיקה כהודאה דמיא! ויש לומר: שהנודר מכחיש כל אחת ואחת. דאי מודה לאחת — למה לא יהיה כהודאתו? אי נמי: באומר איני יודע, והשתא צריך לידון לפי העדות. אי נמי: כששותק, ובאו שתי הכיתות יחד, דלא הוי שתיקותיה כהודאה, דלאו מודה הוא, דאמר: מה לי להכחישן — הא שתיהן מכחישין זה את זה. ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתים, [ומונה] שתים, דהוי כאילו אמרו שתיהן: שתים נדרת.

[דיבור זה שייך לעיל יט,ב] **קתני** רישא בית שמאי כו' — כל זה לא היה צריך, דודאי ברישא קיימינן. ולשון נזיר משונה. **מתניתין** — דקתני דפליגי בית שמאי ובית הלל בשתי כתי עדות — [דלא כהאי] תנא דרבי ישמעאל. **אמר** רב הכל מודים במונה — שנחלקה העדות. לרבי ישמעאל, דאמר דפליגי בית שמאי ובית הלל בכת אחת, היינו כשאומר אחד שתים, ואחד אומר חמש. אבל אם מונה, כדמסיק ואזיל — נחלקה העדות. **מאי** קאמר — כלומר, והיכי דמי מונה דקאמר? אילימא דקא מכחשי אהדדי להדיא, כדקאמר חמש ולא שתים כו' — פשיטא דנחלקה עדותן, ומאי קא משמע לן רב?

אלא

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: מִשּׁוּם אֲוִירָא גְּזְרוּ עָלֶיהָ? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִשּׁוּם גּוּשָׁה גְּזְרוּ עָלֶיהָ, וּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי: בִּסְתָם נְזִירוּת קָנֵיסְנָא, וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: כִּי קָנֵיסְנָא - בִּתְחִילַּת נְזִירוּת. "מַעֲשֶׂה בְּהֵילֵנִי הַמַּלְכָּה" וכו'. אִיבַּעְיָא לְהוּ בְּשֶׁנִּטְמֵאת וְאַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי, אוֹ דִּלְמָא בְּשֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל? - תָּא שְׁמַע: עָלְתָה לָאָרֶץ וְהוֹרוּהָ בֵּית הִלֵּל שֶׁתְּהֵא נְזִירָה עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת וכו'. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּשֶׁנִּטְמֵאת וְאַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי, אִי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא הָיְתָה נְזִירָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה? אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים יוֹם מִיבָּעֵי לֵיהּ! תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: דְּאָמַר קְרָא "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר" - הַתּוֹרָה אָמְרָה: כִּי נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת - תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר. **מִשְׁנָה** מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים מְעִידוֹת אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם וְאֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נֶחְלְקָה הָעֵדוּת, וְאֵין כָּאן נְזִירוּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם. **גְּמָרָא** מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל שְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים, אַחַת אוֹמֶרֶת שְׁתַּיִם וְאַחַת אוֹמֶרֶת חָמֵשׁ, שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם. עַל מַה נֶּחְלְקוּ - עַל כַּת אַחַת, אֶחָד אוֹמֵר שְׁתַּיִם וְאֶחָד אוֹמֵר חָמֵשׁ. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נֶחְלְקָה עֵדוּתָן, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם. אָמַר רַב: הַכֹּל מוֹדִים בְּמוּנֶה. אֲמַר לֵיהּ רַב חָמָא לְרַב חִסְדָּא: מַאי קָאָמַר? אִילֵימָא אֶחָד אוֹמֵר חָמֵשׁ וְלֹא שְׁתַּיִם, וְאֶחָד אוֹמֵר שְׁתַּיִם וְלֹא חָמֵשׁ - הָא קָא מַכְחֵשִׁי אַהֲדָדֵי. אֶלָּא: אֶחָד אוֹמֵר אַחַת וּשְׁתַּיִם, וְאֶחָד אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ אַרְבַּע חָמֵשׁ

הא

אלא אחד אומר "אחת ושתים" ואחד אומר "שלש וארבע וחמש" ואינם מכחישים בפירוש זה את זה. וקא משמע לן רב, דכיון דכל חד וחד נחת למנייניה, שזה אינו אומר שתים בבת אחת, אלא אומר "אחת ושתים", וזה "שלש וארבע וחמש" ולא "אחת ושתים" — כאילו אמר: לא אחת ושתים נדר, אלא של שלש וארבע וחמש. וזה שאמר "אחת ושתים" — כאילו אומר: ולא נדר שלש וארבע וחמש.

הכי גרסינן תו למה לי השתא יש לומר חמירתא אמר קילתא לא כל שכן. ולא גרסינן: אמר רב. והכי פירושו, דפריך: [אמאי] קאמר דהוי הכחשה — משום דאמרינן כיון דזה [אמר] "שלש ארבע חמש" ולא אמר גם "אחת ושתים" — הוי כאילו אומר בפירוש: ולא אחת ושתים נזר. אמאי? נימא דלא הוי הכחשה, ומה שלא הזכיר "אחת ושתים" — דמה לו להזכיר? חמירתא, דהיינו "שלש וארבע וחמש", אמר, קילתא לא אמר?! הא מצינו למימר ד"אחת ושתים" בכלל דבריו, ומוסיף הוא על האחד. אלא ודאי לא הוי הכחשה.

אמרי במערבא אין הכחשה במונה — דודאי כי אמר אידך "שלש וארבע וחמש" — לא מיעט שלא אמר הנודר "אחת ושתים". וברירושלמי דסנהדרין משמע דמונה הוי הכחשה אפילו טפי, כאילו אמר: [לא] אחת ושתים [אלא] שלש וארבע. דקאמר התם: אמר רב: מחלוקת בכלל, אבל בפרט לכולי עלמא נחלקה עדותן, ואין כאן נזירות. ורבי יוחנן אומר: בפרט נחלקו, אבל בכלל — לכולי עלמא יש בכלל חמש שתים.

הדרן עלך מי שאמר

מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני — כלומר, שנים שמעו לראשון שקבל נזירות, והאחד אומר "ואני", וכן השני אומר "ואני" — כולם נזירים. הותר הראשון, אם הראשון בא לחכם ודתיר לו נדרו — גם האחרונים הותרו, לפי שאמרו "ואני כמוהו", ותלו נדריהם בנדרו. הותר האחרון על ידי חכם — הוא מותר וכולן אסורים, אם לא יתירו גם הם נדריהם על ידי חכם. אבל בלא התרה — לא, שלא תלו נדריהם בנדר האחרון. **פי** כפיו שערי כשערו הרי זה נזיר — בגמרא מפרש. **הריני** נזיר ושמעה אשתו ואמרה ואני מיפר את שלה ושלו קיים — דלא תלה כלל נדרו בנדרה. אלא אדרבה, היא אמרה "ואני נזירה כמוך" אחר שהוא כבר נדר בנזיר. **הריני** נזירה ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר — בגמרא בעי לאכוחי מינה דבעל מיעקר קא עקר נדר אשתו מעיקרו. ולכך אינו יכול להפר, שאם מיפר לה — א"כ יתבטל גם את שלו, שנדרו תלוי בנדרה, וכדתנן לעיל: הותר הראשון — הותרו כולן שבאו מחמתיה דראשון, ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבוטל, כדכתיב "לא יחל דברו", ודרשינן: הוא אינו מיחל, אבל אחרים מוחלין לו. ודחי בגמרא: דלעולם מיגז גייז מהפרה ואילך מהשתא, אבל כי נמי מיפר את שלה ושלו קיים — מכל מקום חל נדרה עד עתה, ונזירותיה אינו יכול להפר, דכיון דאמר "ואני" — קיים לה נדרה. **הריני** נזיר ואת — כלומר, וכי גם את רוצה לידור בנזיר? ואמרה "אמן". פירוש: קבלה עליה נזירות. מיפר את שלה, ושלו קיים — דלא תלה נדרו בנדרה. אבל אם לא אמרה "אמן" — היא מותרת, שאינו יכול להדירה בעל כרחה. ודאי מה דאמר לה "ואת" — לא הוי קיום, שאין הנדר חל עליה אלא בשאמרה "אמן", ועדיין אינו יודע אם תקבלנו אם לאו, ולכך לא הוי קיום. **הריני** נזירה ואתה — הכי גרס רבינו תם: ושמע בעלה ואמר "אמן" — אינו יכול להפר. אי מיעקר [קא עקר] — ניחא, משום דאם כן יתבטל נזירותו. ואי מיגז גייז — משום דהוי קיום כי אמר "אמן", כמו "ואני" כדלעיל. (שייך לקמן דף כג עמוד א) **הרי** זו סופגת את הארבעים — בגמרא (כא,ב) מסיק: שלא היפר לה בעלה. ופשיטא הוא, ומשום דקא בעי למיתני סיפא: ואינה סופגת וכו', דהוי חידושא, אף על גב דנתכוונה לאיסורא, כיון דעלה בידה היתר — אינה סופגת, תנא נמי רישא וסופגת. (שייך לקמן דף כג עמוד א) **רבי** יהודה אומר אם אינה סופגת את הארבעים תסופג מכת מרדות — מדרבנן, שנתכוונה לאיסורא במזיד. ובפרק בתרא דמכות (כב,א): מכות ארבעים מן התורה, אבל מכת מרדות בלי מנין, אלא מכין עד שתצא נפשו, או עד שמקבל עליו. ומספקא לרבי דהכא דלוקה על שעברה, דשמא דוקא ארבעים ותו לא. דדוקא כשאין רוצה לקיים אותה המצוה מכין אותו בלי מספר, אבל הכא שכבר עברה — למה תלקה יותר מדאורייתא אם לא הפר? הג"ה גמרא **יתיב** רבי שמעון בן לקיש קמיה דרבי יהודה נשיאה ויתיב וקאמר והוא שהתפיסו כולם בתוך כדי דיבור — כדמפרש והולך: כדי שאילת שלום תלמיד לרב, דהיינו "שלום עליך רבי" שלש תיבות. הכי נמי יכולין שלשה אנשים להתפיס עצמן בראשון שנדר בנזיר, שכל אחד אמר "ואני" הם שלש תיבות, דאפילו האחרון תוך כדי דיבור מן הראשון. אבל הרביעי אינו יכול להתפיס עצמו בראשון אפילו אמר "ואני", שכבר שהו כדי דיבור מן הראשון, ולכך לא חייל נזירות ארביעי. **אמר** ליה תו לא שבקת רווחא לתלמידא — כלומר, תלמיד ששמע לאחד שנדר בנזיר, ובקש לומר "ואני" ובתוך כך עובר רבו לפניו, והוא חייב להקדים לו שלום ולומר "שלום עליך רבי" [והם שלש תיבות] — שוב לא יועיל להתפיס בנזיר אם יאמר "ואני"; שכבר שהה כדי דיבור. ואין זו סברא, אלא ודאי גם הרביעי נתפס, הואיל ולא שהה כלל לאחר כדי דבור, אלא לאלתר אחר כדי דבור אמר "ואני". אבל החמישי ודאי אינו נתפס, ששהה קצת אחר כדי דיבור.

תניא

הָא לָמָה לִי? הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר חֲמִירְתָּא אֲמַר רַב, קִילְתָּא לָא אֲמַר?! אָמְרִי בְּמַעַרְבָא: אֵין הַכְחָשָׁה בְּמוֹנֶה.

הדרן עלך מי שאמר

מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי", "וַאֲנִי" - כּוּלָּם נְזִירִים. הוּתַּר הָרִאשׁוֹן - הוּתְּרוּ כּוּלָּן. הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר, וְכוּלָּם אֲסוּרִין. אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "פִּי כְּפִיו וּשְׁעָרֵי כִּשְׁעָרוֹ" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. "הֲרֵינִי נָזִיר", וְשָׁמְעָה אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה "וַאֲנִי" - מֵיפֵר אֶת שֶׁלָּהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּים. "הֲרֵינִי נָזִירָה", וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְאָמַר "וַאֲנִי" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. "הֲרֵינִי נָזִיר וְאַתְּ", וְאָמְרָה "אָמֵן" - מֵיפֵר אֶת שֶׁלָּהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּים. "הֲרֵינִי נָזִירָה וְאַתָּה" וְאָמַר "אָמֵן" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. **גמרא** יְתֵיב רֵישׁ לָקִישׁ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: וְהוּא שֶׁהִתְפִּיסוּ כּוּלָּן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר. וְכַמָּה תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר - כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, וְכַמָּה כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם - כְּדֵי שֶׁאוֹמֵר שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב. - אֲמַר לֵיהּ: תּוּב לָא שָׁבְקַתְּ רַווּחָא לְתַלְמִידָא.

תניא

הא למה לי — למיהדר ולמיתני. **השתא יש לומר חמירתא אמר רב** — היכא דהוו שתי כתי עדים, ואחת אומרת "אחת שתים", ושניה אומרת "שלש ארבע חמש", שמעינן ליה לרב נחלקה עדותן. בקילתא, דלא הוו אלא חד וחד — לא אמר דנחלקה עדותן?! פשיטא דודאי אמר! והיכא שמעינן ליה לרב דאמר הכי — במסכת סנהדרין ירושלמית (פרק חמישי), דקתני התם להך מתניתין דהכא, וכתיבא תמן: הכי תנינן תמן, מי שהיו שתי כיתי עדים מעידים אותו, אלו מעידים שנזר שתים ואלו מעידים שנזר חמש, בית שמאי אומרים: נחלקה עדותן, ואין כאן נזירות כלל. ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתים, שיהא נזיר שתים. ואמר רב: בכלל נחלקו, אבל בפרט — דברי הכל נחלקה העדות. ורבי יוחנן אומר: בפרט נחלקו, אבל בכלל — יש בכלל חמש שתים, יהא נזיר שתים. פרט — כגון שהאחת אומרת "אחת שתים", והשניה אומרת "שלש ארבע חמש". כלל — שהאחת אומרת שתים, והשניה אומרת חמש. **אמרי במערבא אין הכחשה במונה** — שאם אחד אומר "אחת שתים" ואחד אומר "שלש ארבע חמש" — אין זו הכחשה, ויש בכלל חמש שתים, ויהא נזיר שתים.

הדרן עלך מי שאמר

משנה מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כו' — וכן חבירו אמר "ואני". הותר ראשון שנשאל על נזירותו. הותרו כולן — שבולן תלו נזירותן בראשון. **גמרא** יתיב ריש לקיש קמיה דרבי יהודה נשיאה ויתיב וקאמר — כי תנן במתניתין "וכולן נזירים" — כגון שהתפיסו כולן בתוך כדי דבור של ראשון, דבכדי שאילת תלמיד לרב, דאית ביה שלש תיבות "שלום עליך רבי" התפיסו כולן. ומתניתין דקתני: "ואני" "ואני", דלא תני אלא תרין — דוקא קתני. דכי שקלת לחדא תיבה מקמא דאמר "הריני נזיר" ומצרפת ליה להנך דאמרי "ואני" "ואני", שכולן שלשה נדרו בתוך כדי שאילת שלום תלמיד לרב, דהווין נמי שלשה תיבות. **תוב לא שבקת רווחא לתלמידא** — דלימא ליה אלא הנך תלת מילי. ולאו משום דאית ליה לרבי יהודה נשיאה דלימא ליה טפי, אלא מילתא בעלמא קא משמע לן, ומסייע ליה לריש לקיש.

תניא

אולם, ממשיך רב חמא להקשות, מדוע באופן זה מודים בית הלל שיש כאן הכחשה גם על שתי הנזירויות הראשונות, הלא יש לומר שמה שאמר העד השני רק 'שלש ארבע וחמש', ולא הזכיר את שני הנזירויות הראשונות, הוא מפני דְּהָא לָמָּה לִי – למה לו להזכיר את שני הנזירויות הראשונות שכבר הזכיר חבירו, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר חֲמִירְתָּא אָמַר (רב) – כיון שאמר את החמור יותר, כלומר, את שלושת הנזירויות שהוסיף על דברי חבירו, וכי קִילְתָּא – שתי הנזירויות הראשונות שאמר גם חבירו לֹא אָמַר, בתמיה, הלא כל שכן שנכללו בדבריו, ומדוע עליו לחזור ולאומרם, וכיון שכן אין כאן הכחשה על דברי העד הראשון, ונמצא שיש עדות של שני עדים על שתי הנזירויות הראשונות, ומדוע אמר רב שמודים בית הלל שנחלקה העדות באופן כזה, ואינו חייב בנזירות כלל.

מסיקה הגמרא שאכן אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא – אמרו בארץ ישראל כדברי רב חמא, שאֵין הַכְּחָשָׁה בְּמוֹנֶה – וגם אם העדים מונים את מספר הנזירויות, אין זה נחשב הכחשה, אלא חייב שתי נזירויות לפי בית הלל:

הדרן עלך מי שאמר

בפרק זה יתבארו ארבעה ענינים: התפסה בנזירות, כלומר השומע שחבירו מקבל נזירות ומבקש להצטרף ולקבל גם הוא נזירות. דיני הפרת והקמת הבעל לנזירות אשתו. דין אדם המדיר את בנו בנזיר. האופן שאדם יכול להביא קרבנות נזירות של אביו.

משנה

המשנה דנה בדיני התפסת הנזירות: מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ את דבריו, ורוצה גם הוא לקבל נזירות, וְאָמַר 'וַאֲנִי', כלומר גם אני אהיה כחברי, ושמע אדם נוסף וגם הוא אמר 'וַאֲנִי', כּוּלָּם נְזִירִים. אף שלא אמרו במפורש 'ואני נזיר', אלא באמירת 'ואני' מצטרפים לדברי הראשון שקיבל נזירות. ואם הוּתַּר הָרִאשׁוֹן – זה שאמר 'הריני נזיר' נשאל לחכם והתיר את נזירותו, הוּתְּרוּ כּוּלָּן – כל אלו שאמרו 'ואני'. כי באמירתם 'ואני' תלו את נזירותם בנזירות הראשון. ועל ידי ההיתר נתבטלה נזירות הראשון למפרע, ונמצא שהאחרים התפיסו את נזירותם בנזירות שמעולם לא היתה קיימת, וממילא אין התפסתם מועילה. אבל אם הוּתַּר הָאַחֲרוֹן מנזירותו, הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּם אֲסוּרִין, ואין התרתו מועילה להתיר את הראשונים, כיון שלא תלו את נזירותם בשלו.

אופן נוסף של התפסה: אם אָמַר אחד 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'פִּי כְּפִיו וּשְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ' – פי יאסר בשתיית יין כפיו של חברי, וגם שערי יאסר בגזיזה כשערו של חברי, הֲרֵי זֶה נָזִיר, שהרי גילה שברצונו להיות נזיר כמו הראשון.

דין אשה המתפיסה בנזירות בעלה: אמר 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמְעָה אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה 'וַאֲנִי', מֵיפֵר אֶת שֶׁלָּהּ – יכול בעלה להפר את נזירותה, שהרי הבעל מיפר נדרי אשתו, וְאף אם הפר לה, שֶׁלּוֹ קַיָּם – הנזירות שלו קיימת, כיון שהוא לא תלה את נזירותו בשלה [אלא רק היא תלתה בשלו].

אבל אם היא אמרה תחילה 'הֲרֵינִי נְזִירָה', וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את נזירותה. כי מכיון שהתפיס בנזירותה גילה דעתו שרוצה בקיום נזירותה, ומי שמקיים את נדר אשתו אינו יכול להפר אותו.

דין נוסף בענין זה: אם אמר הבעל 'הֲרֵינִי נָזִיר', ופנה אל אשתו ושאל לה וְאַתְּ – האם גם את רוצה להיות נזירה, וְאָמְרָה 'אָמֵן', ובכך קבלה נזירות, הבעל מֵיפֵר אֶת הנזירות שֶׁלָּהּ, וְאף אם היפר, שֶׁלּוֹ קַיָּם, כיון שלא תלה את נזירותו בנזירותה.

אבל אם האשה אמרה 'הֲרֵינִי נְזִירָה', ופנתה אל בעלה ושאלה לו וְאַתָּה – האם תחפוץ להיות נזיר, וְאָמַר 'אָמֵן', נעשה נזיר בכך, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את נזירותה, משום שתלה את נזירותו בנזירותה, ובכך גילה דעתו שרוצה בקיום נזירותה, ושוב אינו יכול להפר אותו:

גמרא

יָתִיב רֵישׁ לָקִישׁ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה – ישב ריש לקיש לפני רבי יהודה הנשיא, וְיָתִיב וְקָאָמַר – וישב ריש לקיש ואמר, וְהוּא – דין זה ששנינו במשנה שאפשר להתפיס בנזירות של אדם אחר, היינו דווקא באופן שֶׁהֶתְפִּיסוּ כּוּלָּן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר – שאמרו 'ואני' בתוך כדי דיבור לאמירת 'הריני נזיר' של הראשון, אבל מי שהתפיס אחר שעבר שיעור זמן זה, אין חלה עליו נזירות.

הוסיף ריש לקיש לברר דבריו: וְכַמָּה – מהו שיעור הזמן של תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר. כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם – שיעור הזמן של אמירת שלום. וכיון שאין השיעור של אמירת שלום שוה אצל כל אדם, שיש שמאריך ויש מקצר, הוסיף ריש לקיש לברר דבריו, וְכַמָּה כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם – מהו שיעור אמירת שלום. כְּדֵי שֶׁאוֹמֵר שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב – שיעור זמן שאומר התלמיד לרבו 'שלום עליך רבי', כלומר זמן אמירת שלוש תיבות בלבד. ולדברי ריש לקיש, דווקא שלושה אנשים שכל אחד מהם יאמר 'ואני' מיד אחר חבירו, יכולים להתפיס את נזירותם בראשון, כיון שגם השלישי יכול לומר 'ואני' בתוך כדי דיבור לדברי הראשון. אבל אדם רביעי שיאמר 'ואני' מיד אחר השלישי לא תחול עליו נזירות, כיון שעבר זמן תוך כדי דיבור שהוא שלש תיבות בלבד.

אָמַר לֵיהּ רבי יהודה נשיאה לריש לקיש, השיעור שנתת שיעור קטן הוא, ואם כן, תּוּב לֹא שָׁבְקַתְּ רַוְוחָא לְתַלְמִידָא – שוב לא נתת רווח של זמן לתלמיד, כדי שיוכל להתפיס בנזירות חבירו. שתלמיד הרואה את רבו מיד לאחר שחבירו אמר 'הריני נזיר', מחויב הוא להקדים ולומר 'שלום עליך רבי', ושוב אינו יכול להתפיס בנזירות חבירו, שכבר עבר הזמן של כדי דיבור. אלא סבר רבי יהודה נשיאה, שאפשר להתפיס גם מיד לאחר כדי דיבור, ויכול התלמיד לומר 'שלום עליך רבי' ומיד אחר כך לומר 'ואני', ותועיל התפסתו ותחול עליו נזירות.

אגרות קודש

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשט"ו

ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה טובי' שי'

שלום וברכה!

מכ' והפ"נ נתקבלו.

ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה,

הגמרא מביאה ראיה לדברי ריש לקיש: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כריש לקיש, **מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְשָׁהָה** כשיעור **כְּדֵי דִּבּוּר**, **וְאחר כך אָמַר 'וַאֲנִי', הוּא** [–הראשון] **אָסוּר** – חלה עליו נזירות, **וְחֲבֵירוֹ מוּתָּר**, שלא חלה עליו נזירות, כיון שאמר 'ואני' אחר כדי דיבור. ומבארת הברייתא: **וְכַמָּה** הוא השיעור של **כְּדֵי דִּבּוּר, כְּדֵי שֶׁאֵילַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב.** ומשמע שכיון ששהה כדי דיבור, אפילו אם מיד אחר כך אמר 'ואני', לא חלה עליו נזירות, וכדברי ריש לקיש, ולא כרבי יהודה נשיאה.

ראיה נוספת לריש לקיש: **לֵימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ** לריש לקיש, ממה ששנינו במשנתינו, **מִי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר, וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי'**, ושמע אדם נוסף ואמר **'וַאֲנִי'**, כולם נזירים. וממה ששנה התנא רק פעמיים 'ואני' **וְתוּ לָא**, מדוקדק כריש לקיש. שהרי לרבי יהודה נשיאה גם ארבעה יכולים להתפיס, ולמה לא שנה התנא ארבעה, כדי להשמיענו שחלה נזירות אף על הרביעי שהתפיס אחרי השיעור של כדי דיבור.

דוחה הגמרא: **תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיחְשֵׁיב וְלֵיזִיל** – וכי התנא הוא כרוכל המחזר בעיירות שמכריז ומונה את כל פרטי סחורתו. כלומר, לא חשש התנא למנות ארבעה אף שיש בזה חידוש, שדרכו לקצר ובא לומר רק את עיקר הדין שנזירות חלה בהתפסה.

הגמרא מקשה על זה: כיון שאין דרך התנא למנות הכל, אם כן **וְלִיתְנֵי חַד וּלְשַׁמְעִינַן הָנֵי** – דיו לתנא שימנה רק פעם אחת 'ואני', ולמה מנה פעמיים, אלא מזה מוכח שהקפיד בדווקא למנות שתים כדי למעט את השאר, וכדברי ריש לקיש. מתרצת הגמרא: **הָכִי נַמִּי** – אכן היה יכול למנות 'ואני' רק פעם אחת, **וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא** – כיון שבהמשך שונה שאם **'הוּתַּר הָרִאשׁוֹן, הוּתְּרוּ כוּלָּן, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין'**, והלשון 'ראשון' ו'כולן' וכן 'אחרון' ו'כולן', **מִכְּלָל דְּאִיכָּא אֶמְצָעִי** – משמעו שמלבד הראשון והאחרון יש עוד אמצעי שהתפיס בראשון, **וּמִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי** – לכן שנה **'וַאֲנִי' 'וַאֲנִי'** פעמיים, אבל לא כדי למעט את השאר.

הגמרא מסתפקת בדין התפסה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, שני אנשים או יותר ששומעים אדם שאמר 'הריני נזיר', וכל אחד מהם אומר 'ואני', **האם חַד בְּחַבְרֵיהּ מִיתְּפִיס** – כל אחד מתכוון להתפיס נזירותו בזה שלפניו. **אוֹ דִלְמָא, כְּקָמָא מִיתְּפְסֵי** – כולם מתפיסים בראשון שאמר 'הריני נזיר'.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ.** מבארת הגמרא: **לְאִתְּפוּסֵי וּמֵיזַל** – להמשיך ולהתפיס. כלומר, כמה אנשים יכולים להתפיס ולומר 'ואני'. **אִי אָמְרַתְּ חַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס** – אם תפרש שכל אחד מתפיס בזה שלפניו, **מַתְפְּסִין וְאָזְלִין לְעוֹלָם** – אין שיעור למספר האנשים שיכולים להתפיס, ואפילו זמן רב אחר שאמר הראשון 'הריני נזיר' יכול לבוא אדם ולומר 'ואני', ובלבד שיאמר כן בתוך כדי דיבור לאמירת חבירו שקדם לו. **וְאִי אָמְרַתְּ בְּקָמָא מַתְפְּסֵי** – אבל אם תפרש שכולם מתפיסים בנדרו של הראשון, אם כן **מִכְּדֵי דִּבּוּר לָא מַתְפְּסִין** – אין יכולים להתפיס אחר כדי דיבור מאמירת הראשון, שהרי כולם מתפיסים בו. **מַאי** – מה היא ההכרעה בזה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע** ממשנתינו, האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי'**, ושמע אדם נוסף ואמר **'וַאֲנִי'**, כולם נזירים. ושנה התנא רק פעמיים 'ואני' **וְתוּ לָא מִידִּי**, ויש לדקדק מזה **שְׁמַע מִינָּהּ בְּקָמָא הוּא דְּמִתְּפְסֵי** – שכולם מתפיסים בראשון, ולכן רק מעט אנשים יכולים להתפיס, כיון שצריכים לומר 'ואני' בתוך כדי דיבור לדברי הראשון, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חַד בְּחַבְרֵיהּ מִיתְּפִיס** – שאילו כל אחד מתפיס בקודם לו, **לִיתְנֵי טוּבָא 'וַאֲנִי'** – ישנה התנא פעמים רבות 'ואני', כדי ללמדנו שרבים יכולים להתפיס אם כל אחד יאמר 'ואני' בתוך כדי דיבור לחבירו.

דוחה הגמרא: **תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיחְשֵׁיב וְלֵיזִיל** – וכי התנא נוהג ברוכל המכריז על סחורתו ומונה הכל. כלומר, לא מנה התנא אלא שנים, אע"פ שרבים יכולים להתפיס. מקשה הגמרא: אם כן, **וְלִיתְנֵי חַד** – ישנה רק פעם אחת, **וּלְשַׁמְעִינַן כּוּלְּהוֹן** – ונלמד מזה לבד דין ההתפסה [וגם שאם הותר הראשון הותר השני], ולמה נכתבו שנים. מתרצת הגמרא: **אַיְּידֵי דְּקָתָנֵי** – כיון שבהמשך שנה התנא **'הוּתַּר הָרִאשׁוֹן, הוּתְּרוּ כוּלָּן, הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין'**, שלשון זה משמע **מִכְּלָל דְּאִיכָּא אֶמְצָעִי** – שמלבד הראשון והאחרון יש עוד אמצעי שהתפיס בראשון, **מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי 'וַאֲנִי' 'וַאֲנִי'** פעמיים, שיחד עם האומר 'הריני נזיר' יש כאן שלשה.

ראיה נוספת מהמשך המשנה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתינו, **הוּתַּר הָרִאשׁוֹן** שאמר 'הריני נזיר', **הוּתְּרוּ כוּלָּן** – כל האחרים שאמרו 'ואני'. ומשמע שרק אם **הָרִאשׁוֹן** הותר, **הוּא דְּשָׁרֵי** – דווקא באופן זה הותרו כולם, **הָא אֶמְצָעִי** – אבל אם האמצעי הותר, **לָא** הותרו האחרים, ואם כל אחד מתפיס בחבירו, הרי גם כשהותר האמצעי, יש להתיר את האחרון, שהרי נזירותו תלויה בו. אלא **שְׁמַע מִינָּהּ** שכולם **בְּקָמָא מַתְפְּסִין** – בראשון, ולכן רק אם הוא הותר, הותרו כולם.

הגמרא דוחה את הראיה: **אֵימָא לָךְ, לְעוֹלָם חַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס** – כל אחד מתפיס בזה שלפניו, וגם אם הותר האמצעי מנזירותו הותר האחרון, ומה ששנינו במשנה דווקא הותר הראשון, **אַיְּידֵי דְּבָעֵי מִיתְּנָא 'הוּתְּרוּ כוּלָּן'** – כיון שרצה להשמיענו אופן שכולם מותרים מנזירותם, לכן נקט באופן שהותר הראשון, **דְּאִי תָּנָא** – שאילו שנה 'הותר **הָאֶמְצָעִי', הרי אִיכָּא רִאשׁוֹן דְּלָא מִשְׁתְּרֵי** – יש להתיר את האחרון, שהרי נזירותו תלויה בו. אלא **שְׁמַע מִינָּהּ** שכולם **בְּקָמָא מַתְפְּסִין** – בראשון, ולכן רק אם הוא הותר, הותרו כולם.

הגמרא דוחה את הראיה: **אֵימָא לָךְ, לְעוֹלָם חַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס** – כל אחד מתפיס בזה שלפניו, וגם אם הותר האמצעי מנזירותו הותר האחרון, ומה ששנינו במשנה דווקא הותר הראשון, **אַיְּידֵי דְּבָעֵי מִיתְּנָא 'הוּתְּרוּ כוּלָּן'** – כיון שרצה להשמיענו אופן שכולם מותרים מנזירותם, לכן נקט באופן שהותר הראשון, **דְּאִי תָּנָא** – שאילו שנה 'הותר **הָאֶמְצָעִי', הרי אִיכָּא רִאשׁוֹן דְּלָא מִשְׁתְּרֵי** – יש להתיר את האחרון, שהרי נזירותו תלויה בו. אלא **שְׁמַע מִינָּהּ** שכולם **בְּקָמָא מַתְפְּסִין** – בראשון, ולכן רק אם הוא הותר, הותרו כולם.

ראיה מהמשך דברי המשנה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתינו, **אם הוּתַּר הָאַחֲרוֹן, הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין**, ומשמע שכולם אסורים דווקא אם הותר האחרון **דְּלָא אִיכָּא אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ** – שלא התפיס עוד אחד אחריו, **אֲבָל** אם הותר **הָאֶמְצָעִי, דְּאִיכָּא אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ** – שיש אחריו עוד אדם שהתפיס בו נזירות, גם הוא **מִשְׁתְּרֵי** – הותר מנזירותו על ידי שנזירות האמצעי הותרה. **שְׁמַע מִינָּהּ** – נלמד מזה, **דְּחַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס** – שכל אחד מתפיס בזה שלפניו ולא בראשון, ולכן אם הותר האמצעי, זה שאחריו מותר, כיון שהתפיס בו.

הגמרא דוחה את הראיה: **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בְּקָמָא מִיתְּפְסִין** – באמת אפשר לומר שכולם מתפיסים בראשון, וגם אם הותר האמצעי יהיו כל האחרים אסורים, **וּמַאי 'אַחֲרוֹן' דְּקָתָנֵי** – ומה הפירוש 'אחרון' ששנינו במשנה, זהו **הָאֶמְצָעִי**, שגם הוא נקרא אחרון, וכוונת המשנה שאם הותר אחד מהם, מלבד הראשון, כולם אסורים [חוץ מהניתר בעצמו]. **וְהטעם** שנקט התנא 'הותר האחרון' ולא 'האמצעי', **אַיְּידֵי דְּתָנָא 'רִאשׁוֹן'** – אגב ששנה ברישא 'הותר הראשון' **תָּנָא** בסיפא לשון **'אַחֲרוֹן'** שהוא הפכו.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בְּהֶדְיָא, 'הוּתַּר הָרִאשׁוֹן, הוּתְּרוּ כוּלָּן, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן, הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין', הוּתַּר אֶמְצָעִי, הֵימָנּוּ וּלְמַטָּה** [–כל אלו שקיבלו אחריו], נדרם **מוּתָּר, הֵימָנּוּ וּלְמַעְלָה** [–אלו שקיבלו לפניו], נדרם **אָסוּר. שְׁמַע מִינָּהּ חַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס** – שכל אחד מתפיס בזה שלפניו. שאילו היו כולם מתפיסים בראשון, לא היו ניתרים על ידי היתר האמצעי. הגמרא מכריעה, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן כך מוכח מהברייתא: שנינו במשנה: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר פִּי כְּפִי וּשְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ וְכוּ'**, נעשה נזיר: מקשה הגמרא: האם **מִשּׁוּם דְּאָמַר 'פִּי כְּפִי וּשְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ', הֲרֵי** הוא **נָזִיר**, ואינו צריך לומר יותר מכך,

תניא נמי הכי — דבעינן שיהו נתפסין בתוך כדי דבור. **הוא אסור** — הראשון שאמר "הריני נזיר". והשני שאמר "ואני" — מותר, לפי ששהה כדי דבור. הא אם לא שהה — הרי זה נזיר כמותו. **לימא מסייע ליה מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני** — ומדלא קתני אלא הנך תרין — שמע מינה דמשום דאי קתני טפי לא הוי כדי דבור של ראשון, ואנן בעינן דליהוי תוך כדי דיבור, ותו לא. מהכא לא תסייע ליה, דבדין הוא דהוה ליה למיתני עד מאה, אלא לאו אורחיה. דתנא כי רוכלא, דמחזר על העיירות בפרגמטיה שלו, והולך ומכריז ומונה: יש לי מחטין וכוסות וקערות, הכי נמי ליחשיב וליזיל. ואי לאו משום דווקא, ליתני חד ותו לא, ולשמעינן הני (הכי נמי) לאו דווקא הוי בתוך כדי דבור. אין הכי נמי — אלא משום דלא משכחת בה אמצעי דאיבעי ליה למיתנא — משום הכי נמי תני "ואני ואני". **איבעיא להו חד בחבריה מיתפיס** — [ולא] כריש לקיש, ואפילו עד מאה מיתפסין ואזלין. **תא שמע ואני ואני** — מדלא קתני טפי — שמע מינה דהיינו טעם — דבקמא מיתפסין. **ראשון הוא דשרי** — כלומר, משום ראשון דאישתרי אישתרו נמי כולהו. הא אם הותר אמצעי — לא יהא מותר אחרון שלמטה הימנו. ושמע מינה דטעמא הוי משום דבקמא מיתפסין. **לעולם אימא לך חד בחבריה מיתפיס** — וכי הותר אמצעי — הותר נמי אחרון. והא דלא קתני לה — משום דלא אפשר. דאיידי דבעי למיתנא כי הותר ראשון הותרו כולן, משום שאם אין ראשון — אין אמצעי ואין אחרון. ואי תני אמצעי — לא מצי למיתנא הותרו כולן, דהא איכא ראשון דלא משתרי כו'. **מדקאמר האחרון מותר וכולן אסורים** — ואפילו אותו שהתפיסו לאחר שלישי — שמע מינה דבקמא מיתפסין, ומשום הכי לא מישתרו. אמר ליה מהכא ליכא למשמע מידי, דהכא מיירי דליכא אחרינא — בהדיה והא דקאמר "וכולן אסורים" — אאמצעי וראשון קאי. **אבל אמצעי דאיכא אחרינא בהדיה** — כלומר, דאי לא דייקת מינה להאי גיסא — דוק מינה לאידך גיסא. דמדקאמר האחרון מותר וכולן אסורין, דליכא אחרינא בהדיה — מכלל דאי הותר אמצעי, דאית ליה אחריני בהדיה — דאישתרי נמי ההוא בתרא דמיתפיס ביה. ושמע מינה דחד בחבריה מתפיס. **לעולם אימא לך בקמא מיתפסין והאי אחרון דקאמר היינו אמצעי** — וקאמר לך דאפילו של אחרון לא הותר, משום דבקמא מיתפסין. והאי דקאמרי ליה אחרון — לאו דוקא, אלא איידי דתנא ראשון תנא אחרון. **תא שמע דתניא בהדיא כו' הותר האמצעי הימנו ולמטה מותר** — דהיינו אחרון, ושמע מינה דכל חד וחד בחבריה מתפיס, שמע מינה. **משום דקאמר פי כפיו** — דמשמע דקאמר "פי נזיר ושערי נזיר", מי הוי נזיר?

ורמינהו

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ, וְשָׁהָה כְּדֵי דִּבּוּר, וְאָמַר "וַאֲנִי" - הוּא אָסוּר וַחֲבֵירוֹ מוּתָּר. וְכַמָּה כְּדֵי דִּבּוּר - כְּדֵי שֶׁאֵילַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב. לֵימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ: מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי" "וַאֲנִי" וְתוּ לָא. - תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיחְשִׁיב וְלִיזִיל! - וְלִיתְנֵי חַד וְלִשְׁמָעִינַן הָנֵי! - הָכָא נַמִּי, מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא "הוּתַּר הָרִאשׁוֹן הוּתְּרוּ כּוּלָּן, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין", מִכְּלָל דְּאִיכָּא אֶמְצָעִי - וּמִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי "וַאֲנִי" "וַאֲנִי". אִיצְטְרִיכָא לְהוּ: חַד בְּחַבְרֵיהּ מִיתְפִּיס, אוֹ דִּלְמָא בְּקַמָּא מִיתְפְּסִי? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְאִתְפּוּסֵי וּמֵיזַל. אִי אָמְרַתְּ חַד בְּחַבְרֵיהּ מַתְפִּיס - מִתְפְּסִין וְאָזְלִין לְעוֹלָם. וְאִי אָמְרַתְּ בְּקַמָּא מִתְפְּסִי - טְפֵי מִכְּדֵי דִּבּוּר לָא מִתְפְּסִין, מַאי? תָּא שְׁמַע: "הֲרֵינִי נָזִיר" וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי" "וַאֲנִי" - וְתוּ לָא מִידֵּי. שְׁמַע מִינָּהּ: בְּקַמָּא הוּא דְּמִתְפְּסִי. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חַד בְּחַבְרֵיהּ מִיתְפִּיס - לִיתְנֵי טוּבָא "וַאֲנִי". - תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיחְשִׁיב וְלִיזִיל?! - וְלִיתְנֵי חַד, וְלִשְׁמָעִינַן כּוּלְּהוֹן! - אֵיידֵי דְּקָתָנֵי: הוּתַּר הָרִאשׁוֹן - הוּתְּרוּ כּוּלָּן, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין, מִכְּלָל דְּאִיכָּא אֶמְצָעִי - מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי "וַאֲנִי" "וַאֲנִי". תָּא שְׁמַע: הוּתַּר הָרִאשׁוֹן - הוּתְּרוּ כּוּלָּן, רִאשׁוֹן הוּא דְּשָׁרוּ, הָא אֶמְצָעִי - לָא, שְׁמַע מִינָּהּ: בְּקַמָּא מִתְפְּסִין. - אֵימָא לָךְ: לְעוֹלָם חַד בְּחַבְרֵיהּ מִתְפִּיס, וְאֵיידֵי דְּבָעֵי מִיתְנָא הוּתְּרוּ כּוּלָּן, דְּאִי תְּנָא אֶמְצָעִי אִיכָּא רִאשׁוֹן דְּלָא מִשְׁתְּרִי, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי רִאשׁוֹן. תָּא שְׁמַע: הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין, דְּלָא אִיכָּא אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ. אֲבָל אֶמְצָעִי, דְּאִיכָּא אַחֲרִינָא בַּתְרֵיהּ - מִשְׁתְּרִי. שְׁמַע מִינָּהּ: חַד בְּחַבְרֵיהּ מִתְפִּיס. - לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בְּקַמָּא מִיתְפְּסִין, וּמַאי אַחֲרוֹן דְּקָתָנֵי - אֶמְצָעִי, וְאֵיידֵי דְּתָנָא רִאשׁוֹן - תְּנָא אַחֲרוֹן. תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בְּהֶדְיָא: הוּתַּר הָרִאשׁוֹן - הוּתְּרוּ כּוּלָּן, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן אֲסוּרִין, הוּתַּר אֶמְצָעִי - הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה מוּתָּר, הֵימֶנּוּ וּלְמַעְלָה אָסוּר. שְׁמַע מִינָּהּ: חַד בְּחַבְרֵיהּ מִתְפִּיס, שְׁמַע מִינָּהּ. "הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר פִּי כְּפִיו וּשְׁעָרֵי כִּשְׁעָרוֹ" וכו'. מִשּׁוּם דַּאֲמַר "פִּי כְּפִיו וּשְׁעָרֵי כִּשְׁעָרוֹ" הֲרֵי נָזִיר? וְרַמִּינְהוּ:

תניא נמי הכי — פירוש כרבי שמעון בן לקיש. **מי** שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ושהה כדי דבור — פירוש: כדי דבור דווקא ולא יותר, ואומר מיד "ואני" — הוא אסור, פירוש: הראשון שנדר בנזיר, וחבירו מותר. אלמא דלא מצי לאיתפוסי אלא שהן כולם תוך כדי דבור, אבל הרביעי ששהה אחר כדי דבור — לא, כריש לקיש. **לימא** מסייע ליה מי שאמר הריני נזיר — מתניתין היא וכו'. וקתני "ואני" ותו לא, לרבי יהודה נשיאה מצי למיתני "ואני" "ואני" ארבע פעמים. ואם תאמר: ולרבי שמעון בן לקיש נמי ניתני "ואני" "ואני" שלש פעמים! ויש לומר: דהכי קאמר: בשלמא לרבי שמעון בן לקיש [ולא] איצטריכא ליה למתני אלא שתי פעמים "ואני" — לאשמועינן דגם השני נתפס בראשון, שהוא תוך כדי דבור, ואף על גב דאמצעי מפסיק בדבורו בין ראשון לשלישי, והוה הדין דגם לשלישי שיאמר "ואני" יתפיס בראשון, דאין שום סברא לחלק בין שני לשלישי, ששניהם עומדים תוך כדי דבור. אבל לרבי יהודה נשיאה, אי איתא דרביעי נמי נתפס בראשון — ליתני, דהא ודאי חדוש הוא, ואיצטריכא ליה לאשמועינן, אף על גב דשהו כבר תוך כדי דבור, כיון שהוא סמוך לאלתר לכדי דבור! ומשני: אטו תנא כי רוכלא כו' כלומר, אין הכי נמי דהוי מצי לאיתנויי ארבע פעמים "ואני", ולא חש למנות כל מה שהיה יכול למנות.

ומשני אין הכי נמי ומשום דקתני סיפא וכו' מכלל דאיכא אמצעי משום הכי קתני ואני ואני — ואם תאמר: דהיא גופא תיקשי, דליתני חד "ואני", וסיפא ליתני: הותר הראשון — הותר השני, הותר השני — לא הותר הראשון! ויש לומר: דלמאן דאמר לקמן חד בחבריה מתפיס, נקט למידק מיניה אחרון הוא דליכא אחריני בתריה. אבל אמצעי, דאיכא אחריני בתריה, ומישתרי אותו שאחריו, בדדייק לקמן. ולמאן דאמר דבקמא מיתפסו ותני אמצעי למידק בבסמוך: ראשון הוא דשרי של אחריו, הא אמצעי — לא הותר של אחריו, דבקמא מתפיס. **חד** בחבריה מתפיס — דהיינו כל אחד בסמוך לו, ובתוך כדי דבור לחבירו. או דלמא בקמא, שאמר "הריני נזיר" מיתפסו כולם. **מיתפסו** ואזלו לעולם — ואפילו מאה. ואי בקמא מיתפיס — טפי מכדי דבור לא היה מיתפיס, לרבי שמעון בן לקיש כדאית ליה, ולרבי יהודה נשיאה אפילו רביעי, כיון דבסמוך לכדי דבור לאלתר. **תא** שמע מי שאמר הריני נזיר וכו' דאי סלקא דעתך חד בחבריה מיתפיס — ליתני "ואני" "ואני" טובא. **מכלל** דאיכא אמצעי משום הכי קתני ואני ואני — ולדקדק [דאיכא] אמצעי, כמו שדקדק והולך לשתי פנים מתניתין. **ראשון** הוא דשרו — אותם שאחריו (יד נזירה) מתפיס, מדלא קתני: הותר אמצעי הותר אחרון. **אחרון** הוא דליכא אחריני בתריה — הלכך, כשהותר הוא — כולן אסורין. אבל לאמצעי, דאיכא אחריני בתריה — לא מצי למיתני, הותר הוא כולן אסורים, דשל אחרון נמי הותר. **שמע** מינה חד בחבריה מיתפיס — מדלא תנא: הותר האמצעי הוא מותר וכולן אסורין. ומשני: דאחרון היינו אמצעי. ואיידי דתנא ראשון — תנא לישנא דאחרון, והא נמי, דהוא אחרון לראשון. **תא** שמע דתניא בהדיא וכו' הותר אמצעי הימנו ולמטה מותר — אלמא חד בחבריה מיתפיס.

[שייך לעמוד ב] **דאמר** פי כפיו מיין — כלומר, במתניתין שאני, הואיל ושמע חבירו שנדר — ודאי קאמר הכי לענין איסור יין. אבל בברייתא דקאמר מעצמו, בלא שמיעה דחבירו נזיר — לאו כלום הוא, כיון דאין הנשמה [תלויה בו]. "ופי כפיו מייך" — מהני אפילו לרבי שמעון, דאמר לעיל (ג,ב) עד שיזיר מכולן — הכא מודה, דלא גרע מידות, וכן מ"הריני מסלסל ומכלכל" דפרק קמא (נזיר ב,א), דהוי נזיר. ואם תאמר: כי אמר נמי "ידינזיר" [נימא] דהכי קאמר: ידי כידו מלהטטאות למתים, ורגלו כרגלו מלהכנס בבית הקברות! ויש לומר: דאין הכי נמי, דאי שמע לחבירו שנדר בנזיר, ואמר "ידי כידו" — מהני. והכי נמי תניא בתוספתא (פרק שלישי) ברישא דברייתא בהדיא: "ידי כידו", "רגלי כרגלו" — הרי זה נזיר.

ידי

ידי נזירה כו' — והוא הדין במתניתין אי לא "פי כפיו", אלא "פי נזיר" ו"שערי נזיר" — לא אמר כלום, דאין הנשמה תלויה בו.

בעל מיעקר קא עקר — הנדר מעיקרא בשמפר לאשתו, והוי כאילו לא חל מעולם, כמו חכם שעוקר הנדר מעיקרו. או מיגז גייז — מהפרה ואילך הוא דמתבטל הנדר, ועד ההפרה היה מקויים. **אי** אמרינן מיעקר עקר חבירתה נמי מישתראי, שהרי הוא כאילו לא חל הנדר מעולם. ואי אמרינן מיגז גייז — היא מישתראי וחבירתה אסורה, לפי שהיתה הראשונה בכל דין נזירות עד ההפרה, ושפיר מיתפיס בה שניה, והפרת הראשונה אינה מועלת לשניה. ונהי דלגבי חכם הותר הנדר הראשון הותרו כולם — היינו משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו, ונמצא כאילו לא חל מעולם. אבל בעל שמיפר בלא חרטה — אינו עוקר הנדר מעיקרו, אלא מיגז גייז. והוא הדין דמצי למימר דנפקא מינה אם שתתה ביין ונטמאה וגלחה במודיז ואחר כך היפר לה, דאי מיעקר עקר — אינה לוקה, ואי מיגז גייז — לוקה. וכן לענין אם נטמאה בשוגג ואחר כך היפר, אי מיעקר עקר — לא תביא עולת העוף ואשם, ואי מיגז גייז — מביאה עולת העוף ואשם, שהרי חל הנזירות עד עתה. **אלא** שמע מינה בעל מיעקר עקר — ובהתרתה הוא מותר כמותה, דלא חל הנדר מעולם. ולכך אינו מיפר — דאינו מיפר לעצמו, אלא אחרים מוחלין לו. וצריך עיון, דלא דמי לאחרים, דכיון דרשאי להפר לאשתו! ותירץ הרב רבינו אליהו דהכי פירושו: אי אמרת בשלמא מיעקר עקר אינו יכול להפר, דפשיטא דקיים לה. שאם לא קיים לה — לא היה דיבורו שום דבר. אלא אי אמרת מיגז גייז — אם כן אינו תלוי בדבורו, וכיון שאין תלוי בדבורו — ממילא הוי מופר. **כמאן** דאמר קיים ליבי דמי אי איתשיל אדהקמתו מצי מיפר — [במאי] שאמר "קיים ליבי", דאמת הוא דנשאלין על הדהקמה, דהכי אמר רבי יוחנן בנדרים (סט,א).

האשה שנדרה בנזיר והפרישה בהמתה — חטאת עולה ושלמים. אם שלו היתה הבהמה, פירוש: מבהמות של בעלה — תצא ותרעה בעדר. כלומר, חולין היא, כיון שהיפר לה בעלה, וכדמפרש לקמן (כד,א) דכי [מקנה] לה בעלה — מילתא דצריך לה, כלומר אם לא היפר לה, שצריכה לקרבנות נזיר. במילתא דלא צריכה, כגון שהיפר לה בעלה ואינה צריכה לקרבנות נזיר — לא מקני לה. **ואי** סלקא דעתך בעל מיעקר קא עקר תיפוק לחולין — דעקר הנדר מעיקרו, ולא חל הנדר מעולם. והוי כאדם המפריש בהמתו לנזירות ונשאל לחכם והתירו, דתנן (נזיר לא,א): דנפקא לחולין.

והיינו טעמא דכיון דצריכה כפרה — על שציערה עצמה מן היין, וכרבי אלעזר הקפר, דאמר דנזיר חוטא הוא — הוה ליה חטאת (העוף) שמתו בעליה. אף על גב דהפר לה, לענין [איסור] על הבהמה דין חטאת, אם הבהמה [שלה] היא, דגמרה ומקדיש לה.

היכי דמי אילימא דלא היפר לה בעל — כלל, צריכא למימר דלוקה? דהא נזירה היא, ופשיטה הוא דלוקה! אלא פשיטא דהיפר לה הבעל אחר שנטמאה ואחר ששתתה, ואפילו הכי לוקה, דבההיא שעתא דשתתה ביין הוי נזירה, ושמע מינה הבעל מיגז גייז.

לעולם מיעקר עקר — ומיירי שלא היפר. ודקאמרת צריכא למימר — משום סיפא, דאיצטריך ליה למיתני אינה סופגת, תני רישא אגב סיפא דסופגת. וסיפא איצטריכא ליה למיתני, לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר דכי נמי היפר לה בעלה ושתתה יין — לוקה מכת מרדות. ואם תאמר: מאי איריא היפר לה ואחר כך היתה שותה? לאשמועינן שתתה ונטמאה ואחר כך (שתתה) היפר לה, [דאינה] סופגת כיון דמיעקר עקר! ויש לומר: דמשום רבי יהודה נקט הכי, דאפילו בהיפר ואחר כך שתתה סופגת מכת מרדות אף על גב דכבר היפר, כיון דלאיסורא נתכוונה.

הכי

ורמינהו כו' זה הכלל כו' — ופה ושיער לא הוי דבר שהנשמה תלויה בו, דאי גייז לשיער וחתיך לניב שפתים — לא מיית. **אמר רב יהודה דאמר הכי יעשה פי כפיו מיין** — דהואיל דפריש הכי — הוי נזיר. **אמרה הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני שניהם נזירין ואינו יכול להפר לה** — דכיון דאמר "ואני" — גלי אדעתיה דניחא ליה במאי דקא נדרה איהי, והשתא מקיים לה. **ואי אמרת מיעקר עקר** — בעל את הנדר מעיקרו, אישתכח דבההיא שעתא דקאמרה חבירתה "ואני" דלא חייל עלה נזירות כלל. **ואי אמרת מיגז גייז** — דמכאן ולהבא לא חייל עלה נזירות, אבל למפרע הוות נזירה. **איהי אישתראי וחבירתה אסירא** — דלכי אמרה "ואני" — הוות חבירתה נזירה מעליא. **ואי סלקא דעתך בעל מיגז גייז** — את הנדר מכאן ולהבא, אמאי אינו יכול להפר משום דקאמר "ואני"? נימא דהאי דאמר "ואני", להכי הוא דקאמר הכי, דתהוי נזירה לפי שעה עד דליקבל עליה נזירות, וליגזייה לנזירות אשתו מכאן ולהבא, ונזירות דידיה תיחול עליה כדמעיקרא, דהא אינו מיפר מכאן ולמפרע! **אלא לאו שמע מינה** — הבעל כי מיפר לנזירות אשתו — מיעקר עקר לה. ומשום הכי אינו יכול להפר לה, שאם יהא מיפר לה — נמצא מיפר את שלו, דמיעקר עקר. והיינו טעמא דאינו יכול להפר את שלה, משום דבההיא שעתא דאמר "ואני" — ניחא ליה דתהוי נזירה עד דחייל עליה נזירות, דהא קיים לה לפי שעה, ומההיא שעתא ואילך לא מצי מיפר, משום דבעל מיעקר עקר. דלעולם אינו יכול להפר מכאן ולהבא בלא מפרע, והכא למפרע לא מצי מיפר, דהא קיים לה לפי שעה. **לא לעולם מיגז גייז** — אלא היינו טעמא דלא מצי מיפר לה, דכיון דאמר לה "ואני" — כמאן דאמר לה קיים נזירותיך דמי, והלכך אי מיתשיל אדהקמתו, אהא דקא מקיים לה ברישא — מצי מיפר, ואי לא — לא מצי מיפר. **ואם שלה היתה הבהמה** — וכגון שהקנה לה אחר לנזירותה, ואמר לה "על מנת שאין לבעליך רשות בה". **והיינו טעמא** — דתמות, דכיון שהפרישה לשם חטאת מעיקרא, והשתא לא מצטרכה לכפרה, דהא היפר לה בעלה ועקר את הנדר מעיקרו — הויא לה כחטאת שמתו בעליה, דגמירי דלמיתה אזלא, לפי שאין כפרה למתים. ואית דמפרשי: כיון דצריכה כפרה על שציערה עצמה מן היין, והשתא לא צריכה, דהיפר לה בעלה מעיקרא — הויא לה כחטאת שמתו בעליה, דגמירי דלמיתה אזלא. דאפילו רבי אלעזר הקפר מודה דלא קרבה אפילו על הצער, משום דהויא לה כחטאת שמתו בעליה, משום דבחטאת בהמה גמרינן דתמות. אבל בחטאת העוף — לא גמרינן דתמות. **אלא פשיטא דהיפר לה בעל** — וקתני דסופגת את הארבעים על שהיתה שותה יין ומטמאה למתים קודם שהיפר לה. **לעולם אימא** לך מיעקר עקר לה בעל — והכא במאי עסקינן דסופגת את הארבעים — כגון דלא היפר לה. ודקאמרת: אי לא היפר לה בעל צריכא למימר — ודאי לא צריכא, אלא משום דקתני סיפא כו'. **אינה סופגת** — דצריכא למימר, דסלקא דעתך דתסופג כיון דנתכוונה לאיסורא.

תנא

וְרִמִּינְהוּ: "יָדֵי נְזִירָה" וְ"רַגְלֵי נְזִירָה" - לֹא אָמַר כְּלוּם, "רֹאשֵׁי נְזִירָה" "כְּבֵדֵי נְזִירָה" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה נָזִיר! אֲמַר רַב יְהוּדָה: דְּאָמַר הָכִי: יַעֲשֶׂה פִּי כְּפִיו מִיַּין, וּשְׂעָרֵי כִּשְׁעָרוֹ מִלְּגוֹ. "הֲרֵינִי נְזִירָה וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְאָמַר וַאֲנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר". אִיבַּעְיָא לְהוּ: בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, אוֹ דִּלְמָא מִיגַז גָּיֵיז? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמְעָה חֲבֵרְתָּהּ וְאָמְרָה "וַאֲנִי", וְשָׁמַע בַּעְלָהּ שֶׁל רִאשׁוֹנָה וְהִפֵּר לָהּ; אִי אָמְרַתְּ מִיעַקַּר עָקַר - הַהִיא נַמִּי אִישְׁתְּרַאי, וְאִי אָמְרַתְּ מִיגַז גָּיֵיז - אִיהִי אִישְׁתְּרַאי, חֲבֵרְתָּהּ אֲסִירָא. מַאי? תָּא שְׁמַע: "הֲרֵינִי נְזִירָה" וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְאָמַר "וַאֲנִי" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּעַל מִיגַז גָּיֵיז - לֵיפֵר לְאִישְׁתּוֹ, וְהוּא לִיתַּסַּר! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ - בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר! - לָא, לְעוֹלָם מִיגַז גָּיֵיז. וּבְדִין הוּא דְּלִיפֵּר לָהּ, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא מָצֵי מֵיפַּר: כֵּיוָן דַּאֲמַר לָהּ "וַאֲנִי" - כְּמַאן דַּאֲמַר "קַיָּים לֵיכִי" דָּמֵי; אִי מִתְּשִׁיל אַהַקְמָתוֹ - מָצֵי מֵיפַּר, וְאִי לָא - לָא מָצֵי מֵיפַּר. תָּא שְׁמַע: הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר וְהִפְרִישָׁה אֶת בְּהֶמְתָּהּ, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, אִם שֶׁלּוֹ הָיְתָה הַבְּהֵמָה - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר, וְאִם שֶׁלָּהּ הָיְתָה הַבְּהֵמָה, הַחַטָּאת - תָּמוּת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר - תֵּיפּוֹק לְחוּלִּין! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ - בַּעַל מִיגַז גָּיֵיז. - לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מִיעַקַּר עָקַר, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא צְרִיכָה כַּפָּרָה - הַוַּת כְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וּגְמִירִי דְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ תָּמוּת. תָּא שְׁמַע: הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּלָא הֵיפֵר לָהּ בַּעַל - צְרִיכָא לְמֵימַר? אֶלָּא פְּשִׁיטָא - דְּהֵיפֵר לָהּ בַּעַל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר - אַמַּאי סוֹפֶגֶת אַרְבָּעִים? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ - בַּעַל מִיגַז גָּיֵיז. - לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, וּמִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא: הֵיפֵר לָהּ בַּעְלָהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים - אֵינָהּ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים,

תנא

וּרְמִינְהוּ – והרי שנינו בברייתא, האומר ׳הֲרֵי נְזִירָה׳, וְכֵן האומר ׳רַגְלֵי נְזִירָה׳, לֹא אָמַר כְּלוּם ולא חלה עליו נזירות. אבל אם אמר ׳רֹאשִׁי נְזִירָה׳, או ׳כְּבֹדִי נְזִירָה׳, הֲרֵי זֶה נָזִיר. זֶה הַכְּלָל, אם קיבל נזירות על אבר שהוא דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ – שאם ינטל האבר ימות האדם, כגון ראש או כבד, הֲרֵי זֶה נָזִיר, שהרי כל גופו חי מאותו האבר, ולכן נגרר אחריו וחלה עליו נזירות. אבל אם קיבל נזירות על אבר שאין הנשמה תלויה בו, אין כל גופו נגרר אחרי האבר הזה, ואין שייך נזירות על אבר אחד. ולפי זה קשה, מדוע האומר ׳פי כפיו ושערי כשערו׳ הרי הוא נזיר, הלא אף אם ינטל שערו או יחתכו שפתיו לא ימות.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, במשנתינו אין הכוונה שאמר רק ׳פי כפיו׳ או ׳שערי כשערו׳, אלא דְּאָמַר הָכִי – אמר כך, ׳עֲשֵׂה פִּי כְּפִיו מַיִן׳ וְכֵן ׳יעשה שֶׁעֲרֵי כִּשְׂעָרוֹ מִלְּגוֹז׳, וכיון שאמר בפירוש אחד משני לשונות אלה, אין כוונתו לאסור את פיו או שערו בלבד, אלא כוונתו לומר שהרי הוא נזיר כמו חבירו ולכן אינו יכול לשתות יין, וכן אינו יכול לגזוז שערו:

שנינו במשנה: אשה שאמרה ׳הֲרֵינִי נְזִירָה׳, וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ וְאָמַר ׳וַאֲנִי׳, ובכך חלה גם עליו נזירות, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את נזירות אשתו: הגמרא דנה בגדר הפרת נדרים: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בַּעַל המיפר נדרי אשתו, מִיעַקַּר עָקַר – האם הוא עוקר את הנדר מעיקרו, וכאילו לא נדרה מעולם, אוֹ דִּלְמָא, אין הוא עוקרו למפרע אלא מֵינַז גָּיֵיז – גוזז וחותך את הנדר מכאן ולהבא, שאמנם עד עתה היה הנדר קיים, ומכאן ואילך בטל נדרה.

מבררת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ. מבארת הגמרא: לְגַבֵּי אִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמְעָה חֲבֵרְתָּהּ וְאָמְרָה ׳וַאֲנִי׳ תוך כדי דיבור לדברי הראשונה, וחלה נזירות גם על השניה. ולאחר מכן שָׁמַע בַּעֲלָהּ שֶׁל האשה הִרְאִשׁוֹנָה על נזירות אשתו וְהֵפֵר לָהּ את נדרה. באופן זה יהיה דינה של השניה תלוי בספק האמור, אִי אָמְרַתְּ – אם תאמר שהבעל שמיפר נדרי אשתו מִיעַקַּר עָקַר – עוקר את הנדר כאילו לא היה קיים מעולם, אם כן ממילא הַהִיא נַמִּי אִישְׁתְּרִיאי – נדרה של חברתה הותר גם הוא. כי מאחר שנעקר נדרה של הראשונה מתחילתו, נמצא שחברתה שאמרה ׳ואני׳ התפיסה בנדר שלא היה קיים מעולם. וְאִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר, שהבעל שמיפר את הנדר מֵינַז גָּיֵיז – חותך את הנדר מכאן ולהבא, אבל עד עכשיו היה קיים, אם כן רק אִיהִי אִישְׁתְּרִיאי – האשה הראשונה, שבעלה הפר לה, הותרה נזירותה, אבל חֲבֵרְתָּהּ – שהתפיסה בה, אֲסִירָא – תעמוד באיסורה, כי בשעה שאמרה ׳ואני׳ עדיין נזירות הראשונה היתה קיימת, וחלה ההתפסה. מַאי – מהי ההכרעה בזה.

תָּא שְׁמַע ממה ששנינו במשנתינו, אשה שאמרה ׳הֲרֵינִי נְזִירָה׳, וְשָׁמַע בַּעֲלָהּ וְאָמַר ׳וַאֲנִי׳, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את נזירותה, כי על ידי זה תתבטל גם נזירותו, ואין אדם יכול להפר נדרי עצמו. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שבַּעַל מֵינַז גָּיֵיז – מיפר רק מכאן ולהבא, אם כן לֵיפֵר לְאִשְׁתּוֹ וְהוּא לִיתְסַר – יפר לאשתו והוא ישאר באיסורו, שהרי בשעה שאמר ׳ואני׳ עדיין היתה אשתו נזירה וחלה התפסתו. ומה מונעו מלהפר לה. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – אלא מוכח מזה שבַּעַל מִיעַקַּר עָקַר – עוקר הנדר למפרע, ולכן אם יפר את נזירות אשתו ממילא תופר גם נזירותו, מאחר שנתברר למפרע שהתפיס בנזירות שלא היתה קיימת מעולם.

דוחה הגמרא: לֹא – אין להוכיח מכאן שעוקר הנדר למפרע, דִּלְעוֹלָם אפשר לומר שמֵינַז גָּיֵיז מכאן ולהבא, וכשמיפר לאשתו אין הוא מיפר את נזירות עצמו, וכיון שכך, בְּדִין הוּא דְּלֵיפֵר לָהּ – היה הדין נותן שיכול להפר לה, וְהַיְינוּ טַעְמָא דִּלֵּא מָצֵי מֵיפַּר – אך הטעם שאינו יכול להפר הוא, שמכֵּיוָן דְּאָמַר לָהּ ׳וַאֲנִי׳ – כיון שאמר ׳ואני׳ והתפיס בנזירותה, גילה דעתו שהוא מרוצה מנדרה, וּכְמַאן דְּאָמַר ׳קַיָּים לֵיכִי׳ דְּמִי – וכאילו אמר ׳מקוים לך׳, ואין בעל יכול להפר נדרי אשתו אחר שקיימם. אלא אִי מִתְּשִׁיל אַהֲקָמָתוֹ מָצֵי מֵיפַּר – אם ישאל על הקמתו אצל חכם, ויבטל לו את ההקם, יהיה רשאי להפר לה את נדרה, וְאִי לֹא – ואם לא ישאל, לֹא מָצֵי מֵיפַּר – אינו יכול להפר לה.

הגמרא מביאה ראיה לגבי ספק זה ממשנה: תָּא שְׁמַע מהמשנה לקמן (כד.), הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, ואחר כך הִפְרִישָׁה אֶת בְּהֶמְתָּהּ – את שלושת הבהמות שצריכה להקריב בסוף ימי הנזירות, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ את נדרה, ונמצא שאינה נזירה ואינה צריכה להקריב הקרבנות. דינן של הבהמות כדלהלן, אִם שֶׁלּוֹ [–של בעלה] הָיְתָה הַבְּהֵמָה שהפרישה לקרבנה, תֵּצֵא הבהמה וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר ככל שאר בהמות חולין, שאין לה קדושת קרבן כלל. לפי שאין אדם יכול להקדיש בהמה לקרבן בלא רשות הבעלים, וכיון שבשעה שהפר לה בעלה נתברר שאינה נזירה ואינה חייבת בקרבן, לא היתה לה רשות להפרישה. וְאִם שֶׁלָּהּ הָיְתָה הַבְּהֵמָה שהפרישה, הרי חלה קדושת קרבן על הבהמות, ולכן, הַחַטָּאת תָּמוּת, מאחר שאינה קרבה עבור הנזירות, ואי אפשר להקריב חטאת בנדבה, וכיון שחלה עליה קדושת חטאת ואי אפשר להקריבה, מכניסה לבית ומונע ממנה מים ומזון עד שתמות.

מוכיחה הגמרא לענינינו: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שבַּעַל מִיעַקַּר עָקַר את הנדר למפרע, מדוע צריך להמית את החטאת, תֵּיפּוֹק לְחוּלִין – הרי מאחר שהבעל מיפר לה, יוצאת הבהמה לחולין. מכיון שנתברר שמעולם לא היתה נזירה ולא חלה הפרשת החטאת. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – אלא מוכח מזה שבַּעַל מֵינַז גָּיֵיז, אבל עד שעת ההפרה היה הנדר קיים, ולכן חלה הפרשת החטאת, וכיון שעתה אי אפשר להקריבה, תמות.

הגמרא דוחה את הראיה: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בַּעַל מִיעַקַּר עָקַר – באמת יתכן שעוקר את הנדר מעיקרו, וְהַיְינוּ טַעְמָא – אך זהו הטעם שדין החטאת למיתה, כֵּיוָן דְּלֵא צְרִיכָה אשה זו כַּפָּרָה, שהרי הופרה נזירותה, הֲוָת – הרי היא [–הבהמה] כְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ לאחר שהפרישוה, וּגְמִירֵי – למדנו מהלכה למשה מסיני דְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ תָּמוּת, שכשם שחטאת שמתו בעליה דינה למיתה, אע"פ שאין כאן מי שמחויב כפרה, הוא הדין באשה זו שנעקרה נזירותה, אע"פ שאין לה עתה שום חיוב כפרה, דין החטאת למות.

ראיה נוספת לגבי ספק זה: תָּא שְׁמַע מהמשנה להלן (כג.), הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, ועברה על נזירותה וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן, וְכן אם היתה מִטַּמְּאָה לְמֵתִים, הֲרֵי זוֹ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים – לוקה מלקות, משום שעברה על לא תעשה. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִילֵימָא אם נעמיד המשנה באופן דְּלֵא הֵיפֵר לָהּ בַּעַל, קשה, וכי צְרִיכָא לְמֵימַר – וכי צריך התנא לגלות זאת, הלא פשוט הוא שכיון שעברה על איסור לאו חייבת מלקות. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר באופן דְּהֵיפֵר לָהּ בַּעַל, והיא שתתה או נטמאה קודם ההפרה, והשמיענו התנא שחייבת מלקות אף שלבסוף הפר לה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שבַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, אַמַּאי סוֹפֶגֶת אַרְבָּעִים, הרי הנדר בטל מעיקרו, ונמצא שמעולם לא חלו עליה האיסורים. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מזה שבַּעַל מֵינַז גָּיֵיז, ובשעה שעברה על נזירותה היתה נזירותה קיימת, ולכן לוקה.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – באמת יש לומר שבַּעַל מִיעַקַּר עָקַר, ואם עברה על האיסורים ואחר כך הפר לה אינה לוקה, ובמשנה מדובר שלא הפר לה, וְהתנא השמיענו דין זה, מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא – ששנה בסיפא, שאם הֵיפֵר לָהּ בַּעְלָהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה מהפרתו, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לְמֵתִים, אֵינָהּ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים אף שהיתה סבורה לעבור על איסור, ואינה לוקה על מחשבתה [ורבי יהודה חולק שם וסובר שלוקה מכת מרדות מדרבנן]

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ג.** וְאַחַר הַשֵּׁינָה[ג] צָרִיךְ לִקְבֹּעַ מִדְרָשׁ לִלְמֹד תּוֹרָה לָרַבִּים שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת שַׁבָּת וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה[8] וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים
2 לָמָּה נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ וַיַּקְהֵל שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה רֵד וַעֲשֵׂה לִי קְהִלּוֹת
3 גְּדוֹלוֹת בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ לְהַקְהֵל קְהִלּוֹת בְּכָל שַׁבָּת לְהִכָּנֵס בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי
4 מִדְרָשׁוֹת לִלְמֹד בָּהֶם תּוֹרָה לָרַבִּים[9] עַל כֵּן צָרִיךְ לִקְבֹּעַ מִדְרָשׁ לְהוֹדִיעַ לָעָם אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְלִדְרוֹשׁ בְּדִבְרֵי
5 אַגָּדָה[10-11] לְהַכְנִיס יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבָבָם וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִים עַכְשָׁו[12]:

סימן רצ, בשבת ישלים מאה ברכות בפירות סעיף ג

הלכתא רבתא

ג] ואחר השינה - בקהילות רבות התפשט המנהג לקבוע לימוד תורה ברבים לפני או אחרי קריאת התורה, או מיד לאחר התפילה[7].

ציונים והוספות

7) דורשים ברבים בשעה זו שכולם כבר נאספים בבית־הכנסת, וקשה לאוספם שוב לאחר מכן.

התוועדות לאחר התפילה כ'מנהג הקהלת קהילות': במקומות רבים קישר כ"ק אדמו"ר את ההתוועדות החסידית מידי שבת בשבתו כקיום הלכה זו של הקהלת קהילות (תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"א ע' 81, שם ע' 203 ועוד).

8) שמות לה, א: וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן וגו'.

עפ"י המדרש שאמרו כי אמר הקב"ה למשה הקהל קהילות ודרוש ברבים כדי שילמדו לדורות הבאים להקהל בכל שבת וכו', יתבאר הכתוב על נכון ויקהל משה וגו' ויאמר אליהם אלה הדברים, פי' הקהלת העדה ודרשת התורה צוה ה' לעשות אותם (אור־החיים על הפסוק).

9) **נשי ובנות ישראל:** נוסף על העבודה דנשי ובנות ישראל בביתם פנימה, רואים שבדורות האחרונים במיוחד - ניתוסף אצלן גם העבודה מחוץ לביתן - אבל גם באופן ד"כבודה בת מלך פנימה" - עם נשים ובנות אחרות - ... כולל הענין דלהקהיל קהילות דנשים בכל שבת ללמוד תורה, ולנהל "מסיבות שבת" עבור ילדות וכיוצא בזה.

10) **סדר הלימוד:** החל בענינים שהזמן גרמא, כמו "הלכות שבת", פרשת השבוע, עניני המועדים דשבוע זה, וכיו"ב.

(כפי שלמדים ממשה רבינו - שהתחיל בציווי דשמירת שבת (אע"פ שכבר נאמר בעשרת הדברות, ובמרה כו'), ורק אח"כ המשיך ע"ד ציווי מלאכת המשכן, דיש לומר, שהטעם לזה הוא גם (נוסף לכך ש"הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" (פרש"י ר"פ ויקהל)) להיותו ענין שהזמן גרמא).

(ספר השיחות ה'תש"נ ח"א ע' 68 ובהערה 8).

לימוד נגלה ופנימיות התורה, והחלטות טובות: יש לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום שבו נמצאים בנ"י ע"ד ההשתדלות "להקהיל קהילות בכל שבת ושבת", ו"ברוב עם הדרת מלך", לעסוק בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, שנתגלתה בתורת החסידות, ובפרט בעניני התורה השייכים לזמן זה, ולהתחזק בקבלת החלטות טובות בנוגע לשיעורי תורה במשך ימי השבוע, וכן בנוגע לקיום המצוות בהידור, בכל הענינים דתורה עבודה וגמ"ח, והעיקר - לא להסתפק בהתעוררות ע"ד קבלת החלטות טובות, אלא לבחון את קיומן של ההחלטות בפועל ממש במשך ימי השבוע (סה"ש ה'תש"נ ע' 49).

חיזוק צרכי הציבור ולימוד משותף בכל הקהילות: ובמיוחד החלטות טובות הנוגעות לצרכי הציבור של כל קהילה (מפקחין על צרכי ציבור בשבת), וכן שהלימוד יהיה בפרשת השבוע עם אותו המפרש אחד בנגלה דתורה ואחד בפנימיות התורה, ועל מנת לחסוך בטרחת החפוש ישנם מן המוכן את דרושי החסידות של ה'צמח צדק' (שנדפסו ב'אור התורה'), על ריבוי פסוקים בכל פרשה, כולל פסוק הראשון ופסוק האחרון שיש להם חביבות מיוחדת בטבע הלומדים.

(ספר השיחות ה'תש"נ ח"א ע' 701).

11) **פירוש "דברי אגדה":** מש"כ בב"י וב"ח (לטור סר"צ) ועוד ע"ד קביעות מדרש בשבת באגדה המדריכים ליראת שמים למנעם מחטוא כו' ולתשובה כו' - פשיטא שאין בזה הכרח כלל לדברים המצערים מזכירי עון וכיו"ב. ואדרבה הדיוק הוא - **באגדה**. והוא ע"פ מאמר הספרי (עקב ס"פ יא, כב) למוד הגדה שמתוך כך אתה **מכיר** את הקב"ה כו'. וכמרומז ברמב"ם (יסוה"ת רפ"ב): והאיך היא הדרך לאהוי"ר בשעה שיתבונן כו' ויראה מהן **חכמתו** שאין ערך כו' ומתאוה תאוה גדולה לידע **השם הגדול** כו' אראה שמיך מעשה **אצבעותיך** כו'. **וכ"ע ידעי** מהו הלימוד ע"ד חכמתו שאין לה ערך, מעשה אצבעותיך (ראה של"ה שער האותיות אות ק' בתחלתו. ובכ"מ), ושמו הגדול (ראה הרד"ל לפדר"א פ"ג סק"י וש"נ). - וראה ס' השיחות לכ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחתו דשחוהמ"פ ש"ת.

(אגרות קודש חי"ג אגרת ד'תשו ע' תנב במענה לשואל המקפיד לדרוש בדברי מוסר בדוקא, וראה שם עוד בענין מעלת לימוד פנימיות התורה בשבת־קודש).

12) ז"ל הב"ח (סימן זה): עיקר הדרשה צריך שתהי' ללמד את חקי האלקים ואת תורותיו להורות הלכות שבת והאסור והמותר לפי מה שקורין בשבת בס"ת, גם להמשיך את לב השומעים בדברי אגדה המדריכים ליראת השם וכו' ולתשובה. לא שיכוין להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים.

ועד"ז **בסי' תכט ס"ב** לגבי דרשת שבת הגדול ושבת שובה: והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשון ולא כמו שנוהגין עכשיו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

יז במה דברים אמורים כשאין לה גג טפח ולא בפחות משלשה סמוך לראשה רוחב טפח אבל אם יש לה גג טפח או בפחות משלשה סמוך לראשה רוחב טפח שזהו אהל קבוע אין החוטין מועילין כלום שאפילו להוסיף על אהל קבע אסור ואף אם טלית זו אין עשויה להתקיים כאן שדעתו לפורקה אעפ"כ כיון שהיא נטויה כדרך נטיית אהל קבוע לא הקילו בה חכמים כלום שמא ימלך עליה שתהא קבועה כך כמו שהיא נטויה ונמצא שהוסיף אהל קבוע ולא הקילו להוסיף על אהל עראי אלא כשהוא בענין שאין דרך כלל לקבעו כך כמו שהוא נטוי כגון פרישת מחצלת על גבי קונדיסין או על הספינה כמ"ש למעלה שאין דרך כלל לקבוע המחצלת שם כך כמו שהיא פרוסה בשבת וכן כל כיוצא בזה:

יח כילת חתנים שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת והוא שלא תהא משולשלת למטה מן המטה טפח מפני שהכילה עשויה להגן מן החמה או מדבר אחר ויש שם אהל עליה אלא שאין לה גג וכיון שהיא משולשלת למטה מן המטה טפח הרי המטה נעשית גג לקיר טפח שסביב המטה ואע"פ שהמטה אינה עשויה להגן ואין שם אהל עליה מכל־מקום כיון שיש שם אהל על קיר טפח זה שהוא מכלל הכילה העשויה להגן הרי יש כאן אהל עם גג.

אבל מטה שאין עליה כילה אע"פ שהסדין הפרוס עליה יורד ממנה טפח למטה מן המטה מכל צדדיה אין בכך כלום שאף שהמטה נעשית גג לקיר טפח זה הרי אין כאן שם אהל כלל לא על טפח זה ולא על המטה ומטעם זה מותר לפרוס מפה על השלחן בתחלה בשבת אף אם היא יורדת למטה מן השלחן טפח מכל צדדיו:

יט בגד ששוטחין על פי החבית לכסותה לא ישטחנו על פני כולה משום אהל אלא יניח מקצת פיה מגולה והוא שהחבית אינה מלאה לגמרי אלא היא חסירה טפח שאז כששוטח הבגד על פני כולה הרי זה כעושה אהל על חלל טפח אבל אם אינה חסרה טפח אין בה משום אהל שכל אהל שאין לו חלל טפח אינו קרוי אהל כלל.

אבל כשיש שם חלל טפח אע"פ שמחיצות של חלל זה דהיינו דופני החבית היו כבר עשויות מבעוד יום וא"כ אין לאסור בהן משום אהל שהרי מותר להניח קדרה על פי הכירה בשבת כמו שנתבאר בסי' רנ"ג ואין בה משום אהל על חלל הכירה הואיל ודופני הכירה עשויות ועומדות כבר מבעוד יום ולא אסרו גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל אלא כשמעמיד מחיצות תחתיו בשבת כמו שנתבאר למעלה והכיסוי שעל פי החבית ג"כ אינו מתכוין בו לאהל אלא לכיסוי בעלמא אעפ"כ אינו דומה לקדירה על גבי כירה מפני שפי החבית שבימיהם היה רחב הרבה יותר מפי הכירה וכשמכסה כל פיה הרי זה דומה לעשיית אהל אף שהמחיצות עשויות מבעוד יום.

והוא הדין שאסור ליטול הכיסוי המכסה כל פיה אם היא חסרה טפח משום שדומה לסותר אהל ואינו דומה למגופה שמותר ליטלה ולהחזירה כמו שנתבאר בסי' שי"ד לפי שהמגופה מתוקנת לכך ותיקונה מוכיח עליה שהיא עומדת לכך לכן אינה נראית כאהל משא"כ כשמכסה בבגד אף שהבגד מיוחד לכך מכל־מקום אין בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך וכן הדין בכיסוי שאר כלים הרחבים ביותר כרוחב פי החביות שבימיהם:

כ ויש אומרים שלא אסרו כן בחבית וכיוצא בה אלא בגיגית וכיוצא בה שהיא רחבה יותר מדאי ויש להחמיר כסברא הראשונה והמקילין כסברא האחרונה אין למחות בידם מפני שיש אומרים שאין בכיסוי כלים משום אהל כלל אף בכלים הרחבים יותר מדאי:

חלק ב סימן שטו דברים האסורים משום אהל בשבת

א צידה היא מאבות מלאכות שהיתה במשכן בתחשים וחלזון ואינו חייב עליה אלא כשאין הניצוד מחוסר עוד צידה אחר צידה זו דהיינו שצד אותו למקום שיוכלו לתפסו שם בקל ואינו צריך לומר הבא מצודה ונצודנו דהיינו שאינו צריך לבקש שם תחבולות לתופסו לפיכך אם הפריח את העוף עד שהכניסו לבית שחלונותיו סתומין או לביבר מקורה וסתום מכל צד ונעל הדלת בפניו או שרדף אחר חיה עד שהכניסה לבית או לביבר אפילו אינו מקורה או לגינה או לחצר ונעל בפניה חייב ובלבד שלא יהא הבית או הביבר גדול כל כך בענין שצריך לבקש תחבולות לתפוס שם העוף או החיה וכל שהבית או הביבר גדול כל כך שאינו יכול להגיע ולתפוס החיה או העוף במרוצה אחת מפני שנשמטין ממנו וצריך לרוץ אחריהם שנית הרי הן מחוסרין צידה עדיין ופטור.

והצד צפור דרור דהיינו מין צפור שדרכה לדור בבית כמו בשדה שיודעת להשמט בזוית הבית לכל צד (ולכך נקרא דרור על שם דירה שדרה בכל מקום) אינו חייב עד שיפריחנה למגדל שהיא ניצודה בו דהיינו למגדל שאינו גדול מאד אלא הוא בענין שיוכל לתפסו שם בלי תחבולות.

והצד ארי אינו חייב עד שיכניסנו לכיפה שלו שהוא נאסר בה.

וכל הצד למקום שהניצוד מחוסר שם צידה עדיין אע"פ שהוא פטור אסור מדברי סופרים והצד ממקום שהוא מחוסר צידה שם חייב וממקום שאינו מחוסר צידה מותר לצוד לכתחלה ביו"ט אבל לא בשבת משום איסור טלטול ויש אוסרים גם משום איסור צידה מדברי סופרים:

ב הצד דבר שאינו מחוסר צידה כגון שצד צבי חיגר או זקן או חולה מחמת עייפות שהוא יגע ואינו יכול לזוז ממקומו פטור אבל אסור מדברי סופרים אבל הצד צבי ישן או סומא או חולה מחמת חום שנולד לו בגופו חייב מפני שהם עשויים להשמט כשמרגישים יד אדם ומחוסרי צידה הן:

ג המשסה כלב אחר חיה כדי שיצוד אותו פטור אבל אסור מדברי סופרים ואף בחול אסור לצוד בכלבים משום מושב לצים ואינו זוכה לראות בשמחת לויתן:

ד אין איסור צידה מן התורה אלא בדבר שיש במינו ניצוד דהיינו שדרך העולם לצוד מין זה שצד הוא כגון מיני חיות ועופות ודגים שדרך העולם לצוד מינים אלו אבל אם צד דבר שאין במינו ניצוד כגון צרעין וזבובים ויתושים וכיוצא באלו שאין דרך העולם לצוד מינים אלו מפני שאין בהם צורך אע"פ שהוא צד אותם לצורך פטור אבל אסור מדברי סופרים אפילו לצודן שלא לצורך אלא כמתעסק בעלמא.

ולכן צריך ליזהר שלא לסגור תיבה או לסתום כלי שיש בה זבובים שהרי הם ניצודים בסתימה וסגירה זו ואף שאינו מתכוין כלל לצידה מכל־מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לכלי בענין שיוכלו לצאת משם ולא יהיה פסיק רישיה ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם יברחו שנמצא שאין כאן צידה כלל בכיסוי זה ויש לסמוך על דבריהם לענין שאין צריך לדקדק ולעיין אם יש שם זבובים ואף אם רואה בודאי שיש זבובים מפריח מה שנראה לעיניו ודיו ואינו צריך לחפש שמא נשארו עוד זבובים שכיון שהדבר ספק אם ישנן שם אין כאן פסיק רישיה:

ה מותר לפרוס מחצלת על גבי כוורת של דבורים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד הדבורים וגם שיהא בענין שאינו מוכרח שיהיו נצודים בזה כגון שנשאר בכוורת חור שאינו מכוסה במחצלת ואפשר להם לצאת דרך שם ואפילו הוא חור קטן ומן הצד שאינו נראה לדבורים אין בכך כלום כיון שהוא אינו מתכוין לצוד ואין כאן פסיק רישיה כיון שאפשר שיצאו דרך החור קטן זה שמן הצד ואין הדבר מוכרח שלא יצאו בו אבל אם אין שם חור שאינו מכוסה במחצלת אסור דפסיק רישיה הוא.

ואף שיש מקילין בזבובים במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם יברחו מכל־מקום כאן נקרא צידה גמורה מה שהדבורים נצודים בכוורת שלא יוכלו לצאת ממנה אע"פ שהוא לא יוכל ליטלם משם בידיו מפני שהכוורת היא מקום צידתן שדרכן להיות בכוורת והרי זה דומה לצד ארי והכניסו בכיפה שלו שאף שאינו יכול ליטלו משם בידיו שלא יברח חייב מפני שזהו מקום צידתו:

ו הפורש מצודה ובשעת פרישתו נכנסה חיה לתוכה חייב אבל אם נכנסה אח"כ לתוכה פטור מפני שבשעת פרישתו אינו ידוע אם יצוד אם לאו אבל אסור מדברי סופרים ולפיכך אסור להעמיד בשבת המצודה לצוד בה עכברים:

ז צבי שנכנס לבית מאליו ונעל אחד הדלת בפניו אפילו לא נעלה במנעל אלא שגפפה בלבד והוא בענין שהצבי שמור בכך שלא יוכל לברוח חייב מפני שזהו צידתו נעלו שנים פטורים שכל מלאכה שיכול אחד לעשותה ועשאוה שנים פטורים מפני שלא נעשית כדרכה בחול שאין דרך כלל לעשות בשנים מה שאפשר לעשות באחד ואם אין אחד יכול לנעול בלבדו ונעלו שנים חייבים ואם אחד יכול לנעול בלבדו ואחד אינו יכול ונעלו שניהם היכול חייב ושאינו יכול פטור מפני שאינו אלא מסייע להיכול ומסייע אין בו ממש וכן הדין בכל מלאכות שבת:

ח אם היה הפתח מגופף כבר בדלת אחר שנכנס הצבי לבית בין שנתגפפה הדלת מאליה בין שעבר אחר וגפפה מותר לנעול במנעול שכיון שהצבי הוא כבר שמור שלא יוכל לברוח הרי כבר ניצוד ועומד הוא וכשנועלו במנעול אע"פ שמוסיף שמירה על שמירתו אינו אלא כשומרו מן הגנבים ואין בזה משום צידה:

ט צבי שנכנס לבית וישב אחד על הפתח ומילא(ו)הו דהיינו שלא נשאר בינו למזוזת הפתח מקום פנוי כל כך בכדי שיוכל הצבי לברוח דרך שם הרי זה חייב ומותר לאדם אחר לישב בצדו של זה באותו מקום פנוי שבינו להמזוזה אף על פי שמוסיף שמירה על שמירתו של ראשון ואפילו עמד הראשון והלך לו ונסתלק שמירתו ואין הצבי נשמר אלא מחמת ישיבת השני שהמקום פנוי שבינו להמזוזה דהיינו מקום ישיבת הראשון אין בו כדי בריחת הצבי אעפ"כ אין השני צריך לקום ומותר לו לישב עד שתחשך וליטול הצבי שכיון שבשעה שישב בהיתר ישב שהרי הצבי היה ניצוד ועומד כבר על ידי ישיבת הראשון אין מחייבין אותו להסתלק לאחר שעמד הראשון מפני שאינו עושה כלום עכשיו בישיבה זו שאינו אלא שומר לצבי הניצוד כבר על ידי הראשון ואפילו לכתחלה יכול לישב בצד הראשון על דעת שישאר יושב שם לאחר שיעמוד הראשון וילך לו:

י וכן מי שהיה לו צבי קשור בביתו ובא אחד ונעל גם הדלת בפניו כדי להוסיף שמירה על שמירתו ואח"כ ניתר הצבי אין מחייבים אותו לפתוח הדלת כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל ועכשיו אינו עושה כלום וכן מי שנעל ביתו לשמרו ולא היה יודע כלל שנכנס צבי לבית ואח"כ נודע לו מותר לו להעמיד הפתח נעול עד שתחשך במתכוין כדי ליטול הצבי לפי שכשנעל בהיתר נעל כיון שלא היה יודע כלום ועכשיו שנודע לו אינו עושה כלום אבל אם יודע שצבי בבית אסור לנעלו אפילו אינו מתכוין כלל לצוד הצבי אלא לשמור ביתו דפסיק רישיה ולא ימות הוא:

יא וכן מי שישב על הפתח ולא היה יודע שצבי בתוך הבית ואח"כ נודע לו מותר לו לישב שם עד שתחשך שעכשיו אינו עושה כלום וכן מי שנכנסה לו צפור תחת כנפי כסותו והיא ניצודה שם מאליה אין צריך לפתוח לה חלון אלא יושב ומשמרה עד שתחשך:

יב מותר לפתוח הבית בפני הצבי כדי שיברח ויצא וכן צבי שנכנס למצודה מותר לפרקו ממצודתו ובלבד שלא יטלטלנו:

יג שחיטה היא מאבות מלאכות שהיתה במשכן באילים ותחשים ולא שחיטה בלבד אלא כל הנוטל נשמה

לאחד מכל מיני חיה בהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה בין בנחירה בין בהכאה חייב.

החונק את החי עד שימות הרי זה תולדת שוחט לפיכך אם נטל דג מן ספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק ולא עד שימות ממש אלא כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב אע"פ שהחזירו למים אח"כ מפני ששוב אינו יכול לחיות ולא עד שיבש ממש אלא אפילו כשנוגעין שם באצבע זב ריר משם ונמשך מן האצבע ולכן צריך ליזהר שלא לומר לנכרי להוציא דג מן החבית של מים אע"פ שירא שימות שם.

וכל זה בנוטל הדג ממקום שהיה ניצוד ועומד שם ואינו מחוסר צידה כלל כגון ספל וחבית (עיין סי' תצ"ז) אבל אם נטלו ממקום שהיה מחוסר צידה שם כגון נהר או בריכה אפילו החזירו מיד למים שבכלי חייב משום צידה ואפילו לא תפסו בידו כלל אלא ששלה אותו מהנהר בתוך ספל של מים חייב משום צידה שהרי כשהוא בתוך הספל אינו מחוסר צידה כלל:

יד נטילת נשמה שחייבין עליה לא עד שיטול כל נשמת החי אלא אפילו נטל מקצת נשמה חייב כגון המוציא דם מאחד מאברי החי חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש:

טו ולא עד שיצא דם ממש אלא אפילו החובל באחד מאברי החי עד שנצרר הדם תחת העור אע"פ שלא יצא לחוץ חייב לפי שהיא חבורה שאינה חוזרת שכיון שנצרר הדם תחת העור שוב לא יוכל לחזור למקומו אלא שהעור מעכבו עתה מלצאת לחוץ וחייב משום נטילת הדם שבאותו מקום.

במה דברים אמורים בחובל באדם או בבהמה וחיה או בעופות או בשמנה שרצים האמורים בתורה (בפרשת שמיני) שהם החולד והעכבר וגו' שכל אחד מאלו יש לו עור המעכב על הדם מלצאת אבל החובל בשאר שקצים ורמשים אינו חייב עד שיצא מהן דם אבל אם נצרר הדם ולא יצא הרי זה חבורה החוזרת שאלמלא נעקר הדם ממקומו היה יוצא לחוץ כיון שאין לו עור המעכבו:

טז כבר נתבאר בסי' רע"ח שיש אומרים שאין איסור מן התורה אלא במלאכה הצריכה לגופה דהיינו שצריך לגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו לפיכך הנוטל נשמה אינו חייב אלא אם כן צריך לגוף החי שהנשמה ניטלה ממנו או לעורו או שצריך להנשמה שניטלה ממנו דהיינו לדם היוצא ממנו ליתנו לפני כלבו או שחובל באדם שהוא אויבו וחפץ הוא בדם היוצא ממנו שיראה נקמה באויביו (עיין חושן משפט סי' תכ"ד) אבל ההורג נחש בשביל שלא יזיקנו הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאינו צריך לא לגוף הנחש ולא לדמו ואינו הורגו אלא כדי להנצל מהזיקו.

וכן הצד אינו חייב אלא אם כן יש לו צורך בגוף דבר הניצוד עצמו ומכל־מקום הצד מיני חיה עופות ודגים בסתם חייב שסתם צידתן היא לצורך גופן או עורן וכן שמנה שרצים האמורים בתורה הצד אחד מהן בסתם חייב שסתם צידתן הוא לצורך עורן ולא בשביל להנצל מהזיקן שהרי אין דרכן להזיק אבל הצד אחד משאר שקצים ורמשים אינו חייב אלא אם כן צדן לצורך כגון לרפואה וכיוצא בה אבל אם צדן בסתם פטור שסתם צידתן אינה אלא בשביל להנצל מהזיקן שדרכן להזיק ולא בשביל צורך עורן שהרי אין להם עור ולא בשביל צורך גופן שהרי אינו ראוי לאכילה וסתמו אינו עומד לרפואה אלא אם כן מתכוין לכך בפירוש וא"כ הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאין לו צורך בדבר הניצוד עצמו שגוף המלאכה נעשית בו:

חלק ב סימן שטז צידה האסורה והמותרת בשבת

לקוטי תורה

תוכן הפרק: המעלה שבלימוד גליא שבתורה לגבי לימוד פנימיות התורה

*[ע"פ משנת"ל בארוכה, שסגולת כח התורה לקשר את הנפש עם הקב"ה היא מצד מעלת כח **החכמה** (שהוא כלי לעצמיות הנפש) - יסיק בפרק זה, שמעלה זו היא בעיקר בלימוד גליא שבתורה, מאחר שרק בה אפשר להיות השגה שלימה, משא"כ בלימוד רזי תורה].*

והנה מכל זה יובן, שמעלה ומדרגה זו שבעסק התורה, ששכל האדם העוסק בתורה מתקשר ומתאחד בחכמתו ית', ועי"ז נכלל עצמיות הנפש באור אין־סוף ב"ה המלובש בחכמתו ית', זהו דייקא בעסק התורה הנגלות לנו, שהם שיתא סדרי משנה המדברים מכשר ופסול טמא וטהור וחייב וזכאי כו'.

לפי שהם נתלבשו בעשיה, רצה לומר, שחכמתו יתברך שבאצילות, שבתוכה אור אין־סוף ב"ה, נסעה וירדה עד שנתלבשה בדברים גשמיים שבעניני עולם הזה, בכדי שהאדם הלומד ההלכה יהיה שכלו משיג ותופס מהות ועצמיות החכמה שבההלכה, מכיון שמדברת בענינים גשמיים שמהותן מושג.

מה שנתבאר לעיל שהתורה נסעה וירדה דרך "השתלשלות" העולמות עד שנתלבשה בדברים

גשמיים ועניני עוה"ז, הרי זה רק בגליא שבתורה, שההלכות הערוכות לפנינו עוסקות בענינים גשמיים;

אך דוקא בגלל שגליא דתורה נתלבשה בענינים גשמיים, "שבהם דברו חכמים בהווה - היא הנותנת, דלהיות הענינים גשמיים, לכן שכל האדם יכול לתפוס ולהשיג ההתחכמות שבהם, שחכמה זו במהותה ועצמותה ממש נתפסת ממש במוחו ושכלו ותבונתו, מאחר שההתחכמות הוא בענינים גשמיים ששכל האדם תופס ומשיגם, כאדם התופס ומשיג איזה חפץ בידו, שאוחזו ממש, כך השכל תופס למהות ועצם החכמה ושכל שבעשי'".

ולכן נעשה התקשרות ויחוד אמיתי, שכל האדם בחכמה שבהלכה.

וכיון שהיא חכמתו ית' ממש, המיוחדת במאצילה אין־סוף ב"ה, רק שנתלבשה בלבושים כו', על כן עי"ז נעשה ג"כ היחוד העליון, שעצמיות נשמתו נכללת בעצמות אור אין־סוף המלובש בחכמה עילאה המלובשת בהלכה זו.

ירידת התורה לעוה"ז להתלבש בענינים גשמיים אינה מגרעת כלל ממהותה ועצמותה שהיא חכמתו של הקב"ה, דהסברות וההגיון בהלכות התורה הערוכות לפנינו הן "חכמתו ורצונו של הקב"ה, שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך־משל ושמעון כך וכך יהי' הפסק ביניהם כך וכך", וכן בכל הלכות התורה שהן "מהות חכמתו ורצונו ית', שכך חייבה חכמתו ית' שזה כשר וזה פסול . . כל ההלכות דתורה שבעל־פה והטעמים והסברות בהן הכל הוא בחינת חכמתו ית' ממש";

ורק שהקב"ה הוריד והלביש את חכמתו בלבוש גשמי [וכמשל המלך שלובש לבושים רבים, שלגבי מי שזוכה לחבק את המלך אין זה גורע מאומה במידת התקרבותו למלך, "בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם"].

ובמילא, כשם שאור אין־סוף ב"ה מלובש בחכמה עילאה שבעולם האצילות, כך הוא מלובש בחכמת התורה כפי שהיא מלובשת בדברים גשמיים ("עשי'").

אבל בלימוד חכמת הקבלה, הואיל שחכמתו ית' שבענינים אלו מלובשת בענינים רוחניים, כמו ב"תיקון פרצופי האצילות" [כלומר: אופן התגלות עשר ספירות דאצילות (הספירות העליונות נק' "פרצופים", ו"סדר" הפרצופים העליונים נקרא "תיקון" הפרצופים)] **או בבריאה יצירה עשי', בבריאת שרפים וחיות כו' נשמות ומלאכים, ג"ע העליון וג"ע התחתון כו', הרי האדם הלומד זה, דהיינו ידיעת סדר ההשתלשלות שב[ספר] 'עץ חיים', אין יד שכלו משיג מהות חכמה זו.**

ששכל האדם אינו משיג המהות רק בעשיה, ולא מהות הרוחניות איך ומה הוא, רק מציאותו.

בענינים רוחניים אי אפשר להיות "השגת המהות" רק "ידיעת המציאות".

פירוש: "מהות" - מלשון "מה הוא" - מורה על עצם הדבר, ו"מציאות" - היינו המצאו של הדבר.

לדוגמא: הנפש המחי' את האדם, שמהות הנפש היא כח של חיות, ונפש זו נמצאת בתוך הגוף ועושה אותו לדבר חי.

והנה אי אפשר לנו בשום אופן בעולם לצייר במחשבתנו את מהות הנפש עצמה כמו שאנו יכולים לצייר דבר גשמי, אף שאין לנו שום ספק במציאות הנפש, שהרי אנו מרגישים על בשרנו את פעולותי' (יש בגוף תנועה, כהכלל כל חי מתנענע; מחשבת האדם; יש לנו רגשות שונות בלב; אם דוקרים את בשר הגוף מרגישים כאב, וכו' וכו') - אבל זוהי רק ידיעת המציאות, שאין לנו ספק בהימצאות הנפש בגוף, אבל אין ידיעה זו מקרבת אלינו מאומה מההשגה במהות הנפש שנשארה בלתי מושגת.

והטעם, דהיות שכח השכל שבאדם אי אפשר לו לפעול פעולתו בלי מוח גשמי, הרי התלבשות זו של כח השכל במוח "מגשמת" את הכח ומגבילה אותו בגדר הגשמיות, עד שמושלל שאדם גשמי יוכל לצייר מהותה של הרוחניות, אף רוחניות כזו שמרגיש בעצמו את מציאותה עד שאין לו שום צל של ספק במציאותה.

וכך הוא בענין השגת התורה, דכשאדם לומד בספר 'עץ־חיים' כל פרטי המדריגות שבסדר השתלשלות, כמו אודות אופן התגלות עשר

ספירות עליונות מאתו ית', סדר ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשי', מדריגות שונות במלאכים (שרפים חיות ואופנים), וכן המדריגות שבגן־עדן (גן־עדן העליון והתחתון) וכו' - הנה אע"פ שיש בלימוד זה חכמה עמוקה, וניתן להבין את ההגיון בסדר המדריגות אף בשכל האנושי דהאדם, מכל־מקום, כל ההתחכמות וההשגה היא רק בענין מציאות הענינים, ולא השגת המהות.

ולכן כשחכמתו ית' מלובשת בעשיה משיג מהותם ממש, כמו בד' רשויות לשבת, משיג היטב מהות רשות היחיד ומהות רשות הרבים.

משא"כ כשהחכמה מדברת בענינים רוחניים שאין מהותן מושג כלל, היינו בלימוד הקבלה, אין שכלו תופס ומשיג ומתקשר כל כך במהות חכמתו ית', רק במציאותה ולא במהותה.

פרטי ההלכות דד' רשויות לשבת ישנם כפי שהם נלמדים בעולמות רוחניים, וכמובן ששם הם ענינים רוחניים בתכלית, וכמבואר עניינם בספרי הקבלה, ד"רשות הרבים הוא בחינת עלמא דפרודא, ושהוא רק עד י' טפחים הם עשר כתרין דמסאבותא [עשר כתרים וכוחות של טומאה], אבל למעלה מהם 'מקום פטור' כי אין עוד קליפות, ורשות היחיד הוא בקדושה האלקית דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד, ועולה עד לרקיע כי בקדושה יש עליות עד לאין קץ ותכלית", ו"האדם שהוא בעשי' אינו תופס ומשיג עצמיות חכמה זו כמו שהיא למעלה אחר שהיא התחכמות רוחנית בענינים רוחניים ואינו משיג כלל ממהות הרוחנית, ואף שחושב במחשבתו בה, מ"מ מהותה ועצמותה נפלאים ממנו ולא מבין ולא מכיר בהם כלל".

ואין זה יחוד והתקשרות כמו בנגלה, ששכל האדם תופס ומשיג מהות חכמתו ית' ולא מציאותה לבד, ולכן על ידי זה דוקא נעשה ג"כ התכללות עצמיות נשמתו באור אין־סוף המלובש בחכמתו יתברך שהשיג מהותה ממש, שבתוכה אין־סוף ב"ה.

משא"כ בלימוד ידיעת סדר ההשתלשלות, שהשיג רק מציאות מחכמתו ית' ולא המהות ממש.

ונמצא, שעיקר סגולת התורה "לקשר נפשו לה'" היא דוקא בלימוד גליא שבתורה, שמהות חכמת התורה [שהיא חכמתו ית'] נקלטת בחכמת האדם ביחוד נפלא, שעי"ז נכללת עצמיות הנפש באור אין־סוף ב"ה שבתורה;

משא"כ בלימוד סודות התורה שמהות הענינים אינה מושגת כלל לאדם גשמי, ורק שיכול להבין ולהשיג מציאות הדברים, לא נעשה יחוד והתכללות הנפש באור אין־סוף ב"ה, כי "אע"פ שהוא ית' למעלה מהחכמה, מכל־מקום, מקום השראתו הוא בחכמה, וכאשר אין החכמה נתפסת, ממילא שאין יכולים להתכלל בו ית' המלובש בחכמה זו".

[וכנ"ל - גם ידיעת המציאות היא ידיעה שכלית, וכמו חכמת הנפש, שאדם יכול להתעמק באופן פעולות הנפש, כיצד היא מחי' את הגוף, וכן אופן פעולות כוחות הנפש וכו' - שיש בכך השכלות עמוקות ביותר ויש להסביר כל זה באופן שגם השכל האנושי יוכל לקלוט אותם - אך מכל־מקום כל ההתחכמות היא רק במציאות הנפש ולא במהותה;

וכך ניתן להבין ולהשיג פנימיות התורה וסודותי', גם בשכל האנושי (ולפיכך יש בלימוד זה פעולה עמוקה בנפש האדם), אך מכל־מקום כל ההשגה היא רק במציאות הדברים ולא במהותם].

"חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשבית", מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(לו) **ומעתה** יש להבין למה גדלה שמחת פורים מכל שמחת יו"ט דכתי' בהדיא כו' עד שחייב אינש לבסומי כו' דהנה כל שמחת יו"ט הוא ע"פ התורה דכתיב ושמחת בחגך וכן ושמחתם לפני ה' כו'

בהיות ידוע בשרש בחי' י"ט שהוא בחי' מוחין דאמא דכתיב בה אם הבנים שמחה כו' לפי שהשמחה הוא בחי' גילוי ההעלם כידוע ובכל מועד ורגל יש גילוי ההעלם מאא"ס בבחי' בינה, בפסח בבחי' החסד כו' וזהו ע"פ בחי' סדר ההשתלשלות דסובב וממלא וע"כ באה מצות השמחה בי"ט ע"פ התורה ושמחת כו' אבל בפורים עיקר השמחה הוא למעל' מבחי' ההשתלשלות דסובב וממלא דהיינו רק מבחי' עצמותו ומהותו ית' ממש דוקא כנ"ל שזהו ע"י בחי' מס"נ שלמעלה מן הטעם ודעת וע"כ אין השמחה בבחי' טעם ודעת כמו שמחת י"ט שהוא בחי' בינה אם הבנים שמחה כו' אלא למעלה מן הטעם ודעת (וע"כ אין אומרים הלל והודאה בפורים שההלל הוא השמחה שמצד הדעת אם הבנים שמחה כו') וכל בחי' שמחה שלמעלה מן הדעת לגמרי גדולה ביותר להיותה למעלה מבחי' השתלשלות לגמרי ולכן הפליגו רז"ל בשמחת פורים כי חייב אינש לבסומי עד דלא ידע כו' להיותה למעלה מבחי' הדעת מטעם הנ"ל ע"כ חייב לבסומי כ"כ עד שתהיה השמחה למעלה מן הדעת ולא ידע בין ארור המן כו' ולא תהיה השמחה ע"פ הדעת כו' וד"ל ומה שתלו ענין השמחה שלמעלה מן הדעת בהבחנה זו שבין ארור המן כו' אין הכוונה שישתווה ח"ו לטעות בין ארור המן כו' שבודאי המן ארור לעולם כו' אלא תהיה השמחה מצד עצמותו ית' דוקא דקמיה כולא כלא כו' כחשיכה כאורה שוין ממש מפני העדר תפיסת מקום כו' כמ"ש במ"א ושם אין הפרש בין ארור המן כו' וזהו עד דלא ידע ההפרש בין כו' וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ובזה יובן מ"ש ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם, שלכאור' אינו מובן וכי מה איכפת לי' אם יאכל מעה"ח ויחי' לעולם שהרי זה הי' תחילת המכוון שיהי' חי לעולם רק שהחטא גרם שימות כו' אך אם יש לזה רפואה ע"י עה"ח למה לא יאכל כדי שיחי'. אך לפי הנ"ל יובן היטב לפי שקודם החטא הי' כולו טוב ולא הי' הרע מעורב בטוב ע"כ אם הי' חי לעולם הי' הקיום רק לטוב כו', אבל אח"כ ע"י חטא עה"ד טו"ר נעשה אח"כ תערובות טו"ר וא"כ אם יחי' לעולם אף שיהי' להטוב קיום נצחי אך ממילא יהי' להרע ג"כ קיום נצחי, והמכוון הי' שלא יהי' רע כלל, כי בבחי' רע א"א להיות גילוי אא"ס, ע"כ חשש פן ישלח ידו ולקח גם מעה"ח ואכל וחי לעולם ואז לא יהי' בירור הרע, ע"כ וישלחהו מג"ע כדי שיהי' בירור הרע ואז אח"כ יוכל להיות גילוי אא"ס לע"ל וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ואז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. נמצא שא"א להיות הגילוי שבתורה כ"א ע"י גבורה בחי' דין וצמצום שבזה יוכל להיות הגילוי ובזה אינו יוכל להיות לפי שהוא בחי' רע, וזהו שהחכ' נק' דין כמ"ש החייט אף שהחכ' היא מקור החסד והרחמים, אך לפי שבחכ' היא בחי' הדקדוק שזה כשר וזה פסול אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכ' כו' ואם לא תשמעו כו' כ"ז הוא בחי' דין כו'. אך כ"ז הוא בבחי' חכ' שם הוא בחי' הדין והדקדוק, אבל בבחי' אא"ס שלמעלה מן החכ' אין שם בחי' דקדוק כו' כי אם צדקת מה תתן כו' וכחשיכ' כאורה שוים לפניו כו', וזהו שחכ' נק' יו"ד לפי שכדי שיומשך בחי' חכ' מאא"ס שלמעלה מן החכ' א"א כ"א ע"י בחי' צמצום בחי' נקודה לבד שהיא בחי' קו המדה, וזהו רצון אותיות צנור שכדי שיומשך בבחי' הרצון של התורה ומצות אי־אפשר כי־אם על־ידי צינור שהוא בחי' צינור שנתצמצם בבחי' רצון של תו"מ, אבל עצמות אא"ס הוא למעלה מבחי' הרצון של תו"מ לפי שקמי' כחשיכה כאורה כו' וע"כ משם יוכלו הכל לקבל, וזשארז"ל כמה ארך אפים לפניו כו' שמבחי' זו נמשך בחי' ארך אפים אף לרשעים לפי שאינו תופס מקום כלל.

חמשה קונטרסים

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו ענין רבות רעות צדיק שפי' המדרש רבה על אלופי עשו שהם י"א אלופים י"א קליפין היונקים משם אלקי' ע"ד מלך אלקים על גוים, שהם גם עובדי כוכבים י"א קליפין הנ"ל שמרומזים בס"ת רבות רעות צדיק כו' ונק' רבות שהם אלופים, אך ומכולם יצילנו הוי', הוי' דוקא, כי הרי מה שהם נלחמים עם הצדיק עיקר כוונתם נגד שם הוי' שלא יהי' גילוי שם הוי' למטה והוא הנק' צדיק חי העולמים, ולכן אם תגביהי כנשר משם אורידך נאום הוי' (וכמ"ש הפי' בד"ה ויאבק איש בת"א פ' וישלח, ועמ"ש ע"פ הוי' איש מלחמה, ומ"ש ע"פ כי תצא למלחמה כו' ונתנו הוי' אלקיך בידיך).

ומכ"ז יובן ענין וימררוהו ורבו שנאמר גבי יוסף שהי' צדיק עליון המקשר ומחבר שם הוי' בשם אלקים ע"ד בן פורת ב' פעמים שממשיך יחוד חו"ב ויחוד תו"מ וגם אותיות תופר כו' היפך ומשם יפרד כו', ולכן הקליפות עמדו כנגדו, אך לא יכלו לו, כי מכולם יצילנו הוי'. ועמ"ש ע"פ והנה עלה זית טרף בפיה, כי זית הוא צדיק ששמנו אגור בתוכו, ולהוציא שמנו זהו ע"י שסובל כמה עינויים שטוחנין אותו כו', כמ"ש במדרש פ' תצוה, וע"ז רומז ענין טרף כמ"ש כן גבי יוסף, ואזי מוציא שמנו שמן למאור ע"ד לכו ונלכה באור הוי' כו', וז"ש ותשב באיתן קשתו בחי' איתן האזרחי, כל האזרח בישראל שעתיד להזריח ולהאיר. וזהו וצדקה כנחל איתן והיינו ע"י הצדיק ושמרו דרך כו' כנ"ל].

להבין בתוס' ביאור שרש נט"ו (ב)

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

כעת חוזר הרבי נ"ע לבאר את השאלות שבהם פתח את המאמר. דבתחילת המאמר דייק כמה דיוקים על הפסוק "נחמו נחמו עמי": א. מהו הכפילות נחמו נחמו עמי, ב. מהו פירוש רש"י "אתם נביאי נחמו את עמי" והלא דיבור הנבואה זהו גופא הנחמה, ג. מהו ענין לקתה בכפליים, איך שייך שיהי' חס־ושלום העונש בכפליים על החטא, דבשלמא שהנחמה בכפליים הוא מפני שמדה טובה מרובה כו', אבל מה שייך לקתה בכפליים כו', ד. מה שכתוב "דברו על לב ירושלים וקראו אליה" מהו קודם "דברו" ואחר כך "וקראו", דלכאורה אין זה כפי הסדר שצריך להיות קריאה קודם לדיבור.

ועל פי הנזכר לעיל יובן מה שכתוב נחמו נחמו עמי, ופירש רש"י על המילה נחמו שהכוונה היא **אתם נביאי נחמו את עמי.**

דהנה ידוע דכל נבואה הוא מנצח והוד דאצילות, - למרות שיש דרגות שונות של נבואה, הרי שרש כל הנבואות היא בעולם האצילות בדרגת נצח והוד, אלא שאצל כל נביא דרגת האצילות התלבשה בעולם ודרגה אחרת, **ונבואת ישעיה שהיתה מנצח והוד דבריאה היינו** הכוונה **התלבשות אצילות בבריאה** ויחזקאל התלבשות האצילות **ביצירה כו'** ועל־דרך חכמה המתלבשת במשלים שונים, כפי הידוע שבין האצילות לבריאה יש פרסא, בדוגמת ענין המשל. **ונבואת משה היה מאצילות עצמו כו',** ללא התלבשות בעולם תחתון יותר[51].

וכל זה — כל הגילויים שהשיגו הנביאים - **הוא בבחינת אור פנימי דהיינו מבחינת עשר ספירות דאצילות כו'.**

אמנם ידוע דבבית המקדש היה גילויים מלמעלה מאצילות, וכמו שנתבאר במקום אחר בענין הג' דיורים - מדורים שהיו **בבית מקדש** שהם: "עזרה", "קודש" ו"קודש הקדשים". **דבקדש הקדשים היה גילוי אור אין־סוף שלמעלה מאצילות כו', ובדרך כלל היה מאיר שם אור אין־סוף הסובב בבחינת גילוי ממש כו',** וזהו ענין העשרה נסים שהיו בבית המקדש כו' באופן גלוי **וכמו שנתבאר במקום אחר.**

וזהו דבסילוק השכינה בזמן הגלות אמרו בגלותא קודשא־בריך־הוא סליק לעילא ולעילא — בגלות הקדוש

---

51. ראה גם בתניא אגרת הקודש, סימן י"ט, וסימן כ'.

ברוך מתעלה למעלה ולמעלה, דזהו שאומרים פעמיים "לעילא" כי ההסתלקות היא לב' מדריגות, **דלעילא** הראשון **הוא** ההסתלקות **לבחינת בינה, ולעילא** השני הוא ההסתלקות **לבחינת הכתר כו'**. כיון שבבית המקדש האיר לא רק אור של השתלשלות, אלא גם אור שלמעלה מסדר ההשתלשלות, דרגת הכתר.

וזהו תירוץ הקושיא מהו ענין לקתה **בכפליים, היינו סילוק האור פנימי והאור מקיף כו'**, - "סליק לעילא ולעילא", **ועל כן בהנחמה אמר ב' פעמים נחמו**. לנחם על ב' הסילוקים.

דהנה כתיב[52] **כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם**, דבפסוק זה נרמז ב' הנחמות, **פירוש אשר אמו תנחמנו הוא ההמשכה מבחינת בינה** כידוע שבינה נקראת אם **שמשם עיקר התחלת ההשתלשלות דהיינו גילוי בחינת אור פנימי**, והמשך הפסוק: **כן אנכי אנחמכם** זו הנחמה השניה **בבחינת גילוי אור מקיף שהוא האור שבבחינת אין־סוף ממש כו'**,

וזהו גם תירוץ הקושיא מהו שמפרש רש"י אתם נביאי נחמו את עמי, והלא הנבואה גופא היא הנחמה, כיון **שנחמו אתם הנביאים** הוא **בגילוי הנבואה שהוא גילוי האצילות כו'**. שזה הנחמה של האור הפנימי — כל אחד על פי דרגתו. **ויש עוד נחמה שלמעלה מזה** — למעלה מענין הנבואה, **והוא מבחינת עצמות אין־סוף הבלי גבול, ועל זה אמר נחמו את עמי בחינת אנכי אנחמכם כו'**. שזהו בחינת הכתר "אנכי מי שאנכי".

שבת פרשת מטות מסעי

52. ישעיהו סו, יג.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים תרצ"ו

עולם התהו – אורות מרובים וכלים מועטים, עולם התיקון – אורות מועטים וכלים רחבים. עבודת האדם שאורות דתהו יהיו בכלים דתיקון. כל מדה טובה, צריכה לבוא מהכח את הפועל.

ו) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מה יח) "לֹא לַתֹּהוּ[23] בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִנֵּה לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ, דְּהִנֵּה תֹּהוּ וְתִקּוּן הֵם שְׁנֵי תְּאָרִים מֻגְבָּלִים הַמְבָאֲרִים בְּמַעֲלַת מְזִינַת הָאוֹרוֹת וְהַכֵּלִים שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵרֶךְ זֶה לָזֶה, וּכְמוֹ בְּחוּשֵׁי בְּנֵי אָדָם חֲרֵי אָנוּ רוֹאִין דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, אֲבָל הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּנַחַר גְּרוֹנוֹ וְאֵין לוֹ קוֹל כְּלָל, אֲבָל מִצַּד הַחוּשִׁים הוּא נִפְלָא בְּיוֹתֵר, עַד אֲשֶׁר בְּעֵת שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֵיזֶה שִׁיר וְנִגּוּן הִנֵּה הוּא בָּא לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִצַּד גֹּדֶל עֹצֶם עֲרֵבוּת מְתִיקוּת הֲבָנָתוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר, וְלִפְעָמִים אָנוּ רוֹאִים דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל כִּשָּׁרוֹן גָּדוֹל וְנִפְלָא בִּנְגִינָה וְשִׁיר, אֲשֶׁר שִׁירָיו וּמַנְגִּינוֹתָיו מַפְלִיאִים בְּקוֹל אַדִּיר וּבִנְעִימָה מְיֻחֶדֶת עַד כִּי כָּל שׁוֹמְעָיו יִתְפַּלְּאוּ הַפְלֵא וָפֶלֶא וְיִתְעַנְּגוּ בְּעֹנֶג רַב עַל גֹּדֶל עֹצֶם נְעִימַת קוֹלוֹ, וְעִם זֶה הִנֵּה הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּכָל זֶה מַה שֶּׁהוּא שָׁר וּמְנַגֵּן חֲרֵי אֵין זֶה שֶׁהִמְצִיא וְהִשְׂכִּיל בְּעַצְמוֹ, כִּי אִם הוּא מַה שֶּׁשָּׁר וּמְנַגֵּן אֶת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן שֶׁהִמְצִיא בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, וְרַק לִהְיוֹתוֹ בַּעַל כִּשָּׁרוֹן נִפְלָא בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן הִנֵּה הוּא מַפְלִיא לָשִׁיר וּלְנַגֵּן אֶת הַשִּׁירִים וְהַנִּגְּינוֹת שֶׁל בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגְּינָה. וְיוּבָן זֹאת בְּמַעֲלַת הַהַשְׂכָּלָה וְהַהֲבָנָה, דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא לְהַמְצִיא הַמְצָאוֹת חֲדָשׁוֹת בְּהַשְׂכָּלוֹת נִפְלָאוֹת, אֲבָל חָסֵר הוּא כֹּחַ הַהַסְבָּרָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל הֲבָנָה גְּדוֹלָה וּרְחָבָה אֲשֶׁר כָּל דְּבַר הַשְׂכָּלָה יָכוֹל לְהַסְבִּירָהּ בְּהֶסְבֵּר רַב עַד אֲשֶׁר בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְהַסְבִּיר שֵׂכֶל נִפְלָא וְנַעֲלָה גַּם לְבַר דַּעַת קָטָן בְּיוֹתֵר. וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, הִנֵּה אָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּמִדַּת הָאַהֲבָה וּבְמִדַּת הַחֶסֶד, וּמַשְׂכִּיל בָּזֶה כַּמָּה הַמְצָאוֹת בְּאֹפֶן הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד וּמַרְבֶּה לְדַבֵּר בְּמַעֲלַת אַהֲבַת רֵעִים וּבְמַעֲלַת הַחֶסֶד וְהַהֲטָבָה, אַךְ הוּא חָסֵר כֹּחַ לְהָבִיא אֶת מִדַּת אַהֲבָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מִדּוֹת טוֹבוֹת עַל צַד הַהַפְלָגָה וּבְכִשָּׁרוֹן נַעֲלֶה, אֲבָל זֶה רַק בְּכֹחַ וְלֹא בְּפֹעַל, וְאֵין זֶה שֶׁאֵינָם חֲפֵצִים בְּהַפֹּעַל, אַדְּרַבָּה הֵם מְדַבְּרִים דִּבְרֵי אַהֲבָה וְחֶסֶד בְּהִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה, וּבְשָׁעָה שֶׁהֵם מְדַבְּרִים חֲרֵי הֵם

23) בישעיה שם: תוהו. אבל כן הוא כבפנים בכמה מקומות בדא"ח [בדברי אלקים חיים = בתורת החסידות].

מְסוּרִים וּנְתוּנִים לָזֶה בְּכָל לִבָּם, וְהֵם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא הַדָּבָר בְּפֹעַל. וְהִנֵּה עוֹלָם הַתֹּהוּ הֵם אוֹרוֹת מְרֻבִּים וְכֵלִים מוּעָטִים[24], וְתִקּוּן הֵם אוֹרוֹת מוּעָטִים וְכֵלִים רְחָבִים, דְּאוֹרוֹת מְרֻבִּים הֵם עַל־דֶּרֶךְ בַּעַל הַחוּשׁ בְּשִׁיר וְזִמְרָה וּבַעַל הַמְצָאָה בְּהַשְׂכָּלָה וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת בְּכֹחַ, דְּעִם הֱיוֹתָם כֻּלָּם בַּעֲלֵי הַפְלָגָה בְּעִנְיְנֵיהֶם, דַּהֲלֹא כָּל עִנְיְנֵי הַשִּׁיר וְהַזְּמָרָה בָּאִים בְּגִלּוּי, רַק עַל־יְדֵי בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנְּגִינָה וְעִנְיְנֵי הַהַשְׂכָּלָה בַּהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה בָּאוֹת בְּגִלּוּי רַק בְּסִבַּת בַּעַל הַמְצָאָה, וְכֵן הוּא בְּגִלּוּי הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבָּא בְּהִתְעוֹרְרוּת בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּאַהֲבָה וְחֶסֶד, וְעִם זֶה הִנֵּה הֵם עַצְמָם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא דָּבָר בְּפֹעַל, וְהוּא לְפִי שֶׁהֵם חֲסֵרִים אוֹתָם הַכֵּלִים מַה שֶּׁלְּפִי עֵרֶךְ הָאוֹרוֹת, וְתִקּוּן הֵם כֵּלִים רְחָבִים, וְהָעֲבוֹדָה הִיא שֶׁיִּהְיוּ אוֹרוֹת דְּתֹהוּ בְּכֵלִים דְּתִקּוּן, דְּכָל מִדָּה טוֹבָה הִנֵּה הָעִקָּר הוּא שֶׁתָּבוֹא מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל. וְזֶהוּ "לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דְּעִם הֱיוֹת דְּרִבּוּי אוֹרוֹת בְּכָל עִנְיָן שֶׁהוּא הוּא דָּבָר נַעֲלֶה, אֲבָל הָעִקָּר הוּא לְהָבִיא דָּבָר טוֹב בְּפֹעַל.

[יום] ג' כ"א אלול [ת]רצ"ו, ווינ[ן]

24) ראה עץ חיים שער הכללים סעיפים א־ב. שער התיקון פרק ה. תורת חיים בראשית ט, א ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמ' תיז ואילך. ובכמה מקומות.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ריבונו של עולם, מה מאד עמקו מחשבותיך. מי הוא זה שיכול לדעת המשמעות של השגחה פרטית.

במחשבה הקדומה של פרצוף א"ק [אדם קדמון] הכולל כל ההשתלשלות מפרצופי הנאצלים עד לתולעת הקטנה ביותר שמתחת זרועות עולם, כל הנאצלים נבראים, נוצרים ונעשים, על מחשבותיהם, דיבוריהם ומעשיהם, וכל אשר נארע בהם בשית אלפי השנין בהאי עלמא,

במחשבה הקדומה דא"ק שצופה ומביט עד סוף כל הדורות וכולם נסקרים בסקירה אחת, הרי במשך חמשת אלפים שש מאות תשעים ותשע שנים שבעה חדשים, שמונה יממות ושתי שעות עמד המחזה שבשעה שלש בט' ניסן שנת ה' אלפים ת"ש תקבץ ההשגחה הפרטית קבוצת יהודים חסידים והם ישוחחו בענין "ידעתיו – הייתיו".

יש לדעת איזו תועלת רוחנית מביאים כשמספרים ענין מהתוועדות שהתקיימה, כמו בסיפור של "ידעתיו – הייתיו", שלבד זאת שבאמריקה הקרירה והמגושמת – בינינו לדבר – שגם בן תורה אינו יודע ואינו רוצה לדעת מ"כך היא דרכה של תורה[53]", ידברו אודות "ידעתיו – הייתיו", אלא שהיתה להם שייכות לאותה התוועדות – גורמים עילוי בנשמות אלה שדיברו בענין זה בשנת תרנ"ג ובשנת תרע"א, שהרי "דובב שפתי ישנים" כדרשת רז"ל[54].

כדאי להתעמק היטב בענין של השגחה פרטית. בהתוועדות חסידים המלווה בניגון חסידי מקובל ומעמיק, יכולים בעזה"י ובזכות רבותינו הקדושים, להשיג איך להיות קרוב יותר לחסידות ולעבודה שבלב, ובפרט איך לצאת מבוץ ההגשמה הדביק. אנחנו צריכים לעבוד עם עצמנו, ובודאי יצליח לנו השי"ת.

ט' ניסן, ה'ת"ש

53) אבות ו, ד. כלה ח. תדא"ז יז.

54) יבמות צו, ב.

אגרות קודש

ב"ה ג' כ"א אדר שני תרפ"ט

כבוד ידידי הנכבד והנעלה וו"ח אי"א
מוהר"ר ברוך שלום שי' הכהן

שלום וברכה.

במענה על כתבו, השי"ת יחזק בריאותו ובריאות זוגתו תי' ויזמין השי"ת פרנסה טובה לבנו ידידי הר[ר]"נ שי'. ובדבר בנו התלמיד מר א"ל שי' כתבתי לו ביחוד, והשי"ת יעזר לו.

חפצכם חפצי, וגדולה היא ת"ל ההתקשרות פנימי, אתי עמי הנכם בכל מקום, ומוחי ולבי עמכם וימלא השי"ת משאלות לבבינו לטובה ולברכה בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרק ו משנה ג

הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד, אוֹ הֲלָכָה אַחַת, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, אוֹ דִּבּוּר אֶחָד, אוֹ אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, צָרִיךְ לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. מה מחדש התנא בזה, והרי מעצמו מובן שמאחר שלמד ממנו ענין בתורה חייב בכבודו. ויתרה מזו: גם אם לא למד ממנו מאומה חייב לכבדו, כפי ששנינו לעיל[1] "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך". ב. התנא מדייק "הלומד מחבירו" (ולא "הלומד מן האדם")[2] ללמדך שאפילו חבירו (השוה אליו) צריך לנהוג בו כבוד, וכל שכן במי שגדול ממנו[3]. וקשה: למה לא נקט "הלומד מתלמידו"[4] (וכפי ששנינו לעיל[5] "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך"), שהוא רבותא יתירה. ג. הדיוק "צריך לנהוג בו כבוד" (ולא "צריך לכבדו" וכיו"ב). ד. לכאורה הוה לי' להתנא לקצר בלשונו ולומר: "הלומד מחבירו אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד".

והביאור:

התנא מחדש ש"צריך לנהוג בו כבוד" – בהנהגה תמידית[6], היינו שגם בשעה שחברו מתנהג לכאורה שלא כדבעי חייב לדונו לכף זכות ולכבדו. וזהו יותר מ"יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", כי בשעה שהאדם מתנהג שלא כדבעי הנה בנפשו פנימה הוא נבזה בעיניו (אף שבגלוי הרי על כל פשעים תכסה אהבתו את עצמו): ואילו בנוגע לחבירו – כשלמד ממנו אפילו אות אחת – "צריך לנהוג בו כבוד" בתמידות.

ולכן מדייק "הלומד מחבירו" ולא "הלומד מתלמידיו", כי מאחר שהתלמיד צריך לישב לפני רבו באימה ויראה[7], הרי לא יתכן לומר שעל הרב לנהוג כבוד בתלמידו (גם כשמתנהג שלא כדבעי), ותובעים ממנו רק שיהי' כבוד התלמיד "חביב עליך כשלך".

והתנא מאריך בלשונו ומפרט "פרק אחד או הלכה אחת וכו'", כי חמשה ענינים אלו רומזים על חמשה סוגים בלומדי תורה.

פרק אחד: הוא לומד ומבין את הענין בכללותו, אך אין בכחו להבין גם פרטי הדברים. הלכה אחת: הוא נכנס אמנם לפרטי הדברים, והוא לומד את ה"פרק" כפי שהוא מחולק כבר להלכות פרטיות, אבל "לוקח" כל ענין באופן של הלכה פסוקה, ואינו מגיע לכלל הבנת פרטי הענין על בוריו. פסוק אחד: הוא לומד בפרטיות יותר (בתורה שבכתב). דבור אחד: הוא מפרט את הענין עוד יותר (בכל פסוק ישנם כמה דבורים). אות אחת: היינו הדרגא הנעלית יותר בלימוד והבנת התורה – ביכלתו ללמוד אות אחת ולמצוא בה תילי תילים של הלכות.

והתנא מלמדינו, שאין הבדל אם "חבירו" לומד באופן של "פרק אחד" או באופן של "אות אחת" – הוא חייב לנהוג בו כבוד[8].

ידוע פירוש הבעל שם טוב בזה, וז"ל[9]: "וקשה מאי קאמר שני דברים בלבד, עוד קשה הוה לי' למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון[10], ופי' דכשאדם לומר מרב הגון התורה היא פרה ורבה אצלו כנודע[11] וכשלומד מרשע[12] אזי אינו פרה ורבה אלא נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו. ולזה אמר מה דוד שלמד מאחיתופל שני דברים בלבד דהי' רשע[13] ולא הי' פרה ורבה רק נשאר שני דברים בלבד כמו שלמד ממנו ואפילו הכי קראו רבי, הלומד מחבירו דהיינו שניהם צדיקים דאז התורה פרה ורבה על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד".

ויש לדקדק בזה: מאחר שה"שני דברים" שלמד דוד מאחיתופל היו דברי תורה, ועד שדוד עשה מעשה על סמך זה[14], איך הוא בכחו של אחיתופל לשנותם ולהורידם ממדריגתם, שיהיו בבחינת "בלבד"?

והביאור בזה:

רז"ל אמרו[15] "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה, אביו ואמו", ז.א. שהולדה כפשוטה באה מכחו של הקב"ה. ובלשון החסידות: כח ההולדה הוא בבחינת אין סוף (כי "מאיש אחד יוכל להיות כמה דורות"), ומשום זה עיקר ההולדה הוא בכח האין סוף דוקא[16], "ולכן יש כמה בני אדם שאינם מולידים גם שכח המוליד ישנו בשלימות, וזהו רק מפני שאינו מאיר שם האור האלקי כו'"[17]. וכשם שהוא בהולדה גשמית, כן הוא ב"הולדה" בתורה: הולדה זו אפשרית רק על ידי זה שהאדם "משתף" את הקב"ה בלימודו, היינו שלומד ביראת שמים. ובדרגא נעלית יותר: על ידי זה שממשיך נותן התורה יתברך (שהוא אין סוף) בלימודו, וכמבואר בחסידות[18] בפירוש המאמר[19] "דוד הי' מחבר תורה שלמעלה עם הקב"ה, שהכוונה בזה הוא שהי' ממשיך השראת אור אין סוף בחכמה. ומעין עבודה זו שייך בכל אחד ואחד, על ידי העבודה ד"ברכו בתורה תחלה"[20].

ומאחר שלימודו של אחיתופל לא הי' באופן כזה, נשאר לימודו באופן של "בלבד".

אבל עדיין יש להבין: מסופר בגמרא[21] ש"בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדי' בתהומא ומנח כו' נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו כו' אמר לי' שדי, כתב שם אחספא ושדי לתהומא ונחית תהומא". הרי שעל ידי ה"שני דברים" (שאחד מהם הוא קל וחומר הנ"ל[22]) ניצל כל העולם כולו, ואיך אפשר לומר שהם "שני דברים בלבד" (היינו שלא יצאו מהם שום תוצאה ותולדה כו')?

והביאור בזה: ה"שני דברים" היו בבחינת "בלבד" רק מצד אחיתופל, אבל אחר כך פעל דוד על ידי עבודתו שהם נעשו שלו, ופעולת ההצלה מתייחסת איפוא לדוד, ולא לאחיתופל[23].

---

1. פ"ב מ"י. **2.** ע"ד "הלומד מכל אדם" (לעיל רפ"ד). **3.** מד"ש. **4.** כמארז"ל (תענית ז, א) "ומתלמידי יותר מכולם". **5.** פ"ד מי"ב. **6.** ראה מד"ש: "שינהוג הכבוד הזה בהנהגה ובתמידות". **7.** כמארז"ל (שבת ל, ב) "כל ת"ח שיושב לפני רב ואין שפתותיו נוטפות מר כו'". **8.** משיחת ש"פ במדבר תשל"ג – על פי רשימת השומעים בלבד. **9.** כש"ט סכ"ב. **10.** פסחים יח, ב. **11.** ראה חגיגה ג, ב: "מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבין". וראה זח"ג עט, ב: "לית לך מלה באורייתא או אות זעירא באורייתא כו' דלא כו' תליין מיני תילין רזין דחכמתא עילאה". **12.** להעיר מיומא עב, ב: "זכה נעשית לו סם חיים כו'". מו"ק יז, א: "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות כו'". **13.** ראה סנהדרין קו, ב. **14.** ראה לקמן בפנים. **15.** קידושין ל, סע"ב. **16.** לקו"ת שה"ש מ, א. **17.** ד"ה שמח תשמח תרנ"ז ע' 7. **18.** לקו"ת שלח מז, רע"ג. **19.** ספר מעיין החכמה. ספר הבהיר. **20.** נדרים פא, א. לקו"ת ראה כט, א. וראה ב"ח או"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש דאמר. **21.** סוכה נג, סע"א ואילך. **22.** מחז"ו. **23.** משיחת מוצש"ק פ' במדבר תשל"ט – על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת נצבים

כט ט אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: י טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:
יא לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 234)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ (מההפטרה)

יְהוּדִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ אֶת הַגְּאֻלָּה, וּבַקָּשָׁה זוֹ עַצְמָהּ מַעֲנִיקָה לוֹ סִיּוּעַ וְעִדּוּד בַּעֲבוֹדַת ה'. כְּשֶׁאוֹמֵר 'אָנוּ רוֹצִים מָשִׁיחַ עַכְשָׁיו' - זֶה פּוֹעֵל בּוֹ זֵרוּז וְהוֹסָפָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, וּזְהִירוּת יְתֵרָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיָדוֹ שׁוּם דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב ח"ו אֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ.

שני (לוי) יב לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם | לוֹ לְעָם וְהוּא
יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:
יג וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית
הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת: יד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ
פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת
אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 182)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יְהוּדִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִתְבֹּעַ אֶת הַגְּאֻלָּה. וְכָךְ אָמְרוּ חֲז"ל: "כָּל אוֹתָן אֲלָפִים שֶׁנָּפְלוּ בַּמִּלְחָמָה בִּימֵי דָּוִד, לֹא נָפְלוּ אֶלָּא עַל שֶׁלֹּא תָּבְעוּ בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּמַה אִם אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵיהֶם וְלֹא נֶחְרַב בִּימֵיהֶם, נַעֲשָׂה לָהֶם כָּךְ וְנֶעֱנְשׁוּ עַל שֶׁלֹּא תָּבְעוּ אוֹתוֹ, אָנוּ, שֶׁחָרַב בְּיָמֵינוּ וְאֵין אָנוּ מִתְאַבְּלִים עָלָיו וְלֹא נְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה".

שלישי (ישראל) טו כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם: טז וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת
גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:
יז פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אָו מִשְׁפָּחָה אוֹ־
שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם
שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: יח וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר
שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן
סְפוֹת הָרְוָה אֶת־הַצְּמֵאָה: יט לֹא־יֹאבֶה יְהוָה
סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ
הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:
כ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:
כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ
מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ
אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ: כב גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה
כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ
כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה
כתיב וצביים קרי וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ
וּבְחֵמָתוֹ: כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל
הַזֶּה: כד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: כה וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעُוּם וְלֹא
חָלַק לָהֶם: כו וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא
לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה: כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת
כַּיּוֹם הַזֶּה: כח הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת
לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת: **ס** (ע"כ)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 235)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ תָּמִיד אֶת צַעַר הַגָּלוּת, עָלָיו לְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם כְּבָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם

וּשְׁכִינָתָא בְּגָלוּתָא. וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְהִצְטַעֵר עַל מֵצַר הַגָּלוּת בִּזְמַנֵּנוּ, לְאַחֲרֵי כָּל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל כְּלָל יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, וְעַד לְדוֹרֵנוּ זֶה. צַעַר זֶה צָרִיךְ לָבוֹא לִידֵי בִּטּוּי בִּדְרִישַׁת וּתְבִיעַת הַגְּאֻלָּה וּבִצְעָקָה: "עַד מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת"!

רביעי **ל** א וְהָיָה֨ כִֽי־יָבֹ֜אוּ עָלֶ֗יךָ כָּל־הַדְּבָרִ֤ים הָאֵלֶּה֙ הַבְּרָכָ֣ה וְהַקְּלָלָ֔ה אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖תִּי לְפָנֶ֑יךָ וַהֲשֵׁבֹתָ֣ אֶל־לְבָבֶ֔ךָ בְּכָל־הַגּוֹיִ֖ם אֲשֶׁר־הִדִּיחֲךָ֥ יְהוָ֖ה אֱלֹהֶֽיךָ שָׁמָּ֑ה: ב וְשַׁבְתָּ֣ עַד־יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ וְשָׁמַעְתָּ֥ בְקֹלוֹ֖ כְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־אָנֹכִ֑י מְצַוְּךָ֥ הַיּ֖וֹם אַתָּ֥ה וּבָנֶ֛יךָ בְּכָ֥ל־לְבָבְךָ֖ וּבְכָ֥ל־נַפְשֶֽׁךָ: ג וְשָׁ֣ב יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ֑ וְרִחַמְךָ֗ וְשָׁ֤ב וְקִבֶּצְךָ֙ מִכָּל־הָעַמִּ֔ים אֲשֶׁ֥ר הֱפִיצְךָ֖ יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ שָׁמָּ֑ה: ד אִם־יִהְיֶ֣ה נִדַּחֲךָ֔ בִּקְצֵ֥ה הַשָּׁמַ֖יִם מִשָּׁ֣ם יְקַבֶּצְךָ֥ יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ וּמִשָּׁ֖ם יִקָּחֶֽךָ: ה וֶהֱבִיאֲךָ֣ יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֶל־הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁ֣וּ אֲבֹתֶ֗יךָ וִֽירִשְׁתָּ֤הּ וְהֵיטִֽבְךָ֙ וְהִרְבְּךָ֔ מֵאֲבֹתֶֽיךָ: ו וּמָ֣ל יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֶת־לְבָבְךָ֑ וְאֶת־לְבַ֣ב זַרְעֶ֔ךָ לְאַהֲבָ֥ה אֶת־יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֣יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֗ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ֛ לְמַ֥עַן חַיֶּֽיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 202)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

רַז"ל אָמְרוּ "מִנָּלָן דְּעָבְדִינַן זְכֶר לַמִּקְדָּשׁ, דְּאָמַר קְרָא . . צִיּוֹן הִיא דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ, מִכְּלָל דְּבַעְיָא דְּרִישָׁה". הַדִּיּוּק בָּזֶה הוּא דְּרִישָׁה דַּוְקָא: לֹא דַּי בְּבַקָּשָׁה בְּעַלְמָא עַל הַגְּאֻלָּה, אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת דְּרִישָׁה וּתְבִיעָה תְּמִידִית.

חמישי ז וְנָתַ֣ן יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֵ֣ת כָּל־הָאָל֑וֹת הָאֵ֣לֶּה עַל־אֹיְבֶ֗יךָ וְעַל־שֹׂנְאֶ֛יךָ אֲשֶׁ֥ר רְדָפֽוּךָ: ח וְאַתָּ֣ה תָשׁ֗וּב וְשָׁמַעְתָּ֤ בְּקוֹל֙ יְהוָ֔ה וְעָשִׂיתָ֖ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָ֑יו אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוְּךָ֥ הַיּֽוֹם: ט וְהוֹתִרְךָ֣ יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ בְּכֹ֣ל | מַעֲשֵׂ֣ה יָדֶ֑ךָ בִּפְרִ֤י בִטְנְךָ֙ וּבִפְרִ֣י בְהֶמְתְּךָ֔ וּבִפְרִ֥י אַדְמָתְךָ֖ לְטוֹבָ֑ה כִּֽי | יָשׂ֣וּב יְהוָ֔ה לָשׂ֥וּשׂ עָלֶ֖יךָ לְטוֹ֑ב כַּאֲשֶׁ֥ר שָׂ֖שׂ עַל־אֲבֹתֶֽיךָ: י כִּֽי־תִשְׁמַ֣ע בְּקוֹל֮ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֒יךָ֒ לִשְׁמֹ֣ר מִצְוֹתָ֗יו וְחֻקֹּתָ֤יו הַכְּתוּבָה֙ בְּסֵ֣פֶר הַתּוֹרָ֣ה הַזֹּ֔את כִּֽי־תָשׁ֥וּב אֶל־יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֖ וּבְכָל־נַפְשֶֽׁךָ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יֶשְׁנָם כַּמָּה בֵּאוּרִים בְּמַעֲלַת הַגָּלוּת: הַיְרִידָה הִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה; יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ; וְעוֹד. אָמְנָם, בֵּאוּרִים שֹׁכְלִיִּים הַלָּלוּ אֵינָם מִתְקַבְּלִים בָּרֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב, עֵקֶב מְרִירוּת הַגָּלוּת, וְלָכֵן אָנוּ מְבַקְּשִׁים וְצוֹעֲקִים בַּתְּפִלָּה שֶׁהַגָּלוּת תִּתְבַּטֵּל כְּבָר וְתָבֹא הַגְּאֻלָּה.

שישי יא כִּֽי־הַמִּצְוָ֣ה הַזֹּ֗את אֲשֶׁ֤ר אָנֹכִי֙ מְצַוְּךָ֔ הַיּ֖וֹם לֹ֣א נִפְלֵ֑את הִ֥וא מִמְּךָ֖ וְלֹ֥א רְחֹקָ֖ה הִֽוא: יב לֹ֣א בַשָּׁמַ֗יִם הִ֤וא לֵאמֹר֙ מִי־יַעֲלֶ֣ה־לָּ֔נוּ הַשָּׁמַ֖יְמָה וְיִקָּחֶ֣הָ לָּ֑נוּ וְיַשְׁמִעֵ֥נוּ אֹתָ֖הּ וְנַעֲשֶֽׂנָּה: יג וְלֹא־מֵעֵ֥בֶר לַיָּ֖ם הִ֑וא לֵאמֹ֣ר מִי־יַעֲבָר־לָּ֨נוּ אֶל־עֵ֜בֶר הַיָּ֗ם וְיִקָּחֶ֣הָ לָּ֑נוּ וְיַשְׁמִעֵ֥נוּ אֹתָ֖הּ וְנַעֲשֶֽׂנָּה: יד כִּֽי־קָר֥וֹב אֵלֶ֖יךָ הַדָּבָ֣ר מְאֹ֑ד בְּפִ֥יךָ וּבִלְבָבְךָ֖ לַעֲשֹׂתֽוֹ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת הושענא רבה תשד"מ)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

כְּשֶׁיָּבֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ נִרְאֶה אֶת הָעֲלִיָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁנִּפְעֲלָה עַל יְדֵי הַגָּלוּת וְנוֹדֶה לַה' עַל כָּךְ, כַּכָּתוּב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי". אָמְנָם, אָסוּר שֶׁיְּדִיעַת מַעֲלַת הַגָּלוּת תִּפְגַּע חָלִילָה בַּתְּשׁוּקָה לָצֵאת מִן הַגָּלוּת. תּוֹבְעִים מִיהוּדִי דָּבָר וְהִפּוּכוֹ: עָלָיו לָדַעַת שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בַּגָּלוּת, וּבְיַחַד עִם זֶה עָלָיו לִזְעֹק בְּכָל לִבּוֹ שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת מֵהַגָּלוּת.

שביעי טו רְאֵ֣ה נָתַ֤תִּי לְפָנֶ֙יךָ֙ הַיּ֔וֹם אֶת־הַחַיִּ֖ים וְאֶת־הַטּ֑וֹב וְאֶת־הַמָּ֖וֶת וְאֶת־הָרָֽע: טז אֲשֶׁ֨ר אָנֹכִ֜י מְצַוְּךָ֗ הַיּוֹם֙ לְאַהֲבָ֣ה אֶת־יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ לָלֶ֣כֶת בִּדְרָכָ֑יו וְלִשְׁמֹ֣ר מִצְוֹתָ֗יו וְחֻקֹּתָ֤יו וּמִשְׁפָּטָיו֙ וְחָיִ֣יתָ וְרָבִ֔יתָ וּבֵרַכְךָ֥ יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ בָּאָ֣רֶץ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ: יז וְאִם־יִפְנֶ֥ה לְבָבְךָ֖ וְלֹ֣א תִשְׁמָ֑ע וְנִדַּחְתָּ֗ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ֤ לֵאלֹהִים֙ אֲחֵרִ֔ים וַעֲבַדְתָּֽם: יח הִגַּ֣דְתִּי לָכֶ֗ם הַיּוֹם֙ כִּ֣י אָבֹ֣ד תֹּאבֵדוּן֔ לֹא־תַאֲרִיכֻ֥ן יָמִ֖ים עַל־הָאֲדָמָ֑ה אֲשֶׁ֨ר אַתָּ֜ה עֹבֵ֗ר אֶת־הַיַּרְדֵּ֤ן לָבוֹא֙ שָׁ֣מָּה לְרִשְׁתָּ֔הּ: יט הַעִדֹתִ֨י בָכֶ֜ם הַיּוֹם֙ אֶת־הַשָּׁמַ֔יִם וְאֶת־הָאָ֖רֶץ הַחַיִּ֣ים וְהַמָּ֑וֶת נָתַ֤תִּי לְפָנֶ֙יךָ֙ הַבְּרָכָ֣ה וְהַקְּלָלָ֔ה וּבָחַרְתָּ֖ בַּחַיִּ֑ים לְמַ֣עַן תִּחְיֶ֔ה אַתָּ֖ה וְזַרְעֶֽךָ: כ לְאַהֲבָ֣ה אֶת־יְהוָ֔ה

אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ
וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת
לָהֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 82)

וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים (ל, יט) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, מֵאַחַר שֶׁטּוֹב מֵבִיא חַיִּים וְרַע מֵבִיא מָוֶת - כְּלוּם יֵשׁ צֹרֶךְ לְצַוּוֹת לָאָדָם לִבְחֹר בַּחַיִּים? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַצִּוּוּי הוּא לַעֲשׂוֹת טוֹב לֹא רַק מִשּׁוּם שֶׁזֶּה מֵבִיא חַיִּים, הֵינוּ שֶׁהַשֵּׂכֶל מַכְרִיחַ לְהִתְנַהֵג כָּךְ, אֶלָּא גַּם מִתּוֹךְ בְּחִירָה חָפְשִׁית, אֲפִילוּ אִם לֹא הָיָה בְּכָךְ שׁוּם שֶׁזֶּה דָּבָר טוֹב; הוּא בּוֹחֵר לִהְיוֹת עוֹבֵד ה' בְּלִי טַעַם (חִיצוֹנִי).

מפטיר טו רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים
וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע: טז אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ
וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יז וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא
תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
וַעֲבַדְתָּם: יח הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן
לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר
אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יט הַעִדֹתִי בָכֶם
הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת
נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים
לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ: כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ
וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת
לָהֶם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יד)

תֵּיכֶף־וּמִיַּד זוֹכִים בַּדִּין, וְנִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם לִפְנֵי הֲוָי' אֱלֹקֵיכֶם - מְאִירִים וְקַיָּמִים וְעוֹמְדִים, וְנַעֲשֵׂית כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת.

מ פסוקים, לבב"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת נצבים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק סא־סג

סא יְ שָׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי
בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל
צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה
תַּעְדֶּה כֵּלֶיהָ: יא כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא
צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ כֵּן | אֲדֹנָי
יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־
הַגּוֹיִם: סב א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה
וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־יֵצֵא
כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר:
ב וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ
וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה
יִקְּבֶנּוּ: ג וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־
יְהוָה וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ:
ד לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ

שי למורא

י) שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה', כָּךְ אוֹמֶרֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה. אוֹ, כָּךְ אוֹמֵר עַם יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבוֹ מֵהַגָּלוּת. (וְאָמַר "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ" בְּכֶפֶל לָשׁוֹן כְּנֶגֶד הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ שֶׁיְּשַׂישׂוּ בַּה' שֶׁהוּא בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. וְאָמַר "תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי", שֶׁבְּמִדַּת הַדִּין תָּגֵל הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא עֶלְיוֹנָה וּמְקֻבֶּלֶת יִסּוּרִים בְּשִׂמְחָה יוֹתֵר מֵהַגּוּף). **הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי יֶשַׁע,** כְּלוֹמַר, סִבַּב אוֹתִי בִּישׁוּעָה וּבִצְדָקָה, כַּלְּבוּשׁ הַמְסַבֵּב אֶת הַגּוּף, וְכִמְעִיל הָעוֹטֵף אֶת לוּבְשׁוֹ. **יְכַהֵן פְּאֵר,** יַגְדִּיל פְּאֵרוֹ בִּלְבוּשִׁים נָאִים. "יְכַהֵן", לָשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים" (שמואל־ב ח,יח). **כֵּלֶיהָ,** כְּלֵי תַּכְשִׁיטֶיהָ. **יא) כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וגו',** כְּמוֹ שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה אֶת צִמְחָהּ אַחֲרֵי שֶׁגֶּרֶם וְנִפְסַד גַּרְעִין הַזֶּרַע, וּכְמוֹ הַגָּנָה שֶׁמַּצְמִיחָה אַחֲרֵי שֶׁנִּפְסְדוּ גַּרְגִּירֵי הַזְּרָעִים, כֵּן יַצְמִיחַ ה' לְיִשְׂרָאֵל צְדָקָה וּתְהִלָּה בְּפֵרְסוּם נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם אַחֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּגָלוּתָם מְשֻׁפָּלִים עַד עָפָר. **א) לֹא אֶחֱשֶׁה,** לֹא אֶשְׁתֹּק מִלְּהַכְּרִעַ מִן הַגּוֹיִם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ לְצִיּוֹן. **לֹא אֶשְׁקוֹט,** לֹא אֶהְיֶה בְּמְנוּחָה. **כַּנֹּגַהּ,** כְּדָבָר הַמֵּאִיר וְזוֹרֵחַ. **וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר,** וְהִישׁוּעָה שֶׁאָבִיא עָלֶיהָ תִּהְיֶה נִרְאֵית לַכֹּל כְּלַפִּיד אֵשׁ בּוֹעֵר. **ב) צִדְקֵךְ,** הַצֶּדֶק שֶׁאֶעֱשֶׂה לָךְ. **שֵׁם חָדָשׁ,** כְּפִי הַנֶּאֱמָר לְהַלָּן בַּהֶמְשֵׁךְ. **יִקְּבֶנּוּ,** יִפְרְשֻׁנוּ. **ג) וּצְנִיף מְלוּכָה,** מִצְנֶפֶת שֶׁל מַלְכוּת. **ד) יִקְרָא "חֶפְצִי בָהּ",** רְצוֹנִי בָהּ וְאֵינָהּ

עטרת מרים

י אָז יֹאמַר יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָם מֵהַגָּלוּת **שָׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה** בִּתְשׁוּעַת ה' **תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי** שֶׁעָזַר לִי **כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע** הַתְּפוּרִים בְּמִדָּתִי, **וְעָם מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי** עָטַף אוֹתִי **כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר** אֲשֶׁר יִלְבַּשׁ פְּאֵר כְּכֹהֵן גָּדוֹל **וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה** אֲשֶׁר תִּתְקַשֵּׁט עִם **כֵּלֶיהָ** תַּכְשִׁיטֶיהָ: **יא כִּי** יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל הִיא **כָּאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ** אַחַר שֶׁנִּרְקַב **וְנִפְסַד** הַגַּרְגִּיר הַזָּרוּעַ **וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ** הַדְּבָרִים הַנִּזְרָעִים בָּהּ **תַּצְמִיחַ** אַחַר הֶהָפֵסֵד שֶׁל הַזְּרָעִים, **כֵּן** | **אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ** לְיִשְׂרָאֵל **צְדָקָה** חֶסֶד בְּכֹחַ הַצְּדָקָה הָעֲלִיּוֹנָה **וּתְהִלָּה** וְהִלּוּל מִזְּכִיּוּת יִשְׂרָאֵל **נֶגֶד** לְעֵינֵי **כָּל־הַגּוֹיִם: א** אֵלֶּה הֵם דִּבְרֵי ה' בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, וְאָמַר **לְמַעַן** צִיּוֹן שֶׁהֶחֱרִיבוּ אוֹתָהּ עַד הַיְסוֹד **לֹא אֶחֱשֶׁה** לֹא אֶשְׁתּוֹק **וּלְמַעַן** יְרוּשָׁלַיִם **לֹא אֶשְׁקוֹט** לֹא אָנוּחַ **עַד אֲשֶׁר יֵצֵא כַנֹּגַהּ** לְעֵינֵי כֹּל **צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ** שֶׁאָבִיא עָלֶיהָ, יִהְיֶה נִרְאֶה לַכֹּל **כְּלַפִּיד** אֵשׁ **יִבְעָר** יִדְלַק: **ב וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ** הַצְּדָקָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לָךְ **וְכָל־מְלָכִים** יַבִּירוּ **כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ** יִהְיֶה נִקְרָא לָךְ **שֵׁם חָדָשׁ** 'חֶפְצִי בָהּ' **אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ** יַגִּלֶּה מַעֲמוֹ: **ג וְהָיִית** שְׁמוּרָה בְּיָדוֹ **כַּעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ:** ד **לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה** שֶׁאִתְּךָ **וּלְאַרְצֵךְ** לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה מִיּוֹשְׁבֶיהָ כִּי לָךְ יִקָּרֵא

עטרת מרים

חֻפְצֵי־בָהּ רְצוֹנִי בָהּ, וְיָשוּב לִשְׁכּוֹן בְּתוֹכֵךְ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה מְיֻשֶּׁבֶת כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל וְיִתְיַשְּׁבוּ הָעֲרִים: ה כִּי־יִבְעַל כְּשֶׁנּוֹשֵׂא בָּחוּר בְּתוּלָה מִבְּלִי פִּרוּד יִבְעָלוּךְ בָּנַיִךְ כֵּן יִתְיַשְּׁבוּ בָךְ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ מִמֵּךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה בִּימֵי חֻפָּתָהּ כֵּן יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ: ו אַחַר שֶׁאָמַר לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה, אוֹמֵר כִּי חוּץ מִזֶּה עַל־חֹמוֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי מִנִּיתִי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה שֵׁיִתְמִידוּ בִּבְכִי וְאֵבֶל תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ אֵינָם שׁוֹתְקִים, הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה עַל בְּנָיָם אַל־דֳּמִי לָכֶם לֹא יְהִא שְׁתִיקָה לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ לֹא תַּנִּיחוּ אֶת ה׳ דֳּמִי לוֹ לְשַׁתּוֹק מִלִּבְנוֹתָהּ, אֶלָּא תִּפְצִירוּ בוֹ עַד־יְכוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלִַם עַל כַּנָּהּ וּכְסִיסָהּ וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם בָּאָרֶץ: ח הַנָּבִיא אוֹמֵר לָהֶם בְּנֶחָמָה, הֵן נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ הַקְּרוּבִים וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר הָרְחוֹקִים תִּירוֹשֵׁךְ יֵגֵיעַ אֲשֶׁר יָגַעְתְּ בּוֹ: ט כִּי מְאַסְפָיו הַמְאַסְפִים אוֹתוֹ אֶל הַבַּיִת הֵם יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה עַל הַשִּׂפְעַת הַטּוּבָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ אֶת הַתִּירוֹשׁ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי בְּבָתֵּיהֶם הָעוֹמְדִים בְּחַצְרוֹת יְרוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ: י הוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא אֶל הָאוּמּוֹת עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר פַּנּוּ מְמַכְשׁוֹל אֶת דֶּרֶךְ הָעָם אֲשֶׁר יֵלְכוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם סְלוּ סְלוּ הָרִימוּ וְהַגְבִּיהוּ אֶת הַמְּסִלָּה לְהַשְּׁוֹת הַגּוּמּוֹת סַקְּלוּ הַדְּרָכִים מֵאֶבֶן מִכְשׁוֹל הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים לְרַמֵּז לָהֶם לְהָבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם: יא הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ שֶׁבָּא זְמַן הַגְּאוּלָה אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ שֶׁמּוּכָן לְתַת לַעֲבָדָיו אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ שֶׁכַּר הַפְּעוּלָּה שֶׁפָּעֲלוּ עִמּוֹ לְפָנָיו הוּא מוּכָן: יב וְקָרְאוּ לָהֶם לִבְנֵי צִיּוֹן עַם־הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְצִדְקָתָם גְּאוּלֵי יְהוָה הַגְּאוּלִים שֶׁל ה׳ וְלָךְ צִיּוֹן יִקָּרֵא דְּרוּשָׁה מה׳ אֲשֶׁר ה׳ דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תָּמִיד עִיר לֹא נֶעֱזָבָה אִם יַכִּירוּ כִּי ה׳ לֹא עֲזָבָהּ מֵעוֹלָם:

שי למורא

לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל: ה כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ: ו עַל־חֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ: ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ: ט כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי: י עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סְלוּ סְלוּ הַמְּסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: יב וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְּרוּשָׁה

נֶעֱזָבָת. **וּלְאַרְצֵךְ "בְּעוּלָה"**, לְאַרְצֵךְ יִקָּרֵא מְיֻשֶּׁבֶת וְלֹא שׁוֹמֵמָה. **תִּבָּעֵל**, תִּתְיַשֵּׁב בַּאֲנָשֶׁיהָ. ה) **כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה וגו׳**, כְּמוֹ שֶׁכְּשֶׁבָּחוּר נוֹשֵׂא בְּתוּלָה מִתְיַשְּׁבִים יַחַד מִבְּלִי פֵּרוּד, כָּךְ יִתְיַשְּׁבוּ בָךְ בָּנַיִךְ וְלֹא יִפָּרְדוּ מִמֵּךְ. ו) **הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים וגו׳**, הַשּׁוֹמְרִים הֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁהִפְקִידָם הקב״ה עַל בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. וְהֵם מִתְפַּלְּלִים לַה׳ עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיִּשְׁיַבְּנָה לְיוֹשְׁבָהּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הַשּׁוֹמְרִים הֵם אֲבֵלֵי צִיּוֹן שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. **לֹא יֶחֱשׁוּ**, אֵינָם שׁוֹתְקִים בְּשׁוּם זְמַן מִלְּהִתְפַּלֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם. **הַמַּזְכִּירִים אֶת ה׳ אַל דֳּמִי לָכֶם**, כְּאִלּוּ הַנָּבִיא מְזָרְזָם וְאוֹמֵר לָהֶם, אַתֶּם הַמִּתְאַבְּלִים עַל צִיּוֹן וּמַזְכִּירִים זִכְרוֹנָהּ תָּמִיד בִּתְפִלּוֹתֵיכֶם וּבְבִרְכוֹתֵיכֶם, אַל תִּשְׁתְּקוּ. ז) **וְאַל תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ וגו׳**, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְכָל הַהַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה מַבְטִיחַ הקב״ה אֶתְכֶם, הַזְכִּירוּ אֶת שְׁמוֹ תָּמִיד וְשִׁפְכוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם עַד שֶׁיְּקַבֵּץ הַגָּלוּת וִיכוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיַשִּׂימֶהָ תְּהִלָּה בָּאָרֶץ. ט) **מְאַסְפָיו יֹאכְלוּהוּ**, הַמְאַסְפִים אֶת הַדָּגָן אֶל הַבַּיִת הֵם יֹאכְלוּהוּ. **וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתּוּהוּ**, הַמְקַבְּצִים אֶת הַתִּירוֹשׁ הֵם יִשְׁתּוּהוּ. **בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי**, בִּירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, אִם הוּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם הוּא חֻלִּין, הַכַּוָּנָה עַל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. י) **עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים וגו׳**, הוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא אֶל הַגּוֹיִם, עִבְרוּ דֶּרֶךְ שַׁעֲרֵי הָעִיר וּלְכוּ לַשָּׂדֶה וּפַנּוּ מִמְּכְשׁוֹל אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם. וְכָפֶל הַלָּשׁוֹן לְחִזּוּק. **סְלוּ סְלוּ הַמְּסִלָּה**, לְסַלֵּל אֶת הַדֶּרֶךְ וְלִכְבֹּשׁ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָהּ גְּמוּלוֹת וּתְלוּלִיּוֹת. **סַקְּלוּ מֵאֶבֶן**, לְפִנּוֹת מֵאֲבָנִים. **הָרִימוּ נֵס עַל הָעַמִּים**, הַגְבִּיהוּ מוֹט עִם הַדֶּגֶל לְאוֹת לְכָל הָעַמִּים, שֶׁיָּבִיאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ אֲצָלָם. יא) **יִשְׁעֵךְ בָּא**, בָּאָה תְּשׁוּעָתֵךְ. **הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ**, הִנֵּה הַשָּׂכָר הַטּוֹב שֶׁיְּשַׁלֵּם לְיִשְׂרָאֵל עַל הַגָּלוּת שֶׁסָּבְלוּ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. **וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו**, וּשְׂכַר הַפְּעֻלּוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת בְּשִׁמְרָם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. יב) **וְלָךְ**, לְצִיּוֹן. **דְּרוּשָׁה**, שֶׁה׳ דּוֹרֵשׁ

עִיר לֹא נֶעֱזָבָה: **סג** א מִי־זֶה | בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ב מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת: ג פּוּרָה | דָרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיֵּז נִצְחָם עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי: ד כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה: ה וְאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי: ו וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם: ז חַסְדֵי יְהוָה | אַזְכִּיר תְּהִלֹּת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו: ח וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים

שי למורא

בִּשְׁלוֹמָה. **א) מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם וגו',** עָתִיד הקב"ה לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בֶּאֱדוֹם, וְאָמַר הַנָּבִיא בְּלִשׁוֹן הַנּוֹהֵג בִּבְנֵי אָדָם לִבְנֵי שֵׁבֶט אֶפְרַיִם שֶׁבַּעֲשׂוֹתָם נְקָמָה בָּאוֹיֵב נִתָּז הַדָּם עַל בִּגְדֵיהֶם. וּכְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל, מִי הוּא זֶה הַבָּא מֵאֱדוֹם צְבוּעַ בְּגָדָיו בְּדַם הַהֲרוּגִים מֵעִיר בָּצְרָה שֶׁל אֱדוֹם. "חֲמוּץ", צְבוּעַ. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן "תִּמְחֵץ רַגְלְךָ בְּדָם" (תהלים סח,כד), בְּחִלּוּף סֵדֶר הָאוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ "כֶּבֶשׂ" "כֶּשֶׂב". **זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ,** זֶה שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי נָקָם. **צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ,** שֶׁבְּרֹב כֹּחוֹ הוּא מַגִּיעַ וּמְטַלְטֵל אֶת הַגּוֹיִם מִקָּצֶה אֶל קָצֶה. **אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה,** כְּאִלּוּ הקב"ה מֵשִׁיב לָהֶם וְאוֹמַר, אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר וְהַמַּכְבִּיחַ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְיִשְׂרָאֵל. **רַב לְהוֹשִׁיעַ,** מְרֻבֶּה לְהוֹשִׁיעַ. **ב) מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וגו',** כְּאִלּוּ יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת הקב"ה, מַדּוּעַ כְּתָמִים אֲדֻמִּים עַל לְבוּשְׁךָ, וּבְגָדֶיךָ כְּבִגְדֵי הַדּוֹרֵךְ עֲנָבִים בְּגַת, שֶׁיֵּשׁ עַל בְּגָדָיו כְּתָמִים אֲדֻמִּים מֵהַיַּיִן. **ג) פּוּרָה דָרַכְתִּי לְבַדִּי,** כְּאִלּוּ הקב"ה מֵשִׁיב וְאוֹמַר, אֲנִי לְבַדִּי דָּרַכְתִּי גַּת הָעֲנָבִים, כְּלוֹמַר, לֹא בִּזְכוּתְכֶם, כִּי אִם בִּצְדָקָתִי לְבַד הָרַגְתִּי אֶת הַשַּׂר שֶׁל אֱדוֹם וְעָמוֹ לְהוֹצִיא דָּמָם כְּמוֹ שֶׁדּוֹרְכִים בְּגַת לְהוֹצִיא הַיַּיִן. "פּוּרָה", גַּת שֶׁדּוֹרְכִים בּוֹ הָעֲנָבִים לְיַיִן. וְנִקְרָא "פּוּרָה" עַל שֵׁם שֶׁמְּפָרְרִים וּמְרַצְּצִים בְּתוֹכָהּ הָעֲנָבִים כְּשֶׁדּוֹרְכִים אוֹתָם. **וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי,** וּמִכָּל הָעַמִּים אֵין אֶחָד שֶׁבָּא לְעֶזְרָתִי לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי כֻּלָּם אוֹיְבֵיהֶם. **וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וגו',** כֵּיוָן שֶׁכָּל הָעַמִּים אוֹיְבִים לְיִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ אֶדְרְכֵם וגו'. **וַיֵּז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וגו',** וְיִזֶּה דָּמָם עַל בְּגָדַי, וְכָל מַלְבּוּשַׁי עָשִׂיתִי מְגֹאָלִים בְּדַם. "נִצְחָם", דָּמָם, וְנִקְרָא הַדָּם "נֶצַח", לְפִי שֶׁהוּא חַיֵּי הָאָדָם וְחָזְקוֹ. וְכָל זֶה נֶאֱמַר עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִלְּשׁוֹן הַנּוֹהֵג בִּבְנֵי אָדָם. **ד) כִּי יוֹם נָקָם וגו',** כִּי יוֹם הַנָּקָם הָיָה בְּלִבִּי זְמַן רַב, עַד שֶׁבָּאָה שְׁנַת גְּאוּלַי וְאָז יִהְיֶה יוֹם הַנָּקָם בָּעַמִּים. **ה) וְאַבִּיט וְאֵין עוֹזֵר,** הָיִיתִי מִסְתַּכֵּל אִם אֶמְצָא עוֹזֵר, וְלֹא הָיָה. כְּלוֹמַר, הִסְתַּכַּלְתִּי אִם יֵשׁ זְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה עוֹזֵר לַגְּאֻלָּה, וְלֹא מְצָאתִי. **וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ,** עָמַדְתִּי בְּתִמָּהוֹן וְהִתְבּוֹנַנְתִּי אִם אֶמְצָא בָּהֶם זְכוּת לִהְיוֹת סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַגְּאוּלָה, וְלֹא מְצָאתִי. **וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי,** כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם זְכוּת הוֹשַׁעְתִּי אֶת בָּנַי. **וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי,** הַחֵמָה שֶׁיֵּשׁ לִי עַל הַגּוֹיִם הִיא סוֹמֶכֶת אוֹתִי לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת נָקָם בַּגּוֹיִם. **ו) וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי,** וְאֶרְמֹס אֶת הָעַמִּים בְּאַפִּי. **וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי,** וְאֶתֵּן לָהֶם לִשְׁתּוֹת אֶת כּוֹס חֲמָתִי עַד לִשְׁכָּרוּת. **וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם,** וְאֶת דָּמָם אֶשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ. **ז) חַסְדֵי ה' אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת ה',** אָמַר הַנָּבִיא, אַזְכִּיר לְיִשְׂרָאֵל אֶת חַסְדֵי ה' שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם, אֲשֶׁר מֵהֶרְאוּ לְהַרְבּוֹת תְּהִלּוֹת ה'. **כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ ה',** אַזְכִּיר אוֹתָם הַחֲסָדִים כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עַל כָּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ. **וְרַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל,** וְרַב טוּב שֶׁעָשָׂה לְבֵית יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו,** וְלֹא לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם. **ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה וגו',** כְּשֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם אָמַר, אַךְ הֵמָּה לְבַד עַמִּי, וּבָהֶם בָּחַרְתִּי מִכָּל הָאֻמּוֹת, וּלְבָנִים יַחְשְׁבוּ, וְלֹא יִשְׁקְרוּ בִּי לְעָזְבֵנִי, וְלָכֵן הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

עטרת מרים

א מִי־זֶה | בָּא מֵאֱדוֹם מַמְלְכוֹת רוֹמִי חֲמוּץ אֵדֹם בְּגָדִים מִבָּצְרָה עִיר גְּדוֹלָה לֶאֱדוֹם, הֲלֹא תָמִיד זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ וּמֵה זֶּה הַדָּם עַל לְבוּשׁוֹ, הֲלֹא הוּא צֹעֶה מַגִּיעַ וּמְטַלְטֵל הָאוּמּוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְאֵין מִי עוֹמֵד נֶגְדּוֹ בְּרֹב כֹּחוֹ כְּאִלּוּ הַמָּקוֹם מֵשִׁיב וְאוֹמֵר אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר בִּצְדָקָה וּמַכְבִּיחַ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי הוּא רַב לְהוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר הִכְטַחְתִּי: **ב** כְּאִלּוּ יִשְׂאֲלוּ גַּם אוֹתוֹ מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ נִרְאִים כְּדֹרֵךְ בְּגַת מַהֲתִזַּת הַיַּיִן (גַּת הוּא הַכְּלִי שֶׁדּוֹרְכִים שָׁם הָעֲנָבִים לְהוֹצִיא הַיַּיִן): **ג** כְּאִלּוּ מֵשִׁיב לוֹ ה', פּוּרָה הַגַּת דָּרַכְתִּי לְבַדִּי לֹא בִּזְכוּתָם כִּי אִם בִּצְדָקָתִי לְבַד וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי לְעָזְרָתִי לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי שֶׁיֵּשׁ לִי עֲלֵיהֶם עַל שֶׁהֵרְעוּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִגְלִיתִים בֵּינֵיהֶם וַיֵּז נִצְחָם וְדָמָם טִפְטַף עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי לִכְלֹכְתִּי מִדָּמָם: **ד** כִּי זְמַן רַב יוֹם נָקָם הָיָה בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה לִגְאוֹל אֶת עַמִּי וְלַעֲשׂוֹת הַנָּקָם: **ה** וְאַבִּיט וְהָיִיתִי מִסְתַּכֵּל אִם אֶמְצָא עוֹזֵר, אֲבָל וְאֵין עֹזֵר כִּי אֵין הַדּוֹר זַבָּאִים וְאֶשְׁתּוֹמֵם עָמַדְתִּי בְּתִמָּהוֹן וְהִתְבּוֹנַנְתִּי אִם אֶמְצָא בָּהֶם זְכוּת לִהְיוֹת סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַגְּאוּלָה, אֲבָל וְאֵין סוֹמֵךְ כִּי אֵין צַדִּיק מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לָכֵן וַתּוֹשַׁע הוֹשִׁיעַ לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי שֶׁיֵּשׁ לִי עַל הָאוּמּוֹת הִיא סְמָכָתְנִי תִּסְמוֹךְ אוֹתִי לִגְאוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל: **ו** וְאָבוּס אֶרְמֹס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי נִהְיוּ שִׁכּוֹרִים בְּכוֹס חֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם חִזְקָם וְתָקְפָּם, וְזֵהוּ דָּמָם: **ז** אָמַר הַנָּבִיא חַסְדֵי יְהוָה | אַזְכִּיר שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם, לָכֵן מֵהֶרְאוּי לְהַרְבּוֹת תְּהִלַּת יְהוָה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְהַלְלוֹ כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב הַנִּתּוּן לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו וְלֹא בְּצִדְקוֹתֵינוּ: **ח** וַיֹּאמֶר אַף עַל פִּי שֶׁגָּלוּי לְפָנַי שֶׁיִּבְגְּדוּ בִּי, מִכָּל מָקוֹם אַךְ־עַמִּי

לֹא יִשַּׁקְּרוּ וַיְהִי לָהֶם לִמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרָתָם | לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

עטרת מרים

הַמָּה וַהֲרֵי הֵם לִפְנֵי בְּנֵים אֲשֶׁר לֹא יְשַׁקְּרוּ לְעָזְבֵנִי, וְלָכֵן וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: **ט בְּכָל־צָרָתָם** שֶׁהָיוּ לָהֶם לוֹ לַמָּקוֹם הָיָה צָר **וּמַלְאַךְ** הַמְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו **הוֹשִׁיעָם** בִּשְׁלִיחוּתוֹ הַמָּקוֹם **בְּאַהֲבָתוֹ** בַּעֲבוּר אַהֲבָתוֹ לָהֶם **וּבְחֶמְלָתוֹ** עֲלֵיהֶם **הוּא גְאָלָם** מִן הַצָּרָה הַבָּאָה **וַיְנַטְּלֵם** סָבַל מַשָּׂאָם **וַיְנַשְּׂאֵם** לְתַת דֵּי מַחְסוֹרָם **כָּל־יְמֵי** דּוֹרוֹת **עוֹלָם:**

שי למורא

ט) בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר, בְּכָל זְמַן שֶׁהָיוּ בְּצָרָה הָיָה לוֹ צַר, וּמֵהַר לְהוֹשִׁיעָם. **וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם,** וּמַלְאָךְ הַמְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו הוֹשִׁיעָם בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הקב"ה. **וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם,** וְהִגְבִּיהָם מִן הַצָּרָה בְּחֶמְלָתוֹ, וּנְשָׂאָם וֶהֱרִימָם בְּכָבוֹד וַחֲשִׁיבוּת בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם. **כָּל יְמֵי עוֹלָם,** תָּמִיד בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד לְחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי: יוֹם א, שָׁעָה 5 אַחַר צָהֳרַיִים, 7 דַּקּוֹת וְ9 חֲלָקִים.

הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי [=תִּשְׁרֵי] שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ מְבָרְכוֹ בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבְכֹחַ זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הֶחָדָשִׁים י"א פְּעָמִים בְּשָׁנָה.

(היום יום כה אלול)

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:19	6:23	8:53	8:54	9:27	9:28	10:33	10:32	18:59	18:51	19:25	19:17	18:32	19:27
חיפה (ק)	6:18	6:21	8:51	8:52	9:26	9:27	10:31	10:31	19:02	18:54	19:26	19:17	18:25	19:28
ירושלים (ק)	6:17	6:21	8:51	8:52	9:25	9:26	10:31	10:30	19:02	18:54	19:24	19:16	18:16	19:26
תל אביב (ק)	6:19	6:23	8:52	8:53	9:27	9:28	10:32	10:32	19:00	18:52	19:26	19:18	18:34	19:28
אוסטריה, וינה (ק)	6:18	6:27	8:47	8:51	9:33	9:37	10:41	10:43	19:27	19:14	20:01	19:48	18:58	20:01
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:35	6:26	8:49	8:43	9:25	9:20	10:24	10:20	18:04	18:09	18:31	18:36	17:50	18:46
אוקראינה, אודסה (ק)	6:23	6:30	8:52	8:56	9:37	9:40	10:44	10:46	19:27	19:16	20:00	19:48	19:00	20:01
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:53	6:01	8:21	8:25	9:08	9:11	10:15	10:17	19:01	18:49	19:35	19:22	18:33	19:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:03	6:12	8:32	8:36	9:19	9:22	10:26	10:28	19:12	19:00	19:47	19:34	18:44	19:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:27	6:36	8:54	8:59	9:43	9:46	10:51	10:53	19:40	19:27	20:15	20:02	19:11	20:16
אוקראינה, קייב (ק)	6:19	6:28	8:46	8:51	9:35	9:39	10:44	10:45	19:33	19:20	20:08	19:55	19:04	20:09
איטליה, מילאנו (ק)	6:50	6:57	9:20	9:23	10:04	10:06	11:11	11:12	19:55	19:43	20:25	20:13	19:27	20:26
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:07	8:40	8:38	9:09	9:07	10:11	10:09	18:16	18:14	18:38	18:36	17:56	18:44
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:06	6:58	9:22	9:17	9:57	9:52	10:57	10:53	18:40	18:44	19:06	19:10	18:25	19:20
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:02	7:52	10:12	10:06	10:51	10:45	11:50	11:45	19:26	19:32	19:55	20:01	19:13	20:13
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:39	6:45	9:11	9:13	9:50	9:52	10:56	10:56	19:30	19:20	19:59	19:49	19:04	20:00
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:27	6:33	8:59	9:01	9:39	9:40	10:45	10:46	19:20	19:10	19:50	19:40	18:54	19:51
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:28	6:34	8:59	9:02	9:39	9:41	10:45	10:46	19:21	19:11	19:50	19:40	18:54	19:52
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:02	7:09	9:33	9:36	10:14	10:16	11:21	11:22	19:58	19:48	20:28	20:18	19:31	20:30
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:01	7:04	9:35	9:35	10:08	10:09	11:13	11:13	19:39	19:31	20:04	19:56	19:15	20:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:29	6:33	9:02	9:03	9:38	9:39	10:43	10:43	19:11	19:03	19:38	19:30	18:46	19:40
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:03	7:05	9:37	9:37	10:09	10:09	11:14	11:13	19:35	19:29	20:00	19:53	19:12	20:03
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:23	6:29	8:54	8:57	9:34	9:36	10:41	10:41	19:17	19:06	19:47	19:36	18:50	19:48
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:21	6:27	8:52	8:55	9:33	9:35	10:39	10:40	19:16	19:06	19:46	19:35	18:49	19:47
בוליביה, לה-פס (ח)	6:35	6:30	9:01	8:58	9:31	9:28	10:32	10:29	18:27	18:27	18:50	18:50	18:09	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:03	7:12	9:29	9:34	10:19	10:23	11:28	11:29	20:18	20:04	20:54	20:40	19:49	20:55
בלגיה, בריסל (ק)	7:03	7:13	9:30	9:35	10:20	10:23	11:28	11:30	20:18	20:04	20:54	20:40	19:49	20:54
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:13	6:07	8:36	8:32	9:07	9:03	10:08	10:04	18:02	18:04	18:22	18:24	17:45	18:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:01	5:55	8:24	8:20	8:55	8:51	9:56	9:52	17:46	17:48	18:10	18:12	17:29	18:21
בריטניה, לונדון (ק)	6:20	6:30	8:46	8:52	9:37	9:41	10:46	10:47	19:38	19:24	20:13	19:59	19:12	20:13
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:26	6:36	8:50	8:56	9:44	9:49	10:53	10:55	19:48	19:33	20:26	20:11	19:20	20:26
גרמניה, ברלין (ק)	6:25	6:35	8:50	8:56	9:43	9:47	10:51	10:53	19:45	19:31	20:21	20:07	19:15	20:21
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:47	6:56	9:14	9:19	10:03	10:07	11:11	11:13	20:00	19:47	20:35	20:22	19:31	20:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:15	6:09	8:37	8:32	9:09	9:04	10:09	10:05	18:03	18:06	18:21	18:24	17:47	18:33
הודו, מומבאי (ח)	6:24	6:25	8:58	8:58	9:29	9:28	10:33	10:32	18:49	18:44	19:13	19:08	18:27	19:17
הודו, פונה (ח)	6:21	6:22	8:54	8:54	9:25	9:24	10:29	10:28	18:45	18:40	19:09	19:03	18:23	19:13
הונגריה, בודפשט (ק)	6:08	6:16	8:37	8:41	9:23	9:26	10:31	10:32	19:15	19:03	19:49	19:36	18:47	19:49
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:31	6:37	9:03	9:06	9:43	9:45	10:49	10:50	19:26	19:15	19:55	19:45	18:59	19:57
יוון, אתונה (ק)	6:59	7:04	9:31	9:33	10:09	10:11	11:15	11:15	19:48	19:39	20:16	20:07	19:22	20:18
מולדובה, קישינב (ק)	6:30	6:38	8:59	9:03	9:44	9:47	10:52	10:53	19:36	19:24	20:09	19:56	19:08	20:09

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:22	6:23	8:55	8:55	9:26	9:25	10:30	10:29	18:46	18:41	19:10	19:05	18:24	19:14
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:51	6:40	8:56	8:49	9:38	9:31	10:36	10:31	18:06	18:13	18:38	18:45	17:54	18:57
נפאל, קטמנדו (ח)	5:44	5:47	8:18	8:19	8:51	8:52	9:56	9:56	18:20	18:13	18:45	18:38	17:56	18:48
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	6:57	9:31	9:29	9:59	9:57	11:02	11:00	19:07	19:05	19:29	19:27	18:47	19:35
פולין, ורשא (ק)	5:55	6:05	8:20	8:26	9:12	9:16	10:21	10:23	19:13	18:59	19:50	19:36	18:43	19:50
פרו, לימה (ח)	6:09	6:05	8:37	8:34	9:06	9:03	10:07	10:05	18:05	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	7:07	7:15	9:37	9:41	10:21	10:24	11:28	11:29	20:10	19:59	20:43	20:31	19:43	20:43
צרפת, פריז (ק)	7:14	7:22	9:42	9:46	10:29	10:32	11:37	11:38	20:25	20:12	20:58	20:45	19:56	20:58
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:48	8:21	8:20	8:50	8:48	9:53	9:51	18:00	17:57	18:22	18:19	17:40	18:28
קנדה, טורונטו (ק)	6:46	6:53	9:17	9:20	9:59	10:01	11:06	11:07	19:47	19:36	20:16	20:04	19:20	20:17
קנדה, מונטריאול (ק)	6:21	6:29	8:51	8:54	9:35	9:37	10:42	10:43	19:24	19:13	19:55	19:43	18:57	19:56
קפריסין, לרנקה (ק)	6:21	6:26	8:54	8:56	9:31	9:32	10:36	10:36	19:06	18:57	19:33	19:24	18:41	19:35
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:11	6:22	8:34	8:41	9:31	9:35	10:40	10:42	19:37	19:22	20:17	20:01	19:06	20:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:43	5:55	8:05	8:12	9:03	9:08	10:13	10:15	19:15	18:59	19:53	19:36	18:44	19:52
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:46	5:54	8:15	8:19	9:01	9:04	10:08	10:09	18:52	18:40	19:26	19:13	18:24	19:26
שוויץ, ציריך (ק)	6:51	6:59	9:20	9:24	10:05	10:08	11:13	11:14	20:01	19:49	20:30	20:18	19:33	20:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:40	8:39	9:10	9:09	10:13	10:12	18:26	18:22	18:49	18:45	18:05	18:54

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.org USA@DvarMalchus.org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00494
06/09/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377